JUSTINUS

DE HISTORIIS

PHILIPPICIS,

ET

TOTIUS MUNDI ORIGINIBUS.

INTERPRETATIONE ET NOTIS ILLUSTRAVIT

PETRUS JOSEPHUS CANTEL,

E SOCIETATE JESU:

JUSSU

CHRISTIANISSIMI REGIS,

IN USUM

SERENISSIMI DELPHINI.

Editio Altera, ab innumeris Erroribus Emendata.

Huic Editioni acessêre

JACOBI BONGARSII

EXCERPTIONES CHRONOLOGICÆ,

AD JUSTINI HISTORIAS ACCOMMODATÆ.

DUBLINI:

EX TYPOGRAPHIA

BRETT SMITH,

PRO SOCIETATE BIBLIOPOLARUM.

1811.

SERENISSIMO GALLIARUM

DELPHINO.

Sistit se tibi Justinus, SERENISSIME DELPHINE, *felix sanè sorte suâ; quòd, & jussu Ludovici Magni prodit iterùm in lucem, & tibi, quantum conjicere nobis licet, nec inutilis, nec injucundus futurus est. Habet enim multa, quæ natum ad maxima quæque principem, & perpetuâ temporum rerúmque varietate in legendo delectare, & ancipiti summorum virorum fortunâ, varióque bellorum exitu erudire possint. Quod de Lucullo illo Mithridatis domitore prædicavit olim Italia, qui cùm esset Româ profectus, rei militaris rudis, totúmque iter in rebus gestis legendis consumpsisset, in Asiam venerit jam factus Imperator; idem in te,* Serenissime Princeps, *intra paucos annos mirabitur Gallia, si hanc, quam tibi offero, Justini Epitomen, studiosè legeris. Summos dabit, & in scientiâ militari duces, & in civili prudentiâ Imperatores; ex quibus artem, tum belli gerendi sine ullo discrimine, tum regendi populos sine ullo labore addiscas: quódque mirum magis, sunt hujusmodi, ut tibi suis & virtutibus multùm prodesse, & vitiis nihil nocere possint; sed exemplo sua admoneant, illas ut sequaris, hæc ut fugias. Cyrus ille docebit, & diuturnâ felicitate, populos lenitate magìs quàm sævitiâ in officio retinendos; & tristiori exitu, ut imperiis, sic gloriæ cupiditati modum quendam esse ponendum. Docebit Alexander ille Macedo, & victoriis, nullam esse tantam hostium multitudinem, quæ exiguo, sed robusto exercitu vinci non possit; &, vulneribus sæpius acceptis, heroicæ fortitudini nihil esse*

temeritatis admiſcendum. Docebit etiam Pyrrhi tum in bellis ſuſcipiendis audacia, tum in iis, quæ ſuſceperat, perficiendis inconſtantia, eum non eſſe perfecti Imperatoris laude dignum, qui, cum hoſtes fortiſſimos vicerit, partâ uti victoriâ neſciat. Habebis etiam in Romanis ducibus, Fabiis, Æmiliis, Scipionibus, qui te conſtantes illas & auſteras in rebus, tum ſecundis, tum adverſis, virtutes edoceant. Ubi verò dotes illas omnes variis in principibus hactenùs diſperſas in te uno collegeris, perfectum illum principem, cujus effigiem in Cyro adumbravit Xenophon, orbi univerſo exhibebis. Sed quid ego longinqua illa & externa exempla profero, cum præſentia & domeſtica ſuppetant? Habes parentem Ludovicum magnum; hunc unum intuere, hunc ſpecta, hunc ſequere; illius in te ſi expreſſeris virtutes, erit ſanè cur heroibus, quotquot ſuperioribus ſeculis extitêrunt, multum præſtitiſſe te meritò glorieris. Dum ille bella gerit, attéritque hoſtes Gallico nomini infeſtiſſimos; tu interim pacificum, quod ſponte tibi deferunt eruditi omnes, literarum imperium accipe: tum duos ſimul ſine ullâ diſſenſione reges, parentem & filium, quod nunquam contigit, univerſa obſtupeſcet Gallia. Ille longè latéque leges & jura dabit populis; tu eruditis: ille prœliis, captis urbibus, & victoriis; tu, ſingulari in literatos homines munificentiâ, patrem imitatus, Gallicum nomen commendabis: Regum ille, & apud ſuos, & apud exteros fortiſſimus audiet; tu eruditiſſimus. Glorioſum ſanè utriúſque munus; ſed erit ſors tua eò felicior, quòd illi nullâ, niſi hoſtium ſanguine cruentatâ; tibi viridi & innocuâ lauro cingere frontem liceat: ubi verò arma tractare per ætatem primùm fas erit, tum bellicas parentis laudes, ſcientiam rei militaris, in rebus ordinandis prudentiam, in perficiendis celeritatem & fortitudinem, cum eruditionis gloriâ ita jungere, ſtudeas, ut non ſolùm literatorum amor & decus, ſed Gallici etiam imperii præſidium, hoſtiúmque terror futurus ſis.

PRÆ-

PRÆFATIO.

CUM JUSTINI Epitome omnium teratur quotidie manibus, non eſt hîc operæ pretium, CANDIDE LECTOR explicare multis, quorum ille Regum, quarúmve nationum res geſtas complexus fuerit. Quis enim, vel leviter eruditus, neſciat ſcriptam ab eo omnium ferè gentium hiſtoriam? ita tamen ut Macedonum præcipuè Græcorúmque imperium celebrandum ſibi propoſuerit; aliorum verò populorum ideò tantùm attigerit præclarè geſta, ne Macedonum hiſtoria, ad quam illa naturali quodam nexu pertinent, vel obſcura vel mutila videretur. An plus utilitatis quàm damni rei literariæ hoc opere attulerit, incertum; cùm omnia fuerit à Trogo Pompeio mutuatus: ſi Trogum, ut placet nonnullis, in compendium redactum ab interitu vindicavit, illi ſanè, cùm Trogus ipſe, tum eruditi omnes debent plurimùm: ſi verò hac Epitome factum ſit, ſicut malunt alii, ut hiſtoriæ Trogi, ſive ob nimiam molem neglectæ, ſive Juſtini ipſius, quod vix putem, iniquitate ſuppreſſæ perierint; non dubium quin Juſtinus, vel in Trogum fuerit, à quo omnia acceperat, periniquus, vel ſaltem de cupidis hiſtoriæ hominibus malè meritus ſit. Utut eſt, ex tot tantíſque Pompeii libris nihil nobis reliquum eſt, præter hanc Epitomen, quam, juſſu REGIS CHRISTIANISSIMI, in uſum SERENISSIMI DELPHINI, Notis illuſtrandum ſuſcepimus. Quò verò majorem ex labore noſtro fructum percipias, AMICE LECTOR, quæ ſit horum Commentariorum ratio, paucis accipe.

Hoc in opere addidimus tria; Interpretationem, Chronologiam, & Notas. Primùm, obſcuris locutionibus clariores, tranſlatíſque proprias ſubſtituimus; non ita tamen ut interpretatio eſſet continua; hoc enim & maximè operoſum & omninò inutile viſum eſt, cùm in Juſtino pleráque plana ſint, ad paginarum oras adſcripſimus: ne verò multitudo memoriam obrueret potiùs quàm juvaret, quatuor potiſſimùm ſelegimus Epochas, quæ & notæ pluribus, & omnium maximè ſunt neceſ-

ſariæ;

fariæ; ab urbe condita, ante Christum natum, ab initio tum Olympiadum, tum Urbis. Numerus vero, ad marginem ascriptus, rebus gestis, quas Justinus memorat, ex æquo respondet: si tamen in eâ re alicubi peccatum sit, id vel titulorum, qui etiam oppositi sunt, causâ, vel Typographi vitio factum est.

Addidimus & Notas, quarum aliæ ad Geographiam, aliæ ad Historiam pertinent: vereor ut Geographicæ placeant omnibus; sunt enim, qui urbium regionúmque situs varios, variásque tum appellationes tum mutationes explicari velint, ita ut Lectoris animus nihil ultra requirat; nec desunt, qui contrá vel nihil vel admodùm pauca apponi patiantur; quasi id vel minus sit utile, vel lectori injucundum. Cùm verò mihi non doctis tantùm, sed indoctis etiam serviendum sit, mediam rationem secutus, nec plura nec pauciora opposui; sed ea tantùm, quibus possit lector & indoctus erudiri, & eruditus ea meminisse quæ iisdem de locis apud auctores pluribus explicata legerit.

In Notis verò, quæ ad Historiam spectant, errores Justini, quantum in nobis fuit, corrigere conati sumus. Cum enim in multis, tum in his duobus potissimùm peccavit, quod & secutus Historicos eorum temporum de quibus agit, non suppares, interdum aberraverit à vero, & ea quæ leviter attingenda erant, fuerit pluribus persecutus; quæ verò dicenda multis, paucis perstrinxerit. Multa enim sunt hujusmodi, ut ea si nescias, discere nihil cures: si verò didiceris, oblivisci ea potius quàm memoriâ tenere malis: alia verò sive quod per se magna sint, sive quod ad summorum virorum memoriam pertineant, nec sæpiùs repeti possunt, nec commemorari pluribus. His duobus incommodis, ut quodammodo mederemur in notis, primùm auctores quam vetustissimos & illorum temporum æquales, hoc est, omnium maximè fide dignos, quoad licuit adhibuimus. Deinde iis rebus, quæ nullis ferè sunt momenti, vel nullas, vel breves; iis verò, quæ sunt memoriâ dignæ, & plures & longiores notas subjunximus.

Perutilem illam auctores singulos interpretandi rationem invenit vir belli pacisque artibus Clarissimus, Carolus Sancta-Mauræus Montauserii Dux, Delphini juventutis Moderator.

tor. Eandem curis suis promovêrunt Episcopus Condomensis, DELPHINI studiis præpositus, JACOBUS BENIGNUS BOSSUETIUS, divinarum humanarúmque literarum scientiâ illustris; & PETRUS DANIEL HUETIUS, cui in regendis DELPHINI studiis secundæ sunt partes, omni Doctrinarum genere eruditus, editísque in lucem monimentis notissimus; quibus si labor ille noster probabitur, non studiosæ tantùm juventuti, sed ipsi etiam DELPHINO & gratum & utilem fore confidimus.

JACOBI BONGARSII

EXCERPTIONES

CHRONOLOGICÆ,

AD

JUSTINI HISTORIAS ACCOMMODATÆ.

AD

JOANNEM NOELIUM.

Quod oculus olim Polyphemo, nobis in Historiarum lectione notatio temporum : quæ apud Justinum nulla est. Quid itaque aliud esse dicemus, quam

Monstrum, horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum ?

Trogum ipsum negligentiæ accusandum nemo mihi persuadeat : Justini abbreviatoris facinus est. Ergo, ne quid huic auctori à me deesset, ex Eusebii & Hieronymi chronico, ad optima & antiquissima exemplaria manuscripta CL. V. *Claudii Puteani, & doctissimi mihique amicissimi*

 P. Dani-

P Danielis à me collato, excerpsi & exscripsi, quæ lucis aliquid afferre Justino nostro poterant: non quidem omnia, sed summa fastigia rerum. Nam illud injuriam esset facere amico nostro Laur. Bochello, à quo veteres chronologos emendatiores & auctiores expectamus. Comparavi autem cum Eusebio Georgium Monachum, cujus Græcam codicem mecum vir eruditionis singularis Franciscus Pithæus communicavit; & è nostris Berealdum, Funecium. Illi LXX *interpretes, hi Hebræos sequuntur codices: tantâ opinionum varietate, ut Eusebio Nini regis annus primus incurrat in annum mundi* III. CLXI. *Georgio in* CCLXXI. *Beroaldo in annum* MCCCCLXV. *Funecio in* M. CCCCVI. *Hujus varietatis originem pluribus persequerer, nisi laborem istum mihi amici illius nostri levaret labor. Interim lumen hoc ibi, carissime Noëli, accendi, ne fortè in historiæ hujus tenebris aberres: &, ut illius*

Trunca manum pinus regit, & vestigia firmat;

ita hæc velim amplectaris excerpta, quo tutiùs possis & firmiùs ingredi: adferent tibi fortasse in hujus auctoris lectione non parvum adjumentum. Ad historiarum studium ut accedas, requirit ætas tua; requirunt hæc tempora, quibus maturè firmare animum expedit constantibus exemplis; ea unde petas, nisi in historiis? Historiarum autem cognitionem si inchoare à Sallustii, Livii, Taciti lectione volueris, neque rectè feceris, neque ordine: abrupta est, aut interrupta, in eorum libris, historiæ series. Ab hoc tibi auctore principium sit historici studii. Hic à Nino, qui primus est τῶν εἰς ἱστορίαν καὶ μνήμην παραδεδομένων, *ad Augustum Cæsarem, non ut Atticus apud M. Ciceronem septingentorum, sed ut Corn. Nepos omne ævum, id est, duum millium annorum memoriam uno colligavit. Tu, Noëli dulcissime, utere, fruere, hâc qualicunque operâ meâ; quæ si promovendis studiis tuis fuerit, satis magnum laboris mei fructum tulero.*

Vale.

EXCERP-

EXCERPTIONES CHRONOLOGICÆ,

Ad JUSTINI Historiam accommodatæ.

EUSEBIUS.

Cùm Divinam Scripturam diligenter evolveris, à nativitate ABRAHAM usque ad totius Orbis DILUVIUM, invenies retrorsum annos DCCCCXLII. Item à DILUVIO, usque ad ADAM, II. CCLII.

* Numerus primus refert ad Librum, secundus ad Caput, tertius ad Lineam

Anni mun	REGNUM ASSYRIORUM.	
3141	*Primus omni Asiâ, exceptis Indis, regnavit* NINUS *F. Beli, annis.*	52
	de quo Justinus, L. 1. C. 1 Lin. 14. *	
3193	ii. SEMIRAMIS. 1. 1. 22.	42
3235	iii. *Zameis, qui & Ninias, ibid.*	38
3273	iv. *Arius.*	30
3303	v. *Aralius.*	40
3343	vi. *Xerxes, qui et Balæus.*	30
3373	vii. *Armamitres.*	38
3411	viii. *Belochus.*	35
3446	ix. *Balæus.*	52
3498	x. *Altadas.*	32
3530	xi. *Mamitus.*	30
3560	xii. *Macchalæus.*	30
3590	xii. *Sfærus.*	20
3610	xiv. *Mamilus.*	30
3640	xv. *Sparæthus.*	40
3680	xvi. *Ascatades*	40
	Diluvium sub Deucalione. Eusebius retulit in annum 33 Cecropis. Justinus ad Tempora Amphictyonis refert, 2. 6. 16.	
3720	xvii. *Amyntas.*	45
3765	xviii. *Belochus.*	25
3790	xix. *Bellepares.*	30
3820	xx. *Lamprides.*	32
3852	xxi. *Sosares.*	20
3872	xxii. *Lampares.*	30
3902	xxiii. *Pannias.*	45
	circa an hujus 16 *Tyrus condita vide* 18. 3. 1.	

Anni mun	REGNUM HEBRÆORUM, & Atheniensium.	
3184	*Nini* xliii. *anno natus* ABRAHAM, *vixit annos*	175
	de eo Justinus, 36. 2. 6.	
	Zoroastres clarus habetur, 1. 1. 21.	
3283	*Abraham, cum centenarius esset, genuit filium* ISAAC, *is vixit ann.*	180
3344	*Sexagenario Isaac nascitur* JACOB, *qui posteà Israhel, à quo Israhelitæ, qui nunc Judæ vixit ann.*	147
	de eo 36. 2. 6.	
3435	*Joseph natus: vixit ann.*	110
	venditur à fratribus annum agens xvii. 36. 2. 11.	
3609	MOYSES *nascitur: vixit ann.*	120
	REGNUM ATHENIENSIUM.	
3644	xxxv. *anno Moysis Cecrops regnat in Atticâ*, 2. 6. 14.	50
3689	*Moyses*, lxxx *annum agens, dux itineris ex Ægypto Hebræorum gentis efficitur*, 36. 2. 20.	
3694	*Atheniens.* ii. *Cranaus*, 2. 6. 14.	9
3703	iii. *Amphictyon*, 2. 6. 15.	10
3713	iv. *Erichthonius.*	50
3763	v. *Pandion.*	40
3803	vi. *Erichtheus.*	50
	Triptolemus frumenta distribuit, 2. 6. 22.	
3853	vii. *Cecrops secundus. Hujus anno* 22. *Dionysius, qui & Liber pater, adv. Indos dimicans, Nisam urbem juxta Indum flumen condidit*, 12. 7. 10.	40

3947	xxiv. *Sosarmus.*	19
3966	xxv. *Mithræus.* *Vexoris rex Ægypti, secundum Oros. lib.* 1. *cap.* 4. *de quo* 2. 3. 9. *Is,* 1. 1. 11, *antiquior Nino dicitur.*	27
3993	xxvi. *Tautanes.*	32
	LATINIS, *qui posteà Rom. nuncupati sunt, post tertium annum captivitatis, Trojæ, sive, ut quidam volunt, post annum* viii. *regnavit* ÆNEAS, *annos* 3. *Ante Æneam Janus, Saturnus, Picus, Faunus, Latinus, in Italiâ regnavêrunt, annis circiter CL.* 43. 1. 27. *Post Æneam Ascanius, an.* 38. 43. 1. 37.	
4025	xxvii. *Teutæus.*	40
4065	xxviii. *Thineus.*	30
4095	xxix. *Dercylus.*	40
4135	xxx. *Eupales.*	38
4173	xxxi. *Laosthenes. Hujus anno* 14. *Carthago conditur à Didone, vide* 18. 5. 15.	45
4218	xxxii. *Piritiades.*	30
4248	xxxiii. *Ofratæus.*	20
4268	xxxiv. *Ofratanes.*	50
4318	xxxv. *Acrazapes.*	42
4360	xxxvi. *Sardanapalus, qui vocatur Græce Tonos Concoleros,* 1. 3. 1.	20
4380	*Regnum Assyriorum destructum.*	

3893	viii. *Pandion.*	25
3918	ix. *Ægeus Pandionis F.* 2. 6. 23. *Sub quo Argonautarum navigatio.* 42. 2. 16. *Hercules consummat certamina,* 2. 4. 29.	48
3966	x. *Theseus,* 2. 6. 26. *Cocalus in Siciliâ,* 4. 2. 3.	30
	xi. *Mnestheus Peteo, Amazones Priamo tulêre subsidium,* 2. 4. 34.	23
4019	TROJA CAPTA. *Colligitur omne tempus à* 43 *ann. regni Nini ad captam Trojam, anni* DCCCXXXV. *a nativit. Moysis, an* CCCCX.	
4019	xii. *Demophoon Thesei F* 2. 6. 25. *Pyrrhus Delphis in templo Apol. ab. Oreste occiditur, proditione*	33
4042	*sacerdot. Machær.* 17. 3. 12.	
4054	xiii. *Oxinthes.*	12
4055	xiv. *Aphidas.*	1
4063	xv. *Thymætes.*	8
4110	xvi. *Melanthus.*	37
4131	xvii. *Codrus Melanthi F.* 2. 6. 32. *Hoc interempto, regnum Erechthidarum destructum est, quod* CCCCLXXXVII. *annis perseverebat.* *Post Codrum, principes quos mors finiebat, quorum primus Medon Codri F.*	21

Omnes anni regni Assyriorum, à primo anno Nini supputantur M. CCXL. inquit Eusebius: ex ipsa ratione uno anno minus prodit, Justinus abet M. CCC. Georgius Monachus, aliâ regum serie, M. CCCLX.

Anni mundi.	REGNUM MEDORUM. *Medorum primus* ARSACES.	
4381	*annis* 1. 3. 4.	28
4409	ii. *Sosarmus.*	30
4439	iii. *Medidus.*	40
	Circa Olymp. ix. *Lacedæmonii contra Messenios vicennale bellum habent,* 3, 4, *&c.*	

Anni mundi.	*Oly.*	GRÆCORUM & LYDORUM.
4400		*Lycurgi leges in Lacedæmone juxta Apollodori sententiam, hâc ætate susceptæ,* 3. 2. 15, *&c.*
4425	1	OLYMPIAS PRIMA *a captivitate Trojæ, an* CCCCV. *Hic initium habet vera historia, nam superiora variis sunt implicita fabulis. Varro apud Censor.*
4449	6	*Athenis principes qui usque ad*

4479

4479	iv. *Bardyceas.*	13			*mortem præerant, esse desierunt. Et in x annos magistratuum consuetudo versa est: regnavitque primus Charops F. Æschyli.*
			4480	14	*Bellum quod in Thyria inter Lacedæmonios & Argivos gestum est, de quo Prolog.* 111.
			4484	16	CANDAULES, iv. *rex Lydorum regnavit annos* 17. 1. 7. 28.
4492	v. *Dejoces.*	54			
			4501		*Lyd.* v. *Gyges an.* 25.
4556	vi. *Phraortes.*	24	4517	24	*Athenis annui principes constituti sunt,* 2. 7. 4.
4570	vii. *Cyaxares.*	32	4605	46	*Solon leges scripsit Atheniensium, ut Gell.* xxxiii. *Tarquinis,* 2. 7. 12.
4620	viii. *Astyages.*	38			

Anni mundi.	MACEDONUM.		Anni mundi.	Anni ab urbe condita.	LATINORUM & ROMANORUM.	
4387	*Macedonum primus,* CARANUS, *annis* 7. 1. 10.	28	4381		xiv. *Latinorum rex* PROCAS *Silvius, ann.*	23
4415	ii. *Cœnus.*	12	4404		xv. *Amulius pulso Numitore,* 43. 2. 2.	44
					Hujus anno xxiv. *Remus & Romulus generantur Marte & Ilia,* 43. 2. 7.	
4427	iii. *Tyrimmas.*	38				
	Therœi Cyrenem condidêrunt circa iv. *Olymp.* 13. 7. 1.		4446		*Anno* 111, *Olyp.* 6. *ut alii* 8. ROMA *Palilibus, qui nunc dies festus est, condita,* 43. 3. 2.	
	Olymp. ix. MIDA *regnavit in Phrygia,* 11. 7. 23.				*Primus rex Romanus* ROMULUS, *ut alii,* 37. *& interregnum uno anno.*	38
4465	iv. *Perdiccas,* 7. 2. 1.	51				
			4484	38	ii. *Numa Pompilius, ut alii,* 43.	41
4516	v. *Argæus,* 7. 2. 7.	38	5527	79	iii. *Tullus Hostilius.*	32
			4557	111	iv. *Ancus Martius, ut alii,* 24.	23
4554	vi. *Philippus,* 7. 2. 8.	38	4580	134	v. *Tarquinius Priscus, ut alii,* 38. *Messilia condita* 43. 3. 11.	37
4592	vii. *Europus,* 7. 2. 9.	62				

Omnes anni regni Medorum, CCLIX, si Eusebii λογισμὸν sequamur. Diodoro & Georgio in regum appellationibus, & temporibus non convenit cum Eusebio, neque ipsi inter se consentiunt.

Anni mundi.	REGNUM PERSARUM.		Anni mundi.	*Oly.*	LYDORUM & GRÆCORUM.
4640	CYRUS *regnavit Persis, subverso Astyage,* 1. 6. 16.	30	4638	54	*Crœsus Lyd.* ix. *an.* 15. 1. 7. 8.
				55	*Pisistratus Atheniensium tyrannus,* 2. 8. 10.
4670	ii. *Cambyses,* 1. 9. 1.	8	4653	58	*Crœsus à Cyro captus est, & Lydorum regnum destructum, quod stetit an.* ccxxx.
4678	iii. *Fratres Magi, mensibus,* 7. 1. 9. 19.				
4679	iv. *Darius,* 1. 10. 23.	36	4709	72	*Darii an.* xxx *Bellum quod in Marathone gestum est,* 2. 9. 16. *circa an.* U. C. CCLX. *Gellius, cui cum nostra ratione non convenit.*
4715	v. *Xerxes F. Darii,* 2. 10. 16.	20			
4735	vi. *Artabanus, de quo* 3. 1. 3 *menses* 7.		4721	75	*Xerxes an.* vi. *Bellum in Ther-*

4735

4736	vii. *Artaxerxes, qui Longimanus cognominabatur,* 3. 1. 6.	40
4776	viii. *Xerxes II. mensibus* 2.	
	ix. *Sogdianus, mens.* 7.	
4777	x. *Darius cognomento Nothus.*	19
4796	xi. *Artaxerxes, qui cognominatus est Mnemon, Darii & Parisatidis F.* 5. 11. 2.	40
	Cyri regis ascensus, de quo scribit Xenoph. 5. 11. 7.	
	Conon classi Persicæ præficitur, 6. 1. 16.	
4836	xii. *Artaxerxes qui & Ochus,* 10. 3. 1.	26
4862	xiii. *Aerses Ochi F.*	4
4866	xiv. *Darius Arsami F.*	6

		mopylis, & apud Salaminam navale certamen, 2. 11. 3. & 12. 24. *an. ab U. C.* ccxxii. *ut Gellius, & insequenti ann. in Plateis in Mycale,* 2. 14. 11.
		Pausan. damnatus, 2. 15. 31.
4740	79	*Artax. ann.* iv. *Cimon juxta Eurymedontem Persas naval pedestrique certamine superat & Medicum bellum conquiescit,* 2. 15. 33. *Diod. retulit in ann.* 111. *Ol.* lxxvii.
4769	87	*Ejus ann.* xxxiii. *initium belli Peloponnesiaci, quod Gellius refert in an. U. C.* ccxxix, *nisi legas* cccix. 3. 6. 9.
4782	90	*Darii an.* v. *clades quæ Atheniensibus accidit in Siciliâ,* 4. 5.
4786	91	*Ejusdem an.* ix. *Alcibiades profugus abit ad Tisapher,* 5. 2. 11.
4801	94	*Artax. an.* v. *Athen. sustinent tyrannidem, ad an. fere U. C.* cccxlvii. *ut Gell.* 5. 8. 15.
		Alcibiadem Pharnabazus interficit, 5. 8. 23.
4805	95	*An.* 1. *qui fuit* 6. *Artax. Tyranni Athenis oppressi,* 5. 10. 1.
	140	*Clearchus Heroclea Tyrannus, an.* xii. *Diod.* 16. 4. 6.

Anni mundi.	MACEDONUM.	
4618	viii. *Alcetus.*	29
4647	ix. *Amyntas,* 7. 2. 21.	50
4697	x. *Alexander,* 7. 5. 1.	43
4740	xi. *Perdiccas.*	28
4768	xii. *Archelaus.*	24
4792	xiii. *Orestes.*	3
4795	xiv. *Archelaus.*	4
4799	xv. *Amyntas.*	1
4800	xvi. *Pausanias.*	1
4801	xvii. *Amyntas,* 7. 4. 8.	6

Anni mundi.	Au. ab U.C	ROMANORUM. & SICULORUM.	
4617	171	vi. *Servius Tullius.*	34
4651	205	vii. *Tarquinius Superbus.*	35
		vii. *Pythgoras in Italiam venit, auctor Gellius. Laërtius Olym.* lx. *floruisse scribit, vide Sol. cap.* 21. *Plin. lib.* 2. *cap.* 8. *Just.* 20. 4. 3.	
4686	240	*Pulsi urbe reges.*	
		Rom. reges imperaverunt annis ccxl. *sive, ut quibusdam placet,* ccxliii.	
4700	254	*Circa Olymp.* 70, 71. &c. *Anaxilaus in Siciliâ regnat, & post eum Micythus, Olymp.* 76. *Diod.* 11. *Just.* 4. 2. 5.	
		Eodem ferè tempore Gelo obtinuit Syracusas, à quo victi Carthaginienses, 23. 4. 5.	
	Oly.		
4794	93	*Circa finem imperii Darii Nothi, Dionysius in Syciliam tyrannidem exercet, ann.* 38. 20. 1, &c. *anno ab U. C.* 347. *Gellius.*	

4807	xviii. *Argæus.*	2			
4809	rursum *Amyntas.*	18	4811	97	*Ut Diodor. & Halic.* 98. *Galli Senones Romam invaserunt*, 6. 6. 10 *U. C. anno* 365. *Livius.*
4827	xix. *Alexander*, 1. 7. 4. 10.	1			
4828	xx. *Ptolemæus Alorites.*	4			
4832	xxi. *Perdiccas*, 7. 4. 10.	6		103	*Ut Diodor.* 105. *Dionysius rex Siciliæ anno* xxxviii. *moritur: Post quem Junior Dionysius regnum invadit*, 21. 1. 1.
4838	xxii. *Philippus circa ann. U. C.* CCCC. *ut Gellius*, 7. 5. 15.	26			*Is Ochi an.* x. *Siciliâ pellitur*, 21 2. 15.
4864	xxiii. ALEXANDER *Phil. F. Olym.* cxi. *sedit ann. mens.* 6. 11. 1. 10.	12			*Et ejusdem* xxi. *Corinthum sub fœdere navigavit*, 21. 5. 4.

Anni mun.	Oly.	PERSARUM regnum stetit annis ccxxxii. 11. 14. 7, &c.
	113	Interfecto Dario ALEXANDER regnum Asiæ, anno regni sui 7. occupat.
4872	114	Is 32 ætatis suæ anno moritur in Babylone, 12. 16. 1. post
4876	114	quem translatæ in multos imperio regnavit.

		ÆGYPTO.		Anni mun.	Oly.	MACEDONIBUS.	
4876	114	i. *Ptolemæus Lag. F.* 13. 4. 15.	40	4876	114	xxiv. *Philippus, qui & Aridæus, frater Alexandri*, 13. 3. 2.	7
		Lydiam & Thraciam & Hellespontum Lysimachus tenuit, 13. 4. 24.				*Bellum Lamiacum*, 13. 5. 1.	
				4883	115	xxv. *Cassander*, 15. 2. 22.	19
		à quo Lysimachia in Thracia condita, 17. 1. 2.		4902	120	xxvi. *Filii Cassandri Antigonu, (Justino est Antipater, & Georgio) & Alexander*, 16 1. 1. & 2.	4
				4906	121	xxvii. *Demetrius*, 16. 1. 27.	6
				4912	122	xxviii. *Pyrrhus mens.* 7. 16. 2. 12.	
4916	124	ii. *Ptolemæus Philadelphus*, 26. 2. 19.	38	4913		xxix. *Lysimachus*, 16. 3. 3.	5
				4918	124	xxx. *Ptolemæus cognomento Ceraunus*, 17. 2. 7. & 24. 1. 2.	1
				4919		xxxi. *Meleagrus, mens.* 2.	
4954	133	iii. *Ptolemæus Eurgetes, de quo* 28. 3. 2.	26			xxxiii. *Antipater dies* 45.	
						xxxiii. *Sosthenes*, 24. 5. 20.	2
				4921	125	xxxiv. *Antigon. Gonatas*, 25. 1. 1. & 26. 3. 7.	36
4980	140	iv. *Ptolemæus Philopater*, 29. 1. 7.	17	4957	134	xxxv. *Demetrius*, 28. 1. 6.	10
				4967		xxxvi. *Antigonus*, 28. 3. 15.	15
				4982	140	xxxvii. *Philippus*, 28. 4. 28. *cum quo Germani bellum gesserunt ab U. C.* 551. *Eutr.*	14
4997	144	v. *Ptolemæus Epiphanes*, 30. 2. 7. & 31. 1. 1.	24	4997			
				5024	151	xxxviii. *Perses*, 32. 3. 2. 33. *per tot.*	0
5021	150	vi. *Ptolemæus Philometor*, 34. 2. 13.	35	5026		*ab U. C.* 550, *bellum Persicum.*	
				5034	153	*Macedonum regnum defecit*	

A M	Oly.	SYRIÆ & BABYLONIÆ.		A.M	ASIÆ.	
				4878	*Agathocles Syracusis tyrannidem exercet lib.* 22.	
4888	117	i. *Seleucus Nicanor*, 15. 4. 2. &c.	32	4882	*In Asiâ primus regnavit Antigonus*, 1. 4. 21. &c.	18
4917	124	*Selucus, capto Demetrio in Ciliciâ*, SYRIÆ & ASIÆ *pariter imperavit*, 16. 2. 8.		4900	ii. *Demetrius qui & Palios cetes*, 15. 4. 40, &c.	17

4920	125	ii. *Antiochus Soter*, 17. 2. 19.	19		
4939	129	iii. *Antiochus, qui vocabatur Theos.*	15	4954	*Parthis à Macedonum imperio recedentibus, primus regnavit* ARSACES, 41. 4. 15.
4954	133	iv. *Seleucus Callinicus*, 27. 1. 2.	20		
4974	138	v. *Seleucus Ceraunus.*	3		
4977	139	vi. *Antiochus Magnus*, 29. 1. 5.	36	4963	*Anno ab U. C.* 517, *ut Eutrop. Hamilcar occisus, cui successit Hasdrubal*, 44. 5. 12. & 7.
5006		*Bellum Rom. cum Antiocho, anno ab U. C.* 560. *Eutr.*			
5013	148 151	vii. *Seleucus, qui & Philopater.*	12	4980	*ab U. C.* 534. *Annibal Imperator Carth.* 44. 5. 14.
5025	151	viii. *Antiochus Epiphanes*, 34. 2. 13.	11	5011	*ab U. C.* 534, *bellum cum Gallogræcis.*

Anni mun.	*Oly*	EGYPTO.	
5052	159	*Ab U. C.* 606, *bellum Achaicum*, 34. 1.	
5056		vii. *Ptolemæus Euergetes.*	29
5085	166	viii. *Ptolemæus Physcon, qui & Soter*, 38. 8. 3, *&c.*	17
5102	170	ix. *Ptolemæus, qui & Alexander*, 39. 4. 2.	10
5112	173	x. *Ptolemæus Physcon, qui à matre fuerat ejectus*, 39. 4. 7.	8
5120	175	xi. *Ptolemæus Dionysius.*	30
		xii. *Cleopatra.*	22
5150	182	*Cleopatra & Antonius semet interficiunt, & Ægyptus fit Romana provincia.*	
5172	187	*Lagidæi in Ægypto regnaverunt ann.* CCXCV.	

Anni mun.	*Oly.*	SYRIÆ & ASIÆ.	
5036	154	ix. *Antiochus Eupator*, 34. 3. 1.	2
5038		x. *Demetrius Soter*, 34. 3. 13.	12
5050	157	xi. *Alexander*, 35. 1. 16. *mens.* 10.	9
5060	160	xii. *Demetrius*, 35. 2. 4.	5
5063		xiii. *Antiochus Sidetes*, 36. 1. 15.	9
5072	163	xiv. *Demetrius iterùm*, 38. 10. 15.	4
5076	164	xv. *Antiochus Grypus*, 39. 1. 32.	12
5088	167	xvi. *Antiochus Cyzicenus*, 39. 2. 29.	18
5106	175	xvii. *Philippus. Antiochus in Parthos fugiens Pompeio se deinceps tradidit, post quem Philippus captus est à Gabinio.*	
		Huc usque Syria possessa per reges in Romanorum ditionem cessit	
5108		*Bellum Mithridaticum anno ab U. C.* 662. *ut Eutrop.* 37. 1. 7.	
5153	183	*Primus Rom. singulare imperium arripuit C.* JULIUS CÆSAR, *mens.* 6.	4
5157	184	*Rom.* II. *Octavianus Cæsar* AUGUSTUS, *mens.* 6.	57
		Ab eo, an. U. C. 726, *ut Eutr. Hispania domita. Janus clausus*, 44, 5. 16.	

PRÆFATIO

JUSTINI.[1]

2. *QUUM multi ex Romanis, etiam Consularis dignitatis viri, res Romanas Græco peregrinōque sermone in Historiam contulissent: sive æmulatione gloriæ, sive varietate & novitate operis delectatus,*

NOTÆ.

1. JUSTINI.] Tria potissimùm de Justino quærenda mihi visa sunt. Quis fuerit? quod habuerit nomen? quo vixerit tempore? 1. Eum cum Justino martyre confudit Martinus Polonus, sed male: Hic enim Romanus, ille Syrus fuit, ex Flaviâ Neapoli Syriæ Palæstinæ urbe oriundus; ille Græcè, his Latinè scripsit; ille Christianus, hic Gentilis, teste Orosio: quod etiam patet ex iis, quæ Lib. 36. de Mose, Josepho, & Israelitis absurda planè memorat: adde quòd nec Eusebius, nec Hieronymus, nec Photius historicam hanc epitomen inter Martyris scripta usquam reposuerint. 2. In libro Antonii Arnoldi dicitur Justinus Frontinus; at in codice Bibliothecæ Mediceæ vocatur M. Junianus Justinus, quod verius putem ob antiquitatem libri, quippe qui Longobardicis scriptus sit literis. 3. Fuerunt nonnulli qui Justinum vixisse dixerint, postquam Imperium Constantinopolim translatum fuerit, idque ob illa verba Libri 8. "Græciam etiam nunc, & viribus, & dignitate, orbis terrarum principem:" sed iis assentiri vix possum; illa enim particula, etiam nunc, non significat tempus quo scripsit, sed de quo scribit. Sub Antonino Pio eum vixisse probabilius dixerim; quod colligitur ex verbis istis Præfationis: "Quod ad te, Imperator Antonine, non tam cognoscendi, quàm emendandi causa transmisi." Idem censuêrunt Martinus Polonus, Philippus Bergomas, & Joannes Aventinus.

2. Quum multi ex Romanis etiam Consularis dignitatis viri.] Duo præcipuè Græcè scripsisse memorantur, ambo Consules; quorum alter A. Posthumius Albinus cum L. Lucullo; alter Publius Rutilius Rufus cum Caio Mallio Consul fuit: ille Romanam Historiam, hic bellum Numantinum, cui tribunus militum interfuerat, Græcè scripsit: Cùm verò in Præfatione suâ imperitiæ veniam dari sibi peteret Albinus, quòd homo Romanus Græcâ oratione uteretur, Marcus Cato dixisse fertur, mirum esse sanè, quod Albinus culpam deprecari, quàm culpâ carere, maluerit. Ita Gellius.

[1] *vir priscæ eloquentiæ*, [2] *Trogus Pompeius, Græcas, & totius orbis Historias Latino sermone composuit; ut, cum nostra Græcè, Græca quoque nostrâ linguâ legi possent; prorsùs* [3] *rem magni & animi & operis adgressus. Nam cum plerìsque auctoribus, singulorum regum vel populorum res gestas scribentibus, opus suum ardui laboris videatur: nonne nobis Pompeius Herculeâ audaciâ orbem terrarum adgressus videri debet: cujus libris omnium seculorum, regum, nationum, populorumque res gestæ continentur? Et quæ historici Græcorum, prout commodum cuique fuit, inter se segregatim occupaverunt, omissis quæ sine fructu erant, ea omnia Pompeius divisa temporibus, & serie rerum digesta, composuit. Horum igitur quatuor & quadraginta voluminum (nam totidem edidit) per otium, quo in urbe versabar, cognitione quæque dignissima excerpsi; & omissis his, quæ nec cognoscendi voluptate jucunda, nec exemplo erant necessaria, breve veluti florum corpusculum feci; ut haberent, & qui Græca didicissent, quo admonerentur: & qui non didicissent, quo instruerentur,* [4] *Quod ad te, non tam cognoscendi, quàm emendandi causâ transmisi; simul ut & otii mei, cujus &* [5] *Cato reddendam operam* [6] *putat, apud te ratio constaret. Sufficit enim mihi in hoc tempore judicium tuum, apud posteros, cùm obtrectationis invidia decesserit, industriæ testimonium habituro.*

NOTÆ.

1. Vir priscæ eloquentiæ.] Trogum severissimum auctorem Plinius, disertissimum Vopiscus appellat.

2. Trogus Pompeius.] E Vocontiis Galliæ Narbonensis populis, ut ipse fatetur libro 43. oriundus; illius avus Trogus Pompeius Sertoriano bello civitate donatus est à Cneio Pompeio, à quo Pompeii nomen illi fuit inditum; ejus pater sub Caio Cæsare militavit, epistolarum, legationum, & annuli curam habuit. Quare peccavêrunt graviter, & Joannes Gerundensis, cùm illum Hispanum facit, & Philippus Bergomas, cùm Justini præceptorem fuisse, & sub Antonino Pio floruisse scribit: certum enim ex aliis ferè omnibus, sub Augusto eum vixisse.

3. Rem magni & animi & corporis.] Non de corporis robore loquitur; modò enim corpus erudito labori ferendo par sit, satis est: sed legendum, "Rem magni & animi & operis," ut Livius habet, quem Justinus imitatur est, res est prætereà immensi operis.

4. Quod at te.] Editiones plurimæ antiquiores habent, "ad te, Imperator Antonine," opus enim suum Antonino Pio dicavit Justinus.

5. Cato.] Major, cui Censoris nomen fuit.

6. Putat.] In principio Originum suarum, ex Cicerone pro Plancio.

JUS-

JUSTINI

HISTORIARUM [1] PHILIPPICARUM,

ET

TOTIUS MUNDI [2] ORIGINUM.

ET

TERRÆ SITUS,

EX

TROGO POMPEIO.

LIBER I.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Assyriorum prima Monarchia sub Nino.*
2. *Semiramidis, à filio tandem interfectæ, Imperium.*
3. *Postremus Assyriorum Rex Sardanapalus.*
4. *Medorum Monarchia sub Astyage, Cyri avo.*
5. *Cyri pueritia, adolescentia; & Harpagi ad Cyrum admonitio, &c.*
6. *Sybarem belli comitem Cyrus nobili præmio donat, & Astyagem regno spoliat.*

NOTÆ.

1. PHILIPPICARUM.] Apud Græcos & Demosthenes Orationes suas in Philippum habitas; & Theopompus Chius, Isocratis discipulus, historias de rebus à Philippo gestis "Philippicas" inscripserunt: Demosthenem imitatus Cicero orationes suas in Marcum Antonium dixit "Philippicas," quòd quemadmodum ille in Philippum, ita ipse in Marcum Antonium inveheretur. Theopompum secutus Trogus, & ipse historias Philippicas appellavit; quòd de rebus à Macedoniæ regibus gestis agerent: nam à libro 7 ad 41, agit de regno Macedonico, cujus dignitatem Philippus, Alexandri Magni pater, multùm amplificavit.

2. ORIGINUM ET TERRÆ SITUS.] Bongarsius censet libros septem primos, fuisse mundi origines: terræ verò situs, quos pollicetur inscriptio, putat esse regionum descriptiones, quæ à Justino omissæ, à Trogo non item.

7. *Crœsum vincit, & Lydos debellat, ac sub jugo astutè retinet. Candaulis tragædia.*
8. *Bellum Scythicum, in quo initia Cyro felicia, finis autem luctuosissimus.*
9. *Cambyses Cyro succedit, & suomet gladio conficitur. Legitimo herede Mergide sublato, Magi rerum potiuntur. Osthanes, aliorum principum operâ adjutus, Magos de medio tollit.*
10. *Darius ex equi hinnitu, servuli industriâ, fit tertius Persarum Rex, &c.*

CAPUT I.

Assyriorum prima Monarchia sub Nino.

a PRINCIPIO rerum, gentium nationùmque imperium penes reges erat: quos ad fastigium hujus majestatis, non ambitio popularis, sed spectata inter bonos moderatio provehebat. Populus nullis legibus tenebatur: arbitria principum pro legibus erant. Fines imperii tueri magis, quàm proferre, mos erat: intra suam cuique patriam regna finiebantur. [1] Primus omnium Ninus, Rex [2] Assyriorum, veterem, & quasi avitum gentibus morem, nova imperii cupiditate mutavit. Hic primus intulit bella [3] finitimis, & b rudes adhuc ad resistendum populos, terminos usque [4] Libyæ, perdomuit. Fuêre quidem [5] temporibus antiquiores,

Anno Mundi 1997. Ante Christum 2055.

INTERPRETATIO.

a Initio rerum Reges imperabant gentibus & nationibus.
b Gentes ignaras artis militaris usque ad fines Libyæ vicit.

NOTÆ.

1. Primus omnium Ninus.] Filius Nembroth seu Beli, qui turris Babel ædificandæ Princeps, novum sibi rudes in populos usurpavit Imperium. Nimiâ in eum pietate Ninus Idololatriam induxisse fertur; dum reos, qui ad ejus statuam confugerent, puniri vetuit.

2. Assyriorum.] Eorum regio ferè tota ultra Tigrim sita est, Mediam & Susianam versus. Ab Assur Semi filio dicti sunt: quare Assur, modò pro gente, modò pro Principe Assyriorum sumitur passim in sacris literis; ideò Ninus ab Epiphanio vocatur Assur, filius Nembroth.

3. Finitimis.] Assyriis: illius enim pater Belus, Chami nepos, Babyloniis tantum imperavit; sed Ninus gloriæ cupidus, Assyriis bello victis, Assyriorum Rex dici, quam Babyloniorum, maluit; quòd hoc paternam, illud propriam virtutem commendaret.

4. Lybiæ.] Libya multiplex fuit. Propriè dicta ab Ægypto ad Tripolitanam regionem, & Syrtim majorem juxta Æthiopiam, & mare Mediterraneum erat extensa; ubi nunc Regnum Barcæ. Olim Libya strictè sumpta, Marmarica & Cyrenaica.

5. Temporibus antiquiores.] Horum temporum historia fabulis corrupta est: Dynastiæ enim quindecim, quas ab Africano, sive Manethone mutuatas Eusebius ante Abrahamum memorat, commentitiæ sunt. Si enim annos dinumeres, earum initium 1735 annis Adami ortum antevertit. Quod quàm absurdum sit quis non videt? Primus enim Rex Ægypti Mis[illegible] Cami filius, & Noëmi nepos ferè æqualis fuit.

Vexoris

Vexoris [2] Ægypti, & [3] Scythiæ [4] rex Tanaus; quorum alter in Pontum, alter usque Ægyptum excessit. Sed longinqua, non finitima bella gerebant: nec imperium sibi, sed populis suis gloriam quærebant; contentíque victoriâ, imperio abstinebant. Ninus magnitudinem quæsitæ dominationis, continuâ, possessione firmavit. Domitis igitur proximis, cùm accessione virium fortior ad alios transiret, & PROXIMA quæque victoria instrumentum sequentis esset, totius Orientis populos subegit, Postremum illi bellum cum Zoroastre, rege [7] Bactrianorum, fuit, qui primus dicitur artes magicas invenîsse, & mundi principia, siderúmque motus, diligentissimè spectâsse, [8] Hoc occiso, & ipse [9] decessit, relicto impubere adhuc filio Ninyâ, & uxore [10] Semiramide.

An.M.2044 AntC 2008 An.M 2C48 An.C. 2CC4 Semiramidis imperium.

CAP. II. *a* Hæc nec immaturo ausa tradere Imperium, nec ipsa

INTERPRETATIO.

a Hæc cùm videret tot ac tantos populos fœminæ non parituros, qui vix uni viro patienter obedirent; fingit se Nini filium esse, non uxorem; puerum, non fœminam; non ausa Imperium committere puerulo, nec ipsa palam regere.

NOTÆ.

1. Vexoris.] Sesostris dicitur Herodoto & Diod. Ramesses Amm. Marcellino, Setosius Manethoni. Sed fabulosus est; nisi fortè sit Osiris ille, qui dictus est Bacchus Ægyptius, vel Orus ejus filius, Hercules Lybius nuncupatus; qui victoriis suis terrarum orbem illustrarat sed post Ninum regnârat.

2. Ægypti.] Quæ hinc ad Sienem & Æthiopiam, indè ad Arabiam, & Palæstinam pertinet.

3. Scythiæ.] Duplex est, citerior & ulterior: Citerior intra Imaum Montem, Mare Caspium, & Scythicum, "Muscovy", Ulterior extra Imaum, quæ in ortum longè extenditur, ubi nunc Cathay.

4. Rex Tanaus.] Hunc Taunasim vocat Jornandes; sed quis fuerit, quo tempore vixerit, an nomen fluvio Tanaï dederit, an potiùs ab ipso acceperit, incertum.

5. In Pontum.] Pontus Asiæ Minoris provincia propter Pontum Euxinium ex unâ parte, Bithyniam & Paphlagoniam ex alterâ.

6. *Zoroastre.*] Non Chus, Chami filius, avus Nini, ut Greg. Tur. Nec Nemroth, Nini pater, fuit, ut Græci putârunt, ex Epiph. sed nobilis Persa, ex Euseb. Arnob. & Clem. Alexand, qui in Asiæ interiora penetrans, Bactrorum oppidum condidit, Astrologiam calluit primus, & magiam exercuit. Ictus fulmine interiisse dicitur. Chron. Alex.

7. Bactrianorum.] Qui ultra mare Caspium, Indorum finitimi ad Oxum flumen habitant. Usbeck.

8. Hoc occiso.] Diodorus, & alii de illius morte nihil habent, sed Ninum ab eo semel victum, tandem repetito certamine victorem, arcem Bactrorum arte Semiramidis occupâsse, thesaurósque secum asportâsse memorant.

9. Decessit.] Ita Diodorus & alii plerique; sed Dio rem aliter apud Ælianum narrat; vult enim eum jussu Semiramidis necatum; quæ, ubi summam ab eo potestatem ad quinque dies obtinuisset, illum occidi jussit.

10. Semiramide.] Fuit. ex Chron Alex. Nini mater & uxor: undè Persæ matres pro uxoribus habuerunt. Ex Diod. Ascalonita filia deæ Derceto, cujus jussu in loco deserto exposita, à columbis nutrita fuit; fuit deinde à pastoribus educata, ob pulchritudinem Menoni Syriæ præfecto nupsit; & post expugnatam Bactrorum arcem, eam Ninus duxit in uxorem, invito Menone, qui dedecoris impatiens, sibi cruentas intulit manus. Diod. & Ctesias.

An M 2059 palam tractare, tot ac tantis gentibus vix patienter uni viro, nedum fœminæ, parituris, [1] simulat se pro uxore Nini, filium; pro fœmina, puerum. Nam & statura utrique mediocris, & vox pariter gracilis, & lineamentorum qualitas matri ac filio similis. Igitur brachia ac crura velamentis, caput tiarâ tegit: & ne novo habitu aliquid occultare videretur, eodem ornatu & populum vestiri jubet: quem morem vestis exindè gens universa tenet. Sic primis initiis sexum mentita, puer esse credita est. Magnas deinde res gessit; quarum amplitudine, ubi invidiam superatam putat, quæ sit fatetur quemve simulâsset. Nec hoc illi dignitatem regni ademit, sed admirationem auxit; quòd mulier non fœminas modo virtute, sed etiam viros anteiret. Hæc [2] Babyloniam condidit, murúmque urbi cocto latere circumdedit, arenæ vice bitumine interstrato: quæ materia in illis locis passim è terrâ exæstuat. Multa & alia præclara hujus reginæ fuêre. Siquidem non contenta acquisitos viro regni terminos tueri, [3] Æthiopiam quoque imperio adjecit. Sed & [4] Indiæ [5] bellum intulit; quò præter illam & Alexandrum Magnum nemo intravit. Ad postremum cùm concubitum filii petiisset, ab eodem [6] interfecta est, duos

Ant.C.2003 (margin date beside second line)

An.M.2091 Ant.C.1965 & quadraginta annos post Ninum regno potita. Filius ejus Ninya, *a* contentus elaborato à parentibus Imperio, [7] belli studia deposuit, &

INTERPRETATIO.

a Contentus regno armis acquisito à parentibus.

NOTÆ.

1. Simulat se.] Hoc simile vero non videtur: cùm Ninyas infantulus esset, natus extremis Nini temporibus: Semiramis verò ex Diodor. nata annos 21, quippe quæ duos jam liberos Hypatem & Hydaspem ex Menone susceperat; præterea nota erat omnibus ob res gestas in Bactrianos.

2. Babyloniam condidit.] Inchoatam à Belo amplificavit, ut Niniven à Nin[o] conditam superaret. Murorum ambitus erat 365 stadiorum: altitudo 50 o[r]gyorum, id est, ulnarum, ex Plinio: latitudo aliquanto plus spatii, quà[m] duobus curribus satis esset, obtinebat: turres erant 250. Inter murum [&] domos erat via duorum olethorum, id est, 200 pedum, ex Suidâ. Pontem su[]per Euphratem ad stadia 160 perduxit: tum ex utrâque pontis regione e[x]truxit arces, unde in totam regionem prospectum haberet: deindè horto[s] condidit amœnissimos, &c. Babylon ad Euphratem sita erat; ex illius ruin[is] alia Civitas condita ad Tigrim, quæ olim Seleucia magna, nunc Bagdat dici[]tur.

3. Æthiopiam.] Duplex est, superior & inferior. Prima sub Ægypto inte[r] Nilum & finum Arabicum, Abyssinia. Altera ultra Æquatorem extenditu[r] & antiquis ignota fuit, Monomotapa, Congo, &c.

4. Indiæ.] Asiæ regio inter flumen Indum ad Occasum, & Serum fluvium a[d] Ortum extensa, duas in partes à Gange divisa est. Indoostan.

5. Bellum intulit.] Cum ingenti exercitu Staprobatem Indorum rege[m] bello lacessivit; & eum bis, semel in Indo flumine prælio navali, iterum ce[r]tamine terrestri vicit: sed paulò pòst ab eo victa & læsa fugit, amissâ terti[a] exercitûs parte, Diod.

6. Interfecta est.] Regno cessisse filio, & se subduxisse refert Diod. sed [fi]dem Justino fecit nota omnibus mulieris improbitas.

7. Belli studia, &c.] Instituit tamen, ut singulis provinciis imperaretur ce[r]tus militum numerus, qui semper in Urbe regiâ ipsi præstò essent; quibu[s]

velut

veluti sexum cum matre mutâsset, rarò à viris visus, in fœminarum turba consenuit. [1] Posteri quoque ejus, id exemplum sequuti, responsa gentibus per internuncios dabant. Imperium Assyrii, qui posteà [2] Syri dicti sunt, [3] mille trecentis annis [4] tenuêre.

CAP. III. Postremus apud eos regnavit [5] Sardanapălus, vir [6] muliere corruptior. Ad hunc videndum (quod nemini ante eum permissum fuerat) præfectus ipsius, Medis præpositus, nomine [7] Arbactas, cùm admitti magnâ ambitione ægrè obtinuisset; invenit eum inter scortorum greges purpuram colo nentem, & muliebri habitu, cùm mollitiâ corporis, & oculorum lasciviâ omnes fœminas anteiret, pensa inter virgines partientem. Quibus visis, *a* indignatus tali fœminæ tantum virorum subjectum, tractantìque lanam ferrum & arma portantes parere; progressus ad socios, quid viderit refert: Negat se ei parere posse, qui se fœminam malit esse, quàm virum. Fit igitur [8] conjuratio, bellum Sardanapălo infertur. Quo ille audito, non ut vir regnum defensurus, sed ut metu mortis mulieres solent, primò [9] latebras circumspicit: mox deindè cum paucis & incompositis in bellum progreditur. Victus, [10] in regiam se recipit; & extructâ

Postremus Assyriorum rex Sardanapalus.

An.M.3235 Ant.C.817.

INTERPRETATIO.

a Ægrè ferens tantam hominum fortium multitudinem subditam esse regi effœminato.

NOTÆ.

post annum exauctoratis, alii sufficerentur, ut exercitum semper haberet paratum, nullaque inter duces amicitia coalesceret.

1. Posteri.] Non Assyriorum tantùm Imperatores, sed multi etiam Asiæ reges hanc & vivendi, & regnandi rationem sequuti sunt.

2. Syri.] Qui inter Armeniam, Ciliciam, Mesopotamiam, Arabiam, & Palæstinam ad mare Mediterraneum habitabant. Nunc Souristan. Sæpè cum Assyriis confunduntur. Europæi enim regionum illarum ignari, quidquid à mari Sidonio ad Euphratem usque patet, modò Syriam, modò Assyriam; & populos modò Syros, modò Assyrios vocârunt.

3. Annis mille trecentis.] Ctesias numerat annos 1360. Velleius 1700, vel ut Lipsius corrigit, 1230. Africanus 1484. Eusebius 1240, quod verius putem, Oros. 1164. Georgius Monachus 1360. sed alii initium sumunt à Nino, alii à Belo, qui ante Ninum annos 65 regnavit.

4. Tenûere.] Reges recenset Africanus 41 Diod. 30. Eusebius 36. Velleius 33. Oros. 50.

5. Sardanapalus.] Vel Thonosconcoleras, non Assaraddon Senacheribi filius, ut vult Genebrardus: sed hæres & filius Anacyndaraxis Assyriorum regis.

6. Muliere corruptior.] Dum Jonas Ninivitas ad pœnitentiam hortaretur, fuit ille publicam: sed mox ad libidines rediit.

7. Arbactas.] Vel Arbaces, Medorum qui Niniven quot annis mittebantur, præfectus, à Beleso Chaldæo divinationis perito ad imperium invadendum excitatus, in regem conjuravit. Diod.

8. Conjuratio.] Arbaces Medos, Persas, & Arabes: Belesus Babylonios ad partes suas traxit.

9. Latebras.] Diodorus tamen refert hostes ab eo ter superatos, sed Arbacem corruptis Bactrianorum copiis, & occiso Salameno reginæ fratre, tandem vicisse.

10. In regiam.] Fortiter hostium impetus ad tertium usque annum repulit: sed cum Tigris, ad quem Ninive sita erat, continuis excrescens imbribus, muros ad stadia 20 evertisset, Urbs capta est. Diod.

incen-

An.M.3235 AnteC.817. [1] incensâque pyra, & se & divitias suas in incendium mittit: hoc solo imitatus virum. Post hunc rex constituitur interfector ejus Arbactas, qui præfectus [2] Medorum fuerat. Is imperium ab Assyriis [3] ad Medos transfert.

Medorum Monarchià sub Aftyage Cyri avo. CAP. IV. [4] Post multos deindè reges, per ordinem successionis regnum ad Astyagen descendit. Hic per somnum vidit ex naturalibus filiæ, quam unicam habebat, vitem enatam, cujus palmite omnis Asia obumbraretur. Consulti harioli, ex eâdem filiâ nepotem ei futurum, cujus magnitudo prænuntietur, regnique ei amissionem portendi, respondêrunt. Hoc responso exterritus, neque claro viro neque civi filiam, ne paterna maternâque nobilitas nepoti animos extolleret; sed ex gente, obscura tunc temporis, Persarum, Cambysi mediocri viro in matrimonium tradidit. Ac ne sic quidem somni metu deposito, gravidam ad se filiam arcessit, ut sub avi potissimùm oculis partus necaretur. An.M.3458 Ol. 46. 2. Urb.C.158. Ant.C.594. Natus infans [5] datur occidendus Harpago regis arcanorum participi. Is veritus, si ad filiam mortuo regi venisset imperium, quia nullum Astyages virilis sexus genuerat, ne illa necati infantis ultionem, quam à patre non potuisset, à ministro exigeret; [6] pastori regii pecoris puerum exponendum tradit. Forte eodem tempore & ipsi pastori filius natus erat. Ejus igitur uxor, auditâ regii infantis expositione, summis precibus rogat, sibi afferri ostendique puerum. Cujus precibus fatigatus pastor, reversus in sylvam, invenit juxta infantem canem fœminam, parvulo ubera præbentem, & à feris alitibúsque defendentem. Motus & ipse misericordiâ, quâ motam etiam canem viderat, puerum defert ad stabula, eâdem cane anxiè prosequente. Quem ubi in manum mulier accepit, veluti ad notam puer allusit: tantusque in illo vigor, & dulcis quidam blandientis infantis risus apparuit, ut pastorem uxor ultrò rogaret, [a quò suum partum

INTERPRETATIO.

a Ut permitteret, & filium suum pro eo exponere, & hunc infantem educare, cui fortunam adfuturam sperabat.

NOTÆ.

1. Incensâque pyrâ] Ita ferè omnes: Clitarchus tamen apud Athenæum refert, eum regno spoliatum in senio decessisse.

2. Medorum.] Persis, Parthis, & Assyriis finitimi, secundum mare Caspium habitant. Sirvan.

3. Ad Medos transfert.] Ita tamen, ut concesserit Beleso Babyloniam; Nineven Phuli Assyrio, qui conjurationis fuerat particeps. Ille post Belesi mortem, occupatâ Babyloniâ, Assyriorum imperium restauravit. De illius posteris frequens in sacris literis mentio.

4. Post multos deindè reges.] Alii septem, alii novem numerant, sed omnes ferè nullius nominis, præter unum Arphaxat à Merodaco superatum.

5. Datur occidendus.] Eadem habent Herodotus & Diod. & alii omnes excepto uno Xenophonte, qui diversa penitus memorat: sed cùm Cyropædiam, non ad historiæ fidem, sed ad effigiem justi imperii scripserit, aliis potiùs, quàm ipsi, fides adhibenda.

6. Pastori.] Cui nomen fuit Mithridates.

p

pro illo exponeret] permitteretque sibi, sive fortu... suæ puerum nutrire. Atque ita permutatâ sorte p... filio pastoris educatur; ille pro nepote regis exponitu... posteà nomen fuit, quia canem Persæ sic vocant.

...rus Crœ-
...ncit,

CAP. V. Puer deindè, cùm inter pastores esset,... cepit. Mox rex inter ludentes sorte delectus, cùm pe... maces flagellis cecidisset, à parentibus puerorum quere... indignantibus à servo regio ingenuos homines servi... affectos. Ille arcessito puero & interrogato, cùm nih... ...ato vultu, *fecisse se ut regem* respondisset; admiratus constantiam, in memoriam somnii responsíque revocatur. Atque ita cùm & vultûs similitudo, & expositionis tempora, & pastoris confessio convenirent, nepotem agnovit. Et [a] quoniam defunctus sibi somnio videretur, [2] agitato inter pastores regno; animum minacem duntaxat, in illo fregit. Cæterùm Harpago amico suo infestus, in ultionem servati nepotis, filium ejus interfecit, [3] epulandumque patri tradidit. Sed Harpagus ad præsens tempus dissimulato dolore, odium regis in vindictæ occasionem distulit. Interjecto deindè tempore, cùm adolevisset Cyrus, dolore orbitatis admonitus, scribit ei, ut *ablegatus in Persas ab avo fuerit: ut occidi eum parvulum avus jusserit: ut beneficio suo servatus sit: ut regem offenderit e ut filium amiserit.* Hortatur, *exercitum paret, & pronam ad regnum viam ingrediatur,* Medorum transitionem pollicitus. Epistola, quia palam ferri nequibat, regis custodibus omnes aditus obsidentibus, exenterato lepori inseritur, lepúsque in Persas Cyro ferendus, fido servo traditur: addita retia, ut sub specie venatoris dolus lateret.

... admo-
nitio.

CAP. VI. Lectis ille epistolis, eadem somnio aggredi jussus est: sed præmonitus, ut quem primùm posterâ die obvium habuisset, socium cœptis assumeret. Igitur antelucano tempore ruri iter ingressus, obvium habuit servum de ergastulo cujusdam Medi, nomine Sybarem: hujus requisitâ origine, ut in Persis genitum audivit, demptis compedibus, assumptóque comite, [4] Persepolim regreditur. Ibi

Sybarem belli comitem Cyrus assumit, & Astyagem regno spoliat.

INTERPRETATIO.

[a] Et quia somnium jam sortitum effectum videbatur, imperio inter pastores simulato, illius mentem audacem minis terruit.

NOTÆ.

1. Cyri nomen.] Cyrus Persico sermone solum significat, ex Ctesiâ & Plutarcho.

2. Agitato inter pastores.] Ab Ariolis, ne illum occideret, impeditus. Somnio enim jam factum esse fatis dicebant, cùm ille Regem inter pastores, egisset.

3. Epulandúmque patri.] In cœnâ filium necatum partim assatum, partim elixum vorandum proposuit, & cœnâ peractâ jussit afferri reliquias, ut indè, si quid placeret, sibi sumeret, Harpagus.

4. Persepolim.] In medio Persidis, ad Rogomanem fluvium.

convocato populo, [1] jubet omnes præstò cum securibus adesse, & sylvam viæ circumdatam excidere. Quod cùm strenuè fecissent, eosdem postero die apparatis epulis invitat: deindè cùm alacriores ipso convivio factos videret, rogat, *a Si conditio proponatur, utrius vitæ sortem legant, hesterni laboris, an præsentium epularum? præsentium*, ut acclamavère omnes, ait; *Hesterna similem labori omnem vitam acturos, quoad Medis pareant: se secutos, hodiernis epulis.* Lætis omnibus, Medis bellum infert. Astyages, meriti sui in Harpagum oblitus, summam belli eidem committit: qui exercitum acceptum statim Cyro per deditionem tradidit, regisque crudelitatem perfidiâ defectionis ulciscitur. Quod ubi Astyages audivit, contractis undique auxiliis, ipse in Persas proficiscitur: & repetito alacriùs certamine, pugnantibus suis partem exercitûs à tergo ponit, & tergiversantes ferro agi in hostes jubet; ac denuntiat suis, *ni vincerent, non minùs fortes etiam post terga inventuros, quam à frontibus viros: proindè videant, fugentibus, hæc, an illa pugnantibus acies rumpenda sit.* Ingens, post necessitatem pugnandi, animus exercitui ejus accessit. Pulsa itaque cum Persarum acies paulatim cederet; matres & uxores eorum obviàm occurrunt: orant in prælium revertantur: cunctantibus, sublatâ veste, obscœna corporis ostendunt, rogantes, *num in uteros matrum vel uxorum velint refugere?* Hâc repressi castigatione, in prælium redeunt; & factâ impressione, quos fugiebant, fugere compellunt. In eo pælio [2] Astyages capitur: qui Cyrus nihil aliud quam regnum abstulit: nepotémque in illo magis, quàm victorem, egit; eúmque maximæ genti [3] Hyrcanorum [4] præposuit. Nam in medos reverti ipse noluit. His finis Medorum imperii fuit. Regnavêrunt [5] annos CCCL.

An M. 3493.
Ol. 54. 4
Urb C. 191.
Ant. C. 559.

INTERPRETATIO.

a Si illis optio detur utrius vitæ conditionem eligant, an laboris hesterni, an convivii hodierni? Postquàm omnes acclamavêrunt, Se electuros conditionem convivii hodierni, addidit eos transacturos totam vitam similem labori hesterno, quamdiu obedirent Medis: similem veró convivio hodierno, si se sequerentur.

NOTÆ.

1. Jubet omnes] Libellum enim scripserat, quem se ex ipsâ Mediâ coram Persarum primatibus accepisse, simulat, in quo scriptum erat, Cyrum ab Astyage designatum esse Persarum ducem.

2. Astyages capitur.] Dum illi Harpagus filii cædem exprobrat, Harpago proditionem objecit Astyages, quâ Medos insontes ob unius pueri necem in servitutem redegisset. Herod.

3. Hyrcanorum.] Qui inter mare Caspium & Oxum flumen habitant.

4. Præposuit.] Apud se retinuit ex Herodoto, ne bellum renovaret: sed apud Medos Darium; sive Cyaxarem, Astyagis, non natura, sed adoptione, filium regnare voluit: Sic Pererius: at ne res novas moliretur, ejus filiam in uxorem duxit. Xenoph.

5. Annos CCCL.] Ctesias & Herod 317 numerant: si tamen, ab Arbace ad Astyagis cladem annos dinumeres, 258, tantummodò reperies.

CAP. VII. Initio regni, Cyrus Sybarem cœptorum socium, quem juxta nocturnum visum ergastulo liberaverat, comitèmque in omnibus rebus habuerat, Persis præposuit ;, sororèmque suam ei in matrimonium dedit. Sed civitates, quæ Medorum tributariæ fuerant, mutato imperio, etiam conditionem suam mutatam arbitrantes, à Cyro defecerunt; quæ res multorum bellorum Cyro causa & origo fuit. Domitis demùm plerisque, cùm adversùs [1] Babylonios [2] bellum gereret, Babyloniis [3] rex Lydorum Crœsus, [4] cujus opes & divitiæ insignes eâ tempestate erant, [5] in auxilium venit: [6] victùsque jam de se sollicitus, [7] in regnum refugit. Cyrus quoque post victoriam, compositis in Babyloniâ rebus, bellum transfert in Lydiam. Ibi fortuna prioris prælii perculsum jam Crœsi exercitum, [8] nullo negotio fundit; Crœsus ipse [9] capitur. Sed quantò bellum minoris periculi tantò & [10] mitior victoria fuit. Crœso & vita, patrimonii partes, & urbs [11] Barce concessa sunt: in quâ etsi non regiam vitam, proximam

Cyrus Crœsum vincit, & Lydos sub jugo retinet.
An.M.3494
Ol. 55. 1.
Urb. C.193.
Ante C.558.

An.M.3506
Ol. 8. 1
Urb.C.205.
Ant.C 546.

NOTÆ.

1. Babylonios.] Ut hoc clarius intelligatur aliquid breviter de regibus Babyloniis dicendum; primus fuit Phul, ut diximus; cui succesſérunt Theclatphalázar, Salmanaſar, Sennacherib, Aſſarhaddon, Merodachus ejus affinis, Evilmerodach. Nabuchodonozor ſenior, Nabuchodonozor magnus, Evilmerodach, & Balthazar. Hos omnes regnâſſe ex ſacris Literis conſtat: ſed alii Darium Medum, alii Balthazarem victum à Cyro volunt: primam ſententiam tuentur antiquiores multi, Beroſus, Megaſthenes, & Abydenus apud Euſebium: alteram recentiorum plerìque, Xenophontem, & Joſephum ſequuti. Ille Laboroſſarchodo, id eſt, Balthazare, ob pravam indolem à ſuis occiſo, volunt Darium patriâ Medum, conjurationis participem, à proceribus in regem electum fuiſſe, eumque Nabonidum vocant. Hi verò quibus adhæreo, dicunt Darium Medum Cyro, dum Babyloniam obſideret, adfuiſſe, & ab eo fuiſſe Babyloniis præpoſitum.

2. Bellum gereret.] Babyloniam poſt Crœſum devictum, captam referunt omnes ferè hiſtorici.

3. Rex Lydorum.] Aſiæ Minoris populi propter Phrygiam Pactoliripas incolebant.

4. Cujus opes.] Quatudordecim Aſiæ populos intra Halim poſitos ſubegerat.

5. In auxilium venit.] Ulturus injurias Aſtyagi affini ſuo illatas. Aliatthes enim Crœſi pater filiam ſuam Artiennen ad pacem firmandam dederat Aſtyagi filio Cyaxaris, quocum bellum ideò geſſerat, quòd Aliatthes profugos Scythas recepiſſet Herod.

6. Victùs.] Propter Halim fluvium, quem Thaletis induſtria tranſierat.

7. In regnum refugit.] Ut ſocios, præſertim Ægyptios, in auxilium vocaret: fœdus enim cum Amaſi inierat.

8. Nullo negotio.] Cruentum tamen fuiſſe prælium refert Herod. Licet propter camelorum odorem dimiſſis equis Lydi pedites cum Perſis equitibus pugnarent.

9. Capitur.] Non in prælio, ſed expugnatâ quatuor decim diebus regiâ civitate, Sardi. Sociis auxilium ferre Crœſo, per Cyri diligentiam non licuit

10. Mitior victoria fuit.] Vinctus cum pedibus ſuper rogum impoſitus fuit Crœſus, ut vivus cremaretur: ſed cùm Solonem ſæpiùs inclamaret, à quo audierat beatum in vitâ eſſe neminem; Cyrus ipſe, reveritus fortunæ inconſtantiam, illum flammis eripi juſſit. Herod

11. Barce.] Urbs eſt Pentapoleos, quò Cyria arma nondum pervenerant: hanc Barenem vocat Cteſias, quæ in Mediâ non procul ab Ecbatanis ſita eſt. Ex Stephano.

tamen majestati regiæ degeret. [1] Hæc clementia non minùs victori, quàm victo utilis fuit. Quippe [2] ex universâ [3] Græciâ, cognito quod illatum Crœso bellum esset, auxilia velut ad commune extinguendum incendium confluebant. Tantus Crœsi amor apud omnes urbes erat: passurùsque Cyrus grave bellum Græciæ fuerit, si quid in Crœsum crudelius consuluisset. Interjecto deindè tempore, [4] occupato in aliis bellis Cyro, [5] Lydi rebellavêre: [6] quibus iterùm victis, arma & equi adempti, jussique cauponias, & ludicras artes, & lenocinia exercere. Et sic gens industria quondam potens, & manu strenuâ, effœminatâ mollitie, luxuriàque virtutem pristinam perdidit; & quos ante Cyrum [7] invictos bella præstiterant, in luxuriam lapsos otium ac desidia superavit. Fuére Lydis [8] multi ante Crœsum reges, variis casibus memorabiles; nullus tamen fortunæ Candauli comparandus. Hic uxorem, quam propter formæ pulchritudinem deperibat, prædicare omnibus solebat, non contentus voluptatum suarum tacitâ conscientiâ, nisi etiam matrimonii reticenda publicaret: prorsùs quasi silentium damnum pulchritudinis esset. Ad postremum, ut affirmationi suæ fidem faceret, nudam [9] sodali suo Gygi ostendit. Quo facto, & [10] amicum in adulterium uxoris sollicitatum, hostem sibi fecit; & uxorem, veluti tradito alii amore, à se alienavit. Namque brevi post tempore cædes Candauli, nuptiarum præmium fuit, & uxor mariti sanguine dotata, regnum viri & se pariter adultero tradidit.

Candaulis tragœdia.

NOTÆ.

1. Hæc clementia.] Refert Ctesias Crœsi filium obsidem Cyro datum in patris conspectu interfectum; illius matrem nimio dolore è muro se dedisse præcipitem, ipsumque Crœsum vinculis oneratum fuisse; quamvis Herodotus dicat illum apud Cyrum honorificè habitum ad Cambysis tempora vixisse.

2. Ex universâ.] Iones & Æoles, victis Lydis, Legatos ad Cyrum miserunt quos ille sprevit; quòd illius amicitiam ante bellum contempsissent. Herod.

3. Græciâ.] Ex unâ parte Thessaliâ, & Epiro terminata est, reliquis ex partibus mari Mediterraneo alluitur. Romeli.

4. Occupato, &c.] Reversus enim in Persidem adversus Babylonios, Bactrianos, & Sacas bellum gerebat. Herod.

5. Lydi rebellavêre.] Duce Actya Lydo, cui Crœsi thesauros Cyrus crediderat.

6. Quibus iterùm victis.] A Mazare Medo, quem Cyrus in Actyam miserat: sed paulò pòst, mortuo Mazare, successit Harpagus, qui omnes Ionum civitates partim vi, partim deditione recepit.

7. Invictos bella.] Omnes populos ab Ioniâ ad Halim usque vicerant.

8. Multi ante Crœsum.] Unâ cum Olympiadibus cœperunt anno Mundi 3278, excisæ. Trojæ 408, primus fuit Ardizes, deindè Aliad, Meles, Candaules, Gyges, Sadyathes, Alyatthes, & Crœsus.

9. Sodali suo Gygi.] Multa Authores de illius annulo commenti sunt, quos inter, Plato fingit eum, cum in antrum fortè descendisset, annulum aureum digito hominis mortui, qui in equo æneo erat inclusus, detraxisse, illiùsque annuli virtute, cùm a nullo videretur, & reginæ stuprum, & mortem regi intulisse.

10. Amicum.] Regius pastor fuit ex Platone & Cicer.

CAP. VIII. * Cyrus [1] subactâ Asiâ, & universo Oriente in potestatem redacto, [2] Scythis bellum infert. Erat eo tempore Scytharum regina [3] Tamyris, quæ non muliebriter adventu hostium territa, cùm prohibere eos [4] transitu Araxis fluminis posset, transire permisit, & sibi faciliorum pugnam intra regni sui terminos rata, & hostibus objectu fluminis fugam difficiliorem. Itaque Cyrus trajectis copiis, cum aliquantisper in Scythiam processisset, castra metatus est. Dein posterâ die simulato metu, quasi refugiens castra deseruisset, *a* [5] vini affatim, & ea quæ epulis erant necessaria, reliquit. Quod cùm nuntiatum reginæ esset, adolescentulum filium, ad insequendum eum, cum tertiâ parte copiarum mittit. Cùm ventum ad Cyri castra esset, ignarus rei militaris adolescens, veluti ad epulas, non ad prælium venisset, omissis hostibus, *b* insuetos barbaros vino se onerare patitur: priúsque Scythæ ebrietate, quàm bello vincuntur. Nam cognitis his, Cyrus reversus per noctem, [6] saucios opprimit, omnésque Scythas cum reginæ filio [7] interficit. Amisso tanto exercitu, &, quod gravius dolendum, unico filio, Tamyris *c* orbitatis dolorem non in lacrymas effudit: sed in ultionis solatia intendit; hostésque recenti victoriâ exsultantes pari insidiarum fraude circumvenit. Quippe [8] simulatâ diffidentiâ propter vulnus acceptum, refugiens, Cyrum ad angustias usque perduxit. Ibi compositis in montibus insidiis, ducenta millia Persarum cum ipso rege trucidavit. In quâ victoriâ etiam illud memorabile fuit, quòd ne nuncius quidem tantæ cladis superfuit. [9] Caput Cyri amputatum, in utrem humano sanguine

Bellum Scythicum.
* An. M. 3516. Ol. 60. 3. Urb. C. 215. Ante C. 536.

An. M. 3523 Ol. 62. 2.

INTERPRETATIO.

a Reliquit magnam vini copiam, & omnia necessaria ad epulas.
b Patitur Scythas barbaros non solitos vinum bibere, vino inebriari.
c Filii mortem non lacrymis prosecuta est, sed ulcisci conata est.

NOTÆ.

1. Subactâ Asiâ.] Victo Baltazaris exercitu, Euphratem in fossas & lacunas avertit, Babyloniàmque per siccum fluminis alveum ingressus, regem interfecit, & urbe potitus est.

2. Scythis bellum infert.] Massagetas vocat Herod, quos ad mare Caspium Orientem versûs constituit, in maximâ planitie, quam fluvius Araxes claudit.

3. Tamyris.] Tomyris dicitur Herod. & alii.

4. Transitu Araxis.] Qui è monte Tauro exiliens Armeniæ partem irrigat, & Orientem versûs defluens, Cyro flumini junctus, exonerata se in mare Caspium.

5. Vini affatim.] Crœsi sententiam secutus, qui Scythas vino faciliùs, quàm armis vinci posse dixerat. Herod.

6. Saucios.] Id est, vinolentos & mero saucios. Sic Ennius habet, amore saucius, & Tibullus, percussus tempora Baccho. Frienshemius securos legendum censet.

7. Interficit.] Non vult Herodotus occisum Spargabisem, sed captum; qui tamen solutus ebrietate, cùm impetrâsset ut vincula tollerentur, continuò sibi manus cruentas intulit.

8. Simulatâ diffidentiâ.] Aperto Marte Cyri exercitum vicit, ex Herod.

9. Caput Cyri.] Non credendum Xenophonti qui Cyrum in lecto morientem describit.

reple-

Urb. C. 122. Ante C. 529.

repletum conjici Regina jubet, cum hâc exprobratione crudelitatis, *Satia te*, inquit, *sanguine quem sitisti, cujusque insatiabilis semper fuisti.* Cyrus regnavit annos XXX, non initio tantùm regni, sed continuo totius temporis successu, admirabiliter insignis.

Cambyses Cyro succedit. Illo mortuo, Magirerum potiuntur. Osthanes Mages de medio tollit. An. M. 3528. Ol. 63. 3. Ante C. 524.

CAP. IX. Huic successit filius Cambyses, qui Imperio patris Ægyptum adjecit; sed [1] offensus superstitionibus Ægyptiorum, [2] Apis cæterorùmque Deorum ædes, [3] dirui jubet. [4] Ad Ammonis quoque [5] nobilissimum templum expugnandum exercitum mittit: qui tempestatibus & harenarum molibus oppressus interiit. Post hæc, per quietem vidit fratrem suum [6] Mergim regnaturum. Quo somnio exterritus, non dubitavit [7] post sacrilegia etiam parricidium facere. Erat enim difficile, ut parceret suis; qui cum contemptu religionis, [a] grassatus etiam adversùs Deos fuerat. Ad hoc tam crudele ministerium, Magum quen-

INTERPRETATIO.

a In deos crudelis extiterat.

NOTÆ.

1. Offensus superstitionibus.] Aliam belli causam refert Herodot. Cùm Cambyses Amasis filiam in uxorem petiisset; metuens ille, ne pellicis potiùs, quàm, uxoris loco haberetur; Nitetim Apryis, quem ipse occiderat, filiam pro suâ misit; quòd cum Nitetis Cambysi dixisset, ille fraudem ulturus, in Ægyptum arma movit, & Psammeticum, qui mortuo patri Amasi successerat, ad Pelusium vicit, Memphimque unà cum Rege cepit; quem, ex Ctesiâ, relegavit in Susi cum sex Ægyptiorum millibus. Flebilem de illius liberis historiam narrat Herodotus.

2. Apis.] Vitulus est, Osiridi, id est, Soli consecratus, toto corpore niger, in fronte habens candorem quadratæ figuræ, in tergo effigiem aquilæ, cantharum in palato, duplices in cauda pilos, quem mater fulmine icta peperisset. Moris erat, ut Memphim, ubi inventus esset, continuo ingenti pompâ deduceretur, & ubique celebrarentur convivia; sed post ævi spacium sacris libris præscriptum necaretur immersus Nilo, móxque alter sacraretur.

3. Dirui jubet.] Amissâ exercitus parte, ex Æthiopibus Cambyses inglorius Memphim repetebat, dum fortè Ægyptii, quòd Apis apparuisset, festum diem celebrarent; quod ille malè, quasi de clade exercitûs lætarentur, interpretatus, Ægyptios occidi, Sacerdotes flagris cædi jussit, ipséque Apim stricto gladio vulneravit; propter quod scelus dicunt Ægyptii illum continùo insaniisse.

4. Ad Ammonis.] Ammon fuit rex Ægypti, qui, quòd galeam geminis cornibus insignem gereret, sub formâ arietis pictus est: unde Poëtæ hoc templum Jovi dicatum à Baccho commenti sunt; quòd ipsi fontem, dum exercitus in Lybiâ siti periret, sub arietis figurâ ostendisset.

5. Nobilissimum.] Oraculis toto orbe celeberrimum, in mediis Lybiæ arenis; undique multæ erunt consitæ arbores, quas nitidi fontes irrigabant, licet fons nullus & arbor nulla in totâ Lybiâ appareat. Lucan. Ab Ἄμμος, arena, Ammon dicitur.

6. Mergim.] Smerdim vocat Herod. qui solus arcum ingentem, quem Æthiopum rex miserat, inflectere potuit; quapropter invidus Cambyses eum in Persidem remisit.

7. Post sacrilegia.] Et Deorum templa everterat, & sororem primus contra fas duxerat in uxorem, quam pauló post, eo quod Smerdis lugeret necem, jussit interfici.

dam

m ex amicis delegit, [1] nomine Cometen. Interim ipse, [2] gladio à sponte evaginato, in femore graviter vulneratus, [3] occubuit; pœsque luit, seu imperati parricidii, seu sacrilegii perpetrati. Quo nuncio cepto [4] Magus [a] ante famam amissi regis occupat facinus; prostratóe Mergide cui regnum debebatur, fratrem suum subjecit Oropasten: rat enim & oris, & corporis lineamentis persimilis; ac nemine subesse lum arbitrante, pro Mergide rex [5] Oropasta constituitur. Quæ res eò cultior fuit, quòd apud Persas persona regis sub specie majestatis oclitur. Igitur Magi, ad favorem populi conciliandum, [b] tributa & ilitiæ vacationem in triennium remittunt; ut regnum, quod fraude æsierant, indulgentiâ & largitionibus confirmarent. Quæ res suspecta imo Ostani viro nobili, & in conjecturis sagacissimo, fuit. Itaque r internuncios quærit de filiâ, quæ inter regias pellices erat, an Cyri gis filius rex esset. Illa, *nec seipsam scire*, ait, *nec ex aliâ posse cognoscere i singulæ separatim recludantur*. Tum pertretare dormienti caput bet. Nam Mago [6] Cambyses aures utrasque præciderat. Factus deinde r filiam certior, sine auribus esse Regem, optimatibus Persarum rem dicat: & [c] in cædem falsi regis impulsos, sacramenti religione obstrint. Septem tantùm conscii fuère hujus conjurationis, [d] qui ex contienti, [7] ne dato in pœnitentiam spatio, res per quenquam narraretur,

INTERPRETATIO.

a Ante rumorem sparsum de morte Regis crimen aggreditur, occisoque Meride, in ejus locum fratrem suum inducit Oropasten.
b Permittunt ut populi tributa non solvant, nec gerant arma per tres annos.
c Facit ut se juramento obligent se mortem ficto Regi illaturos.
d Qui continuo, ne quis tempus haberet sententiam mutandi & conjuratio degeretur, tendunt in palatium, gladio sub veste occultato.

NOTÆ.

1. Nomine Cometen.] Vocatur ab Herodoto Prexaspes; à Ctesiâ, Spendadas: sed de genere mortis non consentiunt: ille enim vult occisum à Prexaspe, m venaretur: hic Spendadati fraude noctu hausto taurino sanguine interfecm.
2. Gladio evaginato.] Alii aliter illius mortem narrant. Strabo à Magis subtum dicit: Ctesias Babylonem accessisse & ubi lignum cultro polientem, temus ut falleret, cum femoris percussisset musculum mortuum esse. At Herod. ustino consentit, ubi enim accepit regnum à magis occupatum, irâ concitus, equum insiliit, & exercitum, ut erat animo præceps, quàm citò Susa versùs er arripere jussit, sed in femore gladio vulneratus occubuit.
3. Occubuit.] Ecbatanis Syriæ vulneratus interrogavit, quodnam illi oppido omen esset? Cùmque fuisset responsum Ecbatana: tum ille, fatale est, inquit ambysen hoc loco decedere: quod oraculum ex urbe Buto, id ipsi prædixisset. lerod.
4. Magus.] Nomine Pitizithes, quem Cambyses rei domesticæ præfecerat, le fratrem suum Smerdin, Smerdi Cyri filio corporis habitu simillimum, in rem eligi ante Cambysis mortem, curaverat. Ex Herod.
5. Oropasta.] Smerdim vocat Herod.
6. Cambyses.] Non Cambysis, sed Cyri jussu aures illi abscissas dicit Herod.
7. Ne, dato in pœnitentiam, &c.] Author illius consilii fuit Darius Hystaspis occul-

occultato sub veste ferro, ad regiam pergunt. Ibi obviis interfectis, a[d] Magos perveniunt: quibus ne ipsis quidem animus in auxilium su[i] defuit: siquidem stricto ferro duos de conjuratis interficiunt. Ips[i] tamen corripiuntur à pluribus: quorum alterum Gobryas medium am[-] plexus, cunctantibus sociis, ne ipsum pro Mago transfoderent, quia re[s] obscuro loco gerebatur, [1] vel per suum corpus adigi Mago ferrum jussit fortuna tamen ita regente, illo incolumi Magus [2] interficitur.

An.M.3532.
Ol. 64. 3.
Urb.C. 231.
Ant.Ch.520.

Darius ex equi hinnitu Rex creatur.

CAP. X. Occisis Magis, [a] magna quidem gloria recepti regn[i] principium fuit; sed multò major in eo, quòd cùm de regno ambigeren[t] concordare potuêrunt. Erant enim virtute & nobilitate ita pares [b] ut difficilem ex his populo electionem æqualitas faceret. Ipsi igitu[r] [3] viam invenêrunt, qua de se judicium religioni & fortunæ commit[-] terent. Pactíque inter se sunt, ut die statutâ omnes equos ante regian[m] primo mane perducerent: & cujus equus inter Solis ortum hinnitun[m] primus edidisset, is rex esset. Nam & [4] Solem Persæ unum Deum ess[e] credunt: & equos eidem Deo sacratos ferunt. Erat inter conjurato[s] Darius Hystaspis filius, cui de regno sollicito, [5] equi custos ait, *si ea re[s] victoriam moraretur, nihil negotii superesse:* per noctem deindè equun[m] pridie constitutam diem ad eundem locum ducit, ibique equæ admittit, ratus ex voluptate veneris futurum, quod evenit. Posterâ die itaque cum ad statutam horam omnes convenissent, Darii equus, cognit[o] loco, ex desiderio fœminæ hinnitum statim edidit: & segnibus aliis feli[x] auspicium domino primus emisit. Tanta moderatio cæteris fuit, au[-] dito auspicio, ut confestim equis desilierint & Darium [6] regem salu[-]

INTERPRETATIO.

[a] Principes magnam gloriam retulêrunt ob Imperium receptum, sed mult[ò] majorem habuerunt, quod concordes inter se fuerint, dum de regno disputaren[t]
[b] Ut difficile esset populo unum eligere in regem, ob æqualem omnium dig[-] nitatem.

NOTÆ.

filius; Prexaspes etiam, frustrà à magis tentatus, mortem veri Smerdis omnib[us] patefecit.

1. Per suum corpus.] Darius fuit, qui solus cum Gobriâ in Smerdis concla[ve] penetraverat.

2. Interficitur.] Non Smerdis tantùm, sed illius etiam frater Pitizithes & Ma[-] gorum plerique; undedies illa, Μαγοφόνια dicta est; qua exire in pu[b-] licum magis nefas erat. Ctesias tamen dicit Smerdim in lecto oppressum, pos[t-] quam aliquandiu sedili aureo frustrà se defendisset.

3. Viam invenêrunt.] Darius censuit omnium Primus, unum in regem eligen[-] dum.

4. Solem Persæ.] Nam & Solem Deum esse credunt, quem Mithram voca[nt] Strab. Suid. Cujus antistes perpetuæ pudicitiæ fæmina fuit.

5. Equi custos.] Nomine Oebarus.

6. Regem salutaverint.] Dum in Massagetas bellum gereret Cyrus, vidit [in] ta[n-]

taverint. Populus quoque universus, secutus judicium principum, eundem Regem constituit. Sic regnum Persarum, septem nobilissimorum virorum virtute quæsitum, [a] tam levi momento in unum collatum est. Incredibile prorsùs tantâ patientiâ cessisse eo, quod ut eriperent Magis, mori non recusaverint. Quanquam præter formam, virtutèmque hoc Imperio dignam, etiam cognatio Dario juncta cum pristinis regibus fuit. Principio igitur regni, [1] Cyri regis filiam in matrimonium recepit, regalibus nuptiis regnum firmaturus: ut non tam in extraneum translatum, quàm in familiam Cyri reversum videretur. Interjecto deinde tempore, cùm Assyrii descivissent & Babyloniam occupâssent, difficilisque [2] urbis expugnatio esset; æstuante Rege, [3] unus de interfectoribus Magorum Zopyrus, domi [4] se verberibus lacerari toto corpore jubet; nasum, aures, & labia sibi præcidi: atque ita Regi inopinanti se offert. Attonitum, & quærentem Darium causas, auctorémque tam fœdæ lacerationis, tacitus quo proposito fecerit, edocet; formatóque in futura consilio, transfugæ titulo Babyloniam proficiscitur. Ibi ostendit populo laniatum corpus: queritur crudelitatem Regis, à quo in regni petitione, non virtute, sed auspicio: non judicio hominum, sed hinnitu equi superatus sit: Jubet illos ex amicis exemplum capere, quid hostibus cavendum sit: Hortatur, non mœnibus magis quam armis confidant, patiantúrque se commune bellum recentiore irà gerere. Nota nobilitas viri pariter & virtus omnibus erat: nec de fide timebant, cujus veluti pignora, vulnera corporis, & injuriæ notas habebant. An.M.3534 Constituitur ergo dux omnium suffragio: & acceptâ parvâ manu, semel Ol. 65. 1. atque iterùm cedentibus consultò Persis, [5] secunda prælia facit: at Urb.C. 233. Ant.C.518.

INTERPRETATIO.

a Imperium Persarum datum est uni propter rem nullius ex se momenti.

NOTÆ.

somniis Darium, quem propter ætatem in Perside Hystaspes reliquerat, habentem in humeris alas, quarum altera Asiam, altera Europam inumbraret, quare Hystaspi dixit, Tuus filius mihi, & regno meo insidias molitur.

1. Cyri regis filiam Atossam.] Phædimam tamen Othanis filiam, uxorem duxisse refert Herod. Inter eos enim convenerat, ut regi non liceret, nisi è familiâ conjuratorum uxorem sumere.

2. Urbis expugnatio.] Dum Babyloniam obsidet Darius, è muris Babylonii ausi sunt illum irridere, quod 20 mensibus nihil profecisset, urbémque à Dario capiendam jactare, cùm mula peperisset.

3. Unus de interfectoribus.] Non ipse Zopyrus, sed illius pater Megabysus, Magos interfecit.

4. Se verberibus.] Ejus mularum una pepererat, quo portento attonitus se ipsum quò faciliùs hostes falleret, mutilavit.

5. Secunda prælia.] Primùm mille Persas, tum duo millia, post quatuor millia ex condicto trucidavit. Herod.

postremò universum sibi creditum exercitum Dario prodit, [1] urbemque ipsam in potestatem ejus redigit. Post hæc Darius bellum Scythis infert, quod sequenti volumine referetur.

NOTA.

1. Urbemque ipsam.] Dum Darius urbem omnibus copiis oppugnat, ipse apertis Cissiis & Belidibus portis, Persas in urbem introducit, Darius, muris eversis, tria procerum millia affigi jussit à tibulis, Babyloniàmque Zopyro, quoad viveret, dedit.

LIBER II.

BREVIARUM CAPITUM.

1. *Scytharum origo & antiquitas, de quâ cum Egyptiis contendunt.*
2. *Descriptio Scythiæ, & morum gentis, quæ in plaustris degens justitiam colit & continentiam.*
3. *Scytharum fortitudo bellica : Ægyptios fugant, Asiámque reddunt tributariam.*
4. *Amazonum à Scythis origo, reginæ res gestæ.*
5. *Bellum Scytharum adversùs servos, quos lepido stratagemate repriment. Darius Scythis, deinde Ionibus & Atheniensibus arma infert.*
6. *Atheniensium origo, gloriatio, industria, artes, Reges.*
7. *Respublica Atheniensis Solonis legibus & politico stratagèmate firmata.*
8. *Pisistratus post fortiter gesta in Megarenses tyrannidem per 33 annos occupat.*
9. *Ejusdem filius Hippias, patriâ pulsus, Persarum exercitum in Græciam adduxit. Inde nobilis illa Marathonia pugna, in quâ victi Persæ. Athenienses victores duce Miltiade.*
10. *Dissidium fraternum de regno inter Darii filios. Xerxes bellum adversùs Græcos instaurat validissimo exercitu.*
11. *Fortitudine Spartanorum, quorum rex Leonidas, Persæ ad Thermopylas maximâ clade afficiuntur.*
12. *Themistoclis industriâ Persarum classis ad Salaminium fretum navali prælio victa, post multam stragem fugâ sibi consulit.*
13. *Mardonio terrestris exercitus commissus, Xerxes ægrè evadit piscatoriâ scaphâ, ejusdem pedestris exercitus fame obruitur : unde nova clades.*

14.

14. *Mardonius in Bæotiâ ad Plateas, tum Persis à Græcorum copiis victus, cum paucis profugit. Eodem ferè momento adversûs Persas in Asiâ feliciter dimicatum est.*

15. *Athenienses, Spartanis delusis, urbem ex integro restaurant. Spartani Persarum fines depopulantur. Pausanias defectionis reus damnatur. Aristides proditoris consilia discutit. Xerxes iterùm arma movet infeliciter, à Cimone navali prælio superatus.*

CAPUT. I.

Scytharum cum Ægyptiis contentio de antiquitate.

IN relatione [1] rerum ab Scythis gestarum, quæ satis amplæ magnificæque fuêrunt, principium [2] ab origine repetendum est. Non enim minùs illustria initia, quàm imperium habuêre: nec virorum imperio magis, quàm [3] fœminarum virtutibus claruêre: Quippe cùm ipsi [4] Parthos Bactrianósque, fæminæ autem eorum Amazonum regna condiderint: prorsùs ut res gestas virorum mulierùmque considerantibus incertum sit, uter apud eos sexus illustrior fuerit. Scytharum gens antiquissima semper habita: quanquam inter Scythas & Egyptios diu contentio de generis vetustate fuerit: [5] Ægyptiis prædicantibus, *initio rerum, cùm aliæ terræ nimio fervore solis arderent aliæ rigerent frigoris immanitate, ita ut non modò primæ* [6] *generare homines, sed ne advenas quidem recipere ac tueri possent, priusquam adversus calorem vel frigus velamenta corporis invenirentur, vel* [a] *locorum vitia quæsitis arte remediis mollirentur: Ægyptum ita temperatam semper fuisse, ut neque hyberna frigora, nec æstivi solis ardores incolas ejus premerent: solum ita fæcundum, ut alimentorum in usum hominum nulla terra feracior fuerit. Jure igitur ibi primum homines natos videri debere, ubi educari facillimè possent.* Contrà, Scythæ cœli temperamentum nullum

INTERPRETATIO.

a Vel incommoda regionem vitarentur inventis hominum industriâ remediis.

NOTÆ.

1. Rerum ab Scythis, &c.] Scytharum originem, & res gestas fabularum licentia corrupit.

2. Ab origine.] Originem ducunt à Magog, qui inter Japheti filios secundus fuit

3. Fœminarum.] Amazonas intelligit victoriis toto orbe celebres.

4. Parthos.] Qui Hircanis, Medis, & Persis sunt finitimi. Corasan.

5. Ægyptiis prædicantibus.] Omnium se populorum antiquissimos putarunt Ægyptii, hominùmque genus à Nilo benignâ quâdam caloris, humorisque temperie productum. Diod. Unde à primo Rege ad Sethon progenies 341; totidemque pontifices ac reges numerabant, quod decem millia annorum efficit, ab & Hercule Ægyptio ad regem Amasim annorum septemdecim millia. Herod. Quæ quam absurda sint, quis non videt?

6. Generare homines.] Gentilibus olim, sicut etiam nunc Sinensibus, non à Deo conditos homines, sed è terrâ, perindè ac stirpes, ortos fuisse persuasum erat.

esse vetustatis argumentum putabant: *a quippe naturam, cùm primum incrementa caloris ac frigoris regionibus distinxit, statim ad locorum patientiam, animalia quoque generâsse: sed & arborum atque frugum, pro regionum conditione, aptè genera variâsse. Et quantò Scythis sit cœlum asperius quàm Ægyptiis, tantò & corpora & ingenia esse duriora. Ceterùm si mundi, quæ nunc partes sunt, aliquando unitas fuit; sive illuvies aquarum principio rerum terras obrutas tenuit:* [1] *sive ignis, qui mundum genuit, cuncta possedit; utriùsque primordii Scythas origine præstare. Nam* [b] *si ignis prima possessio rerum fuit, qui paulatim extinctus sedem terris dedit; nullam priùs quàm Septentrionalem partem, hyemis rigore ab igne secretam: adeò ut nunc quoque nulla magis rigeat frigoribus, Ægyptum verò, & totum Orientem, tardissimè temperatum: quippe qui etiam nunc torrenti calore solis exæstuet. Quid si omnes quondam terræ submersæ profundo fuerunt; profectò editissimam quamque partem, decurrentibus aquis, primùm detectam; humillimo autem solo eandem aquam diutissimè immoratam, & quantò prior quæque pars terrarum siccata sit, tantò priùs animalia generare cœpisse. Porrò Scythiam* [2] *adeo editiorem omnibus terris esse, ut cuncta flumina ibi nata,* [3] *in Mæotim, dum deindè in* [4] *Ponticum, &* [5] *Ægyptium mare decurrant,* [c] *Ægyptum autem, quæ tot regum, tot seculorum curâ impensaque munita sit, & adversùm* [6] *vim incurrentium aquarum tantis structa molibus, tot fossis concissa, ut cùm his arceantur,*

INTERPRETATIO.

a Ubi primum regiones districtæ fuêrunt per diversos caloris & frigoris gradus natura produxit quoque animalia, quæ pati possent locorum incommoda.

b Si initio rerum ignis omnem orbem occupavit.

c Ægyptum non posse videri, si hominum vetustas consideretur, antiquissimam, qua licet immensis sumptibus munita sit à tot regibus, & per tot sæcula, & defensa tantis aggeribus contra impetum aquarum confluentium, divisa in tot fossas ut aquæ recipiantur in alias, dum prohibentur, ne in alias influant, tamen non potuerit coli, nisi Nilo incluso in proprio alveo, quæque appareat novissima terrarum, propter aggerationes factas, sive à regibus, sive à Nilo adducente limum.

NOTÆ.

1. Sive ignis, qui, &c.] Hæc sententia fuit Heracliti, quam Stoïci secuti sunt. Cicero.

2. Adeò editiorem.] Hoc simile verò videtur: quia in montibus Armeniæ, quæ Scythiæ vicina, arca Noë substitit.

3. In Mæotim.] Qua media est inter fluvium Tanaïm, quem recipit, & Pontum Euxinum, in quem influit; Mer de Zabache.

4. Ponticum.] Qui Scythiam ab Asiâ minori separat; Paludes Mæotides, Borysthenem, & Danubium recipit; ipse verò in Bosphorum Thraciæ se exonerat; Black Sea.

5. Ægyptium.] Mare Mediterraneum, quod Ægypti alluit littora.

6. Vim incurrentium aquarum.] Cataractas intelligit, ubi Nilus per arduas rupes luctatur, & magno cum strepitu, postquam obstantes superavit scopulos in mare præceps ruit.

illis

illis recipiantur aquæ, nihilominùs cœli, nisi [1] *excluso Nilo, non poterit, non posse videri hominum vetustate ultimam, quæ sive ex aggerationibus regum, sive Nili trahentis limum, terrarum recentissima videatur.* His igitur argumentis superatis Ægyptiis, antiquiores semper Scythæ visi.

CAP. II. [2] Scythia autem in Orientem porrecta includitur ab uno latere Ponto, & ab altero [3] montibus Riphæis, a tergo Asia & [4] Phasi flumine. Multùm in longitudinem & latitudinem patet. *a* Hominibus inter se nulli fines, neque enim agrum exercent: nec domus illis ulla, aut tectum, aut sedes est, armenta & pecora semper pascentibus, & per incultas solitudines errare solitis. Uxores liberòsque secum [5] in plaustris vehunt, quibus [6] coriis imbrium hyemísque causâ tectis, pro domibus utuntur. Justitia, gentis ingeniis culta, non legibus. Nullum scelus apud eos furto gravius: quippe sine tecti munimento pecora & armenta habentibus, quid salvum esset, si furari liceret? Aurum & argentum non perinde ac reliqui mortales appetunt. Lacte & melle vescuntur. Lanæ iis usus ac vestium ignotus: & quanquam continuis frigoribus urantur, [7] pellibus tamen ferinis aut murinis utuntur. Hæc [8] continentia illis morum quoque justitiam edidit, nihil alienum concupiscentibus. QUIPPE ibidem divitiarum cupido est, ubi & usus. *b* Atque

Descriptio Scythiæ & mores Scytharum.

INTERPRETATIO.

a Hominis unius possessiones ab alterius bonis, nullis terminis distinctæ sunt.

b Atque utinam cæteri homines non magis aliena bona appeterent, certe non tot ac tanta bella omnibus sæculis gererentur in omnibus regionibus, & non plures homines in bello gladio morerentur, quam naturali morte pereunt.

NOTÆ.

1. Excluso Nilo.] Qui ex Lunæ montibus prosiliens, Æthiopiam & Ægyptum duas in partes dividit, & propter Memphim multos in alveos diffluens, in mare Mediterraneum septem ostiis illabitur, quorum extrema sunt Canopicum ad Occidentem, & Pelusiacum ad Orientem.

2. Scythia.] Duplex fuit ex Ptolemæo; Europæa, quæ minor dicitur, in quam Darius profectus est: Asiatica; quæ major, in quâ Cyrus à Massagetis occisus. Prima Borysthene & Tanaï terminatur, ubi nunc Tartari Præcopenses, & Moscovitæ: altera iterùm duplex est, una à Tanaï ad montem Imaum juxta Caspium mare extenditur, secunda ex una parte Imao, ex altera Sacis & India definitur, ubi nunc Tartari, & regnum Mogul.

3. Montibus Riphæis.] Ad extremos Scythiæ fines positi, Septentrionem versus.

4. Phasi.] Colchorum est fluvius, qui nascens ex Armeniæ montibus, in Pontum Euxinum influit.

5. In plaustris vehunt.] Unde domos suas in plaustris habere dicuntur.

6. Coriis.] Corticibus, non coriis tecta illorum plaustra affirmat Ammian. Marcell.

7. Pellibus tamen ferinis aut murinis.] Per ferinas, pelles intelligit grandiorum ferarum, ut sunt lupi, leones, leopardi; & per murinas, pelles minorum animalium, ut sunt martures, mæles, vulpeculæ, simores Parthici, &c. quorum pellibus ad vestitum, & Scythæ & multi deinceps populi usi sunt; quin etiam veteres Latini nomine murium, feles ipsos, tum domesticos, tum feros comprehenderunt, & majora etiam animalia, cùm Pantheras Romani mures Africanos dixerint.

8. Continentia.] Non tam ad historiæ veritatem, quam ad Scytharum laudem hæc scripsit Justinus.

utinam

utinam reliquis mortalibus similis moderatio, & abstinentia alieni foret profectò non tantum bellorum per omnia sæcula terris omnibus conti nuaretur; neque plus hominum ferrum & arma, quàm naturalis fatorum conditio raperet. Prorsùs ut admirabile videatur, hoc illis naturam dâre, quod Græci longâ sapientium doctrinâ, præceptísque philosopho rum consequi nequeunt; cultósque mores incultæ barbariæ collation superari. Tantò plus in illis proficit vitiorum ignoratio, quàm in hi cognitio virtutis.

Scytharum victoriæ.

CAP. III. Imperium Asiæ [1] ter quæsivêre, ipsi perpetuo ab alien imperio aut intacti, aut invicti mansêre. [2] Darium, regem Persarum turbi ab Scythiâ summovêrunt fuga: Cyrum cum omni exercitu truci davêrunt: Alexandri Magni ducem Zopyriona pari ratione cum copii universis delevêrunt: Romanorum audivère, non sensêre arma. Parthi cum & Bactrianum Imperium ipsi condidêrunt. Gens & laboribus & bellis aspera: vires corporum immensæ: NIHIL parare, quod amitten timeant: nihil victores præter gloriam concupiscunt. Primus Scythi bellum indixit Vexoris, rex Ægyptius, missis primò [3] legatis, qui hosti bus parendi legem dicerent. Sed Scythæ, jam antè de adventu regis finitimis certiores facti, legatis respondent: *tam opulenti populi duc stolidè adversùs inopes occupàsse bellum, quod magis domi fuerit illi ti mendum: quod belli certamen anceps, præmia victoriæ nulla, damn manifesta sint. Igitur non expectaturos Scythas dum ad se veniatu cum tantò sibi plura in hoste concupiscenda sint; ultróque prædæ itur obviàm.* Nec dicta, res morata: Quos cum tanta celeritate venire re addidicisset, [4] in fugam vertitur, exercitùque cum omni apparatu bel relicto, in regnum se recepit. Scythas ab Ægypto paludes prohibuêr indè reversi, Asiam perdomitam vectigalem fecêre, modico tributo, ma gis in titulum imperii, quàm in victoriæ præmium imposito. Quindeci annis pacandæ Asiæ immorati, uxorum flagitatione revocantur, per le gatos denuntiantibus *ni redeant, sobolem se ex finitimis quæsituras, n passuras ut in posteritatem, Scytharum genus per fœminas intercid* His igitur Asia per [5] mille quingentos annos vectigalis fuit. Penden tributi finem Ninus Rex Assyriorum imposuit.

NOTÆ.

1. Ter quæsivêre.] Unius tantùm expeditionis meminit Herod. Scyth enim duce Madie, Cimmerios insequentes, Cyaxarem Medorum Regem, du Ninrven obsidet; vicêrunt, & Asiæ annis 28 dominati sunt; donec Cyaxa illos convivio exceptos, & poculis largioribus invitatos, ad unum omnes oc dit. Herod.

2. Darium.] De illo & Zopyrione agemus posteà.

3. Legatis.] Id est, Legatis fecialibus.

4. In fugam vertitur.] Herod Diod. & alii referunt Scythas a Sesostri vi tos, omnésque Gentes, in quas ille bellum gessit, ab eo superatas.

5. Mille quingentos annos.] Viginti octo tantùm annis Asiæ illos im râsse certum est; cætera fabulosa.

CA

CAP. IV. Sed apud Scythas medio tempore duo regii juvenes, [ylinos & Scolopitus, per factionem optimatum domo pulsi, ingen-m juventutem secum traxêre; & in [1] Cappadociæ orâ, juxta am-:m [2] Thermôdonta consêderunt, subjectósque [3] Themiscyreos campos :cupavêre. Ibi per multos annos spoliare finitimos assueti, conspira-one populorum per insidias trucidantur. Horum uxores, cùm vide-nt exilio additam orbitatem, arma sumunt: finésque suos, summo-ntes primò, mox etiam inferentes bella, defendunt. Nubendi quo-ıe finitimis animum omisêre; servitutem, non matrimonium appel-ntes. Singulare omnium sæculorum exemplum ausæ, auxêre rem-ıblicam sine viris: jam etiam cum contemptu virorum se tuentur. Et : feliciores aliæ aliis viderentur; viros, qui domi remanserant, inter-:iunt. Ultionem quoque cæsorum conjugum excidio finitimorum ınsequuntur. Tum pace armis quæsitâ, ne genus interiret, concubitum ıitimorum ineunt. Si qui mares nascerentur, interficiebant. Virgines eundem ipsis morem, non otio, neque lanificio: sed armis, equis, nationibus exercebant, inustis infantum dexterioribus mammis, ne gittarum jactus impediretur: unde [4] Amazones dictæ sunt. Duæ his ginæ fuêre, Marthesia & Lampeto, quæ, in duas partes agmine diviso, :lytæ jam opibus vicibus gerebant bella, solæ terminos alternis defen-ntes: & ne successibus decesset auctoritas, genitas se Marte prædica-nt. Itaque majore [5] parte Europæ subactâ, Asiæ quoque nonnullas ritates occupavêre. Ibi [6] Ephæo, multìsque aliis urbibus conditis. rtem exercitûs cum ingenti prædâ domum dimittunt. Reliquæ, quæ tuendum Asiæ imperium remanserant, concursu barbarorum cum arpesiâ reginâ interficiuntur. In hujus locum filiâ ejus [7] Orithya gno succedit: cui præter singularem belli scientiam, eximia servatæ omne ævum virginitatis admiratio fuit. Hujus virtute tantum addi-m gloriæ & famæ Amazonum est, ut [8] Herculi [9] rex, cui xii. stipen-

Amazonum à Scythis origo, regina, res gestæ.

NOTÆ.

1. Cappadociæ.] Quæ in minori Asiâ inter Galatiam, Ciliciam, & Arme-m, sita est, Amasia.

2. Thermodonta.] Cappadociæ fluvius inter Themiscyram, & Polemonium Pontum Euxinum prolabens.

3. Themiscyreos campos.] Regiuncula est Cappadociæ contermina.

4. Amazones.] Id est, sine mammâ, ab a privativo & μαζός, mamma.

5. Parte Europæ.] Hæc omnia fabulosa putant plerique; multa esse falsa tum est.

6. Ephæso.] Urbs est in Ionia Asiæ, ad ostia Caystri fluvii, Dianæ Templo bilis; à Smyrnâ Amazone, vel à Zamorna condita dicitur; undè & Smyrna vocata est, ex Stephano & Hesychio.

7. Orithya.] Aliqui legunt Synopen, à quâ Sinopen urbem, ad Pontem tinum conditam volunt.

8. Herculi.] Jovis & Alcmenæ filio, de quo infinita Poëtæ commenti sunt: lti enim hoc nomine principes extitêre.

9. Rex.] Eurystheus Stheneli filius, Mycenarum rex, qui odio Junonis ob-uens, ad difficillima quæque adegit Herculem. Nota sunt omnibus cætera.

dia

dia debebat, quasi impossibile, imperaverit, ut arma reginæ Amazonum sibi afferret. Eò igitur profectus longis novem navibus, comitante principum Græciæ juventute, inopinantes aggreditur. Duæ tum sorores Amazonum regna tractabant, [1] Antiope & Orithya; sed Orithya foris bellum gerebat. Igitur cùm Hercules ad littus Amazonum applicuit, infrequens multitudo cum Antiopâ reginâ, nihil hostile metuente, erat. Quâ re effectum est, ut paucæ repentino tumultu excitæ, arma sumerent, facilémque victoriam hostibus darent. Multæ itaque cæsæ, captæque. In his duæ Antiopæ sorores captæ sunt, Menalippe ab Hercule, Hippolyte à Theseo. Sed [2] Theseus, obtentâ in præmium captivâ, eandem in matrimonium assumpsit, & ex eâ genuit [3] Hippolytum. Hercules, post victoriam, Menalippen captivam sorori reddidit, & pretium arma reginæ accepit. Atque ita functus imperio ad regem revertitur. Sed Orithya, ubi comperit bellum sororibus illatum, & raptorem esse Atheniensium principem; hortatur comites, frustráque & Ponti sinum, & Asiam edomitam esse dicit, si Græcorum non tam bellis, quàm rapinis pateant. Auxilium deindè à Sagillo rege Scythiæ petit. Genus se Scytharum esse: cladem virorum, necessitatem armorum, belli causas ostendit: assecutásque virtute, ne segniores viris fœminas habere Scythæ viderentur. Motus ille domesticâ gloriâ, mittit cum ingenti equitatu filium Panasagorum in auxilium. Sed ante prælium dissensione ortâ, ab auxiliis desertæ, bello ab Atheniensibus vincuntur; receptaculum tamen habuêre castra sociorum, quorum auxilio, intactæ ab aliis gentibus, in regnum revertuntur. Post Orithyam, Penthesilea regno potita est, cujus Trojano bello inter fortissimos viros, cum auxilium adversùs Græcos ferret, magna virtutis documenta extitêre. Interfectâ demùm [4] Penthesileâ, exercitúque ejus absumpto; paucæ, quæ in regno remanserant, ægrè se adversus finitimos defendentes, usque tempora Alexandri magni duravêrunt. Harum Minithya, sive [5] Thalestris regina, concubitu Alexandri per dies XIII ab sobolem ex eo generandam obtento, reversa in regnum, brevi tempore cum omni Amazonum nomine intercidit.

Scytharum bellum contra servos, Darii in Scythas & Ionas bellum.

CAP. V. Scythæ autem, tertiâ expeditione Asianâ, cum [6] annis octo à conjugibus & liberis abfuissent, servili bello domi excipiuntur.

NOTÆ.

1. Antiope.] Multi Antiopen cum Hyppolite confundunt.

2. Theseus.] Ægei, Athenarum regis, ex Æthrâ filius, & Herculis assiduus comes, magnùmque fabularum argumentum.

3. Hippolytum.] Qui dum patris iram fugit, ab equis Phocarum visu attonitis discerptus miserè periit.

4. Penthesileâ.] Ab Achille Græcorum fortissimo interfectâ.

5. Thalestris.] De Thalestri libro 12 agemus.

6. Annis octo.] Annos 28 probabiliùs habet Herod.

Quippe

Quippe conjuges eorum longâ expectatione virorum fessæ, nec jam teneri bello, sed deletos ratæ, servis ad custodiam pecorum relictis nubunt: qui reversos cum victoriâ dominos, velut advenas armati finibus prohibent. Quibus cùm varia victoria fuisset, admonentur Scythæ mutare genus pugnæ, memores non cùm hostibus, sed cùm servis præliandum, nec armorum, sed dominorum jure vincendos: verbera in aciem, non arma adferenda; omissóque ferro, virgas ac flagella, cæteráque servilis metûs paranda instrumenta. Probato omnes consilio, instructi sicut præceptum erat, postquàm ad hostes accessêre, inopinantibus verbera intentant: adeóque illos perculêrunt, ut quos ferro non poterant, metu verberum vincerent: fugamque, non ut hostes victi, sed fugitivi servi, capesserent. a Quicunque capi potuêrunt, supplicia crucibus luêrunt. Mulieres quoque, malè sibi consciæ, partim ferro, partim suspendio, vitam finièrunt. Post hæc pax apud Scythas fuit, usque tempora Jancyri regis. Huic Darius, rex Persarum, An.M.3536. sicut suprà dictum est, cùm filiæ ejus nuptias non obtinuisset, bellum Ol. 65. 3. intulit: & armatis septingentis millibus hominum Scythiam ingressus, Urb.C.235. non facientibus hostibus pugnæ potestatem, metuens, ne [1] interrupto ponte Ant. C.516. [2] Istri, [3] reditus sibi intercluderetur, amissis octoginta millibus hominum [4] trepidus refugit: quæ jactura, abundante multitudine, inter damna numerata non est. Inde Asiam & [5] Macedoniam [6] domuit: Ionas quo-

INTERPRETATIO.

a Quicunque capti sunt, suspensi sunt è crucibus, in pœnam rebellionis.

NOTÆ.

1. Ne interrupto ponte.] Scytharum rex Indæthyrsus seu Jancyrus ad Darium miserat caduceatorem, cum ave, ranâ, mure, & quinque Sagittis: quod Gobryas sic interpretatus est, " O Persæ, nisi aves effecti subvoletis in cœlum, aut mures subeatis terram, aut ranæ insiliatis in paludes, non remeabitis his sagittis confixi."

2. Istri.] Danubii, qui propter Alpes oritur, Germaniam Illyricum & Daciam trangressus, acceptis sexaginta fluminibus, in pontum Euxinum sex ostiis evolvitur. Ubi primùm Illyricum attingit, Ister dicitur.

3. Reditus sibi, &c.] Scythæ enim Ionibus, quos Darius ad pontis custodiam reliquerat, suasêrunt, ut pontem solverent.

4. Trepidus.] Quia imminebant hostes, & pons solutus erat. Posteà Histiæus dux Ionum reductis navibus pontem junxit.

5 Macedoniam.] Quæ olim Æmonia & Emathia dicta est. Græcia, mari Ionio, & Ægeo, Thraciâque circumscribitur.

6. Domuit.] Per Megabysum Hellespontios, Perinthios, Pæonios, Thracasque domuit.

7. Ionas.] Causa belli hæc fuit: Darius Histiæo Milesio urbem ad Strymonem condere permiserat; sed paulò post ex sententiâ Megabysi, ne id perficeret, prohibuit, eúmque ad se evocavit, ne quid novi moliretur: quâ re offensus Histiæus, clam per Aristagoram generum, quem Mileti reliquerat, Ionas à Persis avertit, ipseque, relictis Darii partibus, se præbuit Ionibus belli ducem.

que [1] navali prælio superat. Deinde cognito [2] quòd Athenienses Ionis auxilium contra se tulissent, omnem impetum belli in eos [3] convertit.

Atheniensium origo & reges.

CAP. VI. Nunc quoniam ad bella [4] Atheniensium ventum est, *a* quæ non modò ultra spem gerendi, verùm etiam ultra gesti fidem patrata sunt; operáque Atheniensium effectu majora quàm voto fuêre; paucis urbis origo repetenda est: quia non, ut cæteræ gentes, à sordidis initiis ad summa crevêre. Soli enim, præterquam incremento, etiam origine gloriantur. Quippe non advenæ, neque passim collecta populi colluvies originem urbi dedit; sed eodem innati solo, quod incolunt; & quæ illis sedes, eadem origo est. Primi lanificii & olei, & vini usum docuêre. Arare quoque, & serere frumenta, glandem vescentibus monstrârunt. [5] Literæ certè ac facundia, & hic civilis ordo disciplinæ, veluti templum Athenas habent. [6] Ante Deucalionis tempora regem habuere [7] Cecropem: quem, ut omnis antiquitas fabulosa est, [8] biformem tradidêre, quia primus marem fœminæ matrimonio junxit.

An.M.2498. Ant.C.1554.

INTERPRETATIO.

a Quæ non tantum superârunt spem conceptam, priusquam gererentur, sed etiam postquam gesta sunt vix credi potuêrunt.

NOTÆ.

1. Navali prælio.] Histiæus, jam captâ à Persis Mileto, victus, & captus ipse ab Harpago, Sardibus, jussu Artaphernis fratris Darii, in crucem actus est.

2. Quòd Athenienses.] Jam Dario irati, quòd Hippiam Pisistrati filium apud se recepisset, facilè ab Aristagorâ inducti sunt, ut Ionibus faverent; & eorum auxilio, jam captæ fuerant Sardes & incensæ.

3. Convertit.] Mardonium Gobriæ filium, & generum suum misit, qui multas clades, & ipse à fluctibus, hostibúsque passus est, & multas etiam Græcis intulit

4. Atheniensium.] Qui eam Græciæ partem incolunt, quæ primùm ab Actæo, Actæa dicta est: tum Cecropia à Cecrope: deinde Attica, ab Atthi, Cranai filiâ Athenæ juxta fluvium Ilissum sita, Setines.

5. Literæ.] Multos enim Philosophos, Oratores, & Poëtas præstantissimos peperêrunt Athenæ.

6. Ante Deucalionis] Promethei filius fuit, & propter montem Parnassum apud Thessalos imperavit, sed eodem quo Cecrops tempore vixit, ex Eusebio, Hieron. Aug.

7. Cecropem.] Ægyptium, qui primus idololatriam in Græciam invexit, simulachra reperit, immolavit victimas, Jovem appellavit, ex Euseb. Non ille primus regnavit in Attica: jam diu enim ibi imperium tenuerat Ogyges, cujus tempore diluvium contigit, quo terra per annos 700 mansit inculta, usque ad Actæum, cujus filiam Agraulon duxit Cecrops, ex Pausan. Sed Lud. Vives, ex Africano, Actæum, & cæteros, qui ab Ogyge ad Cecropem regnasse dicuntur, nuda putat esse nomina.

8. Biformem tradidêre.] Non solùm, quòd marem junxerit fœminæ, Diphyes dictus est, sed quòd & corpore esset procerus, & linguam Græcam Ægyptiamque calleret. Apollodorus scribit eum fuisse humano simul & serpentino corpore præditum.

Huic

Huic successit [1] Cranaus, cujus filia Atthis regioni nomen dedit. Post hunc [2] Amphyctyon regnavit, qui [3] primus Minervæ urbem sacravit, & nomen civitati Athenas dedit. Hujus temporibus, [4] aquarum illuvies majorem partem populorum Græciæ absumpsit. An M.2530 Ant.C.1522
a Superfuêrunt, quos [5] refugia montium recepérunt, aut ad regem Thessaliæ Deucalionem ratibus evecti sunt; à quo propterea [6] genus hominum conditum dicitur. [7] Per ordinem deinde successionis regnum [8] ad Erectheum descendit, sub quo frumenti satio [9] apud Eleusinà [10] Triptolemo reperta est, in cujus muneris honorem [11] noctes initiorum sacratæ. Tenuit [12] & Ægeus, [13] Thesei pater, Athenis regnum, à quo per divortium decedens [14] Medea, propter adultam privigni

INTERPRETATIO.

a Superstites fuêrunt, qui in juga montium fugêrunt, aut vecti navibus pervenêrunt ad Deucalionem regem Thessaliæ.

NOTÆ.

1. Cranaus.] Non Cecropis filius, sed indigena, vir divitiis potens. Duas habuit filias: Atthin, unde Attica dicta est; & Cranaen, quæ Amphyctyoni nupsit.

2. Amphictyon.] Expulso socero regnum invasit: erat filius Deucalionis, & frater Hellenis, qui Græciæ de suo nomen indidit.

3. Primus Minervæ, &c.] Hoc Theseo tribuit Plutarchus, Minervæ ipsi Hyginus Cecropi Eusebius, & Varro apud Aug. quod probabilius; in arce, ortâ oliva & aqua erumpente, cùm Delphicum oraculum Cecrops, quid facto esset opus, consuluisset; responsum est, oliva Minervam aqua Neptunum significari, & civitatem ex alterutrius nomine appellandam.

4. Aquarum illuvies.] Illud diluvium ad Amphictyonis tempora Oros. post Justinum: ad Cranai, Clemens Alex. ad Cecropis, Euseb. Hier. Aug. & Cyr. referunt; distat ab Ogygæo annis 272. Illud enim An. Mundi 2258, hoc 2530, Moysis tempore contigit.

5. Refugia montium.] Deucalion pelago circumvectus, ad Ætnam Siciliæ, ex Hygyno & Arato, ad Lycorem et Lucian. ad Parnassum, ex Apollod. Nonno, & Ovid. appulit: at Pausanias ait homines, qui tum non fuêrunt undis oppressi, luporom ululatum sequutos, ad juga parnassi pervenisse, ibique urbem condidisse, quam dixêrunt Lycoreum.

6. Genus hominum.] Noëticum diluvium Deucalionea adumbrarunt Poëtæ, & infinita propè de Deucalione, Pyrrha, & lapidibus jactis commenti sunt.

7. Per ordinem, scilicet successionis.] Duo tantùm omissi sunt, quorum alter Ericthonius, qui pulso Amphictyone Panathenæorum celebritatem instituit, licèt hoc Theseo tribuatur à Plutarcho. Alter Pandion fuit Ericthonii filius, Progne & Philomelæ pater, quo regnante Ceres & Dionysius venêrunt in Atticam.

8. Ad Erectheum.] Pandionis filium, qui Eleusinos prælio vicit.

9. Apud Eleusin.] Atticæ civitatem, non procul ab Athenis.

10. Triptolemo.] Fuit Celei Eleusini regis, & Megarinæ filius, de quo multa Poëtæ.

11. Noctes.] Id est, Eleusina sacra, in illius honorem celebrata.

12. Ægeus.] Erectheus filium suscepit Cecropem, hic Pandionem, ex quo natus est Ægeus, cùm Pandion à Metionidis regno pulsus esset, ipse Metionidis ejectis regnum obtinuit. Ægeo mari, in quod se dedit præcipitem, nomen dedit.

13. Thesei pater.] Theseus Herculis affinis, & socius. Fabulæ de Ægeo, Theseo & Medeâ notæ omnibus.

14. Medea.] Aetæ Colchorum regis filia, quæ Jasonem primùm secuta est, deinde ab eo repudiata Ægeo nupsit.

ætatem, [1] Colchos cum [2] Medio filio, ex Ægeo suscepto, concessit. Post Ægeum Theseus, ac deinceps Thesei filius [3] Demophoon, qui auxilium Græcis [4] adversùs Trojanos tulit, regnum possedit. Erant inter Athenienses & [5] Dorienses, simultatum veteres offensæ, quas vindicaturi bello Dorienses, de eventu prælii oracula consuluêrunt. Responsum *superiores fore, ni regem Atheniensium occidissent.* Cùm ventum esset in bellum, militibus, ante omnia, custodia regis præcipitur. Atheniensibus eo tempore rex [6] Codrus erat; qui & responso Dei, & præceptis hostium cognitis, permutato regis habitu, pannosus, sarmenta collo gerens, castra hostium ingreditur; ibi in turbâ obsistentium, à

An.M.2985 Ant.C.1067 milite, quem falce astu convulneraverat, interficitur. Cognito regis corpore, Dorienses sine prælio discedunt. Atque ita Athenienses virtute ducis, pro salute patriæ morti se offerentis, bello liberantur.

Atheniensis respublica Solonis legibus firmata. An.M.3460 Ol. 64. 3. Urb C. 159. Ant. C. 592.

CAP. VII. [7] Post Codrum nemo Athenis regnavit: quod memoriæ nominis ejus tributum est. Administratio reipublicæ annuis magistratibus permissa. Sed civitati nullæ tunc leges erant: quia libido regum pro legibus habebatur. Legitur itaque [8] Solon, vir justitiæ insignis, qui velut novam civitatem legibus conderet; *a* qui tanto temperamento inter plebem Senatumque egit, (cum si quid pro altero or-

INTERPRETATIO.

a Cum cerneret se offensurum alterutrum ordinem, si magis uni, quam alteri faveret in ferendis legibus; eas tam convenientes plebi & Senatui tulit; ut utrique ordini gratiosus fuerit.

NOTÆ.

1. Colchos.] Quæ Phaside, monte Tauro, Iberi, & Ponto Euxino circumscribitur, Mingrelia.

2. Medio filio.] A quo medi nomen accepêre.

3. Demophoon.] Theseo non Demophoon, sed Menestheus successit. Cùm enim Theseus Ostracismi legem tulisset; ipse calumniis Lyci cujusdam sycophantæ pulsus est Athenis. & postquam jussu Lycomedis, è sublimi saxo præcipitatus est, Menestheus regnum invasit.

4. Adversùs Trojanos] Non Demophoon, sed Menestheus, scientiæ rei Militaris ex Homero peritissimus. in Trojanos pugnavit.

5. Dorienses.] Non Cretæ, sed Græciæ populos, qui ad Pernassi radices habitabant, à Doro Hellenis filio sic nominati, Pausaniæ, Peloponnenses, Lacedæmonii, Velleio Patere. dicuntur.

6. Codrus erat.] Tres Reges à Justino missi, Oxinthes, Aphidas, & Melanthus Codri pater, qui Messeniorum Rex, ab Heraclidis ejectus, Athenas cùm fugisset à civibus in regem electus est. Illi successit Codrus.

7. Post Codrum.] Aliter tamen Pausanias, cùm ait, dum Medon & Nileus Codri filii, de regno diffiderent, Delphico Oraculo re permissâ, respondisse vatem deberi Medonti Atheniensium regnum; sed alii omnes historici Justino consentiunt. Athenienses enim sub regibus a Cecrope ad Codrum usque vixêrunt, hoc est ab anno 2498, per annos 487, ad annum 2985. Tum sub Archontibus perpetuis fuère annis ferè 314. Post iidem Archontes decennio finiti; annui denique facti sunt; & ἐπώνυμοι, hoc est, eorum nominibus inscribebatur annus, uti Romæ Consulum.

8. Solon.] Salaminius, qui abrogatis Draconis legibus, novas dedit multò leniores. Draconis enim legibus sancitum erat, ut qui poma & alia id genus fura-

dine

dine tulisset, alteri displiciturum videretur) ut ab utrisque parem gratiam traheret. Hujus viri, inter multa egregia, illud memorabile fuit: Inter Athenienses & [1] Megarenses de proprietate [2] Salaminæ insulæ, propè usque interitum armis dimicatum fuerat. Post clades multas capitale esse apud Athenienses cœpit, si quis legem de vindicandâ insulâ tulisset. Sollicitus igitur Solon, ne aut tacendo, parùm reipublicæ consuleret, aut censendo sibi: a subitam dementiam simulat, cujus veniâ non dicturus modò prohibita: sed & facturus erat. Deformis habitu, more vecordium in publicum evolat; factóque concursu hominum, quò magis consilium dissimularet, [3] insolitis sibi versibus suadere populo cœpit, quod vertabatur: omniumque animos ita cepit, ut extemplò bellum adversùs Megarenses decerneretur, insulaque, [4] devictis hostibus, Atheniensium fieret.

CAP. VIII. Intereà Megarenses memores illati Atheniensibus belli, & deserti, ne frustrà arma movisse viderentur, matronas Atheniensium in Eleusinis sacris noctu oppressuri naves conscendunt. Quâ re cognitâ, dux Atheniensium Pisistratus juventutem [5] in insidiis locat, jussis matronis solito clamore ac strepitu etiam in accessu hostium, ne intellectos se sentiant, sacra celebrare: egressosque navibus Megarenses inopinantes aggressus delevit: ac protinùs classe captivâ intermixtis mulieribus, ut speciem captarum matronarum præberent, Megaram contendit. Illi cùm & navium formam, & petitam prædam cognoscerent, obvii ad portum procedunt, quibus cæsis, Pisistratus paulùm à capiendâ urbe abfuit. Ita Magarenses suis dolis, hosti victoriam dedêre. Sed Pisistratus, quasi sibi, non patriæ vicisset, [6] tyrannidem per dolum occupat: quippe voluntariis verberibus domi affectus, laceratóque corpore, in publicum

Pisistratus tyrannidem occupat.

An.M. 3488
Ol. 53. 3.
Urb.C. 187.
AnteC. 564.

INTERPRETATIO.

a fingit se dementem subitò factum, ut posset, non tantùm dicere, sed etiam facere, quæ erant vetita.

NOTÆ.

tus esset; eodem, quo sacrilegi & homicidæ, supplicio afficerentur. Athenis à Pisistrato Tyranno pulsus, Crœsi fuit gratiosus; anno natus 80, obiit in Cypro insulâ.

1. Megarenses.] Urbs est Achaiæ, media inter Athenas & Corinthum, ad sinum Saronicum.

2. Salaminæ insulæ.] In Saronico sinu. Coluri.

3. Insolitis sibi versibus.] Illud poëma centum constans versibus, Salamis inscribebatur. Diog. Laert.

4. Devictis hostibus.] Solon ipse factus imperator Salaminam cepit.

5. In insidiis locat.] Polyænus id Soloni tribuit, sed eos conciliat Plutarchus; dum id Solonis consilio, sed virtute Pisistrati peractum affirmat.

6. Tyrannidem per dolum.] Bis Athenis ejectus est, semel à Lycurgo & Megacle; iterùm à Megacle socero, illius enim filiam exul in Eretriâ uxorem duxerat: cùm tamen victus Athenienses benignè habuisset, tyrannidem tertiò recuperavit.

pro-

progreditur: advocatâ concione vulnera populo ostendit: de crudelitate principum, à quibus hæc se passum simulabat, queritur: adduntur vocibus lacrymæ, & invidiosâ oratione multitudo credula accenditur: amore plebis invisum se senatui affirmat: obtinet ad custodiam corporis sui satellitum auxilium; per quos occupatâ tyrannide, per annos xxxiii. regnavit.

Hippias patriâ pulsus Persas in Græciam adducit: unde pugna Marathonia.
An.M.3520.
Ol. 64. 3.
Urb.C.219.
Ant.C.532.

CAP. IX. Post ejus mortem [1] Diocles, alter ex filiis, per vim stupratâ virgine, à fratre puellæ interficitur. Alter, Hippias nomine, cùm imperium paternum teneret, interfectorem fratris comprehendi jubet: qui cùm per tormenta conscios cædis nominare cogeretur, omnes amicos tyranni nominavit; quibus interfectis, quærenti tyranno, *an adhuc aliqui conscii essent; neminem ait superesse, quem ampliùs mori gestiat, quàm ipsum tyrannum*. Quâ voce ejusdem se tyranni victorem post vindictam pudicitiæ sororis ostendit. *a* Hujus virtute cùm admonita civitas libertatis esset, tandem Hippias regno pulsus, in exilium agitur: qui profectus in Persas, ducem se Dario, inferenti Atheniensibus bellum, sicuti suprà significatum est, adversùs patriam suam offert. Igitur Athenienses, audito Darii adventu, auxilium à [2] Lacedæmoniis, sociâ tum civitate, petivêrunt. Quos ubi vidêrunt [3] quatridui teneri religione, non expectato auxilio, instructis decem millibus civium, & [4] Platæensibus auxiliaribus mille, adversùs [5] sexcenta millia hostium, in [6] campos Marathonios in prælium egrediuntur. [7] Miltiades & [8] dux belli erat, & auctor non expectandi auxilii; quem tanta fiducia ceperat, ut plus præsidii in celeritate, quàm in sociis duceret. Magna igitur in pugnam euntibus alacritas animorum fuit, adeò ut, cùm mille passus

INTERPRETATIO.

a Hujus generositate urbs admonita, cùm videret se posse in libertatem vindicare.

NOTÆ.

1. Diocles.] Hypparchus ab omnibus dicitur.

2. Lacedæmoniis.] Qui extremam Peleponnesi partem incolunt. Sparta ad Eurotam sita est. Misitra.

3. Quatridui teneri religione.] Nefas enim ducebant ante plenilunium ad bellum novum progredi.

4. Platæensibus.] Quorum civitas non procul à monte Citherone inter Thebas & Athenas condita est.

5. Sexcenta millia.] Trecenta tantùm habet Pausan.

6. In campos Marathonios.] Urbs Atticæ ab Athenis distans circiter decem passuum millia. Maratona.

7. Miltiades.] Qui ad Codrum genus referebat: deinde propter infelicem in Parum insulam expeditionem, 50 talentis mulctatus, mœrore & vulnere accepto mortuus est.

8. Dux belli erat.] Duces decem ab Atheniensibus missi, sed omnes Aristidis exemplum sequuti, ubi uniuscujusque dies imperandi venerat, vicem suam Miltiadi dabant, ut ipse etiam Callimachus, Polemarchus Plut.

inter

ter duas acies essent, citato cursu ante jactum sagittarum ad hostem nerint: nec audaciæ ejus eventus defuit. Pugnatum est enim tantâ rtute, ut [1] hinc viros, inde pecudes putares. Victi Persæ in naves nfugêrunt; ex quibus multæ suppressæ, multæ captæ sunt. In eo rælio tanta virtus singulorum fuit, ut cujus laus prima esset, difficile dicium videretur. Inter cæteros tamen Themistoclis adolescentis loria emicuit, in quo jam tunc indoles futuræ imperatoriæ dignitatis pparuit. [2] Cynægiri quoque militis Atheniensis gloria magnis scriprum laudibus celebrata est; [a] qui post prælii innumeras cædes, cùm gientes hostes ad naves egisset, onustam navem dextrâ manu tenu-, nec priùs dimisit, quam manum amitteret; tum quoque amputatâ xtrâ, navem sinistrâ comprehendit: quam & ipsam cùm amisisset, ad xtremum morsu navem detinuit. Tantam in eo virtutem fuisse, ut n tot cædibus fatigatus, non duabus manibus amissis victus, truncus l postremum, veluti & rabida fera, dentibus dimicaverit. [3] Ducenta illia Persæ eo prælio, sive naufragio, amisêre. Cecidit [4] & Hippias rannus Atheniensis, auctor & concitor ejus belli diis patriæ ultoris pœnas repetentibus. An. M3562. Ol. 72. 1. Urb. C. 261. Ant. C. 490.

CAP. X. Intereà & Darius cum bellum instauraret, in ipso appatu decedit, relictis multis filiis, in regno, & antè regnum susceptis. x his [5] Artemenes maximus natu ætatis privilegio regnum sibi vindicat; quòd jus, & ordo nascendi, & natura ipsa gentibus dedit. Porrò erxes controversiam non de ordine, sed de nascendi felicitate referebat. *Namque Artemenem primum equidem Dario, sed privato, provenisse: regi primum natum. Fratres itaque suos, qui antè geniti essent,* Inter Darii filios de regno diffidium. Xerxes in Græcos bellum parat.

INTERPRETATIO.

a Qui post infinitos hostes in prælio cæsos, cum reliquos, in fugam actos, usque naves insecutus fuisset.

b Namque Artemenem procreatum à Dario quidem primum, sed dum privas esset; se vero ab eo, dum rex esset.

NOTÆ.

1. Hinc viros, inde pecudes, &c.] Persæ tamen mediam Græcorum aciem vicrunt, sed utróque Persarum cornu prostrato, Græci victores aggressi, Persas perârunt. Herod.
2. Cynægiri.] Dum summam puppim apprehendit manu bipenni abscissa, eum cidisse refert. Herod.
3. Ducenta millia.] Datys Persarum dux in acie periit cum sex millibus è suis, in Græco Herodoti legitur; sed eos tantùm intelligit, qui gladio, non eos qui nâ perierant, ex Atheniensibus 190 tantùm occisi sunt. Artaphernes Darii ex tre nepos cum aliis fugit.
4. Hippias.] Suidas tradit eum ex pugnâ elapsum in Lemnum fugisse, ibique ptum oculis, affluente per illos sanguine miserè periisse.
5. Ex his Artemenes.] In duobus peccat Justinus. Primò, quod Artemenem minet, qui ab Herod. Artabasanes dicitur. Secundò, quòd illam de regno ntentionem post mortem Darii ortam, & Artaphernem illius fuisse judicem tat: contra Herod. qui & vivente Dario natam, & ab eo diremptam affirmat.

privatum

privatum patrimonium, quod eo tempore Darius habuisset, non regnum sibi vindicare posse: se esse, quem primum in regno rex pater sustulerit. Huc accedere, quòd Artemenes non patre tantùm, [1] *sed & matre privatæ adhuc fortunæ, avo quoque materno privato, procreatus sit: se verò & matre reginâ natum, & patrem non nisi regem vidisse; avum quoque maternum Cyrum se regem habuisse, non heredem, sed conditorem tanti regni: & si in æquo jure utrúmque fratrem*
An.M3567. Ol. 73. 2. Urb.C. 266. Ant.C.485. *pater reliquisset, materno tamen se jure & avito vincere.* Hoc certamen concordi animo ad patruum suum Artaphernem, veluti ad domesticum judicem, deferunt: qui domi cognitâ causâ, Xerxem [2] præposuit: adeóque fraterna contentio fuit, ut nec victor insultaverit, nec victus doluerit; ipsóque litis tempore invicem munera miserint; *a* jucunda quoque inter se non solùm sed credula convivia habuerint; judicium quoque ipsum sine arbitris, sine convitio fuerit. Tantò moderatiùs tum fratres inter se regna maxima dividebant, quàm nunc exigua
An.M3571 Ol. 74. 2. Urb.C.270. Ant.C.489. patrimonia partiuntur. [3] Igitur Xerxes [4] bellum à patre cœptum adversùs Græciam, quinquennium instruxit. Quod ubi primùm didicit Demaratus, rex Lacedæmoniorum, qui apud Xerxem exulabat, amicior patriæ post fugam, quam regi post beneficia, ne inopinato bello opprimerentur, omnia in tabellis ligneis magistratibus perscribit, easdemque cerâ superinducta delet: ne aut scriptura sine tegmine indicium daret, aut recens erat dolum proderet: fido deinde servo perferendas tradit, jusso magistratui Spartanorum tradere. Quibus perlatis, Lacedæmone quæstioni res diu fuit, quod neque scriptum aliquid viderent, nec frustrà missas suspicarentur, tantóque rem majorem, quantò sit occultior, putabant. Hærentibus in conjecturâ viris, soror regis Leonidæ consilium scribentis invenit. Erasâ igitur cerâ, bello consilia deteguntur. Jam Xerxes [5] septingenta millia de regno armaverat,

INTERPRETATIO.

a Alter alterum exceperit conviviis, in quibus non tantùm lætè sed etiam confidenter inter se egerint.

NOTÆ.

1. Sed & matre.] Tres enim liberos ex Gobryæ filiâ privatus, quatuor ex Atossâ Cyri filiâ rex, Darius susceperat.

2. Præposuit.] Illius consilii author fuit Demaratus Lacedæmonius, qui & patriâ, & regno pulsus à Cleomene, Susa se receperat.

3. Igitur Xerxes.] Nomen Gentilitium Persarum regibus fuit. Xerxes & Artaxerxes: post Xerxem enim Memoriosum, omnes Artaxerxas dictos ait Diodorus; Art est additamentum honorificum, ut "Schah" etiam nunc apud Persas, quod magnum sonat ex Hesychio.

4. Bellum à patre, &c.] Prius Ægyptios in patrem rebelles per Achemenem fratrem subegit.

5. Septingenta.] Xerxis copias maritimas, terrestres, Europæas, & Asiaticas, adjectis servitiis, refert Herod. ascendisse ad quingentas & viginti tres myriades, & insuper quinque millia; quod efficit 5235220. media pars 2617610. erat militum, altera servitiorum, nec eunuchi, nec mulieres hoc in numero continentur; sed alii aliter de hoc numero sentiunt; quorum sententias recensere longiùs esset.

& tre-

& trecenta millia de auxiliis, ut non immeritò proditum sit,[1] flumina ab exercitu ejus siccata, Græciámque omnem vix capere exercitum ejus potuisse.[2] Naves quoque mille ducentas numero habuisse dicitur. Huic tanto agmini dux defuit. Cæterùm, si regem spectes; divitias, non ducem laudes: quarum tanta copia in regno ejus fuit, ut, cùm flumina multitudine consumerentur, opes tamen regiæ superessent. Ipse autem primus in fugâ, postremus in prælio semper visus est; in periculis timidus; sicubi metus abesset, inflatus; denique antè experimentum belli, fiduciâ virium, veluti naturæ ipsius dominus, & [3] montes in planum ducebat, & convexa vallium æquabat, & quædam [4] maria pontibus sternebat, *b* quædam ad navigationis commoda per compendium ducebat.

CAP. XI. Cujus introitus [5] in Græciam quàm terribilis, tàm turpis ac fœdus discessus fuit. Nam cùm Leonidas rex Spartanorum cum quatuor millibus militum angustias [6] Thermopylarum occupâsset, Xerxes contemptu paucitatis, eos pugnam capessere jubet, quorum [7] cognati Marathoniâ pugnâ interfecti fuerant; qui dum ulcisci suos quærunt, principium cladis fuêre: succedente deindè [8] inutili turbâ, major cædes editur. Triduo ibi cum dolore & indignatione Persarum dimicatum: quartâ die, quum nuntiatum esset Leonidæ, à xx millibus hostium [9] summum cacumen teneri, tunc hortatur socios *recedant, & se ad meliora patriæ tempora reservent: sibi cum Spartanis fortunam experiendam; plura se patriæ quam vitæ debere; cæteros ad præsidia*

Leonidas Persas ad Thermopylas vincit. An M 3574. Ol. 75. 1. Urb. C. 273. Ant. C. 478.

INTERPRETATIO.

b Isthmos effodiebat, ut commodior & brevior esset navigatio.

NOTÆ.

1. Flumina, &c.] Echedorus enim fluvius illis potantibus defecit.
2. Naves quoque, &c.] Multi legunt decies centum millia, quod verum non videtur. Herod. & Diod. triremes numerant 1200, biremium verò tria millia addit Diod. Hippagogas 890, equis ductandis idoneas.
3. Montes in planum.] Montis Athos Isthmum effodi jussit: ea erat fossæ latitudo, ut duæ triremes in eâ moveri facilè possent.
4. Maria pontibus.] Hellespontum ex Abydo Asiæ oppido, ad Sestum Europæ, qui septem stadiorum trajectus est, ponte junxit; quin etiam Hellesponto trecenta verbera ideò infligi jussit, quod pontem evertisset. Nihil de Xerxis in Pythium crudelitate habet Justinus.
5. In Græciam.] Per Thessaliam ingressus est: illius transitum, & exercitûs ordinem pluribus narrat Herod. quem consule.
6. Thermopylarum.] Angustiæ sunt montis Œtæ, quibus ex Phthiotide in Phocidem transitus est 25 pedum spatio, non procul à sinu Maliaco, ibi erat θερμὰ λοῦτρα, id est, calida lavacra, & murus quem Phocenses metu Thessalorum ædificârant, & Dario adventante Græci renovârunt, & super murum, portæ visebantur, unde Thermopylæ.
7. Cognati.] Medos illos fuisse testatur Herod. quos veteris imperii gloriâ tumidos, deletos cupiebat Xerxes.
8. Inutili turbâ.] Lectissimos tamen misit, quos immortales vocant.
9. Summum cacumen.] Id consilii Xerxi dederat Epialtes Trachinius, ut Leonidæ copias à tergo aggrederetur.

Græciæ servandos. Audito regis imperio discessêre cæteri, soli Lacedæmonii remansêrunt. Initio hujus belli sciscitantibus Delphis oracula, responsum fuerat, aut regi Spartanorum, aut urbi cadendum. Et idcircò rex Leonidas, cùm in bellum proficisceretur, ita suos firmaverat, ut ire se parato ad moriendum animo scirent. Angustias propterea occupaverat, ut cum paucis aut majore gloriâ vinceret, aut minore damno reipublicæ caderet. Dimissis igitur sociis, hortatur Spartanos, *meminerint, qualiter cunque præliantibus cadendum esse: caverent, ne fortiùs mansisse, quàm dimicâsse videantur; nec expectandum, ut ab hoste circumvenirentur, sed dum nox occasionem daret, securis & lætis superveniendum; nusquam victores honestiùs, quàm in castris hostium perituros.* Nihil erat difficile persuadere persuasis mori: statim arma capiunt; & sexcenti viri castra quingentorum millium irrumpunt; statímque regis prætorium petunt, aut cum illo, aut, si oppressi essent, in ipsius potissimùm sede morituri. Tumultus totis castris oritur. Spartani, posteaquam regem non inveniunt, per omnia castra victores vagantur; cædunt, sternúntque omnia: ut qui sciant se pugnare non spe victoriæ, sed in mortis ultionem. Prælium à principio noctis, in majorem partem diei, tractum. Ad postremum non victi, sed vincendo fatigati, inter ingentes stratorum hostium catervas [1] occidêrunt. *c* Xerxes, [2] duobus vulneribus terrestri prælio acceptis, experiri maris fortunam statuit.

Themistocles Persas navali prælio vincit.

CAP. XII. Sed Atheniensium dux [3] Themistocles, cùm animadvertisset Ionas, propter quos bellum Persarum susceperant, in auxilium regis classe venisse; solicitare eos in partes suas statuit. Et, cùm colloquendi copiam non haberet, quo appliciturі erant, symbolos proponi, & saxis proscribi curat: *Quæ vos, Iones, dementia tenet? quod facinus agitatis? bellum inferre olim [4] conditoribus vestris, nuper etiam vindicibus, cogitatis? An ideò mœnia vestra condidimus, ut essent qui nostra*

INTERPRETATIO.

c Xerxes, victus duobus præliis terrestribus, constituit tentare an maritimis certaminibus fortuna magis faveat.

NOTÆ.

1. Occidêrunt.] Duos Xerxis fratres contra Leonidam pugnantes supra ejus cadaver procubuisse Herod. dicit: & cùm Xerxes cor illius excidi jussisset, pilosum invenit: ita Plut.

2. Duobus vulneribus.] Bis victus, semel in montium angustiis, iterùm noctu in castris.

3. Themistocles.] Omisit Justinus repetitas ad Artemisium, Eubææ insulæ promontorium, navales pugnas, in quibus Græci Themistoclis & consilio & fortitudine victores extitêrunt, unde in Salaminas fauces sese recepêre: Themistocles in adolescentiâ deliciis & libidinibus infamis fuerat, sed posteà patriæ columen decúsque extitit.

4. Conditoribus vestris.] Deucalionis filius Hellen tres habuit filios, Æolum, Dorum, & Xuthum, qui patris thesauros depeculatus, in Atticam pro-

delerent?

delerent? d quid si non hæc & Dario prius, & nunc Xerxi, belli causa nobiscum foret, quod vos rebellantes non destituimus? Quin vos in hæc nostra castra ex istâ obsidione transitis? e Aut si hoc parùm tutum extat, vos commisso prælio ite cessim, inhibete remos, & a bello discedite. Ante navalis prælii congressionem miserat Xerxes quatuor millia armatorum [1] Delphos, ad templum [2] Apollinis diripiendum: prorsùs, quasi non cum Græcis tantùm, sed & cum diis immortalibus bellum gereret: *f* quæ manus tota imbribus & fulminibus deleta est; ut intelligeret, quàm nullæ essent hominum adversùs deos vires. Post hæc [3] Thespias, & Platæas, & Athenas vacuas hominibus incendit: & quoniam ferro in homines non poterat, in ædificia igne grassatur. Namque Athenienses post pugnam Marathoniam, præmonente Themistocle, victoriam illam de Persis, non finem, sed causam majoris belli fore, cc. naves fabricaverant. Adventante igitur Xerxe, consulentibus Delphis oraculum, responsum fuerat, *Salutem muris ligneis tuerentur.* Themistocles navium præsidium demonstratum ratus, persuadet omnibus *Patriam municipes esse, non mœnia; civitatémque non in ædificiis, sed in civibus positam. Melius itaque salutem navibus, quàm urbi commissuros. Hujus sententiæ etiam Deum auctorem esse.* Probato consilio, conjuges liberósque, cum pretiosissimis rebus [4] abditis insulis, relictâ urbe, demandant:

An M. 3574
Ol 75. 1.
Urb. C. 273.
Ante C. 478.

INTERPRETATIO.

d Quid si & Darius anteà, & nunc Xerxes, ideò tantum in nos bellum gesserunt, quòd vos juvimus, dum in Persas rebelles eratis?
e Aut si hoc periculosum videtur, vos inito certamine recedite.
f Qui omnes milites pluviis & fulminibus perierunt.

NOTÆ.

fugit, ubi condita Tetrapoli, ex Creusâ filios Achæum, & Ionem suscepit. Ion in Achaiâ remansit, ejúsque nomine Ægialenses, Iones dicti sunt; sed ab Achæis sedibus pulsi, primùm Athenas, deindè ducibus Neleo & Androcio, Codri filiis, sese recepêrunt in Asiam. Cujus partem Ioniam dixerunt, quæ Æolide, Lydiâ, Cariâ, & mari Ægeo, undique terminabatur, ubi olim Ephesus, Miletus, Colophon, &c. Mæander, Cayster, & Hermus fluvii. Sarcham.

1. Delphos.] Urbs Phocidis in Achaiâ, ad Parnassum montem, Oraculo Apollinis clarissima, nunc Delpho. Templum erat supra specum, oppido murόque cinctum, aditu adeò difficili, ut exigua tantum semita pateret, quâ consulturi incederent. In medio templi hiatus erat, ex quo spiritus acer & vehemens vatem tripodi insistentem corripiebat, statis diebus, quibus fari liceret. Non enim quovis tempore, sed certis diebus, ut Idibus vel Calendis, angescente vel deficiente Luna, Oraculum consulere fas erat.

2. Apollinis.] Jovis & Latonæ filius fuit, & Dianæ frater, de quo infinitæ propè fabulæ.

3. Thespias.] Urbs Bœotiæ, in limite Phocidis, Heliconi monti vicina.

4. Abditis insulis.] Alii Trœzenen, alii Æginam, alii Salaminam missi sunt, Herod. Sed omnes humanitate victos à Træzenis dicit Plut. quorum sumptibus Atheniensium pueri publicè instituti sunt.

ipsi naves armati conscendunt. Exemplum Atheniensium & aliæ urbes imitatæ. Itaque cùm adunata omnis [1] sociorum classis, & intenta in bellum navale esset; angustiasque [2] Salaminii freti, ne circumveniri à multitudine posset, occupassent, [3] dissensio inter civitatum principes oritur: qui cùm deserto bello ad sua tuenda dilabi vellent, timens Themistocles, ne discessu sociorum vires minuerentur, per servum fidum Xerxi nuntiat, *uno in loco eum contractam Græciam capere facillime posse. Quod si civitates, quæ jam abire vellent, dissipentur; majore labore ei singulas consectandas.* Hoc dolo impellit regem signum pugnæ dare Græci quoque, adventu hostium occupati, prælium collatis viribus capessunt. Intereà rex, velut spectator pugnæ, cum parte navium in littore remanet. [4] Artemisia autem regina [5] Halicarnassi, quæ in auxilium Xerxi venerat, inter primos duces bellum acerrimè ciebat: *Quippe ut in viro muliebrem timorem, ita* [6] *in muliere virilem audaciam cerneres.* Cùm anceps prælium esset, Iones, juxta præceptum Themistoclis, [7] pugnæ se paulatim subtrahere cœperunt; quorum defectio animos cæterorum fregit. Itaque circumspicientes fugam pelluntur Persæ, & mox prælio victi, in fugam vertuntur. In quâ trepidatione multæ captæ naves, multæ mersæ: plures tamen non minus sævitiam regis, quàm hostem timentes, domum dilabuntur.

An.M.3574
Ol. 75. 1.
Urb. C. 273.
Ant. C. 478.

Xerxes fugit. Mardonius exercitus præficitur.

CAP. XIII. Hâc clade perculsum, & dubium consilii, Xerxem [8] Mardonius aggreditur. Hortatur *in regnum abeat, ne quid seditionis moveat fama adversi belli, in majùs sicuti mos est, omnia extollens: sibi* CCC *millia armatorum lecta ex omnibus copiis relinquat,* a *quâ manu aut cum gloriâ ejus predomiturum se Græciam: aut si aliter eventus ferat, sine ejusdem infamiâ hostibus cessurum.* Probato consilio, Mardonio exerci-

INTERPRETATIO.

a Cum quo exercitu, aut se Græciam subacturum cum laude, aut, si fortuna non faveat, vincendum se ab hostibus, sine dedecore ejusdem Xerxis.

NOTÆ.

1. Sociorum classis.] Triremibus 378 constabat.

2. Salaminii freti.] Salamina, insula Saronici sinûs, Peloponnesum inter & Atticam, Æginæ proxima.

3. Dissentio inter, &c.] Quòd audiissent Atticam à Xerxe devastatam.

4. Artemisia.] Cariæ regina quæ Mausoli mariti cineres vino permixtos bibit, & splendidum illi erexit sepulchrum, unde Mausolea dicuntur.

5. Halicarnassi.] Urbs Cariæ Maritima, inter Jasum & Cnidum propter suum Ceramicum, Mausoleo nobilis, Messy.

6. In muliere virilem, &c.] Ideo Xerxes de suis dicebat apud Herod. "Viri quidem extitêrunt mihi fæminæ, fœminæ, autem viri." Eam pro Græcis contra Persas pugnâsse falsò scribit Suidas.

7. Pugnæ se paulatim, &c.] De Ionum fugâ nihil habet Diod. sed cladis initium, & locorum angustiis, & ducis morti tribuit.

8. Mardonius.] Cui Xerxis soror nupserat, vir prudentiâ, fortitudine, & rebus in Græcos sub Dario gestis, clarissimus.

tus

tus traditur: reliquas copias rex ipse reducere in regnum parat. Sed Græci, audita regis fugâ, consilium ineunt pontis interrumpendi, quem ille [1] Abydo veluti victor maris fecerat; ut intercluso reditu, aut cum exercitu deleretur; aut desperatione rerum, pacem victus petere cogeretur. Sed Themistocles [2] timens, ne interclusi hostes desperationem in virtutem verterent, & iter, quod aliter non pateret, ferro patefacerent; *satis multos hostes in Græciâ remanere* dictitans, *nec augere numerum retinendo oportere;* cùm vincere consilio cæteros non posset, eundem servum ad Xerxem mittit, certioremque consilii facit; & occupare transitum maturatâ fugâ jubet. Ille, perculsus nuntio, tradit ducibus milites perducendos; ipse cum paucis Abydon contendit. Ubi cum solutum pontem hibernis tempestatibus offendisset, piscatoriâ scaphâ; [3] trepidus trajecit. Erat res spectaculo digna, & æstimatione sortis humanæ, rerum varietate miranda, in exiguo latentem videre navigio, quem paulò antè vix æquor omne capiebat; carentem etiam omni servorum ministerio, cujus exercitus, propter multitudinem, terris graves erant. Nec pedestribus copiis, quas ducibus assignaverat, felicius iter fuit: siquidem quotidiano labori (neque enim ulla est metuentibus quies) etiam fames accesserat. a Multorum deindè dierum inopia contraxerat & pestem: tantàque fœditas morientium fuit, ut viæ cadaveribus implerentur, alitèsque & bestiæ, illecebris sollicitatæ, exercitum sequerentur.

CAP. XIV. Interim Mardonius in Græciâ [4] Olynthum expugnat. Athenienses quoque in spem pacis, amicitiamque regis sollicitat, spondens incensæ eorum urbis etiam in majus restitutionem. Posteaquàm nullo pretio libertatem videt his venalem, [5] incensis quæ ædificare cœperant, copias in [6] Bœotiam transfert. Eo & Græcorum exercitus qui [7]

Mardonius ad Platæas & classis Persarum in Asiâ à Græcis vincitur.

INTERPRETATIO.

a Deinde pestis grassata est per exercitum, ob inopiam commeatuum per multos dies,

NOTÆ.

1. Abydo.] Urbs est Phrygiæ ad Bosphorum, nunc arx munitissima, una ex Dardanellis. Aidos.

2. Timens, ne interclusi, &c.] Contrarium consuluisse Themistoclem testatur Plutarchus.

3. Trepidus trajecit.] Pedestri itinere in Asiam cum reliquo exercitu pervenit, ex Herod. qui tamen ex aliorum sententia refert Xerxem navem Phœnissam conscendisse, Persâsque plurimos, dum navis ob nimium pondus periclitaretur, in fluctus prosiliisse.

4. Olynthum.] Non in Græciâ, sed in Macedoniâ, inter Athon montem, & urbem Pallenen sita est. Olintho.

5. Incensis quæ ædificare, &c.] Et navibus enim egressi, domos per hyemem extruere cœperant.

6. Bœotiam transfert.] Ex unâ parte Atticæ, ex alterâ Thessaliæ finitima, mari Chalcidico alluitur, olim Aonia nunc Stramulipa.

7. Centum millium.] Ex Herod. Fuerunt 38700 gravis armaturæ, 35000 levis armaturæ, & 34500 sociorum, Thespiensiùmque 1800, quod 11 myri-

centum

An. M. 3575 Ol. 75. 2. Urb. C. 274 Ant. C. 477

centum millium fuit, sequutus est: [1] ibique prælium commissum. Sed fortuna regis cum duce mutata non est. Nam victus Mardonius, velut ex naufragio, cum paucis [2] profugit. [3] Castra referta regalis opulentiæ capta. Unde primùm Græcos, diviso inter se auro Persico, divitiarum luxuria cepit. Eodem forte die, quo Mardonii copiæ deletæ sunt, etiam navali prælio in Asiâ, [4] sub monte Mycale, adversùs Persas dimicatum est. Ibi ante congressionem, cùm classes ex adverso starent, fama ad utrumque exercitum venit, vicisse Græcos, & Mardonii copias occidione occidisse. Tantam famæ velocitatem fuisse, ut cùm matutino tempore prælium in Bœotiâ commissum sit, meridianis horis in Asiam, per tot maria, & tantum spatii, tàm brevi horarum momento, de victoriâ nunciatum sit. Confecto bello, cùm de præmiis civitatum ageretur, omnium judicio, Atheniensium virtus cæteris prælata. Inter duces quoque [5] Themistocles princeps, civitatum testimonio judicatus, gloriam patriæ suæ auxit.

Athenienses urbem restaurant,

CAP. XV. Igitur Athenienses aucti & præmiis belli, & gloriâ,

NOTÆ.

ades efficit, hoc est 110000, Persarum verò erant 30 myriades: Diodorus verò ponit decem myriades, hoc est 100000, & Persarum 50 myriades, id est, 500000.

1. Ibique prælium.] Ad Platæas, & Asopum fluvium, qui Thebaïcam regionem à Plataïca dividit.

2. Profugit.] Dum contra Pausaniam Lacedæmoniorum ducem, Persarum fortissimis stipatus, pugnat, occubuit, ex Herod. & Diodor. Quare non ipse fugit, sed reliquæ Persarum copiæ, quarum pars duce Artabaso in Macedoniam, pars Thebas se recepit, pars se inclusit in castris muro ligneo circumdatis; quibus tamen ab Atheniensibus, & Lacedæmoniis expugnatis, omnes ad unum occisi sunt. Diod.

3. Castra referta.] Hæc pluribus Herodot. Pausanias, coquis & pistoribus Persis jussit, ut cœnam sibi, uti solerent Mardonio, instruerent: quòd cùm illi fecissent, ipse aureos lectos, mensas aureas, magnificùmque cœnæ apparatum miratus, ministris imperavit suis, ut Laconicam pararent cœnam; convocatisque Græcorum ducibus, Videte, inquit, "amentiam Medorum ducis, qui, cùm talem vitam duceret, ad nos subigendos venit, qui tam miserè victitamus." Herod.

4. Sub monte Mycale.] Mons est Ioniæ, pelago imminens, ad quem Leutichides Persas fortiter dimicantes superavit, Ionibus etiam contra Persas pugnantibus.

5. Themistocles princeps.] Cùm Græci omnes in Isthmo ad aram convenissent, unusquisque primum calculum servavit sibi, alterum Themistocli tribuit: cùmque paulò pòst ad Lacedæmonios legatus ludos Olympicos inviseret Themistocles, omnes, ludis relictis, ad eum videndum se converterunt; sed vir tantus, qui patriæ suæ saluti fuerat, civibus ob nimiam potentiam suspectus, primùm Argos, tum ad necem quæsitus, in Corcyram, deindè in Epirum, post in Asiam, denique ad Regem Artaxerxem fugit, à quo benignè habitus, Persarum exercitui præficitur; sed ne bellum inferret patriæ, epoto vel taurino sanguine, ut vult Diodorus, aut veneno, ut mavult Herodotus, seu potiùs morbo, annos natus 65, Magnesiæ obiit.

urbem

bem ex integro condere moliuntur. a Cùm mœnia majora complexi issent, suspecti esse Lacedæmoniis cœpére, rectè reputantibus. quis ruina urbis tantùm incrementi dedisset, quantùm sit datura munita vitas. Mittunt ergo legatos, qui monerent, *ne munimenta hostibus, receptacula futuri belli exstruant.* Themistocles, ut vidit spei b's invideri, non existimans abruptè agendum, respondit legatis, *tros Lacedæmonem, qui de eà re pariter cùm illis consulant.* Sic missis Spartanis, hortatur suos, *opus maturent.* Dein ipse, interjecto mpore, in legationem proficiscitur, & nunc in itinere infirmitate simuta, [1] nunc tarditatem collegarum accusans, sine quibus agi jure nihil ssit, diem de die proferendo, spatium consummando operi quærebat; m interim nuntiatur Spartanis, opus Athenis maturari; propter quod nuò legatos mittunt ad inspiciendam rem. Tum Themistocles per rvum magistratibus scribit Atheniensium, b *legatos vinciant, pignùs e teneant, ne in se graviùs consulatur.* Adiit deinde concionem acedæmoniorum: *indicat permunitas Athenas esse, & posse jam illa n bellum non armis tantùm, sed etiam muris sustinere: Si quid ob p rem de se crudeliùs statuerent, legatos eorum in hoc pignus Athenis tentos.* Graviter deinde castigat eos, *Quod non virtute, sed imbecil- ate sociorum, potentiam quærerent.* Sic dimissus, veluti triumphatis mperent, & ut bis illatum à Persis Græciæ bellum ulciscerentur, tro fines eorum depopulantur. Ducem suo, sociorumque exercitui eligunt Pausaniam, qui pro ducatu, regnum Græciæ affectans, oditionis præmium cum Xerxe, nuptias filiæ ejus paciscitur, redditis ptivis, ùt fides regis aliquo beneficio obstringeretur. Scribit præterea erxi, *quoscumque ad se nuncios misisset, interficeret: ne res loquacitate minum proderetur.* c Sed dux Atheniensium [3] Aristides, belli tius, collegæ conatibus obviam eundo, simul & in rem sapienter

Pausanias proditionis damnatur. Bellum inter Græcos & Persas. Cimon vincit Persas.

An.M.3576. Ol. 75. 3. Urb.C.275. Ante.C.476.

An.M.3577 Ol. 75. 4. Urb.C.276. Ant.C.475.

INTERPRETATIO.

a Cum majus spatium mœnibus circumdedissent, Lacedæmonii eos suspecte habuêrunt, rectè prœvidentes, quantum incrementum capturi essent ex nitionibus urbis, cùm tantum ceperint ex illius ruinâ.

b Detineant legatos, serventque pro pignore, ne Lacedæmonii ipsum habe- severiùs.

c Sed Aristides Imperator Atheniensium, præfectus bello cum Pausaniâ, deit proditionem, se opponendo illius conatibus, & disponendo omnia pruiter in bonum reipublicæ.

NOTÆ.

1. Nunc tarditatem collegarum.] Vult eum Diodorus, simul cum aliis legatis sum, omnesque unà Spartæ sub custodiâ detentos; sed aliena sunt à Plut. Thucydide, quem tamen sequitur.

2. Deligunt Pausaniam.] Cum viginti navibus ex Peloponneso, & 30 ex Atì Persas è Cypro expulit, cepit Byzantium, multósque Persas Xerxis affines, os dum remittit regi, illius filiam uxorem poposcit, Græciam in Xerxis potatem se redacturum pollicitus.

3. Aristides.] Vir justitiæ & paupertatis amore clarissimus, quem Themisto-

consu-

An.M3581. consulendo, proditionis consilia discussit. Nec multò post, accusatu
Ol. 76. 4. Urb. C. 280. Pausanias [1] damnatur. Igitur Xerxes, cùm proditionis dolum publica-
Ante C.471. tum videret, ex integro bellum instituit. Græci quoque ducem con-
stituunt [2] Cimonem Atheniensem, filium Miltiadis, quo duce apud
An.M3584. Marathonem pugnatum est, juvenem, cujus magnitudinem futuram
Ol. 77. 3. pietatis documenta prodidêrunt. Quippe patrem ob crimen peculatû
Urb.C. 283. in carcerem conjectum, *a* ibique defunctum, translatis in se vinculis,
Ant. C.486. ad sepulturam redemit. Nec in bello judicium diligentium fefellit:
An.M3590. siquidem non inferior virtutibus patris, Xerxem [3] terrestri navalíque
Ol. 79. 1. Urb.C. 289. bello superatum, trepidum recipere se in regnum coêgit.
Ant. C. 462.

INTERPRETATIO.

a In carcere mortuum redemit, ut eum sepeliret, eâ lege, ut ipse in vincul maneret.

NOTÆ.

cles decem annorum exilio mulctavit; in eâ egestate obiit ut vix tan tillum pecuniæ, quòd vespertilionibus darétur, inventum sit.

1. Damnatur.] Spartam revocatus, ab Ephoris, quos pecuniâ corruperat, se mel atque iterùm absolutus est: sed detectâ cum Ilotis conspiratione, & liter quas ad Artabasum scripserat, interceptis, damnatus, in Palladis templo, qu fugerat, fame periit.

2. Cimonem.] Miltiadis filium, qui summâ cum laude meruerat sub Them stocle.

3. Terrestri navalique bello.] Eionem ad Strimonem sitam & Scyrum insulam ce pit, Dolopibus incolis in servitutem abstractis; sed hæc aliter Plutarchus, D od. Thucyd. & Herod. narrant; omnes Cariæ & Lyciæ urbes diripuit: post & Persarum classem propè Cyprum, & pedestres copias juxta Eurymedonte Pamphyliæ fluvium, mentito hostium habitu, penitus delevit; deinde fœd cum Persis ictum est; sed hæc omnia non Xerxis, sed Artaxerxis tempo gesta sunt. "Herod. Thucyd. Dio. Plutarch."

LIBER III.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Xerxis & Artabani præfecti perfidi tragicus interitus.*
2. *Bellorum inter Lacedemonios & Athenienses origo. Spartæ Respu lica, & Legislator.*
3. *Leges à Lycurgo Spartanis latæ, quomodo ratæ fiant & habeantur*
4. *Bellum Messeniis illatum ob stupratas virgines: & spuriorum Spa tanorum in Italiam migratio.*
5. *Messenii scelerum suorum luunt pœnas; & bellum instaurant, tandem superantur.*

6 *Terti*

6. *Tertium bellum Messenium; Peloponnesiacum item, in quo multa eventuum variorum facies.*
7. *Pacis fœdus ruptum. Spartani premuntur Periclis virtute, cujus egregia in rempublicam merita describuntur. Iterùm pax sancita & violata: unde Bellum Siculum.*

CAPUT. I.

XERXES rex Persarum, terror anteà gentium, bello in Græciam infeliciter gesto, etiam suis contemptui esse cœpit. Quippe [1] Artabanus [2] præfectus ejus, deficiente quotidie regis majestate, in spem regni adductus, cum septem robustissimis filiis regiam [3] vesperi ingreditur (nam amicitiæ jure semper illi patebat) [4] trucidatóque rege, voto suo obsistentes filios ejus, dolo aggreditur. Securior de Artaxerxe, puero admodum, fingit regem à Dario, qui erat adolescens, quò maturiùs regno potiretur, occisum; impellit Artaxerxem parricidium parricidio vindicare. Cùm ventum ad domum Darii esset, dormiens inventus, quasi somnum fingeret, interficitur. Dein cùm [5] unum ex regis filiis sceleri suo superesse Artabanus videret, metuerétque de regno certamina principum, assumit in societatem consilii [6] Bacabasum; qui præsenti statu contentus, rem prodit Artaxerxi, *ut pater ejus occisus; ut frater falsâ parricidii suspicione oppressus; ut denique ipsi pararentur insidiæ.* His cognitis Artaxerxes, verens Artabani numerum filiorum, in posterum diem paratum esse armatum exercitum jubet, recogniturus & numerum militum, & in armis industriam singulorum. Itaque cùm inter cæteros & ipse Artabanus armatus assisteret, Rex simulat, se [7] breviorem loricam habere: jubet Artabanum secum commutare; exuentem se, ac nudatum, gladio trajicit; tum & filios ejus corripi jubet. Atque ita egregius adolescens, & cædem patris, & se ab insidiis Artabani vindicavit.

Xerxis & Artabani interitus. AnM.3589 Ol. 78. 4. Urb C.288. AntC.463.

NOTÆ.

1. Artabanus.] Hyrcanus qui Darium à bello Græcis inferendo deterruerat.
2. Præfectus ejus.] Persidi dum abesset Xerxes, præfuerat, & satellitum regis tunc princeps erat, ex Diod.
3. Vesperi ingreditur.] Introductus à Mithridate, Eunucho regis cubiculario, & ejus affini. Diod.
4. Trucidatóque Rege.] Ælianus ait Xerxem à filio noctu jugulatum.
5. Unum ex filiis.] Duo supererant, teste Diod. Artaxerxes & Hystaspes, qui id temporis Bactrianorum Præfectus aberat, ut testatur Herod.
6. Bacabasum.] De Bacabaso nihil habet Diod. dicit enim occiso Dario Artaxerxem ab Artabano stricto gladio appetitum, sed vulneratum levitor, Artabanum lethali inflicto vulnere peremisse.
7. Breviorem loricam.] Hoc non est simile vero: qui enim fieri potest, ut Artaxerxes, qui puer à Justino dicitur, cum Artabano viro loricam mutaverit.

Spartæ respublica, & legislator.

CAP. II. Dum hæc in Persis geruntur, interea Græcia omnis ducibus Lacedæmoniis & Atheniensibus, in duas divisa partes, ab externis bellis, velut in viscera sua, arma convertit. Fiunt igitur de uno populo duo corpora: & eorundem castrorum homines, in duos hostiles exercitus dividuntur. Hinc Lacedæmonii communia quondam civitatum auxilia ad vires suas trahebant: inde Athenienses, & vetustate gentis, & gestis rebus illustres, propriis viribus confidebant. Atque ita duo potentissimi Græciæ populi, institutis Solonis, & Lycurgi legibus pares, ex æmulatione virium in bellum ruebant. Namque [1] Lycurgus, cùm fratri suo Polydectæ, Spartanorum regi, successisset, regnúmque sibi vindicare potuisset, [2] Charilao, filio ejus, qui natus posthumus fuerat, cùm [3] ad ætatem adultam pervenisset, regnum summâ fide restituit: ut intelligerent omnes, quantò plus apud bonos pietatis jura, quàm omnes opes valerent. Medio igitur tempore dum infans convalescit, tutelámque ejus administrat, non habentibus Spartanis [4] leges instituit, non inventione earum magis, quàm exemplo clarior: siquidem nihil lege ullâ in alios sanxit, cujus non ipse primus in se documenta daret. *a* Populum in obsequia principum, principes ad justitiam imperiorum formavit. Parsimoniam omnibus suasit, existimans laborem militiæ, assiduâ frugalitatis consuetudine faciliorem fore. Emi singula non pecuniâ, sed compensatione mercium jussit. Auri argentíque usum, velut omnium scelerum materiam sustulit.

An.M.3170
Ant.C.881.

Leges à Lycurgo latæ.

CAP. III. Administrationem reipublicæ per ordines divisit: Regibus potestatem bellorum, magistratibus judicia per annuas successio-

INTERPRETATIO.

a Docuit populum, quomodo principibus pareret; & principes, quomodo imperarent aliis, justitiam administrando.

NOTÆ.

1. Lycurgus.] Non Polybitæ, sed Polydecti frater fuit, & Eunomi filius ex secundâ Heraclidarum, id est, Proclidarum familiâ, ex Plutarch. Dorienses enim, cum Heraclidis, occupatâ Peloponneso, regna fundârunt duo, Lacedæmonium, & Corinthiacum; Lacedæmonem, pulsis Achæis & Orestidis, obtinuêrunt Aristomedi filii, Procles & Euristhenes: à quibus duæ regum in illâ urbe familiæ propagatæ sunt; Eurysthemidarum, quæ præstantior fuit, & Proclidarum, cui secundæ principatûs illic tributæ sunt.

2. Charilao.] Non Charilaum vocat Paus. sed Leobatam, Echestrati filium, ex primâ Heraclidarum familiâ.

3. Ad ætatem adultam.] Primum illius matri, ne fœtum abigeret, persuasit; tum puerum, ubi natus est, in solio regio collocavit, licet, à Spartiatibus Rex electus fuisset: posteà tamen suorum calumnias non ferens peregrè profectus est, multísque peragratis regionibus, in Græciam reversus, leges civibus suis constituit, authórque fuit Iphito Eliensi, ut Olympicos ludos restauraret. Hæc fusiùs narrat Plutarch.

4. Leges instituit.] Herod. & Pausan. referunt, multis persuasum fuisse, earum legum non Lycurgum, sed Minoëm authorem fuisse, easque à Cretensibus ad Spartanos per Lycurgum translatas.

nes,

nes, senatui custodiam legum, populo sublegendi senatum, vel creandi quos vellet magistratus, potestatem permisit. Fundos omnium æqualiter inter omnes divisit, ut æquata patrimonia neminem potentiorem altero redderent. Convivari omnes publicè jussit, ne cujus divitiæ vel luxuria in occulto essent. Juvenibus non ampliùs unâ veste uti toto anno permisit, nec quenquam cultiùs quàm alterum progredi, nec epulari opulentiùs, ne imitatio in luxuriam verteretur. Pueros puberes non in forum, sed in agrum deduci præcepit, ut primos annos non in luxuriâ, sed in opere & laboribus agerent. *a* Nihil eos somni causâ substernere, & vitam sine pulmento degere, neque priùs in urbem redire, quàm viri facti essent, statuit. [1] Virgines sine dote nubere jussit, ut uxores eligerentur, non pecuniæ; severiùsque matrimonia sua viri coercerent, cum nullis dotis frænis tenerentur. Maximum honorem, non divitum & potentium, sed pro gradu ætatis senum esse voluit: nec sanè usquam terrarum locum [2] honoratiorem senectus habet. *b* Hæc quoniam primò, solutis anteà moribus, dura videbat esse, auctorem eorum [3] Apollinem Delphicum fingit, & inde se ea ex præcepto numinis detulisse, *c* ut consuescendi tædium metus religionis vincat. Dein ut [4] æternitatem legibus suis daret, jurejurando obligat civitatem, nihil eos de ejus legibus mutaturos, priusquam reverteretur: & simulat, se ad oraculum Delphicum proficisci, consulturum, quid addendum mutandúmque legibus videretur. Proficiscitur autem [5] Cretam, ibíque perpetuum exilium agit, abjicíque in mare ossa sua moriens jussit, *d* ne relatis Lacedæmonem, solutos se Spartani religione jurisjurandi in dissolvendis legibus arbitrarentur.

An M.3183. Ant.C.869.

CAP. IV. His igitur moribus ita brevi civitas convaluit; ut,

Bellum messeniacum primum.

INTERPRETATIO.

a Nec ad dormiendum lectis, nec ad vescendum conditis cibis uti eos jussit.
b Quia has leges cernebat difficiles esse populo corrupto moribus.
c Ut timor religionis violandæ faciat, ut sine tædio assuescant.
d Ne reportatis Lacedæmonem ossibus, putarent se liberos à juramento, ut leges violare possent.

NOTÆ.

1. Virgines.] Duo præcipuè iis in legibus arguunt Aristoteles & Xenoph. Primum quòd furta, modò callidè perfecta, in laude essent; alterum quòd illis ea probarentur adulteria, quorum maritus paranymphus fieret.
2. Honoratiorem senectus.] Ideò Juvenalis: "Credebant hoc grande nefas, & morte piandum, si juvenis vetulo non assurrexerat," &c.
3. Apollinem.] Vix ingressus in templum, cùm Pythia hæc inquit: "Ad mea venisti præpinguia tecta, Lycurge;" & quæ habet Herod.
4. Æternitatem legibus.] Steterunt 700 annis, ex Livio: 500 ex Plutarch.
5. Cretam.] Insula, quæ non multùm à Peloponneso distat, Candie.

 cùm

cùm Messeniis [1] propter stupratas virgines suas, in solemni [2] Messeniorum sacrificio, bellum intulissent, gravissimâ se execratione obstrinxerint, non priùs quàm [3] Messeniam expugnâssent, reversuros, tantùm sibi vel de viribus suis, vel de fortunâ spondentes. Quæ res initium dissensionis Græciæ, & intestini belli causa & origo fuit. Itaque, cùm [4] contra præsumptionem suam annis decem in obsidione urbis tenerentur, & querelis uxorum post tam longam viduitatem revocarentur: veriti, ne hâc perseverantiâ belli graviùs sibi quàm Messeniis nocerent: quippe *a* illis quantum juventutis bello intercidat, mulierum fœcunditate suppleri; & sibi & belli damna assidua, & fœcunditatem uxorum, absentibus viris, nullam esse: itaque legunt juvenes ex eo genere militum, qui post jusjurandum in supplementum venerant, quibus Spartam remissis promiscuos omnium fœminarum concubitus permisêre: maturiorem futuram conceptionem rati, si eam singulæ per plures viros experirentur. Ex his nati, ob notam materni pudoris, Partheniæ vocati, qui cùm ad annos XXX pervenissent, metu inopiæ (nulli enim pater existebat, cujus in patrimonium successio speraretur) ducem Phalantum assumunt, filium Arati, qui auctor Spartanis fuerat, juventutis ad generandam sobolem domum remittendæ: ut sicuti dudum patrem ejus nascendi auctorem habuissent, sic ipsum spei ac dignitatis suæ haberent. Itaque nec salutatis matribus, è quarum adulterio infamiam collegisse videbantur, ad sedes inquirendas proficiscuntur; diúque & per varios casus jactati, tandem in Italiam deferuntur, & occupatâ arce [5] Tarentinorum, expugnatis veteribus incolis, sedes ibi constituunt. Sed post annos plurimos dux eorum Phalantus, per seditionem in exilium proturbatus, [6] Brundusium se contulit, quo expulsi sedibus suis veteres Tarentini concesserant. Hic

An. M. 3310. Ol. 9. 1. Urb. C. 9. 1. Ant. C. 742.

INTERPRETATIO.

a Quippe illis tot nasci pueros uxorum fœcunditate, quot juvenes in bello pereant.

NOTÆ.

1. Propter stupratas virgines.] Non stuprum solum oblatum virginibus; sed etiam mors Teleclo Lacedemoniorum regiâ Messeniis illata, & mutuæ privatorum injuriæ, belli causæ fuerunt, Authore Paus.

2. Messeniorum.] Qui inter Elidem, Arcadiam, & Laconiam, ad mare habitabant.

3. Messenia.] In orâ sinûs Messeniaci, ad ostia Balyri fluvii sita erat.

4. Contra præsumptionem.] Primùm Messeniorum oppidum, in clivo positum, occupârunt, Amphiam: deinde prælio acerrimo eos vicerunt: sed Messenii, relictis oppidis cæteris, muniêrunt Ithomen, & Rege Euphaë mortuo, Aristodemus in regem electus, junctis secum Arcadibus, magnam Lacedæmoniis cladem intulit. Paus.

5. Tarentinorum.] Tarentum extrema urbs magnæ Græciæ, in Salentinorum confinio, "Taranto." Eam urbem Cretenses, qui cum Theseo à Gnosso venerant, olim occupârunt, postea Japyges è Sicilia profugi, denique Partheni ex Lacedæmone.

6. Brundusium.] Urbs Salentinorum maritima, propè Tarentum, Brindisi.

moriens

moriens persuadet, ut *ossa sua postremasque reliquias conterant, & tacitè spargi in foro Tarentinorum curent. Hoc enim modo recuperare illos patriam suam posse, Apollinem Delphis cecinisse.* Illi arbitrantes eum, in ultionem sui, civium fata prodidisse, præceptis paruêre: sed oraculi diversa sententia fuerat. Perpetuitatem enim urbis, non amissionem hoc facto promiserat. Ita ducis exulis consilio, & hostium ministerio, possessio Tarentina Partheniis in æternum fundata; ob cujus beneficii memoriam Phalanto divinos honores decrevêre.

CAP. V. Intereà Messenii, cùm virtute non possent, per insidias [1] expugnantur. Dein, cùm per annos LXXX gravia servitutis verbera plerùmque & vincula, cæteráque captivitatis mala perpessi essent, post longam pœnarum patientiam, [2] bellum restaurant. Lacedæmonii quoque eò conspiratiùs ad arma concurrunt, quò adversùs servos dimicaturi videbantur. Itaque cùm hinc injuria, inde indignitas animos acueret; Lacedæmonii, de belli eventu oraculo, Delphis consulto, jubentur ducem belli ab Atheniensibus petere. Porrò Athenienses, cùm responsum cognovissent, in contemptum Spartanorum, [3] Tyrtæum poetam, claudum pede, misêre: qui tribus præliis fusus, eò usque desperationis Spartanos adduxit; ut ad supplementum exercitûs, [4] servos suos manumitterent, hisque interfectorum matrimonia pollicerentur; ut non numero tantùm amissorum civium, sed & dignitati succederent. Sed reges Lacedæmoniorum, ne contra fortunam pugnando, majora detrimenta civitati infligerent, reducere exercitum voluêrunt: ni intervenisset Tyrtæus, qui composita carmina exercitui pro concione recitavit; in quibus hortamenta virtutis, damnorum solatia, belli consilia conscripserat. Itaque tantum ardorem militibus injecit, ut non de salute, sed de sepulturâ solliciti, *a* tesseras, insculptis suis & pa-

An. M. 3330
Ol. 14. 1.
Urb. C. 29.
Ant. C. 721.
Bellum Messeniacum Secundum.
An. M. 3372
Ol. 24. 3.
Urb C. 71.
Ante C. 680.

INTERPRETATIO.

a Alligarent dextero brachio tesseras, in quibus & sua & parentum nomina inscripsêrunt, ut possent sepeliri cogniti per insculpta nomina, si omnes, perirent in certamine infelici, & temporis diuturnitas deleret lineamenta vultuum.

NOTÆ.

1. Expugnantur.] Aristodemus desperatâ patriæ salute, quòd Ithomen premerent Spartani, semetipsum jugulat ad filiæ sepulchrum quam priùs Apollinis jussu necaverat; quare Messenii deditionem fecêrunt anno belli 20. Pars tamen Rhegium, Alcidamidâ duce, se contulit, ut narrat Pausan.

2. Bellum restaurant.] Consilio Aristomenis, viri heroica fortudine præditi.

3. Tyrtæum.] Fuit Archembroti filius, Lacon sive Milesius, Elegiarum conditor ac tibicen, ex Suidâ. Mentis impos habitus ab Atheniensibus, ex Diog. Laert. sapiens tamen à Platone dicitur.

4. Servos suos.] Servis è bello reversis libertatem donarunt, Thucyd.

trum

trum nominibus, dextro brachio deligarent; ut, si omnes adversum prælium consumpsisset, & temporis spatio confusa corporum lineamenta essent, ex indicio titulorum tradi sepulturæ possent. Cum sic animatum reges exercitum viderent, curant rem hostibus nuntiari. Messeniis autem non timorem res, sed æmulationem mutuam dedit. Itaque tantis animis concursum est, ut rarò unquam cruentius prælium fuerit. Ad postremum tamen [1] victoria Lacedæmoniorum fuit.

An.M.3386. Ol. 62. 1. Urb.C.285. Ant.C.606. Bellum Messeniacum tertium, & Peloponnesiacum. A.M.3384. Ol. 77. 3. Urb.C.283. Ant.C.604.

CAP. VI. Interjecto tempore, [2] tertium quoque bellum Messenii reparavere; in cujus auxilium Lacedæmonii, inter reliquos socios, etiam Athenienses adhibuêre: quorum fidem cùm suspectam haberent, supervacaneos simulantes, à bello eosdem [3] dimisêrunt. Hanc rem Athenienses [4] graviter ferentes, pecuniam, quæ erat in stipendium Persici belli ab universâ Græciâ collata. [5] a Delo Athenas transferunt, ne deficientibus à fide societatis Lacedæmoniis, prædæ ac rapinæ esset. Sed nec Lacedæmonii quievêre: qui, cùm Messeniorum bello occupati essent, [6] Peloponnenses immisêre, qui bellum Atheniensibus facerent. Parvæ tunc temporis, [7] classe in Ægyptum missâ, vires Atheniensibus erant. Itaque navali prælio dimicantes, facilè [8] superantur. Interjecto deinde tempore, post reditum suorum aucti & classis & militum robore, [9] prælium reparavêre. Jam & Lacedæmonii, omissis Messeniis, adversùs Athenienses arma verterant. Diu [10] varia victoria fuit: ad postremum æquo Marte [11] utrinque discessum. Inde revocati Lacedæmonii

NOTÆ.

1. Victoria, &c.] Victi Messenii in Itam montem se receperunt, ubi annos 11 restiterunt hostibus; sed expugnatâ tandem Itâ belli anno 14, Aristomenes qui per id tempus stupenda ediderat, Rhodum fugit: & Messenii in Siciliam navigârunt, ubi Zanclen ex patriæ nomine Messanam dixêrunt: Ita Pausan.

2. Tertium quoque bellum.] Ingens terræ motus Spartæ domos everterat, & Lacedæmoniorum viginti obtriverat millia: cùm Messenii & Ilotæ in Lacedæmonios progressi sunt; sed ab Archidamo rege, qui cum civibus reliquis acie instructâ ad hostem excipiendum paratus erat, repulsi. Hæc prima belli causa, ex Diod. & Thucyd.

3. Dimisêrunt.] Quod eorum audaciam & fortitudinem vererentur.

4. Graviter ferentes.] Cimone in exilium ejecto, cum Argivis & Thessalis fœdus inierunt.

5. A Delo.] Est insula maris Ægæi, prima inter Cycladas, ubi Græcorum ærarium erat, Sdilles.

6. Peloponnenses.] Corinthios & Epidauros, qui Atheniensibus ideò erant infensi, quòd à Megarâ ad Nisæam usque, murum exstruxissent. Thucyd.

7. Classe in Ægyptum.] Athenienses enim, duce Cimone, Ægypto favebant contra Artaxerxem; à cujus tamen ducibus Memphitide expulsi sunt.

8. Superantur.] Ad Halias propter Træzenen, navali prælio.

9. Prælium reparavêre.] Corinthios vicêrunt ad Cecryphalæam, quæ insula est ad plagam Peloponnesi occiduam.

10. Varia victoria fuit.] Athenienses ad Tanagram à Lacedæmoniis victi, agris in Bœotiâ devastatis, multisque captis urbibus, Sicyonios, duce Pericle, superârunt, ex Thucyd. & Diod. & Ithome à Messeniis redditâ, ad tres annos à bello cessatum est, ita Plutarch & Thucyd.

11. Utrinque discessum.] Fœdera quinquennalia inita sunt opera Cimonis reducis qui paulò post victis Persis, dum Citium oppugnat, in Cypro mortuus est, ex Plutarch.

dæmonii

dæmonii ad Messeniorum bellum, ne medium tempus otiosum Atheniensibus relinquerent, *a* cum [1] Thebanis paciscuntur, ut Bœotiorum imperium his restituerent, quòd temporibus Persici belli amiserant, ut illi Atheniensium bella susciperent. Tantus furor Spartanorum erat, ut duobus bellis impliciti, [2] suscipere tertium non recusarent, dummodo inimicis suis hostes acquirerent. Igitur Athenienses, adversùs tantam tempestatem belli, duos duces deligunt, [3] Periclem spectatæ virtutis virum, & [4] Sophoclem scriptorem tragœdiarum: qui diviso exercitu, & Spartanorum agros vastaverunt, & multas Achaïæ civitates Atheniensium imperio adjecêrunt. A.M. 3625. Ol. 87. 2. Urb. C. 322. Ante C. 429.

CAP. VII. His malis fracti Lacedæmonii, in annos xxx pepigêrunt pacem: sed *b* tam longum otium inimicitiæ non tulêrunt. Itaque quintodecimo anno, rupto fœdere, cum contemptu deorum hominumque, fines Atticos populantur: & ne prædam potiùs, quàm pugnam expetîsse viderentur, hostes ad prælium provocant. *c* Sed Athenienses, consilio Periclis ducis, populationis injuriam differunt in tempus ultionis; supervacuam pugnam existimantes, cùm ulcisci hostem sine periculo possent. Deinde interjectis diebus, naves conscendunt, & nihil sentientibus Lacedæmoniis, totam Spartam deprædantur, multóque plura auferunt, quàm amiserant. Prorsùs ut in comparatione damnorum, longè pluris fuerit ultio, quàm injuria. Clara quidem hæc Periclis expeditio habita: sed multò clarior privati patrimonii contemptus fuit. Hujus agros, in populatione, cæterorum, intactos, hostes reliquerant, sperantes acquirere se illi posse, aut periculum ex invidiâ, aut ex suspi- Fœdus ruptum Periclis gesta. Bellum Siculum

INTERPRETATIO.

a Cum Thebanis pacta ineunt, eâ lege, ut illis redderent imperium in populos Bœotiæ; quo spoliati fuerant, dum bellum in Persas gereretur; modò illi bellum contra Athenienses susciperent.

b Sed non potuerunt propter odium mutuum tamdiu in otio vivere.

c Sed Athenienses, secuti sententiam Periclis ducis, exspectant tempus, quo ulcisci possent injuriam acceptam in vastatione agrorum.

NOTÆ.

1. Thebanis.] Thebæ civitas erat Bœotiæ primaria, ad Ismenum fluvium condita.

2. Suscipere tertium.] Post bellum Samium & Corinthiacum, Peloponnesiacum ortum est, authore Pericle; qui 7000 talentis expensis, quæ asportârat ex Delo, Alcibiadis nepotis consilium secutus, miscere omnia, quàm rationes reddere maluit.

3. Periclem.] Qui vastatâ Peloponneso à civibus ideo mulctatus pecuniâ quod belli author fuisset, dignitate deponitur; paulò pòst tamen restitutus, peste obiit: & virtutibus, & rebus gestis clarissimus: ita Thucyd.

4. Sophoclem.] Qui Tragœdias viginti tres supra centum exhibuit; cùmque præter spem vicisset, subitò expiravit, ex Valerio.

cione

cione proditionis infamiam. Quod antè prospiciens Pericles, & futurum populo prædixerat, & ad invidiæ impetum declinandum, agros ipsos dono reipublicæ dederat: atque ita, unde periculum quæsitum fuerat, ibi maximam gloriam invenit. Post hæc interjectis diebus, navali prælio dimicatum est: [1] victi Lacedæmonii fugêrunt. Nec cessatum deinceps est, quin aut terrâ, aut mari, [2] variâ præliorum fortunâ invicem se trucidarent. Denique [3] fessi tot malis, pacem in annos quinquaginta fecêre, quam non nisi sex annis servavêrunt. *a* Nam inducias, quas proprio nomine condixerant, ex [4] sociorum personâ rumpebant, quippe quasi minùs perjurii contraherent, si ferentes sociis auxilia, potiùs quàm si aperto prælio dimicâssent. Hinc bellum in Siciliam translatum: quod priusquàm expono, de Siciliæ situ pauca dicenda sunt.

A M.3625. Ol. 87. 4. Urb. C.324. Ante C.427.

INTERPRETATIO.

a Nam curabant violari per fœderatos inducias quas ipsi fecerant.

NOTÆ.

1. Victi Lacedæmonii.] A Phormione, Atheniensium duce; navali prælio ad Naupactum.

2. Variâ præliorum.] Summa enim rerum varietas fuit; & navalibus pedestribúsque copiis sæpè vario Marte pugnatum est; quæ omnia recensere longius esset.

3. Fessi tot malis,] Occisis in acie ad Toronam Brasidâ & Cleone belli incentoribus pacis conditiones à Niciâ propositæ sunt.

4. Ex sociorum personâ.] Impulsi ab Alcibiade Niciæ æmulo Athenienses cum Argivis, Lacedæmonii cum Epidauriis, societatem inierunt; sed Argivi à Lacedæmoniis victi, Atheniensibus relictis, se junxerunt victoribus. Thucyd.

LIBER IV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Siciliæ insulæ situs, soli natura. Ætnæ item montis ac Scyllæ & Charybdis miraculum.*
2. *Nomina, incolæ veteres, tyranni Siciliæ, cui Carthaginienses inhiant.*
3. *Rhegienses ab Himeranis oppressi. Athenienses imperium Siciliæ ambiunt, & prosperè agunt initio.*
4. *In incœpto pergentes, Syracusani Lacedæmonios accersunt. Græcorum concursus fit, & bellum in Siciliam transfertur.*
5. *Athenienses à Gylippo, Lacedæmoniorum duce, terrâ marique franguntur: ducibus Demosthene & Niciâ indecoro fato sublatis.*

CA

CAPUT I.

[1] SICILIAM ferunt angustiis quondam faucibus [2] Italiæ adhæsisse; direptámque velut à corpore, majore impetu [3] superi maris, quod toto undarum onere illuc vehitur. Est autem ipsa terra tenuis ac fragilis; & *a* cavernis quibusdam fistulísque ita penetrabilis, ut ventorum tota ferme flatibus pateat; *b* nec non & ignibus generandis nutriendísque soli ipsius naturalis materia: quippe intrinsecùs stratum sulphure & bitumine traditur: quæ res facit, ut spiritu cum igne inter interiora luctante, frequenter & compluribus locis nunc flammas, nunc vaporem, nunc fumum eructet. Inde denique [4] Ætnæ montis per tot sæcula durat incendium. *c* Et ubi acrior per spiramenta cavernarum ventus incubuit, arenarum moles egeruntur. Proximum Italiæ promontorium, [5] Rhegium dicitur, ideò, quia [6] Græcè abrupta hoc nomine pronuntiantur. Nec mirum si fabulosa est loci hujus antiquitas, in quem res tot coiere miræ. Primùm quòd *d* nusquam alias tam torrens fretum, nec solum citato impetu, verùm etiam sævo; neque experientibus modò terribile, verùm etiam procul videntibus. Undarum porrò inter se concurrentium tanta pugna est; ut alias veluti terga dantes in imum desidere, alias quasi victrices in sublime ferri videas: nunc hîc fremitum ferventis æstus, nunc illic gemitum in voraginem desidentis exaudias. Accedunt vicini, & perpetui Ætnæ montis ignes, & [7] insularum Æolidem veluti ipsis undis alatur incen- Siciliæ situs Ætna. Scylla & Charybdis.

INTERPRETATIO.

a Ita perforata hiatibus quibusdam & antris.
b Tellus ipsa composita est ex materie apta ad producendos & nutriendos ignes, quia dicitur intus plena esse sulphure & bitumine.
c Et ubi ventus vehementior flat per ostia antrorum, ingentes acervi arenarum ejiciuntur.
d Nullo in alio loco tam impetuosum, & procellosum fretum.

NOTÆ.

1. SICILIAM.] Insula est maris Mediterranei maxima, propè extremam oram Italiæ: à Siculo Neptuni filio nomen accepit.
2. Italiæ adhæsisse.] Extremis Calabriæ partibus, ubi nunc Rhegium.
3. Superi maris.] Adriatici, quòd vulgò dicitur. "Golfe de Venise."
4. Ætnæ montis.] Mons est Siciliæ maximus, propter Catanam, altitudo octo passuum millia; circuitus verò sexaginta continet, "Le Mont Gibel.
5. Rhegium.] Calabriæ ulterioris caput in orâ freti Siculi, ex adverso Messanæ urbis, à quâ distat novem milliaribus.
6. Græcè abrupta.] Nam ῥηγνύω idem sonat, quod frango. Unde Rhegium à Græcis & Latinis dictum est.
7. Insularum Æolidum.] Quæ Liparæ & Vulcaniæ Latinis, Hephæstiades Græcis, numero septem, propè Siciliam & Italiam, "Isles de Lipari."

dium. Neque enim in tam angustis terminis aliter durare tot sæculis tantus ignis potuisset, nisi humoris nutrimentis aleretur. Hinc igitur fabulæ [1] Scyllam & [2] Charybdin peperêre: hinc latratus auditus, hinc monstri credita simulachra, dum navigantes magnis verticibus pelagi desidentis exterriti, latrare putant undas, quas sorbentis æstus vorago collidit. Eadem causa etiam Ætnæ montis perpetuos ignes facit. Nam [3] aquarum ille concursus, raptum secum spiritum in imum fundum trahit, atque ibi suffocatum tam diu tenet, donec per spiramenta terræ diffusus, nutrimenta ignis incendat. Jam ipsa Italiæ Siciliæque vicinitas, jam promontoriorum altitudo ipsa ita similis est, ut quan, tùm nunc admirationis, tantùm antiquis terroris dederit; *a* credentibus, coëuntibus in se promontoriis, ac rursùm discedentibus, solida intercipi absumique navigia. Neque hoc ab antiquis in dulcedinem fabulæ compositum, sed metu & admiratione transeuntium. Ea est enim procul inspicientibus natura loci, ut sinum maris, non transitum putes: quò cùm accesseris, discedere ac se jungi promontoria, quæ anteà juncta fuerant, arbitrêre.

Siciliæ nomina incolæ tyranni.

CAP. II. Siciliæ primo [4] Trinacriæ nomen fuit; posteà [5] Sicania cognominata est. Hæc à principio patria [6] Cyclopum fuit; quibus extinctis, [7] Cocalus regnum insulæ occupavit; post quem *b* singulæ

INTERPRETATIO.

a Qui putabant naves integras disrumpi & perire, dum promontoria inter se jungerentur, & à se separarentur.

b Tyranni occupavêrunt supremam potestatem in civitatibus omnibus.

NOTÆ.

1. Scyllam.] Scopulus est Brutiorum ad fretum Siculum nautis infestus, nunc Scillo. Commenti sunt poëtæ Scyllam, quòd amore Glauci teneretur, à Circe, dum in fonte lavatur, mediâ corporis parte in caninos rictus commutatam; quod adeò exhorruit, ut in vicinum fretum se dederit præcipitem: ubi in saxum conversa fingitur.

2. Charybdin.] Mare Siciliæ verticosum ex adverso Scyllæ, nunc à Pharo ibi excitatâ, " Capo di Faro dicitur. A Scorto infami voracitate nomen habet; quòd, cùm boves Herculis rapuisset, à Jove ictum fulmine in mare præcipitatum esse poëtæ fabulantur.

3. Aquarum concursus.] Ab eâ parte, quâ flat Eurus, Ætna speluncas habet plenas sulphuris ad mare deductas, quæ speluncæ, recipientes in se fluctus, ventum creant; à quo ignis ex sulphure gignitur; ideò flante tantùm Euro, fumum, vel favillas emittit Ætna: ita " Bembus ex Strabone.

4. Trinacriæ.] Quòd in trianguli figuram disposita, tribus promontoriis quasi angulis terminetur, Peloro contra Italiam, Pachyno Græciam versùs, & Lilybæo versùs Africam. Cyclopum terram vocat Homerus; Pindarus Tricuspidem; Tricervicem Lycophron; Trinacriam, " Dionysius & Suidas."

5. Sicania.] A Sicanis, qui in Siciliam venêrunt ex Hispaniâ, ubi ad Sicanum fluvium, qui vel Sicoris est, vel Cinga, habitabant.

6. Cyclopum.] Quos Neptuni & Amphitrites filios, unicùmque habuisse mediâ in fronte oculum finxêrunt Poëtæ

7. Cocalus.] Qui Dædalum Minois iram fugientem hospitio suscepit.

civitates

civitates in tyrannorum imperium concesserunt, quorum nulla terra feracior fuit. Horum ex numero [1] Anaxilaus justitiâ cùm cæterorum crudelitate certabat; cujus moderationis haud mediocrem fructum tulit: Quippe decedens cùm filios parvulos reliquisset, tutelàmque eorum [2] Micalo, spectatæ fidei servo, commisisset: tantus amor memoriæ ejus apud omnes fuit, ut parere servo, quàm deserere regis filios mallent; principésque civitatis, obliti dignitatis suæ, regni majestatem administrari per servum paterentur. Imperium Siciliæ etiam Carthaginienses tentavêre; diùque variâ victoriâ [3] cum tyrannis dimicatum. Ad postremum [4] amisso Hamilcare imperatore cum exercitu, aliquantisper quievêre victi.

An. M 3574
Ol 75. 1.
Urb C. 273.
Ant. C. 478.

Rhegini ab Himeranis oppressi. Bellum Siculum.

CAP. III. Medio tempore cum Rhegini discordia laborarent, civitàsque per dissensionem divisa in duas partes esset; veterani ex alterâ parte [5] ab Himerâ in auxilium vocati, pulsis civitate, contra quos implorati fuerant, & mox cæsis, quibus tulerant auxilium, urbem cum conjugibus & liberis sociorum occupavêre; ausi facinus nulli tyranno comparandum: quippe ut Rheginis meliùs fuerit vinci quàm vicisse. Nam sive victoribus captivitatis jure servîssent, sive amissâ patriâ exulare necesse habuissent; non tamen, inter aras & patrios lares trucidati, crudelissimis tyrannis patriam cum conjugibus ac liberis prædam reliquissent. [6] Catinienses quoque *a* cùm [7] Syracusanos graves paterentur, diffisi viribus suis, auxilium ab Atheniensibus petivêre: qui, seu studio majoris imperii, quo etiam Græciàmque penitus occuparent, seu metu factæ pridem à Syracusanis classis, ne Lacedæmoniis illæ vires accederent; Lamponium ducem cum classe in Siciliam misêre, ut sub specie [8] ferendi Catiniensibus auxilii, tentarent Siciliæ imperium. Et quoniam

INTERPRETATIO.

a Cum viderent Syracusanos sibi molestos esse,

NOTÆ.

1. Anaxilaus.] Rheginorum in Brutiis tyrannus fuit.
2. Micalo.] Micythum vocant Herod. & Strabo.
3. Cum tyrannis] Hippocrate, Gelone, & Hierone fratribus.
4. Amisso Amilcare.] Incitati à Xerxe ad Siciliam invadendam Carthaginienses, Amilcarem magno cum exercitu miserant: sed Gelo, interceptis literis, quibus Selinuntii se cum copiis affuturos spondebant Amilcari, navales copias misit, quæ tanquam sociæ in castra admissæ Amilcare, qui tum sacrificabat, obtruncato, naves incendêrunt; dum ipse terrestri prælio Pœnos aggreditur; qui auditâ imperatoris morte tantâ strage cæsi sunt, ut quindecim eorum millia occubuerint.
5. Ab Himerâ.] Urbs Siciliæ ad ostia Himeræ fluvii, à Zanclæis condita, posteà eversa ab Annibale.
6. Catinienses.] Catana urbs Siciliæ, extructa à Chalcidensibus prope radices Ætnæ montis ad Amenem fluviolum.
7. Syracusanos.] Civitas erat amplissima in orâ maris ad Ortum inter Catanam & Pachynum promontorium. Saragossa.
8. Ferendi Catiniensibus, &c.] Non Catiniensibus, sed Leontinis contra Syracusanos eos in auxilium venisse tradit. Thucyd.

prima initia, frequenter cæsis hostibus, prospera fuerant; majore denuò classe, & robustiore exercitu, Lachete & Chariade ducibus, Siciliam petivére: sed Catinienses, sive metu Atheniensum, sive tædio belli, pacem cum Syracusanis, remissis Atheniensium auxiliis, fecêrunt.

Bellum in Siciliam transfertur.

CAP. IV. Interjecto deinde tempore, cùm fides pacis à Syracusanis non servaretur, [1] denuò legatos Athenas mittunt, qui sordidâ veste, capillo barbâque promissis, & *a* omni squaloris habitu ad misericordiam commovendam acquisito, concionem deformes adeunt: adduntur precibus lacrymæ: & ita misericordem populum supplices movent, ut damnarentur duces, qui ab his auxilia deduxerant. Igitur [2] classis ingens decernitur: creantur duces Nicias, & [3] Alcibiades, & Lamachus; tantìsque viribus Sicilia repetitur, ut ipsis terrori essent, in quorum auxilia mittebantur. Brevi post tempore, [4] revocato ad reatum Alcibiade, duo prælia pedestria secunda Nicias & Lamachus faciunt: munitionibus deinde circumdatis, hostes etiam marinis commeatibus in urbe clausos intercludunt. Quibus rebus fracti [5] Syracusani, auxilium à Lacedæmoniis petivêrunt. [6] Ab his mittitur Gylippus, solus, *b* sed in quo instar omnium auxiliorum erat. Is audito genere belli, jam inclinato statu, auxiliis partim in Græciâ, partim in Siciliâ contractis, opportuna bello loca occupat. Duobus deinde præliis victus, congressus tertiò, occiso Lamacho, & hostes in fugam compulit, & socios obsidione liberavit. Sed cùm Athenienses à bello terrestri in navale se transtulissent, Gylippus classem Lacedæmone cum auxiliis arcessit: quo cognito, & ipsi Athenienses in locum amissi ducis Demosthenem & Eu-

An.M.3639
Ol. 91. 2.
Urb.C 338.
Ant.C.413.

INTERPRETATIO.

a Induti vestitu omnino squallido & idoneo ad misericordiam excitandam.
b Sed qui ob virtutem præstabat omnibus auxiliis.

NOTÆ.

1. Denuò legatos.] Non pro Catiniensibus classem tunc missam affirmant Thucyd. & Diod. sed pro Æghesthæis, qui victi à Selinuntiis auxilium petierant.

2. Classis ingens decernitur.] Authore Alcibiade, sed invito Niciâ. Triremes erant armatæ centum quinquaginta, militum septem millia ex Diod. Veloces erant sexaginta, quadraginta, quæ militem gravis armaturæ veherent; peditum quatuor millia, equites treecenti, ex Thucyd.

3. Alcibiades.] Cliniæ filius, Socratis & amicus & discipulus, qui Atheniensibus omnibus tum corporis, tum animi dotibus ita præstabat, ut nihil eo vel in virtutibus, vel in vitiis excellentius fuerit.

4. Revocato ad reatum.] Postulatus erat & affectatæ tyrannidis, quòd multos sibi liberalitate devinxisset, & sacrilegii, quòd in domo suâ mysteria Cereris celebrâsse diceretur: sed dum Athenas redire simulat, primùm Thurios, tum Elidem, denique Lacedæmonem petiit.

5. Syracusani.] Qui Selinuntiis contra Athenienses auxilia ferebant.

6. Ab his mittitur.] Et auxilii mittendi, & Atticam invadendi Lacedæmoniis author fuit Alcibiades.

rymedonta,

rymedonta, [1] cum supplemento copiarum mittunt: [2] Peloponnesii quoque, communi civitatum decreto, ingentia Syracusanis auxilia misêre; & quasi Græciæ bellum in Siciliam translatum esset, ita ex utrâque parte summis viribus dimicabatur.

CAP. V. [3] Primâ igitur congressione navalis certaminis, Athenienses vincuntur. Castra quoque cum omni publicâ ac privatâ pecunia amittunt. Super hæc mala, cum etiam terrestri prælio victi essent, tunc Demosthenes censere cœpit, *ut abirent Sicilia, dum res, quamvis afflictæ, nondum tamen perditæ forent: neque in bello male auspicato ampliùs perseverandum esse; domi graviora, & forsitan infeliciora bella, in quæ servare hos urbis apparatus oporteat.* Nicias, seu pudore malè actæ rei, seu metu destitutæ spei civium, seu impellente fato, manere contendit. Reparatur igitur navale bellum, & animi à prioris fortunæ procellâ ad spem certaminis revocantur: sed inscitiâ ducum, qui, inter angustias maris tuentes se Syracusanos aggressi fuerant, facilè vincuntur. Eurymedon dux, in primâ acie fortissimè dimicans, primus cadit: triginta naves, quibus præfuerat, incenduntur. Demosthênes, & Nicias, & ipsi victi, exercitum [4] in terram deponunt, tutiorem fugam rati itinere terrestri. Ab his relictas centum triginta naves Gylippus invasit: ipsos deinde insequitur: fugientes [5] partim capit, partim cædit. Demosthenes, amisso exercitu, à captivitate, gladio & voluntariâ morte se vindicat: [6] Nicias autem, ne Demosthènis quidem exemplo, [a] ut sibi consuleret, admonitus, cladem suorum auxit [7] dedecore captivitatis.

Gylippus duces Atheniensium vincit.
An. M. 3641.
Ol. 91. 4.
Urb. C. 340.
Ant. C. 411.

INTERPRETATIO.

a Ut consuleret suæ gloriæ, se occidendo.

NOTÆ.

1. Cum supplemento.] Septuaginta tres naves, & quinque millia militum gravis armaturæ numerat. Thucyd.

2. Peloponnesii.] Præcipue Corinthii Atheniensibus infensissimi.

3. Primâ igitur congressione.] Bis, ex Thucyd. Navali prælio certatum est magnâ utrimque audaciâ, sed semel atque iterum victi Athenienses.

4. In terram deponunt.] Author erat ut fugâ reparatis navibus sibi consulerent, quod ducibus probabatur; sed, cùm milites nullam in navibus spem, vel victoriæ, vel salutis haberent, pedestri itinere fugere maluêrunt, partem unam exercitûs Nicias, alteram Demosthenes ducebat.

5. Partim capit.] Demosthenes hostibus, quibus resistere non valebat, se dedit.

6. Nicias.] Cùm illius copias ad flumen Asinarum assequuti hostes, telis undique obruerent, ipse labore sitique confectus, deditionem fecit Gylippo. Thucyd.

7. Dedecore captivitatis.] Una cum Demosthene, jussu Syracusanorum, occisus est invito Gylippo, ut narrat Thucyd. Affirmat tamen Diod. Gylippum populo authorem fuisse, ut supplicium de Niciâ & Demosthene sumerent. Hunc finem habuit bellum Siculum anno tertio; Peloponnesiaci 19. ex quo tempore Atheniensium fortuna inclinare cœpit.

LIBER V.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Alcibiades, Siculi belli concitor, in exilium conjectus, Lacedæmonios ad bellum Atheniensibus inferendum impellit. Huic bello Darius, rex Persarum, accedit socius Lacedæmoniis.*
2. *Alcibiadis res gestæ in patriam. Lacedæmoniis suspectus, negotium illis facessit Tissafernis operâ.*
3. *Alcibiades statum reipublicæ mutat, deinde classe instructâ, in bellum pergit adversus Lacedæmonios.*
4. *Navalis pugna, & præclara de Lacedæmoniis victis ab Alcibiade reportata victoria. Is desideratus civibus suis Athenas reversus summâ cum omnium letitiâ excipitur.*
5. *Lacedæmonii Persarum freti auxilio, exercitum Atheniensium, in Asiâ sparsum, opprimunt. Alcibiades ob rem malè gestam, veritus populi impetum, denuò in voluntarium exilium proficiscitur.*
6. *Conon, Alcibiadis successor, invalidos & novos milites nactus, infeliciter rem gerit, & navali prælio superatus, concedit ad Evagoram.*
7. *Atheniensium tot cladibus fractorum pusillanimitas.*
8. *Lacedæmonii victores urbe Athenarum deditione potiuntur. Lysander statum reipublicæ mutat: inde xxx tyranni, & cædes Alcibiadis.*
9. *Theramenes, tyrannorum unus, vir moderatus, à collegis trucidatur. Thrasybulus rempublicam collapsam restituit, & prælio commisso,* xxx *tyrannorum sævissimos, Critiam & Hippolochum, mactat.*
10. *Thrasybulus populares fugientes placidè revocat: superstites tyrannos urbe pellit; qui, dum bellum reparare student, comprehensi trucidantur, discordiarum oblivione inter cives sancitâ.*
11. *Darii mors, inter cujus filios, Artaxerxem & Cyrum, lis de regno, quâ prius in occultum, deinde verò in apertum bellum erumpente, Artaxerxes demùm, fratre occiso, & victoriâ & regno potitur.*

CA-

CAPUT I.

DUM Athenienses in Siciliâ bellum per biennium cupidiùs, quàm feliciùs gerunt, interim concitor & dux ejus Alcibiades absens Athenis [a] insimulatur, [1] mysteria Cereris Initiorum sacra, nullo magis quam [2] silentio solennia, enuntiavisse. Revocatusque à bello ad judicium, sive conscientiam, sive indignitatem rei non ferens, tacitus in exilium [3] Elidem profectus est. Inde, ubi non damnatum se tantùm, verùm etiam diris [b] per omnium [4] sacerdotum religiones [5] devotum cognovit, Lacedæmona se contulit: ibique regem Lacedæmoniorum impellit, turbatis Atheniensibus adverso Siciliæ prælio, ultrò bellum inferre. Quo facto, omnia Græciæ regna, velut ad extinguendum commune incendium, concurrunt. Tantum odium Athenienses immoderati imperii crudelitate contraxerant. [6] Darius quoque, rex Persarum, memor paterni avitique in hanc urbem odii, factâ cum Lacedæmoniis per Tissafernem, præfectum Lydiæ, societate, omnem sumptum belli pollicetur. Et erat hic quidem titulus cum Græcis coeundi: re autem verâ timebat, ne, victis Atheniensibus, ad se Lacedæmonii arma transferrent. Quis igitur miretur, tam florentes Atheniensium opes ruisse, cùm ad opprimendam unam urbem, totius Orientis vires concurrerent? Non tamen inerti, neque incruento cecidêre bello: sed præliati ad ultimum, victores etiam interdum, consumpti magis fortunæ varietate, quàm victi sunt. Principio belli omnes ab his, etiam socii, desciverant, ut fit: Quò se fortuna, eodem etiam favor hominum inclinat.

Alcibiades exul per Lacedæmonios bellum infert patriæ. An. M. 3644. Ol. 91. 4. Urb. C. 340. Ant. C. 411.

INTERPRETATIO.

a Accusatur manifestâsse mysteria initiorum dicata Cereri, ob nullam rem magis commendanda quàm ob silentium.

b Audivit se execratum per ceremonias omnium Sacerdotum.

NOTÆ.

1. Mysteria Cereris.] Habuerat in propriâ domo sodalium cœtum, quorum alii præcones, alii tædarum ministri, alii discipulorum officio fungerentur, dum ipse velut sacrorum antistes, mysteria doceret. Ita "Plutarch."

2. Silentio solennia.] Quæ vulgare nefas erat, ne Deæ cultus minueretur. Ideò Ovidius;

"Quis Cereris ritus audet vulgare profanis."

3. Elidem.] Peloponnesi regionem inter Arcadiam, Achaiam. & Messeniam; nunc ab urbe primariâ, "Belvedere dicitur.

4. Sacerdotum religiones.] Ministri omnium sacrorum jussu populi eum devovêrunt, "ex Plutarcho, licèt Probus meminerit tantum Eumolpidarum, qui Sacerdotes erant Cereris, ab Eumolpo sic nominati, qui Thrax vel Ægyptius, ex "Diod." Neptuni filius fuit, ex "Pausaniâ." Musæi Poetæ, ex "Suidâ." Orphei, ex aliis.

5. Devotum.] Devotionis exemplum in pilâ lapideâ incisum, & in publico positum esse affirmat Probus.

6. Darius.] Artaxerxis Nothus erat, qui interfecto Sogdiano, à quo Xerxes, Artaxerxis filius, necatus fuerat, regnum invasit.

CAP.

Alcibiadis res gestæ in patriam. Ad Persas fugit.

CAP. II. Alcibiades quoque motum adversùs patriam bellum, non gregarii militis operâ, sed imperatoriis virtutibus adjuvat. Quippè, acceptis quinque navibus, in Asiam contendit, [1] & tributarias Atheniensium civitates, auctoritate nominis sui, ad defectionem compellit. Sciebant enim domi clarum, nec exilio videbant factum minorem; nec tam ablatum Atheniensibus ducem, quàm Lacedæmoniis traditum; *a* partáque cum amissis imperia pensabant. Sed apud Lacedæmonios virtus Alcibiadis plus invidiæ quàm gratiæ contraxit. Itaque cùm principes, velut æmulum gloriæ suæ, interficiendum insidiis mandâssent, cognitâ re Alcibiades [2] per uxorem Agidis regis, quam adulterio cognoverat, ad Tissafernem, præfectum Darii regis, profugit; cui se celeriter officii comitate, & obsequendi gratia insinuavit. Erat enim & ætatis flore, & formæ veneratione, nec minus eloquentiâ, etiam inter Athenienses insignis: sed in conciliandis amicitiarum studiis, quàm in retinendis vir melior: quia [3] morum vitia sub umbrâ eloquentiæ primò latebant. Igitur persuadet Tissaferni, *ne tanta stipendia classi Lacedæmoniorum præberet. Vocandos enim in portionem muneris Ionios, quorum pro libertate, cùm tributa Atheniensibus penderent, bellum susceptum sit. Sed nec auxiliis nimìs enixè Lacedæmonios juvandos; Quippe memorem esse debere, alienam se victoriam, non suam instruere:* *b* *Et catenùs bellum sustinendum, ne inopiâ deseratur. Nam regem Persarum, dissentientibus Græcis, arbitrum pacis ac belli fore: & quos suis non possit, ipsorum armis victurum; perfecto autem bello, statim ei cum victoribus dimicandum. Domesticis itaque bellis Græciam obterendam, ne externis vacet; exæquandásque vires partium, & inferiores auxilio levandos. Non enim quieturos post hanc victoriam Spartanos, qui vindices se libertatis Græciæ professi sint.* Grata oratio Tissaferni fuit. Itaque commeatus malignè præbere; classem regiam non totam mittere; ne aut victoriam totam daret, aut necessitatem deponendi belli imponeret.

An.M.3642. Ol. 92. 1. Urb.C. 341. Ante C. 410.

CAP. III. Intereà Alcibiades hanc [4] operam civibus venditabat:

INTERPRETATIO.

a Comparabant acquisitam nuper potestatem imperandi, cum eâ quam amiserant.

b Et bellum eâ ratione gerendum, ne defectu pecuniæ omittatur.

NOTÆ.

1. Tributarias.] Non in Græciâ tantùm, sed etiam in Asiâ Milesios, & Ionios ferè omnes ab Atheniensibus avertit.

2. Per uxorem Agidis.] Agis enim ut violatæ Timeæ uxoris injuriam ulcisceretur, Astiocho navarcho jusserat, ut Alcibiadem occideret.

3. Morum vitia.] Libidinibus erat maximè deditus.

4. Operam civibus] Qui in Samo habitabant, à quibus paulo post ad Athenienses eâ de re per Pisandrum scriptum est.

ad

ad quem cùm legati Atheniensium venissent, pollicetur his amicitiam regis, si respublica à populo translata ad senatum foret: sperans, ut aut, concordante civitate, dux belli ab omnibus legeretur; aut, discordiâ inter ordines factâ, ab alterâ parte in auxilium vocaretur. Sed Atheniensibus, imminente periculo belli, major salutis quàm dignitatis cura fuit. Itaque, [1] permittente populo, imperium [2] ad senatum transfertur. Qui cùm, insitâ genti superbiâ, [a] crudeliter in plebem consuleret, singulis tyrannidis sibi impotentiam vindicantibus, ab exercitu Alcibiades [3] exul revocatur, duxque classi constituitur. Statim igitur Athenas mittit, *ex continenti se cum exercitu venturum, receptuúmque à quadringentis jura populi, ni ipsi redderent.* Hâc denuntiatione optimates territi, primò urbem prodere Lacedæmoniis tentavêre: dein, cùm id nequissent, in exilium profecti sunt. Igitur Alcibiades, intestino malo patriâ liberatâ, summâ curâ classem instruit; atque ita in bellum adversùs Lacedæmonios pergit.

Alcibiades bellum in Lacedæmonios gerit.

An.M.3643 Ol. 92. 2. Urb.C.342. Ant.C.409.

CAP. IV. [4] Jam Mindarus & Pharnabazus, Lacedæmoniorum duces, instructis navibus expectabant. Prælio commisso, [5] victoria penes Athenienses fuit. In eo bello major pars exercitûs, & omnes fermè hostium duces cæsi: naves LXXX captæ. Interjectis quoque diebus, cùm bellum Lacedæmonii à mari in terram transtulissent, iteratò vincuntur. His malis fracti, [6] pacem petiêre: Quam ne acciperent, operâ eorum effectum est, quibus ea res quæstum præstabat. Intereà & Syracusanorum auxilia, illatum [7] à Carthaginiensibus Si-

Victor Alcibiades summâ cum lætitiâ Athenis recipitur

An.M.3644 Ol. 92. 3 Urb.C 343. Ant.C.408.

INTERPRETATIO.

a Tractaret populum crudeliter, dum singuli usurparent sibi authoritatem & sævitiam tyranni.

NOTÆ.

1. Permittente populo.] Phrynicus, dux militum, Alcibiadis consilia prævidens, restitit, quare è dignitate à Pisandro dejectus est, & paulò post ab Hermone quodam interfectus, ut habent Plutarch. & Thucyd.

2. Ad Senatum.] Opera Pisandri, Antiphonis, & Theramenis, authoritas omnis ad 400 viros deleta est; qui, quoties illis videretur, quinque civium millia congregarent.

3. Exul revocatur.] Postquam milites in Samo contra quadringentos conjurâssent, Thrasybuli & Thrasylli industria illuc vocatus est Alcibiades, qui concione ad exercitum habitâ, dux ab eo receptus est, hæc Thucyd.

4. Jam Mindarus.] Anno superiore Thrasybulus dum Alcibiades cum Tissapherne ad Aspendum ageret, hostium classem vicerat. Thucyd.

5. Victoria penes, &c.] Dum utrimque pugnaretur acriter, cum 18 navibus è Samo supervenit Alcibiades, qui, Atheniensibus junctus, fugavit hostes, captásque naves 38 Sestum deduxit, & paulò pòst cum Theramene & Thrasybulo ita hostes circumvenit, ut, occiso eorum duce Mindaro, terrestri navalíque prælio victor, omnibus eorum navibus potitus sit: hæc multis Thucyd. Diodor, & Plutarch.

6. Pacem petiêre.] Diodorum sequutus est Justinus; nihil enim habent eâ de re Xenophon & Plutarch.

7. A Carthaginiensibus.] Hannibal, cum centum millibus militum, Selinuntem & Hymeram funditus eruit, ut narrant Diod & Xenoph.

ciliæ bellum, domum revocavit: quibus rebus destitutis Lacedæmoniis, Alcibiades cum classe victrici Asiam vastat; multis locis prælia facit: ubique victor recipit civitates quæ defecerant: [1] nonnullas capit, & imperio Atheniensium adjicit: atque ita priscâ navali gloriâ vindicatâ, adjectâ etiam [2] laude terrestris belli, desideratus civibus suis Athenas revertitur. His omnibus præliis ducentæ naves hostium &

An.M 3647 Ol 93. 2. Urb.C.346 Ant.C.405.

præda ingens capta. Ad hunc redeuntis exercitûs triumphum, effusa omnis [3] multitudo obviam procedit: & universos quidem milites præcipuè tamen Alcibiadem mirantur: in hunc oculos civitas universa, in hunc suspensa ora convertit: hunc quasi de cœlo missum, & ut ipsam Victoriam contuentur: laudant quæ pro patriâ, nec minùs, admirantur quæ exul contrà gesserat, excusantes ipsi, iratum provocatúmque fecisse. *a* Enimverò tantum in uno viro fuisse momenti, ut maximi imperii subversi, & rursùm recepti, auctor esset; & unde stetisset, eò se victoria transferret: fierétque cum eo mira quædam fortunæ inclinatio. Igitur omnibus non humanis tantùm verùm & divinis eum honoribus onerant: certant secum ipsi, utrum contumeliosiùs eum expulerint, an revocaverint honoratiùs. Ipsos illi deos gratulantes tulêre obviam, quorum execrationibus erat devotus. Et cui paulò antè omnem humanam opem interdixerant, eum, si queant, in cœlo posuisse cupiunt. *b* Explent [4] contumelias honoribus, detrimenta muneribus, [5] execrationes precibus. Non Siciliæ illis adversa pugna in ore est, sed Græciæ victoria: non classes per illum amissæ, sed acquisitæ: nec Syracusarum, sed Ioniæ, [6] Hellespontíque meminêrunt. Sic Alcibiades nunquam mediocribus, nec in offensâ, nec in favore, studiis suorum exceptus est.

Alcibiades à Lysandro

CAP. V. Dum hæc aguntur à Lacedæmoniis, [7] Lysander classi bellóque præficitur, & in locum Tissafernis, Darius, rex Persarum

INTERPRETATIO.

a Nam unum hominem tantum ponderis & potestatem habuisse, ut & maximum imperium everterit, & deinde restituerit, & illi referrent victoriam, pro quibus ille pugnaret.

b Dedecora illata, honoribus delere conantur.

NOTÆ.

1. Nonnullas capit.] Chalcedonem & Byzantium.

2. Laude terrestris.] Quia exposito ad Chalcedonem in terram equitatu, hostes fuderat, & Chalcedonensium opes à Thracibus vi extorserat. Xenoph. & Plutarch.

3. Multitudo.] Tantus in eum amor erat populi, ut eum principem seu tyrannum habere cuperet, ex Plutarch. & Diodor.

4. Contumelias.] Coronis aureis cinctus est, pilæ in mare projectæ: Diodor.

5. Execrationes.] Sancitum est, ut Eumolpidæ precationes deprecarentur, ait Plutarchus.

6. Hellesponti.] Angustiæ maris inter Abydum Phrygiæ, & Sestum Thraciæ civitatem.

7. Lysander.] Aristocletis filius, non quidem è stirpe regiâ, sed ex Heraclidarum genere.

filium

filium suum Cyrum Ioniæ Lydiæque præposuit, qui Lacedæmonios auxiliis opibúsque [1] ad spem fortunæ prioris erexit. Aucti igitur viribus, [2] Alcibiadem cum centum navibus in Asiam profectum, dum agros, longâ pace divites, securiùs populatur, & prædæ dulcedine, sine insidiarum metu, sparsos milites habet, repentino adventu oppressere: tantáque cædes palantium fuit *a* ut plus vulneris eo prælio Athenienses acciperent, quàm superioribus dederant: & tanta desperatio apud Athenienses erat, ut ex continenti [3] Alcibiadem ducem Conone mutarent; arbitrantes victos se non fortunâ belli, sed fraude imperatoris: apud quem plus prior offensa valuisset, quàm recentia beneficia. Vicisse autem eum priore bello ideò tantùm, ut ostenderet hostibus, quem ducem sprevissent, & ut cariùs eis ipsam victoriam venderet. Omnia enim credibilia in Alcibiade, vigor ingenii, & morum luxuria faciebat. Veritus itaque multitudinis impetum, denuò [4] in voluntarium exilium proficiscitur.

victus in exilium proficiscitur.

An. M. 3648 Ol. 91. 3. Urb. C. 347 Ant. C. 404

CAP. VI. Itaque Conon Alcibiadi suffectus, habens ante oculos cui duci successisset, classem maximâ industriâ exornat: sed navibus exercitus deerat, fortissimis quibúsque in Asiæ populatione amissis. Armantur tamen senes, aut impuberes pueri, & numerus militum sine exercitûs robore expletur. *b* Sed non magnam bello moram ætas fecit imbellis: [5] cæduntur passim aut fugientes capiuntur: tantáque strages,

Conon victus à Lysandro.

INTERPRETATIO.

a Ut Athenienses in illo certamine acciperent majorem cladem, quàm hostibus intulerant prioribus præliis.

b. Sed senes & pueri, propter ætatem imbelles, non diu impetum hostium retardârunt.

NOTÆ.

1. **Ad spem fortunæ, &c.**] Ipse enim à Lysandro incitatus, drachmam unam in dies singulos singulis dedit militibus, pluráque daturum se promisit. Plutarch.

2. **Alcibiadem.**] Fallitur Justinus, cùm Lysander, uti referunt Xenoph. & Plutarch. Alcibiadem lacessere non auderet; ille, relicto apud classem Antiocho, Phocæam petiit; interim Antiochus, vel hostes aggressus, vel ab ipsis lacessitus, prælium committit, in quó ipse occiditur, totáque Atheniensium classis dispersa est, amissis 15 navibus.

3. **Alcibiadem ducem.**] Qui reversus cum universâ classe, aciem instruxit ante portum Ephesiorum, ubi Lysander erat; sed ille Alcibiadis metu classem suam educere noluit. Hæc Xenoph. & Plutarch.

4. **In voluntarium exilium.**] In Chersonesum, ad castella quæ ibi munierat; ubi conscripto externo milite, Thracibus suo nomine intulit bellum, & Græcis finitimis securitatem præstitit, Plutarch.

5. **Cæduntur passim.**] Rem aliter narrat Plutarch. Primùm ad Mitylenen Cononem spoliat 30 navibus Callicratidas, qui Lysandro successerat, illúmque terrâ marique obsidet: Deinde Diomedontem Cononi auxilio venientem superat: tum Athenienses, collectis omnibus viribus, centum & quinquaginta naves in auxilium mittunt; à quibus & submersus Callicratidas, & 70 naves captæ: post Conon Lysandrum, qui dux hostium iterùm electus fuerat, inge-

 aut

aut occisorum, aut captivorum fuit, ut Atheniensium deletum non imperium tantùm, verùm etiam nomen videretur. Quo prælio perditis & desperatis rebus, ad tantam inopiam rediguntur, ut, consumptâ militari ætate, peregrinis civitatem, servis libertatem, damnatis impunitatem darent. Ex quâ colluvione hominum, conscripto exercitu, domini anteà Græciæ, vix libertatem tuebantur. Iterùm tamen fortunam maris experiendam decernunt; tanta virtus animorum erat, ut, cùm paulò antè salutem desperaverint, nunc non desperent victoriam, Sed neque is miles erat, qui nomen Atheniensium tueretur; neque eæ vires, quibus vincere consuèrant; *a* neque ea scientia militaris in his, quos vincula, non castra continuerant. Itaque omnes aut capti, aut occisi. Cùm dux Conon eo prælio superfuisset solus, crudelitatem civium metuens, cum octo navibus ad regem Cyprium concedit [1] Evagoram.

Atheniensium post tot clades timor. CAP. VII. At dux Lacedæmoniorum, rebus feliciter gestis, [2] fortunæ hostium insultat; captivas naves cum prædâ bellicâ, in triumphi modum ornatas, mittit Lacedæmona; ac tributarias Atheniensium civitates, quas metus dubiæ belli fortunæ in fide tenuerat, [3] voluntarias recepit, nec aliud ditionis Atheniensium, [4] præter urbem ipsam, reliquit. Quæ cuncta cùm Athenis nuntiata essent, omnes, relictis domibus, per urbem discurrere pavidi: alius alium sciscitari: auctorem nuntii requirere: non pueros imprudentia, non senes debilitas, non mulieres sexûs imbecillitas, domi tenet; adeò ad omnem ætatem tanti mali sensus penetraverat. In foro deinde coeunt, *b* atque ibi perpeti nocte fortunam publicam questibus iterant. Alii fratres, aut filios, aut parentes deflent, cognatos alii, alii amicos cognatis chariores, & cum

INTERPRETATIO.

a Nec illi sciebant artem belli gerendi, cùm traduxissent vitam in vinculis servi, non in castris milites.

b Atque deflent multis gemitibus tota nocte infelicitatem publicam.

NOTÆ.

quutus, propter Lampsacum classem ad prælium instruxit: sed, cùm suam non educeret Lysander, ad Ægos potamos reversus est; ubi dum milites, è navibus egressi per Chersonesum, quasi victores vagantur, Lysander, qui illos absentes audierat, classem ex improviso aggressus, naves omnes, novem tantùm exceptis, capit.

1. Evagoram.] Fuit ille rex Cypri, pater Nicoclis, cujus laudes descripsit Isocrates.

2. Fortuna hostium, &c.] Tria millia Atheniensium crudeliter necari jussit, ex Plutarch.

3. Voluntarias recepit.] Omnes urbes, unâ excepta Samo, redegit in potestatem, & ubique deleto populi jure, reliquit moderatores decem Lacedæmonios.

4. Præter urbem ipsam.] Athenienses reliquos Athenas mittebat; ut quantò plures essent, tantò citiùs victus deficeret.

privatis

privatis casibus querelam publicam miscent; *jam se ipsos, jam ipsam patriam perituram, miseriorémque incolumium, quam amissorum fortunam judicantes; sibi quisque ante oculos obsidionem, famem & superbum victorémque hostem proponentes: jam ruinam urbis & incendia, jam omnium captivitatem & miserrimam servitutem recordantes; a feliciores prorsùs priores urbis ruinas ducentes, quæ incolumibus filiis parentibúsque, tectorum tantùm ruinâ taxatæ sint. Nunc autem non classem, in quam, sicuti pridem, confugiant superesse; non exercitum, cujus virtute servati pulchriora possent mœnia extruere.*

CAP. VIII. Sic defletæ ac propè perditæ urbi hostes superveniunt, & obsidione circumdatos fame urgent. Sciebant enim, neque ex advectis copiis multùm superesse, & [1] ne novæ advehi possent, providerant: quibus malis Athenienses fracti, post longam famem, & assidua suorum funera, [2] pacem petivêre, quæ an dari deberet diu inter Spartanos sociósque deliberatum. Cùm [3] multi delendum Atheniensium nomen, urbémque incendio consumendam censerent; negârunt se Spartani, ex duobus Græciæ oculis alterum eruturos: pacem polliciti, [4] si dimissa [5] Piræum versùs muri brachia dejicerent, navésque quæ reliquæ forent, traderent, résque publica ex semetipsis [6] xxx rectores acciperet. In has leges traditam sibi urbem Lacedæmonii formandam Lysandro tradidêrunt. Insignis hic annus & expugnatione

Athenæ à Lysandro captæ, qui 30 tyrannos constituit, Mors Alcibiadis.

An.M.3649
Ol. 93. 4.
Urb.C.548.
Ante C.403.

INTERPRETATIO.

a Arbitrantes feliciorem fuisse urbem, quando priùs eversa est in bello Persico, cùm domus tantùm & tecta destructa fuerint, civium verò & filii, & parentes salvi essent.

NOTÆ.

1. Ne novæ advehi.] Agis, rex Lacedæmoniorum, & Lysander, coactis totius Peloponnesi viribus, exceptis Argivis, terrâ maríque Athenas obsederant, Piræúmque cum 150 navibus tenebant interclusum, Plutarch.

2. Pacem petivêre.] Velle se Lacedæmoniorum socios esse significant, solósque urbis muros cum Piræo retinere.

3. Multi delendum.] Corinthii præsertim & Thebani Atheniensibus infestissimi.

4. Si demissa.] Has pacis conditiones habent Xenoph & Plutarch ut muri longi & Piræus diruerentur, naves omnes præter 12 traderent, reducerent exules, eundem cum Lacedæmoniis, & amicum & hostem haberent. Addit Plutarchus jussos omnes urbem relinquere, & agro suo esse contentos.

5. Piræum.] Portus erat Athenarum tutissimus, qui muris duobus quasi cruribus urbi jungebatur: ea erat illius amplitudo, ut quadringentarum esset capax navium; unde Aristophanes dixit Themistoclem non Piræum urbi, sed urbem Piræo edidisse, & ad mare terram aptâsse.

6. xxx rectores.] Refert Diodorus Athenienses ipsos, dum inter se de Reip. administrandæ formâ disputant, Samo Lysandrum evocâsse, à quo jussit sunt eligere 30 viros, qui res omnes moderarentur; at Xenoph. & Plutarch. à Lysandro, Lacedæmoniorem jussu, id factum esse probabiliùs affirmant.

Athe-

Athenarum, & morte Darii, regis Persarum, & [1] exilio Dionysii Siciliæ tyranni, fuit. Mutato statu Athenarum, etiam civium conditio mutatur. Triginta rectores reipublicæ constituuntur, qui fiunt tyranni: quippe à principio tria millia sibi satellitum statuunt, quantum ex tot cladibus propè nec civium superfuerat: & quasi parvus hic ad continendam civitatem exercitus esset, septingentos milites à victoribus accipiunt. Cædes deinde civium ab Alcibiade [2] auspicantur, ne iterùm rempublicam sub obtentu liberationis invaderet. Quem cùm profectum ad Artaxerxem, Persarum regem, comperîssent, citato itinere misêrunt, qui eum interciperent: à quibus occupatus, cùm occîdi apertè non posset, vivus in cubiculo, in quo dormiebat, [3] crematus est.

Theramenes à Tyrannis occiditur. Thrasybulus exul, victis tyrannis, remp. restituit. An M 3652 Ol. 94. 3. Urb. C. 351. Ante C. 400

CAP. IX. Liberati hoc ultoris metu tyranni, miseras urbis reliquias cædibus & rapinis exhauriunt. Quod cùm displicere uni ex numero suo [4] Theramení didicissent, ipsum quoque ad terrorem omnium interficiunt. Fit igitur ex urbe passim omnium fuga; repletúrque Græcia Atheniensium exulibus: quod etiam ipsum auxilium cùm miseris eriperetur (nam Lacedæmoniorum edicto, civitates exules recipere prohibebantur) omnes se Argos & [5] Thebas contulêre: ibi non solum tutum exilium egêrunt, verùm etiam spem recuperandæ patriæ recepêrunt. Erat inter exules Thrasybulus, vir strenuus, & domi nobilis, qui audendum aliquid pro patriâ & pro salute communi, etiam cum periculo, ratus; adunatis exulibus castellum [6] Phylen Atticorum finium occupat: *a* nec deerat quarundam civitatum tam crudeles casus miserantium favor. Itaque Ismenias, Thebanorum princeps, etsi pub-

INTERPRETATIO.

a Et aliquæ urbes illi favebant, misericordiâ commotæ, ob crudelem tot civium interitum.

NOTÆ.

1. Exilio Dionysii.] Hic duplex error Justini. Hoc enim anno Dionysius senior non obiit, sed Siciliæ tyrannidem invasit; nec ille in exilium pulsus est, sed Dionysius junior, ejus filius.

2. Auspicantur.] Non jussu 30 tyrannorum, sed Lacedæmoniorum occisus est: illum enim & Agis oderat pessimè, & timebant Lacedæmonii; quare Lysander, acceptâ de illius morte Scytalâ à Pharnabazo, ut occideretur, obtinuit. Plutarch

3. Crematus est.] Strictum tenens gladium medios in ignes se conjecit, ex quibus illæsus cùm evasisset, barbaros, non ausos cominus congredi, dissipavit; eorum tamen jaculis eminus confossus interiit, ex Plut. & Diod.

4. Therameni.] Qui cùm tyrannorum crimina non ferret, primùm à Critiâ, omnium improbissimo, proditionis accusatus, tum à cæteris damnatus est. Eum Socrates lictoribus eripere frustrà tentavit; cùm cicutam ebibisset, "propino, inquit, "hoc poculo Critiæ." Ita Diodor.

5. Thebas.] Thebani enim contrarium Lacedæmoniis edictum in exulum gratiam tulêrunt.

6. Phylen.] Pylum legendum est, Atticæ regionis castellum, centum stadiis ab Athenis dissitum.

licis

ncis non poterat, privatis tamen viribus adjuvabat: & [1] Lysias Syracusanus orator, exul tunc, quingentos milites, stipendio suo instructos, in auxilium patriæ communis eloquentiæ misit. Fit itaque asperum prælium: sed cùm hinc pro patriâ summis viribus, inde pro alienâ dominatione securiùs pugnaretur, tyranni vincuntur: victi in urbem refugèrunt; quam exhaustam cædibus suis, etiam armis spoliant. Deinde, cùm omnes Athenienses proditionis suspectos haberent, demigrare eos ex urbe jubent, & in brachiis muri quæ diruta fuerant, habitare, extraneis militibus imperium tuentes. Post hæc Thrasybulum corrumpere, imperii societatem pollicentes, conantur: quod cùm non contigisset, auxilia à Lacedæmoniis petivêre: quibus accitis, [2] iteratò præliantur. In eo bello Critias & Hippolochus, omnium tyrannorum sævissimi, cadunt.

CAP. X. Cæteris victis, cùm exercitus eorum, ex quibus major pars Atheniensium erat, fugeret, magnâ voce Thrasybulus exclamat, *Cur se victorem fugiant, potiùs quam ut vindicem communis libertatis adjuvent? Civium illam meminerint aciem, non hostium esse; nec se ideò arma cepisse, ut aliqua victis adimat, sed ut adempta restituat:* XXX *se dominis, non civitati bellum inferre.* Admonet deinde cognationis, legum sacrorum communium; tum vetusti per tot bella commilitii: orat, *misereantur exulum civium, si tam patienter ipsi serviant: reddant sibi patriam, accipiant libertatem.* His vocibus tantùm promotum est, ut reversus in urbem exercitus, XXX tyrannos emigrare Eleusinâ juberet, substitutis decem, qui rempubl. regerent: qui, nihil exemplo prioris dominationis territi, eandem viam crudelitatis agressi sunt. Dum hæc aguntur, nuntiatur Lacedæmone, bellum Athenis exarsisse: ad quod comprimendum, [3] Pausanias rex mittitur: qui misericordiâ exulis populi permotus, patriam miseris civibus restituit, & decem tyrannos ex urbe Eleusinâ migrare ad cæteros jubet. Quibus rebus cùm pax statuta esset, interjectis diebus, repentè tyranni, non minùs restitutos exules, quàm se in exilium actos indignantes, quasi verò aliorum libertas, sua servitus esset, bellum Atheniensibus inferunt: sed ad colloquium, veluti dominationem recepturi, progressi, per insidias comprehensi, ut pacis victimæ trucidantur: populus, quem emigrare

Thrasybulus tyrannos urbe pellit: qui, dum bellum reparant, trucidantur.

An. M. 3652. Ol. 94. 3. Urb C. 351. Ante C. 400

NOTÆ.

1. Lysias.] Cephali filius, natus Athenis, multùm à Cicerone propter eloquentiam laudatus.

2. Iteratò præliantur.] Secundum prælium, in quo cecidit Critias, commissum est, postquam Thrasybulus cum mille sociis Piræum occupavit.

3. Pausanias.] Priùs Lysander cum exercitu, ut Piræum obsideret, missus fuerat: sed Pausanias veritus, ne laudem iterùm captæ urbis acquireret, concedere pacem Atheniensibus, quàm Lysandri gloriam crescere maluit. Hæc Diodor. & Xenoph.

jusse-

jusserant, in urbem revocatur. Atque ita per multa membra civita dissipata, in unum tantum corpus redigitur; &, ne qua dissentio ex an teactis nasceretur, omnes jurejurando obstringuntur, discordiarum ob livionem fore. Intereà Thebani, Corinthiique, legatos ad Lacedæ monios mittunt; [a] qui ex manubiis portionem prædæ communis bell periculique peterent; quibus negatis, non quidem apertè bellum ad versùs Lacedæmonios decernunt; sed tacitis animis tantam iram con cipiunt, ut subesse bellum intelligi posset.

Artaxerxis & Cyri de regno contentio & pugna, in quâ Cyrus occiditur. An.M.3653 Ol. 94. 4. Urb. C. 352 Ant. C. 399

CAP. XI. Eodem ferè tempore Darius, rex Persarum, moritur Artaxerxe & Cyro, filiis relictis. Regnum Artaxerxi, Cyro civitate quarum præfectus erat, testamento legavit. Sed Cyro judicium patris [1] injuria videbatur. Itaque [2] occultè adversùs fratrem bellum parabat quod cùm [3] nuntiatum Artaxerxi esset, accersitum ad se fratrem, & in nocentiam dissimulatione belli simulantem, compedibus aureis vinxit interfecissetque, [4] nî mater prohibuisset. Dimissus igitur Cyrus, jam non occultè bellum, sed palam; [5] nec per dissimulationem, sed apert professione parare cœpit: auxilia undique contrahit. Lacedæmonii memores Atheniensi bello enixè se ejus operâ adjutos, velut igno rantes contra quem bellum pararetur, decernunt, auxilia Cyro mitten da, ubi res ejus exegisset: quærentes [6] apud Cyrum gratiam: & apud Artaxerxem, si vicisset, veniæ patrocinia, cùm nihil adversùs eum apertè decrevissent. [b] Sed cùm in bello [7] fors prælii utrumque fra trem pugnæ obtulisset, prior Artaxerxes [8] a fratre vulneratur; quem

INTERPRETATIO.

a Qui peterent ex spoliis partem prædæ, partæ in bello communi, in quo s etiam periculis objecerant.

b. Sed cùm fortè in prælio ambo fratres, Artaxerxes & Cyrus, sibi occur rissent.

NOTÆ.

1. Injuria videbatur.] Nam Artaxerxes ante Darii regnum, ipse verò Dari regnante natus erat. Artaxerxes ille Mnemon cognominatus est.

2. Occulte.] Copias in Hellesponto per Clearchum Lacedæmonium, i Thessaliâ per Aristippum, & aliis in locis per Proxenum, aliósque duces cla colligebat.

3. Nuntiatum.] Per Tissaphernem Satrapam.

4. Nî mater.] Parysatis, quæ illum moriturum ulnis complexa, vix mult precibus à fratre veniam obtinuit, uti narrant Xenoph. Ctesias & Plutarch.

5. Nec per dissimulationem.] Simulabat tamen in Pisidas exercitum col gere; quod cum audisset Tissaphernes, ad regem cum 500 equitibus prop contendit.

6. Apud Cyrum gratiam.] Infinitam militibus pollicebatur; si pedest venissent, equos: si equestres, bigas: si prædia haberent, vicos: si vic urbes. Plutarch.

7. Fors prælii.] Cum Cyro Græcorum erant tredecim millia, barbaror verò decem myriades, "ex Plut. & Xenoph." cum Artaxerxe nonaginta m lia, & falcati currus 150, Diodorus tamen aliter utriúsque copias numer Pugnatum est trans Euphratem ad locum dictum, Cunaxa.

8. A fratre vulneratur.] Cùm Græci oppositos Persas fudissent; Artax xes sex millia lectissimorum equitum, quibus stipatus erat, movit, ut Græc à tergo adoriretur; quod veritus Cyrus, in eos irruit tanto impet ut omnes verterit in fugam, si tunc Clearchus in mediam aciem, ul

cù

cùm equi fugâ periculo subtraxisset, Cyrus, à cohorte regiâ oppressus, interficitur. Sic victor Artaxerxes, & prædâ fraterni belli & exercitu potitur. In eo prælio [1] decem millia Græcorum in auxilio Cyri fuêre: quæ & in cornu, in quo steterant, vicêrunt; & post mortem Cyri, neque armis à tanto exercitu vinci, [2] neque dolo capi potuerunt; revertentésque inter tot indomitas nationes, & barbaras gentes, per tanta itineris spatia virtute se usque [3] terminos patriæ defendêrunt.

NOTÆ.

rex erat, uti jubebat Cyrus, irrupisset, victus erat Artaxerxes; sed dum ille suis potiùs quàm victoriæ consulit, & Cyri equites nimio persequendi studio dissipantur; Cyrus viso rege, "video," inquit "hominem;" factóque impetu, illius pectus per mediam loricam vulnerat; sed tum magnâ vi hastam vibrans nescio quis, illam sub oculum Cyri adigit; qui paulò pòst, dum in regem ejusque stipatores fortiter dimicat, interficitur. Hæc pluribus Xenoph. cui potiùs credendum, cùm pugnæ adfuerit, quàm Diodor. & Plutarch. qui diversa referunt ex Ctesiâ & Diod.

1. Decem millia.] Xenophon recenset decem millia, quadringentos scutatos, cetratorum duo millia quadringentos.

2. Neque dolo capi.] Tissaphernes tamen, qui magnis cum copiis in Lydiam tendebat, simulatâ amicitiâ, Clearchum omnium ducem, cum Proxeno, Menone, & viginti cohortium præfectis, ducentisque militibus ad prætorium suum perduxit, quorum alii occisi, alii ad regem missi, ejusque jussu capite truncati sunt.

3. Terminos patriæ.] Præcipuus inter eos fuit Xenophon Atheniensis, qui illius expeditionis historiam libris quinque eleganter persecutus est.

LIBER VI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Lacedæmonii Asiæ imperium affectantes, bellum movent. Rex Persarum Atheniensibus per Cononem auxilium concedit.*
2. *Lacedæmonii ducem exercitûs Agesilaum præficiunt. Cononis prudenter & fortiter gesta.*
3. *Pisandri & Cononis pugna, in quâ Lacedæmonii victi.*
4. *Inclinatio fortunæ Lacedæmoniorum, quam Agesilai fortitudo sustentat.*
5. *Athenienses Iphicratem & Cononem Lacedæmoniis opponunt. Athenæ ex Lacedæmoniorum spoliis instaurantur.*
6. *Græciæ pax à rege Persarum indicta, quam Lacedæmonii magno suo malo turbant.*
7. *Thebani Lacedæmonios lacessunt, unde dubia Martis alea, & pugna ad Mantineam.*

8. *Epaminondæ, fortissimi Thebanorum ducis, interitus, & elogium.*
9. *Totius Græciæ labes post Epaminondæ excessum.*

CAPUT I.

Lacedæmonii Persis bellum movent.
Conon dux belli ab Artaxerxe eligitur.
An.M.3654
Ol. 95. 1.
Urb.C.353.
Ant.C.398.

LACEDÆMONII, more ingenii humani, quò plura habent, eò ampliora cupientes, *a* non contenti accessione Atheniensium opum vires sibi duplicatas, totius Asiæ [1] Imperium affectare cœperunt: sed major pars sub regno Persarum erat. Itaque [2] Hercyllides, dux in hanc militiam electus, cùm videret, sibi adversùs duos præfectos Artaxerxis Regis, Pharnabazum & Tissafernem, maximarum gentium viribus succinctos, dimicandum, pacificari cum altero statuit. Aptior visus Tissafernes, vir & industriâ potior, & militibus Cyri, quondam regis, instructior, in colloquium vocatur, *b* & statutis conditionibus, [3] ab armis dimittitur. *c* Hanc rem Pharnabazus apud communem regem criminatur, *ut Lacedæmonios Asiam ingressos non repulerit armis, sed impensis regiis aluerit; d mercetur que ab his, ut differant bella,* [4] *quàm gerant, tanquam non ad unius summam imperii detrimentum omne perveniat. Indignum,* ait, *bella non perfici, sed redimi, hostem pretio, non armis summoveri.* His vocibus regem Tissaferni alienatum hortatur, ut in locum ejus, navalis belli ducem eligat Conona Atheniensem, qui amissâ bello patriâ, Cypri exulabat: *quippe Atheniensibus, etsi fractæ sint opes, manere tamen navalem usum, nec si eligendus sit ex universis, meliorem alium esse.* Acceptis igitur quingentis talentis, jussus est Conona classi præficere.

INTERPRETATIO.

a Non contenti quòd suæ vires essent multùm auctæ per junctionem virium Atheniensium.
b Et pactis quibusdam constitutis, uterque desiit bellum gerere.
c Hac de re Pharnabazus accusat Tissafernem apud regem.
d Det illis pecuniam ut bellum different potiùs quam ut faciant.

NOTÆ.

1. Imperium affectare.] Cùm Græci ab expeditione Cyri in contemptum Persas adduxissent, Iones Lacedæmonem miserunt, ut à Persarum servitute liberarentur. Plutarch.

2. Hercyllides.] Thymbro priùs missus fuit; sed cùm nihil propter diuturnam Larissæ obsidionem proficeret, Dercyllidas, non, Hercyllides illi suffectus est.

3. Ab armis.] E provinciâ Tissafernis egressus milites in Pharnabazi ditionem adduxit; diebus octo novem cepit oppida, & in Bithyniâ hyemavit, ut refert Xenoph.

4. Quàm gerant.] Subintelligitur "potiùs," quod Plauto familiare.

CAP.

CAP. II. His cognitis, Lacedæmonii & ipsi à rege Ægypti [1] Hercynione auxilia navalis belli per legatos petunt; à quo centum triremes, & [2] sexcenta millia modiorum frumenti missa: à cæteris quoque sociis ingentia auxilia contracta sunt. Sed tanto exercitui, & contra tantum ducem, deerat dignus imperator. Itaque [3] postulantibus sociis Agesilaum ducem, regem tunc Lacedæmoniorum, propter responsum oraculi Delphici, diu Lacedæmonii, an eum summæ rei præponerent, [4] deliberavêrunt; quibus futurus imperii finis denunciabatur, cùm regium claudicâsset imperium: erat enim pede claudus. [a] Ad postremum statuêrunt, melius esse incessu regem, quàm imperio regnum claudicare. Posteaquàm Agesilaum cum ingentibus copiis in Asiam misére; non facilè dixerim, quod aliud par ducum tam bene comparatum fuerit: quippe ætas, virtus, consilium, sapientia utrique prope una; gloria quoque rerum gestarum eadem: quibus cùm paria omnia fortuna dederit, [5] invictum tamen ab altero utrumque servavit. Magnus igitur amborum apparatus belli, [6] magnæ res gestæ fuerunt. Sed Cononem seditio militum invadit, quos præfecti regis fraudare stipendio soliti erant, [b] eò instantiùs debita poscentibus, quò graviorem sub magno duce militiam præsumebant. Itaque Conon, diu rege per epistolas frustrà fatigato, ad postremum ipse ad eum pergit: à cujus aspectu & colloquio prohibitus est, quòd eum more Persarum [7] adorare nollet: agit

Agesilaus à Lacedæmoniis dux eligitur Cononis gesta.

An. M. 3657. Ol. 95. 4. Urb. C. 356. Ant. C. 395.

INTERPRETATIO.

[a] Tandem statuêrunt melius esse claudicare regem incessu, quàm exercitum bono imperatore destitui.

[b] Qui eò vehementius petebant stipendia debita, quo graviora se pati in bello jactabant sub fortissimo Imperatore.

NOTÆ.

1. Hercynione.] Non ab Hercynione, sed à Nephræo petita auxilia dicit. Diod.

2. Sexcenta millia.] Hoc frumentum ad Cyprum delatum est, quæ ad Cononem inscio Ægyptio defecerat.

3. Postulantibus sociis.] Opera Lysandri, qui Spartæ Agesilao favebat, & pro eo ad socias Asiæ civitates scripserat.

4. Deliberavêrunt.] Non tantùm an illum præficerent copiis: sed etiam, an regem eligerent, mortuo enim Agide Agesilai fratre, Leotichidi, qui Agidis filius dicebatur, favebant multi; quòd & claudus esset Agesilaus, & Apollinis prohibuisset oraculum, ne regnum claudicaret: sed cùm Alcibiadis, non Agidis filius esset Leotichides, prælatus est Agesilaus consilio Lysandri, qui oraculum non de Agesilao altero pede claudicante, sed de Leotichide ex Herculis genere non genito, interpretatus est. "Ita Plutarch sed paulò aliter Xenoph."

5. Invictum tamen.] Non enim cum Conone, sed cum Tissaferne, & Pharnabazo.

6. Magnæ res gestæ.] Bis hostes superavit Agesilaus semel, cum victo ad Pactolum Tissaferne hostium castris potitus est; iterum cum venientem Pharnabazum in Caria fugavit, omnemque illius abstulit supellectilem. Quare Artaxerxes, misso Tithrauste, caput Tissaferni præscindi voluit. Diodor.

7. Adorare nollet.] Genu flexo proni in terram procumbentes fronte feriebant humum, & terram osculabantur.

tamen cum eo per internuntios, & queritur, *opulentissimi regis bella inopiâ dilabi, & qui exercitum parem hostibus habeat, pecuniâ vinci, quâ praestet; inferiorémque eum ea parte virium inveniri, quâ longè superior sit.* Postulat dari sibi ministrum impensae, quia pluribus id mandare perniciosum sit. Dato stipendio, ad classem remittitur: nec moram agendis rebus facit; multa fortiter, multa feliciter agit: agros hostiles vastat: urbes expugnat; & quasi tempestas quaedam, cuncta prosternit. [1] Quibus rebus territi Lacedaemonii, ad patriae subsidium, revocandum ab Asiâ Agesilaum [2] decernunt.

Conon Pisandrum vincit. An.M.3639. Ol. 96. 2. Urb.C.358. Ant.C.393.

CAP. III. Interim Pisandrus, ab Agesilao proficiscente dux patriae relictus, ingentem classem summis viribus instruit, fortunam belli tentaturus. Nec non & Conon, tunc primùm cum hostium exercitu concursurus, magnâ curâ ordinat suos. Summa igitur non tam ducum in eo praelio, quàm militum aemulatio fuit. Nam & ipse dux Conon non tam Persis, quàm patriae studebat; *a* & sicut afflictis Atheniensium rebus, auctor amissae dominationis fuerat; sic volebat idem haberi redditae, patriámque vincendo recipere, quam victus amiserat: *b* eo speciosius, quòd ne ipsorum quidem Atheniensium, sed alieni imperii viribus dimicet, pugnaturus periculo regis, victurus praemio patriae; gloriamque diversis artibus, quàm priores civitatis suae duces, consecuturus; quippe illos, vincendo Persas, patriam defendisse: se, Persas victores faciendo, restituturum patriam esse. Porrò Pisandrus [3] pro conjunctione Agesilai, etiam virtutum aemulator erat; contendebatque, ne à rebus gestis ejus, & gloriae splendore, decederet; *c* neve tot bellis ac seculis quaesitum imperium, brèvis momenti culpa subverteret. Eadem militum & omnium regum cura erat, quos major sollicitudo cruciabat, non tam ne ipsi quaesitas opes amitterent, quàm ne pristinas Athe-

INTERPRETATIO.

a Volebat Atheniensibus restituere dominationem, quam illis victus ademerat prostratis eorum viribus.

b Eò gloriosius, quod non dimicet cum copiis Atheniensium, sed Imperatoris Persarum; et pugna, si adversa sit, in regis damnum; si secunda, in patriae bonum cessura.

c Néve amitteret suâ culpâ in brevis temporis spatio potestatem partam tot bellis per tot saecula gestis.

NOTAE.

1. Quibus rebus territi.] Non tantùm Cononis victoriis, sed Graecorum etiam in ipsos conjuratione: Tithraustes enim pecuniâ Thebanos, Corinthios, & Argivos corruperat: Lysander ab hostibus fuerat ad Haliartum occisus. & Pausanias, ob rem contra Thebanos ibi malè gestam à suis damnatus, in Arcadia obierat. " Haec Plutarch. & Diodor.

2. Decernunt Agesilaum.] Quid ubique victor multas regi provincias adempturum se sperabat: Ephoris tamen, licet summo cum dolore, parere, quàm victorias prosequi maluit.

3. Pro conjunctione.] Pisander Agesilai uxoris frater erat.

nienses

nienses reciperent. Sed [1] quantò majus prælium fuit, tantò & clarior victoria Cononis. Victi Lacedæmonii fugam capessunt; præsidia hostium Athenis deducuntur; populo restitutâ dignitate conditio servilis eripitur: multæ quoque civitates recipiuntur.

CAP. IV. Hoc initium Atheniensibus resumendæ potentiæ, & Lacedæmoniis habendæ finis fuit. Namque velut cum imperio, etiam virtutem perdidissent, contemni à finitimis cœpêre. [2] Primi igitur Thebani, auxiliantibus Atheniensibus, bellum his intulêre: quæ civitas ex infimis incrementis, virtute Epaminondæ ducis, ad spem imperii Græciæ erecta est. Fit itaque terrestre prælium: eadem Lacedæmoniorum fortuna, quâ pugnatum adversùs Conona navali prælio fuerat. In eo bello [3] Lysander, quo duce Athenienses victi à Lacedæmoniis fuerant, interficitur. Pausanias quoque, alter dux Lacedæmoniorum, [4] proditionis accusatus, in exilium abiit. Igitur Thebani potiti victoriam, universum exercitum ad urbem Lacedæmoniorum ducunt, facilem expugnationem rati, quoniam deserti a sociis omnibus erant: quod metuentes Lacedæmonii, regem suum Agesilaum ex Asiâ, qui ibi magnas res gerebat, ad defensionem patriæ arcessunt. *a* Occiso enim Lysandro, nullius alterius fiduciam ducis habebant. Cujus quoniam serus adventus erat, conscripto exercitu, obviam hosti procedunt. Sed victis, adversùs paulò ànte victores, nec animus, neque vires pares fuêre. Primâ igitur congressione [5] funduntur. Deletis jam suorum copiis supervenit rex Agesilaus, qui restituto prælio, non difficulter,

Lacedæmoniorum potentiam sustentat Agesilaus.

A.M. 3659. Ol. 96. 2. Urb. C. 358. Ant. C. 393.

INTERPRETATIO.

a Nam interfecto Lysandro, in nullo alio duce magìs quàm in Agesilao confidebant.

NOTÆ.

1. Quantò majus.] Cùm haud procul à Cnido utráque classis occurrisset, Lacedæmoniorum socii, territi magnitudine classis Pharnabazi & Cononis, fugerunt; unde secura clades, Pisander occisus, 50 triremes captæ, aliæ ad Cnidum pervenerunt incolumes, ut refert Diod.

2. Primi igitur, &c.] Id accedit ante Cononis victoriam, cùm Thebani, pecuniâ corrupti à Tithrauste, Athenienses in belli societatem vocârunt.

3. Lysander interficitur.] Præmissus ante Pausaniam, dum Haliartum Bœotiæ oppidum solus cum suis oppugnat, ut gloriam venienti Pausaniæ præriperet, ab hostibus occisus est. Ita Plutarch.

4. Proditionis accusatus.] Cùm neutra pars pugnare auderet, petiit Pausanias, ut liceret ipsi tollere Lysandri & sociorum corpora; quod non aliâ conditione concessum est, quàm ut continuò Bœotiâ excederet: Quare damnatus à suis, se contulit Tegeam Arcadiæ, ubi dolore periit. Plutarch & Diodor.

5. Funduntur.] Ad Nemeam tamen fluvium Thebanos & Athenienses à rege Agesipoli, Pausaniæ filio, victos memorat Diodorus.

recenti

recenti & multis expeditionibus indurato milite, hostibus [1] victoriam eripuit; ipse tamen graviter sauciatur.

Iphicrates & Conon Atheniensium duces. Athenæ Lacedæmoniorum spoliis restaurantur.

CAP. V. Quibus rebus cognitis, Athenienses verentes, ne, iterum Lacedæmoniis victoribus, in pristinam sortem servitutis redigerentur, exercitum contrahunt, eúmque in auxilium Bœotiorum [2] per Iphicratem, viginti quidem annos natum, sed magnæ indolis juvenem, duci jubent. Hujus adolescentis supra ætatem virtus admirabilis fuit; nec unquam ante eum Athenienses, inter tot tantósque duces, aut spei majoris, aut indolis maturioris, imperatorem habuêrunt; in quo non imperatoriæ tantùm, verùm & oratoriæ, artes fuêre. Conon quoque, audito reditu Agesilai, & ipse ex Asiâ [3] depopulandos Lacedæmoniorum agros revertitur, atque ita, undique belli formidine circumstrepente, clausi Spartani ad summam desperationem rediguntur. Sed Conon, vastatis hostium terris, Athenas pergit: ubi magno civium gaudio exceptus, *a* plus tamen tristitiæ ipse ex incensâ & dirutâ à Lacedæmoniis patriâ, quàm lætitiæ ex recuperatâ post tantum temporis, cepit. Itaque, quæ incensa fuerant, prædarum sumptu & exercitu Persarum restituit, [4] quæ diruta, reficit. Fatum illud Athenarum fuit, ut antè à Persis crematæ, manibus eorum: & nunc a Lacedæmoniis dirutæ, ex spoliis Lacedæmoniorum restituerentur: versâ quoque vice, nunc haberent socios, quos tunc hostes habuerant: & hostes nunc paterentur, cum quibus juncti tunc arctissimis societatis vinculis fuerant.

An.M.3660. Ol. 96. 3. Urb. C. 359. Ant. C. 392.

Pax Antalcidæ.

CAP. VI. Dum hæc geruntur, [5] Artaxerxes, rex Persarum, legatos in Græciam mittit, [6] per quos jubet *omnes ab armis discedere; qui aliter fecisset, eum se pro hoste habiturum*: civitatibus libertatem

INTERPRETATIO.

a Cepit majorem tristitiam, ob incensam & eversam patriam à Lacedæmoniis, quàm lætitiam, ob recuperatam, post tam longum tempus.

NOTÆ.

1. Victoriam eripuit.] Post acre certamen, propter Coronæam, Bœotiæ oppidum Thebanos fudit: ipse, multis affectus vulneribus, delatus est Delphos, ubi decumam Deo consecravit.

2. Per Iphicratem.] Illum contemptui suis fuisse civibus, refert Plutarch, quòd non tantùm militarem laudem pugnando: sed etiam oratoriam declamando quærere videretur.

3. Ad depopulandos.] Ubi Coos, Nisæos, Mitylæneos, & Ephesios ad defectionem impulit, Cytheram occupavit, & multa damna intulit hostibus, ut testantur Diod & Xenoph.

4. Quæ dirutæ.] Longos muros, & Pyræi mœnia refici curavit, Pharnabazo eum pecuniâ adjuvante.

5. Artaxerxes.] Lacedæmonii apud Tiribasum ducem egêrunt per Antalcidam, ut pacem omnibus rex imperaret; quod cùm nòn probaret Conon, in vinculis à Tiribaso conjicitur. Xenoph & Diodor.

6. Per quos jubet.] Multa omisit Justinus, & præcipuè Thrasibuli Atheniensis in Thraciâ & Lesbo res gestas: Teleutiæ Lacedæmonii victorias, & Hieraciæ, qui Teleutiæ successerat, in Æginetas præclara facinora.

suáque

suáque omnia restituit: quod non Græciæ laboribus assiduísque bellorum internecivis odiis consulens fecit; *a* sed ne occupato sibi [1] Ægyptio bello, quod propter auxilia, adversùs præfectos suos Lacedæmoniis missa, susceperat, exercitus sui in Græciâ detinerentur. Fessi igitur tot bellis Græci, [2] cupidè paruêre. Hic annus, non eo tantùm insignis fuit, quòd repentè pax totâ Græciâ facta est: sed etiam eo, quòd eodem tempore urbs Romana à Gallis capta est. *b* Sed Lacedæmonii securis insidiantes, [3] absentiam [4] Arcadum speculati, castellum eorum [5] expugnant, occupatoque præsidium imponunt. Itaque, armato instructoque exercitu, Arcades, adhibitis in auxilium Thebanis, amissa bello repetunt. In eo prælio [6] Archidamus, dux Lacedæmoniorum, vulneratur; qui, cùm cædi suos jam ut victos viderat, per præconem corpora interfectorum ad sepulturam poscit. Hoc est enim signum apud Græcos victoriæ traditæ. Quâ confessione contenti Thebani, signum parcendi dedêre.

An.M.3669. Ol. 97. 4. Urb.C. 364. Ante C. 387.

An.M.3689. Ol. 102. 4. Urb.C. 388. Ant.C. 362.

CAP. VII. Paucis deinde post diebus, neutris quicquam hostile facientibus, cùm quasi tacito consensu induciæ essent, Lacedæmoniis alia bella adversùs finitimos gerentibus Thebani, Epaminondâ duce, occupandæ urbis eorum spem cepêrunt. Igitur [7] principio noctis, taciti Lacedæmona proficiscuntur: non tamen aggredi incautos potuêrunt. Quippe senes, & cætera imbellis ætas, cùm adventum hostium præsensissent, in ipsis [8] portarum angustiis armati occurrunt; & adversùs quindecim millia militum, non amplius centum jam effœtæ ætatis

Thebani Spartam oppugnat. Prælium ad Mantineam. An.M.3650. Ol. 104. 1. Urb.C.389. Ant.C.362.

INTERPRETATIO.

a Sed ne copiæ retinerentur in Græciâ, dum ipse occuparetur bello adversùs Ægyptios, quod aggressus fuerat, quia Ægyptii miserant auxilia contra suos præfectos.

b Sed Lacedæmonii, struentes insidias non diffidentibus, capiunt castrum Arcadum, dum illi abessent, & imponunt præsidium postquam illud occupârunt.

NOTÆ.

1. Ægyptio bello.] Non in Ægypti regem bellum ab Artaxerxe gestum; sed in Evagoram Cyprium, testantur Diodor. & Plutarch.

2. Cupidè paruêre.] Excepto Epaminondâ, qui Thebanos ad captandum Græciæ imperium hortatus est.

3. Absentiam.] Priùs Phœbidas, Lacedæmoniorum dux, Cadmeam, Thebanorum arcem, fraudulenter occupârat: unde Pelopidæ consilio & virtute ejectus est, & decem Lacedæmoniorum millia, unâ cum Cleombroto rege, ad Leuctra Bœotiæ ab Epaminondâ occisi sunt. Hæc Plutarch. & Diod.

4. Arcadum.] Qui in meditullio Peloponnesi incolebant, ab Arcadio, Jovis & Calistæ filio, nomen habuerunt.

5. Expugnant.] Causa belli fuit quòd Tegeates inter se dissidentes, alii à Mantinæis Thebanísque, alii à Lacedæmoniis auxilium petierant.

6. Archidamus.] Argesilai filius.

7. Principio noctis.] Tegeam, amicam urbem, non procul à Lacedæmone, omni cum exercitu priùs venerat. Xenoph.

8. Portarum angustiis.] Erravit Justinus, quia nec portas, nec muros habebat Sparta.

viri

viri pugnæ se offerunt. Tantum animorum, viriúmque, patriæ & penatium conspectus subministrat; *a* tantóque præsentiâ, quàm recordatione sui, majores spiritus largiuntur. Nam, ut vidêre, inter quæ, & pro quibus starent, aut vincendum sibi, aut moriendum censuêrunt. Pauci igitur sustinuêre senes aciem, cui par ante diem universa juventus esse non potuit. In eo prælio duo duces hostium cecidêre. Cùm interim, [1] Agesilai adventu nuntiato, Thebani [2] recessêre: nec bellum diu dilatum: siquidem Spartanorum juventus, senum virtute & gloriâ incensa, teneri non potuit, quin ex continenti [3] acie decerneret. Cum [4] victoria Thebanorum esset, Epaminondas, dum non ducis tantùm, verùm etiam fortissimi militis officio fungitur, [5] graviter vulneratur. Quo audito, his ex dolore metus, & illis ex gaudio stupor injicitur: atque ita veluti ex tacito consensu à prælio disceditur.

Epaminondæ interitus & elogium.

CAP. VIII. Post paucos deinde dies Epaminondas decedit, cum quo vires quoque reipublicæ cecidêrunt. *b* Nam sicuti, telo si primam aciem præfregeris, reliquo ferro vim nocendi sustuleris; sic illo, velut mucrone teli, ablato duce Thebanorum, rei quoque publicæ vires hebetatæ sunt: ut non tam illum amisisse, quàm cum illo interiisse omnes viderentur. Nam neque hunc ante ducem ullum memorabile bellum gessêre; nec posteà virtutibus, sed cladibus insignes fuêre: ut manifestum sit patriæ gloriam & natam, & extinctam cum eo fuisse. Fuit autem incertum, vir melior, an dux, esset. Nam & imperium non sibi, semper sed patriæ quæsivit: & pecuniæ adeò parcus fuit, ut

INTERPRETATIO.

a Et penates dant majorem fortitudinem præsentiâ suâ, quàm suâ recordatione.
b Nam quemadmodum, si fregeris extremum teli acumen, abstuleris vim lædendi reliquo ferro; ita Epaminondâ duce Thebanorum occiso, velut fracto mucrone teli, potentia reipublicæ periit.

NOTÆ.

1. Agesilai adventu.] Cum exercitu apud Mantineam aberat, missísque militibus, quàm celerrimè potuit, urbi succurrit laboranti. Polyb.

2. Recessêre.] Epaminondas Mantineam, quam vacuam putabat, cum omni equitatu contendit.

3. Acie decerneret.] Prælium etiam poscebat Epaminondas, ut acceptum in Spartæ obsidione dedecus deleret.

4. Victoria.] Ambiguum faciunt Polybius & Xenophon.

5. Graviter vulneratur.] Occisum in prælio, dum fortiter dimicat, Xenophon: vulneratum tantùm Diodor. & Probus affirmant. Querentibus amicis quod sine liberis moreretur, respondisse fertur; filias ipsi geminas esse superstites, victorias ad Leuctra & ad Mantineam: cúmque salvum esse audiisset clypeum, educto è vulnere telo, placidè expiravit. Hæc multis persecutus est Diodor. sed accuratiùs Xenophon, qui septem libris de Græciæ Historiâ ibi finem imposuit, cujusque filius hâc in pugnâ cum Atheniensibus pro Lacedæmoniis arma gerebat.

sumptus

sumptus funeri defuerit. Gloriæ quoque non cupidior, quam pecuniæ: quippe recusanti, omnia imperia ingesta sunt; honoresque ita gessit, ut ornamentum non accipere, sed dare ipsi dignitati videretur. Jam literarum studium, jam philosophiæ doctrina tanta, ut mirabile videretur, unde tam insignis militiæ scientia homini inter literas nato. Neque ab hoc vitæ proposito mortis ratio dissensit. Nam, ut relatus in castra semianimis, vocem spiritumque collegit, id unum a circumstantibus requisivit, *num cadenti sibi scutum ademisset hostis?* Quod ut servatum audivit allatúmque, velut laborum gloriæque socium osculatus est. Iterum quæsivit, *utri vicissent*. Ut audivit, Thebanos, *Bene habere se rem*, dixit: atque ita, velut gratulabundus patriæ, expiravit.

CAP. IX. Hujus morte etiam Atheniensium virtus intercidit. Si quidem amisso, cui æmulari consueverant, in segnitiem torporemque resoluti, [1] non ut olim in classem exercitúsque, sed in dies festos apparatusque ludorum, reditus publicos effundunt; & cum actoribus nobilissimis poëtisque theatra celebrant, frequentiùs scenam quàm castra visentes; versificatorésque meliores, quàm duces laudantes. Tunc vectigal publicum, quò ante milites & remiges alebantur, cum urbano populo dividi cœptum est. Quibus rebus effectum est, ut inter otia Græcorum sordidum & obscurum anteà Macedonum nomen emergeret: & Philippus obses triennio Thebis habitus, Epaminondæ & [2] Pelopidæ virtutibus eruditus, *a* regnum Macedoniæ, Græciæ & Asiæ cervicibus, velut jugum servitutis, imponeret.

Græciæ status post mortem Epaminondæ

INTERPRETATIO.

a Extenderet regnum Macedoniæ ita per Græciam & Asiam, ut eas provincias in servitutem redegerit.

NOTÆ.

1. Non ut olim, &c.] Has delicias ita secuti sunt; ut capitalem pœnam indicerent ei, qui de pecuniâ publicâ ad usum militiæ revocandâ verba faceret. Libanius.

2. Pelopidæ.] Dux fuit Thebanorum fortissimus, cujus præclarè gesta Justinus omisit.

LIBER VII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Macedoniæ vetus nomen, populus, primi reges.*
2. *Perdiccæ regis familia illustris, & infantis Europi nobile fatum.*

 3. *Legati*

3. *Legati Persarum ad Amyntam petulantiæ suæ dant pœnas.*
4. *Pace Macedoniæ Bubaris, Reguli Persæ, operâ conciliatur. Tragœdiæ in familiâ Amyntæ, Alexandri Macedonis avi.*
5. *Philippi Macedonis varii casus: fratribus dolo materno vitâ sublatis, à populo compulsus regnum suscipit.*
6. *Initia regni Philippici, laude & observatione dignissima; bella, conjugium, vitia & virtutes ejusdem.*

CAPUT I.

Macedoniæ nomen vetus, populi, & primi reges.

[1] MACEDONIA antèa nomine [2] Emathionis regis, cujus prima virtutis experimenta in illis locis extant, [3] Emathia cognominata est. Hujus sicuti incrementa modica, ita termini perangusti fuêre. Populus [4] Pelasgi, regio Bœotia dicebatur. Sed posteà virtute regum, & gentis industriâ, subactis primò finitimis, mox populis nationibúsque, imperium usque extremos Orientis terminos prolatum. In regione [5] Pœoniâ, quæ nunc portio est Macedoniæ, regnâsse fertur Pelegon, pater [6] Asteropæi, cujus Trojano bello, inter clarissimos vindices, urbis, nomen accepimus. Ex alio latere in [7] Europâ regnum [8] Europus nomine tenuit. Sed & [9] Caranus cum magnâ multitudine Græcorum, sedes in Macedoniâ responso oraculi jussus quærere, cùm in Emathiam venisset, urbem [10] Ædessam, non sentientibus oppidanis, propter imbrium & nebulæ magnitudinem gregem caprarum, imbrem fugientium secutus, occupavit; revocatúsque in memoriam oraculi, quo jussus erat, *ducibus capris imperium quærere*, regni sedem sta-

NOTÆ.

1. MACEDONIA.] Inter Ægeum mare & Ionium sita, Thraciæ, Epiro, Achaiæ, & Thessaliæ, contermina: à Macedone, Deucalionis nepote, nomen accepit.

2. Emathionis regis.] Berosus Noëmi nepotem, Poëtæ Memnonis fratrem, Tithoni & Auroræ filium faciunt.

3. Emathia.] Pars tantùm Macedoniæ ad mare Ægeum prope Thessaliam; unde tamen toti regno nomen inditum est, sicut etiam olim Mygdonia, Pæonia, & Æmonia, Macedonia dicta est.

4. Pelasgi.] Vel Pelargi, à Pelasgo Jovis & Larissæ filio sic dicti, multas regiones incoluerunt, Ioniam, Chium, Lemnum; Thessaliam, Achaiam, & Æoliam, deinde in parvam Græciæ partem se receperunt.

5. Pœoniâ.] Quæ iu Mysiæ confinio ad Strymonem, Herodotus; ad Rhodonen montem, Diodorus: ad Haliacmonis fluvii fontes, Ptolemæus collocat.

6. Asteropæi.] Qui, cum Achille, ob mortem Patrocli irato, ausus congredi, ab eo occisus est.

7. Europâ.] Pars est Thraciæ ad Hæmum montem, sed Europia est Macedoniæ portio, in qua Europus civitas.

8. Europus.] Macedonis filius, à quo pars illa Macedoniæ nomen sortita est.

9. Caranus.] Argivus erat, Phidonis frater, undecimus ab Hercule, unde ducebat originem.

10. Ædessa.] Urbs Emathiæ, Pellæ finitima, Vodena.

tuit;

tuit: religioséque postea [a] observavit, quocumque agmen moveret, ante signa easdem capras habere, cœptorum duces habiturus, quas regni habuerat auctores. Urbem Ædessam, ob memoriam muneris, Ægeas, populum Ægeadas, vocavit. Pulso deinde Mida (nam is quoque portionem Macedoniæ tenuit) aliisque regibus pulsis, in locum omnium solus successit; primusque, adunatis gentibus variorum populorum, veluti unum corpus Macedoniæ fecit; crescentíque regno, valida incrementorum fundamenta constituit.

CAP. II. [1] Post hunc Perdiccas regnavit, cujus & vita illustris, & mortis postrema, veluti ex oraculo præcepta, memorabilia fuére: siquidem senex moriens, Argæo filio monstravit locum, quo condi vellet; ibique non sua tantùm, sed & succedentium sibi regum ossa poni jussit; præfatus, quoad ibi conditæ posterorum reliquiæ forent, regnum in familiâ mansurum; credúntque hâc superstitione extinctam in Alexandro stirpem, quia locum sepulturæ mutaverit. Argæus moderatè, & cum amore popularium, administrato regno, successorem filium Philippum reliquit: qui [2] immaturâ morte raptus, Europum, parvulum admodum, instituit hæredem. Sed Macedonibus assidua certamina cum [3] Thracibus & [4] Illyriis fuêre; quorum armis veluti quotidiano exercitio indurati, gloriâ bellicæ laudis finitimos terrebant. Igitur Illyrii, infantiam regis pupilli contemnentes, bello Macedonas aggrediuntur: qui prælio pulsi, rege suo in cunis prolato, & pone aciem posito, acrius certamen repetivêre: tanquam ideò victi fuissent anteà, quòd bellantibus sibi regis sui auspicia defuissent; futuri vel propter eâ victores, quòd ex superstitione animum vincendi ceperant: simul & miseratio eos infantis tenebat, quem, si victi forent, captivum de rege facturi videbantur. Conserto itaque prælio, magnâ cæde Illyrios fudére: ostenderúntque hostibus suis priore bello regem Macedonibus, non virtutem defuisse. [5] Huic Amyntas succedit, & pro-

Regum Macedoniæ series.

INTERPRETATIO.

a Observavit habere easdem capras ante vexilla quocunque duceret exercitum, ut essent ipsæ duces cœptarum rerum, sicut fuerant auctores regni instituendi.

NOTÆ.

1. Post hunc Perdiccas.] Alii Perdiccam primum Macedonum regem constituunt, alii meliùs quartum tantum modò, Carano enim Cœnus, Cœno Thurimas, & Thurimæ Perdiccas successit.

2. Immaturâ morte.] Fallitur Justinus, cùm Philippus 35 annos regnaverit.

3. Thracibus.] A sævitiâ & feritate sic nominati, qui inter Ægeum mare, Propontidem, Pontum Euxinum, Macedoniam, & Mysiam habitabant. Romania.

4. Illyriis.] Quorum regio ex unâ parte ad mare Adriaticum, ex alterâ ad Pannoniam & Macedoniam pertinebat. Sclavonia.

5. Huic Amyntas.] Æropo vel Europo non Amyntas, sed Alcetas successit, post quem regnavit Amyntas.

priâ virtute, & Alexandri filia egregiâ indole, insigniter clarus: cui Alexandro tanta omnium virtutum naturâ ornamenta extitêre, ut etiam [1] Olympio certamine, vario ludicrorum genere, contenderit.

Legati Persarum apud Amyntam occisi ob petulantiam. An M. 3537 Ol. 65. 4. Urb C 236 Ant. C. 515

CAP. III. Cùm interim Darius rex Persarum, *a* turpi ab Scythiâ fugâ summotus, ne ubique deformis militiæ damnis haberetur, mittit cum parte copiarum Megabyzum ad subigendam Thraciam, cæteráque ejus tractûs regna: *b* quibus pro ignobili momento erat accessura Macedonia. Qui brevi tempore exsecuto regis imperio, legatis ad Amyntam regem Macedoniæ missis, obsides in pignus futuræ pacis dari sibi postulabat. Sed legati benignè excepti, inter epulas ebrietate crescente, rogant Amyntam, *ut apparatui epularum adjiciat jus familiaritatis, adhibitis in convivium suis ac filii uxoribus: id [2] apud Persas haberi pignus ac fœdus hospitii.* Quæ ut venêrunt, petulantiùs Persis eas contrectantibus, filius Amyntæ Alexander rogat patrem, respectu ætatis ac gravitatis suæ, abiret convivio, pollicitus, se hospitum temperaturum jocos. Quo digresso, mulieres quoque paululùm è convivio evocat, cultius exornaturus, gratiorésque reducturus. In quarum

INTERPRETATIO.

a Turpiter expulsus à Scythiâ, ne inglorius esset ubique ob damna in bello accepta.

b Quibus adderet Macedoniam, quasi nullo labore domandam.

NOTÆ.

1. Olympio certamine.] Cùm frequens sit apud authores Olympiadum mentio, & nos earum numerum ad marginem adscribamus; operæ pretium est a quo? Quando? Ubi institutæ sint? Quæque ad earum cognitionem pertineant explicare paucis. 1. Ludi Olympici, teste Pausaniâ, ab Hercule uno ex Idæis Dactylis instituti: tum à Pelope, deinde ab Hercule posteriore, demùm ab Iphito Eliensi, uno ex posteris Herculis, si Eusebio credimus, restaurati sunt. 2. Iphitus eos ludos restituit post annos à primâ institutione 427. ut ait Clem. Alex. vel ut Beda 430. vel ut Eusebius 340. annos mundi 5170. 3. Non tamen ab Iphito apud Græcos per Olympiadas anni numerari cœpêrunt: sed à decimâ tertia Olympiade, ut vult Callimachus apud Eusebium; vel à vigesimâ septimâ, ut testantur Aristodemus & Polybius, quod verius putem; quâ Olympiade vicit in Agone Gymnico Choræbus Eliensis, anno mundi 3278. a Mose 815. ex Sancto Cyrillo. Excisæ Trojæ 408. ex Dionysio. Ante Christum 776. Ante Romam conditam 24. quo anno cœpêrunt, & præmia proponi, & nomina victorum inscribi in tabulis & columnis quales erant eæ, quibus Athenis, & leges, & Deorum festa proponebantur. 4. A Lunâ, quæ Olympias à Græcis dicebatur, Olympiadis nomen ductum esse, vult Africanus apud Georgium Monachum; sed à loco ipso nomen ludicris illis probabilius inditum dixerim, videlicet ob Olympiâ urbe, propter quam in agro Pisano, non procul ab Elide, ad Alpheum fluvium, propter lucum oleastro vestitum, quinto quoque anno ineunte, sub æstivum solstitium illi ludi celebrari solebant in honorem Jovis Olympii. 5. Præcipuum certamen & antiquissimum, Cursus fuit: pòst, Cestus, Saltus, Discus, & Palæstra addita sunt, ita ut illi ludi Pentathlo constarent. Moris erat victores oleaginâ coron donari, & quasi triumphantes quadrigis per urbes invehi, constitutísque in perpetuum frui vectigalibus.

2. Apud Persas.] Illud cum Plutarcho non congruit, qui Persas convivia cum pellicibus, cum uxoribus agere testatur.

locum [1] matronali habitu exornatos juvenes supponit: eósque petulantiam legatorum, ferro, quod sub veste gerebant, compescere jubet. Atque ita interfectis omnibus, ignarus rei Megabazus, cùm legati non redirent, mittit eò cum exercitûs parte Bubarem, ut in bellum facile & mediocre: dedignatus ipse ire, ne dehonestaretur prælio tam fœdæ gentis. Sed Bubares ante bellum, amore filiæ Amyntæ captùs, omisso bello nuptias facit, [a] depositísque hostilibus animis, in affinitatis jura succedit.

CAP. IV. Post discessum à Macedonia Bubaris, Amyntas rex decedit, cujus filio & successori Alexandro, cognatio Bubaris non Darii tantùm temporibus pacem præstitit: verùm etiam Xerxem adeò conciliavit, ut cùm Græciam, veluti tempestas quædam occupâsset, [b] inter [2] Olympum [3] Hæmúmque montes totius regionis eum imperio donaverit. Sed nec virtute minùs quàm Persarum liberalitate, regnum ampliavit. [4] Per ordinem deinde successionis, regnum Macedoniæ [5] ad Amyntam, fratris ejus Menelai filium, pervenit. Hic quoque insignis industriâ, & omnibus imperatoriis virtutibus instructus fuit: qui ex Eurydice [6] tres filios sustulit, Alexandrum, Perdiccam & Philippum, Alexandri magni Macedonis patrem, & filiam Euryonem: Ex Gygæâ autem Archelaum, Archideum, Menelaum. Cum Illyriis deinde, & cum Olynthiis gravia bella gessit. [c] Insidiis autem Eurydices uxoris, quæ nuptias generi pacta, occidendum virum, regnúmque adultero tradendum susceperat, occupatus fuisset, ni [7] filia pelli-

Pax inter Persas et Macedonas operâ Bubaris. Amyntas avus Alexandri. A.M.3574. Ol. 75.1. Urb.C.273. Ant.C.478.

INTERPRETATIO.

a Et odiò deposito affinitatem cum ipso contraxit.
b Dederit illi totam regionem sitam inter montes Olympum & Hæmum.
c Occisus fuisset insidiis structis ab Eurydice uxore, quæ pollicita se nupturam genero, volebat & maritum occidere, & regnum dare adultero.

NOTÆ.

1. Matronali habitu.] Hanc historiam fusiùs persequitur Herodotus.
2. Olympum.] Mons hujus nominis multiplex. 1. In Thessaliâ Ossæ contiguus. Thessaloniam à Macedoniâ dirimens. 2. In Mysiâ juxta Prusam, Idæ vicinus. 3. In Lyciâ, ignes emittens, propter urbem Olympum. 4. Alii etiam in Cypro, Lydiâ, Æolide, Lesbo & Arcadiâ.
3. Hæmum.] Mons est Thraciæ maximus, vasto jugo in mare procumbens, è cujus vertice hinc mare Adriaticum inde Pontus Euxinus cernuntur; vocatur ab Italis, "Catena del Mundo."
4. Per ordinem.] Hi reges fuêre Perdiccas, Archelaus, Orestes, Æropus, & Pausanias Æropi filius, qui tutor Orestis, eo mortuo, regnum invasit.
5. Ad Amyntam.] Qui expulsis ab Argeo, à Thessalis restitutus est.
6. Tres filios.] Quibus addunt nonnulli Ptolemæum Aloritem, à quo Alexandrum occisum volunt Diodor. & Euseb. Sed alii meliùs eum volunt fuisse Alexadri filium Spurium.
7. Filia.] Euryone, quæ Menelao nupserat.

catum

catum matris, & sceleris consilia prodidisset. Functus itaque tot periculis, senex decessis, regno, maximo ex filiis Alexandro, tradito.

Philippi Macedonis varii casus Fratribus à matre occisis regnum suscipit. An.M.3681. Ol. 101. 4. Urb.C.380. Ante C.371.

CAP. V. Igitur Alexander inter prima initia regni bellum ab Illyriis, pactâ mercede, & Philippo fratre dato obside, redemit. Interjecto quoque tempore, per eundem obsidem cum Thebanis gratiam pacis reconciliat: quæ res [1] Philippo maxima incrementa egregiæ indolis dedit. Siquidem Thebis triennio obses habitus, prima pueritiæ rudimenta, in urbe severitatis antiquæ, & in domo Epaminondæ, summi & philosophi & imperatoris, deposuit. Nec multò post Alexander [2] insidiis Eurydices matris appetitus occumbit: cui Amyntas in scelere deprehensæ, propter communes liberos, ignarus eisdem quandoque exitiosam fore, pepercerat. Frater quoque ejus [3] Perdiccas pari insidiarum fraude decipitur. Indignum prorsus, libidinis causâ liberos à matre vitâ privatos, [a] quam scelerum suorum suppliciis liberorum contemplatio vindicaverat. Perdiccæ hoc indignior cædes videbatur, quòd ei apud matrem misericordiam nec parvulus quidem filius conciliaverat. Itaque Philippus [4] diu non regem, sed tutorem pupilli egit. At ubi graviora bella imminebant, serùmque auxilium in expectatione infantis erat, compulsus à populo regnum suscepit.

Philippi initium bella & conjugium. An.M.3694. Ol. 105. 1. Urb.C.393. Ant.C.358.

CAP. VI. Ut est ingressus imperium, magna de illo spes omnibus fuit; & propter ipsius ingenium, quod magnum spondebat virum; & propter vetera Macedoniæ fata: quæ cecinerant uno ex Amyntæ filiis regnante, florentissimum fore Macedoniæ statum; cui spei scelus matris hunc residuum fecerat. Principio regni, cùm hinc cædes fratrum indignè peremptorum, inde hostium multitudo; hinc insidiarum metus, inde inopia continuis bellis exhausti regni, immaturam ætatem tyronis urgerent: bella, quæ, [5] velut conspiratione quâdam, ad opprimendam Macedoniam, multarum gentium ex diversis locis uno tempore confluebant, quoniam omnibus par esse non poterat, dispen

INTERPRETATIO.

a Quam Amyntas, respiciens bonum liberorum, non affecerat pœnis propter crimina meritis.

NOTÆ.

1. Philippo.] Amyntas eum Illyriis, quibus vectigalis erat, dederat obsidem, à quibus Thebas missus est.

2. Insidiis Eurydices.] A Ptolemæo Alorite necatum referunt Diodorus, & Gemistus.

3. Perdicca pari, &c.] Quod refert Diodor. similius verò videtur, Perdiccam, cùm Illyriorum jugum excutere conaretur, inito prælio ab iis victum, cum quatuor Macedonum millibus in pugnâ cecidisse.

4. Diu non regem.] Errat Justinus: cùm enim hostes imminerent undique, continuò regia dignitas illi delata est.

5. Velut conspiratione.] Macedoniam hinc Pæones, inde Illyrii populabantur: hinc Argæus Atheniensium copiis, inde Pausanias è stirpe regiâ regis Thraciæ auxilio fretus, ad regnum aspirabant.

sanda ratus; alia [1] interpositâ pactione componit, alia redimit, *a* facillimis quibúsque aggressis, quorum victoriâ, & militum trepidos animos firmaret, & contemptum sibi hostium demeret. Primum illi [2] cùm Atheniensibus certamen fuit: quibus per insidias victis, metu belli gravioris, cùm interficere omnes posset, incolumes sine pretio dimisit. Post
hæc, [3] bello in Illyrios translato, multa millia hostium cædit. Urbem An.M.3696
nobilissimam [4] Larissam capit. Hinc [5] Thessaliam, [6] non prædæ cupi- Ol. 105. 3.
ditate, sed quòd exercitui suo robur Thessalorum equitum adjungere Urb.C.395.
gestiebat, *b* nihil minùs quàm bellum metuentem, improvisus expug- Ant.C.356.
nat: unúmque corpus equitum pedestriúmque copiarum invicti exer-
citûs facit. Quibus rebus feliciter provenientibus, Olympiadem, Ne- An.M.3697.
optolemi regis [7] Molossorum filiam, uxorem ducit; conciliante nup- Ol. 105. 4.
tias fratre patruele, altore virginis, Arrubâ, rege Molossorum; qui Urb.C.396.
sororem Olympiadis Troadam in matrimonium habebat: quæ causa Ant.C.355.
illi exitii malorúmque omnium initium fuit. Nam, dum regni incrementa affinitate Philippi acquisiturum sperat, proprio regno ab eodem privatus, in exilio consenuit. His ita gestis, Philippus, jam non contentus summovere bella, ultrò etiam quietos lacessit. Cùm [8] Me-
thonam urbem oppugnaret, in prætereuntem de muris [9] sagitta jacta An.M.3700
dextrum oculum regis effodit. Quo vulnere nec segnior in bellum, Ol. 106. 3.
nec iracundior adversùs hostes factus est; adeò ut interjectis diebus Urb.C.399.
pacem deprecantibus dederit; nec [10] moderatus tantùm, verùm etiam Ant.C.352.
mitis adversùs victos fuerat.

INTERPRETATIO.

a Nationes minus bellicosas aggreditur, ut victoriâ de iis relatâ, & excitaret pavidos milites, & sibi compararet gloriam apud hostes.

b Subigit Thessalos ex improviso, ad bellum gerendum nullo modo paratos.

NOTÆ.

1. Interpositâ pactione.] Pæoniis, ne bellum inferrent; regi Thraciæ, ne Pausaniam reduceret, muneribus persuasit.

2. Cùm Atheniensibus.] Quos, dum Argæum reducunt, vicit; & reliquos qui fugerant ad collem, datâ eis fide, dimisit.

3. Bello in Illyrios.] Quorum septem millia in prælio cecîdit, quare Bardyli eorum regi pacem eâ lege dedit, ut non Larissâ tantùm, sed omnibus Macedoniæ urbibus excederet.

4. Larissam.] Gemina est in Thessalia; altera Mediterranea ad Peneum fluvium, Achillis patria, de quâ loquitur Homerus; altera maritima, quæ sub Turcarum dominio, nunc est amplissima civitas.

5. Thessaliam.] Regio est ad sinum Pelasgicum & Maliacum, Macedoniæ finitima, inter Peneum & Thermopylas, quibus Bœotia terminatur. Janna.

6. Non prædæ cupiditate.] Ut Thessalis nobilibus adesset, contra Alexandri Pheræi nuper occisi fratres, qui tyrannidem affectarent. Ita Diodor.

7. Molossorum.] Sunt Epiri populi, Cassiopæis vicini. Pandosia.

8. Methonam. Urbem Macedoniæ in Magnesiâ, non procul ab Olintho.

9. Sagitta jacta.] Ab Astere Olinthio, ex Plutarch.

10. Moderatus.] Urbem direptam solo æquavit, civésque ejecit nudos, ex Gemisto; & Asterem cruci affigi jussit, ex Suidâ.

LI-

LIBER VIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Graciæ clades sub Philippo Macedone. Thebani & Phocenses civilis belli faces.*
2. *Thebani Philippum accersunt, qui Phocenses opprimit, Athenienses saluti publicæ pro virili consulunt.*
3. *Contrà, Philippus Græciam lacerat, Cappadociam Macedoniæ adjungit. Olynthios delet. Latrocinium exercet variis modis.*
4. *Atheniensibus, Thessalis, Bæotiis & Phocensibus callidè imponit.*
5. *Phocenses ad deditionem, & reliquos Græcos cogit ad servile obsequium.*
6. *Monarchiam cum summâ injustitiâ constituit.*

CAPUT I.

Bellum sacrum.

GRÆCIÆ civitates, dum imperare singulæ cupiunt, imperium omnes perdidêrunt; *a* quippe in mutuum exitium sine modo ruentes, [1] omnibus perire quod singulæ amitterent, non nisi oppressæ sensêrunt. Siquidem Philippus rex Macedoniæ, velut è speculâ quâdam, libertati omnium insidiatus, dum contentiones civitatum alit, auxilium inferioribus ferendo, victos pariter victorésque, subire regiam servitutem coëgit. Causa & origo hujus mali Thebani fuêre: qui, cùm rerum potirentur, secundam fortunam imbecillo animo ferentes, [2] victos armis Lacedæmonios, & [3] Phocenses, quasi parva supplicia cædibus & rapinis luissent, apud commune [4] Græciæ concilium superbè

INTERPRETATIO.

a Nam dum conspirant in mutuam perniciem, non animadverterunt, nisi postquam subactæ sunt, omnes amittere ea, quæ singulæ perderent.

NOTÆ.

1. Omnibus perire.] Bene Gruterus: Græciæ civitates non antè senserunt omnes amittere, quod singulis peribat, quàm cùm jam essent oppressæ.

2. Victos armis.] Apud Leuctram & Mantineam

3. Phocenses.] Populi sunt Græciæ mediterranei, Atticæ finitimi, apud quos templum erat Delphicum.

4. Græciæ consilium.] Amphictionicum quod ex duodecim Græciæ populis constabat; bis singulis annis, initio veris & Autumni primum ad accu-

accusavêrunt. Lacedæmoniis crimini datum, quòd arcem Thebanam induciarum tempore, occupâssent: Phocensibus, quòd Bœotium depopulati essent: prorsùs, quasi post arma & bellum, locum legibus reliquissent. Cùm judicium arbitrio victorum exerceretur, tantâ pecuniâ damnantur, quanta exsolvi non posset. Igitur Phocenses, cùm agris, liberis, conjugibúsque privarentur, desperatis rebus, [1] Philomelo quodam duce, velut deo irascentes, templum ipsum Apollinis Delphis occupavêre. Inde auro, pecuniâ divites, conducto mercenario milite, bellum Thebanis intulêrunt. Factum Phocensium, tametsi omnes execrarentur propter sacrilegium, plus tamen invidiæ Thebanis, à quibus ad hanc necessitatem compulsi fuerant, quam ipsis intulit. Itaque auxilia his, & ab Atheniensibus, & à Lacedæmoniis, missa. Primâ igitur congressione Philomelus Thebanos castris exuit. Sequenti prælio primus inter confertissimos dimicans cecidit, & sacrilegii pœnas impio [2] sanguine luit. In hujus locum dux [3] Onomarchus creatur.

An.M.3697 Ol. 105.4. Urb.C.396. Ant.C.355.

CAP. II. Adversùs quem Thebani Thessalíque, non ex civibus suis, ne victoris potentiam ferre non possent; sed Philippum, Macedoniæ regem, ducem eligunt: *a* & externæ dominationi, quam in suis timuêrant, sponte succedunt. Igitur Philippus, quasi sacrilegii, non Thebanorum ultor esset, omnes milites coronas laureas sumere jubet, atque ita, velut deo duce, in prælium pergit. Phocenses, insignibus dei conspectis, conscientia delictorum territi, abjectis armis [4] fugam capessunt, pœnasque violatæ religionis, sanguine & cædibus suis pendunt. Incredibile quantùm ea res apud omnes nationes Philippo

Philippus à Thebanis vocatus, Phocenses opprimit. Illi Athenienses resistunt. An. M. 3701. Ol. 106.4. Urb. C.400. Ant. C.351.

INTERPRETATIO.

a Et se subdunt Philippi externi regis dominationi: cùm nollent se subdere uni è suis civibus.

NOTÆ.

Thermopylas, deinde Delphis conveniebat ad definiendas lites publicas. Civitates singulæ, vel binos, vel ternos, vel singulos, pro cujusque potentia mittebant Assessores, quos Pilagoras ideò vocabant, quòd ad Pilas, quæ propter templum Apollinis erant, tribunal exercerent. Demosth. & Diodor.

1. Philomelo quodam.] Id egit, re priùs cum Archidamo, Lacedæmoniorum rege, communicatâ: nam Lacedæmonii ab eodem consilio grandi ære mulctati erant.

2. Sanguine luit.] Multis confectus vulneribus, cùm nulla pateret elabendi via, è prærupto loco saltu se abjecit in præceps.

3. Onomarchus.] Qui, dum Cheroneam obsidet, victus à Thebanis, in patriam refugit. Ita Diodor.

4. Fugam capessunt.] Diodorus & Gemistus testantur Onomarchum bis vicisse, semel Philippum cum Thessalis, iterum Bœotios; sed redintegrato prælio sex millia Phocensium cæsa fuisse, tria millia capta, & Onomarchum à Philippo actum in crucem. Pausanias tamen vult eum à suis militibus dum ad mare fugeret, jaculis confixum. Phaylus Onomarcho patri successit; sed paulò pòst, vel lentâ corruptus tabe interiit, ex Diod. vel vivus concrematus est, ex aliis.

gloriæ dedit. *Illum vindicem sacrilegii, illum ultorem religionum: quod orbis viribus expiari debuit,* [a] *solum qui piacula exigeret extitisse dignum. Itaque diis proximus habetur, per quem deorum majestas vindicata sit.* Sed Athenienses, audito belli eventu, ne in Græciam Philippus transiret, angustias Thermopylarum, pari ratione sicuti anteà advenientibus Persis, occupavêre: sed nequaquam simili aut virtute, aut causâ: siquidem tunc pro libertate Græciæ, nunc pro sacrilegio publico; tunc à rapinâ hostium templa vindicaturi, nunc adversùs vindices templorum raptores defensuri: agúntque propugnatores sceleris, cujus turpe erat alios vindices fuisse: immemores prorsùs, quòd in dubiis rebus suis, illo deo etiam consiliorum auctore usi fuerant: quod illo duce tot bella victores inierant: tot urbes auspicato condiderant: tantum imperium terrâ marique quæsierant: quòd nihil sine majestate numinis ejus aut privatæ unquam, aut publicæ rei gesserant. Tantum facinus admisisse ingenia omni doctrinâ exculta, pulcherrimis legibus institutísque formata, ut, quid posthàc succensere jure Barbaris possent, non haberent.

An.M.3702. Ol. 107. 1. Urb.C.401. Ant.C.350.

Philippus Græcos vexat, Olinthios vincit.

CAP. III. Sed nec Philippus melioris fidei adversus socios fuit; quippe veluti timens, ne ab hostibus sacrilegii scelere vinceretur, [1] civitates, quarum paulò antè dux fuerat, quæ sub auspiciis ejus militaverant, quæ gratulatæ illi sibique victoriam fuerant, hostiliter occupatas diripuit: conjuges liberósque omnium sub coronâ vendidit; non deorum immortalium templis, non ædibus sacris, non diis penatibus publicis privatísque, ad quos paulò antè ingressus hospitaliter fuerat, pepercit: prorsùs ut non tam sacrilegii ultor extitisse, quàm sacrilegiorum licentiam quæsisse videretur. Indè, veluti rebus egregiè gestis, in [2] Cappadociam trajicit: ubi, bello pari perfidiâ gesto, captísque per dolum & occisis finitimis regibus, universam provinciam imperio Macedoniæ adjungit. [b] Deinde ad abolendam invidiæ famam, quâ insignis præter cæteros tunc temporis habebatur, per regna mittit, &

INTERPRETATIO.

[a] Solum Philippum dignum esse, qui tanta sacrilegia puniret.

[b] Posteà ut deleret omnium in se odium, quo laborabat eo tempore magis, quàm alius quivis; per regna & ditissimas urbes misit aliquos è suis, ut dicerent palam, regem Philippum dare mutuo magnam vim pecuniæ ad mœnia & templa extruenda per civitates, & ut hortarentur, per præcones, præpositos tributis.

NOTÆ.

1. Civitates quarum, &c.] Ingressus in Thessaliam feras amicam priùs civitatem occupavit, ex Demosth. In Philippum paulò acriùs invehitur Justinus.

2. Cappadociam.] Hæc mira Justini oscitantia. Cappadocia enim id temporis Persis parebat, quibus cum Philippus bellum non gessit, sed Chalcidicas Thraciæ urbes adortus, eas vel subegit, vel diruit, ex Diodor.

opulentissimas civitates, qui opinionem sererent, regem Philippum
magnâ pecuniâ locare, & muros per civitates, & fana, templa faci-
enda; & ut per præcones susceptores solicitarent. Qui, cùm in Mace-
doniam venissent, variis dilationibus frustrati, vim regiæ majestatis ti-
mentes, taciti proficiscebantur. Post hæc Olynthios aggreditur: [1] re-
ceperant enim per misericordiam, post cædem unius, duos [2] fratres An M 3705.
ejus, quos Philippus ex noverca genitos, veluti participes regni, inter- Ol. 108 1.
ficere gestiebat. Ob hanc igitur causam [3] urbem antiquam & nobilem Urb C. 404.
exscindit, & fratres olim destinato supplicio tradit: prædâque ingenti pa- Ant C 347.
riter & parricidii voto fruitur. Inde, quasi omnia, quæ agitâsset ani- An M 3711.
mo, ei licerent, auraria in Thessalia, [4] argenti metalla in Thraciâ, oc- Ol. 109 3.
cupat. Et, ne quod jus vel fas inviolatum prætermitteret, piraticam Urb C. 410.
quoque exercere instituit. His ita gestis, fortè evenit, ut eum [5] fratres Ante C 341.
duo, reges Thraciæ, [a] non contemplatione justitiæ ejus, sed invicem
metuentes, ne alteriùs viribus accederet, disceptationum suarum judi-
cem eligerent. Sed Philippus, more ingenii sui ad judicium, veluti ad
bellum, inopinantibus fratribus, instructo exercitu supervenit: & regno
utrumque, non judicis more, sed fraude latronis ac scelere, spoliavit.

CAP. IV. Dum hæc aguntur, [6] legati Atheniensium, petentes
pacem, ad eum venêrunt. Quibus auditis, & ipse legatos Athenas cum Athenienses
pacis conditionibus misit: ibíque ex commodo utrorúmque pax facta Thessalos, &
Ex cæteris quóque Græciæ civitatibus, non pacis amore, sed belli metu, Bœtios deludit.
legationes venêre. Siquidem, crudescente ira, Thessali, [7] Bœotiique An M 3707.
[b] orant, ut professum adversùm Phocenses ducem Græciæ exhibeat: tanto Ol. 108. 3.
Urb C 406.
Ant C 345.

INTERPRETATIO.

[a] Elegêrunt eum judicem dissidii sui, non quòd æstimarent illius æquitatem, sed quòd metuerent ne alterutri se jungeret.

[b] Precantur ut bellum contra Phocenses aggrediatur, cùm professus fuerit se Græcorum ducem fore.

NOTÆ.

1. Receperant enim, &c.] Aliam causam affert Libanius, quòd scilicet pacem cum Atheniensibus Olinthii inierant: quo facto Philippus violatum fœdus jactabat.

2. Fratres ejus.] Fratres Philippi erant Archelaus, Aridæus, Menelaus, quos Amyntas ex Cygnæâ Philippi novercâ genuerat.

3. Urbem antiquam.] Athenienses impulsi à Demosthene auxilium miserant Olinthiis; at Philippus, Euticrate & Lasthene pecuniâ corruptis, proditam urbem diripuit, civésque addictos servituti vendit, sic Diod. & Demost. Dicere solebat urbem esse nullam, quæ si asinus auro onustus, in eam ingredi possit, expugnari non queat.

4. Argenti metalla.] Circa Pydnam auri fodinas fuisse refert Diodor. ex quibus annua talenta mille Philippus colligeret.

5. Duos fratres.] Berisades & Amadocus, Cotydis filii; rem aliter narrat Diod. " Cersobleptem, inquit, regem Thraciæ, dum damna plurima infert Hellespontu, Philippus magno cum exercitu invasit, ejúsque multis prœliis fractam repressit audaciam."

6. Legati Atheniensium.] Qui Olinthiorum casu territi, invito Demosthene, pacem per legatos petiêrunt.

7. Bœotii] Qui, multis prœliis, nunc secundis, nunc adversis, cum Phocensibus contenderant.

odio Phocensium ardentes, ut, obliti cladium suarum, perire ipsi, quàm non perdere eos præoptarent; expertamque Philippi crudelitatem pati, quàm parcere hostibus suis mallent. Contrà, [1] Phocensium legati, adhibitis Lacedæmoniis & Atheniensibus, bellum deprecabantur, cujus ab eo dilationem, ter jam emerant. Fœdum prorsùs miserandúmque spectaculum, Græciam, etiam nunc, & viribus, & dignitate, orbis terrarum principem; regum certè gentiumque semper victricem, & multarum adhuc urbium dominam; alienis excubare sedibus, aut rogantem bellum, aut deprecantem: *a* in alterius ope omnem spem posuisse orbis terrarum vindices: eóque discordiâ suâ civilibúsque bellis redactos, ut adulentur, ultrò sordidam paulò antè clientelæ suæ partem: & hæc potissimùm facere Thebanos, Lacedæmoniósque, antèa inter se imperii, nunc Græciæ imperantis æmulos. *b* Philippus, venditatione gloriæ suæ, tantarum urbium fastigium agitat; atque utros potiùs dignetur, æstimat. Secretò igitur auditis [2] utrísque legationibus, *c* his veniam belli pollicetur, jurejurando adactis, responsum nemini prodituros: illis contrà, venturum se, auxiliumque laturum. Utrósque vetat parare bellum, aut metuere. Sic variato responso securis omnibus, Thermopylarum angustias occupat.

Phocenses, & multos Græciæ populos, in servitutem ducit.
An M 3708
Ol. 108. 4.
Urb C 407.
Ant C 344.

CAP. V. Tunc primùm Phocenses, captos se fraude Philippi animadvertentes, trepidi ad arma confugiunt. Sed neque spatium erat instruendi belli, nec tempus ad contrahenda auxilia; & Philippus excidium minabatur, nì fieret deditio. Victi igitur necessitate, pacta salute, se dedidêrunt. *d* Sed pactio ejus fidei fuit, cujus antea fuerat deprecati belli promissio. Igitur [3] cæduntur passim rapiunturque;

INTERPRETATIO.

a Græcos, qui olim erant vindices orbis terrarum, habere spem omnem in auxilio alterius, & ad eam calamitatem redactos ob bella civilia, ut demissi petant à Philippo opem.

b Philippus, ut gloriam suam magis ostentet, civitatum tam potentium legatos diù incertos tenet, dum deliberat quibus potiùs favere debeat.

c His promittit se bellum non facturum, eósque cöegit jurare ipsos dicturos nemini suum responsum.

d Sed tam fuit infidus in servandis pactis quàm fuerat dum promiserat se bellum non illaturum:

NOTÆ.

1. Phocensium legati.] Hoc malè Justinus; non enim legatos de pace tum miserunt Phocences, sed acceptis à Lacedæmoniis mille gravis armaturæ militibus, duce Archidamo rege, ab Atheniensibus petierunt auxilia, uti narrat Diodor.

2. Utrísque legationibus.] Hoc falsum: unica enim tantum fuit à Thebanis legatio, cùm Phocenses, qui copias colligebant, de legatione mittendâ non cogitârint.

3. Cæduntur passim.] Hoc item falsum; nam Phalecus, Phocensium dux cùm se imparem cerneret Philippo, quippe qui, & Macedonum, & Thessalorum copiis stiparetur, Atheniensium & Lacedæmoniorum operâ, pacem eâ con-

non

[1] non liberi parentibus, non conjuges maritis, non deorum simulacra templis suis relinquuntur. Unum tantùm miseris solatium fuit, quòd, cùm Philippus portione prædæ socios fraudâsset, nihil rerum suarum apud inimicos vidêrunt. Reversus in regnum, ut pecora pastores nunc in hibernos, nunc in æstivos saltus trajiciunt, sic ille populos & urbes, ut illi vel replenda, vel derelinquenda quæque loca videbantur, ad libidinem suam transfert. Miseranda ubique facies, & excidio similis erat: Non quidem pavor ille hostilis, nec discursus per urbem militum erat; non tumultus armorum; non bonorum atque hominum rapina: sed tacitus mœror & luctus, verentibus, ne ipsæ lacrymæ pro contumaciâ haberentur. *a* Crescit dissimulatione ipsâ dolor; hoc altiùs demissus, quo minùs profiteri licet. Nunc sepulcra majorum, nunc veteres penates, nunc tecta, in quibus geniti erant, in quibúsque genuerant, considerabant; miserantes nunc vicem suam, quòd in eam diem vixissent; nunc filiorum, quòd non post eam diem nati essent.

Regnum Macedoniæ constituit An.M.3712 Ol. 109. 4. Urb.C.411. AnteC.340.

CAP. VI. Alios populos in finibus ipsis hostibus opponit: alios in extremis [regni terminis] statuit: quosdam bello captos in supplementis urbium dividit. Atque ita ex multis gentibus nationibúsque unum regnum populúmque constituit. Compositis ordinatísque Macedoniæ rebus, [2] Dardanos, [3] cæterósque finitimos, fraude captos, expugnat. Sed nec à proximis manus abstinet. Siquidem [4] Arrybam, regem Epiri, uxori suæ Olympiadi arctissimâ cognatione junctum, pellere regno statuit; atque Alexandrum, privignum ejus, uxoris Olympiadis fratrem, puerum honestæ pulchritudinis, in Macedoniam nomine sororis arcéssit; omníque studio sollicitatum, spe regni, simulato amore, ad stupri consuetudinem perpulit; majora in eo obsequia habiturus,

INTERPRETATIO.

a Dolor crescit, dum eum dissimulare conantur, & eò major est, quò minus fas est eum palam testari.

NOTÆ.

ditione impetravit, ut ipse cum suis copiis aliò se conferret: quare, datâ acceptâque fide, in Peloponnesum se recepit.

1. Non liberi parentibus.] Causâ Phocensium Amphictionibus permissâ, sancitum est; ut trium in Phocide urbium mœnia destruerentur: exules Phocensium piaculares haberentur, nec equos, nec arma eis tractare liceret. Diod & Demosth. Hic sacri belli finis fuit anno, postquam cœptum est, decimo.

2. Dardanos.] Qui in ea parte Illyrici habitabant, quæ posteà Mysia Mediterranea dicta est.

3. Cæterósque finitimos.] Thessalos vocat Diodor. qui, tyrannis ejectis, Philippo se dediderunt, aliique vicini Græciæ populi.

4. Arrybam.] Cujus opera Olympiadem uxorem duxerat. Res aliter se habuit, ex Diodor. Cùm Arryba anno regni decimo obiisset, relicto filio Æacidâ, qui Pyrrhum genuit, Alexandro Olympiadis germano regnum à Philippo concessum est.

sive

sive conscientiæ pudore, sive regni beneficio. Cùm igitur ad viginti annos pervenisset, ereptum Arrybæ regnum puero admodùm tradit, scelestus in utroque. Nam nec in eo jus cognationis servavit, cui ademit regnum; & eum, cui dedit, impudicum fecit antequâm regem.

LIBER. IX.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Philippus cogitat de Græciâ subjugandâ; ideò Byzantium, sed frustra, obsidet.*
2. *A Scytharum rege variis modis deluditur, unde pugna, & præda abducta.*
3. *Triballi Philippum prædâ spoliant. Athenienses & Thebanos Philippus prælio atterit.*
4. *Victoriâ moderatè utitur; sævit in Thebanos, qui fortiter se gerunt:*
5. *Græciam pacare studet, ut Persas bello adoriatur.*
6. *Pausanias Philippum obtruncat, ultionem ab iniquo judice exigens.*
7. *Philippus, Olympiade & Alexandro consciis, interficitur.*
8. *Philippi elogium, ejusdémque cum Alexandro filio, & successore, comparatio.*

CAPUT I.

Philippus Byzantium frustra obsidet.
A. M. 3713.
Ol. 110. 1.
Urb. C. 412.
Ante C. 339.

IN Græciam Philippus cùm venisset, sollicitatus paucarum civitatum direptione; & ex prædâ modicarum urbium, quantæ opes universarum essent, animo prospiciens; bellum toti Græciæ inferre statuit. *a* Ad cujus emolumentum egregiè pertinere ratus, [1] si Byzantium, nobilem & maritimam urbem, receptaculum terrâ marique copiis suis futuram, in potestatem redegisset, eandem, claudentem sibi portas, obsidione cinxit. Hæc namque urbs condita primò [2] à Pausaniâ, rege Spartano,

INTERPRETATIO.

a Arbitratus multùm conferre ad illius belli felicem exitum.

NOTÆ.

1. Si Byzantium.] Non Byzantium primò, sed Perinthum, quod Atheniensibus faverat, cùm triginta armatorum millibus oppugnavit: cùm verò Athenienses, Persarum Satrapæ, & Byzantini Perinthiis mitterent auxilia, diviso duas in partes exercitu, Byzantium simul & Perinthum obsedit. Ex Diodor.

2. A Pausaniâ.] Errat graviter Justinus. Non enim à Pausaniâ, sed à Byse, seu Bysante, Megarensium duce, Byzantium ad Bosphorum Thraciæ conditum est;

rum

rum, & per VII annos possessa fuit: deinde variante victoriâ, nunc Lacedæmoniorum, nunc Atheniensium juris habita est. Quæ incerta possessio effecit, ut nemine, quasi suam, auxiliis juvante, libertatem constantiùs tueretur. *a* Igitur Philippus, longâ [1] obsidionis morâ exhaustus, pecuniæ commercium [2] de piraticâ mutuatur. Captis itaque centum septuaginta navibus, mercibúsque distractis, anhelantem inopiam paululùm recreavit. Deinde, ne unius urbis oppugnatione tantus exercitus tereretur, profectus cum fortissimis, multas [3] Chersonensium urbes expugnat; filiúmque Alexandrum, decem & octo annos natum, ut, sub militiâ patris, tyrocinii rudimenta deponeret, ad se arcessit. In Scythiam quoque prædandi causâ profectus est, more negotiantium, impensas belli alio bello refecturus.

CAP. II. Erat eo tempore rex Scytharum [4] Atheas, qui, cùm bello Istrianorum premeretur, auxilium à Philippo per [5] Apollonienses petit, in successionem eum regni Scythiæ adoptaturus. Cùm interim [6] Istrianorum rex decedens, & metu belli, & auxiliorum necessitate Scythas solvit. Itaque Atheas, remissis Macedonibus, renunciari Philippo jubet, *neque auxilium ejus se petiisse; neque adoptionem mandasse. Nam neque vindictâ Macedonum egere Scythas, quibus meliores forent: neque hæredem sibi, incolumi filio, deesse.* His auditis Philippus legatos ad Atheam *b* mittit, impensæ obsidionis portionem petentes, ne inopiâ deserere bellum cogatur. Quod eo promptiùs eum facere debere, *c* quòd

Philippus vincit Scythas.

INTERPRETATIO.

a Quare Philippus, exhaustâ pecuniâ in diuturnâ obsidione, piraticam exercet ut pecuniam recuperet.

b Mittit ut peterent partem pecuniæ insumptæ in obsidione.

c Quòd non dederit militibus missis à se in auxilium ejus, non modò munera ob officium redditum, sed ne pecuniam quidem ad vitam sustentandam.

NOTÆ.

paulò pòst deducta est à Milesiis colonia, quæ adventu Darii Hystaspis territa, cùm in Thraciam confugisset; aliquantò post Lacedæmonii, duce Pausaniâ, illuc coloniam miserunt.

1. Obsidionis morâ.] Byzantii, Atheniensium auxiliis adjuti, fortiter Philippo restitêrunt.

2. De piraticâ.] Nulla apud Demosthenem & Æschinem piraticæ mentio; sed narrant Philippum maris imperium affectâsse, quò faciliùs insulares ab Atheniensium amicitiâ averteret.

3. Chersonensium.] Præter urbes, quibus hoc nomen impositum est, multiplex est insula Chersonesus. 1. Thracica, quæ juxta Hellespontum in mare Ægeum excurrens à Meridie in Boream extenditur. 2. Taurica, inter Pontum Euxinum, Bosphorum Cimmerium, & Paludem Mœotidem, Crim Tartary. 3. Cymbrica, inter Cymbricum, & Suevicum mare, seu Codanum sinum, Jutland. 4. Aurea, Regio Asiæ in Indiâ extra Gangem, Malaca.

4. Atheas.] Ab aliis Matheas, Macheas dicitur.

5. Apollonienses.] Multiplex fuit Apollonia in Europâ; triplex in Macedoniâ, una in Thraciâ juxta oram Ponti Euxini, de quâ loquitur Justinus.

6. Istrianorum.] Populi fuêre Mysiæ inferioris, juxta ostia Meridionalia Istri fluvii.

missis

missis à se in auxilium ejus militibus, ne sumptum quidem viæ, non modò officii pretia dederit. Atheas inclementiam cœli & terræ sterilitatem causatus, quæ non patrimoniis ditet Scythas, sed vix alimenta exhibeat, respondit, *nullas sibi opes esse, quibus tantum regem expleat; & turpiùs putare, parvo defungi, quàm totum abnuere: Scythas autem virtute animi & duritiâ corporis, non opibus censeri.* Quibus derisus Philippus, soluta obsidione Byzantii, [1] Scythica bella aggreditur, præmissis legatis, quò securiores faceret, qui nuntient Atheæ, *dum Byzantium obsidet, vovisse se statuam Herculi, ad quam in ostio Istri ponendam se venire, pacatum accessum ad religionem dei petens, amicus ipse Scythis venturus.* Ille, *si voto fungi vellet, statuam sibi mitti* jubet; *non modò ut ponatur, verum etiam ut inviolata maneat,* pollicetur: *Exercitum autem fines ingredi* negat *se passurum. Ac si invitis Scythis statuam ponat; eo digresso sublaturum, versurúmque æs statuæ in aculeos sagittarum.* His utrumque irritatis animis, prælium committitur.

An.M.3715 Ol. 110. 3. Urb.C.414. Ant.C.337.

Cùm virtute & numero præstarent Scythæ, astu Philippi vincuntur. Viginti millia puerorum ac fœminarum capta, pecoris magna vis, auri argentíque nihil. *a* Ea primùm fides inopiæ Scythicæ fuit. Viginti millia nobilium equarum ad genus faciendum in Macedoniam missa.

Philippus à Triballis victus, Græcos ad Cheroneam vincit.

CAP. III. Sed revertenti ab Scythiâ, [2] Triballi Philippo occurrunt: negant se transitum daturos, ni portionem accipiant prædæ. Hinc jurgium, & mox prælium; in quo ita in femore vulneratus est Philippus, ut per corpus ejus equus interficeretur. Cùm omnes occisum putarent, præda amissa est. Ita Scythica, velut devota, spolia penè luctuosa Macedonibus fuêre. Ubi verò ex vulnere primùm convaluit, diu dissimulatum [3] bellum Atheniensibus infert: quorum causæ [4] Thebani se junxêre, metuentes, ne, victis Atheniensibus, veluti vicinum incendium, bellum ad se transiret.

A.M.3716. Ol. 110. 4. Urb.C.415. Ant.C.336.

Factâ igitur inter duas, paulò antè infestissimas, civitates societate, legationibus Græciam fatigant; communem hostem putant communibus viribus submovendum: neque enim cessaturum Philippum, si prosperè prima successe-

INTERPRETATIO.

a Id primùm probavit Scythas inopes esse.

NOTÆ.

1. Scythica bella.] De hoc bello omnes ferè consentiunt.

2. Triballi.] Populi Mysiæ inferioris, quorum regio Bulgaria, urbs primaria Sophia vocatur.

3. Bellum infert.] Simulato in Cyrthæos & Locrenses bello, Elateam & Cytinium, Atheniensium oppida, occupavit. Diodor.

4. Thebani se junxère.] Legatus ab Atheniensibus Thebas missus est Demosthenes, cujus rationibus persuasi Thebani, repudiatâ Philippi amicitiâ, se junxêrunt Atheniensibus. Ita Diod. & Plut.

rint,

rint, nisi omnem Græciam domuerit. Motæ quædam civitates Atheniensibus se jungunt, quasdam autem ad Philippum belli metus traxit. Prælio commisso, cùm Athenienses longè majore [1] militum numero præstarent, assiduis bellis indurata virtute Macedonum [2] vincuntur: [3] non tamen immemores pristinæ gloriæ cecidêre: quippè adversis vulneribus, omnes loca, quæ tuenda à ducibus acceperant, morientes corporibus texêrunt. Hic dies universæ Græciæ & gloriam dominationis, & vetustissimam libertatem finivit.

Agit cum Atheniensibus leniter, cum Thebanis severè.

CAP. IV. Hujus victoriæ callidè [4] dissimulata lætitia est. Denique non solita sacra Philippus illâ die fecit: non in convivio risit: non ludos inter epulas adhibuit: non [5] coronas aut [6] unguenta sumpsit; & quantùm in illo fuit, ita vicit, ut victorem nemo sentiret. Sed nec Regem se Græciæ, sed ducem appellari jussit. Atque ita inter tacitam lætitiam, & dolorem hostium temperavit, ut neque apud suos exultâsse, neque apud victos insultâsse videretur. Atheniensibus, quos passus infestissimos fuerat, & captivos gratis remisit, & bello consumptorum corpora sepulturæ reddidit; reliquiásque funerum ut ad sepulcra majorum deferrent, ultrò hortatus est. Super hæc Alexandrum filium cum amico [7] Antipatro, qui pacem cum his amicitiámque jungerent, Athenas misit. Thebanorum porrò non solùm captivos, verùm etiam interfectorum sepulturam vendidit. Principes civitatis alios securi percussit: alios in exilium redegit, bonáque omnium occupavit: [8] Pulsos deinde per injuriam, in patriam restituit; ex horum numero CCC exules, judices rectorésque civitati dedit: *a* apud quos cùm potentissimi quíque rei ejus ipsius criminis postularentur, quod per injuriam

INTERPRETATIO.

a Apud eos judices dum potentissimi quique cives accusantur, tamquam rei magni criminis, quod illos ejecissent in exilium injuriâ.

NOTÆ.

1. Militum numero.] Testatur Diodor. Philippum, & numero & robore militum Atheniensibus præstitisse, ille enim equitum duo, triginta peditum millia tribuit.

2. Vincuntur.] Ad Chæroneam, Bœotiæ oppidum: multum ad hanc victoriam contulit Alexandri virtus, qui, paternæ laudis æmulus, aciem sibi oppositam vicit: quo viso Philippus, ne filio cederet, objectum sibi agmen vertit in fugam. Diodor.

3. Non tamen immemores, &c.] Referunt plerique Demosthenem abjecto clypeo, è pugnâ fugisse, cùmque chlamys adhæsisset, rubo, quasi jam ab hoste teneretur, clamasse ζώγρει, "vivum cape."

4. Dissimulata lætitia.] Philippus intemperanter admodum se gessit, victisque exprobravit cladem, "teste Diodor." Sed à Demade captivo liberâ oratione admonitus, missis Athenas legatis cum Atheniensibus fœdus renovavit. Ita Diodor.

5. Coronas.] Convivales, quæ sæpissimè ex rosis texebantur.

6. Unguenta.] Veteres coronati, & unguentis delibuti convivari solebant.

7. Antipatro.] Quem posteà Alexander profectus in Persas, Macedoniæ præfecit.

8. Pulsos.] Multos cives è patriâ expulerant Thebani, quòd Philippo favere dicerentur.

se in exilium egissent, hujus constantiæ fuërunt, ut omnes se auctores faterentur, meliúsque cum republicâ actum, cùm damnati essent, quàm cùm restituti, contenderent. Mira prorsùs audacia: de judicibus vitæ necísque suæ, quemadmodum possunt, sententiam ferunt; contemnúntque absolutionem, quam dare inimici possunt: & quoniam rebus nequeunt ulcisci, verbis usurpant libertatem.

Philippus, Græciâ pacatâ, in Persas bellum parat.

CAP. V. Compositis in Græciâ rebus, Philippus omnium civitatum legatos ad formandum rerum præsentium statum evocari [1] Corinthum jubet. Ibi pacis legem universæ Græciæ pro meritis singularum civitatum statuit; conciliumque omnium, veluti unum senatum, ex omnibus legit. Soli Lacedæmonii, & legem, & regem contempsêrunt; servitutem, non pacem rati, quæ non ipsis civitatibus conveniret, sed à victore ferretur. Auxilia deinde singularum civitatum describuntur, [a] sive adjuvandus eâ manu rex oppugnante aliquo foret, seu duce illo bellum inferendum. Neque enim dubium erat, imperium Persarum his apparatibus peti. Summa auxiliorum [2] ducenta millia peditum fuêre, & equitum quindecim millia. Extra hanc summam & Macedoniæ exercitus erat, & confinis [3] domitarum gentium barbaries. Initio veris tres duces in Asiam Persarum juris præmittit, Parmenionem, [4] Amyntam, & Attalum, [5] cujus sororem nuper, expulsâ Alexandri matre Olympiade, propter stupri suspicionem, [6] in matrimonium receperat.

An.M.3717 Ol. 111. 1 Urb C.416. Ant.C. 335.

Philippus occiditur.

CAP. VI. Intereà, dum auxilia à Græciâ coëunt, nuptias [7] Cleo-

INTERPRETATIO.

a Sive eo exercitu Philippus adjuvandus esset contra illos qui ipsi bellum indicerent, sive aliis bellum inferret.

NOTÆ.

1. Corinthum.] Urbem Peloponnesi in medio Isthmi Corinthiaci: habebat arcem Acrocorinthum, & navalia duo Lechæum in sinu Corinthiaco, & Cenchreas in Saronico.

2. Ducenta millia.] Justum numerum excedere videtur Justinus, cùm Alexander, Græcorum etiam electus imperator, longè pauciori militum numero in Persas bellum gesserit.

3. Domitarum gentium.] Illyrios intelligit, Dardanos, Thracas, & finitimos Macedoniæ populos, quos Philippus vel terruerat, vel vicerat.

4. Amyntam.] Amyntæ non meminit Diod. sed Attalum copiis omnibus præficit.

5. Cujus sororem.] Illius, non sororem sed neptem Cleopatram uxorem duxit.

6. In matrimonium, &c.] Dum nuptiæ celebrarentur, Attalus hortatus est Macedonas ut justum Philippo successorem à Diis exposcerent; quo audito exarsit Alexander, "quid nos tibi," inquit, "scelus num adulterini videmur?" eúmque scypho petiit; quare Philippus stricto ense, in filium irruit; sed, impacto per iram & vinum pede, prolapsus est; cui, insultans Alexander, "hic verò," inquit, "Macedonas ex Europâ in Asiam parabat transmittere, qui, ex lecto in lectum transgrediens, procidit." Deinde Alexander, missâ in Epirum Olympiade, in Illyrium se contulit, unde paulò pòst Demarati Corinthii consilio revocatus est.

7. Cleopatræ filiæ.] Quam ex Olympiade susceperat, quare avunculo nupsit: erat enim Alexander frater Olympiadis.

patræ

patræ filiæ & Alexandri, quem regem Epiri fecerat, celebrat. Dies erat pro magnitudine duorum regum, & collocantis filiam, & uxorem ducentis, apparatibus insignis. Sed [1] nec ludorum magnificentia deerat: ad quorum spectaculum Philippus dum sine custodibus, medius [2] inter duos Alexandros, filium, generúmque, contenderet; Pausanias, nobilis ex Macedonibus adolescens, nemini suspectus, occupatis angustiis, Philippum in transitu obtruncat: diemque lætitiæ destinatum, fœdum luctu funeris facit. Hic Pausanias primis pubertatis annis stuprum per injuriam passus ab Attalo fuerat: cujus indignitati hæc etiam fœditas accesserat; nam perductum in convivium, solutúmque mero, Attalus, non suæ tantùm, verùm & convivarum libidini, velut scortum vile, subjecerat, ludibriúmque omnium inter æquales reddiderat. Hanc rem ægrè ferens Pausanias, querelam Philippo sæpè detulerat. Cùm variis frustrationibus [3] non sine risu differretur, *a* & honoratum insuper ducatu adversarium cerneret; iram in ipsum Philippum vertit: ultionémque, quam ab adversario non poterat, ab iniquo judice exegit.

An M 3718. Ol 111 2. Urb C 417. Ante C 334.

CAP. VII. Creditum est etiam immissum ab Olympiade, matre Alexandri, fuisse; nec ipsum Alexandrum ignarum paternæ cædis extitisse: quippe non minùs Olympiadem repudium, & prælatam sibi Cleopatram, quàm stuprum Pausaniam, doluisse. Alexandrum quoque, regni æmulum, fratrem ex novercâ susceptum, timuisse: eóque actum, ut in convivio anteà, primùm cum Attalo, mox cum ipso patre, jurgaret; adeò ut etiam stricto gladio eum Philippus consectatus sit, *b* ægréque à filii cæde, amicorum precibus, exoratus. Quamobrem Alexander ad avunculum se in Epirum cum matre, inde ad regem Illyriorum, contulerat: vixque revocanti mitigatus est patri, precibúsque cognatorum ægrè redire compulsus. Olympias quoque fratrem suum Alexandrum, Epiri regem, in bellum subornabat; *c* pervicissetque, nî filiæ nuptiis pater generum occupâsset. His stimulis irarum utrique

Olympias & Alexander de Philippi nece insimulantur.

INTERPRETATIO.

a Et videret præterea Attalum suum adversarium ducis honore insignitum.
b Et difficile, permotus precibus amicorum, abstinuit à cæde filii.
c Idque obtinuesset, nî pater Philippus, impedivisset, dando filiam uxorem Alexandro.

NOTÆ.

1. Nec ludorum, &c.] Maximus erat nuptiarum apparatus, & ingens ad hanc pompam populorum concursus.
2. Inter duos Alexandros.] Candidâ indutus stolâ Philippus jussit satellitibus, ut se per longum intervallum sequerentur, quasi Græcorum benevolentiâ septus satellitum præsidio non indigeret.
3. Non sine risu.] Id tamen Philippus graviter tulit; sed cum Attalo egeret fortissimo duce, Pausaniam lenire studens, eum ad locum inter corporis sui custodes honoratiorem promovit, Ex Dior.

Pausaniam, de impunitate stupri sui querentem, ad tantum facinus impulisse creduntur. Olympias certè, fugienti percussori, equos quoque præparatos habuit. Ipsa deinde, auditâ regis nece, cùm titulo officii ad exequias cucurrisset, in cruce pendentis Pausaniæ capiti, eâdem nocte quâ venit, coronam auream imposuit: quod nemo alius audere, nisi hæc, superstite Philippi filio, potuisset. Paucos deinde post dies, refixum corpus interfectoris super reliquias mariti cremavit; & tumulum ei eodem fecit in loco, parentaríque eidem quotannis, incussâ populo superstitione, curavit. Post hæc Cleopatram, à quâ pulsa Philippi matrimonio fuerat, in gremio ejus priùs filiâ interfectâ, finire vitam [1] suspendio coëgit, [a] spectaculoque pendentis ultionem potita est, ad quam per parricidium festinaverat. Novissimè gladium, quò rex percussus est, Apollini sub nomine Myrtales consecravit: hoc enim nomen ante Olympiadis parvulæ fuit. Quæ omnia ita palàm facta sunt, ut timuisse videatur, ne facinus ab eâ commissum non probaretur.

Philippi & Alexandri effigies.

CAP. VIII. Decessit Philippus XL & VII annorum, cum annis XXV regnâsset. Genuit ex Larisseâ saltatrice filium Aridæum, qui post Alexandrum regnavit. Habuit & alios multos ex variis matrimoniis regio more susceptos, qui partim fato, partim ferro periêre. Fuit rex armorum quàm conviviorum apparatibus studiosior; cui maximæ opes erant instrumenta bellorum: divitiarum quæstu quàm custodiâ solertior: itaque inter quotidianas rapinas semper inops erat. Misericordia in eo & perfidia pari jure dilectæ. Nulla apud eum turpis ratio vincendi. Blandus pariter & insidiosus alloquio; qui plura promitteret, quàm præstaret: in seria & jocos artifex. Amicitias utilitate, non fide colebat. [b] Gratiam fingere in odio, instrurere inter concordantes odia, apud utrumque gratiam quærere, solennis illi consuetudo. Inter hæc eloquentia, & insignis oratio, acuminis & solertiæ plena: ut nec ornatui facilitas, nec facilitati inventionum deesset ornatus. Huic Alexander filius successit, & virtute & vitiis patre major. Itaque vincendi ratio utrique diversa. Hic apertè, ille artibus bella tractabat Deceptis ille gaudere hostibus, hic palam fusis. Prudentior ille consilio, hic animo magnificentior. Iram pater dissi-

INTERPRETATIO.

[a] Voluitque spectare pendentem è fune Cleopatram, cujus mortem cogitabat, cum parricidium commisit Philippum occidendo.

[b] Semper solebat fingere amare se eos, quos odio habebat, & serere dissidia inter amicos, & quærere utriusque benevolentiam.

NOTÆ.

1. Suspendio coëgit.] Filiæ susceptæ à Philippo non meminit Diodorus, sed parvulum Cleopatræ filium unâ cum matre in vase æneo ignibus circumdato periisset testis est Pausanias: cujus criminis & Alexandrum & Olympiadem conscios facit Plutarchus.

mulare

mulare, plerumque etiam vincere: huic ubi exarsisset, nec dilatio ultionis, nec modus erat. Vini nimis uterque avidus: sed ebrietatis diversa vitia. Patri mos erat etiam de convivio in hostem procurrere, manum conserere, periculis se temerè offerre: Alexander non in hostem, sed in suos sæviebat. Quamobrem Philippum sæpè vulneratum prælia remisêre: hic amicorum interfector convivio frequenter excessit. Regnare ille cum amicis nolebat, hic in amicos regna exèrcebat. Amari pater malle, hic metui. Literarum cultus utrique similis. Solertiæ pater majoris, hic fidei. Verbis atque oratione Philippus, hic rebus moderatior. Parcendi victis filio animus & promptior, & honestior. Frugalitati pater, luxuriæ filius magis deditus erat. Quibus artibus orbis imperii fundamenta pater jecit, operis totius gloriam filius consummavit.

LIBER X.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Artaxerxis filii in patrem conspirant. Sed, conspiratione detectâ, parricidii pœnas dant.*
2. *Causa parricidii ex multiplici libidine nata.*
3. *Ochus. Artaxerxis successor, cognatorum principum strage regiam replet. Persicæ monarchiæ finis.*

CAPUT I.

ARTAXERXI, regi Persarum, ex pellicibus cxv [1] filii fuère, sed tres tantùm justo matrimonio suscepti: Darius, Ariarates, & Ochus. Ex his Darium contra morem Persarum, apud quos rex non nisi morte mutatur, [2] per indulgentiam pater regem vivus fecit: nihil sibi ablatum existimans, quod in filium contulisset; sinceriúsque gaudium ex procreatione capturus, si insignia majestatis suæ vivus in filio conspexisset. Sed Darius, post nova paternæ pietatis exempla, interficiendi patris consilium cepit. Sceleratus, si solus parricidium agitâsset; tantò sceleratior, quod in societatem facinoris assumptos, quinquaginta fratres fecit parricidas. Ostenti prorsùs genus, ubi [3] in tanto populo non so-

Artaxerxis filii in eum conspirant. An.M.3689 Ol. 103. 4. Urb.C.388. Ant.C.363.

NOTÆ.

1. Filii fuère.] Trecentas & sexaginta concubinas habebat, ex Plutarch.
2. Per indulgentiam.] Ne regnum post ejus mortem novis bellis, fratrúmque dissidiis, turbaretur.
3. In tanto populo.] Id est, in tantâ conjuratorum multitudine.

lùm

lùm sociari, verùm etiam sileri parricidium potuît; ut ex quinquaginta liberis nemo inventus sit, quem aut paterna majestas, aut veneratio senis, aut indulgentia patris, à tantâ immanitate revocaret. Adeóne vile paternum nomen apud tot numero filios fuit, ut, quorum præsidio tutus etiam adversùs hostes esse debuerat, eorum insidiis circumventus, tutior ab hostibus quàm à filiis fuerit?

Hujus conjurationis causa libido. Omnes occiduntur.

CAP. II. Causa parricidii sceleratior ipso parricidio fuit. Occiso quippe Cyro fraterno bello, cujus mentio supra habita est, Aspasiam, pellicem ejus, rex Artaxerxes in matrimonium receperat. Hanc patrem cedere sibi, sicuti regnum, Darius postulaverat: qui, pro indulgentiâ suâ in liberos, primò facturum se dixerat: mox pœnitentiâ ductus, ut honestè negaret, quod temerè promiserat, [1] Solis eam sacerdotio præfecit, quo perpetua illi ab omnibus viris pudicitia imperabatur. Hinc exacerbatus juvenis, in jurgia primò patris erupit: mox factâ cum fratribus conjuratione, dum patri [2] insidias parat, [3] deprehensus cum sociis pœnas parricidii diis paternæ majestatis ultoribus dedit. Conjuges quoque omnium cum liberis, ne quod vestigium tanti sceleris extaret, interfectæ. Post hæc Artaxerxes morbo ex dolore contracto decedit, rex, quàm pater, fælicior.

Ochus regnare incipit, & moritur. An.M.3690 Ol. 104. 1. Urb. C. 389 Ant.C.362.

CAP. III. Hæreditas regni [4] Ocho tradita, qui, timens parem conjurationem, regiam cognatorum cæde, & strage principum replet, nulla [5] non sanguinis, non sexûs, non ætatis misericordiâ permotus: scilicet ne innocentior fratribus parricidis haberetur. Atque ita, veluti purificato regno, bellum [6] Cadusiis infert. In eo cùm adversùs provocatorem hostium [7] Codomannus quidam omnium favore processisset; hoste cæso, victoriam suis pariter, & propè amissam gloriam, restituit. Ob hæc decora idem Codomannus præficitur [8] Armeniis. Interjecto deinde tempore, [9] post

NOTÆ.

1. Solis eam sacerdotio.] Non solis, sed Dianæ, quæ Ecbatanis colebatur, factam sacerdotem scribit Plutarch.

2. Insidias parat. Impulsore Tiribaso.

3. Deprehensus.] Manifesto in scelere operâ Eunuchi, Artaxerxis jussu, unà cum fratribus, eorúmque conjugibus occisus est; quod visum est aliquantò crudelius; licèt lex sit apud Persas, quâ reorum affines simul cum ipsis perire jubeantur; sed Ochi crudelitas, Artaxerxi clementiæ famam conciliavit.

4. Ocho.] Qui vivo patre è fratribus alterum calumniis ad venenum compulerat, alterum decrepiti patris delicias per Herpatem, Tiribali filium, curaverat interfici. Plutarch.

5. Non sanguinis, &c.] Author est Curtius 80 fratres Sisygambis, Darii matris, ab eo esse occisos.

6. Cadusiis.] Qui non procul à mari Caspio habitant.

7. Codomannus.] Non fuit ex stirpe regiâ, ex Arrian, & Curtio. Sed Diodorus facit eum Arsani, Eusebius Arsami filium, qui frater fuit, vel Artaxerxis, vel Ochi.

8. Armeniis.] Duplex est Armenia, major & minor; utraque à Cappadociâ ad Medos usque trans Euphratem, inter Iberiam & Mesopotamiam extenditur: major Curdistan, minor Aladuli dicitur.

9. Post mortem Ochi.] Alii aliter ejus mortem referunt: cum Ægyptum jam diu rebellem recuperasset, & sacra eorum irrisisse, & Apim mensæ

mortem

mortem Ochi regis, [1] ob memoriam pristinæ virtutis. [2] rex à populo constituitur; Darii nomine, ne quid regiæ majestati deesset, honoratus; bellúmque cum Alexandro magno, diu variante fortunâ, magnâ virtute gessit. Postremò, victus ab Alexandro, & à cognatis occisus, vitam pariter cum Persarum regno finivit.

An.M.3719
Ol. 111. 3.
Urb.C.418.
AnteC.333.

NOTÆ.

comedendum apposuisse traditur, quod posteà Bagoas Spado natione Ægyptius morte regis ultus est, ut testatur Sulpitius Severus, & Ælianus, qui addit ejus corpus minutas in partes concisum, felibus projectum fuisse.

1. Ob memoriam virtutis.] Opera præcipuè Bagoæ à satrapis præ cæteris electus est: cùm tamen paulò pòst Bagoas eum tollere veneno tentaret, rex detectis insidiis, Bagoam vocat, eúmque ad bibendum venenum coëgit. Diod.

2. Rex à populo.] Non Ocho tamen successit Darius, sed Arsi, Ochi filio minimo, quem Bagoas, occisis fratribus, passi suffecerat: quémque anno imperii tertio, ut habet Diodor: unà cum filiis è vitâ sustulit. Arrianus tamen ejus cædis Darium accusat.

LIBER XI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Occiso Philippo, Alexander Macedones in officio continet.*
2. *Initia principatus Alexandri. Persas bello aggredi constituit.*
3. *Græcos defectionem cogitantes coërcet.*
4. *Thebas, victis incolis, evertit. Atheniensibus infestus.*
5. *Sævit in novercæ suæ cognatos, & in consanguineos suos; deinde bellum Persicum aggreditur.*
6. *Disciplinam militarem ordinat. Parvâ manu ingentia molitur. Persas prælio superat.*
7. *Insidiis vitatis, Gordium nodum fatalem callidè solvit.*
8. *In gravissimum morbum incidit, & sanitati restituitur.*
9. *Ad alterum prælium apparatus. Atrox pugna. Strages Persarum, & fuga Darii, cujus uxor, mater, filia, captivæ ab Alexandro regiè excipiuntur.*
10. *Persis superatis, à Persarum luxu Alexander superatur, Novæ in Orientem victoriæ. Tyrus expugnatur.*
11. *Provinciis non paucis receptis, pergit ad Hammonis oraculum.*
12. *Darii regnum ambit, & pacem petenti recusat.*
13. *Tertii prælii inter Alexandrum & Darium circumstantiæ quædam.*

14. *Ejus-*

14 *Ejusdem prælii descriptio. Persæ fugantur; victores prædâ ingenti potiuntur.*

15. *Darius à suis vinctus, & multis vulneribus confossus, salutem dicit Alexandro, & in morte regium animum prodit. Alexander Darii obitum fletu & regiâ sepulturâ decorat.*

CAPUT. I.

Occiso Philippo Alexander Macedones continet. An.M.3718 Ol. 111. 2. Urb.C.417. Ant.C.334.

IN exercitu Philippi, sicuti variæ gentes erant, ita, eo occisò, diversi motus animorum fuêre. Alii quippe, injustà servitute oppressi, ad spem se libertatis erigebant: alii tædio longinquæ militiæ, remissam sibi expeditionem gaudebant: *a* nonnulli [1] facem nuptiis filiæ accensam, rogo patris subditam dolebant. Amicos quoque, tam subitâ mutatione rerum haud mediocris metus ceperat, reputantes nunc provocatam Asiam, [2] nunc Europam nondum perdomitam, nunc Illyrios, & Thracas & Dardanos, cæterásque barbaras gentes fidei dubiæ, & mentis infidæ qui omnes populi si pariter deficiant, resisti nullo modo posse. Queis rebus veluti medela quædam interventus [3] Alexandri fuit: qui pro concione ita vulgus omne consolatus hortatúsque pro tempore est, ut & metum timentibus demeret, & spe omnes impleret. Erat hic annos xx natus: in quâ ætate ita moderatè de se multa pollicitus est, *b* ut appareret plura eum experimentis reservare. Macedonibus immunitatem cunctarum rerum, præter militiæ vacationem, dedit; quo facto tantum sibi favorem omnium conciliavit, ut, corpus hominis, non virtutem regis, mutâsse se dicerent.

Barbaros domat. In Persas bellum gerere constituit.

CAP. II. Prima illi cura paternarum exequiarum fuit; in quibus ante omnia, cædis conscios ad tumulum patris occidi jussit: soli Alexandro [4] Lyncestarum fratri pepercit, servans in eo auspicium dignitatis suæ: nam regem eum primus salutaverat Æmulum quoque imperii Caranum, fratrem ex novercâ susceptum, interfici curavit. Inter initia multas [5] gentes rebel

INTERPRETATIO.

a Nonnulli dolebant Philippum interfectum fuisse, dum nuptiæ ipsius filiæ celebrarentur.

b Ut omnes intelligerent ipsum facturum plura quàm promiserat.

NOTÆ.

1. Facem nuptiis, &c.] Id est, dum nuptiæ filiæ celebrantur, dolebant quòd occisus esset Philippus.

2. Nunc Europam.] Nec enim Græci penitus erant eo tempore domiti.

3. Alexandri fuit.] Quidam apud Plutarchum eum. non Philippi, sed Pausaniæ & Olympiadis filium putârunt.

4. Lyncestarum.] Lyncestis regio est Macedoniæ mediterranea, per quam Lyncestius fluvius decurrit.

5. Gentes rebellantes.] Thracas, Triballos, & Getas Istri accolas, mirâ celeritate vicit, quod pluribus Arrianus persequitur.

rebellantes compescuit, orientes nonnullas [1] seditiones extinxit. Quibus rebus erectus, citato gradu in Græciam contendit: ubi, exemplo patris Corinthum evocatis civitatibus, dux in locum ejus [2] substituitur. Inchoatum deinde à patre Persicum bellum aggreditur: in cujus apparatu occupato nuntiatur, Athenienses, & Lacedæmonios, ab eo ad Persas defecisse, auctorémque ejus defectionis, magno auri pondere à Persis corruptum, Demosthenem oratorem extitisse; qui Macedonum deletas omnes cum rege copias à Triballis affirmavit, producto in concionem auctore, qui in eo prælio, in quo rex ceciderit, se quoque vulneratum diceret. Quâ opinione mutatos omnium fermè civitatum animos esse: præsidia Macedonum obsideri. Quibus motibus occursurus tantâ celeritate instructo paratóque exercitu Græciam oppressit, ut, quem venire non senserant, videre se vix crederent.

An.M.3719 Ol. 111. 4. Urb.C.418. Ant.C.333.

CAP. III. In transitu hortatus Thessalos fuerat; beneficiorumque Philippi patris, maternæque suæ cum his sub [3] Æacidarum gente necessitudinis admonuerat. Cupidè hæc Thessalis audientibus, exemplo patris, dux universæ gentis creatus erat, & vectigalia omnia reditùsque suos ei tradiderant. Sed Athenienses, sicuti primi defecerant, ita primi pœnitere cœpêrunt: contemptum hostis in admirationem vertentes, pueritiámque Alexandri, spretam anteà, supra virtutem veterum ducum extollentes. [4] Missis itaque legatis, bellum deprecantur: quibus auditis, & graviter [5] increpatis, Alexander bellum remisit. Inde Thebas exercitum convertit, eâdem [6] indulgentiâ usurus, si parem pœnitentiam invenisset. Sed Thebani armis, non precibus nec deprecatione usi sunt. [7] Itaque

Græcos defectionem cogitantes coërcet.

NOTÆ.

1. Seditiones extinxit.] Et in Græciâ & in Asiâ; hic enim Attalum, illic Demosthenem pecunia Darius corruperat, sed Alexander illum Hecatæi & Parmenionis operâ necari curavit; hinc ipse ducto in Athenienses exercitu compescuit.

2. Substituitur.] Ab omnibus Græciæ populis præter Lacedæmonios, qui non alios sectari, sed aliis præesse solebant jactare. Athenienses enim, licet Demosthenis consilium secuti, auditâ Philippi morte, sacrificâssent, & coronam decrevissent Pausaniæ; Alexandri tamen adventu territi, plura illi, quàm Philippo, concessêrunt.

3. Æacidarum.] Qui ab Æaco, Jovis ex Europâ filio, ducebant originem; unde orta fuerat Olympias.

4. Missis itaque legatis.] In quibus fuit Demosthenes, qui sibi ab Alexandro metuens, medio ex itinere domum reversus est.

5. Increpatis.] Diodor. ait Alexandrum perhumaniter legatis respondisse.

6. Indulgentiâ usurus.] Ubi ad Thebarum portas pervenit, rebellionis authores Prothitem & Phænicem poposcit; contra Thebani Philotam & Antipatrum, Alexandri amicissimos, sibi dedi jubent: Ita Plutarchus.

7. Itaque victi.] Tanta fuit Thebanorum eâ in pugnâ fortitudo, ut Macedonas egerint in fugam eósque vicissent, nisi Alexander, instructâ phalange, in eos irruisset, & Macedones ex arce Cadmæâ egressi eos à tergo adorti victoriam Alexandro peperissent: uti narrant Arrian. & Diod.

victi gravissima quæque [1] supplicia miserrimæ captivitatis experti sunt. In concilio cùm de excidio urbis deliberaretur, Phocenses, & Platæenses, & [2] Thespienses, & [3] Orchomenii, Alexandri socii, victoriæque participes, excidia urbium suarum, crudelitatémque Thebanorum, referebant: studia in Persas non præsentia tantùm, verùm & vetera adversùs Græciæ libertatem increpantes. *Quamobrem odium eos omnium populorum esse: quòd vel ex eo manifestari, quòd jurejurando se omnes obstrinxerint, ut, victis Persis, Thebas diruerent.* a Adjiciunt & scelerum priorum fabulas, quibus omnes scenas repleverint; ut non præsenti tantùm perfidiâ, verùm & vetere infamiâ invisi forent.

Thebas, victis civibus, evertit.

CAP. IV. Tunc Cleadas, unus ex captivis, datâ potestate dicendi, *Non à rege se defecisse, quem interfectum audierint, sed à regis hæredibus: quicquid in eo sit admissum, credulitatis, non perfidiæ, culpam esse; cujus tamen jam magna se supplicia pependisse, deletâ juventute: nunc senum fœminarúmque, sicuti infirmum, ita innoxium restare vulgus; quod ipsum stupris contumeliisque ita vexatum esse, ut nihil amarius unquam sint passi: nec jam pro civibus se, qui tam pauci remanserint, orare; sed pro innoxio patriæ solo, & pro urbe, quæ non viros tantùm verùm & deos genuerit.* Privatâ etiam regem superstitione deprecatur, geniti apud ipsos Herculis, unde originem [4] gens Æacidarum trahat;

An.M 3719 Ol. 111. 2. Urb.C. 418. Ant.C. 333.

actàque Thebis à patre ejus Philippo pueritiâ: rogat, *Uti parcat, qui majores ejus partim apud se genitos, deos adoret: [5] partim educatos summæ majestatis regis viderit.* Sed potentior fuit ira quam preces. Itaque [6] urbs diruitur: agri inter victores dividuntur: captivi [7] sub coronâ venduntur: b quorum pretium non ex ementium commodo, sed ex inimi-

INTERPRETATIO.

a Addunt & fabulas de sceleribus olim commissis à Thebanis, de quibus multæ tragœdiæ in scenis exhibitæ sunt.

b Quorum pretium crevit, non ex utilitate eorum qui emebant, sed ex odio inimicorum.

NOTÆ.

1. Supplicia.] Sex millia cæsa sunt, & capta 30 millia, ex Diodor. Et nullus etiam fuit, seu pueris, seu mulieribus veniæ locus.

2. Thespienses.] Bœotiæ civitas, non procul ab Helicone monte.

3. Orchomenii.] Urbs Bœotiæ, prope Cephissum fluvium.

4. Gens Æacidarum.] Longè fallitur Justinus: nam Æacidæ ad Æacum, Achillis âvum, Jovísque ex Europâ filium, referebant originem; Herculis verò posteri non Æacidæ; sed Heraclidæ dicti sunt: unde genus paternum per Caranum ducebat Alexander.

5. Partim educatos.] Bacchum & Herculem.

6. Urbs diruitur.] Hæc fusiùs Arrianus. Cadmæam arcem præsidio firmavit, solo æquavit urbem, agros in socios, distribuit, cives omnes utriùsque sexûs redegit in servitutem. Referunt tamen nonnulli Pindari domum, ejúsque stirpem ab Alexandro servatam.

7. Sub coronâ.] Jure belli captivos vænire coronatos mos erat, ex Agellio.

inimicorum odio extenditur. Miseranda rex Atheniensibus visa. *a* Itaque portas refugiis profugorum, contra interdictum regis, aperuêre. Quam rem ita graviter tulit Alexander, ut secundâ legatione denuò bellum deprecantibus, ita demùm remiserit, ut [1] oratores & duces, quorum fiduciâ toties rebellerant, sibi dedantur: paratísque Atheniensibus, ne cogantur subire bellum, eò res reducta est, ut, retentis oratoribus, duces in exilium agerentur: qui, ex continenti ad Darium profecti, non mediocre momentum Persarum viribus accessêre.

Occisis novercæ cognatis, bellum Persicum aggreditur.

CAP. V. Proficiscens ad Persicum bellum, omnes [2] novercæ suæ cognatos, quos Philippus, in excelsiorem dignitatis locum provehens, imperiis præfecerat, interfecit. Sed nec suis, qui apti regno videbantur, pepercit; ne qua materia seditionis, procul se agente, in Macedoniâ remaneret: *b* & reges stipendiarios conspectioris ingenii ad commilitium secum trahit: segniores ad tutelam regni relinquit. Adunato deinde exercitu naves onerat: unde conspectâ Asiâ, incredibili ardore mentis accensus. [3] duodecim aras deorum in belli vota statuit. Patrimonium omne suum, quod in Macedoniâ, Europâque habebat, amicis dividit, *sibi Asiam sufficere* præfatus. Priusquam ulla navis littore excederet, hostias cædit, petens victoriam bello, quo toties à Persis petitæ Græciæ ultor electus sit: *c* quibus longa jam satis, & matura imperia contigisse, quorumque tempus esse vices excipere melius acturos. Sed nec exercitùs ejus alia, quàm regis animorum præsumptio fuit: quippe obliti omnes conjugum, liberorumque, & longinquæ domo militiæ, Persicum aurum, & totius Orientis opes, jam quasi suam prædam ducebant; nec belli periculorúmque, sed divitiarum meminerant. Cùm delati in Continentem essent, primus Alexander jaculum, velut in hostilem ter-

An.M.3720
Ol. 111. 3.
Urb C.419.
Ant. C.332.

INTERPRETATIO.

a Quare recepêrunt in urbibus profugos ab exercitu Alexandri, contra ipsius mandatum.

b Abduxit secum ad bellum reges stipendiarios, qui inquieti ingenii, & bellicosi videbantur.

c Quos Persas jam satis diu imperium tenuisse, & tempus venisse, quo post eos imperare debeant, qui fortiora facturi sunt.

NOTÆ.

1. Ut Oratores.] Phocion, infensus Demostheni, eos dedi pro salute patriæ jussit; sed prohibuit populus, oratione flexus Demosthenis, in quâ fabulam de ovibus, quæ canes tradere juberentur, attulit; & Demades, acceptis à Demosthene talentis quinque, author fuit Alexandro, ut retineret Oratores, duces verò foras ejiceret. Diodor. & Plutarch.

2. Novercæ cognatos.] De cognatorum morte nihil habênt Diod. & Arrian. sed referunt Alexandrum ludis, sacrificiis & conviviis duxisse tempus, dum profectio pararetur.

3. Duodecim aras.] Hoc inter altare, & aram discrimen est, quod in altari, & adoleatur victima, & Diis superis sacrificium fiat, ara verò Diis inferis esset sacra & libatio tantum in eâ fieret.

ram jecit; armatúsque de navi, [1] tripudianti similis, prosiluit, atque ita hostias cædit, precatus, *ne se regem illæ terræ invitæ accipiant* In Ilio quoque ad tumulos [2] heroum, qui Trojano bello ceciderant, parentavit.

Persas vincit.

CAP. VI. Inde, hostem petens, milites à populatione Asiæ prohibuit, *parcendum suis rebus* præfatus, *nec perdenda ea, quæ possessuri venerint* In exercitu ejus fuêre peditum [3] XXX duo millia, equitum quatuor millia quingenti, naves centum LXXXII. Hâc tam parvâ manu universum terrarum orbem utrum sit admirabilius, vicerit, an aggredi ausus fuerit, incertum est: cùm ad tam periculosum bellum exercitum legeret, non juvenes robustos, nec primum florem ætatis, sed veteranos; plerósque etiam emeritæ militiæ, qui cum patre patruísque militaverant, elegit: ut non tam milites, quàm magistros militiæ electos putares. Ordines quoque nemo nisi sexagenarius duxit: ut si principia castrorum cerneres, senatum te alicujus priscæ reipubl. videre diceres. Itaque nemo in prælio fugam, sed victoriam cogitavit: nec in pedibus cuiquam spes, sed in lacertis fuit. Contrà rex Persarum Darius, fiduciâ virium, nil astu agere, affirmans suis, *occulta consilia victoriæ furtivæ convenire;* nec hostem regni finibus arcere, sed [4] in intimum regnum accipere: gloriosius ratus repellere bellum, quàm non admittere. Prima igitur congressio [5] in campis Adrastiæ fuit. In acie Persarum [6] sexcenta millia fuêre. quæ non minùs arte [7] Alexandri, quàm virtute Macedonum superatâ, [8] terga vertêrunt. Magna itaque cædes Persarum fuit. De exercitu Alexandri novem pedites, centum viginti equites [9] cecidere;

NOTÆ.

1. Tripudianti similis.] Hastam è navi jaculatus desiliit in terram; à Diis ipsis Asiam hastâ subactam accipere se clamitans.

2. Heroum.] Achillis, Ajacis, & aliorum, quos versibus suis Homerus commendavit.

3. XXX duo millia.] Peditum 30 millia, equitum 5 millia numerat Arrian, additque, Parmenionem cum 160 triremibus in Asiam trajecisse, Alexandrum verò cum 50 navibus longis, ex Diod.

4. In intimum regnum.] Suadebat Memnon Rhodius, ut vastatis longè latéque agris, ne Alexander ulterius progrederetur, totam belli molem Darius in Europam transportaret; sed contraria Satraparum sententia vicit: ut contra Macedonas dimicaretur.

5. In campis Adrastiis.] Quos alluit Granicus fluvius, à quo hoc prælium dicitur Granicum.

6. Sexcenta millia.] Peditum centum millia decem equitum millia numerant bene multi: equitum 20 millia recenset Arrianus.

7. Alexandri.] Qui primus hostes vertit in fugam, Spithrobatémque Darii generum eximiæ fortitudinis virum peremit, à quo, nisi Clitus adfuisset, occisus esset.

8. Terga vertêrunt.] In ipso Granici transitu acre certamen fuisse scribunt Arrian, & Plutarch. sed affirmat Diodor. Alexandrum fluvio sub primam diei lucem transmisso aciem instruxisse.

9. Cecidêre.] Peditum decem millia, duo equitum periêre, hostes vivi capti sunt ultrà 20 millia.

quos

quos rex impensè, ad cæterorum exemplum humatos, statiua equestribus donavit, cognatísque eorum immunitates dedit. Post victoriam [1] major pars Asiæ ad eum defecit. Gessit & plura bella cum [2] præfectis Darii, quos jam non tam armis, quàm terrore nominis sui vicit.

CAP. VII. Dum hæc aguntur, interim indicio captivi ad eum defertur, insidias ei [3] ab Alexandro Lyncestarum, genero Antipatri, qui præpositus Macedoniæ erat, parari. Ob quam causam timens, ne quis interfecto eo in Macedoniâ motus oriretur, in vinculis eum habuit. Post hæc [4] Gordium urbem petit, quæ posita est inter Phrygiam majorem & minorem: cujus urbis potiundæ non tam propter prædam cupido eum cepit, sed quòd audierat in eâ urbe, in templo Jovis jugum plaustri Gordii positum; cujus nexum si quis solvisset, eum totâ Asiâ regnaturum, antiqua oracula cecinisse. Hujus rei causa & origo illa fuit. Gordius cum in his regionibus bubus conductis araret, [a] aves eum omnis generis circumvolare cœpêrunt. Profectus ad consulendos augures vicinæ urbis, obviàm in portâ habuit virginem eximiæ pulchritudinis: percontatus eam, quem potissimum augurem consuleret: illa, auditâ causâ consulendi, gnara artis ex disciplinâ perentum, *regnum ei portendi*, respondit; polliceturque se & matrimonii, & spei sociam. Tam pulchra conditio, prima regni fœlicitas videbatur. Post nuptias, inter Phrygas orta seditio est. Consulentibus de fine discordiarum oracula respondêrunt, *regem discordiis opus esse*. Iteratò quærentibus de persona regis, jubentur eum regem observare, quem reversi primùm in templum Jovis euntem plaustro reperissent. Obvius illis Gordius fuit, statimque eum regem consalutant. Ille [5] plaustrum, quo vehenti regnum delatum fuerat, in templo Jovis positum, majestati regiæ consecravit. Post hunc [6] filius Mida regnavit, qui,

Cordium nodum callide solvit.

INTERPRETATIO.

a Volucres omnis generis cœpêrunt circa illum volare.

NOTÆ.

1. Major pars Asiæ.] Sardeis, Tralleis, Ephesum, Magnesiam, aliásque urbes deditione cepit.

2. Cum præfectis.] Præcipuè cum Memnone, quem post acre certamen expulit Mileto, & Halicarnasso; ubi Macedonum fortissimi, & Memnonis & Ephialtis Atheniensis virtute, cecidêrunt. Hæc Diodor. Curtius & alii.

3. Ab Alexandro Lyncestarum.] Qui nuper de Philippi morte suspectus, per Amyntam Dario significavit, se Alexandro, si velit, mortem illaturum; cui Darius per Asisemem, & Macedoniæ regnum, & mille insuper talenta promisit; sed Asisemes, in viâ è Parmenione comprehensus, rem totam patefecit. Diodorus addit Alexandrum à matre Darii hàc de re monitum per literas.

4. Gordium.] Urbem magnæ Phrygiæ ad Sangarium fluvium.

5. Plaustrum.] Multi "jugum plaustri" legendum putant.

6. Filius Mida.] Si Midas cum Phrygibus in Asiam transiit, ut multi perhibent, filius Gordii esse non potuit: de quo fabulantur poëtæ, quidquid manibus attigisset, in aurum conversum fuisse.

ab

[1] ab Orpheo sacrorum solennibus initiatus, Phrygiam religionibus implevit: quibus tutior omni vitâ, quàm armis fuit. Igitur Alexander, captâ urbe, cùm in templum Jovis venisset, jugum plaustri Gordii requisivit: quo exhibito, cùm capita loramentorum, intra nodos abscondita, reperire non posset, violentiùs oraculo usus, [2] gladio loramenta cædit; atque, ita resolutis nexibus, latentia in nodis capita invenit.

In morbum incidit & sanatur.

CAP. VIII. Hæc illi agenti nunciatur, Darium cum ingenti exercitu adventare. Itaque timens angustias magnâ celeritate [3] Taurum transcendit: in quâ festinatione quingenta stadia cursu fecit. Cùm [4] Tarsum venisset, captus [5] Cydni fluminis amœnitate, per mediam urbem influentis, projectis armis, plenus pulveris ac sudoris, in præfrigidam undam se projecit. *a* Tum repentè tantus nervos ejus occupavit rigor, ut interclusâ voce non spes modò remedii, sed nec dilatio periculi inveniretur. Unus erat ex medicis, nomine Philippus, qui solus remedium polliceretur: sed & ipsum Parmenionis pridiè à Cappadociâ missæ epistolæ suspectum faciebant; qui, ignarus infirmitatis Alexandri, scripserat, à Philippo medico caveret, nam corruptum illum à Dario ingenti pecuniâ esse. Tutius tamen est ratus, dubiæ se fidei medici credere, quàm indubitato morbo perire. Accepto igitur poculo, epistolas medico tradidit; atque ita, inter bibendum, oculos in vultum legentis intendit. Ut securum conspexit, lætior factus est; sanitatémque quartâ die recepit.

Darium vincit.
An.M.3721
Ol. 111.4.
Urb.C.420.
Ant.C.331.

CAP. IX. Intereà Darius cum [6] quadringentis millibus peditum ac centum millibus equitum, in aciem procedit. Movebat hæc multitudo hostium, respectu paucitatis suæ, Alexandrum: : sec interdum reputabat, quantas res cum istâ paucitate gessisset; quantósque populos

INTERPRETATIO.

a Tum continuò ita nimio frigore nervi ejus contracti sunt, ut voce interclusâ non tantùm spes remedii non superesset, sed nec inveniretur quomodo periculum mortis differretur.

NOTÆ.

1. Ab Orpheo.] Qui Thrax genere fuit, Calliopes & Apollinis filius, Musicus & Poëta insignis: de quo multa poëtæ commenti sunt.

2. Gladio loramenta.] Arrianus, ex Aristobulo, scribit Alexandrum, exempto pax illo temonis (erat is clavus ligneus per medium temonem trajectus, cui vinculum astrictum erat) jugum temoni detraxisse.

3. Taurum transcendit.] Mons est Asiæ maximus: à Lyciâ, ubi incipit, ad Occasum usque in Ortum perductus, varia sortitur nomina; in Ciliciâ Taurus; in Armeniâ Antitaurus; in Syriâ Amanus; in Mesopotamia Niphates; in Iberiâ Caucasus dicitur, nunc Caraman.

4. Tarsum.] Urbem Ciliciæ præcipuum ad Cydnum, Tarso.

5. Cydni.] Qui Tarsum nigras volvens aquas, præterfluit.

6. Quadringentis millibus.] Arrianus sexcenta millia: alii peditum 400 millia, equitum 100 millia numerant.

fudisset

fudisset. Itaque, cùm spes metum vinceret, periculosius differre bellum ratus, ne desperatio suis cresceret, circumvectus suos, singulas gentes diversâ oratione alloquitur: Illyrios & Thracas opum ac divitiarum ostentatione; Græcos veterum bellorum memoriâ, internecivíque cum Persis odii accendebat: Macedonas autem nunc Europæ victæ admonet, nunc Asiæ expetitæ: nec inventas illis toto orbe pares vires gloriatur. Cæterùm & laborum finem hunc, & gloriæ cumulum fore. Atque inter hæc identidem consistere aciem jubet, *a* ut hâc morâ consuescant oculis turbam hostium sustinere. Nec Darii regis opera in ordinanda acie defuit. Quippe omissis ducum officiis, ipse omnia circumire, singulos hortari, veteris gloriæ Persarum, imperiíque perpetuæ à diis immortalibus datæ possessionis admonere. Post hæc prælium ingentibus animis [1] committitur. In eo uterque rex [2] vulneratur. Tamdiu certamen anceps fuit, [3] quoad fugeret Darius. Exinde cædes Persarum secuta est. Cæsa sunt peditum [4] unum & sexaginta millia, equitum decem millia: capta quadraginta millia. [5] Ex Macedonibus cecidêre pedestres CXXX, equites CL. In castris Persarum [6] multum auri cæterarúmque opum inventum. Inter captivos castrorum, mater, & uxor [7] eadémque soror, & filiæ duæ Darii, fuêre. [8] Ad quas visendas hortandásque cùm Alexander venisset, conspectis armatis, invicem se amplexæ, velut statim morituræ, complorationem edidêrunt. Provolutæ

INTERPRETATIO.

a Ut assuescant hâc morâ conspicere, sine metu, tantam hostium multitudinem.

NOTÆ.

1. Committitur.] Jam montium angustias, Persis expulsis, per Parmenionem occupârat Alexander, & urbem Issum ceperat; ad quam prælium commissum est.

2. Vulneratur.] Acre quidem certamen fuit inter agmen Darii & Alexandri; sed de regum vulneribus non meminêrunt alii.

3. Quod fugeret Darius.] Qui cùm fortissimos quósque circa se occisos cerneret, equósque suæ quadrigæ multis affectos vulneribus, in alterum translatus currum, fugam arripuit.

4. Unum et sexaginta millia.] Diodor. peditum 120000, equitum 10000; Arrian. verò peditum 90000, equitum 10000 recenset.

5. Ex Macedonibus.] Melius 300 pedites, & 150 equites occisos, numerat Diodor. ad quem numerum accedunt Curtius & Arrian.

6. Multum auri.] Negat Arrian. ultra tria millia talentorum in castris fuisse reperta: Darius enim opes suas Damascum præmiserat.

7. Eadémque soror.] Uxorem & sororem Darii non eandem, sed diversas fuisse scribit Arrian.

8. Ad quas visendas.] Leonidam priùs unum ex aulicis miserat; qui timorem eis eximeret: ipse verè paulò post, cùm venisset, benignè eas habuit; & Darii filium sexennum complexu & osculis dignatus est. Dum tabernaculum intrat Alexander, unà cum Hephæstione, hunc reginæ Alexandrum esse ratæ, quòd illi, & par esset ætate, & præstaret corporis habitu, suo more veneratæ sunt; inde captivis spadonibus, quis Alexander esset, monstrantibus, Sisygambis advoluta est pedibus ejus, ignorationem nunquam anteà visi regis excusans, quam manu allevans rex, "Non errasti," inquit, "mater, nam & hic Alexander est. Ità Curtius.

deinde genibus Alexandri, non mortem, sed, dum Darii corpus sepeliant, dilationem mortis, deprecantur. Motus tantâ mulierum pietate Alexander, & Darium vivere dixit: & timentibus mortis metum dempsit: eásque haberi ut reginas præcepit. Filias quoque non sordidius dignitate patris sperare matrimonium jussit.

Darii thesauros capit. Tyrus expugnatur An.M.3722 Ol. 112. 1. Urb.C.421. Ant.C.330.

CAP. X. Post hæc, opes Darii, divitiarúmque apparatum contemplatus, admiratione tantarum rerum capitur. Tunc primùm luxuriosa convivia & magnificentiam epularum sectari; tunc [1] Barsenen captivam diligere, propter formæ pulchritudinem, cœpit. A quà posteà susceptum puerum Herculem vocavit. Memor tamen adhuc Darium vivere, Parmenionem ad occupandam [2] Persicam classem, aliósque amicos ad recipiendas Asiæ civitates misit: quæ statim, auditâ famâ victoriæ, ipsis Darii præfectis cum auri magno pondere tradentibus se, in potestatem victorum venêrunt. Tunc in Syriam proficiscitur: ubi obvios [3] cum infulis multos orientis reges habuit. Ex his pro meritis singulorum alios in societatem recepit: aliis regnum ademit; suffectis in loca eorum novis regibus. Insignis præter cæteros fuit [4] Abdalonymus, rex ab Alexandro [5] Sidoniæ constitutus. *a* Quem Alexander, cùm operam oblocare ad puteos exhauriendos, hortósque irrigandos solitus esset, miserè vitam exhibentem, regem fecerat, [6] spretis nobilibus, ne generis, non dantis, id beneficium putarent. Tyriorum civitas cùm coronam auream magni ponderis per legatos in titulum gratulationis Alexandro misisset, gratè munere accepto, [7] Tyrum se ire velle ad vota Herculi reddenda dixit. Cùm legati rectiùs id eum in Tyro vetere & antiquiore templo facturum dicerent, *b* in deprecantes ejus introitum

INTERPRETATIO.

a Quem Alexander regem creaverat vitam agentem in egestate; nam solebat, & aquam è puteis haurire, & hortos irrigare.

b Tantâ irâ commotus est in legatos qui precabantur ne in urbem ingrederetur.

NOTÆ.

1. Barsenen.] Memnonis uxorem, Darii filiam, " ex Arrian quam posteà uxorem duxit.

2. Persicam classem.] Eum non ad classem, sed Damascum misit; cujus præfectus per literas Alexandro thesauros Darii obtulerat.

3. Cum infulis.] Intelligit Jaddum summum Judæorum sacerdotem; qui, cùm Alexandro Tyrum obsidenti auxilia denegèsset, eidem posteà Jerosolymam petenti, cum Sacerdotibus ivit obviam, iratúmque placavit.

4. Abdalonymus.] Non Sidoni, sed Tyro regem Hephæstionis operâ creatum, testatur Diodor.

5. Sidoniæ.] Urbs est Phœniciæ, in orâ maris mediterranei, Suid.

6. Spretis nobilibus.] Illum tamen ex stirpe regiâ originem duxisse affirmat Curtius.

7. Tyrum.] Olim insula 70 passibus à continente divisa pelago, nunc ad littus maris. De Tyriorum origine infrà agemus.

ita exarsit, ut urbi excidium minaretur; confestímque exercitu insulæ applicato, non minus animosis Tyriis fiducia Carthaginiensium, bello excipitur. Augebat enim Tyriis animos [1] Didonis exemplum, quæ, [2] Carthagine conditâ, tertiam partem Orbis quæsisset; turpe ducentes, si fœminis suis plus animi fuisset in imperio quærendo, quàm sibi in tuendâ libertate. Amotâ igitur imbelli ætate Carthaginem, & arcessitis mox [3] auxiliis, non [4] magno post tempore [5] per proditionem capiuntur.

CAP. XI. Inde [6] Rhodum Alexander, [7] Ægyptum, [8] Ciliciamque [9] sine certamine recipit. [10] Ad Jovem deinde Hammonem pergit, consulturus & de eventu futurorum, & de origine suâ. Namque mater ejus Olympias confessa viro suo Philippo fuerat, Alexandrum non ex eo se, sed ex serpente ingentis magnitudinis concepisse. Denique Philippus ultimo prope vitæ suæ tempore, *filium suum non esse* palàm prædicaverat. Quâ ex causâ Olympiadem, velut stupri compertam, repudio miserat. Igitur Alexander, cupiens originem divinitatis acquirere, simul & matrem infamiâ liberare, per præmissos subornat antistites, quid sibi responderi velit. Ingredientem templum, statim antistites [11] ut Ammonis filium salutant. Ille, lætus dei adoptione, hoc se patre censeri jubet. Rogat deinde, *an omnes interfectores parentis sui sit ultus:* respondetur, *patrem ejus nec posse interfici nec mori: a regis Philippi peractam plenè ultionem esse.* Tertiam interrogationem poscenti, victoriam omnium bellorum, possessionémque terrarum dari respondetur. Comitibus quoque suis responsum, ut Alexandrum pro

Ciliciâ, Rhodo, Ægypto receptis, pergit ad Ammonis Templum
An.M.3723
Ol. 112. 2.
Urb.C.422.
Ant.C.329.

INTERPRETATIO.

a Ultionem sumptam esse ob mortem regi Philippo illatam.

NOTÆ.

1. Didonis.] De quâ agetur posteà.
2. Carthagine.] Urbs erat Africæ maxima, in orâ maritimâ, Cartin, ex cujus ruinis Tunetum excrevit.
3. Auxiliis.] A Carthaginiensibus sperabant auxilia: sed illi, novis impliciti bellis, laborantibus Tyriis adesse non potuerunt.
4. Magno post tempore.] Septem menses hâc in obsidione consumpti. Ex Plutarch. & Curt.
5. Per proditionem.] Non proditione urbs capta est, sed invictâ Alexandri fortitudine, qui eversis sæpè maris impetu aggeribus, ipse omnium primus conscensis muris urbem vi cepit, & resistentes in plateâ cives internecione delevit Ita Diod. Plutarch. & Curt.
6. Rhodum.] In mari Carpathio insula nobilissima, Cariæ adjacens ambitu 130 m. passuum. Refert Solinus nullum toto anno tam obscurum diem esse, quo in hâc insulâ Sol non cernatur.
7. Ægyptum.] Prius Gazam, ubi vulneratus est, vi; & Hierosolymam, ubi sacrificavit, deditione ceperat.
8. Ciliciam.] Amano & Tauro montibus, Pamphyliâ & mari circumscriptam.
9. Sine certamine.] Antequam ad Issum pugnaretur, Ciliciam subegerat: quare Syriam legendum est, quam Darii Satrapæ cum thesauris regiis tradiderunt Alexandro.
10. Ad Jovem.] Id est, ad Templum in Lybia, Jovi Ammoni sacrum.
11. Ut Ammonis filium.] Eadem habent. Arrian. & Paul. Oros.

deo, non pro rege, colerent. Hic illi aucta insolentia, mirúsque animo increvit tumor, exemptâ comitate, quam & [1] Græcorum literis & Macedonium institutis didicerat. Reversus ab Hammone [2] Alexandriam condidit, & coloniam Macedonum caput esse Ægypti jubet.

Pacem petenti Dario negat.

CAP. XII. Darius cùm Babyloniam profugisset, per epistolas Alexandrum deprecatur, redimendarum sibi captivarum potestatem faciat, inque eam rem [3] magnam pecuniam pollicetur. Sed Alexander, in pretium, captivarum regnum omne, non pecuniam petit. Interjecto tempore, aliæ epistolæ Darii Alexandro redduntur, quibus filiæ matrimonium & regni portio offertur. Sed Alexander *sua sibi dari* rescripsit; [a] jussítque *supplicem venire, & regni arbitria victori permittere.* Tum, spe pacis amissâ, bellum Darius reparat: [4] cum quadringentis millibus peditum, & centum millibus equitum obviam vadit Alexandro. In itinere nuntiatur, uxorem ejus ex collisione abjecti partûs decessisse, ejúsq; mortem illacrymatum Alexandrum, exequiásque benignè prosecutum, idque eum non amoris, sed humanitatis causâ fecisse. Nam semel tantùm eam Alexandro visam esse, cùm matrem filiásque ejus parvulas frequenter consolaretur. Tunc Darius se ratus verè victum, cùm, post tot prælia, etiam beneficiis ab hoste superaretur, gratumque sibi esse, si vincere nequeat, quod á tali potissimùm vinceretur. Scribit itaque & tertias epistolas, & gratias agit, quod nihil in suos hostile fecerit. Offert deinde majorem partem regni, usque flumen Euphratem, & alteram filiam uxorem; pro reliquis captivis triginta millia talentûm. [5] Ad hæc Alexander, [b] *Gratiarum actionem ab hoste supervacaneam esse* respondit; *nec à se quicquam factum in hostis adulationem, nec quod in dubios belli exitus, aut in leges pacis sibi lenocinia quæreret: sed animi magnitudine, quâ didicerit adversùs vires hostium,*

INTERPRETATIO.

a Et imperavit ut Darius súpplex veniret, & ipsi victori daret potestatem disponendi de regno, secundum voluntatem.

b Respondit, frustrà sibi Darium hostem gratias agere, cùm nil fecerit ut ipsius benevolentiam sibi conciliaret, sive bellum haberet tristes exitus, sive pax ineunda esset.

NOTÆ.

1. Græcorum literis.] Fuerat enim Aristotelis per triennium discipulus.

2. Alexandriam. Usus est operâ insignis Architecti, quem Solinus & Arias Dinocarem, Strabo Chirocatem vocat.

3. Magnam pecuniam.] Omnem etiam regionem, quam Halys fluvius definit, pollicitus est ex Diodor. Filiæ nuptias adjiciunt Curtius & Arrian.

4. Quadringentis millibus.] Melius equitum 40 millia, peditum decies centena millia habet Arrian. Dimidio enim major fuit Darii exercitus, ex Curtio, quam in Cilicia fuerat: Alexander verò septem millia equitum, & 40 millia peditum habebat.

5. Ad hæc Alexander.] Cùm Darii literas amicis legeret, Ego, inquit Parmenio, si Alexander essem, oblata acciperem. Cui Alexander subjecit, Acciperem & ego, si essem Parmenio.

non adversùs calamitates, contendere ; pollicetúrque, *præstaturum se ea Dario, si secundus sibi, non haberi velit. Cæterùm, neque mundum posse duobus solibus regi : neque orbem summa duo regna salvo statu terrarum habere : proinde aut deditionem eâ die, aut in posteram aciem paret : nec polliceatur sibi aliam, quàm sit expertus, victoriam.*

CAP. XIII. Posterâ die aciem producunt : tum repentè, ante prælium, confectum curis Alexandrum somnus arripuit. Cùm ad pugnam solus rex deesset, à Parmenione ægrè excitatus, *a* quærentibus somni causas omnibus inter pericula, cùm etiam in otio semper parcior fuerit : *Magno se æstu liberatum* ait, *somnúmque sibi à repentinâ securitate datum, quòd liceat cum omnibus Darii copiis confligere : veritum se longam belli moram, si Persæ exercitum divisissent.* Ante prælium utraque acies hostibus spectaculo fuit. Macedones multitudinem hominum, corporum magnitudinem, armorumque pulchritudinem mirabantur : Persæ à tam paucis victa suorum tot millia stupebant. Sed nec duces circumire suos cessabant. Darius vix denis armatis singulos hostes, si divisio fieret, evenire dicebat. Alexander Macedonas monebat, *ne multitudine hostium, nec corporis magnitudine, vel coloris novitate moverentur : tantùm meminisse jubet cum iisdem se tertiò pugnare ; nec meliores factos putarent fugâ, cum in aciem secum tam tristem memoriam cædium suarum, & tantum sanguinis duobus præliis fusi ferrent : & quemadmodum Dario majorem turbam hominum esse, sic virorum sibi.* Hortatur, *spernant illam aciem, auro & argento fulgentem, in quâ plus prædæ quàm periculi sit ; cum victoria non armorum decore, sed ferri virtute quæratur.*

Ad tertium prælium apparatus.

CAP. XIV. Post hæc [1] prælium committitur. Macedones in ferrum, cum contemptu toties à se victi hostis, ruebant : contrà [2] Persæ mori, quàm vinci præoptabant. Raro ullo prælio tantùm sanguinis fusum est. Darius cùm vinci suos videret, mori voluit & ipse : sed à prox-

Tertium prælium vicit Alexander.

INTERPRETATIO.

a Cùm quærerent duces causas somni insoliti inter tanta pericula, cùm soleret in otio uti brevi somno, respondit, se liberatum magnâ sollicitudine.

NOTÆ.

1. Prælium committitur.] Ad Lycum fluvium, prope Arbelam, Assyriæ urbem ; cujus vix apparent rudera.

2. Persæ mori.] Initio pugnæ & falcati currus, & Mazæus, ingenti stipatus equitatu, lævum cornu, ubi erat Parmenio, magnum in discrimen adduxêrunt : dum in cornu dextro Alexandrum inter & Darium acriter certatum est. Sed occiso Darii aurigâ, Persæ, regem interfectum opinati, victori Alexandro cessêrunt ; & Darius ipse, conversis habenis, fugit. Quo audito, Mazæus, relictâ pugnâ, se recepit Babyloniam. Hæc multis Diod. Curt. & Arrian. Initio pugnæ dum Mazæi equites Macedonum impedimenta diriperent, misso à Parmenione Polydamanti respondit Alexander : Abi, nuntia Parmenioni, Si acie vicerimus, non nostra solùm nos recuperaturos, sed omnia, quæ hostium sunt, possessuros.

An. M. 3724
Ol. 112. 3.
Urb. C. 423.
Ant. C. 328.

imis fugere compulsus est. Suadentibus deinde quibusdam, ut [1] pons Cydni fluminis, ad iter hostium impediendum, intercluderetur: *Non ita se saluti suæ velle consultum* ait, *ut tot millia sociorum hosti objiciat: debere & aliis fugæ viam patere, quæ patuerit sibi.* Alexander autem periculosissima quæque aggrediebatur; & ubi confertissimos hostes acerrimè pugnare conspexisset eò se semper ingerebat, periculáque sua esse, non militum volebat. [2] Hoc prælio Asiæ imperium rapuit, quinto post acceptum regnum anno; cujus tanta fœlicitas fuit, ut post hoc nemo rebellare ausus sit: patienterque Persæ post imperium tot annorum, jugum servitutis acceperint. Donatis refectísque militibus 34 diebus prædam recognovit. [3] In urbem deinde [4] Susa 40 millia talentûm invenit. [5] Expugnat & Persepolim, caput Persici regni, urbem multis annis illustrem, refertámque orbis terrarum spoliis, [6] quæ interitu ejus primùm apparuêre. Inter hæc DCCC admodum Græci occurrunt Alexandro, qui pœnam captivitatis [7] truncatâ corporis parte tulerant; rogantes, ut sicuti Græciam, se quoque ab hostium crudelitate vindicaret. Datâ potestate redeundi, agros accipere maluêrunt, [a] ne non tam gaudium parentibus, quàm detestandum sui conspectum reportarent.

Darius à suis occiditur.

CAP. XV. Intereà Darius, in [8] gratiam victoris, à [9] cognatis suis, aureis compedibus, catenísque in vico [10] Parthorum Darâ vincitur,

INTERPRETATIO.

a Ne non afferrent tantam lætitiam parentibus ob reditum, quantum horrorem ob deformitatem corporis.

NOTÆ.

1. Pons Cydni.] Melius habet Curtius Lyci.

2. Hoc prælio.] Persæ ad 40 millia, Macedones 300 occisi: 90 Persarum millia, Macedones 50 tantùm, ex Diod.

3. In urbem deinde. Priùs Babylonem, id agente Mazæo, instructâ acie, ingressus est, dum universa populi multitudo portis effusa, sacerdotésque illi prodeunt obviam, urbémque & regis thesauro offerunt.

4. Susa.] Susianæ regionis caput, à Menone ad Eulæum fluvium condita; ubi Darii filium, & filias matrémque reliquit, magistris, qui eas linguam Græciam edocerent, adhibitis.

5. Expugnat.] Superatis montium jugis, hostibúsque pulsis ex eorum faucibus, descendit in Persidem, ubi Persepoli sine pugnâ potitus est.

6. Quæ interitu ejus.] Urbem, quòd Persici regni caput essent, & Græcis olim infensissima, arcémque, Thaïdis meretricis consilio, dum ipse temulentus esset, dissuadente Parmenione, diripi & incendi jussit: centum & viginti talentûm millia in arce reperta traduntur. Ita Diodor. & Curt.

7. Truncatâ parte.] Aliis manus, pedes aliis, vel aures, vel nares, amputatis referunt Diodor. & Curt. quod supplicia genus frequens fuit apud Persas.

8. In gratiam victoris.] Non ita, sed quia Darius custodiam sui corporis credere Græcis volebat, & Bessus Bactrianorum Satrapa ambiret Persarum imperium.

9. Cognatis suis.] Besso & Nabarzane, quem ille spe potiundi imperii corruperat.

10. Parthorum.] Quorum regio, Media, Hircaniâ, & Asiâ terminata fuit: sed ubi Arsaces, victo Seleuco, sive Callinicus ille fuerit, sive Ceraunus, Par-

Credo

Credo ita diis immortalibus judicantibus, ut in terrâ eorum, [1] qui successuri imperio erant, Persarum regnum finiretur. Alexander quoque [2] citato cursu posterâ die supervenit: ibíque cognovit Darium clauso vehiculo per noctem exportatum. Jusso itaque exercitu subsequi, cum sex millibus equitum, fugientem insequitur: in itinere multa & periculosa prælia facit. Emensus deinde multa millia passuum, cùm nullum Darii indicium reperisset, respirandi equis datâ potestate, [3] unus ex militibus. dum ad fontem proximum pergit, in vehiculo Darium, multis quidem [4] vulneribus confossum, sed spirantem adhuc, invenit: qui, [5] applicito captivo, cùm civem ex voce cognovisset, *id saltem præsentis fortunæ solatium habere se* dixit, *quod apud* [6] *intellecturum locuturus esset, nec incassùm postremas voces emissurus.* Perferri hæc Alexandro jubet, *a se nullis in eum meritorum officiis, maximorum illi debitorem mori, quòd in matre liberisque suis, regium ejus non hostilem animum expertus, fæliciùs hostem quàm cognatos sortitus sit: quippe matri & liberis suis ab eodem hoste vitam datam, sibi à cognatis ereptam, quibus & vitam, & regna dederit: quamobrem gratiam illis eam futuram, quam ipse victor volet. Alexandro referre se, quam solam moriens potest, gratiam: precari superûm inferûmque numina, & regales deos, uti illi terrarum omnium victori contingat imperium. b Pro se justam magis, quàm gravem, sepulturæ veniam orare. Quod ad ultionem pertineat, jam non suam, sed exempli, communémque omnium regum esse causam, quam negligere, illi & indecorum & periculosum esse: quippe cùm in altero justitiæ ejus, in altero etiam utilitatis causa versetur. In quam rem unicum pignus fidei regiæ,* [7] *dexteram se ferendam Alexandro dare.* Post hæc porrectâ manu [8] expi-

INTERPRETATIO.

a Se mori nullis officiis ab ipso bene meritum, eùm maxima ab ipso acceperit.

b Petere pro se ut sepulturam concedat: quòd cùm justum sit, non grave Alexandro fore.

NOTÆ.

thorum regnum firmavit omnibus ferè provinciis, quæ ab Euphrate ad Oxim pertinent, Parthiæ nomen à Parthis ibi imperantibus inditum est.

1. Qui successuri.] Aliquanto pòst Arsaces ex Parthiâ oriundus Parthorum regnum instituit. De his inferiùs agemus.

2. Citato cursu.] Mirâ celeritate Persepoli venit Ecbatana: tum portas Caspias transgressus, fugientem Darium in Parthiam secutus est.

3. Unus ex militibus.] Polystratus Macedo.

4. Vulneribus confossum.] Imminente Alexandro, Bessus & Nabarzanes Darium, quem in vehiculo aureis catenis ligaverant, hortati sunt, ut equo conscenso fugâ sè hosti eriperet. Cùmque ille parricidas secutorum se negaret, ab iis multis confossus est vulneribus, equi vulnerati, duóque servi, qui regem comitabantur interfecti.

5. Applicato captivo.] Locus mendosus: legendum est enim, applicitó capite.

6. Intellecturum.] Qui Polystratus Persicum idioma callebat.

7. Dexteram.] Hoc fidei pignus certissimum apud Persas fuit.

8. Expiravit.] Darii morte à Persis ad Macedones translatum est Orientis Imperium, quod ab anno 3493, quo Cyrus vicit Astyagem, ad annum 3724, quo Darius à Besso occisus est, per annos 231 sub 13 regibus floruit.

ravit.

ravit. Quæ ubi Alexandro nuntiata sunt, viso corpore defuncti, tam indignam illo fastigio mortem lacrymis prosecutus est: corpusque regio more sepeliri, & reliquias ejus majorum tumulis inferri jussit.

LIBER XII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Alexandri in retinendo milite solertia. Græci bellum, absente Alexandro, reparant.*
2. *Alexander, rex Epiri, Italiam turbat, & tandem in pugnâ cadit: Scythæ Alexandri præfectum & exercitum internecione delent.*
3. *Alexandri simulatio, ambitio, cum Thalestri concubitus, luxus, & profusiones.*
4. *Quâ ratione Macedones tumultuantes in officio continuerit.*
5. *In domesticos suos ferrum stringit, & nova ratione adversarios ulciscitur, populos multos subigit, & Bessum, Darii interfectorem, de medio tolli curat.*
6. *In convivio mactat Clitum amicum, quem frustrà desiderat, peccati serâ pœnitentiâ ductus.*
7. *Ad ingenium reversus, in prudentes consiliarios sævit: ad Orientem statuit imperii limites. Bacchi vestigiis delectatur, Herculisque gesta superare contendit.*
8. *Porum, prælio superatum, regiè excipit & dimittit: multis populis expugnatis, quietem exercitui concedere velle videtur.*
9. *Bellum instaurat. In Sugambrorum urbe de vitâ certat, & periclitatur.*
10. *Ab amicis periculo ereptus, Oceanum lustrat: terminos Imperii statuit: præfectos vitâ privat, & ad nuptias applicat animum.*
11. *Liberalitas, munificentia, & severitas ejusdem.*
12. *Quâ ratione Macedones seditiosos ad officium revocaverit. Hephæstionis obitus & tumulus.*
13. *Dum Occidentales Provinciæ manus porrigunt, Alexander, in lethalem morbum incidit, Babylonem pergens.*
14. *Alexander Antipatri artibus veneno extinguitur.*
15. *Alexandri moribundi novissima verba.*
16. *Ejusdem Alexandri Magni elogium.*

CAPUT

CAPUT I.

ALEXANDER in prosequendo Dario [1] amissos milites, magnis funerum impensis extulit; reliquis expeditionis ejus sociis tredecim millia talentûm divisit. Equorum major pars aestu amissa, inutilésque etiam, qui superfuerant, facti. Pecunia omnis [2] centum nonaginta millia talentûm [3] Ecbatana congesta, eique Parmenio præpositus. Dum hæc aguntur, epistolæ Antipatri è Macedonia ei redduntur, quibus bellum Agidis, regis Spartanorum, in Græciâ; bellum Alexandri, regis Epiri, in Italiâ; bellum [4] Zopyrionis, præfecti ejus, in Scythiâ, continebatur. Quibus variè affectus, plus tamen lætitiæ, cognitis mortibus duorum æmulorum regum, quàm doloris, amissi cum Zopyrione exercitûs suscepit. Namque pòst profectionem Alexandri, Græcia fermè omnis, in occasionem recuperandæ libertatis, ad arma concurrerat, [5] auctoritatem Lacedæmoniorum secuta, qui Philippi Alexandríque pacem soli spreverant, & leges respuerant. [6] Dux hujus belli Agis rex Lacedæmoniorum fuit, quem motum Antipater [7] contractis militibus in ipso ortu oppressit. Magna tamen utrinque cædes fuit. Agis rex [8] cùm

Alexander milites retinet: Græci bellum in eum renovant.

An M 3724. Ol. 112. 3. Urb C 423. Ante C 328.

INTERPRETATIO.

a Alexander magnificis funeribus honoravit corpora millium quos amiserat dum Darium persequeretur.

NOTÆ.

1. Amissos milites.] Domitâ Perside, in Mediam Persepoli duodecimis castris pervenit; eâque celeritate fugientem Darium secutus est, ut spatio undecim dierum 3300 stadia, teste Plutarcho, confecerit.

2. Centum nonaginta.] Centum & octoginta millia numerat Diodor. Parmenioni commissa.

3. Ecbatana.] Bathana vocat Curtius: nam Ecbatana, Mediæ caput, à Seleuco condita refert Plinius, nunc Casbin.

4. Zopyrionis.] De Zopyrione, illiúsque à Scythis clade, nihil habet Arrianus Meminit quidem Curtius: sed vult eum non Ponto, sed Thraciæ præpositum fuisse: non in Scythas, sed in Getas gessisse bellum, cladémque illi non ab hostibus, sed à procellis tempestatibúsque illatam.

5. Auctoritatem Lacedæmoniorum.] Agis, gloriam Alexandri æmulatus, civitates omnes ad arma capessenda hortabatur; dumque Thraciam Memnon dux fortissimus, cui fœdere junctus erat, subigit, ipse, octo Persarum millibus auctus, in Macedoniâ, prope Corrhagium, Antipatrum fuderat.

6. Dux hujus belli.] Et à sociis & ab exercitu peditum 22 millium, equitum 2 millium imperator electus est.

7. Contractis militibus.] Rebus in Thraciâ post Memnonis obitum compositis, in Macedoniam rediviț Antipater; ut collectis novis viribus obsessæ ab Agide Megalopoli opem ferret.

8. Cùm suos terga dantes.] Dum in loco angusto pugnant Lacedemonii, jamque Macedonibus cedere incipiunt, Agis, medios in hostes irruens, fortissimos quósque occidit, aliósque propulit sed, dum fortìter dimicat, cruribus hastâ perfossis, clypeo exceptus à suis in castra referebatur, cùm Lacedæmonios, Macedonum & numero & virtute victos, terga dare circumspexit; tum humi depositus, clypeo corpus protegens, & hastam dextrâ vibrare, & ad pugnam cominùs vocare hostes: at paulò pòst transfixus lanceâ moribundus in arma procubuit.

suos

suos terga dantes videret, dimissis satellitibus, ut Alexandro fœlicitate, non virtute, inferior videretur, tantam stragem hostium edidit, ut, agmina interdum fugaret. Ad postremum, et si à multitudine victus, [1] gloriâ tamen omnes vicit.

Alexander, rex Epiri, vincitur, & perit.

CAP. II. Porro [2] Alexander, rex Epiri, in Italiam à Tarentinis, auxilia [3] adversùs [4] Bruttios deprecantibus, sollicitatus, ita cupidè profectus fuerat, veluti in divisione orbis terrarum, Alexandro, Olympiadis sororis suæ filio, Oriens, sibi Occidens fortè contigisset: non minorem rerum materiam in Italia, Africâ, Siciliâque, quàm ille in Asiâ, & in Persis habiturus. Huc accedebat, quòd sicut Alexandro Magno Delphica oracula insidias in Macedoniâ; ita huic responsum [5] Dodonæi Jovis, circa urbem [6] Pandosiam amnémque [7] Acherusium prædixerat, Quæ utraque cùm in Epiro essent, ignarus eadem & in Italiâ esse, ad declinanda fatorum pericula, peregrinam militiam cupidiùs elegerat. Igitur, cùm in Italiam venisset, primum illi bellum cum [8] Apulis fuit: quorum cognito urbis fato, brevi post tempore pacem & amicitiam cum rege eorum fecit. Erat namque tunc temporis urbs Apulis Brundusium, quam [9] Ætoli, sequuti tum famâ rerum [10] in Trojâ gestarum clarissimum ac nobilissimum ducem [1] Diomedem, condiderant:

NOTÆ.

1. Gloriâ tamen.] Lacedæmoniorum quinque millia cecidère, & vix quisquam, nisi saucius, in castra rediit.

2. Alexander] Qui Molossus dictus est, ex Agellio, Olympiadis frater, & Cleopatræ, quæ Alexandri Magni soror fuit, maritus. Ubi Alexandrum in Asiam appulisse audiit, ipse continuò spe victoriæ transmisit in Italiam: prius tamen è Græciâ solvisse, author est Plutarchus, quàm in Asiam transiisset Alexander.

3. Adversùs Bruttios.] Contra Messapios & Lucanos evocatum dicit Strabo; quibuscum multa prælia commisit, ut narrat Livius.

4. Bruttios.] Qui Lucanis contermini ad fretum Siculum, inter Tyrrhenum mare & sinum Tarentinum, incolebant.

5. Dodonæi Jovis.] Dodona civitas fuit in Chaoniâ, Epiri regione; propter quam querneum nemus Jovi sacrum: in quo Templum Jovis fuisse perhibetur, & in eo oraculum omnium, quæ apud Græcos erant, vetustissimum: duas ibi columbas fuisse oracula fabulantur; quartam altera Delphos altera in Ammonis Templum evolaverat. Dodona, vel a Dodone, Europæ Jovísque filio; vel à Dodonâ, filio Javan, nomen sortita est.

6. Pandosiam.] Urbs gemina; una Bruttiorum, prope Acheruntem fluvium, non procul à Cosentiâ; altera in Epiro ad Acheruntem quoque, ubi Pandosia lacus.

7. Acherusium.] Duplex est etiam. Alter in Brutiis in sinum Terinæum: alter in Epiro, in Ambracium decurrens: hic fabulis notissimus.

8. Apulis.] Qui ab Apennino ad mare Adriaticum pertingebant. Dicebantur alii Daunii, alii Peucetii, nunc la Pouille.

9. Ætoli.] Achaiæ populi inter Locros & Acarnanas, Acheloo fluvio vicini.

10. In Trojâ.] Phrygiæ minoris civitate, non procul ab Idâ monte, Homeri versibus celebratissima.

11. Diomedem.] Tydei & Deiphiles filium, de quo multa Homerus: propter uxoris libidines patriam exosus, in Appuliam profectus est: ubi parte regni à Dauno acceptâ, Argos & Brundusium condidisse fertur.

sed

sed pulsi ab Appulis, consulentes oracula responsum acceperant, *locum quem repetîssent perpetuò possessuros*. Hâc igitur ex causâ, per legatos cum belli comminatione, restitui sibi ab Appulis urbem postulaverant. Sed ubi Appulis oraculum innotuit, interfectos legatos in urbe sepelierant, perpetuam ibi sedem habituros. Atque ita defuncti responso diu urbem possedêrunt. Quod factum cùm cognovisset Alexander, antiquitatis fata veneratus, bello Appulorum abstinuit. Gessit & cum Brutiis Lucanísque bellum; multásque [1] urbes cepit: tum & cum [2] Metapontinis, & [3] Pediculis, & Romanis, fœdus amicitiámque fecit. Sed Brutii Lucanique, cùm auxilia à finitimis contraxissent, acrius bellum repetivêre. Ibi rex juxta urbem Pandosiam, & flumen Acheronta, non priùs fatalis loco cognito nomine, quàm occideret, [4] interficitur; *a* moriénsque non in patriâ fuisse sibi periculosam mortem, propter quam patriam fugerat, intellexit. [5] Corpus ejus [6] Thurii publicè redemptum [7] sepulturæ tradidêrunt. Dum hæc aguntur in Italiâ, Zopyrion quoque, præfectus Ponti ab Alexandro Magno relictus, otiosum se ratus, si nihil & ipse gessisset, adunato XXX millium exercitu, Scythis bellum intulit: cæsúsque cum omnibus copiis, pœnas temerè illati belli genti innoxiæ luit.

CAP. III. Hæc cùm nuntiata in Parthis Alexandro essent, simulato mœrore, propter Alexandri cognationem, exercitui suo triduum luctum indixit. Omnibus deinde, velut perpetrato bello, reditum in patriam ex- Alexandri ambitio & luxus.

INTERPRETATIO.

a Et moriens cognovit non fuisse sibi metuendam in patriâ mortem, cujus metu reliquerat regnum.

NOTÆ.

1. Urbes cepit.] Fusis sæpè Brutiorum copiis, Heracleam Tarentinorum, Cosentiam Lucanorum, Sipontum Brutiorum, Acerinam Messapiorum colonias cepit; misitque in Epirum 300 familias nobiles, quas obsidum numero haberet.

2. Metapontinis.] Metapontum urbs Lucaniæ, in orâ sinûs Tarentini, Torre di mare.

3. Pediculis.] Apuliæ circa Brundusium populis.

4. Interficitur.] Idem fusiùs refert Livius, cùm tres tumulos inter se distantes insedisset: imbres continui, ne alii aliis auxilio esse possent, impedierunt. Quare hostes, duobus præsidiis oppressis, ad eum tumulum, ubi rex erat, conversi sunt; sed ille per medios erumpens hostes, ducem Lucanorum occidit, jamque ad fluvium pervenerat, cùm miles incerto vado transiens, (vis enim aquæ pontem abstulerat:) Jure, inquit, Acheris vocaris. Quo audito, Alexander, memor oraculi, quo mors illi fuerat ad Acherontem prædicta, aliquandiu dubius an transiret, substitit: sed ut vidit transfugas Lucanos in ipsum irruentes, per medium amnem transmisit equum, quem dum transnatat, à Lucano eminus veruto transfixus est.

5. Corpus ejus.] Corporis lacerati pars Cosentiam missa, pars retenta ad ludibrium; quam sævienti turbæ eripuit mulier, cujus maritus & liberi apud hostes erant. Hæc Livius.

6. Thurii.] Quæ civitas priùs Sybaris dicta est, inter ostia Sybaris & Crathis fluviorum, in magnâ Græcia.

7. Sepulturæ.] Primùm Cosentiæ sepultum est corpus, tum ossa Metapontum translata, denique in Epirum ad Cleopatram conjugem remissa, teste Livio.

An M. 3725 Ol. 112. 4. Urb C. 424 Ant. C. 327 pectantibus, conjugésque ac [1] liberos suos animo jam quodammodo complectentibus, ad [2] concionem exercitum vocat: Ibi *nihil actum tot egregiis præliis* ait, *si incolumis Orientalis Barbaria relinquatur: nec se corpus, sed regnum Darii petîsse, persequendosque esse eos, qui à regno defecerint.* Hâc oratione velut ex integro incitatis militum animis [3] Hyrcaniam [4] Mardósque [5] subegit. Ibi ei occurrit [6] Thalestris sive Minithæa, Amazonum regina, cum CCC mulieribus, XXV dierum inter confertissimas gentes itinere confecto, ex rege liberos quæsitura: cujus conspectus adventúsque admirationi omnibus fuit, & propter insolitum fœminis habitum, & propter expeditum concubitum. Ob hoc tredecim diebus otio à rege datis, ut visa est uterum implêsse, discessit. Post hæc Alexander habitum regum Persarum, & [7] diadema, insolitum anteà regibus Macedonicis, velut in leges eorum, quos vicerat, transiret, assumit. [a] Quæ ne invidiosius in se uno conspicerentur, amicos quoque suos longam vestem auratam purpureámque sumere jubet. Ut luxum quoque, sicuti cultum Persarum imitaretur, inter pellicum regiarum greges electæ pulchritudinis nobilitatísque, noctium vices dividit. His rebus ingentes epularum apparatus adjicit, ne jejuna & destructa luxuria videretur, conviviúmque juxta regiam magnificentiam ludis exornat: immemor prorsus, tantas opes amitti his moribus, non quæri solere.

Milites tumultuantes in officio continet. CAP. IV. Inter hæc indignatio omnium totis castris erat, à Philippo illum patre tantùm degeneravisse, ut etiam patriæ nomen ejuraret, morésque Persarum assumeret, quos propter tales mores vicerat. Sed ne solus vitiis eorum, quos armis subegerat, succubuisse videretur; militibus

INTERPRETATIO.

[a] Ne ægrè ferrent milites, dum ea in rege solo viderent.

NOTÆ.

1. Liberos suós.] Fecerant rumori fidem Græci milites, in patriam redire jussi.

2. Ad concionem.] Priùs in Prætorium præfectos copiarum vocavit, & abortis lacrymis eos ad bellum persequendum hortatus est.

3. Hyrcaniam.] Quæ inde ad Margianam & Parthiam, hinc ad mare Caspium pertinet.

4. Mardos.] Qui non in Armeniæ confinio, ut Straboni & Ptolemæo visum est, sed inter Susianam & Hyrcaniam habitabant.

5. Subegit.] Bucephalus à Barbaris captus est; sed eos adeò minis terruit Alexander, ut equum cum muneribus ipsi remiserint.

6. Thalestris.] Corporis & robore & pulchritudine excellens, ut aid Diod. inter Phasim & Thermodoonta imperabat: author est tamen Arrianus Amazonum gentem Alexandri tempore non fuisse superstitem; sed equestres quasdam mulieres armatas Amazonum more exhibitas Alexandro ab Atropate Mediæ Satrapâ: quod verius putem.

7. Diadema.] Capitis erat redimiculum: ipse enim Alexander dempsit sibi diadema, quo vulnus Lysimachi obligaret. Istâ fasciâ primus apud Romanos usus est Aurelianus, si Aurelio Victori credimus.

quo-

quoque suis permisit, si quarum captivarum consuetudine tenerentur, ducere uxores: *a* existimans minorem in patriam reditûs cupiditatem futuram, habentibus in castris imaginem quandam larium, ac domesticæ sedis: simul & laborem militiæ molliorem fore dulcedine uxorum. In supplementa quoque militum minùs exhauriri posse Macedoniam, si veteranis patribus tirones filii succederent, militaturi in vallo, in quo essent nati, constantioresque futuri, si non solùm tirocinia, verùm & incunabula in ipsis castris posuissent. Quæ consuetudo in successores quoque Alexandri mansit. Igitur et alimenta pueris statuta, & instrumenta armorum equorúmque juvenibus data; & patribus, pro numero filiorum, præmia statuta. Si quorum patres occidissent, nihilominus pupilli stipendia patrum trahebant; quorum pueritia inter varias expeditiones militia erat. Itaque à parvula ætate periculis laboribúsque indurati, invictus exercitus fuêre: *b* neque castra aliter quàm patriam, neque pugnam aliud unquam quàm victoriam duxêre. Hæc soboles nomen habuit Epigoni. Parthis deinde domitis, præfectus his statuitur ex nobilibus Persarum Andragoras: unde posteà originem Parthorum reges habuêre.

CAP. V. Intereà Alexander non regio, sed hostili odio sævire in suos cœpit. Maximè indignabatur carpi se sermonibus suorum, Philippi patris, patriæque mores subvertisse. Propter quæ crimina, [1] Parmenion quoque senex, dignitate regi proximus, cum Philotâ filio, de utroque priùs quæstionibus habitis, interficitur. Fremere itaque omnes universis castris cœpére, innoxii senis filiíque casum miserantes, interdum *se quoque non debére meliùs sperare* dicentes. Quæ cum nuntiata Alexandro essent, verens ne hæc opinio etiam in Macedoniam divulgaretur, & ne victoriæ gloria sævitiæ macula infuscaretur, simulat se ex amicis quosdam in patriam victoriæ nuncios missurum. Hortatur milites suis scribere, *c* rariorem habituros occasionem, propter militiam remotiorem.

In suos sævit: multos populos subigit: Bessum curat necari.

INTERPRETATIO.

a Arbitratus milites non tanto ardore optaturos reditum in patriam, si haberent in castris speciem quandam sedis domesticæ.
b Et habuerunt castra pro patriâ, & certamen pro victoriâ.
c Cum rarò se offerret scribendi occasio, quia bellum in remotis regionibus agebant.

NOTÆ.

1. Parmenion quoque.] Cùm multi proceres in Alexandrum conjurâssent, Dymnus exoleto Nichomacho, is fratri Ceballino rem patefacit; qui non ausus adire regem, Philotæ, quæ â fratre accepisset, narrat: deinde rem totam Alexandro per Metronem aperit. Quare Alexander Philotam, quòd eum non monuisset, in vincula conjici jubet: qui tormentis coactus, crimen & suum & patris, seu verum, seu falsum, confessus interiit: & continuo rex Parmenionem in Mediâ, misso Polydamante, per duces interfici curavit.

Datos fasces epistolarum tacite ad se deferri jubet: ex quibus cognito de se singulorum judicio, *a* in unam cohortem eos qui de rege duriùs opinati fuerant, contribuit, aut [1] consumpturus eos, aut in ultimis terris in colonias distributurus. Inde [2] Drancas, [3] Evergetas, Parymas, Parapammenos, Adaspios, cæterósque populos, qui in radice [4] Caucasi morabantur, subegit. Intereà unus ex amicis Darii [5] Bessus, vinctus producitur, qui regem non solùm prodiderat, verùm & interfecerat. Quem in ultionem perfidiæ excruciandum [6] fratri Darii tradidit; reputans non tam hostem suum fuisse Darium, quàm amicum ejus, à quo esset occisus. Et ut his terris nomen relinqueret, urbem [7] Alexandriam super amnem [8] Tanaïm condidit, intra diem septimum decimum muro VI millium passuum consummato, translatis eò trium civitatum populis, quas Cyrus condiderat. In Bactrianis quoque Sogdianísque XII urbes condidit, distributis his, quoscunque in exercitu seditiosos habebat.

An.M.3726
Ol. 113. 1.
Urb.C.425.
AnteC.326.

Clitum occidit.

CAP. VI. [9] His ita gestis, solenni die amicos in convivium vocat;

INTERPRETATIO.

a Composuit unam cohortem ex iis qui scripserant de ipso injuriosius.

NOTÆ.

1. Consumpturos eos.] Illam cohortem seorsim à cæteris ignominiæ causâ incedere jubet. Nihil illis ad bella promptius fuit: eorum enim virtutem incitabat ignominiæ delendæ cupido. Ità Curt.

2. Drancas, Evergetas, &c.] Hi omnes populi Asiæ erant & Arachosiis finitimi.

3. Evergetas.] Qui priùs Aripimaspi dicebantur, ex Diod. Sed eos Cyrus Evergetas, & Persicâ linguâ Orosangas nominavit, quòd ejus exercitum fame graviter laborantem juvissent commeatibus: cujus etiam in Cyrum beneficii memor Alexander, eos muneribus affecit.

4. Caucasi.] Duplex est Caucasus; alter notissimus inter mare Caspium & Pontum Euxinum; alter in Scythiæ & Indiæ confinio, ex quo Indus & Oxus profluunt:

5. Bessus.] Rem aliter Curtius, aliter Arrianus narrat. Bessus Spitamenis, Dataphernis, & Catenis conjuratione proditus & in equum impositus, ad Alexandrum ductus est, ex Curtio. Vel potiùs, si Arriano credimus, Alexander à Spitamene, monitus, ut unum è ducibus mitteret, misit Ptolemæum Lagi, qui Bessum à suis proditum cepit.

6. Fratri Darii.] Oxatri, quem inter corporis custodes habebat Alexander. Ita Curtius. Arrianus tamen testatur eum in Ecbatana missum, ut in Medorum Persarúmque consilio puniretur: Diodorus verò, à Darii propinquis multas in partes concisum. Plutarchus eum duabus arboribus alligatum, & ab iis in suam rectitudinem redeuntibus discerptum scribit.

7. Alexandriam.] Sexaginta stadiorum murus fuit, 20 diebus muro cincta est. Ex Arriano.

8. Tanaïm.] Duplex est hujus nominis fluvius: alter in Moscoviâ, qui Asiam ab Europâ dividens in paludem Mæotidem se exonerat: alter in Scythiâ Orientali, qui ex Sogdianorum montibus ortus in mare Caspium profluit. Jaxartes propriè dicitur: sed à Macedonibus Tanaïs dictus est.

9. His ita gestis.] Multa ibi omisit Justinus, Cyropoleos, Maracandæ, Rupísque asperrimæ expugnationem, bellum in Scythas gestum, & eorum fugam: defectionem Sogdianorum; Sacarum, Daharum, Massagetarúmque deditionem. ubi

ubi ortâ inter ebrios rerum à Philippo gestarum mentione, *a* præferre se patri ipse, rerúmque suarum magnitudinem extollere cœlo tenus cœpit, assentiente [1] majore convivarum parte. *b* Itaque cùm unus è senibus Clitus, fiduciâ [2] amicitiæ regiæ, cujus palmam tenebat, memoriam Philippi tueretur, [3] laudarétque ejus res gestas; adeo regem offendit, ut telo à satellite rapto, eundem [4] in convivio trucidaverit. Quâ cæde exultans, mortuo patrocinium Philippi, laudémque paternæ, militiæ [5] objectabat. Postquàm satiatus cæde animus conquievit, & in iræ locum successit æstimatio, modò personam occisi, modò causam occidendi considerans, pigere eum facti cœpit: *c* quippe paternas laudes tam iracundè accepisse se, quam nec convitia debuisset; amicúmque senem & innoxium, à se occisum inter epulas & pocula, dolebat. Eodem igitur furore in pœnitentiam, quo pridem in iram versus, mori voluit. Primùm in fletus progressus, amplecti mortuum, vulnera tractare, & quasi audienti confiteri dementiam; arreptum telum in se vertit; peregissetque facinus, nisi amici intervenissent. Mansit hæc voluntas moriendi etiam sequentibus diebus. Accesserat enim pœnitentiæ, nutricis suæ, sororis Cliti, recordatio; cujus absentis eum maximè pudebat; *d* tam fœdam illi alimentorum suorum mercedem redditam, ut in cujus manibus pueritiam egerat, huic juvenis, & victor, pro beneficiis funera remitteret. Reputabat deinde, quàntùm in exercitu suo, quantùm apud devictas gentes fabularum atque invidiæ, quantùm apud cæteros amicos metum & odium sui fecerit: quam amarum & triste reddiderit convivium suum, non armatis in acie, quàm in convivio terribilior. Tunc Parmenion & Philotas, tunc [6] Amyntas consobrinus,

An M 3727.
Ol. 113. 2.
Urb. C. 426.
Ante C 325.

INTERPRETATIO.

a Incepit se patri Philippo anteferre, & extollere usque ad cœlum res à se gestas.

b Quare cùm Clitus, unus è senibus, fretus amicitiâ Alexandri, apud quem maxime omnium gratiosus erat, laudaret Philippum, & ejus gesta extolleret.

c Nec enim debuisset audire convitia in patrem, si dicta essent, animo tam iracundo, quàm audiverat ipsius laudes à Clito dictas.

d Illi reddidisse tam iniquum præmium pro alimentis ab eâ acceptis, ita ut juvenis & victor fratrem occisum pro beneficiis remitteret illi, à qua educatus fuerat in pueritia.

NOTÆ.

1. Majore convivarum.] Juvenum, qui Alexandrum non Philippo tantùm sed Baccho etiam præferebant. Ex Arriano.

2. Amicitiæ regiæ.] Illius soror, Hellenice, quæ Alexandrum educaverat à rege haud secus quàm mater diligebatur; ipseq; regem, dum nudo capite ad Granicum pugnaret, suo clypeo texit, & Rosacis manum, regem gladio petentis, amputavit.

3. Laudarétque.] Vitam servatam regi, cædémque Attali exprobravit, & Ammonis elusit oraculum.

4. In convivio trucidaverit.] Alexander post cœnam procurrit in regiæ vestibulum, & hastâ ablatâ vigili, constitit in aditu, ubi Clitum, dum ultimus exit sine lumine, medium transfixit. Curtius.

5. Objectabat.] Illius aspersus sanguine, "I nunc," inquit, "ad Philippum, Parmenionem, & Attalum."

6. Amyntas.] Perdiccæ regis, qui Philippi frater erat, filius; quem post Philippi cædem occidi jussit.

tunc

tunc [1] noverca fratrésque interfecti: tunc Attalus, [2] Eurylochus, Pausanias, aliíque Macedoniæ extincti principes, occurrebant. *a* Ob hæc illi quatriduo perseverata inedia est, donec exercitûs universi precibus exoratus est, precantis *ne ita mortem unius doleat, ut universos perdat, quos in ultimam deductos Barbariam, inter infestas, & irritatas bello gentes, destituat.* Multùm profuêre [3] Callisthenis philosophi preces, condiscipulatu apud Aristotelem familiaris illi, & tunc ab ipso rege ad prodenda memoriæ acta ejus accitus. Revocato igitur ad bellum animo [4] Chorasmos & [5] Dahas [6] in deditionem accepit.

Statuit imperti limites, Herculem superare contendit.

CAP. VII. Deinde, quod primo ex Persico superbiæ regiæ more distulerat, ne omnia pariter invidiosiora essent, non salutari, sed [7] adorari se jubet. Acerrimus inter recusantes [8] Callisthenes fuit. Quæ res [9] & illi, & multis principibus Macedonum exitio fuit; siquidem sub specie insidiarum omnes interfecti. Retentus tamen est à Macedonibus mos salutandi regis, explosâ adoratione. Post hæc Indiam petit, ut Oceano ultimóque Oriente finiret imperium. Cui gloriæ, ut etiam exercitus ornamenta convenirent, *b* phaleras equorum, & arma militum, argento inducit; exercitumque suum, ab argenteis clypeis,

INTERPRETATIO.

a Propter hanc cædem per quatuor dies abstinuit à cibo.
b Decoravit argento phaleras equorum; & arma militum.

NOTÆ.

1. Noverca.] Cleopatra Attali neptis, quam, tosto in pelvi ejus filio, ad suspendium adegit Olympias.

2. Eurylochus.] Vel aliis Historicis ignotus fuit, vel turpiter lapsus est Justinus: Eurylochum enim non occidit Alexander; sed maximis affecit muneribus, ob detectam Hermolai conjurationem: quod paulò post Cliti mortem contigit.

3. Callisthenis.] Qui etiam ob Hermolai conjurationem, indictâ causâ, morti addictus est: quod pluribus narrat Curtius.

4. Chorasmos.] Utramque Oxi fluminis ripam incolentes. Corassan.

5. Dahas.] Qui inter Oxum & Jaxartem, non procul à maris Caspii littore habitabant.

6. In deditionem accepit.] Spitamene, qui belli author fuerat, occiso, quem Curtius vult necatum ab uxore, Arrianus à Dahis, quos Massagetas, & Scythas vocat.

7. Adorari se jubet.] Id suadebant Agis Poëtaster Argivus, Cleo Siculus, Anaxarchus Sophista, qui Herculem, Liberum, Castorem & Pollucem novo deo cessuros jactitabant.

8. Callisthenes.] Olynthius, Aristotelis & discipulus & affinis, cum coram Alexandro orationem Anaxarchi refutavit, præcepti sibi ab Aristotele dati immemor, ut cum rege, vel rarissimè, vel quàm jucundissimè loqueretur.

9. Et illi & multis.] Ob Hermolai conjurationem, vel tortus est & suspensus, "ex Ptolemæo apud Arrian," vel in vinculis custoditus, post menses septem obiit, "ex Charete apud Plutarch." vel leoni post multa tormenta objectus "ex Laertio."

[1] Argy-

[1] Argyraspidas appellavit. Cum [2] ad Nysam urbem venisset, oppidanis [3] non repugnantibus fiduciâ religionis Liberi patris, à quo condita urbs erat, parci jussit: lætus non militiam tantùm, verùm & vestigia sedei sequutum. *a* Tunc ad spectaculum sacri montis duxit exercitum, naturalibus bonis, vite, hederâque non aliter vestiti, quàm si manu cultus, colentiúmque industriâ exornatus esset. Sed exercitus ejus, ubi ad montem accessit, repentino impetu mentis, in sacros dei ululatus instinctus, cum stupore regis, sine noxâ discurrit: ut intelligeret, non tam oppido se parcendo, quàm exercitui suo consuluisse. Inde montes Dædalos [4] regnáque Cleofidis reginæ petit. Quæ cum se dedidisset ei, concubitu redemptum regnum ab Alexandro recepit: illecebris consecuta, quod virtute non potuerat: filiúmque ab eo genitum, [5] Alexandrum nominavit, *b* qui posteà regnum Indorum potitus est. Cleofis regina, propter prostratam pudicitiam, scortum regium ab Indis exinde appellata est. Peragratâ Indiâ, cùm [6] ad saxum miræ asperitatis & altitudinis, in quod multi populi confugerant, pervenisset, cognoscit, Herculem ab expugnatione ejusdem saxi terræ motu prohibitum: Captus itaque cupidine Herculis acta superare, cum summo labore ac periculo [7] potitus saxo, omnes ejus [8] loci gentes in deditionem accipit.

CAP. VIII. Unus ex regibus Indorum fuit, [9] Porus nomine, viribus corporis, & animi magnitudine pariter insignis, qui bellum jampridem, auditâ Alexandri opinione, [10] in adventum ejus parabat, Porum vinci

INTERPRETATIO.

a Tum duxit exercitum ad visendum montem sacrum, qui æquè erat vestitus naturalibus bonis, hoc est, vite & hederâ, ac si cultus esset industriâ manuque hominum.

b Qui posteà apud Indos imperavit.

NOTÆ.

1. Argyraspidas.] Id est, argenteis parmis insignes.

2. Ad Nysam.] Multiplex hoc nomine civitas est in Armeniâ, Arabiâ, Cariâ, & Ægypto; sed hæc non procul à radicibus montis Meron, ad Indum, à Baccho condita est, in Indiâ citeriore.

3. Non repugnantibus] Obsidione tamen defessos cives urbem dedisse tradit Curtius.

4. Regnáque Cleofidis.] Masagam Assacenorum urbem primariam obsedit, ubi telo sauciatus dixit se quidem Jovis haberi filium, sed ægri corporis vitia sentire. Urbem vi captam scribit Arrianus: Curtius verò, Cleophim laboranti civitati & pulchritudine filii lacrymis veniam impetrasse.

5. Alexandrum.] Cujus filii non meminit Arrianus.

6. Ad saxum.] Aornon nuncupatum quo Bazirenses confugerant.

7. Potitus saxo.] Ibi aras & Minervæ & Victoriæ dicavit.

8. Loci gentes.] Omphis seu Taxiles, se, suáque omnia Alexandro permisit, multáque munera & illi obtulit, & ab illo accepit.

9. Porus.] Qui Taxili hostis infensissimus ultra Hydaspem imperabat: statura illi fuit quatuor cubitorum & unius palmi. Ex Plutarch.

10. In adventum ejus.] Alexandri nomine monitus a Cleocharo, ut stipendium penderet, suísque in finibus occurreret regi: occursurum se respondit, sed armatum.

A M 3728. O l. 113. 5. Urb C. 427. Ante C 324. [1] Commisso itaque prælio, exercitum suum Macedonas invadere jubet: sibi regem eorum privatum hostem deposcit. Nec Alexander pugnæ moram fecit: sed primâ congressione vulnerato equo, cùm præceps ad terram [2] decidisset, concursu satellitum servatur. [3] Porus multis vulneribus obrutus capitur. Qui victum se adeo doluit, ut cùm veniam ab hoste accepisset, neque cibum sumere voluerit, neque vulnera curari passus sit, ægréque sit ab eo obtentum, ut vellet vivere. Quem Alexander, ob honorem virtutis, incolumem [4] in regnum remisit. Duas ibi urbes condidit: unam [5] Nicæam; alteram, ex nomine equi, [6] Bucephalen vocavit. Indè [7] Adrestas, Gesteanos, Præsidas, [8] Gangaridas, [9] cæsis eorum exercitibus, expugnat. Cùm [10] ad Cuphites venisset, ubi eum hostium ducenta millia equitum opperiebantur, exercitus omnis, non minus victoriarum numero quàm laboribus fessus, lacrymis eum deprecatur, *finem tandem belli faceret, aliquando patriæ, reditûsque*

NOTÆ.

1. Commisso prælio.] Ad Hydaspen, quo Porus cum 30 militum millibus, 300 curribus & 85 elephantis venerat, hostem à transitu prohibiturus.

2. Decidisset.] Dum fugientem Porum persequitur, Bucephalus, multis confossus vulneribus, procubuit, posito potiùs rege, quam effuso.

3. Porus multis vulneribus, &c.] Bucephalo Alexander, Porus elephante vehebatur. Rector belluæ, ut vidit regem sanguine consperſum, & vix mentis compotem, belluam in fugam concitat; sed, dum Porus, gravatus telis, laberetur ex belluâ, ille regem descendere velle ratus, more solito elephantem procumbere jussit in genua; qui, ut se submisit, cæteri quoque, ita enim erant instituti, demisere corpora in terram: quæ res & Porum & illius duces tradidit victoribus. Ità Curtius.

4. In regnum remisit.] Eum etiam, domitis multis gentibus, ampliore regno donavit.

5. Nicæam.] Urbs hujus nominis multiplex fuit, quarum nobilissima fuit Nicæa Bithyniæ. Illam, de quâ hìc agitur, condidit Alexander inter Hydaspem & Acesinem.

6. Bucephalen] Nomen illi indidit Alexander, ab equo suo, qui & capite & nomine Bucephalus fuit Charis testatur illum emptum fuisse talentis 13. & regi Philippo donatum, à Philonico Thessalo. Cùm eum nemo ne tangere quidem auderet, solus Alexander illum sine verberibus ad cursum primùm admisit: tum calcibus usus eum mirâ arte domuit: quo factum est, ut ille in dorso insidere suo, præter Alexandrum, pateretur neminem; & ipsum, cùm vellet ascendere, sponte suâ genu submittens, exciperet.

7. Adrestas.] Præstos Curtio Adrasteas Arriano. Gesteanos.] Cathenos Orosio, Cathæos Diodoro. Præsidas.] Curtio Parrhasios. Hi omnes populi juxta ripas Hydraotis & Hypasis habitabant.

8. Gangaridas.] Gangaridas vocat Diodor. Sed Alexander eos non vicit: qui scilicet ultra Gangem habitarent.

9. Cæsis eorum, &c.] Superatis Acesine & Hydraote fluviis, Cathæos vicit, tum contendit ad Hypasim.

10. Ad Cuphites. Rem aliter narrant Diodor. Arrian. & Curtius. Castris ad Hypasim positis, interrogatus ab Alexandro Phegeus, quænam gentes ultra flumen habitarent? Respondit, vastas esse duodecim dierum solitudines, eas excipere Gangem, ulteriores ripas incolere Gangaridas & Parrhasios; eorúmque regem Xandramen, cum viginti millibus equitum, ducentis peditum, duobus curruum, tribus elephantorum, vias obsidere; quibus territi milites reditum in patriam precantur.

memi-

meminisset: respiceret militum annos, quibus vix ætas ad reditum sufficeret: ostendere alius canitiem, alius vulnera, alius ætate consumpta corpora, alius cicatricibus exhausta: *solos se esse, qui duorum regum, Philippi Alexandríque, continuam militiam pertulerint.* [a] Tandem orare, *ut reliquias saltem suas paternis sepulchris reddat, quorum non studiis deficiatur, quàm annis: At si non militibus vel ipsi sibi parcat ne fortunam suam nimis onerando fatiget.* [1] Motus his tam justis precibus, velut in finem victoriæ, [2] castra solito magnificentiora fieri jussit, quorum molitionibus & hostis terreretur, & posteris admiratio sui relinqueretur. Nullum opus milites lætius fecêre. [b] Itaque cæsis hostibus, cum gratulatione [3] in eadem revertêrunt.

CAP. IX. Inde Alexander ad amnem [4] Acesinem pergit: [5] per hunc in Oceanum devehitur. Ibi [6] Hiacensanas [7] Sileôsque, quos Hercules condidit, in deditionem accepit. Hinc in [8] Ambros & Sugambros [9] navigat. Quæ gentes eum armatis LXXX millibus peditum, & LX mi-

Graviter vulneratur. An. M. 3729 Ol. 113. 4. Urb. C. 428. Ant. C. 323.

INTERPRETATIO.

a Precari denique ut patiatur eorum corpora jam morti vicina sepeliri tumulis paternis, cum non deseratur à militibus propter eorum in ipsum odium; sed propter ætatem nimiùm provectam.

b Quare immolatis hostiis cum lætitiâ redierunt in easdem regiones, quas subegerant.

NOTÆ.

1. Motus his, &c.] Nec militum oratione, nec lacrymis flexus, cùm se apud exercitum, seu querelis, seu blandis verbis nihil proficere cerneret; se solum contra Indos iturum dixit, & sacrum fieri jussit pro transitu: sed cùm exta infaustos eventus protenderent, significavit militibus statutum esse sibi in domum reverti. Ita Arrian. ex Ptolemæo.

2. Castra solito.] Duodecim aras altitudinis 50 cubitorum, ex lapide quadrato extrui: cubilia amplioris formæ, quàm pro corporum habitu par esset relinqui castrorum locum triplo majorem quàm fuissent designari jussit. Ex Diod. & Curtio. Quin etiam ludos tum gymnicos, tum equestres celebrari voluit. Ex Arriano.

3. In eadem.] Transmisso Hydraote & Acesine fluviis, ad Hydaspem rediit.

4. Acesinem.] Qui Hydaspi & Hydraoti junctus in Indum profluit. Ad illius ripas, si Plinio credimus, arundines ejus magnitudinis proveniunt, ut singula internodia navigii vicem suppleant

5. Per hunc.] Non per Acesinem, sed per Hydaspem, in quem influit Acesines, naves circiter bis mille, "ut ait Ptolemæus apud Arrian. mille, ex Diodor. & Curtio," habebat.

6. Hiacensanas.] "Acesinas" legendum, id est, Acesinis fluvii accolas.

7. Sileos.] Sibos Curtius, Steph. & Strabo. Sibas Arrianus nominat ad Hydraotis ripas habitantes.

8. In Ambros & Sugambros.] Meliùs nonnulli Mallos & Oxydracas legunt; Ambricas Diodorus habet, Mandros & Subagras Orosius, & Sydracas Plinius. Utramque Hypasis ripam, quâ in Indum profluit, incolebant.

9. Navigat.] Dum Ephestion & Ptolemæus classi imperant, ipse terrestri itinere fluvii ripam legens, multos populos devicit.

libus equitum excipiunt. Cum prælio victor esset, exercitum [1] ad urbem eorum ducit. Quam desertam à defensoribus, cùm de muro, quem primus ceperat, animadvertisset in urbis planitiem sine ullo satellite desiliit. Itaque cùm eum hostes solum conspexissent, clamore edito, undique concurrunt, si possint in uno capite Orbis bella finire, & ultionem tot gentibus dare. Nec minùs Alexander constanter restitit, & unus adversus tot millia præliatur. Incredibile dictu est, ut eum non multitudo hostium, non vis magna telorum, non tantus lacessentium clamor terruerit; solus tot millia ceciderit ac fugaverit. Ubi verò obrui multitudine se vidit, trunco se, qui tum propter murum stabat, applicuit, cujus auxilio tutus, cùm diu agmen sustinuisset, tandem cognito periculo ejus amici ad eum desiliunt, ex quibus multi cæsi: præliumque tamdiu anceps fuit, quoad omnis exercitus, muris dejectis, in auxilium veniret. In eo prælio sagittâ sub mammâ trajectus, cùm sanguinis fluxu deficeret, genu posito tam diu præliatus est, donec eum, à quo vulneratus fuerat, occideret. [2] Curatio vulneris gravior ipso vulnere fuit.

Oceanum lustrat: præfectos punit.

CAP. X. Itaque ex magnâ desperatione tandem saluti redditus, Polyperchonta cum exercitu Babyloniam mittit. Ipse, cum lectissimâ manu navibus conscensis, Oceani littora peragrat. Cùm venisset ad urbem [3] Ambigeri regis, oppidani invictum ferro audientes, sagittas veneno armant: [a] atque ita gemino mortis vulnere, hostem à muris summoventes, plurimos interficiunt. Cùm inter multos vulneratus etiam Ptolemæus esset, moriturúsque jamjam videretur, per quietem regi monstrata in remedia veneni herba est, quâ in potu acceptâ, statim periculo liberatus est, majórque pars exercitûs hoc remedio servata. Expugnatâ deinde urbe, reversus in naves [b] Oceano libamenta dedit,

INTERPRETATIO.

[a] Multos occidunt avertentes hostem à muris, telis venenatis, in quibus vis erat mortis geminæ.

[b] Obtulit sacrificia Neptuno deo Oceani.

NOTÆ.

1. Ad urbem eorum] Rem paulò aliter narrat Arrianus. Urbe relicta, in arcem se receperant Oxydracæ; quare Alexander, ubi ad arcem ventum est, ipse uni militum ereptas scalas muro applicat, primúsque conscendit. Sed dum illi celeriùs Argyraspides succurrere student; fractis nimio pondere scalis, in terram corruunt. Alexander, intereà in arcem desiliit, ubi comitibus, quos habebat. occisis, grave in pectore accepit vulnus, quo in scutum collapsus, in hostium venisset potestatem, nisi Macedones patefactâ, quam quisque potuit, viâ, regem exanimem, fugatis Barbaris, in castra scuto retulissent.

2. Curatio vulneris, &c.] Cùm spiculum pectori infixum hamatum esset, Critobulus hortante Alexandro, patefacto latiùs vulnere, illud avulsit; unde tanta vis sanguinis manavit, ut pro mortuo habitus aliquandiu fuerit.

3. Ambigeri regis.] Arrian Ambisarim, Sambum Diodor. Ambyram Oros. vocat.

pros-

prosperum in patriam reditum precatus: *a* ac veluti curru circa metam acto, positis imperii terminis, quatenus aut terrarum solitudines prodire passæ sunt, aut mare navigabile fuit, secundo æstu ostio fluminis Indi invehitur. Ibi in monumenta rerum à se gestarum, urbem [1] Barcen condidit; aráque statuit, relicto ex numero amicorum littoralibus Indis præfecto. Inde iter terrestre facturus, cùm arida loca medii itineris dicerentur, puteos opportunis locis fieri præcipit, quibus ingenti dulci aquâ inventâ, Babyloniam redit. [2] Ibi multæ devictæ gentes præfectos suos accusavêrunt; quos, sine respectu amicitiæ, Alexander in conspectu legatorum [3] necari jussit. Filiam post hæc Darii regis, [4] Statiram, in matrimonium recepit: sed & optimatibus Macedonum lectas ex omnibus gentibus nobilissimas virgines tradidit, ut communi facto crimen regis levaretur.

CAP. XI. Hinc ad concionem exercitum vocat; & promittit, se æs alienum omnium propriâ impensâ soluturum, ut prædam premiáque integra domos ferant. *b* Insignis hæc munificentia non summâ tantùm, verùm etiam titulo muneris fuit, nec à debitoribus magis quàm à creditoribus gratiùs excepta: quoniam utrisque exactio pariter ac solutio difficilis erat. xx millia talentûm in hos sumptus expensa. Dimissis veteranis, exercitum junioribus supplet. Sed retenti, veteranorum discessum ægrè ferentes, [5] missionem & ipsi flagitabant: nec annos, sed stipendia sua numerari jubebant: pariter in militiam lectos, pariter sacramento solvi, æquum censentes: nec jam precibus, sed convitio agebant, jubentes eum solum cum patre suo Hammone inire bella, quatenus milites suos fastidiat. Contrà ille nunc castigare milites, nunc lenibus verbis monere, ne gloriosam militiam seditionibus infuscarent. Ad postremum cùm verbis nihil proficeret; ad corripiendos

Illius liberalitas, & severitas.

INTERPRETATIO.

a Secutus æstum pelagi, ostia fluminis Indi ingreditur tanquam victor, qui currum egit circa metam, quòd protulisset imperii fines eò usque, quò licuit & exercitum ducere per solitudines regionum, & naves agere in pelago.

b Summa hæc liberalitas accepta est omnibus pro munere maximo, & tam grata fuit creditoribus quàm debitoribus.

NOTÆ.

1. Barcen condidit.] Construxisse navalia referunt Arrian. & Curt. At de Barce non meminêrunt.

2. Ibi multæ.] Non Babyloniæ, sed dum Babyloniam redit.

3. Necari jussit.] Cleandrum, Sitaclem, & Agathonem Medis præpositos, à quibus occisus Parmenio fuerat Alexandri jussu.

4. Statiram.] Alii Barsinen dicunt: Parysatim etiam, ex Ochi filiabus minimam, Susis uxorem duxit.

5. Missionem.] Ipsi etiam infensi Alexandro veterani, quasi bello inutiles, dimitterentur.

 sedi-

seditionis auctores, è tribunali in concionem armatam inermis ipse desiliit, & nemine prohibente, XIII correptos manu suâ ipse ad supplicia duxit. *a* Tantam vel illis moriendi patientiam metus regis, vel huic exigendi supplicii constantiam disciplina militaris debat.

Suos ad officium revocat. Hephæstionis obitus.

CAP. XII. Inde separatim auxilia Persarum in concione alloquitur, Laudat perpetuam illorum, tum in se, tum in pristinos reges, fidem; sua in illos beneficia commemorat; *ut nunquam quasi victos, sed veluti victoriæ socios habuerit: denique se in illorum, non illos in gentis suæ morem transîsse: affinitatibus connubiorum victos victoribus miscuisse: Nunc quoque* ait, *custodiam corporis sui non Macedonibus tantùm se, verum & illis crediturum.* Atque ita mille ex his juvenes in numerum satellitum legit: *b* auxiliorum quoque portionem, formatam in disciplinam Macedonum, exercitui suo miscet. Quam rem ægrè Macedones tulérunt, jactantes, hostes suos in officium suum à rege subjectos. Tunc universi flentes, regem adeunt, *c* orant *suppliciis suis potiùs saturet se, quàm contumeliis.* [1] Quâ modestiâ obtinuerunt, ut undecim millia militum veteranorum exauctoraret. Sed & ex amicis dimissi senes, Polyperchon, Clitus, Gorgias, Polydamas, Amadas, Antigenes. Dimissis his Craterus præponitur, jussus præesse Macedonibus in Antipatri locum; Antipatrumque cum supplemento tironum in locum ejus evocat; stipendia [2] revertentibus, veluti militantibus, data. Dum hæc aguntur, unus ex amicis ejus Ephæstion decedit, dotibus primo formæ pueritiæque, mox obsequiis rege percarus: quem [3] contra decus regium Alexander diu luxit; tumulúmque ei XII millium talentorum fecit; eúmque post mortem coli ut deum jussit.

In morbum lethalem incidit.

CAP. XIII. Ab ultimis littoribus Oceani Babyloniam reverteni nuntiatur, legationes Carthaginiensium, cæterarumque Africæ civita-

INTERPRETATIO.

a Vel tantus erat metus regis, ut illi patienter morerentur, vel tam severa militaris disciplina, ut ipse ausus fuerit sumere supplicium à rebellibus.

b Immiscet, suo exercitui partem Persarum, aliorúmque populorum qui docti erant disciplinam Macedonum.

c Precantur ut illis potiùs mortem inferat, quam contumelias.

NOTÆ.

1. Quâ modestiâ.] Ad gratiam stabiliendam publicum epulum instituit, cui novem convivarum millia adfuerunt.

2. Revertentibus.] Jussit etiam, ut illi primas sedes in theatris coronati obtinerent.

3. Contra decus regium.] Glaucum medicum egit in crucem; ædem Æsculapii Ecbatanis evertit, tibias musicámque in castris diu compescuit, diem noctémque integram incubuit defuncto corpori, multáque alia dedit signa nimii doloris. Hæc Arrian.

tum,

tum, sed & [1] Hispaniarum, Siciliæ, [2] Galliæ, [3] Sardiniæ, nonnullas quoque ex Italiâ ejus adventum Babyloniæ opperiri. Adeò universum terrarum Orbem nominis ejus terror invaserat, ut cunctæ gentes, veluti destinato sibi regi adularentur. Hâc igitur ex causâ Babyloniam festinanti, veluti conventum terrarum Orbis acturo, [4] quidam ex Magis prædixit, *ne urbem introiret*, testatus, *hunc locum ei fatalem fore*. Ob hoc omissâ Babyloniâ, in [5] Bursiam urbem trans Euphratem, desertam olim, concessit. Ibi ab [6] Anaxarcho philosopho compulsus est rursûm Magorum prædicta contemnere, ut falsa & incerta; & si fatis constent, ignota mortalibus: at, si naturæ debeantur, immutabilia. Reversus igitur Babyloniam multis diebus otio datis, intermissum olim convivium solenniter instituit: totúsque in lætitiam effusus, *a* cùm diei noctem pervigilem junxisset, recedentem jam è convivio [7] Medicus Thessalus, instauratâ comessatione, & ipsum & sodales ejus invitat. Accepto poculo, mediâ potione repentè veluti telo confixus ingemuit: elatusque è convivio semianimis, tanto dolore cruciatus est, ut ferrum in remedia posceret, tactumque hominum velut vulnera indolesceret. Amici causam morbi, intemperiem ebrietatis disseminavêrunt: re autem verâ insidiæ fuêrunt, quarum infamiam successorum potentia oppressit.

An M. 3730
Ol. 114. 1.
Urb C. 429.
Ant C. 322

CAP. XIV. Author insidiarum [8] Antipater fuit, qui cùm carissimos

INTERPRETATIO.

a Cùm diem noctémque integram in convivio transegisset.

NOTÆ.

1. Hispaniarum.] Provincia Europæ amplissima, Oceano & Mari Mediterraneo, instar peninsulæ, à tribus lateribus circumflua, Pyreneis montibus à Galliis se juncta. Nomine plurali dicitur, quia ab Ibera flumine in duas divisa partes, quarum una citerior dicta est, ulterior altera: deinde tres habuit partes, Terraconensem, Bæticum, & Lusitaniam.

2. Galliæ.] Omnibus ex partibus Oceano, Pyreneis montibus, Alpibus, Rheno, & Mari Mediterraneo circumscribitur. Multiplex illius olim divisio fuit, in Togatam, Comatam, & Braccatam; Transalpinam & Cisalpinam; Narbonensem, Lugdunensem, Aquitanicam, & Belgicam, &c. Sed hoc non est hujus loci.

3. Sardiniæ.] Insula est ingens, Italiæ adjacens, inter Tyrrhenum & Balearicum, à Sardo Herculis filio nomen sortita.

4. Quidam ex Magis.] Fuerant portenta illius mortis prænuntia: Regi enim propter Babyloniam naviganti, regium capitis ornamentum, eique alligatum diadema, ventus abripuit: quod cùm palustri adhæsisset arundini, regi Seleucus retulit, quod ei portendit imperium.

5. Bursiam.] Alii Burbesiam, Borsippam alii legunt.

6. Anaxarcho.] Qui Alexandro familiaris fuit, à quo cùm in magnificis epulis rogaretur, quid de illo apparatu sibi videretur, tum ille Nicrocreontem intuens, "Cuncta magnifica," inquit, sed oportebat caput alicujus satrapæ apponi. Postea verò Nicocreon ex satrapâ rex factus, Anaxarchum in Cyprum deduci, & in saxo concavo inclusum ferreis malleis contundi jussit: sed ille celebri dicto pœnam elusit: "Tunde, tunde," inquit, Anaxarchi vasculum: nam Anaxarchum non teris."

7. Medicus.] Medius habent Plutarch. Diod. & Arrian.

8. Antipater fuit.] Duplex est apud Authores de Alexandri morte sententia: alii veneno, ut Curtius & Justin. alii potu nimio sublatum volunt, ut Plu-

amicos

Antipatri artibus veneno extinguitur.

amicos ejus interfectos videret: Alexandrum Lyncestem, generum suum occisum: Se magnis rebus in Græciâ gestis, non tam gratum apud regem, quàm invidiosum esse: à matre quoque ejus Olympiade variis se criminationibus vexatum: Huc accedebant ante paucos dies supplicia in præfectos devictarum nationum crudeliter habita. Ex quibus rebus se quoque à Macedoniâ non ad societatem militiæ, sed ad pœnam evocatum arbitrabatur. Igitur ad occupandum regem, Cassandrum filium dato veneno subornat, qui cum fratribus Philippo & Jollâ ministrare regi solebat; cujus veneni tanta vis fuit, ut non ære, non ferro, non testâ contineretur, nec aliter ferri, nisi [1] in ungulâ equi potuerit; præmonito filio, ne alii quàm Thessalo, & fratribus crederet. Hac igitur ex causâ, apud Thessalum, paratum, repetitúmque convivium est. Philippus & Jollas prægustare ac temperare potum regis soliti, in aquâ frigídâ venenum habuêrunt, quam prægustatæ jam potioni supermisêrunt.

Alexandri novissima verba.

CAP. XV. Quarto die Alexander indubitatam mortem sentiens, *agnoscere se fatum domus majorum suorum ait: nam plerósque Æacidarum intra trigesimum annum defunctos.* Tumultuantes deinde milites, insidiis periesse regem suspicantes, ipse sedavit; eosque omnes cùm prolatus in editissimum urbis locum esset, ad conspectum suum admisit, osculandámque dextram suam flentibus porrexit. Cùm lacrymarent omnes, ipse non sine lacrymis tantùm, verùm etiam sine ullo tristioris mentis argumento fuit, ut quosdam impatientiùs dolentes consolatus sit: quibusdam mandata ad parentes eorum dederit: adeò, sicuti in hostem, ita & in mortem invictus animus fuit. Dimissis militibus, amicos circumstantes percontatur, *videantúrne similem sibi reperturi regem?* Tacentibus cunctis, tum ipse, *ut hoc nesciat, ità illud scire vaticinaríque se ac penè oculis videre dixit, quantùm sit in hoc certamine sanguinis fusura Macedonia: quantis cædibus, quo cruore, mortuo sibi parentatura.* Ad postremum, corpus suum in Hammonis templo condi jubet. Cùm deficere eum amici viderent, quærunt, *quem imperii faciat hæredem? Respondit,* [2] *Dignissimum.* Tanta illi magnitudo animi fuit, ut cùm

NOTÆ.

tarch. Arrianus, Livius, Solinus & Athenæus. Cùm enim Clearchum excepisset convivio, apud Medium obnixè rogantem, comessatum ivit: apud quem, dum in diem sequentem perpotat, febre tentatus est. Ità Plutarch. Addit Athenæus; eum Proteæ poculum, quod duos congios capiebat, præbuisse, & post eum ebibisse. Cùm verò id perferre non posset, reclinatum in pulvinar, morbóque correptum interiisse.

1. In ungulâ equi.] Ungulam mulinam Arrianus, asininam Plutarchus habet.

2. Dignissimum.] Volunt nonnulli sententiam Alexandri non benè à Justino expressam, nec enim voluit ut rex eligeretur qui maximè dignus imperio foret; sed prædixit regnum suum fore occupantis, fortioris scilicet. Diodorus enim habet κράτιστον & ἄριστον, quarum vocum altera potentissimum, altera Marte præstantissimum significat. Curtius habet: "ei relinquere se regnum, qui esset optimus."

Herculem

Herculem filium, cùm fratrem Aridæum, cùm Roxanem uxorem prægnantem relinqueret; oblitus necessitudinem, dignissimum nuncuparet hæredem. Prorsùs quasi nefas esset, viro forti alium quàm virum fortem succedere, aut tanti regni opes aliis, quàm probatis relinqui. Hâc voce veluti bellicum inter amicos cecinisset, aut malum discordiæ misisset, ita omnes in æmulationem consurgunt, & ambitione vulgi tacitum favorem militum quærunt. Sextò die præclusâ voce, exemptum digito annulum Perdiccæ tradidit: quæ res gliscentem amicorum dissentionem sedavit. Nam etsi non voce nuncupatus hæres, judicio tamen electus esse videbatur.

CAP. XVI. [1] Decessit Alexander, mensem unum, annos [2] tres & triginta natus; vir supra humanam potentiam magnitudine animi præditus. Quâ nocte eum mater Olympias concepit, visa per quietem est cum ingenti serpente volutari; nec decepta somnio est. Nam profecto majus humanâ mortalitate opus utero tulit, quam cùm Æacidarum gens ab ultimâ sæculorum memoriâ, & regna patris, fratris, mariti, ac deinceps majorum omnium illustraverint; nullius tamen nomine, quam filii clarior fuit. Prodigia magnitudinis ejus in ipso ortu nonnulla apparuêre. Nam eâ die quá natus est, duæ aquilæ totâ die præpetes supra culmen domûs patris ejus sedêrunt, omen duplicis imperii, Europæ Asiæque præferentes. Eâdem quoque die nuntium pater ejus duarum victoriarum accepit; alterius, [3] belli Illyrici; alterius, certaminis Olympici in quod quadrigarum currus miserat: quod omen universarum terrarum victoriam infanti portendebat. Puer acerrimis literarum studiis eruditus fuit. Exactâ pueritiâ per quinquennium, [4] sub Aristotele doctore, inclyto omnium philosophorum, crevit. Accepto deindè imperio, regem se Terrarum omnium ac Mundi appellari jussit: tantámque fiduciam suis militibus fecit, ut illo præsente nullius hostis arma, nec inermes, timuerint. Itaque cum nullo hostium unquam congressus est, quem non vicerit: nullam urbem obsedit, quam non expugnaverit: nullam gentem adiit, quam non calcaverit. Victus denique ad postremum est, non virtute hostili, sed insidiis suorum, & fraude civili.

Alexandri elogium.

NOTÆ.

1. Decessit.] Alexander jam morti proximus, ad Euphratem deferri voluit; eo animo, ut in flumen demersus, sicque sublatus ex hominum oculis, certiorem apud posteros fidem faceret, se ortum è genere deorum, ad deos rediisse; quod cum Roxane impediret, ille, effusis lacrymis, Quid tu, inquit, partæ divinitatis gloriam invides?

2. Tres & triginta.] Fallitur Justinus; dicit enim natum esse ineunte Olymp. 106. mortuus verò, est, ex Arrian. Diod. Euseb. Joseph. prætore Agesiâ, ineunte Olymp. 114. Cùm ergo octo tantum Olympiades vivendo expleverit, 32 non 33 annos vixit.

3. Belli Illyrici.] Illyrios vicerat Parmenio.

4. Sub Aristotele.] Plutarchus Alexandri præceptores vocat Leonidam & Lysimachum Acarnanum.

LI-

LIBER XIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Luctus post Alexandri Magni excessum: Macedonum ingratitudo: ducum ambitio, militumque avaritia.*
2. *De Alexandri successore, ducum exercitûs sententiæ pugnantes.*
3. *Perdiccæ sententiæ reclamant pedites: unde tumultus & seditio, cui Perdicca prudenter medetur.*
4. *Aridæo rege designato, Perdicca & alii duces, seu principes, provincias dividunt.*
5. *Bellum pro Græciæ libertate ab Atheniensibus & Ætolis reparatum. Demosthenis pro patriâ labores. Antipatri obsidio & liberatio.*
6. *Perdicca Cappadoces prælio fatigat. Bellum inter Antigonum & Perdiccam. Ptolemæi solers industria.*
7. *De origine urbis Cyrenes digressio.*
8. *Ptolemæus bellum parat in Perdiccam. Eumenis res fortiter & feliciter gestæ.*

CAPUT I.

Luctus post Alexandri Magni mortem. Macedonum ingratitudo. An.M.3730 Ol. 114. 1. Urb.C.429. Ant.C.322.

EXtincto in ipso ætatis ac victoriarum flore Alexandro magno, triste apud omnes, totâ Babylone, [1] silentium fuit. Sed nec devictæ gentes fidem nuntio habuêrunt, quòd ut invictum regem, ita immortalem esse crediderant; recordantes, quoties præsenti morte ereptus esset; *a* quam sæpè pro amisso, repentè se non sospitem tantùm suis, verùm etiam victorem obtulisset. *b* Ut verò mortis ejus fides adfuit, omnes barbaræ gentes paulò antè ab eo devictæ, non ut hostem, sed ut parentem luxêrunt. Mater quoque Darii regis, *c* quam amisso

INTERPRETATIO.

a Quàm sæpè rediisset ad suos non tantùm salvus, sed etiam victor, cùm mortuus putaretur.

b Postquam fama de ejus morte dissipata est.

c Quæ non doluerat ad hoc tempus supervixisse filio suo Dario occiso, quia victor Alexander benignè eam habuit, licet à regiâ dignitate reductam in captivitatem.

NOTÆ.

1. Silentium fuit.] Alexandri mortem amicorum comploratio primùm excepit: deinde luctus universam pervasit urbem, nobilibus pueris ejus custodiæ assuetis furentium more Babylone totâ excurrentibus.

filio

filio, à fastigio tantæ majestatis in captivitatem redactam, indulgentiâ victoris, in eam diem vitæ non pœnituerat, auditâ morte Alexandri, mortem sibi ipsa conscivit; non quòd hostem filio præferret; sed quòd pietatem filii in eo, quem ut hostem timuerat, experta esset. [1] Contrà, Macedones, versâ vice, non ut civem, ac tantæ majestatis regem, verùm ut hostem amissum, gaudebant; severitatem nimiam, & assidua belli pericula execrantes. Huc accedebat, quòd principes regnum & imperia, vulgus militum thesauros & grande pondus auri, velut inopinatam prædam, spectabant: illi successionem regni, hi opum ac divitiarum hæreditatem, cogitantes. Erant enim in thesauris [2] quinquaginta millia talentûm, & in annuo vectigali tributo [3] tricena millia. Sed nec amici Alexandri frustrà regnum spectabant: nam ejus virtutis ac venerationis erant, ut singulos reges putares. Quippe ea formæ pulchritudo, & proceritas corporis, & virium ac sapientiæ magnitudo in omnibus fuit, ut qui eos ignoraret, non ex unâ gente, sed ex toto terrarum Orbe electos judicaret. Neque enim unquam antè Macedonia, vel ulla gens alia, tam clarorum virorum proventu floruit: quos primò Philippus, mox Alexander tantâ curâ legerat, ut non tam ad societatem belli, quàm in successionem regni, electi viderentur. Quis igitur miretur, talibus ministris, Orbem terrarum victum, cùm exercitus Macedonum tot, non ducibus, sed regibus, regeretur? qui nunquam sibi reperîssent pares, si non inter se concurrissent: multósque Macedonia pro uno Alexandros habuisset, nisi fortuna eos æmulatione virtûtis in perniciem mutuam armâsset.

CAP. II. *a* Cæterùm, occiso Alexandro, non, ut læti, ita & securi fuêre, omnibus unum locum competentibus: nec minùs milites, quàm invicem se timebant, quorum & libertas solutior & favor incertus erat. Inter ipsos verò æqualitas discordiam augebat, nemine tantùm cæteros excedente, ut ei aliquis se summitteret. Armati itaque in regiam coeunt, ad formandum rerum præsentium statum. Perdicca censet, [4] *Roxanes*

De illius successore diversæ ducum sententiæ.

INTERPRETATIO.

a Cæterum mortuo Alexandro, non tam securi fuêrunt, quàm læti, quia omnes oppetebant regiam dignitatem, & singuli non minus metuebant milites, quàm alios duces.

NOTÆ.

1. Contrà Macedones.] Affirmat tamen Curtius, eos regis interitum multo luctu prosecutos esse.
2. Quinquaginta millia.] Nostrâ numerandi ratione, fuêrunt milliones triginta.
3. Tricena millia.] Budæus legit 30, quæ constituunt milliones octodecim.
4. Roxanes exspectari.] Diversæ fuêrunt de rege eligendo ducum sententiæ: Nearchus classis præfectus non Roxanis partum expectandum, sed Barsinæ filium coronandum censuit. Utrumque Ptolemæus respuit, indignum ratus victores servire captivarum filiis, Aristonus verò Perdiccam pro rege habendum, quippe cui moriens Alexander annulum tradidisset. Illi assensêrunt

exspectari partum, quæ exacto mense octavo, matura jam ex Alexandro erat; &, si puerum peperisset, hunc dari successorem patri. Meleager negat, *differenda in partus dubios consilia; nec expectandum dum reges nascerentur, cùm jam genitis uti liceret: seu puer illis placeat, esse Pergami filium Alexandri, natum ex Barsine, nomine Herculem: seu mallent juvenem, esse in castris fratrem Alexandri Aridæum, comem, & cunctis non suo tantùm, verùm & patris Philippi, nomine acceptissimum. Cæterùm Roxanem esse originis Persicæ: nec esse fas, ut Macedonibus ex sanguine eorum, quorum regna deleverint, reges constituantur: quod nec ipsum Alexandrum voluisse dicit. Denique morientem nullam de eo mentionem habuisse.* Ptolemæus recusabat regem Aridæum, *a non propter maternas modò sordes, quod ex Larissæo* [1] *scorto nasceretur: sed etiam propter* [2] *valetudinem majorem, quam patiebatur; ne ille nomen regis, alius imperium teneret: b melius esse ex his legi, qui pro virtute regi suo proximi fuerint, qui provincias regant, quibus bella mandentur, quàm sub personâ regis indignorum subjiciantur imperio.* Vicit Perdiccæ sententia, consensu universorum. Placuit itaq; [3] Roxanis exspectari partum; &, si puer natus fuisset, tutores Leonatum, Perdiccam Crateron, & Antipatrum constituunt, confestímque in tutorum obsequiâ jurant

Militum seditio, cui Perdiccas medetur.

CAP. III. Cùm equites quoque idem fecissent, pedites indignati, nullas sibi consiliorum partes relictas, Aridæum, Alexandri fratrem, regem appellant, satellitesque illi ex turbâ suâ legunt, & nomine Philippi patris vocari jubent. Quæ cùm nunciata equitibus essent, legatos ad mitigandos eorum animos, duos ex proceribus, Attalum & Meleagrum mittunt, qui potentiam ex vulgi adulatione quærentes, omissâ legatione,

INTERPRETATIO.

a Non modò propter infamiam illius matris: (nam natus erat ex scorto Larissæo: (sed etiam ob morbum comitialem quo laborabat.

b Satius est aliquos eligi ex illis qui fortitudine Alexandro ferè pares fuerint, ut & regant provincias, & gerant bella, quàm parere indignis hominibus, qui, freti potestate regis inepti, omnia subversurì sint.

NOTÆ.

omnes; sed, cum Perdicca pudorem inter & cupiditatem hæret dubius; Meleager animos omnium ab ipso vehementi oratione avertit: jamque ingens militum globus stipabat Meleagrum, cùm Macedo quidam Aridæo regnum deberi clamitat; in quem ubi concio consensit, Meleager, Perdiccæ insensus, adducit in regiam Aridæum, & regem à militibus salutari curat. Hæc multis Curtius.

1. Scorto.] Philinna dicebatur, quam Ptolemæus apud Athenæum saltatricem vocat.

2. Valetudinem.] Morbum comitialem, quem Herculeum & sacrum appellant: Aridæus enim mentis erat inops, pharmaco, ut ferebatur, ab Olympiade propinato. Ita Plut.

3. Roxanis.] Quæ Oxiatris erat filia, Barsinem verò Darii, ut ait Arrianus: non Pharnabazi, ut Porphyrius; nec Artabazi, ut Plutarchus voluit.

militibus

militibus consentiunt. Statim & seditio crevit, ubi caput & consilium habere cœpit. Tunc ad delendum equitatum cuncti armati in regiam irrumpunt: quo cognito, equites trepidi ab urbe discedunt, castrísque positis, & ipsi pedites terrere cœpêrunt. Sed nec procerum inter se odía cessabant. Attalus ad interficiendum Perdiccam, ducem partis alterius, mittit; *a* ad quem armatum, & ultrò vocantem, cùm accedere percussores ausi non fuissent; tanta constantia Perdiccæ fuit, ut ultrò ad pedites venerit, & in concionem vocatos edoceret, quod facinus molirentur: *Respicerent contra quos arma sumpsissent: non illos Persas, sed Macedonas; non hostes, sed cives esse: plerósque etiam cognatos eorum certe commilitones, eorundem castrorum ac periculorum socios: edituros deinde egregium hostibus suis spectaculum, ut quorum armis victos se doleant, eorum mutuis cædibus gaudeant, parentaturósque sanguine suo manibus hostium à se interfectorum.*

CAP. IV. Hæc cum pro singulari facundiâ suâ Perdicca perorâsset, adeò movit pedites, ut probato consilio ejus, dux ab omnibus legeretur. Tum equites, in concordíam revocati, in Aridæum regem consentiunt. Servata est portio regni Alexandri filio, si natus esset. Hæc agebant, posito in medio corpore Alexandri, ut majestas ejus testis decretorum esset. His ita compositis, Macedoniæ & Græciæ Antipater præponitur: regiæ pecuniæ custodia Cratero traditur: castrorum, exercitûs, & rerum cura Meleagro & Perdiccæ assignatur: jubetúrque Aridæus rex, corpus Alexandri in Hammonis templum deducere. Tunc Perdicca, incensus seditionis auctoribus, repentè, ignaro collegâ, [1] lustrationem castrorum propter mortem regis, in posterum edicit. Postquàm armatum exercitum in campo constituit, consentientibus universis, evocatos, dum transit, de singulis [2] manipulis seditiosos supplicio tradi [3] occultè jubet. Reversus inde, [4] inter principes provincias dividit, *b* simul ut & removeret

Aridæo Rege designato, duces Provincias dividunt.

INTERPRETATIO.

a Cum percussores non ausi fuissent accedere ad eum armatum, & illos ultrò appellantem.

b Ut removeret æmulos suæ potentiæ, & sibi conciliaret benevolentiam, eorum quibus dabat munus imperandi provinciis.

NOTÆ.

1. Lustrationem.] Lustrabantur milites, carne discissâ, & ab utrâque parte projecta.

2. Manipulis.] More Romano loquitur, apud quos manipulus 200 milites continebat. Dum pauperes essent Romani, Manipulum ideò militum turbam vocabant, quòd fœni manipulos alligatos perticis pro signis sequerentur. Ideò Lucanus, " Pertica suspensos portabat longa maniplos."

3. Occulte jubet.] Refert Curtius seditiosos ex singulis manipulis ab Aridæo evocatos, impellente Perdiccâ, qui in conspectu totius exercitûs, non prohibente Aridæo, eos ab equitibus conteri jussit.

4. Inter principes.] Decem Satrapas Curtius, Justinus tredecim, plures Diod. numerat.

æmulos, & munus imperii, beneficii sui faceret. Primò [1] Ptolem Ægyptus & Africæ [2] Arabiæque pars sortè venit, quem ex greg milite Alexander virtutis causâ provexerat; cui ad tradendam p vinciam Cleomenes, qui Alexandriam ædificaverat, datur. Confi huic provinciæ Syriam Laomedon Mitylenæus, Ciliciam Philo Philo Illyrios accipiunt. Mediæ majori [3] Acropatus, minori sc Perdiccæ præponitur. [4] Susiana gens Scyno, [5] Phrygia major A tigono, Philippi filio, assignatur. [6] Lyciam & [7] Pamphyliam N chus, [8] Cariam Cassander, Lydiam Meander sortiuntur. Leon minor Phrygia evenit: [9] Thracia & regiones Pontici maris L macho; Cappadocia cum [10] Paphlagonia Eumeni data. Sumr castrorum tribunatus Seleuco Antiochi filio cessit. Stipatoribus r satellitibúsque Cassander filius Antipatri præficitur. In Bactri ulteriore, & Indiæ regionibus, priores præfecti retenti. Terras ir amnes, [11] Hydaspem & [12] Indum, Taxiles habuit. In colonias, Indis conditas, Pithon, Agenoris filius mittitur. Paropamisios & fi Caucasi montis Extarches accepit. [13] Aracossi [14] Gedrosíque (byrtio traduntur: Drancæ & Arei Statanori. Bactrianos Amyn sortitur, Sogdianos Scythæus, Nicanor Parthos, Philippus Hyr nos, Phratafernes Armenios, Tleptolemus Persas, Peucestas Bal

NOTÆ.

1. Ptolemæo.] Non gregarius fuit miles, ut ait Justinus; sed Philippi Arsinoë concubinâ filius, quæ ex Philippo gravida in uxorem tradita est l go, à quo Ptolemæus Lagi dictus est.

2. Arabiæ.] Terminos habuit Syriam, Euphratem, sinum Persicum, & A bicum: tres in patres dividitur; Petræam, Desertam, & Felicem.

3. Acropatus.] Atropates vocatur ab Arriano: ab eo Mediæ pars Ac patia dicta est, ex Strabone.

4. Susiana gens.] Que Assyriam inter Persidem & Mediam habitab Susistun.

5. Phrygia major.] Phrygia duplex fuit. Major, seu Salutaris, quæ l thyniâ, Galatia, Pamphyliâ, & Lydiâ clauditur. Minor, quæ Hellesponti dicta est, quia ad Hellespontum usque pertinebat. In eâ olim Troja fuit.

6. Lyciam.] Phrygiâ, Pamphyliâ, Cariâ, & Mari Mediterraneo circu scribitur.

7. Pamphyliam.] Undique Lyciâ, Lycaoniâ, Pisidiâ, & Mari terminatu

8. Curiam.] Quæ inter Lyciam & Ioniam ad Mare Carpathium seu Ægæu pertingebat.

9. Thracia.] Quæ Mari Ægæo, Propontide, Macedonia & Mysiâ inclu Romelia.

10 Paphlagonia.] Quæ à Galatiâ ad Pontum Euxinum, inter Bithyniam Cappadociam, extenditur.

11. Hydaspem.] Fluvius Asiæ geminus est hujus nominis; alter, in Su anâ regione, prope Susam, fluit: alter, de quo hic agitur, apud Nysam Indum illabitur.

12. Indum.] Fluvium Indiæ maximum, qui ex Paropamisso monte orie ubi magnam Indiæ partem alluit, in Oceanum duobus ostiis se exonerat.

13. Aracossi.] Qui ad ripam Indi fluminis habitant, Candaar. Alii meli legunt Arachosii, ex Diod.

14. Gedrosi.] Qui partem Persidis inter Caramaniam, Aracosiam, & Oce num incolebant.

Ionio

ı, Archos [1] Pelasgos, Arcesilaus [2] Mesopotamiam. *a* Cùm hæc o, veluti fatale munus, singulis contigisset, ita magna incremento- materia plurimis fuit. Siquidem non magno post tempore quasi ı, non præfecturas divisissent: sic reges ex præfectis facti, magnas non sibi tantùm paravêrunt, verùm etiam posteris reliquêrunt.

AP. V. Dum hæc in Oriente aguntur, in Græciâ Athenienses & ıli bellum, quod jam vivo Alexandro moverant, summis viribus in- :bant. Causæ belli erant, quòd [3] reversus ab Indiâ Alexander, tolas in Græciam scripserat, quibus omnium civitatum exules, præter is damnati, restituebantur. *b* Quæ recitatæ præsente universâ Græ- in mercatu Olympiaco, magnos motus fecêrunt; quòd plurimi, legibus pulsi patriâ, sed per factionem principum fuerant, verenti- iisdem principibus, ne revocati potentiores in republicâ fierent. àm igitur jam tunc multæ civitates libertatem bello vindicandam nebant, Principes tamen omnium Athenienses & Ætoli fuêre Quod n nuntiatum Alexandro esset, mille naves longas sociis imperari præ- erat, quibus in Occidente bellum gereret; excursurúsque cum va- l manu fuerat ad Athenas delendas. Igitur Athenienses, contracto xxx lium exercitu, & cc navibus, bellum cum Antipatro, cui Græcia sorte nerat, gerunt; eumque [4] detrectantem prælium, & Heracleæ urbis enibus tuentem se, obsidione cingunt. Eodem tempore Demosthenes theniensis orator, *c* pulsus patriâ, ob crimen accepti [5] ab Harpalo auri,

Bellum à Græcis renovatum. Antipatri obsidio & liberatio.
An. M. 3731
Ol. 114. 2.
Urb. C. 430.
Ante C. 321

INTERPRETATIO.

a Cum hæc divisio obtigisset singulis quasi munus à fatis destinatum, multi lmpsêrunt inde occasionem augendi suam potentiam.

b Quæ, lectæ coram omnibus Græciæ populis in ludis Olympicis, omnium ıimos commovêrunt in Alexandrum.

c Exulabat forte Megaris, ejectus patriâ, quia pecuniam acceperat ab Har- alo, fugiente iram Alexandri, ut hortaretur Athenienses ad bellum gerendum lexandro.

NOTÆ.

1. Pelasgos.] Qui inter Thessaliam & Achaiam habitabant, ex Plinio: mnes tamen Græci, apud Poëtas, Pelasgi dicuntur. Sed de his suprà.

2. Mesopotamiam.] Que ex unâ parte Euphrate, Tigri ex alterâ termina- tur. Unde nomen accipit. Nunc Diarbec.

3. Reversus ab Indiâ.] Nicanorem Stagiritam miserat ad ludos Olympicos cum literis, quibus jubebat exules suis in civitatibus recipi.

4. Detrectantem prælium.] Quia exiguum habebat exercitum Antipater: (rarus enim miles erat propter supplementa copiarum nuper in Asiam missa) & Thessali, relicto Antipatro, se junxerant Græcis. Quare, prælio commisso, ictus Antipater Lamiæ, quod Thessaliæ oppidum est, se inclusit: unde bel- lum illud Lamiacum dictum est.

5. Ab Harpalo.] Dum Alexander ex Indiâ victor revertitur, Harpalus thesauris Babyloniæ præfectus sibi malè conscius, quòd ingentem pecuniæ vim in ventris & gulæ illecebris profudisset, cum quinque talentûm millibus fugit in Græciam, ut Athenienses ad bellum gerendum alliceret.

qui

qui crudelitatem Alexandri fugerat, quòd civitatem in ejusdem Alexandri bellum impelleret, fortè [1] Megaris [2] exulabat: qui, ut missum ab Atheniensibus Hyperidem legatum cognovit, qui [3] Peloponnenses in societatem armorum solicitaret, sequutus eum, [4] Sicyona, [5] Argos & Corinthum, cæteràsque civitates, eloquentiâ suâ Atheniensibus junxit. Ob quod factum, missâ ab Atheniensibus obviàm nave, [6] ab exilio revocatur. Interim in obsidione Antipatri, Leosthenes, dux Atheniensium, [7] telo è muris in transeuntem jacto, occiditur. Quæ res tantum animorum Antipatro dedit, ut etiam vallum rescindere auderet. Auxilium deinde à Leonato per legatos petit: qui cùm venire cum exercitu nunciatus esset, obvii ei Athenienses cum instructis copiis fuêre, ibíque [8] equestri prælio gravi vulnere ictus extinguitur. Antipater, tametsi auxilia sua videret victa, morte tamen Leonati lætatus est: quippe & æmulum sublatum, & vires ejus accessisse sibi gratulabatur. [a] Statim igitur exercitu ejus recepto, cum par hostibus etiam prælio videretur, solutus obsidione in Macedoniam concessit. Græcorum quoque copiæ, finibus Græciæ hoste pulso, in urbes dilapsæ.

CAP. VI. Interea Perdicca, bello [9] Ariarathi, regi Cappadocum,

INTERPRETATIO.

[a] Paulò pòst acceptis Leonati copiis, cùm videretur par hostibus etiam ad prælium ineundum.

NOTÆ.

1. Megaris.] Urbs media inter Athenas & Corinthum, non procul ab Eleusi.

2. Exulabat.] Primùm Atheniensibus author fuerat Demosthenes, ut abigerent Harpalum: sed paulò post, dum numeratur illius pecunia, calicis aurei desiderium præ se tulit: quem nocte sequenti, cum 20 talentis, ad eum misit Harpalus; tum illi favere cœpit Demosthenes; quòd ubi populo & Areopago innotuit, & 50 talentis damnatur, & in vincula conjicitur: sed ob valetudinem ferendo carceri cum impar esset, aliis faventibus, dissimulantibus aliis, fugâ sibi consuluit, & Megaris substitit.

3. Peloponnenses.] Qui habitabant in Peloponnesi peninsulâ Græciæ maximâ, à Corintho extensâ ad Tinarium promontorium. Octo partes continebat, Achaiam propriè dictam, Arcadiam, Argiam, Corinthiam, Elidem, Laconiam, Messeniam, & Sicyoniam. Nunc dicitur Morea.

4. Sicyona.] Urbem Peloponnesi, Sicyoniæ regionis caput, inter Corinthum & Elidem.

5. Argos.] Triplex fuit. 1. Peloponnesiacum, Argiæ regionis caput, non procul à Corintho. 2. Amphilochium, in Epiro, inter Ambracium sinum & Acheloüm fluvium. 3. Pelasgicum in Thessaliâ, Larissæ proximum. Dictum etiam Argos Hippium, ab equis, qui generosi ibi nascerentur.

6. Ab exilio.] Missâ in Æginam ad eum triremi, ex Piræo, in urbem ab universâ civitate ad portas effusâ exceptus est.

7. Telo è muris.] Dum Laosthenes conatur opem ferre suis, saxo in capite ictus corruit, eíque Antiphilus sufficitur.

8. Equestri prælio.] Thessalorum equitum virtute victus & occisus est Leonatus.

9. Ariarathi.] Quæ hic de Cappadocibus refert Justinus, de Isauriis narrat pluribus Diodorus.

illato

illato, prælióque victor, nihil præmii præter vulnera & pericula retulit. Quippe hostes ab acie in urbem recepti, occisis conjugibus & liberis, domos quisque suas cum omnibus copiis incenderunt. Eodem, congestis etiam servitiis, & semetipsos præcipitant, ut nihil hostis victor suarum rerum præter incendii spectacula, frueretur. *a* Inde, ut viribus auctoritatem regiam acquireret, ad nuptias Cleopatræ, sororis Alexandri Magni, & [1] alterius Alexandri quondam uxoris, non aspernante Olympiade, matre ejus, intendit: sed priùs Antipatrum, sub affinitatis obtentu, capere cupiebat. Itaque fingit se in matrimonium filiam ejus petere, quò faciliùs âb eo supplementum tironum ex Macedoniâ obtineret. Quem dolum [2] præsentiente Antipatro, dum duas eodem tempore uxores quærit, neutram obtinuit. Post hæc bellum inter Antigonum & Perdiccam oritur. Antigono Craterus & Antipater auxilium ferebant; qui, [3] factâ cum Atheniensibus pace, Polyperchonta Græciæ & Macedoniæ præponunt. *b* Perdicca, alienatis rebus, Aridæum & Alexandri Magni filium, in Cappadociâ, quorum cura illi mandata fuerat, de summa belli in consilium adhibet. Quibusdam placebat bellum in Macedoniam transferri, ad ipsum fontem & caput regni, ubi Olympias esset, mater Alexandri, *c* non mediocre momentum patrium, & civium favor, propter Alexandri Philippíque nomina: sed in rem visum est ab Ægypto incipere, ne, in Macedoniam profectis, Asia à Ptolemæo occuparetur. Eumeni, præter provincias quas acceperat, Paphlagonia & Caria, & Lycia, & Phrygia adjiciuntur. Ibi Craterum & Antipatrum opperiri jubetur: Adjutores ei dantur cum exercitibus frater Perdiccæ Alcetas, & Neoptolemus: Clito cura classis traditur: Cilicia Philotæ adempta, Philoxeno

Perdicca Cappadoces vincit

Bellum inter Antigonum & Perdiccam.

INTERPRETATIO.

a Deinde, ut sibi jam viribus potenti compararet authoritatem regiam voluit uxorem ducere Cleopatram, sororem Alexandri Magni.

b Perdicca, qui tunc erat in Cappadociâ, animis ad bellum accensis, adhibuit in consilium de bello gerendo Aridæum, & Alexandri Magni filium, qui ipsius curæ commissi erant.

c Quæ afferret parti, cui faveret, magnam potestatem & favorem populorum ob memoriam Philippi mariti, & Alexandri filii.

NOTÆ.

1. Alterius Alexandri.] Molossi Epiri regis, qui in Italiâ periit.

2. Præsentiente.] Perdiccæ consilia Antipatro detecta sunt per Antigonum, qui à Perdiccâ insidiis appetitus, clam cum Demetrio filio ex Asiâ ad eum confugerat.

3. Factâ cum Atheniensibus, &c.] Dum hæc aguntur, Græci navali prælio bis victi sunt à Clito Macedonicæ classis præfecto: quare coacti sunt se, suaque Antipatro permittere, qui benignè usus victoriâ, pacem illis concessit.

datur:

datur: ipse Perdicca Ægyptum cum ingenti exercitu petit. *a* Sic Macedonia, in duas partes discurrentibus ducibus, in sua viscera armatur: ferrúmque ab hostili bello in civilem sanguinem vertit, exemplo furentium, manus ac membra sua ipsa cæsura. Sed Ptolemæus in Ægypto, solerti industria, magnas opes parabat: quippe & Ægyptios insigni moderatione in favorem sui solicitaverat: & reges finitimos beneficiis obsequiisque devinxerat: terminos quoque imperii, acquisitâ [1] Cyrene urbe, ampliaverat; factúsque jam tantus erat, ut non tam timeret, quàm timendus ipse hostibus esset.

Origo urbis Cyrenes.

CAP. VII. Cyrene autem condita fuit [2] ab Aristæo, *b* cui nomen [3] Battus propter linguæ obligationem fuit. Hujus pater Grinus, rex [4] Theræ insulæ, cùm ad oraculum Delphos, propter dedecus adolescentis filii nondum loquentis, deum deprecaturus venisset, responsum accepit, quo jubebatur filius ejus Battus *Africam petere, & urbem Cyrenem condere, usum linguæ ibi accepturus.* *c* Cùm responsum ludibrio simile videretur, propter solitudinem Theræ insulæ, ex quâ coloni ab urbem condendam in Africam tam vastæ regionis proficisci jubeantur, res omissa est. Interjecto deinde tempore, velut contumaces, pestilentiâ deo parere compelluntur; quorum tam insignis paucitas fuit, ut vix unam navem complerent. Cùm venissent in Africam, pulsis accolis, [5] montem Cyran, & propter amœnitatem loci, & propter fontium ubertatem occupavêre. Ibi Battus, dux eorum, linguæ nodis solutis, loqui primùm cœpit; *d* quæ res animos eorum, ex promissis dei jam parte perceptâ, in reliquam spem condendæ urbis accendit. Positis igitur castris, opinionem veteris fabulæ accipiunt, Cyrenem, eximiæ pulchritudinis virginem, à Thessaliæ monte [6] Pelio ab Apolline raptam, perlatámque

INTERPRETATIO.

a Sic Macedonia bellum in se ipsam gerit, principibus divisis in duas partes, & vertit arma in proprios cives post bellum in barbaros gestum, quasi sibi vellet more furentium abscindere manus & membra.

b Qui Battus nominatus est, ob linguam ligatam & impeditam.

c Cùm responsum oraculi contemneretur, quia insula Theramenes vacua erat ab incolis.

d Quod inflammavit eorum animos ad extruendam urbem, quià deus jam perfecerat partem promissorum.

NOTÆ.

1. Cyrene urbe.] Nunc in regno Barcâ versùs Syrtim magnam, Cyrenaïcæ regionis urbs primaria, inter Barcem & Ammonis templum.

2. Ab Aristes.] At Callimacho vocatur Aristoteles.

3. Battus.] Blæsum significat. Libyes regem Battum suâ lingua appellant.

4. Theræ.] Est Ægei maris insula Spartanorum colonia, quæ ut primùm ex undis enata est, Callisto dicta est, deinde Thera.

5. Montem Cyran.] A quo urbi Cyrene, potiùs quàm à virgine, nomen inditum est.

6. Pelio.] Mons est Thessaliæ, in sinum Pelasgicum incumbens; gigantum fabulis notissimus.

in-

in ejusdem montis juga, cujus collem occupaverant, à deo replètam, [1] quatuor pueros peperisse, Nomium, Aristæum, Authocum, Argæum: missos [2] à patre Speo, rege Thessaliæ, qui perquirerent virginem, loci amænitate captos in iisdem terris cum virgine resedisse. Ex his pueris tres adultos in Thessaliam reversos, avita regna recepisse. Aristæum in Arcadiâ latè regnâsse, *a* eúmque primùm & apium & mellis usum, & lactis ad coagula hominibus tradidisse, [3] solstitialésque ortus sideris primum invenisse. Quibus auditis, Battus, virginis nomine, ex responsis agnito, urbem Cyrenem condidit.

CAP. VIII. Igitur Ptolemæus hujus urbis auctus viribus bellum in adventum Perdiccæ parabat. Sed Perdiccæ plus odium arrogantiæ, quàm vires hostium nocebant; quam exosi etiam socii ad Antipatrum gregatim profugiebant. [4] Neoptolemus quoque in auxilium Eumeni relictus non solùm transfugere, verùm etiam prodere partium exercitum voluit. Quam rem cùm præsensisset Eumenes, cum proditore decernere prælio necesse habuit. Victus Neoptolemus ad Antipatrum & Polyperchonta [5] profugit; hísque persuadet, *b* ut continuatis [6] mansionibus, lætoex victoriâ & securo fugâ suâ, Eumeni superveniant. Sed res Eumenem non latuit: itaque insidiæ in insidiatores versæ: & qui securum aggressurosse putabant, *c* securis in itinere, & pervigilio noctis fatigatis, [7] occur-

Ptolemæus bellum in Perdiccam parat.
Eumenis res fortiter gestæ
An. M. 3732.
Ol. 114. 3.
Urb. C. 431.
Ant. C. 320.

INTERPRETATIO.

a Illum primùm invenisse, ad commoda hominum, usum apium & mellis, & artem lac coagulandi.
b Ut magnis itineribus pergant in Eumenem, eúmque aggrediantur dum lætus est ob victoriam à se relatam, & securus ob fugam suam.
c Aggressus est eos in mediâ nocte securos & defessos ob laborem in itinere toleratum.

NOTÆ.

1. Quatuor pueros.] Cyrene tamen, ut Pindaro & Diodoro placet, unicum filium suscepit, qui Nomius & Agrius cognominatus est, quòd venationi & pascendo pecori addictus esset. Nam pastor Græcè νομεὺς, & venator αγρεὺς, dicitur.
2. A patre Speo.] Hypseum vocat Diodorus.
3. Solstitiales.] Non invenit solstitia Aristæus; sed ortus Sirii seu Caniculæ; populósque docuit ei sacrificare: quare dicendum "solstitiales ortus syderis, id est, Sirii, qui pauló post solstitia oritur: veteres enim solstitium non pro puncto ipso, quo committitur, sed pro toto mense sumpsérunt. Aristæum Virgilius, ob mellis repertum usum, versibus suis celebravit.
4. Neoptolemus.] Indignum ratus suâ dignitate subesse Eumeni, qui Philippo & Alexandro à secretis fuerat, dum ipse & armigerorum princeps esset, & unus ex primariis ducibus: quare sæpè dictitabat Alexandrum sequutum se cum clypeo & hastâ, Eumenem verò cum stylo & tabellis. Ità Plutarch.
5. Profugit.] Dum fugere cogitat Eumenes eum aggressus omnes ferè illius copias delevit.
6. Mansionibus.] Id est, habitationibus, ad quas viatores noctis interventu se recipiunt.
7. Occursum est.] Cùm metueret, ne craterus copiis acceptissimus ad se alliceret milites, persuasit suis solum adesse Neoptolemum, Crateróque Persas & Phœnicas opposuit.

T sum

sum est. In eo prælio [1] Polyperchon occiditur. [2] Neoptolemus quoque cum Eumene congressus, diu mutuis vulneribus acceptis colluctatus est; in summâ victus occumbit. Victor igitur duobus præliis continuis Eumenes afflictas partes transitione sociorum paululùm sustentavit. Ad postremum tamen, [3] Perdicca occiso, [4] ab exercitu hostis cum Pythone, & Illyrio, & Alcetâ, fratre Perdiccæ, appellatur: *a* bellúmque adversùs eos Antigono decernitur.

INTERPRETATIO.

a Jubetur Antigonus contra illos bellum gerere.

NOTÆ.

1. Polyperchon.] Longè fallitur Justinus: Polyperchon enim Macedoniæ fuerat præpositus, & Neoptolemo diu supervixit; ut posteà dicemus. Sed legendum Craterus, quem, hoc in prælio excussum ex equo, ab equitibus conculcatum refert Diodorus, licèt Plutarchus eam à Gorgiâ, Eumenis duce, servatum malit.

2. Neoptolemus quoque.] Dum strictis gladiis occurrunt sibi, remissis habenis, sibi manus injiciunt, detrahunt cassides, loricas divellunt ex humeris; intereà, equis simul subterfugientibus, in terram delapsi prehendunt alter alterum, colluctantúrque: sed Eumenes priùs assurgenti poplitem succidit Neoptolemo, qui tamen altero innixus genu, strenuè dimicans, tandem secundùm collum percussus, concidit; Eumenésque, licèt ipse graviter vulneratus, victor evasit. Itâ Plutarch.

3. Perdiccâ.] Cùm oppida duo, non procul à Pelusio, frustra oppugnâsset, & duo suorum millia dum Nilum trajicit, amisisset; efferati in eum Macedones ducibus Pythone & Antigono quodam, ut ait Probus, noctu invadunt ejus tentorium, eúmque obtruncant, & se dedunt Ptolemæo.

4. Ab exercitu hostis.] Et Antipater in Perdiccæ curam successerat, qui continuò cum Hercule & Alexandro, Alexandri Magni filiis, se recepit in Macedoniam.

LIBER XIV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Eumenis in bello adversùs Antigonum prudentia & fortitudo.*
2. *Prælio victus obsidetur. liberatur, ad Argyraspidas confugit, eósque ad suas partes pertrahit.*
3. *Dum Argyraspidæ Eumenis imperia contemnunt, hostium virtute superantur. Unde in Eumenem conjuratio.*
4. *Eumenis captivi ad Argyraspidas oratio, quâ petit, ut sibi inter eos mori liceat. Petitione frustratus proditorum capita devovet & Antigono vinctus traditur.*
5. *Cassander, Aridæi vices gerens, Græciæ civitates opprimit, & in Macedoniam adversùs Olmypiadem proficiscitur.*
6. *Olympias fugit: obsidetur: victori Cassandro se tradit, cujus jussu interficitur.*

CA-

CAPUT I.

Eumenes in bello adversùs Antigonum fortitudo.

An.M.3733
Ol. 114. 4.
Urb.C.432.
Ant.C.319.

EUmenes, ut Perdiccam occisum, se hostem à Macedonibus judicatum, bellúmque Antigono decretum cognovit; ultrò ea militibus suis indicavit, ne fama aut rem in majus extolleret, aut militum animos rerum novitate terreret; *a* simul ut, quomodo circa se animati essent, cognosceret, sumpturis consilium ex motu universorum. Constanter tamen præfatus est, *si cui hæc terrori essent, habere eum discedendi potestatem.* Quâ voce adeò cunctos in studium partium suarum induxit, ut ultrò illum omnes hortarentur, *rescissuròsque se ferro decreta Macedonum* affirmarent. Tunc exercitu [1] in Ætoliam promoto, pecunias civitatibus imperat; recusantes hostiliter diripit. Inde [2] Sardeis profectus est ad Cleopatram, sororem Alexandri magni, ut ejus voce centuriones principésque confirmaret, *b* existimaturos ibi majestatem regiam verti, unde soror Alexandri staret. *c* Tanta veneratio magnitudinis Alexandri erat, ut etiam per vestigia mulierum favor sacrati ejus nominis quæreretur. Cùm reversus in castris esset, epistolæ totis castris objectæ inveniuntur: quibus iis, qui Eumenis caput ad Antigonum detulissent, magna præmia definiebantur. His cognitis, Eumenes vocatis ad concionem militibus, primò gratias agit, *quòd nemo inventus esset, qui spem cruenti præmii fidei sacramenti anteponeret:* deindè callide subnectit, *confictas has à se epistolas ad experiundos suorum animos esse. Cæterùm, salutem suam in omnium potestate esse; nec Antigonum, nec quemquam ducum sic velle vincere, ut ipse in se exemplum pessimum statuat.* Hoc facto, & in præsenti labentium animos deterruit; & in futurum providit, ut si quid simile accidisset, non se ab hoste corrumpi, sed ab duce tentari, arbitrarentur. Omnes igitur operam suam certatim [3] ad custodiam salutis ejus offerunt.

CAP. II. Cùm interim Antigonus cum exercitu supervenit, castrisque positis postera die in aciem procedit. Nec Eumenes moram prælio

INTERPRETATIO.

a Ut cognosceret an milites benè circa se affecti essent, & sumeret consilium ex eorum benevolentiâ vel timore.

b Qui credituri erant illos habere authoritatem regiam, quibus faveret soror Alexandri.

c Adeò venerabantur magnitudinem Alexandri, ut eos non puderet favorem quærere mulierum, ut nomine regis protegerentur.

NOTÆ.

1. In Ætoliam.] Cùm in Cappadociâ tunc esset Eumenes, in Ætoliam venire non potuit. Sed legendum Ætuliam, quæ pars est Armeniæ minoris, quam alii cum Ptolemæo Ætulanem nominant.

2. Sardeis.] Urbem Lydiæ primariam ad Pactolum, juxta montem Tmolum.

3. Ad custodiam salutis.] A militibus decretum est, ut circa ipsum mille milites vicissim excubias agerent. Plutarch.

Prælio victus obsidetur, & liberatus Argyraspidas ad partes suas trahit.
An M.3735 Ol. 115. 2. Urb.C.434. Ante C.317
An.M.3736 Ol. 115. 3. Urb.C.435 Ant.C.316.

fecit. [1] Qui victus in munitum quoddam [2] castellum confugit: ubi, cùm videret se fortunam obsidionis subiturum, [3] majorem exercitûs partem dimisit, ne aut consensu multitudinis hosti traderetur, aut obsidio ipsâ multitudine gravaretur. [4] Legatos deinde ad Antipatrum, quod solus par Antigoni viribus videbatur, supplices mittit: à quo cùm auxilia Eumeni missa Antigonus didicisset, [5] ab obsidione recessit. Erat quidem solutus ad tempus metu mortis Eumenes: sed nec salutis, dimisso exercitu, magna spes erat. [6] Omnia igitur circumspicienti optimum visum est, ad Alexandri magni [7] Argyraspidas, invictum exercitum, & tot victoriarum præfulgentem gloriâ, decurrere. Sed Argyraspides post Alexandrum omnes duces fastidiebant, sordidam militiam sub aliis, post tanti regis memoriam, existimantes. Itaque Eumenes [8] blandimentis agere; suppliciter singulos alloqui, nunc *commilitones suos*, nunc *patronos* appellans, *periculorum & operum Orientalium socios:* nunc *refugia salutis suæ, & unica præsidia* commemorans; *solos esse, quorum virtute Oriens sit domitus; solos, qui militiam Liberi patris, qui Herculis monumenta superârint: per hos Alexandrum magnum factum; per hos divinos honores, & immortalem gloriam consequutum:* orat, *ut non tam ducem se, quàm commilitonem, recipiant, unúmque ex corpore suo esse velint.* Receptus hac lege, paulatim imperium, primùm monendo singulos, mox quæ perperam facta erant, blandè corrigendo, [9] usurpat: nihil in castris sine illo agi, nihil administrari sine solertiâ illius poterat.

NOTÆ.

1. Qui victus.] Proditione Apollonidis equitum præfecti, qui pecunia corruptus ad partes Antigoni, relicto Eumene, dum prælium committitur, cum equitatu transiit.

2. Castellum confugit.] Noram vocat Plutarchus, quod in confinio Lycaoniæ & Cappadociæ ponit: Probus in Phrygiâ, Strabo prope Taurum. Arx erat perexigua, cujus ambitus duo stadia non excederet; sed ab arte & à naturâ munitissima.

3. Majorem exercitûs, &c.] Exercitum priùs dimisisse, servatis 500 equitibus, peditibus verò 200, testis est Plutarchus.

4. Legatos.] Post annum elapsum legatos ad Aridæum misit, qui quòd malè haberetur ab Antigono, jussit ut Eumenes liberaretur.

5. Ab obsidione.] Auditâ Antipatri morte, cùm frustrà Eumenem ad suas partes per Hieronymum amicum communem allicere conaretur, Eumenes cum suis abire permissus est, inscio Antigono, qui graviter id tulit. Hæc Diodorus & Plutarchus.

6. Omnia igitur circumspicienti.] Multa ibi & omittit & confundit Justinus: Polyperchon Macedoniæ ab Antipatro præpositus, ut Eumenem ad se alliceret, eum regio exercitui in Asiâ præfecit, missisque 50 talentis, ut damna resarciret, scripsit ad Argyraspidum duces, ut Eumenis signa sequerentur.

7. Argyraspidas.] Horum plerique annos nati erant septuaginta: nemo sexagenario minor.

8. Blandimentis agere.] Imò Argyraspidum duces, Antigenes & Teutamus, Regum literis obsequuti, cum amicis Eumeni occurrunt, eique omnia ultrò pollicentur.

9. Usurpat.] Modestè usus imperio in castrorum tutiore loco, Alexandri nomine, statuit tabernaculum, in eóque cellam, aureum sceptrum, & diadema

CAP.

CAP. III.[1] Ad postremum cùm Antigonum venire cum exercitu nuntiatum esset, compellit eos in aciem descendere. Ibi, dum ducis imperia contemnunt, hostium virtute [2] superantur. In eo prælio non gloriam tantùm tot bellorum, cum conjugibus & liberis, sed & præmia longâ militiâ parta, perdiderunt. Sed Eumenes, qui auctor cladis erat, nec aliam spem salùtis reliquam habebat, victos hortabatur : Nam & *virtute eos superiores fuisse* affirmabat : *quippe ab his quinque millia hostium cæsa : &, si in bello prestent, ultrò hostes pacem petituros. Damna, quibus se victos putent, duo millia mulierum, & paucos infantes, & servitia esse, quæ meliùs vincendo possint reparare, quàm deserendo victoriam.* *a* Porrò Argyraspides, *neque fugam se tentaturos* dicunt, *post damna patrimoniorum, & post conjuges amissas, neque bellum gesturos contra liberos suos ;* ultroque eum convitiis agitant, *b quòd se post tot annos emeritorum stipendiorum, redeuntes domum cum præmiis tot bellorum, ab ipsâ missione rursùs in novam militiam, immensáque bella, revocaverit, & à laribus jam quodammodo suis, & ab ipso limine patriæ obductos, inanibus promissis deceperit : nunc quoque amissis omnibus fælicis militiæ quæstibus, ne victos quidem in miserâ & inopi senectâ quiescere sinat.* [3] Ignaris deinde ducibus, confestim ad Antigonum legatos mittunt, petentes *ut sua reddi jubeat.* Is *redditurum se* pollicetur, *si Eumenem sibi tradant.* Quibus cognitis, Eumenes cum paucis [4] fugere tentavit : sed retractus, desperatis rebus, cum concursus multitudinis factus esset, petit ut postremùm sibi alloqui exercitum liceret.

Victi Argyraspidæ in Eumenem conjurant. An M. 3739 Ol. 116. 2. Urb. C. 438. Ant. C. 313.

CAP. IV. Jussu ab universis dicere, facto silentio, laxatísque vinculis, prolatam, sicut erat catenatus, manum ostendit : *Cernitis, milites,* inquit. *habitùm atque ornamenta ducis vestri, quæ mihi non hostium*

Eumenes ab Argyraspidis Antigono traditur.

INTERPRETATIO.

a Argyraspides dicunt se non arrepturos fugam, conjugibus suis captis ab hostibus.

b Quòd ipsos reduxerit ad nova prælia & bellum difficile, dum redirent in patriam cum præmiis quæ retulerant in tot bellis in quibus per tot annos arma gesserant.

NOTÆ.

poni jussit, eóque omnes quotidie convenire, ut ibi de summis rebus consilia caperentur.

1. Ad postremum.] Jam Euphrate & Tigride superato, semel Antigonum prope Gabienem vicerat.

2. Superantur.] Antigonus Eumenis impedimentis potitus Peucestem Persidis præfectum cum suis in fugam vertit : sed Eumenes, certus aut mori aut vincere, equitatu ad se recepto, quinque hostium millia cædit. Ubi capta ab Antigono impedimenta audivit, iterum confligere statuit : sed frustrà Argyraspidas hortatús est ad pugnam, qui in mulieres & liberos captos ab Antigono pugnare recusârunt.

3. Ignaris ducibus.] Testatur tamen Plutarchus Legatos à Teutane missos ad Antigonum, ut impedimenta redderet.

4. Fugere tentavit.] Fraudis ignarum à multitudine oppressum, & manibus post tergum ligatis, pertractum ad hostes scribit Plutarchus.

quis-

quisquam imposuit: nam hoc etiam solatio foret. Vos me ex victore victum, vos me ex imperatore captivum fecistis. Quater intra hunc annum in mea verba jurejurando obstricti estis. Sed ista omitto. Neque enim miseros convitia decent. a *Unum oro, si propositorum Antigoni in meo capite summa consistit, inter vos me velitis mori. Nam neque illius interest, quemadmodum aut ubi cadam: & ego fuero ignominia mortis liberatus. Hoc si impetro, solvo vos jurejurando, quo toties vos sacramento mihi devovistis. Aut si ipsos pudet roganti vim adhibere, ferrum huc date & permittite, quod vos facturos pro imperatore jurâstis, imperatorem pro vobis sine religione jurisjurandi facere.* Cùm non obtineret, preces in iram vertit. *At vos,* ait, *devota capita, respiciant dii perjuriorum vindices; talésque vobis exitus dent, quales vos ducibus vestris dedistis. Nempe vos iidem paulò antè & Perdiccæ sanguine estis aspersi, & in Antipatrum eadem moliti. Ipsum denique Alexandrum, si fas fuisset eum mortali manu cadere, interempturi: quod maximum erat, seditionibus agitâstis. Ultima nunc ego perfidorum victima,* [1] *has vobis diras atque inferias dico, ut inopes extorresque omne ævum in hoc castrensi exilio agatis;* b *devorentque vos arma vestra, quibus plures vestros, quàm hostium duces, absumpsistis.* Plenus deinde iræ, custodes suos præcedere ad Antigoni castra cœpit. Sequitur exercitus, prodito imperatore suo, & ipse captivus, triumphúmque de seipso ad victoris sui castra ducit; c omnia auspicia regis Alexandri, & tot bellorum palmas laureasque unà secum victori tradentes: & ne quid deesset pompæ, elephanti quoque, & auxilia Orientalia subsequuntur. Tantò pulchrior hæc Antigono, quàm Alexandro tot victoriæ fuerunt; ut cùm ille Orientem vicerit, hic etiam eos, à quibus Oriens victus fuerat, superaverit. Igitur Antigonus domitores illos Orbis exercitui suo dividit, redditis quæ in victoria ceperat. d Eumenem verò, verecundiâ prioris amicitiæ, in conspectum suum venire prohibitum, assignari [2] custodibus præcepit.

INTERPRETATIO.

a Unum rogo, ut permittatis me mori inter vos, si Antigonus putet se non posse, me vivo, exequi ea quæ proposuit.

b Et pereatis armis vestris, quibus occidistis plures imperatores vestros, quam hostium duces.

c Tradentes unà secum victori Antigono fœlicem fortunam Alexandri regis, & gloriam partam in tot bellis.

d Eumenem tradidit servandum custodibus: noluit enim eum coràm alloqui, quia ipsum pudebat veterem amicum cernere captivum.

NOTÆ.

1. Has vobis diras, &c.] Quod irritum non fuit: Antigonus enim, Argyraspidas ob perfidiam execratus Aracosiæ præfecto tradidit omnibus modis conficiendos, eorùmque ducem Antigonum in caveam æneam inclusum vivum combussit. Hæc Diodor.

2. Custodibus præcepit.] Antigonus, Demetrius, & Nearchus ab occidendo Eumene abhorrebant: sed Argyraspidum precibus & querelis victus Antigo-

CAP. V. Interea Eurydice, uxor Aridæi regis, ut Polyperchonta [1] à Græciâ redire in Macedoniam cognovit, & ab eo [2] arcessitam Olympiadem; *a* muliebri æmulatione perculsa, abutens valetudine viri, cujus officia sibi vindicabat, scribit regis nomine Polyperchonti: *Cassandro exercitum tradat, in quem regni administrationem rex transtulerat:* eadem & in Asiam Antigono per epistolas nuntiat. Quo beneficio devinctus Cassander, nihil non ex arbitrio muliebris audaciæ gerit. Deinde profectus in Græciam, multis civitatibus bellum infert: quarum excidio, veluti vicino incendio, territi Spartani, urbem quam semper armis, [3] non muris defenderant, tum contra responsa fatorum & veterem majorum gloriam, armis diffisi, murorum præsidio includunt. Tantùm eos degeneravisse à majoribus, ut, cùm multis sæculis murus urbi civium virtus fuerit, tunc cives salvos se fore non existimaverint, nisi intra muros laterent. Dum hæc aguntur, Cassandrum à Græciâ turbatus Macedoniæ status domum revocavit. Namque Olympias, mater Alexandri magni regis, cùm ab Epiro in Macedoniam, [4] prosequente Æacidâ rege Molossorum, veniret, prohiberíque finibus ab Eurydice & Aridæo rege cœpisset; seu memoriâ mariti, seu magnitudine filii, & indignitate rei, moti Macedones ad Olympiadem transiêre: cujus jussu [5] & Eurydice, & rex occiditur, sex annis post Alexandrum potitus regno.

Cassander Græciæ urbes opprimit: in Olympiadem bellum gerit.
An M. 3736
Ol. 115. 3.
Urb. C. 435
Ant. C. 316

An M. 3738
Ol. 116. 1.
Urb. C. 437.
Ant. C. 314.

CAP. VI. Sed nec Olympias diu regnavit. Nam cùm [6] principum passim cædes, muliebri magis quàm regio more fecisset, favorem sui in

Olympias capta jussu Cassandri necatur.

INTERPRETATIO.

a Impulsa æmulatione, ut mulieres solent, & abutens imbecillitate mentis Aridæi mariti.

NOTÆ.

nus, inediâ, cibo subtracto, eum consumi jussit; cùm tamen castra de repente movanda essent, à gregario milite, inscio Antigono, si Probo credimus, Eumenes trucidatus est, corpúsque concessum amicis.

1. A Græcia redire.] Cassander, ægrè ferens paternam dignitatem cessisse Polyperchonti, clam ad Antigonum fugit, Munichiâ per Nicanorem occupatâ, quam cùm frustra obsedisset Polyperchon, Græci pacem cum Cassandro iniêrunt.

2. Arcessitam Olympiadem.] Cum Olympiadi non benè cum Eurydice conveniret, eam ex Epiro, quò fugerat, idcircò evocavit, ut illius authoritate partes suas tueretur.

3. Non muris.] Ex Lycurgi præceptis, per 500 annos nullis muris cincta fuit Lacedæmon; sed post classem Leuctricam instante Epaminonda, metus Thebanos coëgit tumultuario opere excitare murum.

4. Prosequente Æacidâ.] Quem Polyperchon, quò vel faciliùs succederet, in auxilium evocârat.

5. Et Eurydice.] Regem sagittis configendum tradidit militibus; Eurydice verò misit gladium, laqueum, & cicutam, ut quâ morte perire mallet, eligeret; quæ similia dona precata est Olympiadi; zonâque usa pro laqueo, vitam finiit. Hæc Diodorus.

6. Principum passim cædes.] Fratrem Cassandri Nicanorem, ejúsque amicos & Macedones centum trucidari jussit. Ex Diodoro.

odium

odium vertit. Itaque audito [1] Cassandri adventu, diffisa Macedonibus, cum nuru Roxane, & nepote [2] Hercule, [3] in Pydnam urbem concedit.
A.M. 3739. Ol. 116. 2. Urb.C. 438. Ante C. 313. Proficiscenti Deidamia Æacidæ regis filia, & Thessalonice privigna, & ipsa clara Philippi patris nomine, multæque aliæ principum matronæ, speciosus, magis quâm utilis, grex, comites fuère. Hæc cùm nunciata Cassandro essent, statim citato cursu Pydnam venit, & urbem obsidione cingit. Cùm [4] fame ferrôque urgeretur Olympias, longæ obsidionis tædio, pactâ salute, [5] victori se tradidit. Sed Cassander, ad concionem vocato populo, sciscitaturus quid de Olympiade fieri velint, subornat parentes interfectorum, qui sumptâ lugubri veste, crudelitatem mulieris accusarent; à quibus accensi Macedones, sine respectu pristinæ majestatis, occidendam decernunt; immemores prorsùs, quòd per filium ejus virúmque, non solùm vitam ipsi inter finitimos tutam habuíssent, verum etiam tantas opes imperiúmque Orbis quæsissent. Sed Olympias ubi obstinatos venire ad se armatos vidit, veste regali, duabus ancillis innixa, ultrò obviàm procedit. *a* Quâ visâ, percussores attoniti fortunâ majestatis prioris, & tot in eâ memoriæ occurrentibus regum suorum nominibus, substitêrunt; donec à Cassandro missi sunt [6] qui eam confoderent, non refugientem gladium, nec vulnera, aut muliebriter vociferantem, sed virorum more fortium, pro gloriâ veteris prosapiæ, morti succumbentem, ut Alexandrum posses etiam in moriente matre cognoscere. Insuper expirans capillis & veste crura contexisse fertur, ne quid posset in corpore ejus indecorum videri. Post hæc Cassander, [7] Thessalonicen, regis Aridæi filiam, uxorem ducit: filium Alexandri cum matre in [8] arcem Amphipolitanam custodiendos mittit.

INTERPRETATIO.

a Quiâ conspectâ, percussores substitêrunt attoniti ob magnitudinem prioris dignitatis, & quòd tot nomina Regum suorum redirent in memoriam eam, aspiciendo.

NOTÆ.

1. Cassandri adventu.] Auditis tot cædibus Cassander in Macedoniam è Græciâ movit, & Callâ in Polyperchontem misso, ipse Pydnam obsedit.

2. Hercule.] Barsines ex Alexandro filius erat.

3. In Pydnam.] Urbem Macedoniæ in orâ maritimâ Pieriæ regionis, prope sinum Thermaicum.

4. Fame & ferro, &c.] Cùm illi succurrere festinarent Æacida & Polyperchon, ille desertus à suis, hic copiis à Callâ spoliatus est, militibus pecuniâ corruptis.

5. Victori se tradidit.] Dilabentibus ad Cassandrum militibus suis, ipsa, conscensâ navi, pellam vel Amphipolim petebat, cum Cassander, re per transfugam cognitâ, illius navigio potitur.

6. Qui eam confoderent.] Obrutam lapidibus tradit Pausanias.

7. Thessalonicen.] Priùs Olympiadis privignam duxerat: erat enim Alexandri & Aridæi ex patre soror, ut habent Diodorus & Pausanias.

8. Arcem Amphipolitanam.] Amphipolis civitas Thraciam inter & Macedoniam sita, prope ripam Strymonis fluvii, à quo cum omnibus ferè ex partibus alluatur, Amphipolis dicta est.

LI.

LIBER XV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Antigoni bellum adversùs socios, in quo Demetrius F. superatus prælio.*
2. *Cassandri in familiam Alexandri M. sævitia; Antigoni prosperi successus in bello.*
3. *Lysimachi, Antigono oppositi, virtutes & præclarè gesta.*
4. *Novus hostis Antigono accedit Seleucus, cujus origo & res gestæ subjiciuntur. Antigonus in prælio occumbit.*

CAPUT I.

PERDICCA, & fratre ejus, Eumene, ac [1] Polyperchonte, cæterísque ducibus diversæ partis occisis, finitum certamen inter successores Alexandri Magni videbatur; cùm repentè inter ipsos victores nata discordia est: quippe postulantibus Ptolemæo, & Cassandro, & Lysimacho, *ut pecunia in prædâ captâ, provinciæque dividerentur*; Antigonus negavit, *se in ejus belli præmia socios admissurum, in cujus periculum solus descenderit.* Et, ut honestum adversùs socios bellum suscipere videretur, divulgat, *se Olympiadis mortem, à Cassandro interfectæ, ulcisci velle, & Alexandri regis sui filium cum matre obsidione Amphipolitanâ liberare.* His cognitis, Ptolemæus & Cassander, initâ cum Lysimacho & Seleuco societate, bellum terrâ marique enixè instruunt. Tenebat Ptolemæus Ægyptum cum Africæ parte majore, & Cypro, & [2] Phœnice. Cassandro parebat Macedonia cum Græciâ. Asiam & partes Orientis occupaverat Antigonus, cujus filius Demetrius, primâ belli congressione, à Ptolemæo apud [3] Galamam [4] vincitur. *a* In quo prælio major Ptolemæi

Antigoni bellum in socios. Demetrius vincitur. An.M.3746 Ol. 116. 4. Urb.C.439. AnteC.312.

An.M.3747 Ol. 117. 1. Urb.C. 440. Ant.C.311.

INTERPRETATIO.

a Magno certamine Ptolemæus plus gloriæ comparavit propter moderationem, quàm ob victoriam relatam.

NOTÆ.

1. Polyperchonte.] Errat Justinus: diu enim superstes fuit, eúmque Antigonus mille talentis ad suas partes traxerat: sed posteà illius hostes, occiso Hercule, secutus est.
2. Phœnice.] Pars Syriæ maritima, duas divisa in partes; una, Phœnicia propria, ubi Tripolis, & Sidon; altera Phœnicia Libani dicebatur, ubi Damascus.
3. Galamam.] Lege Gazam, ut habent Diodor. Plutarch. & Appian. vel Gamalam, quæ civitas est Gazæ proxima.
4. Vincitur.] Demetrius cum Seleuco & Ptolemæo audaciâ juvenili ausus commode-

U

moderationis gloria, quàm ipsius victoriæ fuit. Siquidem & amicos Demetrii non solùm cum suis rebus, verùm etiam additis insuper muneribus, dimisit; *a* & ipsius Demetrii privatum omne instrumentum, ac familiam reddidit, adjecto honore verborum, *Non se propter prædam, sed propter dignitatem inîsse bellum; indignatum quòd Antigonus, devictis diversæ factionis ducibus, solus communis victoriæ præmia corripuisset.*

Cassandri in Alexandri familiam crudelitas. Antigoni prosperi successus. An M. 3748 Ol. 117. 3. Urb. C. 442 Ant. C. 309

CAP. II. Dum hæc aguntur, Cassander ab Apolloniâ rediens, incidit in [1] Abderitas, qui, propter ranarum muriúmque multitudinem, relicto patriæ solo, sedes quærebant: veritus ne Macedoniam occuparent, factâ pactione in societatem eos recipit; agrósque iis ultimos Macedoniæ assignat. Deinde, ne [2] Hercules, Alexandri filius, qui ferè annos quatuordecim excesserat, favore paterni nominis in regnum Macedoniæ vocaretur, occìdi eum tacitè cum matre Barsine jubet, corporáque eorum terrà obrui, ne cædes sepulturâ proderetur: *b* &, quasi parum facinoris in ipso primùm rege, mox in matre ejus Olympiade, ac filio admisisset, alterum quoque filium cum matre Roxane pari fraude interficit; scilicet quasi regnum Macedoniæ, quod affectabat, aliter consequi quàm scelere non posset. Intereà Ptolemæus cum Demetrio, [3] navali prælio iterato, congreditur; &, amissâ classe, hostíque concessâ victoriâ, in Ægyptum refugit. Demetrius filium Ptolemæi [4] Leontiscum, & fratrem Menelaum, amicósque ejus cum privati instrumenti ministerio, pari provocatus anteà munere, *c* Ægyptum remittit: &, ut appareret eos non odio, sed dignitatis gloriâ, accensos, donis muneribúsque inter ipsa bella contendebant. Tantò honestius tunc bella

INTERPRETATIO.

a Et reddidit ipsi Demetrio omnem supellectilem domesticam, & omnes famulos, cum verbis honorificis.

b Et quasi non satis magnum scelus admisisset, primùm in ipso rege Alexandro, mox in ejus filio & matre Olympiade occidendis.

c Remittit in Ægyptum ejus amicos cum omni eorum supellectili, cùm ipse tale munus à Ptolemæo anteà recepisset.

NOTÆ.

gredi, licèt eum duces à pugnâ deterrerent, post acre prælium fugere coactus est; quinque millia suorum cæsa, octo millia capta, Phœnicia amissa, temeritatis præmia fuêrunt.

1. Abderitas.] Autariatas vocat Diodorus, juxta Orbitaum Pæoniæ montem habitantes.

2. Hercules.] Occiso nuper cum Roxane matre, Cassandri jussu, Alexandro; Hercules Bergamo, ubi educabatur, evocatus, à Polyperchonte, quem Cassander etiam corruperat, necatus est.

3. Navali prælio.] Quæ in Græciâ gessit Demetrius; Munichiæ expugnationem, de Ptolemæo ejusque fratre Menelao navales victorias, captámque Cyprum insulam, omisit Justinus.

4. Leontiscum.] Quæ de Leontisco Justinus, de Cyllené duce priùs in Phœnicia victo refert Plutarchus.

gerebantur,

gerebantur, quam nunc amicitiæ coluntur. Hac victoriâ elatus Antigonus [1] regem se cum Demetrio filio appellari à populo jubet. Ptolemæus quoque, ne minoris apud suos auctoritatis haberetur, rex ab exercitu cognominatur. Quibus auditis, Cassander & Lysimachus, ibi regiam sibi majestatem vindicavêrunt. Hujus honoris ornamentis tamdiu omnes abstinuêrunt, quamdiu filii regis sui superesse potuêrunt. Tanta in illis verecundia fuit, ut cùm opes regias haberent, regum tamen nominibus æquo animo caruerint, quoad Alexandro justus hæres fuit. Sed Ptolemæus & Cassander, cæterique factionis alterius duces, cùm [2] carpi se singulos ab Antigono viderent; *a* dum privatum singulorum, non commune universorum bellum ducunt, nec auxilium ferre alter alteri volunt, quasi victoria unius, non omnium foret, per epistolas se invicem confirmantes, tempus & locum coëundi condicunt, bellúmque communibus viribus instruunt. Cui cùm Cassander interesse [3] propter finitimum bellum non posset, Lysimachum cum ingentibus copiis in auxilium sociis mittit.

An. M. 3749
Ol. 118. 2.
Urb. C. 446
Ant. C. 305.

CAP. III. Erat hic Lysimachus [4] illustri quidem Macedoniæ loco natus, sed virtutis experimentis omni nobilitate clarior; quæ tanta in illo fuit, ut animi magnitudine, philosophiâ ipsâ, viriúmque gloriâ omnes, per quos Oriens domitus est, vicerit. *b* Quippe cùm Alexander Magnus [5] Callisthenem philosophum, propter salutationis Persicæ interpellatum morem, insidiarum, quæ sibi paratæ fuerant, conscium fuisse iratus finxisset; eúmque truncatis crudeliter omnibus membris, abscisisque auribus, ac naso, labiísque, deforme ac miserandum spectaculum reddidisset; insuper cum cane in caveâ clausum, ad metum cæterorum circumferret: tunc Lysimachus, audire Calisthenem, & præcepta ab eo

Lysimachi præclare gesta.

INTERPRETATIO.

a Cùm cernerent se contemni ab Antigono, dum singuli separatim in eum, & non omnes simul, bellum gerunt, nec alter alteri vult dare auxilium.

b Cùm enim Callisthenes philosophus author fuisset abrumpendæ consuetudinis Alexandrum more Persarum salutandi, adeòque illi succensuisset Alexander, finxissétque ipsum participem fuisse insidiarum, quæ paratæ sibi fuerant.

NOTÆ.

1. Regem se.] Author fuit Aristodemus, qui victoriæ nuntius missus à Demetrio, "Salve," inquit, "rex Antigone, vicimus prælio navali Ptolemæum, Cyrum tenemus, militum sexdecim millia captiva habemus." Hæc narrat Plutarchus.

2. Carpi se singulos.] Multis urbibus Cassander à Demetrio spoliatus, legatos ad Antigonum de pace miserat, quibus cum ille superbiùs respondisset, nullam spem esse pacis, nisi Cassander se suáque ipsi permitteret; Cassander ut, illius coërceret audaciam, cum Lysimacho, Seleuco & Ptolemæo iniit societatem.

3. Propter finitimum bellum.] Ipsi enim imminebat Demetrius cum validis copiis.

4. Illustri.] Agathoclis filius fuit, inter Alexandri custodes conspicuus. Ità Pausanias.

5. Callisthenem.] De Callisthene suprà diximus.

virtutis accipere solitus, misertus tanti viri, non culpæ, sed libertatis pœnas pendentis, venenum ei in remedium calamitatum dedit. Quod adeò ægrè Alexander tulit, ut eum objici ferocissimo [1] leoni juberet. Sed cùm ad conspectum ejus concitatùs leo impetum fecisset, manum amiculo involutam Lysimachus in os leonis immersit, arreptâque linguâ, feram exanimavit. Quod cùm nuntiatum regi esset, admiratio in satisfactionem cessit; cariorémque eum, propter constantiam tantæ virtutis, habuit. *a* Lysimachus quoque magno animo, regis, veluti parentis, contumeliam tulit. Denique omni ex animo hujus facti memoriâ exturbatâ, posteà in Indiâ insectanti regi quosdam palantes hostes, cum à satellitum turbâ equi suì celeritate desertus esset, solus ei per immensas harenarum moles cursûs comes fuit. Quod idem anteà [2] Philippus frater ejus cùm facere voluisset, inter manus regis exspiraverat. Sed Lysimachum desiliens equo Alexander hastæ cuspide ita in fronte vulneravit, *b* ut sanguis aliter cludi non posset, quàm [3] diadema sibi demptum rex, alligandi vulneris causâ, capiti ejus imponeret. Quod auspicium primum regalis majestatis Lysimacho fuit. Sed & post mortem Alexandri, cum inter successores ejus provinciæ dividerentur, [4] ferocissimæ gentes, quasi omnium fortissimo, assignatæ sunt; adeò etiam consensu universorum palmam virtutis inter cæteros tulit.

Seleuci res gestæ Antigonus in prælio occumbit.

CAP. IV. Priusquam bellum inter Ptolemæum sociósque ejus, adversùs Antigonum committeretur, repentè ex Asiâ majore digressus Seleucus, novus Antigono hostis accesserat. Hujus quoque & virtus clara, & origo admirabilis fuit. Siquidem mater ejus Laodice, cùm nupta esset Antiocho, claro inter Philippi duces viro, visa est sibi per quietem ex concubitu Apollinis concepisse; gravidámque factam, mu-

INTERPRETATIO.

a Lysimachus quoque fortiter tulit injuriam sibi à rege illatam, tanquam si à parente illata esset.

b Ut sanguis non potuisset sisti, nisi rex alligâsset ejus caput vulneratum diademate, quod sibi dempserat.

NOTÆ.

1. Leoni juberet.] Curtius tanquam fabulam rejicit: Plinius & Seneca probant hanc historiam: Lysimachus quidem, dum venaretur quondam in Syriâ, leonem solus occiderat. Ex Curtio.

2 Philippus frater ejus.] Dum Bactrianos perfugas persequitur Alexander, juvenes regem comitari soliti defecerant, præter unum Philippum, qui pedes & indutus loricâ, per 200 stadia comitatus regem, eum contra Barbaros pugnantem protexit: sed effusis in fugam Barbaris eum liquit animus, regisque manibus exceptus expiravit.

3. Diadema.] Παρὰ τὸ διαδεῖν, à "nectendo, ligando. Erat fasciæ genus, è panno vel linteo, quâ caput cingeretur.

4. Ferocissimæ gentes.] Thraces, qui littus Pontici maris incolunt.

nus

ius concubitûs annulum à deo accepisse, in cujus gemmâ anchora [1] sculpta esset: jussáque donum filio, quem peperisset, dare. Admirabilem fecit hunc visum & annulus, qui posterâ die, ejusdem sculpturæ, in lecto inventus est; & figura anchoræ, *a* quæ in femore Seleuci, nata cum ipso parvulo fuit. Quamobrem Laodice annulum Seleuco, eunti cum Alexandro Magno ad Persicam militiam, edocto de origine suâ, dedit. Ubi post mortem Alexandri, occupato regno Orientis, urbem condidit, ibíque geminæ originis memoriam consecravit. Nam & urbem ex Antiochi patris nomine [2] Antiochiam vocavit; & campos, vicinos urbi, Apollini dicavit. Originis ejus argumentum etiam in posteris mansit: Siquidem filii nepotesque ejus [3] anchoram in femore, veluti notam generis naturalem, habuêre. Multa in Oriente, post divisionem inter socios regni Macedonici, bella gessit. Principio [4] Babyloniam cepit: inde, auctis ex victoriâ viribus, Bactrianos expugnavit. Transitum deinde in Indiam fecit, quæ post mortem Alexandri, *b* veluti cervicibus jugo servitutis excusso, præfectos ejus occiderat. Auctor libertatis Sandrocottus fuerat, *c* sed titulum libertatis post victoriam in servitutem verterat. Siquidem occupato regno, populum, quem ab externâ dominatione vindicaverat, ipse servitio premebat. Fuit hic quidem humili genere natus, sed ad regni potestatem majestate numinis impulsus. Quippe cùm procacitate sua Alexandrum regem offendisset, interfici à rege jussus, salutem pedum celeritate quæsierat; ex quâ fatigatione, cùm somno captus jaceret, leo ingentis formæ ad dormientem accessit, sudorémque profluentem linguâ ei detersit, expergefactúmque blandè reliquit. Hoc prodigio primùm ad spem regni impulsus, contractis latronibus, *d* Indos ad novitatem regni sollicitavit. Molienti

INTERPRETATIO.

a Quæ ipsi parvulo impressa fuit in femore à natura.
b Veluti si excussum esset jugum servitutis à suis cervicibus, necaverat ejus præfectos.
c Sed post victoriam redegerat in servitutem eos quibus promiserat libertatem.
d Solicitavit Indos ad novam formam imperii instituendam.

NOTÆ.

1. Sculpta.] Sculpturam à cælaturâ distinguit Quintilianus penes materiam: cælatura enim aurum, argentum æs, ferrum; sculptura verò lignum, ebur, marmor, vitrum & gemmas complectitur.

2. Antiochiam.] Multiplex fuit hujus nominis civitas. 1. In Syrià ad Orontem fluvium, nunc Antachia, de quâ hîc agitur. 2. In Mesopotamiâ, non procul à Tigri, Nisibia 3. In Pysidiâ 4. In Ciliciâ, prope Pysidiæ & Pamphyliæ confinium. 5. Ad Taurum montem inter Issum & Euphratem. 6. In Cariâ ad Mæandrum fluvium, inter Apameam & Ephesum.

3. Anchoram in femore.] Quod Appianus confirmat in Syriacis.

4. Babyloniam cepit.] Acceptis à Ptolemæo peditibus 800. & equitibus 200 urbem, unde nuper ab Antigono fuerat ejectus, deditione accepit: tum auctus viribus, Nicanorem pro Antigono præfectum Mediæ incautum aggressus superavit

deinde

deinde bellum adversùs præfectos Alexandri *a* elephantus ferus infinitæ magnitudinis ultrò se obtulit, & veluti domitâ mansuetudine, eum tergo excepit; duxque belli, & præliator insignis fuit. Sic acquisito regno, Sandrocottus eâ tempestate, quâ Seleucus futuræ magnitudinis fundamenta jaciebat, Indiam possidebat: cum quo [1] factâ pactione Seleucus, compositísque in Oriente rebus, in bellum Antigoni descendit. [2] Adunatis igitur omnium sociorum copiis, [3] prælium committitur: in eo Antigonus [4] occiditur; Demetrius filius ejus [5] in fugam vertitur. Sed socii, profligato hostili bello, denuò in semetipsos arma verterunt: &, cùm de prædâ non convenirent, iterùm in duas factiones deducuntur. [6] Seleucus Demetrio, Ptolemæus Lysimacho junguntur. [7] Cassandro defuncto Philippus filius succedit. Sic, quasi ex integro, nova Macedoniæ [8] bella nascuntur.

A. M. 3752.
Ol. 119. 4.
Urb. C. 452.
Ante C. 299

INTERPRETATIO.

a Elephantus ferus insolitæ proceritatis se ultrò illi obtulit, & eum excepit tergo, tanquam si esset domitus, & in bello & præliis pro illo fortiter pugnavit.

NOTÆ.

1. Factâ pactione.] Vicinas Indo regiones illi permisit, acceptis ab eo 500 elephantis. Ità Strabo.

2. Adunatis igitur.] Seleuco & Lysimacho erant 74 millia peditum, equitum 15000, elephanti 400, currus, 120: Antigono verò pedites supra 70000, equitum decem millia, elephanti 75. Sic numerat Plutarchus.

3. Prælium committitur.] Ad Ipsum in Ciliciæ confinio, juxta montem Taurum, Demetrius cum equitum lectissimis, Antiochum Seleuci filium verterat in fugam; sed dum fugientium tergo instat imprudentius, Seleucus, aciem Antigoni equitatu nudatam circumvectus, hinc irruptionem cum elephantis minatur, inde ad se transeundi potestatem facit omnibus; pars altera paruit, altera fugâ sibi consuluit.

4. Occiditur.] Dum fugiunt milites, ingens hostium globus Antigonum petit, frustráque expectantem filium telorum grandine opprimit: jactitare solebat Antigonus se regum societatem, sicut avium pascentium globum, uno lapide disturbaturum.

5. In fugam vertitur.] Superveniens Demetrius, agnitâ clade, cum quinque peditum millibus & equitum quatuor, fugit Ephesum, unde Athenas navigavit.

6. Seleucus Demetrio.] Videns Seleucus Lysimachum è Ptolemæi filiabus unam sibi, filio alteram in matrimonium assumere, subveritus ne uterque ipsum invaderet, Stratonicen, Demetrii filiam, quò faciliùs eum jungeret sibi, uxorem duxit. Ità Plutarchus.

7. Cassandro defuncto.] Ob crudelitatem in Alexandri Magni familiam, ut refert Pausanias, ex morbo aquæ subter cutem fusæ vivus, etiamnum erumpentibus undique vermibus extabuit.

8. Bella nascuntur.] Ob dissidia inter fratres Philippum, Antipatrum, & Alexandrum, Cassandri filios.

LIBER.

LIBER. XVI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Antipater, Cassandri filius, fit parricida. Demetrius Alexandrum, Cassandri filium, interficit, et Macedoniam usurpat.*
2. *Demetrius prælio fusus fugatur. Antipater parricida fœdè perit. In Cassandri familiam numinis vindicta. Ptolemæi placidum fatum.*
3. *Bellum Pyrrhi & Lysimachi. De Heracleæ origine et statu digressio.*
4. *Clearchi, tyrranni Heracleensis, artes luculenter describuntur.*
5. *Quibus rationibus Clearchus tyrannidem firmaverit. Clearchus, tandem à Chione & Leonide, juvenibus nobilissimis, obtruncatur. Post Clearchi supplicium Heracleæ conditio.*

CAPUT. I.

POST Cassandri regis filiíque ejus [1] Philippi continuas mortes, Thessalonice regina, uxor Cassandri, non magno post tempore, ab Antipatro filio, cùm vitam etiam per ubera materna deprecaretur, occiditur. Causa parricidii fuit, quòd post mortem mariti, in divisione inter fratres regni, propensior fuisse Alexandro videbatur. Quod facinus in eo gravius omnibus visum est, quòd nullum maternæ fraudis vestigium fuit. *a* Quanquàm in parricidio nulla satis justa causa ad sceleris patrocinia prætexi potest. Ob hæc igitur Alexander, in ultionem maternæ necis, gesturus cum fratre bellum, auxilium à Demetrio petit : nec Demetrius, spe invadendi Macedonici regni, [2] moram fecit. Cujus adventum verens Lysimachus persuadet genero suo Antipatro, ut malit cum fratre in gratiam reverti, quàm paternum hostem in Macedoniam ad-

Antípater matrem occidit.
Demetrius Macedoniam invadit.
An.M.3755
Ol. 120. 2.
Urb.C.454.
Ant.C.297.

INTERPRETATIO.

a Sed in parricidio nulla legitima causa afferri potest ad scelus excusandum.

NOTÆ.

1. Philippi.] Qui eodem ferè quo Cassander anno mortem obiit.
2. Moram fecit.] Hoc falsum : cùm enim Samaritanorum bello detentus adesse Alexandro non posset ; ille, avocato Pyrrho, multas urbes cepit : dum Antipater Lysimachum bello contra Thraciæ regem irretitum frustra sollicitat.

mitti

An.M.3759 Ol. 121. 2. Urb.C.458. Ant.C.293.

mitti. Inchoatam igitur inter fratres reconciliationem cùm præsensisset Demetrius, [1] per insidias Alexandrum interfecit; occupatóque Macedoniæ regno, cædem apud exercitum excusaturus, in concionem vocat. Ibi *priorem se petitum ab Alexandro* allegat; *nec fecisse se, sed occupâsse insidias.* [a] *Regem autem se Macedoniæ vel ætatis experimentis, vel causis justiorem esse. Patrem enim suum & Philippo regi, & Alexandro Magno socium in omni militiâ fuisse: liberorum deinde Alexandri ministrum, & ad persequendos defectores ducem extitisse. Contrà, Antipatrum avum horum adolescentium amariorem semper ministrum regni, quàm ipsos reges fuisse. Cassandrum verò patrem, extinctorem regiæ domus, non fœminis, non pueris pepercisse; nec cèssâsse, quoad omnem stirpem regiæ sobolis deleret. Horum scelerum ultionem, quia nequîsset ab ipso Cassandro exigere, ad libèros ejus translatum.* [b] *Quamobrem etiam Philippum Alexandrûmque, si quis Manium sensus est, non interfectores suos, ac stirpis suæ, sed ultores eorum, Macedoniæ regnum tenere malle.* Per hæc [2] mitigato populo, rex Macedoniæ appellatur. Lysimachus quoque cum bello Doricetis, regis Thracum, premeretur, ne eodem tempore & adversùs eum dimicare necesse haberet, traditâ ei alterâ parte Macedoniæ, quæ Antipatro ejus genero obvenerat, pacem cum eo fecit.

Demetrius fugatur. Perit Antipater. Mors Ptolemæi.

CAP. II. Igitur Demetrius, totius Macedoniæ regni viribus instructus, cùm Asiam [3] occupare statuisset, iterato Ptolemæus, Seleucus, & Lysimachus, experti priore certamine quantæ vires essent concordiæ, pacta societate [4] adunatisque exercitibus, bellum adversûs Demetrium transferunt in Europam. [5] His comitem se, & belli socium jungit

INTERPRETATIO.

a Regnum Macedoniæ sibi deberi, & justioribus de causis, & quia major illius esset experientia quàm aliorum, ob ætatem maturiorem.

b Quare Philippum & Alexandrum (si mortui afficiantur rebus humanis) malle regnum Macedoniæ obtineri à vindicibus cædis suorum, quàm ab interfectoribus stirpis suæ.

NOTÆ.

1. Per insidias.] Jam egressus è Macedoniâ Demetrius Larissam venerat, eumq; Alexander honoris causâ prosequebatur; sed alter alteri struebat insidias, cùm vocatus ad cœnam Alexander à Demetrio occiditur, quem die sequenti necare decreverat. Ità Plutarchus.

2. Mitigató populo.] Id est, exercitu, qui Demetrii territus copiis & Cassandri aversatus crimina, Demetrium regem proclamavit.

3. Occupare statuisset.] Exercitum jam habuit conscriptum peditum 100000, equitum 12000, materiem ad classem 500 navium paratam, ut tradit Plutarchus.

4. Adunatisque exercitibus.] Errat Justinus: dum Lysimachus vastat Macedoniam, Ptolemæus classe Græciam circumvectus civitates sollicitabat.

5. His comitem se.] Pyrrhus, licèt pace nuper cum Demetrio factâ, & ipse invadendæ Macedoniæ, & dolore impulsus, quòd Lanassa ipsius conjux, ipso repudiato, Demetrio nupsisset, Berhœam occupavit, dum Demetrius in Lysimachum pergeret.

Pyrrhus,

Pyrrhus, rex Epiri, sperans non difficiliùs Demetrium amittere Macedoniam posse, quàm acquisierat. Nec spes frustrà fuit: quippe [1] exercitu ejus corrupto, ipsoque in fugam acto, regnum Macedoniæ occupavit. Dum hæc aguntur, [2] Lysimachus generum suum *a* Antipatrum, regnum Macedoniæ ademptum sibi soceri fraude querentem, interficit; filiámque suam Eurydicen, querelarum sociam, in custodiam tradit: atque ita universa Cassandri domus Alexandro Magno, seu necis ipsius, seu stirpis extinctæ pœnas, partim cæde, partim supplicio, partim parricidio luit. Demetrius quoque à tot exercitibus circumventus, cùm posset honestè mori, [3] turpiter se dedere Seleuco maluit. Finito bello, Ptolemæus cum magnâ rerum gestarum gloriâ moriturus, contra jus gentium, [4] minimo nata ex filiis, ante infirmitatem regnum tradiderat, ejusque rei populo rationem reddiderat: *b* cujus non minor favor in accipiendo, quàm patris in tradendo regno fuerat. Inter cætera patris & filii mutuæ pietatis exempla, etiam ea res amorem populi juveni conciliaverat, quòd pater, regno ei publicè tradito, *c* privatus officium regi [5] inter satellites fecerat, omnìque regno pulchrius regis esse patrem duxerat.

An M 3765. Ol. 122. 4. Urb C 464. Ante C 287.

CAP. III. Sed inter Lysimachum, & Pyrrhum regem, socios, paulò

INTERPRETATIO.

a Occidit Antipatrum, quòd quereretur se ejectum fuisse Regno Macedoniæ fraude soceri Lysimachi.

b Qui tantum populi in se amorem expertus est, dum regnum accepit, quantum expertus erat patris, dum ipsi regnum tradidit.

c Privatus functus est inter custodes corporis regis munere satellitis, putans sibi gloriosius patrem esse regis, quàm regem.

NOTÆ.

1. Exercitu ejus corrupto.] Ubi de Berhœæ redditione allatum est in Castra, continuò Demetrius in Pyrrhum movit: sed vix castra castris contulerant, cum milites ad Pyrrhum defecêrunt Quare sibi metuens Demetrius depositâ tragicâ chlamyde, quæ mundi & siderum simulachrum erat, vili tectus lacernulâ, clam è castris se proripuit. Plutarchus.

2 Lysimachus generum.] Ante hec bellum generum interfecerat.

3. Turpiter se dedere.] Post fugam, collecto exercitu, Athenas obsedit: sed Pyrrhi metu, obsidione solutâ, exercitum in Asiam transportavit; unde, captis multis urbibus, victóque Seleuco, in Syriam, Amano monte superato, transiit: Sed iterato prælio, dum strenuè pugnat, Seleucus ad se attraxit mercenarios: quare Demetrius sæpiùs occidere sese frustrà conatus, cùm, quò fugeret, non haberet, ex amicorum consilio se Seleuco dedit, cujus jussu validâ cinctus custodiâ, in Chersonesum Syriæ ductus est, ubi, Seleuco suppeditante omnia quæ ad splendidam vitæ rationem pertinerent, tres annos superfuit: ex otio tandem, saginâ, & vino, cui nimiùm indulgebat, in morbum lapsus decessit, inquit Plutarchus.

4. Minimo natu ex filiis.] Hic etiam Justinus fallitur: nam Ptolemæus tres liberos suscepit; ex Eurydice Antipatri filia, Ceraunum, posteà Macedoniæ Regem; ex Berenice Eurydices comite, Philadelphum & Argæum, qui à fratre quòd ad defectionem incitaret Cyprios, necatus est. Unde Ptolemæo Philadelphi nomen inditum est.

5. Inter satellites.] Quod etiam refert Pausanias.

Bellum Pyrrhi & Lysimachi. Heracleæ origo. An.M.3766 Ol. 123. 1. Urb.C.465. Ant.C.286.

antè adversus Demetrium, *a* assiduum inter pares discordiæ malum bellum moverat. Victor Lysimachus, pulso Pyrrho, Macedoniam occupaverat. Inde Thraciæ, ac deinceps [2] Heracleæ bellum intulerat: cujus urbis. & initia, & exitus admirabiles fuêre; quippe Bœotiis pestilentiâ laborantibus oraculum Delphis responderat, *coloniam in Ponti regione sacram Herculi conderent.* Cùm propter metum longæ ac periculosæ navigationis, mortem in patriâ omnibus præoptantibus, res omissa esset, bellum his Phocenses intulêrunt: *b* quorum cum adversa prælia paterentur, iteratò ad oraculum decurrunt; responsum, *idem belli quod pestilentiæ remedium fore.* Igitur conscriptâ colonorum manu, in Pontum delati, urbem Heracleam condidêrunt. Et quoniam fatorum auspiciis in eas sedes delati erant, brevi tempore magnas opes paravere. Multa deinde hujus urbis adversùs finitimos bella, multæ etiam domesticæ dissensiones fuêre. Inter cætera magnifica, vel præcipuè illud memorabile fuit. *c* Cum rerum potirentur Athenienses, victisque Persis, Græciæ & Asiæ tributum in tutelam classis descripsissent, omnibus cupidè ad præsidium salutis suæ conferentibus; soli Heraclienses, ob amicitiam regum Persicorum, collationem abnuerant. Missus itáque ab Atheniensibus Lamachus cum exercitu ad extorquendum quod negabatur; dum, relictis in littore navibus, agros Heracliensium populatur, classem cum majore parte exercitûs *d* naufragio repentinæ tempestatis amisit. Itaque cùm neque mari posset, amissis navibus, neque terrâ auderet cum parvâ manu inter tot ferocissimas gentes reverti; *e* Heraclienses honestiorem beneficii quàm ultionis occasionem rati, instructos commeatibus auxiliísque dimittunt: Bene agrorum suorum populationem impensam existimantes, si quos hostes habuerant, amicos reddidissent.

INTERPRETATIO.

a Discordia, quæ, malum est oriri solitum inter pares, excitaverat bellum.

b A quibus cum in præliis vincerentur, consulunt oraculum.

c Cum Athenienses essent in Græciâ aliis potentiores, &, Persis superatis imposuissent tributum sociis qui erant in Asiâ & Græcia ad tuendam classem.

d Amisit classem, naufragio excitato à repentinâ tempestate.

e Heraclienses arbitrantes sibi honestius illos beneficiis afficere, quam ulcisci injurias.

NOTÆ.

1. Victor Lysimachus.] Post fugam Demetrii Pyrrhus diffidens Macedonibus Lysimacho partem Macedoniæ concesserat: sed bello paulò pòst orto, totâ Macedoniâ à Lysimacho expulsus est.

2. Heracleæ.] Multiplex fuit. 1 Magnæ Græciæ in Lucaniâ. 2. Ponti, in Bythyniâ. 3. Macedoniæ, inter Lychnidum & Ædessam. 4. Phthiotidis, Thessaliæ confinio, prope Asopum. 5. Cariæ, inter Miletum & ostia Meandri fluvii. 6 Chersonesi Tauricæ, ad Mæoticam paludem. 7. Syriæ, in Cyrrhesticâ regione. 8 Thraciæ, quæ & Perinthus à Ptolemæo dicitur, in orâ Propontidis, inter Byzantium & Callipolim, de quâ hic loquitur Justinus. Tres etiam fuêrunt in Ægypto.

CAP.

CAP. IV. Passi sunt inter plurima mala etiam tyrannidem: siquidem cùm plebs & novas tabulas, & divisionem agrorum divitum impotenter flagitaret, diu re in senatu tractatâ, cùm exitus rei non inveniretur; ad postremum adversùs plebem nimio otio lascivientem, auxilia [1] à Timotheo, Atheniensium duce, mox ab Epaminondâ Thebanorum petivêre. Utrisque negantibus, ad Clearchum, quem ipsi in exilium egerant, decurrunt. [a] Tanta calamitatum necessitas fuit, ut cui patriam interdixerant, eum ad tutelam patriæ revocarent. Sed Clearchus exilio facinorosior redditus, & dissensionem populi occasionem invadendæ tyrannidis existimans, primò tacitus cum Mithridate, civium suórum hoste, colloquitur; & initâ societate paciscitur, ut revocatus in patriam, proditâ ei urbe, præfectus ejus constitueretur. Posteà autem insidias, quas civibus paraverat, in ipsum Mithridatem verterat. Namque cum, velut arbiter civilis discordiæ de exilio reversus esset, statuto tempore, quo urbem Mithridati traderet, ipsum cum amicis suis cepit, captumque, acceptâ ingenti pecuniâ, dimisit. Atque ut in illo subitum se ex socio fecit hostem; sic ex defensore senatoriæ causæ repente patronus plebis evasit; & adversùs auctores potentiæ suæ, à quibus revocatus in patriam, per quos in arce collocatus fuerat, non solùm plebem accendit, verùm etiam nefandissima quæque tyrannicæ crudelitatis exercuit. Igitur populo ad concionem vocato, [b] *neque se affuturum ampliùs grassanti in populum senatui*, ait; *intercessurum etiam, si in pristinâ sævitiâ perseveret: quod si pares se crudelitati senatorum arbitrarentur, abiturum cum militibus suis, neque civilibus discordiis interfuturum. Sin verò diffidant viribus propriis, vindictæ se civium non defuturum. Proinde consulant sibi ipsis: jubeant abire se, si malint, vel causæ populari sociam remanere.* His verbis solicitata plebs, summum ad eum imperium defert; & dum senatus potentiæ irascitur, in servitutem se tyrannicæ dominationis cum conjugibus & liberis tradit. Igitur Clearchus LX senatores comprehensos (nam cæteri in fugam dilapsi erant) in vincula compingit. Lætari plebs, quòd à duce potissimum senatorum

Clearchi tyranni artes.

INTERPRETATIO.

a Necessitas eos impulit ad tantam calamitatem, ut revocarent ad defendendam patriam eum, quem ex eâ ejecerant.

b Dixit se non protecturum ampliùs senatum sævientem in populum, sed obstiturum illi, si perseveret in pristinâ crudelitate.

NOTÆ.

1. A Timotheo.] Fuit illo bello fortunatissimus, si Plutarcho credimus. Sed, cùm res à se præclarè gestas virtuti suæ, non fortunæ, adscriberet, nonnulli ipsius æmuli in tabula pingi dormientem jusserunt Timotheum, & ipso dormiente, Fortunam circumdantem retia urbibus hostium. Quâ picturâ adeò exarsit Timotheus, ut in has voces eruperit, "Hæc ego feci, non Fortuna." Quâ impiâ voce, inquit Plutarchus, factum est, ut posteà tam infelix in bello extiterit, quàm fortunatus antea fuerat.

senatus deleretur, a versâque vice, auxilium eorum in exitium conversum esset. b Quibus dum mortem passim omnibus minatur, cariora eorum pretia fecit; siquidem Clearchus magnâ pecuniâ (quasi minis populi occulte eos subtracturus) acceptâ, spoliatos fortunis, vitâ quoque spoliavit.

Clearchus tyrannus occiditur.

CAP. V. c Cognito deinde, quòd bellum sibi ab iis qui profugerant, misericordiâ in auxilium solicitatis civitatibus, pararetur, servos eorum manu mittit. Et, ne quid mali afflictis honestissimis domibus deesset, uxores eorum, filiásque nubere servis suis, propositâ recusantibus morte, compellit, ut eos sibi fidiores & dominis infestiores redderet. Sed matronis tam lugubres nuptiæ, graviores repentinis funeribus fuere. Itaque multæ se ante nuptias, multæ in ipsis nuptiis, occisis prius novis maritis, interficiunt, & se tam funestis calamitatibus, virtute ingenui pudoris, eripiunt. Prælium deinde committitur; quo victor tyrannus d captivos senatores in triumphi modum per ora civium trahit. Reversus in urbem, alios vincit, torquet alios, alios occidit; nullus locus urbis à crudelitate tyranni vacat. Accedit sævitiæ insolentia, crudelitati arrogantia: interdum enim ex successu continuæ fœlicitatis obliviscitur se hominem: interdum Jovis se filium dicit. Eunti per publicum, aurea aquila, velut argumentum generis, præferebatur; veste purpureâ, & cothurnis regum tragicorum, & aurea corona utebatur; filium quoque suum Ceraunon vocat. e ut deos non mendacio tantùm, verum etiam nominibus illudat. Hæc illum facere duo nobilissimi juvenes, Chion & Leonides, indignantes, patriam liberaturi, in necem tyranni conspirant. Erant hi discipuli Platonis philosophi, qui virtutem, ad quam quotidie præceptis magistri erudiebantur, patriæ exhibere cupientes, quinquaginta cognatos, veluti clientes, in insidiis locant. Ipsi more jurgantium, ad tyrannum, velut ad regem, in arcem contendunt; qui jure familiaritatis admissi, dum alterum priorem dicentem intentus audit tyrannus, ab altero obtruncatur. Sed & ipsi, sociis tardius auxilium ferentibus, à satellitibus obruuntur. Quare factum est, ut tyrannus quidem occideretur, sed patria non liberaretur. Nam [1] frater Clearchi Satyrus eâdem viâ

INTERPRETATIO.

a Et mutatis rebus, illum ipsum qui venerat ad eorum auxilium exitium illis intentare.

b Quibus omnibus dum mortem minitatur, extorquet ab iis majorem vim pecuniæ.

c Cum cognosceret parari sibi bellum à profugis qui obtinuerant auxilium ab urbibus commotis eorum miseriâ.

d Ducit, in conspectu civium Senatores captivos, tanquam in triumpho.

e Ut imitetur deos non modò origine, quam falsò divinam fingebat, sed etiam nominibus.

NOTÆ.

1. Frater Clearchi.] Multi ibi more suo confundit Justinus: duo enim fuerunt Clearchi: primus cui successit non (Satyrus, sed) Timotheus ejus filius, ex Diod. Timotheo Dionysius, illi Satyrus, seu Zathras; huic verò Clearchus alter.

tyrannidem

tyrannidem invadit; multísque annis, per gradus successionis, Heraclienses [1] sub regno tyrannorum fuere.

NOTA.

1. Sub regno tyrannorum.] Quorum ultimus fuit Lysimachus, qui libertatem civibus eripuit.

LIBER. XVII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Lysimachi regis tragœdia.*
2. *Amissis xv liberis, in prælio occumbit. Seleucus per insidias occiditur à Ptolemeo. Ptolemæus principum amicitias, Pyrrhi præsertim, sibi conciliat.*
3. *De Epirotarum regno, ejusdémque origine ac regibus digressio. Pyrrhi varia fortuna.*

CAPUT. I.

PER idem fermè tempus in [1] Hellesponti & Chersonesi regionibus terræ motus fuit: maximè tamen [2] Lysimachia urbs, ante duos & viginti annos à Lysimacho rege condita, [3] eversa est. Quod portentum dira Lysimacho stirpíque ejus, ac *a* regni ruinam, cum clade vexatarum regionum portendebat. Nec ostentis fides defuit; nam brevi post tempore, [4] Agathoclem filium suum, quem in successionem regni ordinaverat, per quem multa bella prospere gesserat *b* non solùm patrium,

Lysimachi regis tragœdia.
An.M.3770
Ol. 124. 1.
Urb.C.469.
Ant.C.482.

INTERPRETATIO.

a Portendebat ruinam regni, & cladem regionum afflictarum eâ tempestate.
b Impellente Arsinoë novercâ, sustulit veneno Agathoclem, quem odio majori habebat quàm non solùm patres filios suos, sed homines solent odio habere alios homines.

NOTÆ.

1. Hellesponti.] Fretum est angustum inter Ægeum mare & Propontidem, septem stadiorum spatio, Europam ab Asiâ dividens.
2. Lysimachia.] Urbs Chersonesi Thraciæ, ad Isthmum in orâ Hellesponti. Fuit alia in Ætolide Asia minoris.
3 Eversa est.] Ex Eusebio tradit Scaliger eum, Lysimacho mortuo, dirutam à Thracibus, & ab Antiocho Magno à fundamentis instauratam.
4. Agathoclem filium.] Is bella prosperè gesserat; in Asiâ tamen levioribus prœliis victus fuerat à Demetrio.

verùm

verùm etiam humanum ultra morem, perosus, ministra Arsinoë noverca, [1] veneno interfecit. Hæc illi prima mali labes, hoc initium impendentis ruinæ fuit. Nam parricidium principum sequutæ cædes sunt, luentium supplicia quòd occisum juvenem dolebant. Itàque & hi qui cædibus superfuerant, & hi qui exercitibus præerant, certatim [2] ad Seleucum deficiunt; eúmque, pronum jam ex æmulatione gloriæ, bellum Lysimacho inferre compellunt. Ultimum hoc certamen commilitonum Alexandri fuit, &, velut ad exemplum fortunæ, par reservatum. [3] Lysimachus quatuor & LXX annos natus erat; Seleucus septem & LXX. Sed in hac ætate utríque animi juveniles erant, imperiíque cupiditatem insatiabilem gerebant. Quippe cum [4] Orbem terrarum duo soli tenerent, angustiis sibimet inclusi videbantur, vitæque finem non annorum spatio, sed imperii terminis metiebantur.

An.M.3771
Ol. 124. 2.
Urb.C. 470.
Ante.C.281

An M.3773
Ol. 124. 4.
Urb.C. 472
Ant. C. 279

CAP. II. In eo bello Lysimachus amissis antè variis casibus [5] XV liberis, [a] non instrenuè [6] moriens, postremus domûs suæ ruinæ cumulus accessit. Lætus tantâ victoriâ Seleucus, & quòd majus victoriâ putabat, solum se de cohorte Alexandri remansisset, victorémque victorum extitisse, *non humanum esse opus, sed divinum munus* gloriatur: Ignarus prorsùs, non multò post fragilitatis humanæ se ipsum exemplum futurum. Quippe post menses admodum septem [7] à Ptolemæo, cujus sororem Lysimachus in matrimonio habuerat, [8] per insidias circumventus occiditur; regnúmque Macedoniæ, quod Lysimacho eripuerat, cum vitâ pariter amittit. [b] Igitur Ptolemæus cum & in gratiam memoriæ magni

Lysimachus in prælio occumbit. Seleucus à Ptolemæo occiditur.
An.M.3773
Ol. 124. 4.
Urb.C.472.
Ant. C.279.

INTERPRETATIO.

[a] Moriens fortiter absolvit morte suâ calamitatem familiæ suæ.

[b] Cum igitur Ptolemæus gratiosus esset apud Macedonas ob memoriam patris sui Ptolemæi, & quòd mortem Lysimachi ultus esset.

NOTÆ.

1. Arsinoë noverca.] Ptolemæi Lagidæ filia.

2. Ad seleucum deficiunt.] Quos inter fuit Alexander Lysimachi filius, fratrum cæde territus: alios tamen filios post Agathoclis cædem genuit.

3. Lysimachus quatuor, &c.] 80 Annos Lucianus, 70 Appianus & Hieron. illi tribuunt.

4. Orbem terrarum.] Seleucus Asiam & Syriam, Lysimachus Macedoniam & Græciam tenebat.

5. Quindecim liberis.] Non omnes tamen amiserat, cùm Ceraunus, in matris amplexibus, aliquos superstites interemerit.

6. Moriens.] Extinctum ejus corpus canis domesticus adversùs alites & feras diu protexit, donec Thorax Pharsalus inventum sepellit. Hæc Appianus. Alii tamen ab Alexandro filio sepultum volunt.

7. A Ptolemæo.] Ceranno quod fulmen sonat: a κεραυνῷ sic dictus, quod audax esset & manu promptus. A patre Ægypti regno spoliatus fuerat.

8. Per insidias.] Cùm Seleuci exercitum Lysimachiam attigisse audiisset Ptolemæus, eum adortus fudit & occidit, cujus pecuniâ aliis concessâ, ipse Macedoniæ regno potitus est, ut narrat Pausanias.

Ptolemæi

Ptolemæi patris, & in favorem ultionis Lysimachi [1] ambitiosus apud populares esset, primò Lysimachi filios conciliare sibi statuit; nuptiásque Arsinoës sororis suæ, matris eorum petit, puerorum adoptione promissâ; [a] ut cum in locum patris eorum successisset, nihil illi moliri vel verecundiâ matris, vel appellatione patris auderent. Fratris quoque regis Ægypti concordiam per epistolas deprecatur; professus *deponere se offensam erepti paterni regni, neque ampliùs à fratre quæsiturum, quod honestius à paterno hoste perceperit.* [b] Omnique arte adulatur [2] Eumeni & Antigono, [3] Demetrii filiis, Antiocho filio Seleuci, cum quibus bellum habiturus erat, [4] ne tertius sibi hostis accederet. Sed [c] nec Pyrrhus rex Epiri omissus, ingens momentum futurus, utri parti socius accessisset; qui & ipse spoliare singulos cupiens, omnibus se partibus venditabat. Itaque Tarentinis adversùs Romanos laturus auxilium, ab Antigono naves ad exercitum in Italiam deportandum mutuò petit; ab Antiocho pecuniam, qui opibus quàm militibus instructior erat; à Ptolemæo Macedonum militum auxilia. Sed [d] Ptolemæus, cui nulla dilationis ex infirmitate virium venia esset, quinquia millia peditum, [5] equitum quatuor millia, elephantos quinquaginta, non ampliùs, quàm in biennii usum dedit. Ob hæc Pyrrhus, filiâ Ptolemæi in matrimonium acceptâ, vindicem eum regni reliquit; ne, abductâ in Italiam juventute, prædam hostibus regnum relinqueret.

An M 3774. Ol 125. 1. Urb C 473. Ante C 278.

CAP. III. Sed quoniàm [6] ad Epiri mentionem ventum est, de origine regni ejus pauca narranda sunt. [7] Molossorum primùm in eâ

Epirotarum regni origo

INTERPRETATIO.

a Ut cum teneret locum patris, illi nil auderent in ipsum machinari, vel quia matrem offendere vererentur, vel quia ipsum patrem appellare cogerentur.

b Et adulatur omni arte Antiocho filio Seleuci, ne tertius sibi hostis accedat Eumeni & Antigono, filiis Demetrii, cum quibus erat habiturus bellum.

c Et amicitiam sibi conciliavit Pyrrhi regis Epiri, qui allaturus erat magnum pondus illi parti, cui favisset.

d Ptolemæus, qui ob tenuitatem virium suarum non ausus est differre auxilium petitum.

NOTÆ.

1. Ambitiosus.] Id est, gratiosus, ob ultionem sumptam de Seleuco.

2. Eumeni.] Plutarchus Eumenis non meminit inter Demetrii filios.

3. Demetrii filiis.] Cum iis verbis connecte sequentia, cum quibus bellum habiturus erat, & Antiocho Seleuci filio, ne tertius hostis accederet.

4. Ne tertius hostis.] Metuebat, ne Antigonus et Eumenes paternum Macedoniæ regnum armis repeterent, & Antiochus patris cædem ulcisceretur.

5. Equitum quatuor millia.] Error in numeris irrepsit: nam Pyrrhus habuit in exercitu tria tantùm equitum millia, & 20 elephantos. Ex Plutarcho, Plinio & Solino.

6. Ad Epiri, &c.] Quæ regio inter mare Ionium et Thessaliam inde Acroceraunnis montibus, hinc Acheloo fluvio terminata: à Pyrrho Achillis filio nomen accepit.

7. Molossorum primùm.] Ante Molossos Chaones ibi habitâsse tradit Strabo, à Butrotho ad oram maris Ionii: deinde Molossi, quorum regio primum Molossia, deinde Pandosia, ab urbe cognomine dicta est.

Varia Pyrrhi fortuna. regione regnum fuit. Post Pyrrhus, Achillis filius, amisso per absentiam Trojanis temporibus [1] paterno regno, in his locis consedit: qui Pyrrhidæ primo, posteà Epirotæ dicti sunt. Sed [2] Pyrrhus, cum in templum Dodonæi Jovis ad consulendum venisset, ibi [3] Lanassam, neptem Herculis, rapuit ex cujus matrimonio octo liberos sustulit. Ex his nonnullas virgines nuptum finitimis regibus tradidit, *a* opésque affinitatum auxilio magnas paravit; atque ita Heleno, filio Priami regis, ob industriam singularem, [4] regnum Chaonum, & Andromachen [5] Hectoris, quam & ipse matrimonio in divisione Trojanæ prædæ acceperat, uxorem tradidit: brevíque post tempore, Delphis [6] insidiis [7] Orestæ, filii Agamemnonis, inter altaria dei interiit. Successor huic [8] Pialis filius fuit. Per ordinem deinde regnum [9] ad Arrybam descendit: cui, quoniam pupillus, & unicus ex gente nobili superesset, intentiore omnium curâ servandi ejus educandique, publicè tutores constituuntur. *b* Athenas quoque erudiendi gratiâ missus, quantò doctior majoribus suis, tantò & gratior populo fuit. Primus itaque leges, & senatum, annuósque magistratus, & reipublicæ formam composuit; & ut à Pyrrho sedes, sic vita cultior populo ab Arrybâ statuta. Hujus filius Neoptolemus fuit, ex quo nata est Olympias mater Alexandri Magni, & [10] Alexander, qui post eum regnum Epiri tenuit; & in Italiâ bello gesto,

INTERPRETATIO.

a Comparavit sibi magnam potentiam auxilio affinium suorum.
b Missus est Athenas ad studendum.

NOTÆ.

1. Paterno regno.] Vel in Thessalia circa Larissam, vel in Phthiotidis partes Achilles regnavit, Ex Strabone.

2. Pyrrhus.] Ex Deidamiâ Lycomedis regis filia susceptus, dum ejus in aulâ lateret Achilles, Pyrrhus dictus est à fulvo capillorum colore. De Pyrrho multa Virgilius. Quis Achilles fuerit, Pelei & Thetedis filius, nemo nescit ex Poëtarum Fabulis, & Homeri Iliade.

3. Lanassam.] Facit eam Plutarchus filiam Cleodis, qui Hylli filius fuit, cujus pater erat Hercules.

4. Regnum Chaonum.] Molossia tunc dicebatur, à Molosso, Pyrrhi & Andromaches filio: sed Helenus de nomine Chaonis fratris sui, quem in venatione imprudens occiderat, posteà Chaoniam nominavit.

5. Hectoris.] Priami filius fuit, Homeri versibus nobilitatus.

6. Insidiis Orestæ.] Quòd Pyrrhus Hermionem, Menelai et Helenes filiam jam diu sibi desponsatam rapuisset.

7. Orestæ.] Agamemnonis & Clytemnestræ filius fuit, qui matrem cum Ægistho adultero occidit: cætera ex fabulis notissima.

8. Pialis.] Pialus à Pausaniâ, Pilades ab aliis dicitur: sed ille non Pyrrhi filius, sed Orestis amicus fuisse perhibetur.

9. Ad Arrybam.] Tharyttam Plutarchus, Tharypum Pausanias, Arítubam Diodorus nominat.

10. Alexander Molossus.] De quo priùs dictum est.

in

in Brutiis interiit. Post ejus mortem frater [1] Æacides regno successit, *a* qui, assiduis adversùs Macedonas bellorum certaminibus populum fatigando offensam civium contraxit; ac propterea in exilium actus, Pyrrhum filium vivum, [2] admodùm parvulum, in regno reliquit. Qui & ipse eùm à populo propter odium patris ad necem quæreretur, furtim subtractus in Illyrios defertur; traditùsque est Beroæ, [3] Glauci regis uxori, nutriendus, quæ & ipsa generis Æacidarum erat. Ibi eum, seu misericordiâ fortunæ ejus, seu infantilibus [4] blandimentis inductus rex, *b* adversùm Cassandrum Macedoniæ regem, qui eum sub belli comminatione deposcebat, diu protexit, addito in auxilium etiam adoptionis officio. Quibus rebus moti Epirotæ, odio in misericordiam verso, annorum XI eum in regnum revocavêrunt, datis tutoribus, qui regnum usque adultam ejus ætatem tuerentur. Adolescens deinde multa bella gessit; tantusque rerum successu haberi cœptus est, ut Tarentinos solus adversùs Romanos tueri posse videretur.

INTERPRETATIO.

a Qui incurrit odium populorum, quia fatigabat populum, assidue bellum gerendo contra Macedonas.

b Eum diu protexit, & adoptavit, ut illum protegeret contra Cassandrum regem Macedoniæ, qui bellum minabatur, nisi ipsi redderetur.

NOTÆ.

1. Æacides.] Quem à suis, dum Olympiadem reduceit, derelictum diximus, quàre paulò post in exilium missus est.
2. Admodùm parvulum.] Bimum habet Plutarchus.
3. Glauci regis.] Plutarchus vocat Glauciam.
4. Blandimentis.] Ad genua regis provolutum, vestem illius apprehendisse refert Plutarchus.

LIBER XVIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Pyrrho Tarentinis adversùs Romanos suppetias ferenti, Valerius Lævinus occurrit; unde prælia & strages.*
2. *Carthaginiensium auxilium Romani remittunt. Pax cum Pyrrho componitur. Romanorum continentia. Pyrrhus Siciliam occupat.*
3. *De Carthaginiensium origine & veteribus incolis digressio, in quâ etiam de Sidonis & Tyri conditoribus.*
4. *Incolæ Tyri, inter quos Elisa, quæ à Pygmalione fratre recessit, ut rebus suis consuleret.*

5. *Elisa,*

5. *Elisa, agnomine Dido, Cyprum appellit: deinde in sinum Africæ defertur, & Carthaginem condit.*
6. *Elisa propter Iarbæ votum vim sibi infert. Carthaginiensium crudelis superstitio.*
7. *Clades Carthaginiensium in Sardiniâ. Superstites in exilium pulsi, patriam armis recuperare nituntur: unde Malei patris in Cartalonem filium severitas, & paulò post cruentus interitus.*

CAPUT I.

Pugna inter Pyrrhum & Romanos, An M 3774 Ol. 125. 1. Urb C. 473. Ant. C. 278.

IGITUR Pyrrhus, rex Epiri, cùm [1] iteratâ Tarentinorum [2] legatione, additis [3] Samnitium & [4] Lucanorum precibus, & ipsis auxilio adversùs Romanos indigentibus, fatigaretur, non tam supplicum precibus, quam spe invadendi Italiæ imperii inductus, venturum se cum exercitu pollicetur. *a* In quam rem inclinatum semel animum, præcipitem agere cœperant exempla majorum: ne aut inferior patruo suo Alexandro videretur, quo defensore iidem Tarentini adversùs Brutios usi fuerant; aut minores animos Magno Alexandro habuisse, qui tam longâ à domo militiâ Orientem subegit. Igitur relicto custode regni filio Ptolemæo, annos xv nato, [5] exercitum in portu Tarentino exponit, duobus parvulis filiis, Alexandro & Heleno, in solatia longinquæ secum expeditionis adductis. Cujùs audito adventu, Consul Romanus Valerius [6] Lævinus, festinans, ut priùs cum eo congrederetur,

INTERPRETATIO.

a Facta majorum impulêrunt vehementer ejus animum jam propensum ad hanc rem.

NOTÆ.

1. Iteratâ Tarentinorum.] Initum nuper cum Romanis fœdus violare cupientes Tarentini, Lucanos quosdam pretio corruptos flagris lacerârunt; ut nudatis corporibus in civium cœtum se conferrent, vociferantes se quòd castra Romana ausi essent ingredi, jussu Consulis virgis cæsos; quare bellum continuò in Romanos renovatum est.

2. Legatione.] Lælius Valerius in portum cum classe fortè appulerat, cum Tarentini classem invadunt, cæsisque ducibus & militibus, vix quinque naves effugêrunt. Missus à Senatu L. Posthumius, qui à Tarentinis in theatro derisus recessit, dùmque scurra ejus vestes luto respergeret, theatro in risum effuso: Ridete, inquit, dum vobis per tempus licet; nam posthac diu flebitis; dum has vestes eluetis multo sanguine. Deinde cùm bello impares se viderent Romanis Tarentini, auxilium à Pyrrho petiêrunt. Hæc Dionys.

3. Samnitium.] Quorum regio Samnium, ubi posteà Beneventanus Ducatus, nunc l'Abruzzo.

4. Lucanorum.] Qui Brutios inter Picentes & Apulos habitabant: nunc Basilicata & Principatus.

5. Exercitum.] Elephantos 20; equitum tria, peditum viginti habebat millia; sed elephanti duo, militum duo millia tempestate perierant, & Pyrrhus ipse vix in terram appulit. Plutarchus.

6. Lævinus.] Refert Plutarchus Pyrrhum misisse ad Romanos caduceatorem, placerétne illis se judice, aut arbitro uti; cui Lævinus respondit, Romanos Pyrrhum nec disceptatorem capere, nec formidare hostem. Addit graviora Zonaras.

quàm

quàm auxilia sociorum convenirent, exercitum in aciem [1] educit. Nec rex, tametsi numero militum inferior esset, certamini [2] moram fecit. Sed Romanos [3] vincentes jam, inusitata antè elephantorum forma stupere primò, mox cedere prælio coëgit; victoresque jam nova Macedonum monstra repentè vicerunt. Nec hostibus incruenta victoria fuit. Nam & ipse Pyrrhus graviter [4] vulneratus est, & magna pars militum ejus cæsa, majorémque gloriam ejus victoriæ, [5] quàm lætitiam habuit. Hujus pugnæ eventum [6] multæ civitates secutæ, Pyrrho se tradunt. Inter cæteros etiam [7] Locri, prodito præsidio Romano, ad Pyrrhum deficiunt. [8] Ex eâ prædâ Pyrrhus CC captivos milites Romam gratis remisit, ut, cognitâ virtute ejus, Romani cognoscerent etiam liberalitatem. [9] Interjectis deinde diebus, cùm sociorum exercitus supervenisset, [10] iteratò prælium cum Romanis facit, in quo [11] par fortuna priori belli fuit.

CAP. II. Intereà Mago, dux Carthaginiensium, in auxilium Romanorum cum CXX navibus missus, senatum adiit, *ægrè tulisse Carthaginienses*, affirmans, *quòd bellum in Italiâ à peregrino rege paterentur. Ob quàm causam missum se, ut quoniam ab externo hoste oppugnarentur, ex-*

Magonis copias Romani remittunt. Pax componitur cum Pyrrho, qui Siciliam occupat.

NOTÆ.

1. Educit.] Ultra Sirin amnem, quem cum equitatu & peditatu transmisit.

2. Moram fecit.] Romanorum exercitum contemplatus, Megacli dixit: "Ordo hic barbarorum barbarus non est. Et de pugnæ eventu sollicitus detrectabat pugnam: sed Lævinus, transmisso vado, ad prælium coëgit.

3. Vincentes jam.] Hostium enim fortissimi quique jam ceciderant, cæteris fugam cogitantibus.

4. Vulneratus.] Plutarchus Pyrrhi vulnus ad secundum prælium refert.

5. Quàm lætitiam.] Cùm Pyrrho quidam gratularentur, "Si denuò," inquit, "ita vicerimus, actum de nobis erit." Et Romanos admiratus, "O quàm facile," dixit, "Orbis imperium occupare; aut mihi Romanis militibus; aut, me rege, Romanis!" Quæ Plutarchus post secundum prælium narrat.

6. Multæ civitates] Pyrrhus auctus Lucanorum & Samnitium viribus obvias urbes cepit, ita ut non plus triginta millibus abesset ab urbe.

7. Locri.] Alii Ozoli circa fauces sinûs Corinthiaci incolentes, Ætolis proximi; alii Epicnemidii, in orâ adversâ ad sinum Ætæum; alii Epizephirii. Locri enim, de quibus hîc loquitur, fuit magna Græciæ civitas apud Zephyrium promontorium, in Brutiorum confinio quæ & Naricio à Virgilio dicitur. Vel à Locrensibus Ozolis, Evante duce; vel ab Ajace Oileo Locrorum rege condita, "ut ait Solinus"

8. Ex eâ prædâ.] Priùs & Romam Cyneam Pyrrhus, & Tarentum Romani Fabricium miserant.

9. Interjectis deinde.] Jam multos Cyneas muneribus corruperat; sed Appius Claudius de pace agi cùm audîsset, in Senatum deferri se jussit; ubi effecit, ut de pace cum Pyrrho, nisi excessisset Italiâ, non ageretur. Ex Plutarcho & Zonarâ.

10. Iterato.] Ad Asculum oppidum, ubi Pyrrhus Romanis transgredi fluvium permisit, ut æquali pugnâ dimicaretur.

11. Par fortuna.] Non vicit sed victus est Pyrrhus, vulneratúsque, amissis suorum viginti millibus, Tarentum se recepit. Romanorum quinque millia periêrunt, cum Decio Consule, qui se devovit avorum exemplo. Ita Zonaras. Romanis victoriam pepercêre, & Apuli Pyrrhi castra aggressi, & Minutius Tribunus, qui abscissâ elephanti unius proboscide, belluas illas mori posse ostendit.

An.M 3776. *ternis auxiliis juvarentur.* Gratiæ à senatu Carthaginiensibus actæ,
Ol. 125. 3. [1] auxiliaque remissa. Sed Mago, Punico ingenio, post paucos dies ta-
Urb.C. 475. citus, quasi pacificator Carthaginiensium, Pyrrhum adit, speculaturus
Ant. C. 276. consilia ejus de Siciliâ, quò eum arcessiri fama erat. *a* Nam Romanis eadem causa mittendi auxilia Carthaginiensibus fuerat, ut Romano bello, nè in Siciliam transire posset Pyrrhus, in Italiâ detineretur. Dum hæc aguntur, legatus à senatu Romano [2] Fabricius Luscinus missus [3] pacem cum Pyrrho composuit. Ad quam confirmandam, [4] Cyneas Romam cum ingentibus à Pyrrho [5] donis missus, *b* [6] neminem, cujus domus muneribus pateret, invenit. Huic continentiæ Romanorum simile exemplum iisdem fermè temporibus fuit. Nam missi à senatu in Ægyptum legati, cùm ingentia sibi [7] à Ptolemæo rege missa munera sprevissent, *c* interjectis diebus ad cœnam invitatis aureæ coronæ missæ sunt, quas illi honoris causâ receptas posterâ die statuis regis imposuêrunt. Igitur Cyneas, cùm turbatam cum Romanis pacem ab Appio Claudio renuntiasset, interrogatus à Pyrrho, *qualis Roma esset*, respondit, *Regum urbem sibi visam.* [8] Post hæc legati Siculorum superveniunt, tradentes

INTERPRETATIO.

a Nam Carthaginienses ideò auxilium Romanis miserant, ut Pyrrhus Romano bello detentus in Italiâ, impediretur transire in Siciliam.

b Invenit neminem qui munera sua reciperet.

c Cùm invitati essent ad cœnam post paucos dies, Rex misit ipsius aureas coronas, quas cùm recepissent honoris causâ, imposuêrunt statuis regis die sequenti.

NOTÆ.

1. Auxiliâque remissa.] Quia devicti Pyrrhi gloriam suam esse volebant, non ignari fraudis Carthaginiensium, qui, ut Pyrrhum adverterent à Siciliâ, in Italiâ detinere cogitabant: fœdus tamen cum Carthaginiensibus initum, quartò Florus, tertiò Polybius refert.

2. Fabricius.] Fallitur Justinus. Fabricius enim ante secundum prælium missus est, non ut pacem componeret, sed ut liberaret captivos: cui cum Pyrrhus primum inter amicos & duces locum offerret, respondisse fertur, "Non fuerit, rex, id ex re tuâ: nam illi ipsi, qui te tunc venerantur, si me probaverint, me præoptent regem tibi." Hæc Plutarchus.

3. Pacem cum Pyrrho.] Hoc falsum: sed captivos à Pyrrho eâ lege obtinuit, ut si pacem Senatus abnuisset, salutatis propinquis, & celebratis Saturnalibus, ad Pyrrhum remitterentur, ut refert Plutarchus.

4. Cyneas.] Vir Pyrrho gratissimus, cujus eloquentiâ se plures urbes, quàm armis, cepisse dicebat Pyrrhus.

5. Donis.] Cum ingenti vi pecuniæ, multisque ornamentis muliebribus, ut si viri ejus postulata aversarentur, mulieres ornamentis allectæ viros corrumperent.

6. Neminem.] Similius est vero, quod tradit Zonaras, Cyneam multos sibi & verbis & muneribus conciliâsse; nec enim omnes Romæ Fabricii erant aut Curii.

7. A Ptolemæo rege.] Id aliter narrat Zonaras. Philadelphus cladibus Pyrrhi & Romanorum victoriis permotus, cum his amicitiam pepigerat, dum Romani legatos ad eum misêrunt, qui munera oblata sibi à rege in ærarium referre cùm vellent, ea servare à Senatu jussi sunt, Consulésque ob continentiam electi. Hoc Eusebius ad Ptolemæum Lagi malè refert.

8 Post hæc.] Omisit Justinus Fabricii & Pyrrhi velitationes, & à Fabricio detectam Pyrrho Medici in eum conjurationem.

Pyrrh

yrrho totius insulæ imperium, quæ assiduis Carthaginiensium bellis :xabatur. Itaque relicto Locris Alexandro filio, firmatisque [1] socio- ım civitatibus valido præsidio, in Siciliam [2] exercitum trajecit.

CAP. III. Et quoniam ad Carthaginiensium mentionem ventum st, de origine eorum pauca dicenda sunt, repetitis Tyriorum paulò ltiùs rebus, quorum casus etiam dolendi fuêrunt. Tyriorum gens con- ita à Phœnicibus fuit, qui terræ motu vexati, relicto patriæ solo, [3] As- yrium stagnum primò, mox mari proximum littus incoluêrunt; [4] con- itâ ibi urbe, quam, à piscium ubertate, Sidona appellavêrunt: nam iscem Phœnices Sidon vocant. Post multos deinde annos à rege [5] Ascaloniorum expugnati, navibus appulsi, Tyron urbem [6] ante annum Trojanæ cladis condiderunt; ibi Persarum bellis diu variéque fatigati, victores quidem fuêre: sed attritis viribus, à servis suis, multitudine abundantibus, indigna supplicia perpessi sunt: qui conspiratione factâ, omnem liberum populum cum dominis interficiunt: atque ita potiti urbe, lares dominorum occupant, rempublicam invadunt, [a] conjuges ducunt, &, quod ipsi non erant, liberos procreant. Unus ex tot millibus

Carthaginis Tyri, & Sidonis origo.

INTERPRETATIO.

a Ducunt uxores & generant filios liberos, cùm ipsi non essent liberi.

NOTÆ.

1. Sociorum civitatibus.] Tarenti Milonem cùm præsidio reliquit.

2. Exercitum.] Qui constabat peditum 30 millibus, equitum 2500, & navibus 200.

3. Assyrium stagnum.] Genesareticum, Lacus est Palæstinæ, in Galilææ finibus, in quem Jordanes fluvius ingreditur apud Capharnaum, & apud Bethsaidam egreditur, à Scripturâ modò mare Tiberiadis, modò mare Galilææ dicitur.

4. Conditâ ibi urbe.] Chanaan eam condidit, ex Mose, quam ex nomine filii Sidonem dixit: licet nonnulli Tyrum Sidonis æmulam putent, eam tamen Sidonis filiam, sive coloniam, vocat Esaias: & Homerus, Sidonis sæpe, Tyri nusquam meminit, ut annotat Strabo.

5. Ascaloniorum.] Ascalan civitas superioris Idumææ, ex Josepho, de quâ frequens mentio in Sacris Literis.

6. Ante annum, &c.] Non intelligit anno ante Trojam captam, conditam esse Tyrum, sed sumit hoc verbum ante indefinitè. Eugubinus & Adrichomius, ex Beroso eam à septimo filiorum Japheth, cui nomen Tyras, paulò post terrarum divisionem conditam affirmant. Tempore Josue, Tyrus erat Phœnices totius civitas munitissima, ex Eusebio, factáque, ex Adrichomio, Phœnicum metropolis; deinde adeò amplificata, ut Asiæ civitas nobilissima Gideonis ætate habita sit, usque ad regnum Nabuchodonosoris, à quo longâ obsidione fatigata, & tandem destructa est: sed 70 annis pòst, iterùm ædificari cœpit, non eodem tamen, quo prius, loco; vetus enim maris litori imminebat, nova mari undique cingebatur Quare Tyrus potest dici vel condita vel ornata. 1. Paulò post diluvium, circa annum mundi 2000; ante Christum 2052. 2. Tempore Josue, anno mundi 2586, ante Christum 1466. 3. Anno mundi 2783, ante Christum 1269, tempore Gideonis. 4. Circa annum mundi 3510, Olympiad 59, 1. Urbis conditæ 209, ante Christum 542, post Nabuchodonosorem 5 Post Alexandrum. circa annum mundi 3724. Olym. 112, 3. Urbis conditæ 423. Ante Christum 328.

servorum

servorum fuit, qui miti ingenio, senis domini parvulíque filii ejus fortunâ moveretur; dominósque non truci feritate, sed piæ misericordiæ humanitate respiceret. *a* Itaque cùm velut occisos alienâsset, servísque de statu reipublicæ deliberantibus placuisset regem ex suo corpore creari, eúmque potissimùm quasi acceptissimum diis, qui solem orientem primus vidisset, rem ad Stratonem (hoc enim ei nomen erat) dominum occultè latentem detulit. Ab eo formatus, cùm medio noctis omnes in unum campum processissent, cæteris in Orientem spectantibus, solus Occidentis regionem intuebatur. Id primum aliis videri furor, in Occidente solis ortum quærere: *b* ubi verò dies adventare cœpit, editissimísque culminibus urbis oriens splendere; expectantibus aliis, ut ipsum solem aspicerent, hic primus omnibus fulgorem solis in summo fastigio civitatis ostendit. Non servilis ingenii ratio visa; requirentibúsque auctorem, de domino confitetur. Tunc intellectum est, Quantum ingenua servilibus ingenia præstarent; malitiâque servos, non sapientiâ vincere. Igitur venia seni filióque data est; &, velut numine quodam reservatos arbitrantes, regem Stratonem creavêrunt. Post cujus mortem regnum ad filium, ac deinde ad nepotes, transiit. Celebre hoc servorum facinus, metuendúmque exemplum toto Orbe terrarum fuit. Itaque Alexander Magnus, cùm interjecto tempore in Oriente bellum

An.M.3722 Ol. 112. 1. Urb.C.421. Ant.C.330.

gereret, velut ultor publicæ securitatis, [1] expugnatâ eorum urbe omnes qui prælio superfuerant, ob memoriam veteris cædis crucibus affixit: [2] genus tantùm Stratonis inviolatum servavit, *c* regnúmque stirpi ejus restituit, ingenuis & innoxiis incolis insulæ attributis, ut, extirpato servili germine, genus urbis ex integro conderetur.

Elissæ varii casus.

CAP. IV. Hoc igitur modo Tyrii, Alexandri auspiciis conditi, *d* parsimoniâ & labore quærendi citò convaluêre. Ante cladem dominorum cum & opibus & multitudine abundarent, missâ in Africam ju-

INTERPRETATIO.

a Quare cùm eos occultâsset, tanquam si fuissent occisi.

b Postquam cœpit dies lucere, & Sol oriens illuminare altissima urbis tecta.

c Reddidit regnum ejus posteris, & voluit urbem habitari ab incolis insulæ ingenuis & innoxiis, ut genus civium mutaretur ex integro, extinctâ stirpe servorum.

d Brevi comparavêre sibi magnam potentiam parsimoniâ & studio acquirendi opes.

NOTÆ.

1. Expugnatâ eorum urbe.] Post septem mensium obsidionem, de quâ priùs diximus.

2. Genus tantùm Stratonis.] Consilium Hephæstionis sequutus Alexander regem constituit Abdalonymum, ex Curtio, Ballonymum ex Diodoro, qui eâ egestate premebatur, ut, licet regiì esset ortus familia, lacerna tectus vilissimâ, aquam mercede hauriret.

ventute,

ventute, [1] Uticam condidêre: cùm interim [2] rex Tyro decedit, filio Pygmalione, & [3] Elisâ filiâ, insignis formæ virgine, hæredibus institutis. Sed populus Pygmalioni admodùm puero regnum tradit. Elisa quoque [4] Acerbæ avunculo suo, sacerdoti Herculis, qui honos secundus à rege erat, nubit. a Huic magnæ, sed dissimulatæ opes erant; aurùmque, metu regis, non tectis, sed terræ crediderat: quam rem, etsi homines ignorabant, fama tamen loquebatur. Quâ incensus Pymalion, oblitus juris humani, avunculum suum, [5] eandémque generum, sine respectu pietatis [6] occidit. Elisa diu fratrem propter scelus aversata, ad postremum dissimulato odio, mitigatóque interim vultu, fugam tacitè molitur, assumptis quibusdam principibus in societatem, quibus par odium in regem esse, eandémque fugiendi cupiditatem arbitrabatur. Tunc fratrem dolo aggreditur, b fingit *se ad eum migrare velle, ne amplius ei mariti domus, cupidæ oblivionis, gravem luctus imaginem renovaret, nec ultra amara admonitio oculis ejus occurrat.* Non invitus Pygmalion verba sororis audivit, existimans cum eâ & aurum Acerbæ ad se venturum. Sed Elisa ministros migrationis à rege missos navibus cum omnibus opibus suis primâ vesperâ imponit, provectâque in altum compellit eos onera arenæ pro pecuniâ involucris involuta in mare dejicere. Tunc deflens ipsa lugubríque voce Acerbam ciet; orat, *ut libens opes suas recipiat, quas reliquerat:* c *habeátque inferias, quas, habuerat causam*

INTERPRETATIO.

a Hic habebat magnas opes, sed ignotas aliis: nam absconderat aurum, non domi, sed in terra, propter metum regis.

b Fingit se velle manere in palatio Pygmalionis, ne amplius domus mariti gravem memoriam doloris suâ imagine renovaret sibi, quæ cupiebat mortem illius oblivisci.

c Habeátque pro inferiis illas opes quæ fuerant causa mortis.

NOTÆ.

1. Uticam.] 60 stadiis à Carthagine distabat, ex Appiano: ad littus maris sita, ubi nunc Biserta.

2. Rex Tyro.] Hunc locum plerique corruptum putant: alii legunt, rex Mutgo, Tyro decedit: alii Matgonus, nonnulli Matgenus, multi Belus & Mettinus.

3. Elisâ.] Quæ Dido prius dicebatur, ex Solino. Hæc urbem Carthadam dixit, quod apud Phœnices civitatem novam significat; sed à Pœnis mulier Elisa, urbs Carthago dicta est; Hæc Solinus. Civitas tamen, ex Servio, primùm Byrsa, pòst Tyros, deinde Carthago nominata est, à Cartha oppido, unde orta fuit Dido, Tyrum inter & Berytum. Camers vult nomine Elisæ significari viraginem, quòd Dido opus virorum exercuerit: alii tamen ex Hebræo eam vocem amores, sive ubera, interpretantur.

4. Acerbæ.] A Virgilio Sichæus dicitur, quem Sicharbam etiam vocatum putat Servius.

5. Eandémque generum.] Gener aliquando vir sororis dicitur apud Cujacium, qui citat & Oedipum Sophoclis, & Pausaniam Probi: quin etiam Cedrenus Jethro vocat Mosis generum: cognationum enim nomina sæpè confunduntur ab auctoribus.

6. Occidit.] De Sichæi morte & thesauris, Didonisque fugâ, multa habet Virgilius omnibus nota.

mortis

mortis. Tunc ipsos ministros aggreditur: *sibi quidem*, ait, *optatam olim mortem: sed illis acerbos cruciatus, & dira supplicia imminere, qui Acerbæ opes, quarum spe parricidium rex fecerit, avaritiæ tyranni subtraxerint.* Hoc metu omnibus injecto, comites fugæ accepit. Junguntur & senatorum in eam noctem præparata agmina; atque ita [1] sacris Herculis, cujus sacerdos Acerbas fuerat, repetitis, exilio sedes quærunt.

Elisa condit Carthaginem. An.M.3166 Ant.C. 886.

CAP. V. Primus illis appulsus terræ Cyprus insula fuit, ubi sacerdos Jovis, cum conjuge & liberis, deorum monitu, *a* comitem se Elisæ sociumque præbuit, pactus sibi posterisque perpetuum honorem sacerdotii. Conditio pro manifesto omine accepta. Mos erat Cypriis, virgines ante nuptias statutis diebus dotalem pecuniam quæsituras, in quæstum ad litus maris mittere, [2] pro reliquâ pudicitiâ libamenta Veneri soluturas. Harum igitur ex numero LXXX admodum virgines raptas navibus imponi Elisa jubet; ut & juventus matrimonia, & urbs sobolem habere posset. Dum hæc aguntur, Pygmalion cognitâ sororis fugâ, cum impio bello fugientem persequi pararet, ægrè precibus matris, & deorum minis victus, quievit: cui cum inspirati vates *b* canerent, *non impune laturum, si incrementa urbis toto Orbe auspicatissimæ interpellasset*, hoc modo spatium respirandi fugientibus datum. Itaque Elisa delata in Africæ sinum incolas loci ejus, adventu peregrinorum mutuarumque rerum commercio gaudentes, in amicitiam solicitat: deinde, empto loco, qui corio bovis [3] tegi posset, in quo fessos longâ navigatione socios, quoad proficisceretur, reficere posset; corium in tenuissimas partes secari jubet, atque ita majus loci spatium quàm petierat, occupat: unde postea ei loco [4] Byrsæ nomen fuit. *c* Confluentibus deinde

INTERPRETATIO.

a Comitatus est Elisam eâ conditione, ut ipse & illius posteri semper fungerentur munere Sacerdotii.

b Prædicerent daturum pœnas graves, si impedivisset ne construeretur civitas, quæ debebat esse celeberrima per totum orbem.

c Deinde veniente ex vicinis locis magnâ multitudine populorum, qui spe lucri afferebant multa, ut eâ venderent advenis; & multis ibi permanentibus, effecta est civitas tam magna ex illa hominum frequentia.

NOTÆ.

1. Sacris Herculis.] A Churamo rege institutis tempore Salomonis.

2. Pro reliquâ pudicitiâ.] A Venere hunc morem institutum fuisse scribit Lactantius, ne sola impudica videretur: quem etiam morem tribuit Armeniis Strabo, Syriis Herodotus, Phœnicibus D. August.

3. Tegi posset.] Pro circumdari, quo utitur Virgilius.

4. Byrsæ nomen fuit.] Tergus alii, alii locum munitum hanc vocem interpretantur. Byrsa arx fuit in media Carthagine munitissima, in cujus vertice Templum erat Æsculapii, quod Asdrubalis uxor, captâ urbe, secum concremavit; ut narrat Strabo.

locorum,

locorum, qui spe lucri multa hospitibus venalia inferebant, sedesque ibi statuentibus; ex frequentiâ hominum velut instar civitatis effectum est. Uticensium quoque legati dona ut consanguineis attulêrunt, hortatique sunt, urbem ibi conderent, ubi sedes sortiti essent. Sed & Afros detinendi advenas amor cepit. Itaque consentientibus omnibus, Carthago conditur, statuto annuo vectigali pro solo urbis. In primis fundamentis caput bubulum inventum est, *a* quod auspicium quidem fructuosæ terræ, sed laboriosæ, perpetuòque servæ urbis fuit: propter quod in alium locum urbs translata. Ibi quoque equi caput repertum, bellicosum potentémque populum futurum significans, urbi auspicatam sedem dedit. Tunc ad opinionem novæ urbis concurrentibus gentibus, brevi & populus & civitas magna facta.

CAP. VI. Cum successu rerum florentes Carthaginis opes essent, rex [1] Maxitanorum [2] Hiarbas, decem Pœnorum principibus ad se arcessitis, Elisæ nuptias sub belli denuntiatione petit: quod legati reginæ referre metuentes Punico cum eâ ingenio egêrunt; nuntiantes *regem aliquem poscere, qui cultiores victus eum Afrósque perdoceat: b sed quem inveniri posse, qui ad Barbaros & ferarum more viventes transire à consanguineis velit?* Tunc à reginâ castigati, *Si pro salute patriæ asperiorem vitam recusarent, cui etiam ipsa vita, si res exigat, debeatur:* regis mandata apêruere, dicentes, *Quæ præcipiat aliis, ipsi facienda esse, si velit urbi consultum esse.* Hoc dolo capta, diu Acerbæ viri nomine cum multis lacrymis & lamentatione flebili invocato, ad postremum *ituram se quo suæ urbis fata vocarent*, respondit. In hoc trium mensium sumpto spatio, pyrâ in ultimâ parte urbis extructâ, *c* velut placatura viri manes, inferiásque ante nuptias missura, multas hostias cædit, & sumpto gladio pyram conscendit; atque ita ad populum respiciens, *ituram se ad virum, sicut præceperant*, dixit; vitámque gladio finivit. Quamdiu Carthago invicta fuit, pro deâ culta est. Condita est urbs hæc [3] LXXII annis antequàm Roma; cujus virtus sicut bello

Elisa propter Iarbæ votum se occidit. An.M.3177 Ant.C.875.

An.M.3168 Ant.C.886.

INTERPRETATIO.

a Quòd portendebat terram illam fructuosam esse, sed colendam magno labore, & urbem semper aliis subditam fore.

b Sed neminem posse inveniri, qui relictis affinibus, velit manere cum gente barbarâ, & vivente more ferarum.

c Quasi placatura animam mariti, & oblatura sacrificium ante novas nuptias, immolat multas victimas.

NOTÆ.

1. Maxitanorum.] Id est, Mauritanorum. Eustathius tamen Maxicum, hoc est, Nomadum regem facit.

2. Hiarbas.] Ex Ammone & Nymphâ Garamantide genitum commenti sunt Poëtæ.

3. LXXII annis antequàm Roma.] Mira sententiarum de hujus urbis origine varietas. Alii Trojano bello antiquiorem faciunt annis, vel 30, ut Philisthus apud Eusebium; vel 50, ut Appian. iique illius auctorem Didonem fuisse negant. Alii ejus *ortum* Troicis rebus posteriorum memorant: plerique Pygmalione, Tyriis regnante, à Didone conditam volunt, ante Ro-

clara fuit, ita domi status variis discordiarum casibus agitatus est. Cùm inter cætera mala, etiam peste laborarent, *a* cruenta sacrorum religione, & scelere pro remedio usi sunt. Quippe [1] homines, ut victimas immolabant; & impuberes (quæ ætas etiam hostium misericordiam provocat) aris admovebant, pacem deorum sanguine eorum exposcentes, pro quorum vitâ Dii rogari maximè solent.

Clades Carthaginiensium in Sardinia: unde Malei & Cartalonis interitus.

CAP. VII. Itaque adversis tanto scelere numinibus, cùm in Siciliâ diu feliciter dimicâssent; translato in Sardiniam bello, amissâ majore exercitûs parte, gravi prælio victi sunt. Propter quod ducem suum [2] Maleum, cujus auspiciis & Siciliæ partem domuerant, & adversùs Afros magnas res gesserant, cum parte exercitûs, quæ superfuerat, exulare jussêrunt. Quam rem ægrè ferentes milites legatos Carthaginem mittunt, *b* qui reditum primò, veniámque infelicis militiæ petant; tum denuncient *quod precibus nequeant, armis se consecuturos.* Cum & preces & minæ legatorum spretæ essent, interjectis diebus, conscensis navibus, armati ad urbem veniunt: ibi deos hominésque *c* testari, *non se expugnatum, sed recuperatum patriam venire; ostenturósque civibus suis, non virtutem sibi priore bello, sed fortunam defuisse:* prohibitis commeatibus, obsessâque urbe, in summam desperationem Carthaginienses adduxêrunt. Intereà Cartalo, Malei exulis ducis filius, *d* cùm præter castra patris à Tyro, quò [3] decimas Herculis ferre ex prædâ Siciliensi, quam pater ejus ceperat, à Carthaginiensibus missus fuerat, reverteretur, arcessitúsque à patre esset, *prius publica se religionis officia executurum, quàm privatæ pietatis,* respondit. Quam rem etsi indignè ferret pater, *e* non tamen vim afferre religioni ausus est. Interjectis deinde diebus Cartalo, *f* [4] petito commeatu à populo, cùm reversus ad

INTERPRETATIO.

a Adhibuêrunt pro remedio cruenta sacrificia & sceleratas ceremonias.

b Qui petant facultatem redeundi, & veniam pro bello infeliciter gesto.

c Testari se non venire ut oppugnent patriam, sed ut in eâ recipiantur.

d Cùm prope castra patris transiret, rediens à Tyro quò missus fuerat à Carthaginiensibus, ut ferret decimas Herculis ex prædâ in Siciliâ factâ à patre ejus.

e Non ausus est tamen agere quidquam in filium, ne violaret religionem.

f Petitâ facultate invisendi patris, hoc est, salvo conductu.

NOTÆ.

nam annis 65, ut Paterculus; vel 93, ut Livius, ab excidio Trojæ 296. Quare peccavit graviter Virgilius, qui Didonem Æneæ σύγχρονον statuit.

1. Homines ut victimas.] Cujus criminis Gallos etiam damnat Dionysius, & Germanos Tacitus.

2. Maleum.] Maseum vocat Orosius.

3. Decimas Herculis.] Moris enim erat, decimam omnium partem, quæ in proventuum rationem caderent, Herculi coloniæ patrono Tyrum transmittere, ut testatur Diodorus.

4. Petito commeatu.] Id est, abeundi licentia.

patrem

patrem esset, ornatúsque purpurâ, & [1] infulis sacerdotii, omnium se oculis ingereret, tunc in secretum abducto pater ait: *Ausúsne es, nefandissimum caput, istâ purpurâ & auro ornatus, in conspectum tot miserorum civium venire? a & mœsta ac lugentia castra, circumfluentibus quietæ fœlicitatis insignibus, velut exultabundus intrare? Nusquámne te aliis jactare potuisti? Nullus locus aptior, quàm sordes patris, & exilii infelicis ærumnæ fuêrunt? Quid, quòd paulò antè vocatus, non dico patrem, ducem certè civium tuorum superbè sprevisti? Quid porrò tu in purpurâ ista coronísque aliud, quàm victoriarum mearum titulos geris? quoniam igitur tu in patre nihil nisi exulis nomen agnoscis; ego quoque imperatorem me magis quàm patrem judicabo; statuámque in te exemplum, ne quis posthàc infelicibus miseriis patris illudat.* Atque ita eum, cum ornatu suo, in altissimam crucem in conspectu urbis suffigi jussit. Post paucos deinde dies Carthaginem capit; evocatóque populo ad concionem, exilii injuriam queritur: belli necessitatem excusat: *contentúmque victoriâ suâ b punitis auctoribus [2] miserorum civium injuriosi exilii omnibus se veniam dare dicit.* Atque ita decem senatoribus interfectis, urbem legibus suis reddidit. Nec multò pòst ipse affectati regni accusatus, duplicis & in filio & in patriâ parricidii pœnas dedit. Huic Mago imperator successit, cujus industriâ, & opes Carthaginiensium, & imperii fines, & bellicæ gloriæ laudes crevêrunt.

INTERPRETATIO.

a Et velut insultans circumire castra plena luctu & mœrore cum vestibus mollibus & idoneis tantum in quiete fœlicitate.

b Punitis auctoribus, misertum est civium, & condonavit omnibus exilium sibi injuriâ illatum.

NOTÆ.

1. Infulis.] Infulæ Festo, Sacerdotum filamentum denotant. Infulare Veteres dicebant, amicire, velare.

2. Miserorum civium.] Meliùs dixerit, misertum civium.

LIBER XIX.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Magoni, Carthaginiensium imperatori, succedunt Hasdrubal & Amilcar. Hasdrubal in Sardiniâ perit. Inde Siculum bellum & Persarum legatio.*
2. *Horum filii & Carthaginiensis clades exercitûs in Siciliâ.*
3. *Imilco, dux hujus exercitûs, Carthaginem reversus, spe omni abjectâ mortem sibi infert.*

CAPUT I.

Hasdrubal in Sardiniâ perit: inde bellum Siculum.

MAGO Carthaginiensium imperator, cùm primus omnium, ordinatâ disciplinâ militari, imperium Pœnorum condidisset, viresque civitatis non minùs bellandi arte quàm virtute firmâsset, [1] diem fungitur, relictis duobus filiis Hasdrubale & Hamilcare, *a* qui per vestigia paternæ virtutis decurrentes, sicut generi, ita & magnitudini patris successerunt. His ducibus Sardiniæ bellum illatum: *b* adversùs Afros quoque, vectigal pro solo urbis multorum annorum repetentes, dimicatum; sed Afrorum sicuti causa justior, ita & fortuna superior fuit; bellúmque cum his solutione pecuniæ, non armis, finitum. In Sardiniâ quoque Hasdrubal graviter vulneratus, imperio Hamilcari fratri tradito, interiit: cujus mortem, cùm luctus civitatis, tum & [2] dictaturæ undecim, & [3] triumphi quatuor insignem fecêre: hostibus quoque crevêre animi veluti cum duce vires Pœnorum cecidissent. Itaque Siciliæ populis propter assiduas Carthaginiensium injurias, ad [4] Leonidam, fratrem regis Spartanorum, concurrentibus, grave bellum natum; in quo & diu, & variâ victoriâ præliatum fuit. Dum hæc aguntur, legati [5] à Dario Persarum rege, Carthaginem venêrunt, afferentes edictum, *c* quo Pœni humanas hostias immolare, & caninâ vesci prohibebantur: mortuorúmque corpora cremare potiùs, [6] quàm terrâ obruere à rege jubebantur: petentes simul auxilia adversùs Græciam, cui

A. M. 3640. Ol. 91. 3. Urb. C. 339. Ant. C. 412.

INTERPRETATIO.

a Qui successêrunt non tantum generi, sed etiam fortitudini patris, sequentes ejus vestigia.

b Pugnatum etiam contra Africanos, qui repetebant vectigal multorum annorum pro loco in quo condita erat Carthago.

c Quo vetabat ne Pœni immolarent homines pro victimis, & vescerentur carne caninâ.

NOTÆ.

1. Diem fungitur.] Seipsum interfecit ob rem malè gestam contra Syracusanos, illiúsque corpus cruci à Carthaginiensibus affixum est, ex Plutarcho.

2. Dictaturæ undecim.] Romanorum more loquitur, & vim potiùs hujus dignitatis, quàm vocabulum ipsum respicit.

3. Triumphi quatuor.] Non nulli dicunt, apud Servium, nunquam triumphâsse Afros. Plinius tamen docet ab iis pompam triumphi inventam, & à Romanis posteà usurpatam.

4. Leonidam.] Diodorus habet Acrotatum, Regis Cleomenis filium: sed tempora non congruunt: Acrotatus enim Agragantinis contra Agathoclem auxilio venit.

5. A. Dario.] Darium nothum intelligit, qui bello civili laborantem Græciam opprimere cogitabat.

6. Quàm terrâ obruere.] Mirum quòd Darius humandi consuetudinem Carthaginiensibus interdixerit, quæ Persis tamen ipsis fuerit in usu, ex Herod & Xenoph. Fortè corruptus locus est, sicque legendum est, mortuorum corpora terrâ potiùs obruere quàm cremare, à rege jubebantur. Testatur enim Ammianus Marcellinus, Carthaginienses crematione id temporis usos esse.

illaturu

illaturus bellum Darius erat. Sed Carthaginienses auxilia negantes propter assidua finitimorum bella *a* cæteris, ne per omnia contumaces viderentur, [1] cupidè paruêre.

CAP. II. Intereà Hamilcar bello Siciliensi [2] interficitur, relictis tribus filiis, Imilcone, Hannone, Giscone. Hasdrubali quoque par numerus filiorum fuit, Annibal, & Hasdrubal, & Psapho. Per hos res Carthaginiensium eâ tempestate gerebantur. Itaque & Mauris bellum illatum, & adversùs Numidas pugnatum, *b* & Afri compulsi stipendium urbis conditæ Carthaginiensibus remittere. Deinde cùm familia tanta imperatorum gravis liberæ civitati essent, omniáque ipsi agerent simul & judicarent, centum ex numero senatorum judices deliguntur, qui, reversis à bello ducibus, rationem rerum gestarum exigerent, *c* ut hoc metu ita in bello imperia [3] cogitarent, ut domi judicia legésque respicerent. In Siciliâ in locum Hamilcaris, imperator Imilco succedit, qui [4] cùm navali terrestríque bello secunda prælia fecisset, multásque civitates cepisset, repentè pestilentis sideris vi exercitum amisit. Quæ res cùm nuntiata Carthagini esset, mœsta civitas fuit: omnia ululatibus, non secus ac si urbs ipsa capta esset, personabant; clausæ privatæ domus, clausa deorum templa, intermissa omnia sacra, omnia privata officia damnata. Cuncti deinde ad portum congregantur, egredientésque paucos è navibus, qui cladi superfuerant, de suis percontantur. *d* Ut verò dubia anteà spe, & suspenso metu, incerta orbitatis expectatione, casus suorum miseris eluxit, tunc toto litore plangentium gemitus, tunc infelicium matrum ululatus, & flebiles querelæ audiebantur.

Carthaginienses in Siciliâ vincuntur.
An. M. 3646
Ol. 93. 1.
Urb. C. 445.
Ant. C. 406.

INTERPRETATIO.

a Lubenter obedîerunt cæteris mandatis, ne viderentur contempsisse omnia.

b Et Afri coacti remittere vectigal, quod Carthaginienses pendere solebant pro urbe conditâ in Africâ.

c Ut hoc metu retenti respicerent leges & judicia subeunda post bellum, quando cuperent imperare exercitibus.

d Postquàm verò inter metum & spem dubia civitas & incerta de interitu civium, luxit miseram suorum cladem.

NOTÆ.

1. Cupidè paruêre.] De sacrificiis humanis id negat Curtius: hunc enim sacrificandi morem retinuisse ad urbis excidium affirmat. Quin etiam prohibuit Tiberius, ne id deinceps agerent. Ex Tertulliano.

2. Interficitur.] De Amilcaris morte & clade Carthaginiensium jam diximus.

3. Cogitarent.] Alii legunt agitarent: benè tamen dicitur, cogitarent, ut Tacitus, non damnationem & servos, sed rectorem & cives cogitarent.

4. Cùm navali terrestríque.] Dionysium tyrannum bis vicit, semel navali prælio, in quo naves centum captæ, occisa Siculorum viginti millia, iterùm certamine terrestri in quo Dionysius, qui præstantissimi ducis & strenui militis officium impleverat, non victus solum, sed multis affectus vulneribus, vix fugâ evasit. Hæc fusius Diodorus.

CAP.

Imilco reversus Carthaginem mortem sibi infert.

CAP. III. Inter hæc procedit inops è navi suâ imperator, sordidâ servilíque tunicâ discinctus: ad cujus conspectum plangentium agmina junguntur. Ipse quoque manus ad cœlum tendens, nunc sortem suam, nunc publicam fortunam deflet: nunc *deos* accusat, *qui tanta belli decora, & tot ornamenta victoriarum, quæ ipsi dederant, abstulerint: qui captis tot urbibus, totiesque hostibus terrestri navalique prælio victis, exercitum victorem, non bello sed peste deleverint. Deferre se tamen civibus suis non modica solatia, quòd malis eorum hostes gaudere, non gloriari possent. Quippe cùm neque eos, qui mortui sunt, à se occisos; neque eos, qui reversi sunt, à se fugatos possint dicere: a Prædam, quam relictis à se castris abstulerint, non esse talem, quam velut spolium victi hostis ostentent; sed quam possessione vacuâ, fortuitis dominorum mortibus, sicuti caducâ occupârint. Quod ad hostes pertinet victores se recessisse; quod ad pestem victos. Nihil tamen se graviùs ferre, quàm quòd inter fortissimos viros mori non potuerit, servatúsque sit, non ad vitæ jucunditatem, sed ad ludibrium calamitatis. Quanquam ubi miseras copiarum reliquias Carthaginem reduxerit, se quoque sequuturum commilitones suos: ostensurúmque patriæ, non ideò se in eam diem vixisse, quoniam velit vivere; sed ne hos, quibus nefanda lues pepercerat, inter hostium exercitus relictos, morte suâ proderet.* Tali vociferatione per urbem ingressus, ut ad limina domûs suæ venit, prosecutam multitudinem velut postremo alloquio dimisit: obseratísque foribus, ac nemine ad se, ne filiis quidem admissis, mortem sibi conscivit.

INTERPRETATIO.

a Prædam quam hostes invenerint in castris à se relictis, non esse tantam ut illam possint ostentare tanquam spolia de hoste victo relata, sed ea occupâsse ut res non magni momenti solet capi, quando eam nemo possidet, mortuo casu improviso illius domino.

LIBER XX.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Dionysius, Siciliæ tyrannus, Græciæ magnæ incolas bello aggreditur.*
2. *Metapontinorum origo & fata.*
3. *Crotoniensium & Locrensium bella.*
4. *Pythagoras philosophus Crotonienses ad frugalitatem revocat.*
5. *Dionysius, victis Locrensibus, Crotonienses adoritur, quos relinquit ab Hannone retractus, & tandem suorum insidiis opprimitur.*

CA-

CAPUT I.

[1] DIONYSIUS è Siciliâ, Carthaginiensibus pulsis, [2] occupatóque totius insulæ imperio, [a] grave otium regno suo, periculosámque desidiam tanti exercitûs ratus, copias in Italiam trajecit; simul ut militum vires continuo labore acuerentur, & regni fines proferrentur. Prima militia adversùs Græcos, qui proxima Italici maris littora tenebant, fuit: [3] quibus devictis, finitimos quosque aggreditur, omnésque Græci nominis Italiam possidentes, hostes sibi destinat: quæ gentes non partem, sed universam fermè Italiam eâ tempestate occupaverant. Denique [b] multæ urbes adhuc post tantam vetustatem vestigia Græci moris ostentant. Namque [4] Tuscorum populi, qui oram inferi maris possident, [5] à Lydiâ venêrunt: & [6] Venetos, quos incolas superi maris vidimus, captâ & expugnatâ Trojâ, Antenore duce, misit: [7] Adria quoque [8] Illyrico mari proxima, quæ & Adriatico mari nomen dedit, Græca urbs est: [9] Arpos Diomedes exciso Ilio naufragio in ea

Dionysius Græciæ magnæ incolas bello aggreditur.

AnM. 3648
Ol. 93. 3.
Urb.C.347.
Ant.C.404.

INTERPRETATIO.

a Arbitratus periculum imminere regno suo, si tantus exercitus in otio & desidiâ maneret.

b Multæ civitates retinent adhuc rationem vivendi Græcorum post tot sæcula.

NOTÆ.

1. Dionysius.] Syracusanus, Hermocratis civis nobilissimi, quem laudat Xenophon, filius; vir scientiâ liberali à puero imbutus, ut habet Cicero.

2. Occupato.] Cùm multis artibus imperator Syracusanorum factus esset, paratus sibi ab inimicis insidias commentos, stipatores sui corporis à civibus obtinuit, electísque inter milites, quos audaces maximè & facinorosos noverat, urbis suæ primùm, tum Siciliæ totius tyrannidem usurpavit; quæ pluribus Diodorus.

3. Quibus devictis.] Rhegium primùm obsedit, quam urbem cives fame laborantes paulò post tradidêrunt. Diodor.

4. Tuscorum populi.] Italiæ antiquissimi, quorum regio Tuscia sive Etruria, à Liguriâ, Macrâ fluvio; à Latio, Tiberi; à Galliâ Togatâ, Appenninis montibus, & mari Tyrrheno discreta: nunc duas in partes divisa, quarum altera magno Etruriæ Duci, altera Summo Pontifici paret.

5. A Lydiâ venêrunt.] Tusci vel Etrusci vel Tyrrheni à Romanis dicti sunt, à Tyrrheno Atys filio, qui ex Lydiâ, dum populus fame premeretur, illuc colonos patris jussu transmisit. Sic Velleius & Appianus. Dionysius tamen affirmat, Tuscos non advenâm gentem esse, sed indigenam. Tusci dicti sunt ἀπὸ τῦ θύειν sacrificare.

6. Et Venetos.] Eos è Trojanis per Antenorem ducere originem scribunt Plinius, Livius Virgilius. Vult tamen Strabo eos ab Enetis, Galliæ populis, descendere.

7. Adria.] Gemina fuit, in Piceno altera, versùs oram maritimam, Atri; altera, Venetiæ, unde mare Adriaticum.

8. Illyrico mari.] Pars est maris Adriatici, Dalmatiam versùs & Liburniam.

9. Arpos.] A Diomede condita, quæ primùm Argos Hippion, tum Argyrippa, deinde Arpos dicta est: in Apuliâ Daunia, Luceriam inter & Sipontum.

loca delatus, condidit. [1] Sed & Pisæ [2] in Liguribus Græcos auctores habent: & in Tuscis, [3] Tarquinii à Thessalis & [4] Spinambris: [5] Perusini quoque originem [6] ab Achæis ducunt. Quid [7] Ceren urbem dicam? Quid [8] Latinos populos, qui ab Æneâ conditi videntur? Jam [9] Falisci, [10] Nolani, [11] Abellani, nonne Chalcidensium coloni sunt? Quid tractus omnis [12] Campaniæ? Quid [13] Brutii, [14] Sabiníque? Quid [15] Samnites? Quid Tarentini? quos Lacedæmone profectos,

NOTÆ.

1. Sed & Pisæ.] Duplex est hujus nominis civitas: una ad Alphæum fluvium, & Pisæum montem, in Elide: altera in Etruriâ ad Arnum prope inferum mare; à Pisanis Arcadiæ populis condita, qui dum è Trojâ redeunt in patriam cum Nestore, alii ad agrum Metapontium, ad Pisanum alii tempestate dejecti sunt. Ità Strabo & Solinus.

2. In Liguribus.] Qui à Macrâ fluvio ad Alpes habitant: quæ regio duas in partes posteà divisa fuit: prima juxta litus maris, cujus caput Genua; secunda Mediterranea, inter Appenninum, Alpes Cottias & Padum, in quâ Monsferratus Ducatus, parsque Principatus Pedemontani & Mediolanensis.

3. Tarquinii.] Etruriæ civitas, primùm Tarcona, post Tarquinia, à Tarquinio rege dicta est.

4. Spinambris.] Legunt alii Spina & Ravenna, quæ à Thessalis condita est: melius tamen dixeris Spina urbs. Fuit enim in Græciâ Spina civitas, & in Italiâ duplex: una prope Ravennam ad ostium Padi; altera in Insubriâ ad fluvium Adduam, Cremonam inter & Mediolanum.

5. Perusini.] Perusia, urbis Etruriæ in Umbriæ confinio, prope lacum Thrasymenum, qui nunc Lago di Perugia dicitur.

6. Ab Achæis.] Appianus tamen vult Perusiam à Tyrrhenis conditam: unde Junonem, Tyrrhenorum more, ibi coli solitam tradit.

7. Ceren.] A Faliscis conditam vult Strabo, à Pelasgis alii: urbs erat Tusciæ: oppidulum est non longè à Bracciano.

8. Latinos.] A Latio dicti sunt: Latium verò à latendo, quòd ibi Saturnus latitârit: Latium Etruriam inter & Campaniam erat; vetus ad Terracinas, novum ad Lirim pertinebat: prope Latinos Volsci, Æqui, Hernici, & Marsi habitant.

9. Falisci.] Etruriæ populi inter Ciminum montem & Tiberim incolentes, quos Halesus condidit.

10. Nolani.] Solinus á Tyriis, seu, emendante Salmasio, á Thuriis conditos affirmat; Velleius á Thuscis. Constat ex Strabone Græcos, ducibus Hippocle Cumæo, & Megasthene Chalcidensi, civitates Cumis proximas post Cumas condidisse. Nola enim sita erat prope Sarnum, non procul á Cumis.

11. Abellani.] Campaniæ populi in Hirpinorum confinio: eos tamen Frontinus posteriorum temporum coloniam vocat: nunc Avella non procul á Neapoli.

12. Campaniæ.] Regio urbibus clarissima, primùm ab Opicis, tum ab Ausonibus, deinde ab Oscis, pòst á Cumanis, denique ab Etruscis habitata; qui urbium omnium caput Capuam dixerunt, unde tandem á Samnitibus ejecti sunt.

13. Brutii.] De iis suprà dictum est, & dicetur infrà.

14. Sabinique.] Quam gentem indigenam affirmat Strabo, á quâ Picentini, Lucani, Samnites, & Brutii orti sunt; eorum regio Aniene, Tiberi, Nare, & Velino fluviis claudebatur: nomen illis inditum vel á Sabo filio Sabatii, á Saturno ejecti, vel ἀπὸ τοῦ σέβεσθαι, venerari.

15. Samnites.] Pelignis, Satinis, Latinis, & Campanis contermini; nunc Benevento & Capitanate. Nomen ab hastis quas ferebant, sortiti sunt, ex Festo Hasta enim Græcè dicitur σαύνιον.

Spuriósque

Spuriósque vocatos accepimus? [1] Thurinorum urbem condidisse [2] Philocteten ferunt, ibique adhuc monumentum ejus visitur: & Herculis sagittæ in Apollinis templo, quæ fatum Trojæ fuêre.

CAP. II. [3] Metapontini quoque in templo Minervæ ferramenta, quibus [4] Epeus, à quo conditi sunt, equum Trojanum fabricavit, ostentant. Propter quod omnis illa pars Italiæ; [5] major Græcia appellata est. Sed principio originum Metapontini cum [6] Sybaritanis & [7] Crotoniensibus pellere cæteros Græcos Italiâ statuêrunt. Cùm primùm urbem [8] Sirim cepissent, in expugnatione ejus quinquaginta juvenes amplexos Minervæ simulacrum, sacerdotémque deæ velatum ornamentis, inter ipsa altaria trucidavêrunt. Ob hæc cum peste & seditionibus vexarentur, priores Crotonienses Delphicum oraculum adiêrunt. Responsum his est, *finem mali fore, si violatum Minervæ numen, & interfectorum manes placâssent.* Itaque, cùm statuas juvenibus justæ magnitudinis, & imprimis [9] Minervæ fabricare cœpissent, *a* Metapontini, cognito oraculo deorum, occupandam manium & deæ pacem rati, juvenibus modica & lapidea simulacra ponunt; & deam [10] panificiis

Metapontinorum origo, & fata.

INTERPRETATIO.

a Metapontini, cognito responso deorum, placant deam Minervam, offerendo placentas ex pane & lacte confectas, & erigunt statuas juvenibus parvas, & factas ex lapide, volentes obtinere, priùs quàm alii, pacem à dea, & animis occisorum juvenum.

NOTÆ.

1. Thurinorum urbem.] Priùs Sybaris, inde Thurium & Thurii nuncupata: urbs magnæ Græciæ ad oram sinûs Tarentini, inter ostia Sybaris fluvii & Cratis.

2. Philocteten.] Pæantis filium, cui moriens in Oetâ Hercules pharetram dedit & sagittas tinctas hydræ sanguine; quare cùm Trojæ clades ab illis sagittis penderet, Philoctetes è Lemno ab Ulysse Trojam deductus occidit Paridem: cùm verò immedicabili vulnere ideò esset affectus, quòd Herculis tumulum pede indicâsset, in Calabriam se recipere, quàm in patriam redire, maluit.

3. Metapontini.] A Pyliis Peloponnesi populis, qui cum Nestore, ab Ilio redeuntes, illuc appulêrunt, conditos vult Strabo.

4. Epeus.] Endymionis filius, arietem in machinis muralibus reperit, unde equi lignei, quo Troja prodita est, fabricator fingitur.

5. Major Græcia.] Vel ea pars erat Italiæ, quæ Lucaniam, Messapiam, & Brutios continebat; vel ea tantùm quæ Brutios inter & Salentinos extenditur ad oram sinus Tarentini & Syllacei.

6. Sybaritanis.] Sybaris, & fluvius, & civitas ad fluvii ostium sita prope Tarentum, à Trœzeniis condita, ex Solino à Crotoniensibus, deleta: adeò deliciis erant dediti, ut in Adagio mensa Sybaritica.

7. Crotoniensibus.] Croto vel Crotone, urbs Brutiorum ad mare Ionium, olim celebris ob pugiles & aeris salubritatem: unde illud, Crotone salubrius.

8. Sirim.] Oppidum magnæ Græciæ ad ostium Siris fluvii, qui in sinum Tarentinum influit.

9. Minervæ fabricare.] Palladium ad imitationem Trojani fabricatum: unde patet Sirin Trojanorum esse coloniam.

10. Panificiis.] Rustici lacte diis supplicant, & litant molâ salsâ, qui thura non habent, inquit Plinius.

placant. Atque ita pestis utrobique sedata est, cùm alteri magnificentiâ, alteri velocitate certassent. Recuperatâ sanitate, non diu Crotonienses quievêre. Itaque, indignantes in oppugnatione Siris auxilium contra se [1] à Locrensibus latum, bellum his intulêrunt. Quo metu territi Locrenses ad Spartanos decurrunt: auxilium supplices deprecantur. *a* Illi longinquâ militiâ gravati, auxilium [2] à Castore & Polluce petere eos jubent. Neque legati responsum sociæ urbis sprevêrunt: profectique in proximum templum, facto sacrificio, auxilium deorum implorant. *b* [3] Litatis hostiis, obtentóque, ut rebantur, quod petebant, haud secus læti, quàm si deos ipsos secum advecturi essent; pulvinaria iis in navi componunt, faustísque profecti ominibus, solatia suis pro auxiliis deportant.

Crotoniensium & Locrensium bello.

CAP. III. His cognitis, Crotonienses & ipsi legatos ad oraculum Delphos mittunt, victoriæ facultatem, bellíque prosperos eventus deprecantes. Responsum, *priùs votis hostes, quàm armis vincendos.* Cùm vovissent Apollini decimas prædæ, Locrenses & voto hostium, & responso dei cognito, nonas vovêrunt; tacitámque eam rem habuêre, ne votis vincerentur. Itaque, cùm [4] in aciem processissent, & Crotoniensium centum viginti millia armatorum constitissent, Locrenses paucitatem suam circumspicientes (nam sola quindecim millia militum habebant) omissâ spe victoriæ, in destinatam mortem conspirant; *c* tantúsque ardor ex desperatione singulos cepit, ut victores se putarent, si non inulti morerentur. Sed dum mori honestè quærunt, fœliciter vicêrunt: Nec alia causa victoriæ fuit, quàm quòd desperavêrunt. Pugnantibus Locris, [5] aquila ab acie nunquam recessit, eósque tam diu circumvolavit,

INTERPRETATIO.

a Illi nolentes gerere bellum in regione longinquâ.

b Cùm putarent, immolatis victimis, se obtinuisse quod petebant, tam læti redierunt, quàm si reportare deberent secum deos ipsos.

c Desperatio dedit singulis tantam audaciam in prælio, ut crederent se victoriam referre, modò morerentur, occisis multis hostibus.

NOTÆ.

1. A Locrensibus.] E Græciâ oriundi ab Epizephiriis & Ozoliis, Ajacis Oilei comitibus, quorum illi tempestate jactati Brutios, hi Pentapolim tenuêrunt.

2. A Castore & Polluce.] Fratres gemini, qui & Tyndaridæ dicuntur, Helenes & Clytemnestra fratres. Fingunt Poëtæ, mortuo Castore, Pollucem obtinuisse à Jove, ut immortalitatem suam cum ipso partiri ipsi liceret: quare vicibus alternis mori & reviviscere traduntur.

3. Litatis hostiis.] Litare est veniam per sacrificia impetrare, victimis fœlicem exitum addicentibus.

4. In aciem.] Ad Sagram fluvium pugnatum est: quo in prælio 130 Crotoniensium millia & decem Locrensium numerat Strabo. Unde illud proverbium in derogantes rei fidem, certiora esse quàm illa apud Sagram: cujus meminit Cicero.

5. Aquila.] Si dextrâ parte volaret, patulis alis perstreperet, omen fœlicis exitûs, ex Homero.

cumvolavit, quoad vincerent. In cornibus quoque [1] duo juvenes, diverso à cæteris armorum habitu, eximiâ magnitudine, & albis equis, *a* & coccineis paludamentis, pugnare visi sunt, nec ultra apparuêrunt, quàm pugnatum est. Hanc admirationem auxit incredibilis [2] famæ velocitas. Nam eâdem die quâ in Italiâ pugnatum est, & Corintho, & Athenis, & Lacedæmone nunciata est victoria

CAP. IV. Post hæc Crotoniensibus nulla virtutis exercitatio, nulla armorum cura fuit. Oderant enim quæ infeliciter sumpserant; mutâsséntque vitam luxuriâ, nî [3] Pythagoras philosophus fuisset. Hic [4] Sami Demarato locuplete [5] negotiatore natus, magnísque sapientiæ incrementis ornatus, Ægyptum primò, mox Babyloniam ad perdiscendos siderum motus *b* originémque mundi spectandam profectus, summam scientiam consecutus erat. Inde regressus, Cretam & Lacedæmona, ad cognoscendos [6] Minois & [7] Lycurgi inclytas eâ tempestate leges, contenderat. Quibus omnibus instructus Crotonam venit, populúmque in luxuriam lapsum auctoritate suâ ad usum frugalitatis revocavit. Laudabat quotidie virtutem; & vitia luxuriæ, casúsque civitatum eâ peste perditarum, enumerabat; *c* tantúmque studium ad frugalitatem multitudinis provocavit, ut aliquos ex his luxuriatos incredibile videretur. Matronarum quoque separatam à viris doctrinam, & puerorum à parentibus frequenter habuit. Docebat nunc has pudicitiam, & obsequia in viros: nunc illos modestiam, & literarum studium. Inter hæc velut genitricem virtutum frugalitatem omnibus ingerebat, consecutúsque disputationum assiduitate erat, ut matronæ auratas vestes, cæteráque dignitatis suæ ornamenta, velut instrumenta luxuriæ deponerent, eáque omnia delata in Junonis ædem ipsi deæ consecrarent, præ se ferentes, vera ornamenta matronarum

Pythagoras Crotonienses ad frugalitatem revocat.

An.M.3550. Ol 69 1. Urb.C.240. Ant.C.502.

INTERPRETATIO.

a Et vestibus purpureis induti, visi sunt pugnare, & non apparuêrunt post prælium.

b Profectus ad discenda quæ pertinent ad mundi originem.

c Et excitavit in populo tantum amorem frugalitatis, ut videretur incredibile aliquos ex illis deditos libidinibus.

NOTÆ.

1. Duo juvenes.] Similia referunt Florus & Frontinus: sed fabulæ.

2. Famæ velocitas.] Victoriam in ludis Olympicis auditam tradit Cicero.

3. Pythagoras.] Non Damarati, sed Mesarchi filius, Pherecydis discipulus.

4. Sami.] Samos gemina insula; altera in mari Icario, Ioniæ proxima, contra Ephesum, a Samo fluvio sic dicta; altera Ægeo mari Thraciæ adjacens, contra Hebri ostia, vulgò Samothrace. Erat etiam Samos oppidum apud Locros, in magnâ Græciâ, ubi Pythagoras habitavit.

5. Negotiatore.] Non Mercator fuit Pythagoræ pater, sed gemmarum sculptor.

6. Minois.] Vel Jovis vel Xanthi ex Europâ filius: fuit rex Cretensium, quibus, expulso fratre Sarpedone, leges condidit.

7. Lycurgi.] De quo superiùs diximus.

pudicitiam, non vestes esse. *a* In juventute quoque quantum profligatum sit, victi, fœminarum contumaces animi manifestant. *b* Sed ecce ex juvenibus, cùm sodalitii juris sacramento quodam nexi separatam à cæteris civibus vitam exercerent, quasi cœtum clandestinæ conjurationis haberent, civitatem in se convertêrunt, quæ eos, cum in unam domum convenissent, cremare voluit. In quo tumultu LX fermè periêre: cæteri in exilium profecti. Pythagoras autem, cum annos XX Crotonæ egisset, Metapontum migravit, [1] ibique decessit: cujus tanta admiratio fuit, ut ex domo ejus templum facerent, eúmque pro deo colerent.

Dionysius, in Crotonienses bellum gerens, ab Hannone retrahitur, & suorum opprimitur insidiis. An.M.3665 Ol. 97. 4. Urb.C.364. Ant.C.387.

CAP. V. Igitur Dionysius tyrannus, quem suprà à Siciliâ exercitum in Italiam trajecisse, bellúmque Græcis intulisse memoravimus, expugnatis Locris, Crotonienses, vix vires longo otio ex prioris belli clade resumentes, aggreditur: qui fortiùs cum paucis tanto exercitui ejus, quàm anteà cum tot millibus Locrensium paucitati restitêrunt. Tantum virtutis paupertas adversùs insolentes divitias habet, *c* tantóque insperata interdum speratâ victoriâ certior est. Sed Dionysium gerentem bellum, legati Gallorum, qui paucos ante menses Romam incenderant, societatem amicitiámque petentes adeunt; *d gentem suam inter hostes ejus positam esse, magnóque usui ei futuram vel in acie bellanti, vel de tergo intentis in prælium hostibus, affirmant.* Grata legatio Dionysio fuit. Ita pactâ societate, & auxiliis Gallorum auctus bellum velut ex integro restaurat. Iis autem Gallis causa in Italiam veniendi, sedésque novas quærendi, intestina discordia, & assiduæ domi dissensiones fuêre: quarum tædio, cùm in Italiam venissent, sedibus Tuscos expulêrunt; & [2] Mediolanum, [3] Comum, [4] Brixiam,

INTERPRETATIO.

a Mutatio fœminarum, quæ priùs erant contumaces, probat quantùm profecerit in juventute corrigendâ.

b Sed cùm trecenti juvenes viverent separatim ab aliis civibus, obstricti juramento quodam, quod faciebant, ut essent in hâc societate, civitas in illos commota est, quasi clam conjurarent in patriam.

c Et interdum faciliùs reportatur victoria quæ non speratur, quàm quæ spiratur.

d Dicunt Gallos habitare regionem positam in medio hostium Dionysii, eíque fore admodùm utiles, sive cum ipso pugnent in acie, sive à tergó adoriantur hostes intentos ad prælium.

NOTÆ.

1. Ibique decessit.] Vel inediâ, cùm ad 50 annum pervenisset; hâc enim ætate perfectam hominis ætatem definiebat; vel interfectus à Syracusanis, dum agrum fabaceum circuit. Laertius

2. Mediolanum.] Urbs amplissima, Insubriæ caput, omnes Italiæ civitates superat populi frequentiâ, Templo augustissimo, Arce firmissima, & bibliothecâ Ambrosianâ. Milan.

3. Comum.] In Etruriâ ad Lacum Larium, Comus.

4. Brixiam.] In Insubriâ, prope amnem Melam, non procul à lacu Benaco, Bressa.

Veronam

[1] Veronam, [2] Vergamum, [3] Tridentum, [4] Vicentiam condiderunt. Tusci quoque, duce Rhæto, avitis sedibus amissis. Alpes occupavêre: & ex nomine ducis [5] gentes Rhætorum condiderunt. Sed Dionysium in Siciliam adventus Carthaginiensium revocavit, qui, reparato exercitu, bellum, quod lue deseruerant, auctis viribus repetebant. [6] Dux belli Hanno Carthaginiensis erat: cujus inimicus Suniatus, potentissimus eâ tempestate Pœnorum, *a* cùm odio ejus, Græcis literis Dionysio adventum exercitûs & segnitiem ducis familiariter prænuntiasset, [7] comprehensis epistolis, proditionis damnatur: facto senatûs consulto, *ne quis posteà Carthaginiensis, aut literis Græcis, aut sermoni* An M.3686
studeret; ne aut loqui cum hoste, aut scribere sine interprete posset. Ol.103.1.
Nec multò pòst Dionysius, quem paulò antè non Sicilia, non Italia Urb.C.385.
capiebat, assiduis belli certaminibus victus fractúsque, insidiis ad pos- Ant.C.366.
tremum suorum [8] interficitur.

INTERPRETATIO.

a Cùm impulsus in eum odio monuisset familiariter Dionysium literis Græcè scriptis de adventu exercitûs, & segnitie duces Hannonis.

NOTÆ.

1. Veronam.] Ad fluvium Athesim, Tridentum inter & Mantuam, Verona.
2. Vergamum.] Nunc Bergomum, urbs Cœnomanorum inter Mediolanum & Brixiam.
3. Tridentum.] Cœnomanorum etiam civitas, ad Athesim, Synodo œcumenicâ celebris, Trente.
4. Vicentiam.] In Venetiâ, inter Veronam & Patavium, Vicetia Plinio Vicentia Tacito, Vicentia posterioribus, Vicenza.
5. Gentes Rhætorum.] Rhætia duplex; prima, quæ Italiæ contermina est, hoc est Venetiæ & Insubriæ, cujus caput est Curia, "Coire-les-Grisons:" secunda Lyco fluvio à primâ divisa fuit: à Curia ad Danubium extenditur.
6. Dux belli Hanno.] Magonem fuisse refert Diodorus, quem quidem primo congressu occidit Dionysius; sed paulò pòst ab ejus exercitu magnâ clade affectus est. Alii tamen referunt Hannonem, classe Dionysii superatâ, multas urbes cepisse.
7. Comprehensis epistolis.] Quæ repertæ sunt in navibus Dionysii, post navale prælium.
8. Interficitur.] Cùm allatum esset Dionysio, eum Athenis in festo Bacchanalium omnium suffragiis fuisse victorem. ob Tragœdiam quam illuc miserat, convivia magnifica celebravit, vinóque cùm nimiùm indulsisset, ex crapulâ obiit. Diodorus.

LIBER

LIBER XXI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Dionysii junioris artes tyrannicæ describuntur.*
2. *Ejusdem luxuria, crudelitas, doli, exilium, tyrannis in Locrenses.*
3. *Callido commento Locrenses spoliat & obtruncat, ac Syracusas per proditionem recipit.*
4. *Hannonis, tyrannidem Carthagini occupare tentantis, tragœdia.*
5. *Dionysius junior, Siciliâ ejectus, Corinthi moratur.*
6. *Hamilcarem, cognomine Rhodanum, Alexandri consilia speculatum, ingrati Carthaginienses interficiunt.*

CAPUT I.

Dionysii junioris artes tyrannicæ. An.M 3687 Ol. 103. 2. Urb.C.386. Ant. C. 365

EXTINCTO in Siciliâ Dionysio tyranno, in locum ejus milites maximum natu ex filiis ejus, nomine Dionysium, suffecêre; & naturæ jus secuti, *a* & quòd firmius futurum esse regnum, si penes unum remansisset, quàm si portionibus inter plures filios divideretur, arbitrabantur. Sed Dionysius inter initia regni, [1] avunculos fratrum suorum, velut æmulos imperii sui, hortatorésque puerorum ad divisionem regni, tollere gestiebat. Quare paulisper dissimulatum animum priùs ad favorem popularium conciliandum intendit; *b* excusatius facturus quod statuerat, si probatus antè omnibus foret. Igitur nexorum tria millia è carcere dimittit, tributa populo per triennium remittit; &, quibuscunque delinimentis potest, animos omnium sollicitat. Tunc ad destinatum facinus conversus, non cognatos tantùm fratrum, sed etiam ipsos interficit; *c* ut, quibus consortium regni debebat, ne spiritûs quidem consortium relinqueret, tyrannidem in suos priùs, quàm in exteros, auspicatus.

INTERPRETATIO.

a Et quia putabant regnum stabilius fore, si unus tantùm imperaret, quàm si inter multos filios divideretur in multas partes.

b Ut excusaretur faciliùs crimen quod meditabatur, si omnes priùs ipsum diligerent.

c Ut incipiens exercere suam crudelitatem in suos priùs quàm in alios, non permitteret vivere illos quibus debebat partem regni.

NOTA.

1. Avunculos.] Septem liberos susceperat duabus ex uxoribus Dionysius; tres ex Locrinâ Dionysii junioris matre, quatuor ex Aristomachiâ Dionis sorore.

CAP.

CAP. II. Sublatis deinde æmulis, in segnitiem lapsus, *a* saginam corporis ex nimiâ luxuriâ, oculorúmque valetudinem contraxit; adeò ut non solem, non pulverem, non denique splendorem ferre lucis ipsius posset. Propter quæ dum contemni se putat, sævitiâ grassatur: nec, ut pater, carcerem nexis, sed cædibus civitatem replet. *b* Ob quæ non contemptior omnibus, quàm invisior fuit. Itaque, cùm bellum adversùs eum [1] Syracusani decrevissent, diu dubitavit, imperium deponeret, an bello resisteret. Sed à militibus, prædam & urbis direptionem sperantibus, descendere in prælium cogitur. Victus, cùm iteratò non fœliciùs fortunam tentâsset, legatos ad Syracusanos mittit, spondens *se depositurum tyrannidem*, *c* *si mitterent ad eum quibuscum sibi de pace conveniret.* *d* In quam rem missos primores in carcere retinet, atque ita incautis omnibus, nec quicquam hostile metuentibus, exercitum ad delendam civitatem mittit. Fit igitur in ipsâ urbe anceps prælium, in quo oppidanis multitudine superantibus, Dionysius pellitur: qui, cùm obsidionem arcis timeret, cum omni regio apparatu [2] in Italiam profugit tacitus. Exul à Locrensibus sociis exceptus, velut jure regnaret, arcem occupat; solitámque sibi sævitiâm exercet. Conjuges principum ad stuprum rapi jubebat: virgines antè nuptias abducebat, stupratásque sponsis reddebat: locupletissimos quósque aut civitate pellebat, aut occîdi imperabat, bonáque eorum invadebat.

Ejus crudelitas, exilium tyrannis in Locrenses. An. M 3690 Ol. 104. 1. Urb. C. 389. Ante C. 362.

CAP. III. Dein cùm rapinæ occasio deesset, universam civitatem callido commento circumvenit. Cùm Rheginorum tyranni Leophronis bello Locrenses premerentur, voverant, si victores forent, ut die [3] festo Veneris virgines suas prostituerent. Quo voto intermisso, cùm adversa bella cum Lucanis gererent, in concionem eos Dionysius vocat: hortatur, *ut uxores filiásque suas in templum Veneris, quàm possint orna-*

Locrenses spoliat, & Syracusas per dolum recipit.

INTERPRETATIO.

a Et nimio cibo & ipse factus est pinguior, & oculi illius ita debiles facti sunt, ut, &c.

b Ob ea non modò contemptus, sed etiam odio habitus est ab omnibus.

c Si mitterent ad ipsum cives cum quibus posset convenire de pacis conditionibus.

d Captivos retinet primates civitatis missos ad pacem faciendam: & deinde mittit suos milites ad destruendam urbem, dum cives secure nil timent hostile ab eo.

NOTÆ.

1. Syracusani decrevissent.] Expulsus Syracusis Dio, vir fortissimus, ex Italiâ, quò ejectus fuerat, Lacedæmonem petiit; ubi instructis duabus navibus Syracusas rediit, &, cum civibus junctus, Dionysium victum sepiùs tandem expulit.

2. In Italiam profugit. Apollocrati filio natu maximo Dionysius diffidens rebus suis arcem tradidit, & impositâ navibus supellectili pretiosissimâ, apud Locros se recepit.

3. Festo Veneris Veneralia quidam appellant, sicut Bacchanalia & Saturnalia Ἀφροδίσια sunt Athenæo.

tissimas,

tissimas, mittant: ex quibus sorte ducta centum, voto publico fungantur; religionisque gratiâ, uno stent in lupanari mense, omnibus ante juratis viris, ne quis ullam attaminet. Quæ res ne virginibus, voto civitatem solventibus, fraudi esset, decretum facerent, ne qua virgo nuberet, priùs quàm illæ maritis traderentur. Probato consilio, quo & superstitioni & pudicitiæ virginum consulebatur, certatim omnes fœminæ, impensiùs exornatæ, in templum Veneris conveniunt: quas omnes Dionysius immissis militibus spoliat, ornamentáque matronarum in prædam suam vertit. Quarundam viros ditiores interficit, quasdam ad prodendas virorum pecunias torquet: Cùm his artibus per annos sex regnâsset, conspiratione Locrorum civitate pulsus, in Siciliam redit. [a] Ibi Syracusas securis omnibus, post longam intercapedinem pacis, per proditionem recipit.

A.M. 3696. Ol. 105. 3. Urb.C. 395. Ant. C. 356.

Hannonis tyrannidem affectantis tragœdia. An.M. 3698 Ol. 106. 1. Urb.C. 397. Ant.C. 354.

CAP. IV. Dum hæc in Siciliâ geruntur, interim in Africâ princeps Carthaginiensium Hanno opes suas, quibus vires reipublicæ superabat, ad occupandam dominationem intendit; regnúmque invadere, interfecto senatu, conatus est. [b] Cui sceleri solennem nuptiarum diem filiæ suæ legit, ut religione votorum nefanda commenta faciliùs tegerentur. Itaque plebi epulas in publicis porticibus, senatui in domo suâ parat, ut poculis veneno infectis, secretiùs senatum & sine arbitris interficeret, orbámque rempublicam faciliùs invaderet. Quâ re magistratibus per ministros proditâ, scelus declinatum, non vindicatum est, [c] ne in viro tam potenti plus negotii faceret res cognita, quàm cogitata. Contenti itaque cohibuisse, decreto modum nuptiarum sumptibus statuunt; idque observari non ab uno, sed ab universis jubent, ne persona designata, non vitia correcta viderentur. Hoc consilio præventus, [d] iterùm servitia concitat, statutâque rursus cædium die, cum denuò se proditum videret, timens judicium, munitum quoddam castellum cum viginti millibus servorum armatis occupat. Ibi, dum Afros regémque Maurorum concitat, capitur, virgísque cæsus, effossis oculis, & manibus cruribúsque fractis, velut à singulis membris pœnæ exigerentur, in conspectu populi occiditur: corpus verberibus lacerum in crucem figitur. Filii quoque, cognatique omnes, etiam innoxii, supplicio traduntur, ne quisquam aut ad imitandum scelus, aut ad mortem ulciscendam, ex tam nefariâ domo superesset.

INTERPRETATIO.

[a] Ibi cepit proditione Syracusas, dum nil metuerent cives propter pacem diuturnam.

[b] Ad hoc scelus patrandum eligit diem destinatum ad nuptias suæ filiæ, ut nefaria ejus consilia occultarentur sub specie matrimonii.

[c] Ne, si vir tam potens videret suum crimen omnibus cognitum, civitas incurreret majus periculum, quàm cùm ille meditatus est illud crimen.

[d] Iterùm concitat servos, & constitutâ die quâ occideret cives.

CAP.

CAP. V. Intereà Dionysius Syracusis receptus, cum gravior [1] crudeliórque indies civitati esset, iteratâ conspiratione [2] obsidetur. Tunc, deposito imperio, arcem Syracusanis cum exercitu tradit; *a* receptóque privato instrumento, Corinthum in exilium proficiscitur. Ibi humillima quæque tutissima existimans; in sordidissimum vitæ genus descendit; non contentus in publico vagari, sed potare: nec conspici in popinis, lupanaribúsque, sed totis diebus desidere; cum perditissimo quoque de minimis rebus disceptare, pannosúsque & squalidus incedere; risum libentiùs præbere, quàm captare; in macello perstare; quod emere non poterat, oculis devorare; [3] apud ædiles adversùs lenones jurgari; omniáque ista facere, ut contemnendus magis, quàm metuendus videretur. Novissimè ludimagistrum professus, pueros in trivio docebat, ut aut à timentibus semper in publico videretur, aut à non timentibus facilius contemneretur. Nam licèt tyrannicis vitiis semper abundaret, tamen simulatio hæc vitiorum, non naturæ erat; magísque hæc arte, quam amisso regali pudore faciebat, expertus quàm invisa tyrannorum forent etiam sine opibus nomina. *b* Laborabat itaque invidiam præteritorum contemptu præsentium demere: neque honesta, sed tuta consilia circumspiciebat. Inter has tamen dissimulationum artes insimulatus est affectatæ tyrannidis, nec aliter quàm dum contemnitur liberatus est.

Dionysius junior Siciliá ejectus, Corinthi moratur. An M 3711 Ol. 109. 2. Urb. C. 410. Ante C. 341.

CAP. VI. Inter hæc Carthaginienses, tanto successu rerum Alexandri Magni exterriti, verentes ne Persico regno & Africam vellet adjungere, mittunt ad speculandos ejus animos Hamilcarem, cognomento [4] Rhodanum, virum solertiâ facundiâque præter cæteros in-

Amilcar à Carthaginiensibus necatur.

INTERPRETATIO.

a Abiit in exilium Corinthum, ferens tantùm secum supellectilem domesticam.

b Quare conabatur delere invidiam quâ laborabat ob res priùs gestas, per præsentes quæ tunc contemnebantur.

NOTÆ.

1. Crudeliórque indies.] Dùm Syracusani omnes illius optarent interitum, mulier quædam vetusta quotidie deos orabat, ut ipse diu esset incolumis; & tyranno causam quærenti, Cùm puella essem, inquit, & gravem tyrannum civitas pateretur, ejus mortem petii: at successit illi gravior, cui cùm idem optarem, te illo crudeliorem excepimus: metuens ergo ne deterior tibi succedat, caput meum pro tuâ salute devoveo.

2. Obsidetur.] Dione, dum Rempublicam ordinare cogitat, à seditiosis interfecto, Dionysius ex Italiâ redux Syracusis iterùm potitur: sed paulò pòst Timoleon Corinthius, dux fortissimus, occupatis Syracusis, Dionysium Corinthum misit, &, arce solo æquatâ, libertatem Syracusanis reddidit.

3. Apud ædiles.] Quibus cura fuit fornicum & popinarum: Ideò Seneca loca ædilem metuentia vocat.

4. Rhodanum.] Rhodinum Frontinus, alii Rhodonum, alii Rhodonem appellant.

signem. Augebant enim metum, & Tyrus urbs, auctor originis suæ capta: & Alexandria, æmula Carthaginis, in terminis Africæ & Ægypti condita: & fœlicitas regis, apud quem nec cupiditas, nec fortuna ullo modo terminabantur. Igitur Hamilcar, per Parmenionem aditu regis obtento, profugisse se ad regem expulsum patriâ fingit, militémque se expeditionis offert. Atque ita, consiliis ejus exploratis, in tabellis ligneis, vacuâ [1] desuper cerâ inductâ, civibus suis omnia perscribebat. a Sed Carthaginienses post mortem regis reversum in patriam, quasi urbem regi venditâsset, non ingrato tantùm, verùm etiam invido & crudeli animo, necavêrunt.

AnM 3723
Ol. 112. 2.
Urb.C.422.
Ant.C.329.

INTERPRETATIO.

a Sed Carthaginienses post mortem Alexandri crudeliter illum necavêrunt postquam in patriam rediit, quasi suasisset regi urbem esse cupiendam.

NOTA.

1. Desuper cerâ, &c.] Alii volunt Cretâ similive terrâ, non infusâ cerâ scripturam deletam, unde modus legendi literas diversus, vel erasâ cerâ scriptura apparebat, vel lignea tabella in aquá posita scripturam ostendebat.

LIBER XXII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Agathoclis Siciliæ tyranni pueritia, adolescentia, misera conditio, fœlicitas bellica, nova dignitas, perfidia, crudelitas, tyrannis.*
2. *Ope Hamilcaris Syracusis potitur.*
3. *Bella Agathoclis.*
4. *Syracusis à Carthaginiensibus obsessis, Agathocles audaci consilio bellum in Africam infert.*
5. *Exposito in litore Africæ exercitu, gravi oratione suos ad pugnam accendit.*
6. *Discussâ superstitionis nebulâ, & navibus incensis, Carthaginienses prælio superat, & urbes nobilissimas recipit.*
7. *Siciliam Carthaginienses relinquere coguntur, & infeliciter cum Agathocle pugnant in Africâ. Fatum acerbum Aphellæ & Bomilcaris.*
8. *Agathocles totius Siciliæ imperium occupat: in Africam reversus infeliciter pugnat: castra deserit; unde militum defectio: filiorum Agathoclis mors cruenta; & Agathoclis pax inita cum Carthaginiensibus.*

CAPUT.

CAPUT I.

[1] AGATHOCLES Siciliæ tyrannus, qui magnitudine prioris Dionysii successit, ad regni majestatem ex humili & sordido genere pervenit. Quippe in Sicilià [2] patre figulo natus, non honestiorem pueritiam, quàm principia originis habuit. Siquidem formâ & corporis pulchritudine egregius, diu vitam stupri patientiâ exhibuit. Annos deinde pubertatis egressus, libidinem à viris ad fœminas transtulit. Post hæc, apud utrúmque sexum famosus, vitam latrociniis mutavit. Interjecto tempore, cùm Syracusas concessisset, accitúsque in civitatem inter incolas esset, diu sine fide fuit; quoniam nec in fortunis quod amitteret, nec in verecundiâ quod inquinaret, habere videbatur. *a* In summâ gregariam militiam sortitus, non minùs tunc seditiosâ, quàm anteà turpi vitâ, in omne facinus promptissimus erat. Nam & manu strenuus & in concionibus perfacundus habebatur. Brevi itaque centurio, ac deinceps tribunus militum factus est. Primo bello [3] adversùs Ætnæos magna experimenta sui Syracusanis dedit. Sequenti Campanorum, tantam de se spem omnibus fecit, ut in locum demortui [4] ducis Damasconis sufficeretur. Cujus uxorem, adulterio cognitam, post mortem viri in matrimonium recepit. Nec contentus quòd ex inope repentè dives factus esset piraticam adversùs patriam exercuit. Saluti ei fuit, quòd socii capti, tortíque, de illo negavêrunt. Bis occupare imperium Syracusarum voluit; bis in exilium actus est.

Agathoclis tyranni pueritia, fortitudo, & tyrannis. An M.3728 Ol. 113. 3. Urb.C.427. Ant.C 324.

CAP. II [5] A Murgantinis, apud quos exulabat, odio Syracusanorum, primo prætor, mox [6] dux creatur. In eo bello & urbem

Ope Amilcaris Syracusis potitur.

INTERPRETATIO.

a Denique factus gregarius miles, & ducens vitam non minus seditiosam quam anteà infamem, paratissimus erat ad omne scelus faciendum.

NOTÆ.

1. Agathocles.] Carcinus Rheginus patriâ exul, dum Thermis Siciliæ habitat, rem cum alienâ uxore habuit; sed in somniis anxius, cum Delphicum oraculum per Carthaginienses quosdam consuluisset, accepit puerum & Siciliæ & Carthaginiensibus exitio fore, quare puerum exposuit; sed à matre clam surreptus infans educatus est, & à patre multis annis post agnitus. Diodorus.

2. Patre figulo.] Cùm Timoleon victis Carthaginiensibus civitate Syracusanâ donâsset plurimos, Carcinus cum Agathocle filio eam obtinuit, quem cùm pauper esset, docuit artem fictilem.

3. Adversùs Ætnæos.] Ætna oppidum monti cognomini impositum; alii Æthinæos, alii Ennæos nominant.

4. Ducis Damasconis.] Damas dicitur à Diodoro illustris Syracusanus.

5. A Murgantinis.] Siciliæ populis, de quibus nil habet Diodorus.

6. Dux creatur.] Deficiens à Sosistrato duce, qui Crotoniatis auxilium contra Brutios tulerat, ipse profugit Tarentum, ubi. collectis omnibus per Italiam profugis, Syracusas ingressus nobilissimos quósque occidit, urbem diripuit, & principatum sibi vindicavit. Hæc Diodorus.

 Leon-

An. M. 3738. Ol. 116. 1. Urb. C. 437. Ant. C. 314.

[1] Leontinorum capit, & patriam suam Syracusas obsidere cœpit; ad cujus auxilium Hamilcar, dux Pœnorum, imploratus, depositis hostilibus odiis, præsidia militum mittit. Ita uno eodemque tempore Syracusæ, & ab hoste, civili amore defensæ; & a cive, hostili odio impugnatæ sunt. Sed Agathocles, cùm videret fortiùs defendi urbem quàm oppugnari, *a* precibus per internuntios [2] Hamilcarem exorat, ut inter se & Syracusanos pacis arbitria suscipiat, peculiaria in ipsum officia sua repromittens. Quâ spe impletus Hamilcar, societatem cum eo, metu potentiæ ejus, jungit: *b* ut quantum virium Agathocli adversùs Syracusanos dedisset, tantum ipse ad incrementa domesticæ potentiæ reciperet. Igitur non pax tantùm Agathocli conciliatur, verum etiam prætor Syracusis constituitur. Tunc Hamilcari, [3] expositis ignibus cereis tactisque, in obsequia Pœnorum jurat. Deinde acceptis ab eo quinque millibus Afrorum, potentissimos quósque ex principibus interficit: atque ita, veluti reipublicæ statum formaturus, populum [4] in theatrum ad concionem vocari jubet, contracto in gymnasio senatu, quasi quædam prius ordinaturus. Sic compositis rebus, immissis militibus populum obsidet, [5] senatum trucidat: cujus peractâ cæde, ex plebe quoque locupletissimos & promptissimos interficit.

Bella Agathoclis.

CAP. III. His ita gestis, militem legit, exercitúmque conscribit: quo instructus [6] finitimas civitates, nihil hostile metuentes,

INTERPRETATIO.

a Obtinet precibus ab Hamilcare per internuntios, ut velit esse arbiter pacis inter se & Syracusanos, pollicitus se ipsi omnia quæ poterit officia redditurum.

b Ut tantas haberet vires ad augendam domesticam potestatem, quantas dedisset Agathocli contra Syracusanos.

NOTÆ.

1. Leontinorum.] Leontium Catinam inter & Syracusas, antiqua Læstrigonum sedes, à Naxiis conditam vult Strabo. Hujus belli non meminit Diodorus.

2. Hamilcarum exorat.] In hoc dissentit. Justinus à Diodoro: ille ponit duos Hamilcares, quorum alter proditor, alter defensor patriæ fuerit: hic unicum agnoscit ducem præstantissimum.

3. Expositis ignibus cereis.] Ignes rebus sacris adhibitos constat ex Livio, qui sic habet de juramento Annibalis: "Fama etiam est, Annibalem altaribus admotum, tactis sacris jurejurando adactum se, cum primum posset hostem fore populi Romani. Sic Virgilius:

Tango aras, mediósque ignes, & numina testor.

Nonnulli tamen scribunt, expositis ignibus sacris.

4. In theatrum ad concionem.] Græcis & Siciliensibus theatrum fuisse pro curiâ & foro, patet ex Livio & Tacito.

5. Senatum trucidat,] Convocatis Senatûs principibus, à sexcentis, penes quos tunc erat potestas summa, insidiis appeti se simulat, & continuò eos eorúmque amicos occîdi à suis jubet, ut tradit Diodorus.

6. Finitimas civitates.] Messanam dolo, vi Gelam occupavit, & in cives dirè sæviit.

ex

ex improviso aggreditur. Pœnorum quoque socios, permittente Hamilcare, fœdè vexat: propter quod querelas Carthaginem socii non tam de Agathocle, quam de Hamilcare detulêrunt; *hunc ùt dominum & tyrannum, illum ùt proditorem* arguentes: *a à quo infestissimo hosti, fortunæ sociorum interpositâ pactione, donatæ sint: sicut ab initio Syracusæ in pignus societatis sint traditæ, urbs semper Pœnis infesta, & de imperio Siciliæ Carthaginis æmula: nunc insuper civitates sociorum eidem titulo pacis addictas. b Denuntiare igitur se, hæc brevi ad ipsos redundatura, ac propediem sensuros, quantum malum non Siciliæ magis, quàm ipsi Africæ attulerint.* His querelis senatus in Hamilcarem [1] accenditur. Sed quoniam in imperio esset, tacita de eo suffragia tulêrunt, & sententias, priùs quàm recitarentur, [2] in urnam conjectas obsignari jussêrunt, dum alter Hamilcar, [3] Gisconis filius, à Siciliâ reverteretur. Sed hæc callida commenta Pœnorum, & sententias inaudita mors Hamilcaris prævenit, liberatúsque est fati munere, quem sui per injuriam cives inauditum damnavêrunt. Quæ res Agathocli adversùs Pœnos occasionem movendi belli dedit. Prima igitur illì cum Hamilcare, Gisconis filio, prælii congressio fuit: [4] à quo victus, majore mole reparaturus bellum Syracusas concessit. Sed secundi certaminis [5] eadem fortuna, quæ & prioris, fuit.

An M. 3742
Ol. 117. 1.
Urb. C. 441
Ant. C. 310

CAP. IV. Cùm igitur victores Pœni Syracusas obsidione cinxissent, Agathoclesque se nec viribus parem, neque ad obsidionem ferendam instructum videret; super hæc [6] à sociis, crudelitate ejus offensis, desertus esset, statuit bellum in Africam transferre; mira prorsus audacia, ut quibus in solo urbis suæ par non erat, eorum urbi bellum inferret; & qui sua tueri non poterat, impugnaret

Agathocles bellum transfert in Africam.
An.M. 3756
Ol. 120. 3.
Urb C. 455.
Ante.C. 296

INTERPRETATIO.

a quo opes sociorum datæ sunt, ex pactis factis hosti infensissimo, quemadmodum Syracusæ traditæ sunt ad ineundam societatem.

b Quare se prædicere hæc mala brevì perventura ad ipsos Carthaginienses, qui sentient paucis pòst diebus quantum malum attulerint non solum Siciliæ, sed etiam Africæ.

NOTÆ.

1. Accenditur.] De Hamilcaris proditione non meminêrunt alii.

2. In urnam conjectas.] Urnâ Veterum suffragium colligebatur: ideo, Quæstor Minos urnam movet.

3. Gisconis filius.] Cum Hamilcare congressus est: sed ille an Gisconis filius fuerit, an alter, incertum.

4. A quo victus.] Ad Himeram fluvium castra Carthaginiensium aggressus imparatos fuderat, jamque totis penè castris potiebatur, cùm Hamilcar magno impetu cum suis irruens Syracusanos vertit in fugam. Diodorus.

5. Eadem fortuna.] Unum tantum prælium Diodorus memorat, in quo victus Agathocles, Antandro fratre cum validis copiis Syracusis relicto, in Africam cum parte militum transiit.

6. A sociis.] Messanenses, Camarinæi, Catanæi, cæteræque civitates victorem Hamilcarem secuti sunt.

aliena;

aliena; victúsque victoribus insultaret. *a* Hujus consilii non mi[...] admirabile silentium, quàm commentum fuit, populo hoc solùm p[...] fessus, *invenisse se victoriæ viam; animos illi tantùm in brevem o[...] dionis patientiam firmarent; vel si cui status præsentis fortunæ dis[...] ceret, dare se ei discedendi liberam potestatem.* Cùm mille sexc[...] discessissent, cæteros ad obsidionis necessitatem frumento & stipen[...] instruit: [1] quinquaginta tantùm secum talenta ad præsentem usum au[...] cætera ex hoste meliùs, quàm ex sociis paraturus. [2] Omnes deinde s[...] vos, militaris ætatis, libertate donatos, *b* sacramento adegit, eós[...] & majorem partem fermè militum navibus imponit; ratus exæqu[...] utriusque ordinis conditione, mutuam inter eos virtutis æmulatio[...] futuram; cæteros omnes ad tutelam patriæ reliquit.

Suos ad pugnam hortatur.

CAP. V. Septimo igitur imperii anno, comitibus duobus adul[...] filiis, Archagatho & Heraclidâ, nullo militum sciente quò veheret[...] cursum in Africam dirigit. Cum omnes aut in Italiam prædatum [...] aut in Sardiniam ituros crederent, tum primùm, exposito in Africæ [...] tore exercitu, consilium suum omnibus aperit. Quo in loco Syracu[...] positæ sint, ostendit; *quibus aliud nullum auxilium superesset, quam [...] hostibus faciant, quæ ipsi patiantur. Quippe aliter domi, aliter fo[...] bella tractari. Domi ea sola auxilia esse, quæ patriæ vires submini[...] rent: c foris hostem etiam suis viribus vinci,* [3] *deficientibus sociis, [...] odio diuturni imperii extera auxilia circumspicientibus. Huc acceden[...] quòd urbes, castellaque Africæ non muris cinctæ, non in montibus posi[...] sint, sed in planis campis, sine ullis munimentis jaceant: quas om[...] metu excidii facile ad belli societatem perlici posse. Majus igitur Car[...] thaginiensibus ab ipsâ Africâ, quàm ex Siciliâ exarsurum bellum [...] d coituráque auxilia omnium adversùs unam urbem, nomine quàm opib[...]*

INTERPRETATIO.

a Tantâ admiratione dignus est, quòd tenuerit occultum hoc consiliu[...] quàm quòd illud invenerit.

b Obstrinxit juramento, & tot cives imponit navibus, ut superarent num[...] rum militum.

c Foris posse superare hostem viribus suis, dum illius socii deficiunt, [...] quærunt auxilium, ab exteris impulsi odio longioris imperii.

d Omnes Africanos totis viribus bellum simul gesturos contra unam urbe[...] Carthaginem, quæ magis est timenda propter nomen quàm propter opes, [...] se inde habiturum copias quas secum non adduxerit,

NOTÆ.

1. Quinquaginta tantùm.] Pecuniam mutuo sumpsit à mercatoribus, [...] templis donaria, ornamenta mulieribus abstulit, pupillorum facultates si[...] vindicavit, cùm diceret illorum se tutorem fore.

2. Omnes deinde servos.] Nil de servis habet Diodorus: sed addit, Ne qui[...] novi se absente Syracusam molirentur, disjunxit à se invicem cognation[...] maximè fratres à fratribus, & parentes à liberis: dum alios relinquit in urb[...] alios secum adducit, ut alii de aliorum salute quiescerent.

3. Deficientibus sociis.] Quibus jam diu grave Carthaginiensium imperiu[...] quòd tributo pendi ab iis solito armis sese exemissent.

ampliorem

mpliorem, & quas non attulerit vires, inde sumpturum. Nec in re- entino Pœnorum metu, modicum momentum victoriæ fore, qui, tantâ udaciâ hostium perculsi, trepidaturi sint. Accessura & villarum incen- lia, castellorum urbiùmque contumacium direptionem, tum ipsius Car- haginis obsidionem. a *Quibus omnibus non sibi tantùm in alios, sed & lliis in se sentiant patere bella. His non solùm Pœnos vinci, sed & Siciliam liberari posse. Nec enim moraturos in ejus obsidione hostes, cùm ua urgerentur. Nusquam igitur alibi faciliùs bellum, sed nec prædam iberiorem inveniri posse. Nam captâ Carthagine, omnem Africam Si- iliämque præmium victorum fore. Gloriam certè tam honestæ militiæ tantam n omne ævum futuram, ut terminari nullo tempore oblivione possit; ut licatur eos solos mortalium esse, qui bella, quæ domi ferre non poterant, ad hostes transtulerint, victique victores insecuti sint, & obsessores urbis suæ obsederint. Omnibus igitur forti ac læto animo bellum ineundum, quo nullum aliud possit aut præmium victoribus uberius, aut victis monumen- tum illustrius dare.*

CAP. VI. His quidem adhortationibus animi militum erigebantur: sed terrebat eos portenti religio, quòd navigantibus eis sol defecerat. Cujùs rei rationem non minore curâ rex, quàm belli reddebat, *b* affir- mans, *si priùsquàm proficiscerentur, factum esset, crediturum adversùm profecturos prodigium esse: nunc quia egressis acciderit, illis ad quos eatur portendere. Porrò defectus* [1] *naturalium siderum semper præsentem re- rum statum mutare; certámque esse florentibus Carthaginiensium opibus, adversisque rebus suis commutationem significari,* Sic consolatis militi- bus universas naves, consentiente exercitu, [2] incendi jubet, ut omnes scirent, auxilio fugæ adempto, aut vincendum, aut moriendum esse. Deinde cùm omnia, quâcunque ingrederentur, prosternerent, [3] villas castelláque incenderent, obvius eis fuit cum XXX millibus Pœnorum

Carthagi- nienses su- perat, & multas ca- pit urbes.

INTERPRETATIO.

a Quibus omnibus cognoscant non ipsos tantum aliis, sed alios etiam ipsis posse inferre bellum.

b Affirmans se crediturum illud prodigium aliquid mali portendere contra ipsos navigaturos in Africam, si id contigisset ante profectionem: nunc quia hoc accidit post egressum è Siciliâ, credere se prædicere cladem hostium con- tra quos eant.

NOTÆ.

1. Naturalium siderum.] Solis & Lunæ, quæ ita fortè dicuntur, quòd re- rum omnium naturam maximè foveant.

2. Incendi jubet.] Hortatus ad prælium milites, primus navem prætoriam incendit, & quem cùm reliqui triremium præfecti, imitati essent, sublatâ in auras flammâ tibicines classicum canere jussit. Ita Diodorus.

3. Villas castelláque.] Splendidis ædificiis villisque magnificis ornata erat hæc regio, rerùmque omnium feracissima. Ex Diodoro.

Hanno;

[1] Hanno; sed prælio commisso, [2] duo de Siculis, tria millia de Pœn cum ipso duce cecidêre. Hâc victoriâ & Siculorum animi eriguntur, & Pœnorum franguntur. Agathocles, victis hostibus, [3] urbes castellaque expugnat, prædas ingentes agit, hostium multa millia trucidat. Castra deinde in quinto lapide à Carthagine statuit, ut damna carissimarum rerum, vastitatémque agrorum, & incendia villarum de muris ipsius urbis specularentur. Intereà ingens totâ Africâ deleti Pœnorum exercitûs fama, occupatarúmque urbium, divulgatur. *a* Stupor itaque omnes & admiratio incessit, unde tanto imperio tam subitum bellum, præsertim ab hoste jam victo: Admiratio deinde paulatim in contemptum Pœnorum vertitur. Nec multò pòst, non Afri tantùm, verùm etiam urbes nobilissimæ, novitatem secutæ, ad Agathoclem defecêre; frumentóque & stipendio victorem instruxêre.

Carthaginienses iterum vincit
An. M. 3757
Ol. 120 4.
Urb. C. 456.
Ante C. 295.

CAP. VII. His Pœnorum malis etiam deletus in Siciliâ cum imperatore exercitus, velut quidam ærumnarum cumulus, accessit. Nam post profectionem à Siciliâ Agathoclis, [4] in obsidione Syracusarum Pœni segniores redditi, ab Antandro, fratre regis Agathoclis, occidione cæsi nuntiabantur. Itaque cùm domi forisque eadem fortuna Carthaginiensium esset, jam non tributariæ tantùm ab his urbes, verùm etiam socii reges deficiebant, amicitiarum jura non fide, sed successu ponderantes. Erat inter cæteros rex Cyrenarum [5] Aphellas, qui, spe improbâ regnum totius Africæ amplexus, societatem cum Agathocle per legatos junxerat; pactúsque cum eo fuerat, ut Siciliæ illi, sibi Africæ imperium, victis Carthaginiensibus, cederet. Itaque

INTERPRETATIO.

a Omnes stupebant, & mirabantur, unde ortum sit bellum tam repentinum in Carthaginienses tam potentes.

NOTÆ.

1. Hanno.] Duces geminos nominat Diodorus, Hannonem, & Bomilcarem, qui, cùm tyrannidem affectaret, cum magnâ exercitûs parte in collem secessit, quò facilius, si victor esset Agathocles, cives ipse opprimeret.

2. Duo de Siculis.] Trecentos tantùm è Siculis cecidisse vult Diodorus, è Carthaginiensibus verò sex vel quatuor millia.

3. Urbes castellaque expugnat.] Tunetum, Adrumetum, Thapsum, urbésque alias, & ducenta prope castella, quæ vi, perinde ac fraude cepit, hostésque sæpiùs fudit, sive noctu in castris imparatos, sive diu in agris palantes adortus.

4. In obsidione.] Subactâ ferè totâ Siciliâ in Africam è suis quinque millia subsidio miserat: sed dum obsessos Syracusanos ex improviso adoriri imprudentiùs properat; Antander, structis illi insidiis, in eum irruit, & fugatis aliis, aliis occisis, Amilcar ipse, dum fortiter dimicat, vivus capitur, & ductus per urbem, exquisitissimis tormentis interficitur, ut refert Diodorus.

5. Aphellas.] Alii melius Ophellam nominant, quondam sub Alexandro ducem, quem per Syracusanum quendam spe imperii Africæ ad partes suas allexit Agathocles.

cùm

cùm ad belli societatem cum ingenti exercitu [1] ipse venisset, *a* Agathocles blando alloquio, & humili adulatione, cùm sæpiùs simul cœnâssent, adoptatúsque filius ejus ab Aphellâ esset, [2] incautum interficit; occupatóque exercitu ejus, iteratò Carthaginienses omnibus viribus bellum cientes, magno utriusque exercitûs sanguine, [3] gravi prælio superat. *b* Hoc certaminis discrimine tanta desperatio illata Pœnis est, ut, nisi in exercitu Agathoclis orta seditio fuisset, transiturus ad eum [4] Bomilcar, rex Pœnorum, cum exercitu fuerit. Ob quam noxam in medio foro à Pœnis patibulo suffixus est; ut idem locus monumentum suppliciorum ejus esset, qui antè fuerat ornamentum honorum. Sed Bomilcar magno animo crudelitatem civium tulit, adeò ut de summâ cruce veluti de tribunali, in Pœnorum scelera concionaretur: *c* objectans illis, nunc *Hannonem falsâ affectati regni invidiâ circumventum, nunc Gisconis innocentis exilium: nunc in Hamilcarem patruum suum tacita suffragia, quòd Agathoclem socium illis facere quàm hostem maluerit.* Hæc cùm in maximâ populi concione vociferatus esset, expiravit.

CAP. VIII. Intereà Agathocles, *d* [5] profligatis in Africa rebus, tradito Archagatho filio exercitu, in Siciliam recurrit: nihil actum in Africâ existimans, si ampliùs Syracusæ obsiderentur. Nam post occisum Hamilcarem, Gisconis filium, novus eò à Pœnis missus exercitus fuerat. Statim igitur primo adventu ejus omnes Siciliæ urbes, auditis rebus quas in Africâ gesserat, certatim se ei tradunt; atque ita [6] pulsis è Sicilia Pœnis, totius insulæ imperium occupavit. In Africam deinde

Siciliæ imperium occupat. In Africam reversus pugnat infeliciter. Castra deserit. Mors illius filii.

INTERPRETATIO.

a Agathocles eum necavit incautum, cùm simul sæpe cœnâssent, & perfecisset blandis sermonibus & adulationibus, ut ab Aphellâ in filium adoptaretur.

b Pœni redacti sunt ad tantam desperationem, clade acceptâ in hoc certamine.

c Illos accusans quòd occidissent Hannonem, quem moti invidiâ insimulaverant falsò affectandi regni.

d Profligatâ potentiâ Carthaginiensium in Africâ, exercitum tradidit Archagatho filio, & rediit in Siciliam.

NOTÆ.

1. Ipse venisset.] Per loca arida, & feris serpentibúsque infesta, duorum mensium itinere.

2. Incautum interfecit.] Plerìque militum pabulatum exierant, cùm insidias sibi paratas clamitans Agathocles eum imparatum necavit. Diodorus.

3. Gravi prælio superat.] Non refert hanc victoriam Diodorus, sed navalem post Bomilcaris interitum.

4. Bomilcar rex Pœnorum.] Rex dicitur, quia Duces sæpè Reges appellantur, vel quia fortè jam occuparat tyrannidem. Illius mortem aliter narrat Diodorus. Cùm Bomilcar tyrannidis cupidus miserum urbis statum cerneret, stipatus militibus cives omnes occidi jussit: quare, orto gravissimo tumultu, juventus omnisque civium multitudo cum armis advolant; è conjuratis alios necat, aliis arma ponentibus parcit & Bomilcarem diris laceratum cruciatibus enecat.

5. Profligatis rebus.] Carthaginiensium: Agathocles enim nuper Uticàm ceperat.

6. Pulsis è Siciliâ.] Non eos omninò expulit; sed illos navali prælio, terrestri Xenodochum Agragentinorum ducem superavit.

reversus [1] seditione militum excipitur. Nam stipendiorum solutio in adventum patris dilata à filio fuerat. Igitur ad concionem vocatos blandis verbis permulsit: *stipendia illis non à se flagitanda esse, sed ab hoste quærenda: communem victoriam, communem prædam futuram.* a *Paulum modò anniterentur, dum belli reliquiæ peraguntur, cùm sciant, Carthaginem captam spes omnium expleturam.* Sedato militari tumultu interjectis diebus, ad castra hostium exercitum ducit: ibi, inconsultiùs prælium committendo, [2] majorem partem exercitûs perdidit. Cùm itaque in castra fugisset, b versámque in se invidiam temerè commissi [3] belli videret, pristinámque offensam non depensi stipendii metueret; [4] concubiâ nocte solùs à castris [5] cum Archagatho filio profugit. Quòd ubi milites cognovêre, haud secùs quàm si ab hoste capti essent, trepidavêre:
An.M.3759 Ol. 121. 2. Urb.C.458. Ant.C.293. *Bis se à rege suo in mediis hostibus relictos esse* c *proclamantes, salutémque suam desertam ab eo esse, quorum ne sepultura quidem relinquenda fuerit.* Cum persequi regem vellent, à Numidis excepti, in castra revertuntur; comprehenso tamen reductóque Archagatho, qui à patre noctis errore discesserat. Agathocles autem navibus, quibus reversus à Siciliâ fuerat, cum custodibus earundem, Syracusas defertur. Exemplum flagitii singulare, rex exercitûs sui desertor, filiorúmque pater proditor. Interim in Africâ post fugam regis, milites, pactione cum hostibus factâ, interfectis Agathoclis liberis, Carthaginiensibus se tradidère. Archagathus cum occideretur ab Arcesilao, amico anteà patris, d rogavit eum,

INTERPRETATIO.

a Modò velint paululum eniti, dum perficiant bellum fœliciter inceptum, cum omnes sciant opes Carthaginis, postquam capta fuerit, expleturas spem omnium.
b Cum videret se odio haberi à militibus propter prælium temerè commissum, & metueret eorum iram propter stipendia nuper ipsis denegata, fugit intempestâ nocte.
c Clamantes se vivos desertos esse ab eo, qui ne mortuos quidem debuisset relinquere.
d Petit ab eo an putet Agathoclem benignè habiturum ipsius filios, cum ipse occidat illius liberos.

NOTÆ.

1. Seditione militum.] Animum despondęrant milites ob clades, dum abesset, acceptas. Nam cupidus laudis Archagathus, cùm exercitum divisisset, partem amiserat.
2. Majorem partem exercitûs.] Cæsa vel Siculorum vel Græcorum tria millia narrat Diodorus: Afrorum verò, qui ab Agathocle stabant, neminem.
3. Belli videret.] Quòd se ab Afrorum quinque millibus desertum cerneret, qui ad hostes prælium defecerant.
4. Concubiâ nocte.] A mediâ nocte initium diei Romani ducebant, cujus partes erant: mediæ noctis inclinatio, gallicinium, conticinium, diluculum, mane, vespera, prima fax, concubia, & intempesta nox; sic dicta, quia non habet tempus idoneum rebus gerendis.
5. Cum Archagatho filio.] Heraclidem minorem natu filium secum abduxit " ex Diodoro." Non Archagathum, ne aut consuetudinem haberet cum novercâ, aut insidias ipsi moliretur: quod ille præsentiens, patris fugam indicavit ducibus, à quibus vinctus aliquantisper Agathocles, sed paulò post à milite vinculis solutus, clam conscensâ, scaphâ, filiis relictis, fugit.

quidam

quidnam liberis ejus facturum Agathoclem putet, per quem ipse liberis careat? Tunc respondit; *satis habere se quòd superstites eos esse Agathoclis liberis sciat.* Post hæc Pœni ad persequendum belli reliquias duces in Siciliam misêrunt, cum quibus Agathocles pacem æquis conditionibus fecit.

LIBER XXIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Agathocles transit in Italiam adversùs Brutios; quorum origo & potentia paucis perstringitur.*
2. *Agathocles vi morbi expugnatus revertitur in Siciliam, ubi turbæ domesticæ, quæ uxorem & liberos Agathoclis in Ægyptum pellunt Agathoclis obitus.*
3. *Pyrrhi Epirotæ bella & res gestæ, cum in Siciliâ, tum in Italiâ.*
4. *Hieronis, Siciliæ principis laudatissimi, dignitas & virtus.*

CAPUT I.

AGATHOCLES, rex Siciliæ, [1] pacificatus cum Carthaginiensibus, *a* partem civitatum, à se fiduciâ virium dissidentem, armis subegit. Dein quasi angustis insulæ terminis clauderetur, *b* cujus imperii partem primis incrementis ne speraverat quidem, in Italiam transcendit; [2] exemplum Dionysii secutus, qui multas civitates Italiæ subegerat. Primi igitur hostes illi Bruttii fuère, qui & fortissimi, tum & opulentissimi videbantur, simul & ad injurias vicinorum prompti. Nam multas civitates Græci nominis Italiâ expulerant:

Agathocles in Brutios bellum gerit. Brutiorum origo. An M 3773. Ol. 124. 4. Ub C. 472. Ant. C. 279

INTERPRETATIO.

a Subegit partem urbium, quæ fidentes suis viribus recusabant ipsi parere.
b Licet olim non ausus esset sperare partem illius regni, cùm fortuna ipsi favere cœpit.

NOTÆ.

1. Pacificatus] Metuens sibi à Dinocrate, ad quem defecerant plurimi, pacem eâ conditione fecit, ut Carthaginienses eas urbes reciperent, quibus anteà imperâssent.
2. Exemplum Dionysii junioris.] Uterque in Italiam trajecit; senior, ut regnum amplificaret; junior, ut furorem vitaret hostium.

[1] auctores quoque suos Lucanos bello vicerant, & pacem cum his æquis legibus fecerant. *a* Tanta feritas animorum erat, ut nec origini suæ parcerent. Namque Lucani iisdem legibus liberos suos, quibus & Spartani instituere soliti erant. Quippe ab initio pubertatis, in silvis inter pastores habebantur, *b* sine ministerio servili, sine veste quam induerent, vel cui incubarent; ut à primis annis duritiæ parcimoniæque, sine ullo usu urbis, assuescerent. Cibus his præda venatica; potus, aut lactis, aut fontium liquor erat. Sic ad labores bellicos indurabantur. Horum igitur ex numero quinquaginta primo ex agris finitimorum prædari soliti; confluente deinde multitudine, sollicitati prædâ, cùm plures facti essent, infestas regiones reddebant. Itaque fatigatus querelis sociorum Dionysius, Siciliæ tyrannus, sexcentos Afros ad compescendos eos miserat, quorum castellum proditum sibi per Bruttiam mulierem, expugnavêrunt: ibíque civitatem, concurrentibus ad opinionem novæ urbis pastoribus, statuêrunt; Bruttiósque se ex nomine mulieris vocavêrunt. Primum illis cum Lucanis, originis suæ auctoribus, bellum fuit. Quâ victoriâ erecti, cùm pacem æquo jure fecissent, cæteros finitimos armis subegerunt; tantásque opes brevi consecuti sunt, ut perniciosi etiam regibus haberentur. [2] Denique Alexander, rex Epiri, quum in auxilium Græcarum civitatum, cum magno exercitu in Italiam venisset, cum omnibus copiis ab his deletus est. *c* Quare feritas eorum successu felicitatis incensa, diu terribilis finitimis fuit. Ad postremum imploratus Agathocles, spe ampliandi regni, à Siciliâ in Italiam trajecit.

In Siciliam reversus moritur.

CAP. II. *d* Principio adventûs ejus opinione concussi, legatos ad eum, societatem amicitiámque petentes, misêrunt. Quos Agathocles

INTERPRETATIO.

a Ita erant feroces, ut non parcerent populis unde duxerant originem.
b Sine ministris qui ipsis inservirent.
c Quare illorum ferocitas, aucta diuturnâ felicitate, fuit terribilis diu vicinis.
d Ubi primum audiêrunt eum venire in Italiam, perterriti misêrunt legatos, &c.

NOTÆ.

1. Auctores quoque suos Lucanos] Lucani fuêrunt pastores, qui excusso servitutis jugo, tempore Dionysii senioris, trans Laum fluvium sedes posuêre: unde à Lucanis dicti sunt Βρέττιοι quod eorum linguâ fugitivos sonat; à Romanis verò Brutii, quasi bruti, vecordes & stupidi; quòd secundo bello Punico descivissent ad Annibalem: quare semper sine honore ullo, sine dignitate habiti sunt, ad servilia tantùm opera compelli soliti. A Bretto Herculis filio vult nomen illis inditùm Stephanus, Βρέττιοι Eustathio, Βρούττιοι Ptolemæo, Brutates Festo. Eorum verò regio Βρεττανία Polybio, Βρεττία Straboni, Diodoro, & Athenæo dicitur.

2. Denique Alexander.] Molossus, de quo suprà diximus.

ad

d cœnam invitatos, ne exercitum trajici, viderent, *a* in posterum sta-
ıtâ his die, conscensâ nave, frustratus est. Sed fraudis haud lætus even-
ıs fuit: siquidem reverti eum in Siciliam, interjectis paucis diebus, vis
ıorbi coëgit, quo toto corpore comprehensus, *b* per omnes nervos ar-
culósque humore pestifero grassante, velut intestino singulorum mem-
rorum bello, impugnabantur. Ex quâ desperatione bellum inter filium
epotémque ejus, regnum jam quasi mortui vendicantes, oritur; oc-
isóque filio [1] regnum nepos occupavit. Igitur Agathocles, *c* cùm
ıorbi cura, & ægritudo graviores essent, & inter se alterum alterius
ıalo cresceret, desperatis rebus, uxorem suam Texenam genitósque ex
â duos parvulos, cum omni pecuniâ, et familiâ, regalique instrumento,
uo præter illum nemo regum ditior fuit, navibus impositos, Ægyptum,
nde uxorem acceperat, remittit; timens ne prædonem regni sui hostem
ıaterentur. Quamquam uxor diu, ne ab ægro divelleretur, deprecata
st, *d* ne discessus suus adjungi nepotis parricidio posset; & tam cruentè
ıæc deseruisse virum, quam ille impugnâsse avum videretur; *Nubendo*
e non prosperæ tantùm, sed omnis fortunæ iniisse societatem; nec
invitam periculo spiritus sui empturam, ut extremos viri spiritus
xciperet; & exequiarum officium, in quod, profectâ se, nemo sit succes-
urus, obsequia debitæ pietatis impleret. Discedentes parvuli, flebili
ılulatu amplexi patrem tenebant. Ex alterâ parte uxor maritum, non
mpliùs visura osculis fatigabat. Nec minùs senis lacrymæ miserabiles
rant. Flebant hi morientem patrem: ille exules liberos; hi discessu An.M.3774
uo solitudinem patris, ægri senis; ille in spem regni susceptos relin- Ol. 125. 1.
ıui in egestate lugebat. Inter hæc regia omnis, assistentium fletibus tam Urb C.473
rudelis discidii impleta, resonabat. Tandem finem lacrymis necessitas Ant.C.278.
ırofectionis imposuit, & mors regis proficiscentes filios insecuta est.
Dum hæc aguntur, Carthaginienses, cognitis quæ in Siciliâ agebantur,

INTERPRETATIO.

a Eos decepit conscensâ nave pollicitus se allocuturum eos die sequenti.
b Dum humor corruptus pervadit omnes nervos & articulos, cruciatur quasi bello intestino in singulis membris.
c Cùm anxietas & sollicitudo graviores essent ipso morbo, & mœror morbum, & morbus mœrorem augeret.
d Ne discessus ipsius tam grande crimen esset, quàm parricidium à nepote commissum.
e Et libenter se expositurum mortis periculo, modò posset & adesse marito morienti, & debitâ pietate reddere exequiarum officium, quod nemo facturus sit, si proficiscatur in Ægyptum.

NOTA.

1. Regnum nepos.] Quis Agathocli filius, quisve nepos fuerit quidve gesserint ambo, incertum est. Perierunt enim Diodori libri, quibus Agathoclis mortem persecutus est. Non diu sanè illius nepos regnavit, cùm paucis post annis Hieron in principem electus fuerit.

occasionem

occasionem totius insulae occupandae datam sibi existimantes, magni viribus eò trajiciunt, multásque civitates subigunt.

Pyrrhi bella in Siciliâ & Italiâ.

CAP. III. Eo tempore & Pyrrhus adversus Romanos bellum gerebat, qui imploratus à Siculis in auxilium, sicuti dictum est, cum Syracusas venisset, [1] multásque civitates subegisset, rex Siciliae, sicut Epiri appellatur. Quarum rerum felicitate lætus, [2] Heleno filio Siciliæ, velut avitum (nam susceptus ex filiâ Agathoclis regis erat,) Alexandro autem Italiae regnum destinat. Post hæc, multa secunda prælia [3] cum Carthaginiensibus facit. Interjectò deinde tempore, legati ab [4] Italicis sociis venêre, nuntiantes, *Romanis resisti non posse, deditionémque futuram, nisi subveniat.* Anxius tam ambiguo periculo, incertúsque quid ageret, vel quibus primum subveniret, in utrumque pronus consultabat. Quippe instantibus hinc Carthaginiensibus, inde Romanis, periculosum videbatur exercitum in Italiam non trajicere: periculosius à Siciliâ deducere; ne aut illi non latâ ope, aut hi deserti amitterentur. In hoc æstu periculorum, tutissimus portus consiliorum visus est, omnibus viribus decernere in Siciliâ, & profligatis Carthaginiensibus, victorem exercitum transponere in Italiam. [5] Itaque conserto prælio, cùm superior fuisset, quoniam tamen [6] à Siciliâ abiret, pro victo fugere visus est: ac proptereà socii ab eo [7] defecêrunt; et imperium Siciliæ tam citò amisit, quàm facilè quæsierat. Sed nec in Italiâ [8] meliore felicitate usus

An M 3777 Ol 125. 4. Urb C 476. Ant. C 275.

An.M.3779 Ol. 126. 2. Urb. C.478. Ant. C.273.

NOTÆ.

1. Multas civitates.] Victis Carthaginiensibus, Erycem expugnavit, oppidum munitissimum, fugatisque sæpius Mamertinis Messanæ incolis, eorum diripuit oppida Plutarchus.

2. Heleno filio.] Qui ex Lanissâ Agathoclis filiâ natus erat: illius tamen filium non Helenum, sed Alexandrum dicit Plutarchus.

3. Cum Carthaginiensibus facit.] Tot præliis eorum fregit audaciam, ut pecuniam, si pacem concederet, pollicerentur; quibus ille respondit, unam pacis ineundæ esse rationem, si insulâ excessissent.

4. Italicis sociis.] Samnitibus & Tarentinis, quos bis Romanorum Consules vicerant, primùm Fabricius, deinde Ruffinus.

5. Conserto prælio.] Sibi non constat Justinus: nec enim Pyrrhus tunc decertavit in Siciliâ, sed navali prælio, ut ait Plutarchus, dum è Siciliâ in Italiam transiret: quâ in pugnâ non vicit; sed, amissâ classis parte maximâ, fugit in Italiam.

6. A Siciliâ abiret.] Dum è Siciliâ petit Italiam, respectans ad insulam, comitibus dixit, " O qualem, amici, palæstram Carthaginiensibus & Romanis relinquimus.

7. Defecêrunt.] Civitatum aliæ Carthaginiensium partes, aliæ Mamertinorum secutæ sunt.

8. Meliore felicitate.] Pyrrhus electis militum fortissimis, in Marcum Curium, qui ad Beneventum consederat, movit, ut eum faciliùs se junctum à collegâ vinceret: sed ille, collatis signis, primam aciem adortus, eum fugavit, hostes ab uno cornu pepulit, in altero elephantos, qui magnam stragem ediderant, conjectis telis, avertit in fugam, qui retrò per suos delati ordines turbavêrunt. Pyrrhus, amissis 23 millibus, fugit in Græciam. Ità Plutarchus. Orosius tamen vult triginta tria millia hostium cæsa, victósque ait elephantos, quòd Romani malleolos stupâ involutos ac pice oblitos, uncis insuper aculeis tenaces, eósque inflammatos in turres & terga belluarum immitterent; seu potius, si Floro & Zonaræ credimus, pullus elephantis vulneratus, sessoribus excussis, cùm matrem passim in

[1] in Epirum revertitur. Admirabilis utriúsque rei casus in exemplum fuit. *a* Nam sicut antè secundâ fortunâ, rebus supra vota fluentibus, Italiæ Siciliæque imperium, & [2] tot de Romanis victorias adstruxerat; ita nunc adversa, velut in ostentationem [3] fragilitatis humanæ, destruens quæ cumulaverat, Siciliensi ruinæ naufragium maris, & fœdam adversùs Romanos pugnam, turpémque ab Italiâ discessum adjecit.

CAP. IV. Post profectionem à Siciliâ Pyrrhi, magistratus [4] Hiero creatur: cujus tanta moderatio fuit, ut, consentiente omnium civitatum favore, dux adversùs Carthaginienses primùm, mox rex crearetur. Hujus futuræ majestatis ipsa infantis educatio quasi prænuntia fuit: genitus erat patre Hierocle, nobili viro, cujus origo [5] à Gelone, antiquo Siciliæ tyranno, manabat; sed maternum illi genus sordidum, atque adeò [6] pudibundum fuit. Nam ex ancillâ natus, *b* ac propterea à patre, velut dehonestamentum generis, expositus fuerat. *c* Sed parvulum, & humanæ opis egentem, apes, congesto circa jacentem melle, multis diebus aluêre. Ob quàm rem responso aruspicum admonitus pater, qui regnum infanti [7] portendi canebant, parvulum recolligit, omníque studio ad spem majestatis, quæ promittebatur, in-

Hieronis dignitas & virtus.
An.M 3782
Ol. 127. 1.
Urb.C.481.
Ant.C. 270.

INTERPRETATIO.

a Sicut enim favens fortuna concesserat ipsi regnum Italiæ, Siciliæque, & tot victorias de Romanis succedentes secundùm vota; ita nunc adversa, quasi vellet ostendere humanam fragilitatem, auferendo quæ dederat, adjecit amissioni Siciliæ naufragium in mari, & cladem à Romanis acceptam, & discessum ab Italiâ probrosum.

b Et ideò expositus est à patre tanquam dedecus familiæ suæ.

c Sed apes aluêrunt per multos dies puerum, egentem subsidio hominum, melle congesto circa ipsum humi jacentem.

NOTÆ.

quærerent, eáq; dolore commota cæterique elephanti concitati, militum ordines turbârunt, & victoriam Romanis peperêrent.

1. In Epirum revertitur.] Milonem, filiúmque Helenum, cum octo millibus peditum, equitum octingentis Tarenti reliquit.

2. Tot de Romanis victorias.] Ter tantùm justo prælio cum Romanis dimicavit: primo, victor; altero aut victus, aut victoria incerta fuit; tertio, planè devictus, & ex Italiâ pulsus est, quod breviter Florus; Eædem feræ quæ primam victoriam abstulerant, secundam parem fecerant, tertiam sine controversiâ tradidêre.

3. Fragilitatis humanæ.] Hanc rerum varietatem Plutarchus non fortunæ, sed viri ingenio tribuit, qui, quæ fortiter pugnando acquirebat, semper rerum novarum spe corrumperet. Unde Antigonus eum cum aleatore conferre solebat, qui multa & secunda jaceret, sed jactis nesciret uti.

4. Hiero creatur.] Non antiquus ille à Pindaro laudatus, sed junior celebratus à Theocrito.

5. A Gelo] Scribendum est, à Gelone.

6. Pudibundum. Mallim pudendum fuit.

7. Portendi canebant.] Apes modò felicitatem, ut Hieroni & aliis, modò infelicitatem, ut Pompeio ante Pharsalicam, & Bruto ante Philippensem pugnam portendêrunt.

stituit.

stituit. [a] Eidem in ludo inter coæquales discenti, lupus tabulam, in turbâ puerorum repentè conspectus, eripuit. Adolescenti quoque, prima bella ineunti, aquila in clypeo, [1] noctua in hastâ consedit. Quod ostentum, & consilio cautum, & manu promptum, regemque futurum significabat. Denique [2] adversùs provocatores sæpè pugnavit, sempérque victoriam reportavit. A Pyrrho rege multis militaribus donis donatus est. Pulchritudo ei corporis insignis, vires quoque in homine admirabiles fuêre: in alloquio blandus, in negotio justus, in imperio moderatus: prorsus ut nihil ei regium deesse, præter regnum, videretur.

INTERPRETATIO.

a Dum scholâ studeret inter pueros sibi æquales.

NOTÆ.

1. Noctua in hastâ. Noctua, si volâsset, victoriam; si consedisset, exitium minabatur: quod Hieroni accidit, cùm Agathocles bello Punico noctuas per castra clam emisit, ut per castra volitantes militum animos confirmarent, ut narrat Diodorus. Hinc manavit adagium, Noctua volat.

2. Adversùs provocatores.] Mamertinos & Carthaginienses vicit sæpè; cum Romanis etiam bellum gessit: sed paulo post, compositâ pace, ab eorum partibus stetit.

LIBER XXIV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Græciæ civitates aliæ in alias assurgunt.*
2. *Ptolemæi Macedonis sororem Arsinoën conspiratio.*
3. *Incestuosæ Ptolemæi & Arsinoës nuptiæ tragicis casibus solvuntur.*
4. *Gallorum, qui Ptolemæum vicêrunt & interfecêrunt, in Macedoniam irruptio.*
5. *Quo stratagemate Ptolemæum aggressi sint, & oppresserint. Macedonum luctus & instauratio.*
6. *Alia Gallorum, Brenno duce, in Greciam expeditio: & de spoliatione Delphici templi consilium. Hujus templi & oraculi descriptiones.*
7. *Brenni & aliorum consultatio de templi oppugnatione; & hortatio ad milites.*
8. *Oppugnatio irrita, & clades Gallici exercitûs, Brenno interfecto.*

CAPUT

CAPUT I.

DUM hæc in Siciliâ geruntur, interim in Græciâ dissidentibus inter se bello Ptolemæo Ceranno, & [1] Antiocho, & [2] Antigono, regibus; *a* omnes fermè Græciæ civitates, ducibus Spartanis, velut occasione datâ, ad spem libertatis erectæ, missis invicem legatis, per quos in societatis fœdera alligarentur, in bellum prorumpunt: &, ne cum Antigono, [3] sub cujus regno erant, bellum cœpisse viderentur, socios ejus Ætolos aggrediuntur, causas belli prætendentes, quòd consensu Græciæ sacratum Apollini [4] Cyrrhæum campum, per vim occupâssent. Huic bello ducem deligunt Arean, qui adunato exercitu, urbes, satáque in his campis posita, depopulatur: quæ auferri non poterant, incendit. *b* Quod cum è montibus conspicati Ætolorum pastores essent, congregati admodum quingenti, sparsos hostes, ignorantésque quanta manus esset, quoniam conspectum illis metus & incendiorum fumus abstulerat, consectantur, trucidatísque admodùm novem millibus, prædones in fugam vertêrunt. Reparantibus deinde Spartanis bellum, auxilium multæ civitates negavêrunt, existimantes, dominationem eos, non libertatem Græciæ, quærere. Intereà inter reges bellum finitur; nam Ptolemæus, pulso Antigono, cùm regnum totius Macedoniæ occupâsset, pacem cùm Antiocho facit; affinitatemque cum Pyrrho, datâ ei in matrimonium [5] filiâ suâ, jungit.

Græciæ civitates aliæ in alias insurgunt. An M 3775 Ol. 125 2. Urb.C. 474. Ant.C. 277.

CAP. II. Exinde externo metu deposito, impium & facinorosum animum ad domestica scelera convertit, insidiásque Arsinoë sorori suæ instruit: quibus & filios ejus vitâ, & ipsam [6] Cassandreæ urbis pos-

Ptolemæi in sororem Arsinoën conspiratio.

INTERPRETATIO.

a Omnes fermè urbes Græciæ, quasi occasio data esset libertatis recuperandæ, aggrediuntur bellum, ducibus Spartanis, & missis legatis ad singulas civitates, ut omnes venirent in societatem belli.

b Quod pastores Ætolorum videntes è montibus, simul juncti ferè quingenti, insectantur hostes dispersos, & ignorantes quantus esset numerus illorum, quia timor & fumus excitatus ex incendio impediebat, ne videre possent numerum Ætolorum.

NOTÆ.

1. Antiocho.] Sotero, filio Seleuci Nicanoris.
2. Antigono.] Gonata, qui filius erat Demetrii Poliorcetæ.
3. Sub cujus regno] Urbes Græciæ plurimas & Peloponnesum possidebat.
4. Cirrhæum campum.] Qui juxta litus sinûs Corinthiaci extenditur. Sic dictus est a Cyrrhâ, quæ urbs est Phocidis, ad radices montis Parnassi. Unde Apollo Cyrrhæus etiam nuncupatur.
5. Filiâ suâ.] Antigona, quæ Ptolemæi privigna, non filia fuit.
6. Cassandreæ urbis.] Urbs est Macedoniæ maritima, ad sinum Thermaïcum, non procul à Thessalonicâ; à Cassandrâ Priami filiâ nomen habere dicitur.

sessione privaret. Primus ei dolus fuit, simulato amore, sororis matrimonium petere: aliter enim ad sororis filios, quorum regnum occupaverat, quàm concordiæ fraude pervenire non poterat. Sed nota scelerata Ptolemæi voluntas sorori erat. Itaque non credenti [a] mandat, *velle se cum filiis ejus regni consortium jungere: cum quibus non ideò se armis contendisse, quoniam eripere his regnum; sed quòd id facere sui muneris vellet. In hoc mitteret arbitrum jurisjurandi, quo præsente, apud deos patrios, quibus vellet obsecrationibus, se obligaret.* Incerta Arsinoë quid ageret: si mitteret, decipi perjurio; si non mitteret, provocare rabiem fraternæ crudelitatis timebat. Itaque plus liberis, quàm sibi timens, quos matrimonio suo protecturam se arbitrabatur, mittit ex amicis suis Chodionem: quo perducto in sanctissimum Jovis templum, veterrimæ Macedonum religionis, Ptolemæus, sumptis [1] in manus altaribus, contingens ipsa simulachra & pulvinaria deorum, inauditis ultimísque execrationibus adjurat, *se sincerâ fide matrimonium sororis petere; nuncupaturúmque se eam reginam; neque in contumeliam ejus se aliam uxorem, aliósve, quàm filios ejus liberos habiturum.* Arsinoë postquam & spe impleta est, & metu soluta, ipsa cum fratre colloquitur: cujus vultus, & blandientes oculi, cùm fidem non minorem quàm jusjurandum promitterent, reclamante [2] Ptolemæo filio *fraudem subesse*, in matrimonium fratrem concedit.

Incestuosæ ejus nuptiæ. Filios sororis necat. A. M. 3775. Ol. 125. 2. Urb. C. 474. Ante C. 277.

CAP. III. Nuptiæ magno apparatu, lætitiâque omnium celebrantur. Ad concionem quoque vocato exercitu, capiti sororis diadema imponit, reginámque eam appellat. Quo nomine in lætitiam effusa Arsinoë, quia, quod morte Lysimachi prioris mariti amiserat recepisset: ultrò virum in urbem suam Cassandream invitat, cujus urbis cupiditate fraus struebatur. Prægressa igitur virum, diem festum urbi in adventum ejus incidit: domos, templa, cæteráque omnia exornari jubet: aras ubique hostiásque disponi: filios quoque suos, Lysimachum sexdecim annos natum, Philippum triennio minorem, utrúmque formâ insignem, coronatos occurrere jubet. [b] Quos Ptolemæus, ad ce-

INTERPRETATIO.

a Mandat se velle regnum regere simul cum ejus filiis, & in eos se non gessisse bellum, ut horum eriperet regnum, sed ut illis posteà redderet.

b Quos Ptolemæus ad fraudem tegendam amplectitur, & osculatur cupidiùs quàm solent illi, qui verè diligunt.

NOTÆ.

1. In manus altaribus.] Quod moris fuit in jurejurando apud Veteres; unde aræ ansæ dictæ sunt, ex Varrone.

2. Ptolemæo filio.] Ejus liberos nominat Lysimachum & Philippum, an tertius accesserit Ptolemæus, incertum.

landam

landam fraudem, cupidè & ultra modum veræ affectionis amplexus, osculis diu fatigat. Ubi ad portam ventum est, occupari arcem jubet; pueros interfici. Qui, cum ad matrem confugissent, in gremio ejus inter ipsa oscula trucidantur: proclamante Arsinoë, quòd tantum nefas aut nubendo, aut post nuptias contraxisset. Pro filiis sæpè se percussoribus obtulit: frequenter corpore suo puerorum corpora amplexata protexit: vulneráque excipere, quæ liberis intendebantur, voluit. *a* Ad postremum etiam spoliata funeribus filiorum, [1] scissâ veste, & crinibus sparsis, cum duobus servulis ex urbe protractâ, [2] Samothraciam in exilium abiit; eò miserior quòd mori cum filiis ei non licuit. Sed nec Ptolemæo inulta scelera fuêrunt. Quippe diis immortalibus tot perjuria, & tam cruenta parricidia vindicantibus, brevi pòst à Gallis spoliatus regno, captúsque, vitam ferro, ùt meruerat, amisit.

CAP. IV. Namque [3] Galli, abundanti multitudine, cùm eos non caperent terræ quæ genuerant, trecenta millia hominum ad sedes novas quærendas, [4] velut ver sacrum misêrunt. Ex his portio in Italiâ consedit, quæ & [5] urbem Romanam captam incendit: & portio Illyricos sinus, ducibus avibus (nam augurandi studio Galli præter cæteros callent) per strages Barbarorum penetravit, & [6] in Pannoniâ consedit: gens aspera, audax, bellicosa, *b* quæ [7] prima post Herculem, cui ea res Galli in Macedoniam irrumpunt.

INTERPRETATIO.

a Denique denegatâ etiam facultate sepeliendi filios, veste lacerâ, &c.

b Quæ inaccessa juga Alpium, & loca quæ non possunt propter frigus habitari, transcendit prima post Herculem: cujus virtus admirationem & immortalitatem consecuta est, quia transcenderat Alpes.

NOTÆ.

1. Scissâ veste, &c.] Hunc morem usurpabant Antiqui, ut habitu squalido parsisque crinibus, & cinere nonnunquam fœdati incederent.

2. Samothraciam.] Samos insula duplex est; altera in Mari Icario, Ioniæ vicino, non procul ab Epheso; altera in Mari Ægeo, ad ostia Hebri, inter Lemnum & Imbrum, quæ, quia Thraciæ adjacet, Samothracia dicitur, de quâ hîc loquitur Justinus.

3. Galli.] Hujus expeditionis duas causas affert Livius: alteram, spem prælæ; alteram, penuriam commeatuum pro tantâ multitudine.

4. Velut ver sacrum.] Ver sacrum sic explicat Dionysius Halicarn. Quoties in aliquâ civitate vulgi multitudo nimiùm excresceret, nec alimenta sufficerent omnibus; deo cuipiam consecratos, quot annus pareret, homines, oras ideò emittebant, ut alias sedes armis quærerent; creditúmque est illis adesse Deum, cui dicabatur.

5. Romanam urbem.] Victis Romanis Brennus urbem captam incendit; sed, dum Capitolium à Manlio defensum obsidet, à Camillo exule, qui Romanorum reliquias collegerat, cum suis ad internecionem deletur. Hoc notum omnibus.

6. In Pannoniâ.] Regio fuit Europæ maxima, inter Danubium ad Septentrionem & Ortum, Noricum ad Occasum, & Illyricum ad Meridiem. Duplex fuit; superior versùs Occasum, ubi nunc pars Austriæ, Stiriæ, indorum Marchiæ, Sclavoniæ, & Carniliæ; inferior Ortum versùs, ubi nunc magna pars Hungariæ & Sclavoniæ. Multæ aliæ sunt hujus divisiones apud Auctores, de quibus non est hîc agendi locus.

7. Prima post Herculem.] Hercules Alpes superaverat, ut Geryonem in Hispaniâ tyrannum occideret.

virtutis admirationem, & immortalitatis fidem dedit, Alpium [1] invicta juga, & frigore intractabilia loca transcendit: ibi, domitis Pannoniis, per multos annos cum finitimis varia bella gessêrunt. Hortante deinde successu, divisis agminibus, alii Græciam alii Macedoniam, omnia ferro proterentes, petivêre. Tantúsque terror Gallici nominis erat, ut etiam reges non lacessiti, ultrò pacem ingenti pecuniâ mercarentur. Solus rex Macedoniæ Ptolemæus adventum Gallorum intrepidus audivit; hísque cum paucis & incompositis, quasi bella non difficiliùs, quàm scelera patrarentur, parricidiorum furiis agitatus, occurrit. *a* Dardanorum quoque legationem, viginti millia armatorum in auxilium offerentem sprevit; additâ insuper contumeliâ; *actum de Macedôniâ* dicens, *si, cum totum Orientem soli domuerint, nunc in vindictam finium Dardanis egeant: milites se habere filios eorum, qui sub Alexandro rege stipendia, toto orbe terrarum victores, fecerint.* Quæ ubi Dardano regi nuntiata sunt, inclytum illud Macedoniæ regnum brevi, immaturi juvenis temeritate, casurum dixit.

Ptolemæus à Gallis occiditur. An.M.3775 Ol. 125. 2. Urb.C.474. Ante.C.277

CAP. V. Igitur Galli, duce [2] Belgio, ad tentandos Macedonum animos, legatos ad Ptolemæum mittunt, offerentes pacem, si emere velit: sed Ptolemæus inter suos belli metu pacem Gallos petere gloriatus est. Nec minùs ferociter se legatis, quàm inter amicos jactavit; *aliter se pacem daturum negando, nisi principes suos obsides dederint, & arma tradiderint: b non enim fidem se, nisi inermibus habiturum.* Renuntiatâ legatione, risére Galli, undique acclamantes, *brevì sensurum, sibi an illi consulentes, pacem obtulerint.* Interjectis diebus, prælium conseritur, victíque Macedones cæduntur. Ptolemæus multis vulneribus saucius capitur; caput ejus amputatum, & lanceâ fixum, totà acie ad terrorem hostium circumfertur. Paucos ex Macedonibus fuga servavit: cæteri aut capti, aut occisi. Hæc cûm nuntiata per omnem Macedoniam essent, portæ urbium clauduntur; luctu omnia replentur: *c* nunc orbitatem amissorum filiorum dolebant; nunc excidia urbium metuebant: nunc Alexandri, Philippíque regum suorum nomina, sicuti numina, in auxilium vocabant: *sub illis se non solùm tutos, verùm etiam victores orbis terrarum extitisse. d Ut tuerentur patriam suam, quam*

INTERPRETATIO.

a Dicens brevì perituram Macedoniam, quæ vicerat omnes populos Orientis, si non possit defendere fines suos sine Dardanis.

b Non habiturum se fidem Gallis, nisi essent inermes.

c Nunc dolebant se orbatos esse filiis in prælio occisis.

d Orabant ut defenderent patriam suam, quam reddiderant illustrissimam & potentissimam, rebus à se præclarè gestis.

NOTÆ.

1. Invicta juga.] Meliùs reponas invia.

2. Belgio.] Qui Belgis nomen dedit: Pausanias tamen Bolgiam appellat.

gloriâ

gloriâ rerum gestarum cælo proximam reddidissent ; ut opem afflictis ferrent, quos furor & temeritas Ptolemæi regis perdidissent, orabant. [a] Desperantibus omnibus, non votis agendum [1] Sosthenes, unus de Macedonum principibus, ratus, contractâ juventute, & Gallos victoriâ exultantes compescuit, & Macedoniam ab hostili populatione defendit. Ob quæ virtutis beneficia, multis nobilibus regnum Macedoniæ affectantibus, [2] ignobilis ipse præponitur : & cùm rex ab exercitu appellatus esset, ipse non in regis, sed ducis nomen jurare milites compulit.

CAP. VI. Intereà Brennus, quo duce portio Gallorum in Græciam se effuderat, auditâ victoriâ suorum, qui Belgio duce Macedones vicerant, [b] indignatus partâ victoria opimam prædam, & Orientis spoliis onustam tam facilè relictam esse, ipse adunatis [3] CL millibus peditum, & XV millibus equitum, in Macedoniam irrumpit. Cùm agros villasque popularetur, occurrit ei cum instructo exercitu Macedonum Sosthenes: sed pauci à pluribus, trepidi à valentibus, facilè vincuntur. Itaque cùm victi se Macedones intra muros urbium condidissent, victor Brennus, nemine prohibente, totius Macedoniæ agros deprædatur. Inde, quasi terrena jam spolia sorderent, animum ad deorum immortalium templa convertit, scurriliter jocatus, [4] *locupletes deos largiri hominibus oportere*. Statim igitur Delphos iter vertit, [c] prædam religioni, aurum offensæ deorum immortalium præferens, *quos nullis opibus egere, ut qui eas largiri hominibus soleant*, affirmabat. [5] Templum autem Apollinis Delphis positum est [6] in monte Parnasso, in rupe un-

Galli, Brenno duce, Delphos petunt. Templi Delphici descriptio.

INTERPRETATIO.

a Dum omnes desperant, Sosthenes unus ex principibus Macedonum arbitratus non pugnandum votis, sed armis, omnes juvenes collegit.

b Ægrè ferens Macedoniam repletam prædis opimis, & spoliis totius Orientis, tam facilè victam à Belgio.

c Vehementiùs cupiens auferre prædam & aurum, quàm religionem & deorum cultum non violare.

NOTÆ.

1. Sosthenes.] Ante Sosthenem, Meleager menses duos, & Antipater dies quadraginta quinque regnârunt, ut tradit Eusebius.

2. Ignobilis.] Priùs unum de principibus dixit: Non fuit Sosthenes sanguine regio, sed nobili tamen oriundus.

3. CL millibus.] Diodorus habet CXL millia.

4. Locupletes deos.] Quâ cavillatione usus est etiam Dionysius, dum juberet mensas argenteas ex omnibus delubris afferri, stultitiam esse jactitans, à quibus bona precamur, ab iis porrigentibus nolle sumere, ut refert Cicero.

5. Templum Apollinis.] Hujus templi originem tradit Diodorus. Ingens erat terræ hiatus, quò fortè accedentes capellæ, continuò sonos & gestus mirificos edere cœpêrunt: quòd ubi vidit pastor, ipse accessit, quem incolæ plerique imitati, idem quod acciderat capris experti sunt. Quare quisque rebus in dubiis illo oraculo pro se usus est: cùm verò alienatâ mente in hiatum præcipitarentur, placuit vaticinandi munus, virgini primùm, deinde vetulæ sacerdoti committere ; quo, ut tutius fungeretur, machina super hiatum extructa est, quæ cum tres haberet pedes, tripodis nomen obtinuit.

6. In monte Parnasso.] Mons est Phocidis, Musis & Apollini sacer, inter Cythæronem & Heliconem, Poëtarum versibus notissimus.

dique

dique impendente: ibi civitatem frequentia hominum fecit; *a* qui ad affirmationem majestatis undique concurrentes, in eo saxo consedêre: atque ita templum & civitatem non muri, sed præcipitia; nec manu facta, sed naturalia præsidia, defendunt; *b* prorsus ut incertum sit, utrùm munimentum loci, an majestas dei, plus hîc admirationis habet. Media saxi rupes in formam theatri recessit. Quamobrem & hominum clamor, *c* & si quando accedit tubarum sonus, personantibus & respondentibus inter se rupibus, multiplex audiri, ampliórque quàm editur, resonare solet. Quæ res majorem majestatis terrorem ignaris rei, & admirationem stupentibus plerúmque affert. In hoc rupis anfractu, mediâ fermè montis altitudine, planities exigua est, atque in eâ profundum terræ foramen, *d* quòd in oracula patet: ex quo frigidus spiritus, vi quâdam velut vento in sublime expulsus, mentes vatum in vecordiam vertit; impletásque deo, responsa consulentibus dare cogit. Multa igitur ibi & [1] opulenta regum populorúmque visuntur munera; quæque magnificentiâ sui, reddentium vota gratam voluntatem, & deorum responsa manifestant.

Brenni & aliorum ducum consultatio.

CAP. VII. Igitur Brennus, cùm in conspectu haberet templum, diu deliberavit, an confestim rem aggrederetur; an verò fessis viâ militibus, noctis spatium ad resumendas vires daret. Emanus & Thessalorus duces, qui se ad prædæ societatem junxerant, *e amputari moras jubent dum imparati hostes, & recens adventus sui terrori esset: interjectâ nocte & animos hostibus, forsitan & auxilia accessura, & vias quæ tunc pateant, obstructum iri.* Sed Gallorum vulgus, ex longâ inopiâ, ubi primùm vino, cæterísque commeatibus referta rura invenit, non minùs abundantiâ quàm victoriâ lætum per agros se sparserat; desertísque signis, ad occupanda omnia pro victoribus vagabantur. Quæ res dilationem Delphis dedit. *f* Primâ namque opinione adventûs Gallorum prohibiti agrestes oraculis feruntur, messes, vináque villis efferre;

INTERPRETATIO.

a Qui habitârunt in eâ rupe, in quam venerant undique, moti celebritate illius loci propter dei majestatem.

b Ita ut difficile sit judicare, an plus admirationis mereatur munimentum loci, quam majestas dei.

c Et si fiat aliquis sonus tubarum, solet audiri multiplex, & major quam emittitur, rupibus inter se respondentibus.

d Ex quo eduntur oracula.

e Nolunt expectare diutiùs, quia eorum adventus improvisus terruerat hostes non paratos ad resistendum; & ne fortè illâ nocte & hostes resumerent vires & venirent ipsis auxilia, & viæ obstruerentur, quæ tunc patebant.

f Ubi rumor increbuit Gallos adventare, dicitur oraculum prohibuisse agricolis ne vina & messes efferrent domibus.

NOTA.

1. Opulenta regum.] Graviter de Christo querebatur impius Porphyrius, quòd ab ejus nativitate, nulla ex deorum oraculis utilitas caperetur; silebant enim omnia oracula.

Cujus rei salutare præceptum non priùs intellectum est, quàm vini, cæterarúmque copiarum abundantiâ, velut morâ, Gallis objectâ, auxilia finitimorum convenêre. Priùs itaque urbem suam Delphi, aucti viribus sociorum, permunivêre, quàm Galli vino, velut prædæ, incubentes, ad signa revocarentur. Habebat Brennus lecta ex omni exercitu peditum sexaginta quinque millia: Delphorum sociorúmque non nisi quatuor millia militum erant; quorum contemptu Brennus, ad acuendos suorum animos, *a* prædæ ubertatem omnibus ostendebat, [1] statuásque cum quadrigis, quarum ingens copia procul visebatur, solido auro fusas esse: plúsque in pondere, quàm in specie, habere prædæ affirmabat.

CAP. VIII. *b* Hâc asseveratione incitati Galli, simul & hesterno mero saucii, sine respectu periculorum in bellum ruebant. Contrà, Delphi plùs in deo, quàm in viribus reponentes, cum contemptu hostium resistebant, scandentésque Gallos è summo montis vertice, partim saxo, partim armis obruebant. In hoc partium certamine, repentè universorum templorum antistites, simul & [2] ipsæ vates, sparsis crinibus, cum insignibus atque infulis, pavidi vecordésque in primam pugnantium aciem procurrunt: *advenisse deum* clamant; *eúmque se vidisse desilientem in templum per culminis aperta fastigia. Dum omnes opem dei suppliciter implorant, juvenem supra humanum modum insignis pulchritudinis, comitésque ei duas armatas virgines, ex propinquis duabus Dianæ Minervæque ædibus occurrisse, nec oculis tantùm hæc se perspexisse; audîsse etiam stridorem arcûs, ac strepitum armorum: proinde ne cunctarentur; diis antesignanis, hostem cædere, & victoriæ deorum socios se adjungere,* summis obsecrationibus monebat. Quibus vocibus incensi, omnes certatim in prælium prosiliunt. Præsentiam dei & ipsi statim sensêre: nam & [3] terræ motu portio montis abrupta Gallorum stravit exercitum, & *c* consertissimi [4] cunei non sine vulneribus hostium

Clades Gallonum, Brenno interfecto.
An.M.3776
Ol. 125 3.
Urb. C. 475
AnteC.276.

INTERPRETATIO.

a Ostendebat omnibus magnitudinem prædæ, & currus, & deorum statuas conflatas ex solido auro, quarum ingens multitudo procul videbatur, & dicebat illas esse multò ditiores quam apparerent.

b His dictis Galli incitati, & ebrii vino, quod biberant die præcedenti.

c Et moles ingentes terræ avulsæ ex monte vulnerabant hostes.

NOTÆ.

1. Statuas cum quadrigis.] Crœsus mille lateres ex auro solido fusos Apollini Delphico miserat, ex quibus facta est ara tota aurea. Ità Herodotus.

2. Ipsæ vates.] Ipsæ vates, id est, Phœbades & Pythiæ. Hæc, & quæ sequuntur, plus fabulæ quàm veritatis habent.

3. Terræ motu.] Viginti sex millia partim ferrò, partem metu panico, periêrunt. Ex Pausan. & Valer. Max.

4. Cunei.] Cuneus etiam dicitur conglobata militum multitudo: cuneus enim propriè est instrumentum ferreum, cujus prima pars acutior, latior altera: hinc cunei militares dicuntur.

dissipati

dissipati ruebant. Insecuta deinde tempestas est, quæ grandine & frigore saucios ex vulneribus absumpsit. Dux ipse Brennus, cùm dolorem vulnerum ferre non posset, [1] pugione vitam finivit. Alter ex ducibus, punitis belli auctoribus, cum decem millibus sauciorum citato agmine Græciâ excedit. Sed nec fugientibus fortuna commodior fuit: siquidem [a] pavidis nulla sub tectis acta nox; nullus sine labore & periculo dies; assidui imbres & gelu, nix concreta, & fames, & lassitudo, [b] & super hæc maximum pervigiliæ malum, miseras infelicis belli reliquias obterebant. Gentes quoque nationésque, per quas iter habebant, palantes velut prædam sectabantur. Quo pacto evenit, ut [2] nemo ex tanto exercitu, qui paulò antè fiduciâ virium etiam adversùs deos contendebat, vel ad memoriam tantæ cladis superesset.

INTERPRETATIO.

a Non audebant præ timore nocte manere in tectis.
b Et præterea vigiliæ, quod est malum maximum, exitium afferebant reliquiis miseris infelicis exercitus.

NOTÆ.

1. Pugione.] Præ pudore acceptæ cladis cum veneno vitam finiisse tradit Pausanias. Addit Diodorus, auctorem fuisse suis, ut, creato rege Cicorio, saucios omnes interficerent: quare viginti millia suorum languentes animas ferro exigerunt.

2. Nemo ex tanto exercitu.] Sibi non consentit Justinus: illorum enim partem in Asiam, partem in Thraciam extorres fugisse posteà dicit, refértque Polybius eos, qui superfuerant, circa Byzantium constitisse.

LIBER XXV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Gallorum in Antigonum, Macedoniæ regem, conspiratio.*
2. *Dum ad prædam currunt, prædæ fiunt ipsi, & Antigonus pacem obtinet. Nomen Gallorum formidabile, & armorum invicta fælicitas.*
3. *Pyrrhus Macedoniâ potitur, Antigono ejecto.*
4. *Pyrrhus, dum monarchiam somniat, à Spartanis mulieribus atteritur.*
5. *Pyrrhus apud Argos occiditur: cujus elogium & rerum summam Justinus subjicit.*

CAPUT

CAPUT I.

INTER duos reges, Antigonum & Antiochum, [1] statutâ pace, cùm in Macedoniam Antigonus reverteretur, novus eidem repentè hostis exortus est. Quippe Galli, qui à Brenno duce, cùm in Græciam proficisceretur, ad terminos gentis tuendos relicti fuerant, ne soli desides viderentur, peditum quindecim millia, equitum tria millia armavêrunt: fugatisque [2] Getarum Triballorumque copiis, Macedoniæ imminentes, legatos ad regem misêrunt, qui pacem ei venalem offerrent, simul & regis castra specularentur. Quos Antigonus, pro regali munificentiâ, ingenti apparatu epularum ad cœnam invitavit. Sed Galli expositum grande auri argentique pondus admirantes, atque prædæ ubertate solicitati, infestiores quàm venerant, revertuntur. a Quibus & elephantos ad terrorem, velut inusitatas Barbaris formas, rex ostendi jusserat, & [3] naves onustas copiis demonstrari: ignarus, quòd quibus ostentatione virium metum se injicere existimabat, eorum animos, ut ad opimam prædam, solicitabat. Itaque legati ad suos reversi, omnia in majus extollentes, opes pariter & negligentiam regis ostendunt: *referta auro & argento castra; sed neque vallo, fossave munita: & quasi satis munimenti in divitiis haberent, ita eos omnia officia militaria intermisisse: prorsùs quasi ferri auxilio non indigerent, quoniam abundarent auro.*

Gallorum in Antigonum conspiratio. An.M.3757 Ol. 120. 1. Urb.C.456. Ant.C.295.

CAP. II. Hâc relatione, avidæ gentis animi satis ad prædam incitabantur. Accedebat tamen & exemplum Belgii, qui non magno antè tempore Macedonum exercitum cum rege trucidaverat. Itaque, consentientibus omnibus, nocte castra regis aggrediuntur: qui præsentiens tantam tempestatem, signum pridie dederat, ut, omnibus rebus ablatis, in proximâ silvâ taciti se occultarent. Neque aliter servata castra quàm quòd deserta sunt. Siquidem Galli, ubi omnia vacantia, nec

Galli ab Antigono vincuntur. Gallorum nomen formidabile.

INTERPRETATIO.

a Quibus rex jusserat ostendi elephantos, belluas à Gallis nunquam visas, ad terrorem incutiendum.

NOTÆ.

1. Statutâ pace.] Sosthene à Gallis, ut creditur, vel devicto, vel occiso, Macedones Pyrrhum regem expectebant, qui ad imperium Siciliæ animum adjicere maluit. Interim Antigonus Gonatas, & Antiochus, Soter Macedoniam, tanquam paternum regnum, ambiebant; sed tandem Antiochus, qui longè latèque imperabat in Asiâ, Macedoniam cessit Antigono.

2 Getarum.] Qui Danubii ripam, Pontum versùs, incolebant.

3. Naves onustas copiis.] Hoc vero non simile videtur: Antigonus enim vitam privatam egerat, & Macedoniam acceperat multis attritam cladibus.

sine defensoribus modò, verùm etiam sine custodibus vident, non fugam hostium, sed dolum arbitrantes, diu intrare portas timuêrunt. Postremum, integris & intactis munimentis, scrutantes potiùs quàm diripientes, castra occupavêrunt. Tunc, ablatis quæ invenerant, ad litus convertuntur. Ibi, dum naves incautiùs diripiunt, à remigibus, & ab exercitûs parte, quæ eò cum conjugibus & liberis confugerant, nihil tale metuentes trucidantur: *a* tantáque cædes Gallorum fuit, ut Antigono pacem opinio hujus victoriæ, non à Gallis tantùm, verùm etiam à finitimorum feritate præstiterit. Quanquàm Gallorum eâ tempestate tantæ fœcunditatis juventus fuit, ut [1] Asiam omnem velut examine aliquo implerent. Denique, neque reges Orientis sine mercenario Gallorum exercitu ulla bella gessêrunt; neque pulsi regno ad alios quàm ad Gallos confugêrunt. Tantus terror Gallici nominis & armorum invicta felicitas erat, ut aliter neque majestatem suam tutam, neque amissam recuperare se posse sine Gallicâ virtute arbitrarentur. Itaque [2] in auxilium à Bithyniæ rege invocati, regnum cum eo, partâ victoriâ, divisêrunt, eámque regionem Gallogræciam cognominavêrunt.

Pyrrhus Macedoniâ potitur An. M. 3780 Ol. 126. 3. Urb. C. 479. Ant. C. 172.

CAP. III. Dum hæc in Asiâ geruntur, interim in Siciliâ Pyrrhus, à Pœnis navali prœlio victus, ab Antigono Macedoniæ rege supplementum militum per legatos petit: *b* denuntians, *ni mittat, redire se in regnum necesse habere, incrementa rerum, quæ de Romanis voluerit, de ipso quæsiturum.* Quod ubi negatum legati retulêrunt, dissimulatis causis, repentinam fingit profectionem. Socios interim parare bellum jubet: arcis Tarentinæ custodiam Heleno filio, & amico Miloni tradit. Reversus in Epirum statim fines Macedoniæ [3] invadit: cui Antigonus cum exercitu occurrit; victúsque prœlio in fugam vertitur. Atque ita Pyrrhus Macedoniam in deditionem accepit; &, veluti damna amissæ

INTERPRETATIO.

a Et tanta fuit strages Gallorum, ut non tantùm Galli, sed etiam gentes finitimæ barbaræ, territæ famâ hujus victoriæ, non ausæ sint bellum inferre Antigono.

b Denuncians, nisi mittat auxilia, ipsi necesse esse redire in regnum suum, & tunc se gesturum in eum bellum, ut fines regni sui dilatet, quod volebat facere dispendio Romanorum.

NOTÆ.

1. Asiam omnem.] Asiam minorem intelligit: ultra Taurum enim non penetrârunt Galli, nisi aliquantò pòst, pecuniâ conducti à regibus Syriæ.

2. In auxilium.] Attalicorum regum ditionem diu populati obtinuêrunt ab iis Bithyniam, quàm suo nomine Gallo Græciam dixerunt.

3. Invadit.] Primùm cum Antigono congredi non ausus, urbes aliquas cepit: tum, commisso in Chaoniâ prælio, Gallísque, qui pro Antigono stabant, concisis, & elephantorum & phalangis duces, dextram iis protendens, ad partes suas attraxit.

Siciliæ Italiæque acquisito Macedoniæ regno pensâsset, relictum Tarenti filium & amicum arcessit. Antigonus autem cum paucis equitibus, fugæ comitibus, repentè fortunæ ornamentis destitutus, *a* amissi regni speculaturus eventum, [1] Thessalonicam se recepit; ut inde cum conductâ Gallorum mercenariâ manu bellum repararet. Rursus à Ptolemæo Pyrrhi filio [2] funditùs victus, cum septem comitibus fugiens, non jam recuperandi regni spem, *b* sed salutis latebras, ac fugæ solitudines captat.

CAP. IV. *c* Igitur Pyrrhus, in tanto [3] fastigio regni collocatus, jam nec eo, ad quod votis perveniendum fuerat, contentus, Græciæ, Asiæque regna meditatur. Neque illi major ex imperio, quàm ex bello voluptas erat: nec quisquam Pyrrhum, quà tulisset impetum, sustinere valuit. Sed, ut ad devincenda regna invictus habebatur, ita devictis acquisitisque celeriter carebat. Tantò meliùs [4] studebat acquirere imperia, quàm retinere. Itaque, cùm copias [5] Cherroneso transposuisset, legationibus Atheniensium, & [6] Achæorum, Messeniorúmque excipitur. Sed & Græcia omnis, admiratione nominis ejus, simul & rerum adversùs Romanos Pœnósque gestarum gloriâ attonitâ, adventum ejus expectabat. Primum illi bellum [7] adversùs Spartanos fuit: ubi [8] majore mulierum, quàm virorum virtute exceptus, Ptolemæum filium, &

Pyrrhus à Spartanis repellitur. An.M. 3782. Ol. 127. 1. Urb.C. 481. Ant.C. 270.

INTERPRETATIO.

a Fugit Thessalonicam, ut recuperare posset amissum regnum, si qua oriretur occasio.

b Sed quærit latebras, ut vitam servet; & solitudines, quò possit fugere.

c Postquam Pyrrhus pervenit ad tantam potentiam, cogitat subigere Græciam & Asiam, non contentus eâ potestate, quam vix sperare debuerat.

NOTÆ.

1. Thessalonicam.] Ad sinum Thermaicum: nunc Græcarum urbium est nobilissima.

2. Funditùs victus.] Urbes tamen plurimæ in fide Antigoni remansêrunt. Ex Plutarcho.

3. Fastigio regni.] Pyrrhus, Atheniensium & Messeniorum laudibus elatus, impudentem vocavit Antigonum, qui non sumeret pallium, sed purpuram adhuc gestaret.

4. Studebat acquirere.] Eum Antigonus aleatori similem dicebat, qui spe lucri proprias opes dissipat. Talis etiam Alexander Magnus, cujus gesta dum legeret aliquando Augustus Cæsar, eum admiratum ferunt non induxisse in animum quomodo quæsita servaret, sed tantùm ut nova quæsitis adjiceret.

5. Cherroneso.] Peloponneso meliùs dixeris.

6. Achæorum.] Achaia latè sumpta, Thessaliâ, Epiro, Peloponneso, & Mari circumscribitur: in Bœotiam, Atticam, Megaridem, Phocidem, Locros, Ozolas, & Doridem regiones dividitur. Propriè dicta est pars Peloponnesi, inter Corinthum et Patras.

7. Adversùs Spartanos.] Eum Spartam evocavit Cleonymus, ex stirpe regiâ oriundus, indignè ferens regnare Areum ejus ex fratre nepotem.

8. Majore mulierum.] Obsessi à Pyrrho Spartani in Cretam mulieres amandare cogitabant: sed illæ, cùm se, eversâ urbe, vivere velle negarent, fossam continuò ducunt, simul cum senibus & pueris, tertiámque fossæ partem sex cubitos latam, altam quatuor, longam octo jugera, hâc nocte perficiunt; ubi verò diluxit, potum, cibum, armáque juvenibus subministrabant. Plutarchus.

exercitûs partem robustissimam amisit. Quippe oppugnanti urbem, ad tutelam patriæ tanta multitudo fœminarum concurrit, ut non fortiùs victus, quàm verecundiùs, [1] recederet. Porrò [2] Ptolemæum filium ejus, adeò strenuum, & manu fortem fuisse tradunt, ut urbem [3] Corcyram cum sexaginta ceperit: [a] item prælio navali quinqueremem ex scaphâ cum septem insiluerit, captâmque tenuerit. In oppugnatione quoque Spartanorum usque in mediam urbem equo procurrerit; ibique concursu multitudinis interfectus sit. Cujus corpus ut relatum patri est, [b] dixisse Pyrrhum ferunt, *aliquantò tardiùs eum, quàm timuerit ipse, vel temeritas ejus meruerit, occisum esse.*

Pyrrhus apud Argos occiditur. Ejus elogium.
An.M.3782
Ol. 127. 1.
Urb.C.481.
Ant.C.270.

CAP. V. Repulsus à Spartanis Pyrrhus [4] Argos petit: ibi, [5] dum Antigonum in urbe clausum expugnare conatur, inter confertissimos violentissimè dimicans, [6] saxo de muris ictus occiditur. Caput ejus Antigono refertur: qui [7] victoriâ mitiùs usus, filium ejus Helenum, cum Epirotis sibi deditum, in regnum remisit, eique [8] insepulti patris ossa in patriam referenda tradidit. Satis constans inter omnes auctores

INTERPRETATIO.

a Et in certamine navali insiluerit ex scaphâ cum septem sociis in navem maximam quippe quæ haberet quinque ordines remorum.

b Fertur Pyrrhus dixisse filium suum interfectum esse aliquantò tardiùs quam ipse metuebat, vel illius temeritas merebatur.

NOTÆ.

1. Recederet.] Ubi utrinque uno & altero die acriter pugnatum esset, Pyrrhus, superatâ fossâ, equo in urbem irrumpit: sed illius equus ictus sagittâ, cùm eum effudisset, cecinit receptui, dum hostes ingruunt undique; & post adventum Aminiæ, qui exercitûs Antigoni partem ducebat, ab obsidione discessit. Hæc Plutarch.

2. Ptolemæum filium.] Non ibi occisus est Ptolemæus: sed dum, obsidione solutâ, Argos Pyrrhus repetit, Areus, qui ex Cretâ redierat, eum aggressus Ptolemæum fortiter dimicantem interfecit.

3. Corcyram.] Insula est Maris Ionii notissima non procul ab Epiro, inter Acroceraunios montes & Leucaden; Corfeu.

4. Argos petit.] Dum civium principes Aristeas & Aristippus, inter se dissentiunt, & ille Pyrrhum, hic Antigonum vocat.

5. Dum Antigonum.] Omnia confudit Justinus: dum Aristias de nocte Pyrrhum in urbem inducit, Aristippus Antigoni filium cum valido præsidio ex alterâ parte accersit: quare totâ nocte magnâ confusione certatum est: sed ubi diluxit, territus est Pyrrhus & hostium multitudine, & figura tauri cum lupo pugnantis: fuerat enim prædictum illi mortem instare, cùm eam speciem cerneret.

6. Saxo de muris ictus.] Dum ex urbe tentat egredi, & Helenus parenti opem ferre festinat; Pyrrhus fugiens in suos incurrit: elephas enim casu suo aditum portæ obstruxerat; quare dum alii ingredi, alii egredi properant, Pyrrhus in hostes irruentes se convertit, & cum Argivo quodam, à quo fuerat leviter vulneratus, pugnabat; cùm mota periculo filii mater, ingentem tegulam è fenestrâ in illius caput abjecit: tum à Zopyro Antigoni duce cognitus, capite truncatus est. Quæ multis Plutarchus narrat.

7. Victoriâ mitiùs usus.] Cùm Alcyonæus ejus filius Pyrrhi caput ad pedes projecisset, ille filium baculo & convitiis abegit à se, chlamyde oculis admotâ illacrymavit.

8. Insepulti.] Illius caput ad truncum magnificè cremasse testatur Plutarchus

fama

fama est, nullum, nec ejus, nec superioris ætatis regem [1] comparandum Pyrrho fuisse; raróque non inter reges tantùm, verùm etiam inter illustres viros, aut vitæ sanctioris, aut justitiæ probatioris visum fuisse: Scientiam certè rei militaris in illo viro tantam fuisse, ut, cum Lysimacho, Demetrio, Antigono, tantis regibus bella gerens, invictus semper fuerit. Illyriorum quoque, Siculorum, Romanorumque, & Carthaginiensium bellis, [2] nunquàm inferior, plerumque etiam victor extiterit: qui patriam certè suam angustam, ignobilémque, famâ rerum gestarum, & claritate nominis sui, toto orbe illustrem reddiderit.

NOTÆ.

1. Comparandum Pyrrho.] Alexandro primas, Pyrrho secundas, sibi tertias dabat Annibal, uti narrant Livius & Plutarchus.

2. Nunquam inferior.] Semel à Romanis, semel à Carthaginiensibus victus est, ut diximus.

LIBER XXVI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Peloponnesii per proditionem Antigono traduntur. Aristotimus tyrannus Epirotas affligit, & Hellanici prudentiâ opprimitur.*
2. *Antigonus Gallis occurrit, qui in furorem versi conjuges & liberos suos trucidant: deinde Numinis vindictâ omnes internecione delentur. Antigoni varii casus.*
3. *Alexander, Pyrrhi filius, in regnum restituitur. Regni Cyrenarum turbulentus status.*

CAPUT I.

POST mortem Pyrrhi non in Macedoniâ tantùm, verum etiam in Asiâ, Græciâque, magni bellorum motus fuêre. Nam & Peloponnesii per proditionem Antigono traditi; *a* &, variante hominum partim dolore, partim gaudio, prout singulæ civitates aut auxilium de Pyrrho speraverant, aut metus sustinuerant, ita aut cum Antigono societatem jungebant, aut mutuis inter se odiis in bellum ruebant.

Peloponnesii Antigono traduntur. Aristotimus tyrannus ab Hellanico opprimitur.

INTERPRETATIO.

a Et, dum alii populi dolent de morte Pyrrhi, alii gaudent: singulæ civitates vel ineunt societatem cum Antigono, vel inter se bella gerunt, prout vel speraverant auxilium à Pyrrho, vel eum metuebant.

Inter

An.M.3783 Ol. 127. 2. Urb.C.482. Ant. C.269.

Inter hunc turbatarum provinciarum motum, [1] Epirorum quoque urbs ab Aristotimo principe per tyrannidem occupatur: à quo, cùm multi ex primoribus occisi, plures in exilium acti essent, Ætolis per legatos postulantibus, conjuges liberósque exulum redderet, primò negavit: posteà, quasi pœniteret, proficiscendi ad suos omnibus matronis potestatem dedit; diemque profectionis statuit. Illæ, quasi in perpetuum cum viris exulaturæ, pretiosissima quæque auferentes, cùm ad portam, quasi uno agmine profecturæ, convenissent, omnibus rebus exspoliatæ, in carcerem recluduntur: occisis priùs in gremio matrum parvulis liberis, virginibusque ad stuprum direptis. *a* Ad tam sævam dominationem stupentibus omnibus, princeps eorum [2] Hellanicus, senex & liberis orbus, ut qui nec ætatis nec pignoris respectu timeret, contractos domum fidissimos amicorum in vindictam patriæ hortatur. *b* Cunctantibus privato periculo publicum finire, & deliberandi spatium postulantibus, arcessitis servis jubet obserari fores, tyrannóque nunciari, *mitteret qui conjuratos apud se comprehenderet*: *c* objectans singulis, *se, quia liberandæ patriæ auctor esse non possit, desertæ ultorem futurum.* Tunc illi, ancipiti periculo circumventi, honestiorem viam eligentes, conjurant in tyranni necem: atque ita Aristotimus, quinto postquam tyrannidem occupaverat mense, opprimitur.

Galli occisis uxoribus, ab Antigono delentur. An M.3784 Ol. 127. 3. Urb.C.483. Ant.C.268.

CAP. II. Intereà Antigonus cùm multiplici bello, & Ptolemæi regis, & [3] Spartanorum premeretur; *d* novúsque illi hostis Gallogræciæ exercitus affluxisset; in speciem castrorum parvâ manu adversùs cæteros relictâ, adversùs Gallos totis viribus proficiscitur. Quibus cognitis, Galli, cùm & ipsi se prælio pararent, in auspicia pugnæ hostias cædunt: quorum extis cùm magna cædes, interitúsque omnium prædi-

INTERPRETATIO.

a Dum omnes attoniti sunt propter tam crudelem dominationem, Hellanicus nobilissimus omnium civium hortatur amicorum fidissimos, quos in domum convocârat, ad ulciscendam patriam: nec enim timebat sibi, quia senex erat; nec liberis, quia nullos habebat.

b Dum omnes dubitant an debeant se objicere periculo, ut finem imponant calamitati publicæ.

c Objiciens singulis se ultorem fore patriæ ab ipsis desertæ, cùm non possit ipsis persuadere, ut illam liberent à tyranno.

d Cùm novi hostes id est, Galli in Asiâ habitantes, in eum bellum movissent.

NOTÆ.

1. Epirorum quoque urbs.] Mendosus est locus; legendum Eliorum, ut patet ex Plutarcho & Pausaniæ Eliacis: Glareanus tamen (nescio quo auctore) Epidauriorum legit.

2. Hellanicus.] Non ab Hellanico, sed à Cylene Aristotimus necatus est.

3. Spartanorum.] Antigonus, multis urbibus in Peloponneso potitus, Spartanos etiam subjicere sibi cogitabat: sed, cùm Philadelphus Spartanis mitteret auxilia, ipsi non tantùm cum Spartanis, sed etiam cum Ptolemæo bellum gerendum fuit.

cerentur

ceretur, non in timorem, sed in furorem versi, sperantésque deorum minas expiari cæde suorum posse; conjuges & liberos suos trucidant, auspicia belli à parricidio incipientes. Tanta rabies feros animos invaserat, ut non parcerent ætati, cui etiam hostes perpecissent, bellúmque [1] internecivum cum liberis, liberorúmque matribus gererent, pro quibus bella suscipi solent. *a* Itaque, quasi scelere vitam victoriámque redemissent, sicut erant cruenti ex recenti suorum cæde, in prælium non meliore eventu quàm omine proficiscuntur. *b* Siquidem pugnantes, priùs [2] parricidiorum furiæ, quàm hostes circumvenêre; obversantibúsque ante oculos manibus interemptorum, omnes occidione cæsi. Tanta strages fuit, ut pariter cum hominibus dii consensisse in exitium parricidarum viderentur. Post hujus pugnæ eventum, Ptolemæus & Spartani victorem hostium exercitum declinantes, in tutiora se recipiunt. Antigonus quoque, ubi eorum discessum videt, recenti adhuc ex priori victoriâ militum ardore, [3] bellum Atheniensibus infert. [4] In quo cùm occupatus esset, interim [5] Alexander rex Epiri ulcisci mortem patris Pyrrhi cupiens, fines Macedoniæ depopulatur. Adversùs quem cùm reversus à Græciâ Antigonus esset, transitione militum destitutus regnum Macedoniæ cum exercitu amisit. Hujus filius [6] Demetrius puer admodùm, absente patre, reparato exercitu, non solùm amissam Macedoniam recepit, verùm etiam Epiri regno Alexandrum spoliat. Tanta vel mobilitas militùm, vel fortunæ varietas erat, ut vicissim reges, nunc exules, nunc reges viderentur.

CAP. III. [7] Igitur Alexander, cùm exul ad Acarnanas confugisset, non minore Epirotarum desiderio, quàm sociorum auxilio, in regnum

Alexander Pyrrhi filius, in regnum

INTERPRETATIO.

a Itaque, quasi vitam sibi conservâssent, & victoriam peperissent, scelere commisso.

b Quia dum pugnant, furiæ, ob parricidia patrata, illos prius aggressi sunt, quàm hostes; & omnes occisi sunt, dum obversatur memoriæ recordatio filiorum interfectorum.

NOTÆ.

1. Internecivum.] Alii internecinum scribunt.

2. Parricidiorum furiæ.] Id est animus malè conscius, & scelerum stimulis agitatus.

3. Bellum Atheniensibus, &c.] Quod præsidium Musæo impositum ejecissent.

4. In quo cùm occupatus esset.] Difficilis fuit urbis expugnatio; Ptolemæus enim Patroclum miserat cum classe, & Areus ipse Spartanorum rex subsidio venerat; sed, postquam & Spartani & Ægyptii diuturnâ obsidione fessi recesserunt, Athenienses sociis destituti urbem dedere coacti sunt Antigono, qui benignè usus victoriâ, ubi Musæo imposuit præsidium, & ipse recessit. Hæc Pausanias.

5. Alexander.] Ex Lanassâ, Agathoclis filiâ, susceptus, et rex Italiæ à Pyrrho destinatus.

6. Demetrius puer.] Quo modo id præstiterit, non liquet; constat tamen ex Eusebio, Antigonum ad 23 annos Macedoniæ regnum possedisse.

7. Igitur Alexander.] An ille regno expulsus fuerit, & deinde restitutus, incertum; mirum enim his de rebus apud Historicos silentium.

restituitur.

restituitur. Cyrenarum Regni status.

restituitur. Per idem tempus rex Cyrenarum [1] Agas decedit; qui ante infirmitatem, Berenicen unicam filiam, ad finienda cum Ptolemæo fratre [2] certamina, filio ejus desponderat. Sed post mortem regis, mater virginis Arsinoe, *a* ut invitâ se contractum matrimonium solveretur, misit qui ad nuptias virginis, regnumque Cyrenarum, Demetrium fratrem regis Antigoni, à Macedonia arcesserent: qui & ipse ex filiâ Ptolemæi procreatus erat. Sed nec Demetrius moram fecit. Itaque cùm secundante vento celeriter Cyrenas advolâsset, fiduciâ pulchritudinis, qui nimis placere socrui cœperat. *b* statim à principio superbus, regiæ familiæ, militibúsque impotens erat: studiumque placendi à virgine in matrem contulerat. Quæ res suspecta primò virgini, dein popularibus militibúsque invisa fuit. Itaque, versis omnium animis in Ptolemæi filium, insidiæ Demetrio comparantur: cui, cùm in lectum socrûs concessit, percussores immittuntur. Sed Arsinoe, auditâ voce filiæ ad fores stantis, & præcipientis *ut matri parceretur*, adulterum paulisper corpore suo protexit. Quo interfecto, Beronice, & stupra matris salvâ pietate, ulta est, *c* & in matrimonio sortiendo, judicium patris secuta.

INTERPRETATIO.

a Ut solveretur matrimonium quod contractum fuerat contra ipsius voluntatem.
b Ab initio imperii, ob superbiam, displicebat regiæ familiæ, & militibus.
c Et secuta est judicium patris, dum matrimonium contraxit cum Ptolemæi filio.

NOTÆ.

1. Agas.] Magam vocant Pausanias & Athenæus.
2. Certamina.] Ille enim hostili animo in fratrem Philadelphum, Antiochi Soteris filiam uxorem duxit, soceróque persuasit, ut violato fœdere bellum inferret Philadelpho: quod dum ille moliretur, Ptolemæus, divisis copiis, totam Antiochi vastavit ditionem. Ità Pausanias.

LIBER XXVII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Seleucus novercam & fratrem infantem interficit.*
2. *Classe naufragio amissâ, civitates amissas recipit, prælio victus aufugit: auxilium noxium à fratre Antiocho Hierace petit, & impetrat.*
3. *Asia lacerus status. In Antiochum Hieracem & Seleucum Numinis vindicta.*

CAPUT

CAPUT I.

[1] MORTUO Syriæ rege Antiocho, cùm in locum ejus filius [2] Seleucus successisset, hortante matre Laodice, quæ prohibere debuerat, auspicia regni [3] à parricidio cœpit. Quippe Beronicen, novercam suam, sororem Ptolemæi regis Ægypti, cum parvulo fratre ex eâ suscepto, interficit. Quo facinore perpetrato, & infamiæ maculam subiit, & Ptolemæi bello se implicuit. Porrò [4] Berenice, cùm ad se interficiendam missos didicisset, [5] Daphnæ se claudit: ubi cùm obsideri eam cum parvulo filio nuntiatum Asiæ civitatibus esset, recordatione paternæ, majorúmque ejus dignitatis, casum tàm indignæ fortunæ miserantes auxilia ei omnes misêre. Frater quoque Ptolemæus periculo sororis exterritus, relicto regno, cùm omnibus viribus advolat. Sed Beronice ante adventum auxiliorum, cùm vi expugnari non posset, dolo circumventa trucidatur. Indigna res omnibus visa. Itaque, cùm universæ civitates, quæ defecerant, ingentem classem comparâssent, *a* repentè, exemplo crudelitatis exterritæ, simul & in ultionem ejus quam defensuri erant, Ptolemæo se tradunt: [6] qui nisi in Ægyptum domestica seditione [7] revocatus esset, totum regnum Seleuci occupâsset, tantùm vel illi odium, parricidiale scelus, vel huic favorem indignè peremptæ mors sororis, attulerat.

Seleucus novercam & fratrem interficit. An.M.3808 Ol. 133. 3. Urb C.507. Ant. C.244

INTERPRETATIO.

a Continuò se tradunt Ptolemæo & quia, territæ erant crudelitate Seleuci, & ulciscerentur mortem Beronices, quam volebant defendere.

NOTÆ.

1. Mortuo Syriæ rege.] Ita rem narrant Hieronymus & Appianus. Post diuturna inter Antiochum Soteris filium, & Ptolemæum Philadelphum bella; Philadelphus bello fessus, Beronicem filiam dedit uxorem Antiocho; qui primùm Laodicen primam uxorem cum filiis Seleuco & Antiocho aulâ expulit: sed paulò pòst, amore victus, reduxit Laodicen, quæ, verita viri ambigui & mobilis animum, eum veneno sustulit.

2. Seleucus.] Callinicus (quæ vox victorem sonat) dictus est per antiphrasin, quia a Gallis sæpè victus fuerat: Pogonem Polybius, Gallinicum alii nominant.

3. A parricidio cœpit.] Filium Beronices cum matre ab Antiochiæ præfecto occidi curavit, ut habet Hieronymus.

4. Beronice.] Erat & Philadelphi filia, & soror Laodices, sed natu minor.

5. Daphnæ.] Vel suburbanum Antiochiæ Syriæ, ex Stephano: vel lucus fontibus irriguus, undecim stadiis ab Antiochiâ distans, ex Strabone, in quo fanum erat, asylum Apollinis: Daphne dictus est, quod lauris esset consitus.

6. Qui nisi in Ægyptum, &c.] Syriam, Ciliciam, & regiones trans Euphratem subegit, ex Hieronymo. Babylonem etiam cepit, & Laodicen tot criminum ream occidi jussit, ex Appiano.

7. Revocatus esset.] Quadraginta talentorum millia, auri vasa pretiosa, simulachra deorum 2500 in Ægyptum retulit quæ Cambyses olim ex Ægypto abduxerat: Unde Ptolemæus Euergetes, hoc est, benefactor, dictus est. Hieronymus, si Josepho credimus, in Ægyptum rediens, sacrificavit.

Civitates recipit. Prælio victus fugit A fratre auxilium petit. An.M 3811 Ol. 134. 2. Urb.C. 510. Ante.C.241

CAP. II. Post discessum Ptolemæi, Seleucus, cùm [1] adversùs civitates, quæ defecerant, ingentem classem comparâsset, repentè, velut diis ipsis parricidium vindicantibus, ortâ tempestate classem naufragio amittit; nec quicquam illi ex tanto apparatu, *a* præter nudum corpus & spiritum, & paucos naufragii comites residuos fortuna fecit. Misera quidem res, sed optanda Seleuco fuit: siquidem civitates, quæ odio ejus ad Ptolemæum transierant, velut diis arbitris satisfactum sibi esset, *b* repentinâ animorum mutatione, in naufragii misericordiam versæ, imperio se ejus restituunt. Lætus igitur malis suis, & damnis ditior redditus, veluti par viribus, bellum Ptolemæo infert: sed, quasi ad ludibrium tantùm fortunæ natus esset, nec propter aliud opes regni recepisset, quàm ut amitteret, victus prælio, non multò quàm post naufragium comitatior, [2] trepidus Antiochiam confugit. Inde ad Antiochum fratrem literas facit: quibus auxilium ejus implorat, oblatâ ei Asiâ, intra fines Tauri montis, in præmium latæ opis. Antiochus autem cùm esset annos XIV natus, supra ætatem, regni avidus, occasionem non tam pio animo, quàm offerebatur, arripuit: sed latronis more, totum fratri eripere cupiens, puer sceleratam virilémque sumit audaciam. Unde *Hierax* est cognominatus: *c* quia non hominis, sed accipitris ritu, in alienis eripiendis vitam sectaretur. Intereà Ptolemæus, cùm Antiochum in auxilium Seleuco venire cognovisset, nec cum duobus uno tempore dimicaret, in annos decem cum Seleuco pacem facit: sed pax ab hoste data interpellatur à fratre, qui, conducto Gallorum mercenario exercitu, *d* pro auxilio bellum, pro fratre hostem, imploratus exhibuit. In eo prælio virtute Gallorum victor quidem Antiochus fuit: sed Galli arbitrantes Seleucum in prælio cecidisse, in ipsum Antiochum arma vertêre: liberiùs depopulaturi Asiam, si omnem stirpem regiam extinxissent. Quod ubi sensit Antiochus, velut à prædonibus, auro se redimit, societatémque cum mercenariis suis junxit.

An.M 3812 Ol. 134. 3. Urb.C. 511. Ant.C.240.

INTERPRETATIO.

a Et vix ipse nudus evasit, & vitam servavit cum paucis comitibus naufragii.

b Se restituunt Seleuco, mutatis civium animis propter miseriam, in quam redactus esset per naufragium.

c Quia sequens agendi rationem non hominis, sed accipitris, cogitabat tantùm de regnis eripiendis aliis.

d Qui imploratus non auxilium tulit, sed bellum intulit: nec se gessit pro fratre, sed pro hoste.

NOTÆ.

1. Adversùs civitates.] Non loquitur de Parthicis, quæ ubi semel Arsace duce in Antiochum rebellârunt, nunquam rediérunt in potestatem Seleucidarum.

2. Trepidus Antiochiam.] De victoriâ Euergetis, Antiochi Hieracis in fratrem perfidiâ, Gallorum audaciâ, nihil habent alii Historici: Strabo tamen dissensionis fratris meminit.

CAP.

CAP. III. Intereâ rex Bithyniæ [1] Eumenes, sparsis consumptísque ratribus bello intestinæ discordiæ, quasi vacentem Asiæ possessionem ıvasurus, victorem Antiochum, Gallósque aggreditur. *a* Nec difficilè ıucios adhuc ex superiore congressione, integer ipse viribus, superat. ;a namque tempestate omnia bella in exitium Asiæ gerebantur: uti uisque fortior fuisset, Asiam velut prædam occupabat. Seleucus & Antiochus, fratres, bellum propter Asiam gerebant: Ptolemæus rex Egypti, sub specie sororiæ ultionis, Asiæ inhiabat. *b* Hinc Bithynus Euıenes, inde Galli (humiliorum semper mercenaria manus) Asiam deopulabantur: cùm intereà nemo defensor Asiæ inter tot prædones inreniebatur. Victo Antiocho, cùm Eumenes majorem partem Asiæ occuâsset, ne tunc quidem fratres, perdito præmio, propter quod bellum geebant, concordare potuêrunt: sed omisso externo hoste, in mutuum xitium bellum reparant. In eo Antiochus denuò victus, multorum ierum fugâ fatigatus, tandem ad socerum suum [2] Artamenem, regem Cappadociæ, provehitur. A quo cùm primùm benignè exceptus esset, ıterjectis diebus cognito quòd insidiæ sibi pararentur, salutem fugâ uæsivit. Igitur cùm profugo nusquam tutus locus esset, ad Ptolemæum hostem, cujus fidem tutiorem quàm fratris existimabat, decurit; *c* memor vel quæ facturus fratri esset, vel quæ meruisset à fratre. Sed Ptolemæus non amicior dedito, [3] quam hosti factus, servari eum rctissimâ custodiâ jubet. Hinc quoque Antiochus operâ cujusdam ıeretricis adjutus, quam familiariùs noverat, deceptis custodibus elaitur, fugiénsque à latronibus interficitur. Seleucus quoque iisdem :rmè diebus, amisso regno, equo præcipitatus, [4] finitur. *e* Sic fraes, quasi & germanis casibus, exules ambo, post regna, scelerum uorum [5] pœnas luêrunt.

Asiæ infelix status.
An.M.3814
Ol 135. 1.
Urb.C.513.
Ant.C.238.

INTERPRETATIO.

a Et cùm integræ essent illius vires, superat facile fratres, quorum vires erant ebilitatæ ob prælia priùs commissa.

b Hinc Eumenes rex Bithyniæ, inde Galli Asiam vastabant, quià victis semer mercede conducebantur.

c Memor quâ pœnâ decrevisset fratrem afficere, si victor fuisset, vel quam, ıeruisset ipse ob bellum ipsi illatum.

d Sed Ptolemæus eum includi jussit in carcere, non functus officio amici, sed ıostis.

e Sic fratres germani simili ferè more exules ambo, post regna amissa, dedeınt pœnas ob commissa crimina.

NOTÆ.

1. Eumenes.] Quæ de Eumene Bithyno Justinus, alii de Attalo Pergameno :ferunt.

2. Artamenem.] Ariamenem appellat Diodorus, qui Stratonicem Antiochi ororem in uxorem duxerat; quare Antiochi socerum malè vocat Justinus.

3. Quam hosti factus.] Meliùs dixeris, Non tam amici debito, quam hostis ınctus.

4. Finitur.] Legendum est, finit. Sic Tacitus, Tiberius finivit, hoc est, ıortuus est.

5. Pœnas luerunt) Seleucus enim pauper & inglorius obiit, Syriâ, magnaue Asiæ parte ab Euergete spoliatus; dicitur tamen à Strabone Antiochiam mplificâsse.

LIBER XXVIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Olympias, Alexandri Epirotæ vidua, Demetrio Macedoni Phthiam filiam dat uxorem: unde tragœdia & bellorum initia.*
2. *Ætoli superbè respondent Romanis, qui Acarnanis auxilium præbebant; & arma movent intrepidè.*
3. *Filiis duobus morbo sublatis Olympias non diu supervivit. Laodamiâ filiâ interfectâ. Epirus graviter affligitur. Demetrius Macedo moritur. Hujus filii Philippi Antigonus tutelam suscipit, quam prudenter administrat.*
4. *Bellum Antigoni adversûs Spartanos, quorum rex Cleomenes viribus attritis in Ægyptum profugit, ubi interficitur. Antigono mortuo Philippus regnat.*

CAPUT I.

Demetrius Olympiadis filiam uxorem ducit: unde bellorum initia. AnM.3800 Ol. 131. 3. Urb.C.499. Ant.C.252.

OLYMPIAS Pyrrhi Epirotæ regis filia, amisso marito, eodémque [1] germano fratre Alexandro, cùm tutelam filiorum ex eo susceptorum Pyrrhi & Ptolemæi, regníque administrationem, in se recepisset, *a* ab Ætolis partem [2] Acarnaniæ, quam in portionem belli pater pupillorum acceperat, eripere volentibus, ad regem Macedoniæ Demetrium decurrit; eíque habenti uxorem Antiochi regis Syriæ sororem, filiam suam Phthiam in matrimonium tradit: ut auxilium,

INTERPRETATIO.

a Auxilium petit à Demetrio Macedoniæ rege, contra Ætolos, qui volebant ipsi eripere Acarnaniæ partem, quam Alexander pater pupillorum acceperat ob bellum gestum in eorum hostes.

NOTÆ.

1. Eodémque germano fratre.] Impium hunc morem Græci mutuati sunt à Persis, apud quos Xerxes Artayntam, fratris filiam, Artaxerxes Mnemon Atossam & Amestrim, filias simul & uxores habuit. Illos Græci imitati sunt; sed præcipuè Ægypti reges, quos inter Philadelphus sororem Arsinoen in uxorem accepit; quod tamen ex Ægyptiorum lege fecisse dicit Pausanias.

2. Acarnaniæ.] Est regio mari adjacens, infra Epirum, quam Achelous fluvius ab Ætoliâ dividit.

quod

ʲuod misericordia non poterat, jure cognationis obtineret. [a] Fiunt gitur nuptiæ, quibus & novi matrimonii gratia acquiritur, & veteris ›ffensa contrahitur. Nam prior uxor, velut matrimonio pulsa, sponte uâ ad fratrem Antiochum discedit; eúmque in mariti bellum impellit. \carnanes quoque diffisi Epirotis, adversùs Ætolos auxilium Romano-um implorantes, obtinuêrunt à Romano senatu, ut legati mitterentur, ʲui denuntiarent Ætolis, *præsidia ab urbibus Acarnaniæ deducerent; :aterentúrque esse liberos, qui soli quondam adversùs Trojanos, auctores riginis suæ, auxilia Græcis non miserint.*

CAP. II. Sed Ætoli legationem Romanorum [1] superbè audivêre: Ætoli superbè Romanis respondent. ᵓœnos illis & Gallos, à quibus tot bellis occidione cæsi sunt, expro-›rantes, dicentésque *priùs illis portas adversùs Carthaginienses aperien-'as, quas clauserit* [2] *metus Punici belli, quàm in Græciam arma trans-èrenda.* Meminisse deinde jubent, *qui quibus minentur,* [3] *adversùs Gallos urbem eos suam tueri non potuisse, captámque non ferro defendisse, ed auro redemisse.* [b] *Quam gentem se aliquantò majore manu Græciam ıgressam, non solum nullis externis viribus, sed ne domesticis quidem to-is adjutos,* [4] *universam delêsse; sedémque sepulchris eorum præbuisse, uam illi urbibus, imperióque suo proposuerant. Contrà, Italiam, tre-idis ex recenti urbis suæ incendio Romanis, universam fermè* [5] *à Gallis ccupatam. Priùs igitur illis Gallos Italiâ pellendos, quàm minentur Etolis: priusque sua defendenda, quam aliena appetenda, Quos au-em homines Romanos esse?* [6] *nempe pastores, qui, latrocinio justis* [7] *do-ıinis ademptum solum teneant; qui, uxores cùm propter originis deho-ıestamenta non invenirent,* [8] *vi publica rapuerint; qui denique urbem*

INTERPRETATIO.

[a] Celebrantur nuptiæ, quibus Demetrius acquirit amicitiam Epirotarum ob natrimonium contractum cum Phthiâ: sed offendit Antiochum ob solutum pri-num cum sorore matrimonium.

[b] Se delevisse omnes Gallos, qui in Græciam irruperant cum majore exercitu; :tiam si non adjuti fuerint ullis copiis exterorum populorum, & omnes Græciæ ›opuli non fuerint uniti ad illos vincendos; & se occidisse illos omnes, qui urbes & imperium Græcorum volebant evertere.

NOTÆ.

1. Superbè audivêre.] Relatum à Græcis, gente linguâ magis strenuâ quàm 'actis ferox responsum, inquit Livius.

2. Metus Punici belli.] Erant enim id temporis bello Punico irretiti, in quo nodò victores, modò victi, magnas clades & hostibus intulêrunt, & ipsi accepê-·unt.

3. Adversùs Gallos urbem, &c.] De urbe à Brenno, captâ & incensà loquuntur, ʲuam tamen Romani non pecunia, sed ferro, redemêrunt: dum enim pecunia nu-meraretur, superveniens Camillus Gallos semel & iterum victos ad unum delevit.

4. Universam delêsse.] Gallos intelligunt, qui, in Græciam & Macedoniam ingressi, variis claudibus periêrunt.

5. A Gallis occupatam.] Partem Italiæ maximam tenebant, quæ ultra Padum, Gallia Transpadana, citra, Cispadana, dicebatur.

6. Nempe pastores.] Romulus & Remus, aliique, qui prima Urbis jecêrunt fundamenta, fuerunt pastores Amulii.

7. Dominis ademptum solum.] Albanos indicat, jussos à Romanis Romam com-migrare.

8. Vi publica rapuerint.] Propter virgines Sabinas in ludis, jussu Romuli, raptas.

ipsam

ipsam [1] *parricidio condiderint: murorúmque fundamenta fraterno sanguine asperserint. Ætolos autem* [2] *principes Græciæ semper fuisse; & sicut dignitate, ita & virtute cæteris præstitisse; solos denique esse, qui Macedonas, imperio terrarum florentes, semper contempserint: qui Philippum regem non timuerint. qui Alexandri Magni post Persas Indósque devictos, cùm omnes nomen ejus horrerent, edicta spreverint. Monere igitur se Romanos, contenti sint fortunâ præsenti, nec provocent arma, quibus & Gallos cæsos, & Macedonas contemptos videant.* Sic, dimissâ legatione Romanorum, ne fortiùs locuti quàm fecisse viderentur, fines Epiri regni & Acarnaniæ depopulantur.

Olympias & Demetrius moriuntur. Antigonus Philippi tutelam suscipit.

CAP. III. Jam Olympias filiis regna tradiderat, & in locum Pyrrhi fratris defuncti Ptolemæus successerat, qui cùm hostibus instructo exercitu obvius processisset, infirmitate correptus, in itinere decedit. Olympias quoque non magno post tempore, *a* gemino funerum vulnere afflicta, ægrum spiritum trahens, non diu filiis supervixit. Cùm ex gente regiâ sola Nereis virgo, cum Laodamia sorore superesset, Nereis nubit Geloni Siciliæ regis filio; Laodamia autem cùm in arma Dianæ confugisset, concursu populi interficitur. Quod facinus dii immortales assiduis cladibus gentis, & prope interitu totius populi vindicaverunt. Nam sterilitatem, famémque passi, intestinâ discordiâ vexati, externis ad postremum bellis penè consumpti sunt: Milóque Laodamiæ percussor in furorem versus, nunc ferro, nunc saxo, in summa dentibus laceratis

An. M 3819 Ol. 136. 2. Urb. C. 518. Ant. C. 233

visceribus, duodecimâ die interiit. His in Epiro gestis, interim in Macedoniâ Demetrius rex, relicto filio Philippo, parvulo admodùm, decedit. Cui [3] Antigonus tutor datus, acceptâ in matrimonium matre pupilli, regem se constitui laborabat. Interjecto deinde tempore, cùm seditione minaci Macedonum clausus in regiâ teneretur, in publicum sine satellitibus procedit, projectóque in vulgus diademate ac purpurâ, *dare hæc* eos *alteri* jubet, *qui aut imperare illis nesciat, aut cui parere ipsi sciant:* *b* *se adhuc invidiosum illud regnum, non voluptatibus,*

INTERPRETATIO.

a Non diu superstes fuit filiis, languida & afflicta ob mortem duorum filiorum.
b Se periculis & laboribus toleratis, non voluptatibus, sentire quòd administret regnum illud, propter quod tanto odio habeatur.

NOTÆ.

1. Parricidio.] Quia Romulus fratrem Remum necari jusserat.

2. Principes Græciæ.] Apud Strabonem testatur Ephorus, gentem illam paruisse nemini; sed propter asperitatem locorum, fortitudinémque bellicam, semper indomitam mansisse.

3. Antigonus tutor.] Et Doson etiam nuncupatus, quòd multa promitteret, & non semper staret promissis; & Euergetes, "ex Suidâ," quòd, victo Cleomene, Spartâ potitus, maxima beneficia Spartanis contulerit.

sed

sed laboribus ac periculis sentire. Commemorat deinde beneficia sua; *ut defectionem sociorum vindicaverit: ut* [1] *Dardanos, Thessalósque exultantes morte Demetrii regis compescuerit: ut denique dignitatem Macedonum non solùm defenderit, verùm etiam auxerit. Quorum si illos pœniteat, deponere se imperium, & reddere illis munus suum: ipsi regem quærant, cui imperent.* Cùm populus pudore motus recipere eum regnum juberet, tamdiu recusavit, quoad seditionis auctores supplicio traderentur.

CAP. IV. Post hæc [2] bellum Spartanis infert; qui soli Philippi Alexandrîque bellis, & imperium Macedonum, & omnibus metuenda arma contempserant. Inter duas nobilissimas gentes bellum, summis utrimque viribus fuit; cum hi pro vetere Macedonum gloriâ, a illi non solum pro illibatâ libertate, sed etiam pro salute certarent. [3] Victi Lacedæmonii, non ipsi tantum; sed etiam conjuges liberique, magno animo fortunam tulêre. Nemo quippè in acie saluti pepercit; nulla amissum conjugem flevit: filiorum mortem senes laudabant; patribus in acie cæsis filii gratulabantur; suam vicem omnes dolebant, quòd non ipsi pro patriæ libertate cecidissent. Patentibus omnes domibus saucios excipiebant, vulnera curabant, lassos reficiebant. Inter hæc nullus in urbe strepitus, nulla trepidatio; magisque omnes publicam, quàm privatam fortunam lugebant. Inter hæc [4] Cleomenes rex post multas hostium cædes, toto corpore, suo pariter & hostium cruore madens supervenit; ingressúsque urbem, non humi consedit, non cibum aut potum poposcit, non denique armorum onus deposuit; sed [5] acclinis parieti, cum [6] quatuor millia sola ex pugnâ superfuisse conspex-

Antigonus in Spartanos bellum gerit, & moritur.

An.M.3832. Ol. 139. 3. Urb.C.531. Ant.C.220.

INTERPRETATIO.

a Illi non modò pro libertate, quam semper conservaverant illibatam, dimicarent, sed etiam pro salute.

NOTÆ.

1. Dardanos.] Qui cum Thessalis juncti, mortuo Demetrio Gonatæ filio, in Macedoniam irruperant.

2. Bellum Spartanis infert.] Sic se res habuit. Cùm Ætoli Achæos odissent pessimè, in odii societatem traxerunt Cleomenem, qui, multis in præliis Achæis fusis, multas cepit urbes: quare Aratus Sicyonius, Achæorum Prætor, Antigonum, Cleomenes Euergetem in auxilium accersivit. Hæc Plutarchus & Polybius. Sed Plutarchus, Philarchi historiam secutus, infensus est Arato, quòd Antigonum evocârit: Polybius verò Arati commentariis usus iratus est Cleomeni, quòd Megalopolim ejus patriam everterit.

3. Victi Lacedæmonii.] Antigonus Acrocorintho, Argis & Mantineâ captis, adversùs Spartam cum 28 millibus movebat, cùm Cleomenes ubique victor, exercitu ad fauces, quæ Spartam ducunt, collocato, cum eo dimicavit. Acre diu & dubium certamen fuit phalangem inter & juventutem Spartanam: victis tandem Lacedæmoniis, fugit Cleomenes.

4. Cleomenes rex.] Tyrannum vocat Livius, quòd regiam potestatem Ephororum cæde, qui eam oppressam tenebant, sibi vindicaverit.

5. Acclinis parieti.] Non acclivis. Acclivis propriè de inanimatis, acclinis de animatis dicitur.

6. Quatuor millia.] Mercenarios, Spartanósque omnes, præter ducentos qui cum Cleomene fugerunt, in prælio cecidisse refert Plutarchus.

isset,

isset, [1] hortatur *ut se ad meliora reipublicæ tempora reservarent.* Tum cum [2] conjuge & liberis Ægyptum ad Ptolemæum [3] proficiscitur: a quo [4] honorificè suspectus, [a] diu in summâ dignatione regis vixit. Postremò post Ptolemæi mortem, à filio ejus cum omni familiâ [5] interficitur. Antigonus autem, cæsis occidione Spartanis, fortunam tantæ urbis miseratus, à direptione milites prohibuit; veniámque his qui superfuerant dedit, præfatus, *bellum se cum Cleomene, non cum Spartanis habuisse, cujus fugâ omnis ira ejus finita sit:* [b] *nec minori sibi gloriæ fore, si ab eo servata Lacedæmon, à quo solo capta sit, proderetur.* [6] *Parcere igitur se solo urbis ac tectis, quoniam homines, quibus parceret, non superfuissent.* Nec multò pòst ipse [7] decedit, regnúmque Philippo pupillo, annos XIV nato, tradidit.

INTERPRETATIO.

a Diu fuit in summâ dignitate apud regem.

b Et tam gloriosum sibi fore, si diceretur aliquando, quòd Lacedæmon servata fuerit ab ipso, à quo solo capta sit.

NOTÆ.

1. Hortatur ut se ad meliora reservarent.] Et Antigonum in urbe recipiant.

2. Conjuge & liberis.] Errat Justinus; illius enim uxor jam obierat, & liberos ipse cum matre suâ Cratesicleâ Ptolemæo obsides in Ægyptum miserat.

3. Proficiscitur.] Dum navim ad Gythium de nocte conscenderet, Therycionem, ut se occideret, hortantem contempsit.

4. Honorificè suspectus.] Ptolomæus, inquit Plutarchus, Cleomenis prudentiam, fortitudinem, & urbanitatem miratus, eum in honore habuit, illúmque annuis 24 talentis, stipendii nomine, concessis, in regnum restituturum se pollicitus est.

5. Interficitur.] Sosibii jussu conjectus in carcerem custodibus vino sepultis è custodiâ cum amicis stricto gladio erumpit, multisque occisis populum ad libertatem vocat, quem dum à rebus novis abhorrere sentit, ipse sibi, aliique pariter mortem sibi intulêrunt. " Ex Polybio & Plutarcho.

6. Parcere se.] Republicâ civibus redditâ, & sacro diis facto, tertio die recessit.

7. Decedit.] Captâ Lacedæmone, cùm audisset vastari à Barbaris Macedoniam, continuò, licet jam correptus morbo, in eos profectus est: commissoque prælio, dum magnâ voce milites hortatur, clamoribus pulmonem dirupit Ita Plutarchus. Ex aliis tamen partâ victoriâ, dum præ lætitiâ ingeminat, " O faustum diem! ruptâ venâ, vim tantam sanguinis effudit, ut acri correptus febri, pauló pòst expiravit.

LIBER XXIX.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Orbis multa imperia novâ regum successione mutantur, nominatim in Africâ, Ægypto, Macedoniâ.*
2. *Philippus rex Macedoniæ, malo consilio impulsus, Romanis bellum inferre constituit.*
3. *Insanam hanc mentem speciosis verbis occultat.*
4. *Tandem apertus hostis apparet: unde cruentum bellum, ipsi Philippo perniciosum simul ac ignominiosum.*

CAPUT I.

Antigonus Ptolemæus, & alii reges moriuntur. An.M.3834 Ol. 140. 1. Urb.C.533. Ant.C.218.

ISDEM fermè temporibus prope universi Orbis imperia novâ regum successione mutata sunt. Nam & in Macedoniâ Philippus, mortuo Antigono tutore, eodémque vitrico, annorum quatuordecim regnum suscepit; & in Asiâ, [1] interfecto Seleuco, impubes adhuc [2] rex Antiochus [3] constitutus est: Cappadociæ quoque regnum Ariarathi, puero admodum, pater ipse tradiderat: Ægyptum, [4] patre ac matre interfectis, occupaverat Ptolemæus, cui ex facinoris crimine, cognomentum *Philopator* fuit. Sed & Spartani in locum Cleomenis suffecèrunt Lycurgum. Et, ne qua temporibus mutatio deesset, apud Carthaginienses quoque [5] ætate immaturâ dux Annibal constituitur, non

INTERPRETATIO.

a Et ut aliqua mutatio fieret hoc tempore apud omnes gentes, Annibal adhuc juvenis dux constitutus est apud Carthaginienses, non quòd non haberent duces seniores, sed quia sciebant illum à pueritiâ odisse pessimè Romanos.

NOTÆ.

1. Interfecto Seleuco.] Callinici filio, qui dum in Attalum, à quo Asia penè tota cis Taurum subacta fuerat, cum Achæo proficiscitur, superato Tauro monte, vel dolo appetitus, occisus est, ut habet Polybius: vel à Nicanore & ab Apaturio Gallo veneno sublatus est, uti narrat Appianus.
2. Rex Antiochus.] Magnus posteà nuncupatus.
3. Constitutus est.] Ab Achæo, qui, Apaturio & Nicanore trucidatis, Asiam omnem citra Taurum receperat. Ex Polybio.
4. Patre ac matre interfectis.] Quo nitatur auctore Justinus, incertum; nam illius patrem mortuum, non occisum, Plutarchus; morbo consumptum Polybius affirmat.
5. Ætate immaturâ.] Occiso nuper à Gallo quodam Asdrubale, suffectus est Annibal, natus annos viginti sex. Ex Polybio & Zonarâ.

penuriâ seniorum, sed odio Romanorum, quo imbutum eum [1] à pueritiâ sciebant. Fatale non tam Romanis, quàm ipsi Africæ malum. *a* His regibus pueris, etsi nulli senioris ætatis rectores erant, tamen in suorum quisque majorum vestigia intentis, magna indoles virtutis enituit. Solus Ptolemæus, sicut scelestus in occupando regno, [2] ità & segnis in administrando fuit. Philippum Dardani, cæterique omnes finitimi populi, quibus velut immortale odium cum Macedonum regibus erat, contemptu ætatis assiduè lacessebant. Contra, ille summotis hostibus, non contentus sua defendisse, ultrò etiam Ætolis bellum inferre gestiebat.

Philippus bellum Romanis inferre constituit.
An.M.3838
Ol. 141. 2.
Urb.C. 537.
Ant.C. 214.

CAP. II. Quæ agitantem illum [3] Demetrius rex Illyriorum, nuper [4] à Paulo Romano consule victus, supplicibus [5] precibus aggreditur, *injuriam Romanorum* querens: *qui non contenti Italiæ terminis, imperium spe improbâ totius Orbis amplexi, bellum cum omnibus regibus gerant. Sic* [6] *illos Siciliæ, sic* [7] *Sardiniæ,* [8] *Hispaniæque, sic denique totius*

INTERPRETATIO.

a Et illi reges pueri non haberent gubernatores senes, in illis tamen magna spes virtutum futurarum apparuit, dum quisque conatur sequi vestigia majorum suorum.

NOTÆ.

1. *A pueritiâ sciebant.*] Natus annos novem, dum Amilcari patri blanditur, ut duceretur in Hispaniam, quò erat ipse trajecturus: Amilcar Annibalem admotum altari, factis sacris, adegit, ut juraret se, cùm primùm ætate posset, hostem fore populo Romano. Ità Polybius, Livius, Zonaras & alii.

2. *Ità & segnis.*] De Ptolemæi vitiis agetur posteà.

3. *Demetrius rex Illyriorum.*] Pharius nuncupatus, qui, Corcyræ à Teutâ Illyriorum Reginâ Præfectus, eam tradidit Romanis, à quibus Illyrici parte donatus est. Ex Polybio.

4. *A Paulo Romano consule.*] Captâ septem diebus Dimalo urbe munitissimâ, Pharum versùs contra Demetrium Consul navigavit, & maximâ exercitûs parte in locis cavis abditâ, ipse cum paucis navibus in portum appulit, quarum paucitatem aspernatus Demetrius, dum extensionem prohibere conatur, ab iis, qui in sylvis latebant, à tergo oppugnatus victus est, & urbe pulsus, lembo ad Philippum fugit: ut narrat Polybius.

5. *Precibus aggreditur.*] Non à Demetrio, sed ab Annibale accensum in Romanos Philippum testantur Probus & Livius.

6. *Illos Siciliæ.*] Bellum primo Siculis à Romanis illatum est, dum Mamertinis auxilium ferunt contra Syracusanos, Hieronem, & Carthaginienses, quorum imperator Hanno Messanæ captus est.

7. *Sardiniæ.*] Quo Cornelius Scipio, dum Siciliam subegit Florus, bellum primus transtulit, & Hannone victo, urbem cepit Olbiam.

8. *Hispaniæ.*] Publius Scipio Consul, cui Hispania obvenerat, ubi vidit Annibalem post leve certamen, trajecto Rhodano, in Italiam descendere, Cneum fratrem cum parte copiarum misit in Hispaniam, tum ut veteres socios, ob desertum Saguntum alienatos, in officio retineret; tum ut Hispaniâ expelleret Asdrubalem: quod unà cum fratre præstitit: ita ut victi ab Annibale in Italia Romani, Carthaginienses in Hispaniâ vincerent.

Africæ

Africæ imperium affectantes, bellum cum Pœnis & Annibale suscepisse: sibi quoque non [2] *aliam ob causam, quàm quòd Italiæ finitimus videbatur, bellum illatum, quasi nefas esset, aliquem regem juxta imperii eorum terminos esse.* a *Sed & ipsi cavendum esse exemplum, cujus quanto promptius nobiliúsque sit regnum, tantò sit Romanos acriores hostes habiturus.* Super hæc *cedere se illi regno, quod Romani occupaverint,* profitetur, *gratiùs habiturus, si in possessione imperii sui, socium potiùs quàm hostes videret.* Hujuscemodi oratione impulit Philippum, ut, omissis Ætolis, bellum Romanis inferret, minùs negotii existimantem, quòd jam [3] victos ab Annibale apud [4] Thrasymenum lacum [5] audierat. Itaque, ne eodem tempore multis bellis detineretur, pacem cum Ætolis facit: b non quasi aliò bellum translaturus, sed ut Græciæ quieti consulturus, *quam nunquam in majori periculo fuisse* affirmabat. *Siquidem consurgentibus ab Occidente novis Pœnorum & Romanorum imperiis, quibus una hæc à Græciâ atque Asiâ sit mora, dum inter se bello discrimen imperii faciunt; cæterùm statim victoribus transitum in Orientem fore.*

INTERPRETATIO.

a Sed & ipsum debere sibi à Romanis cavere, quia illos habiturus erat hostes tantò ferociores, quantò regnum Macedoniæ sit aliis & nobilius & promptius ad bellum gerendum.

b Dicens se id facere, non ut transferret bellum in aliam regionem, sed ut consuleret saluti Græciæ, quam affirmabat nunquam fuisse expositam majori periculo: Carthaginienses enim & Romanos, quorum surgerent in Occidente nova imperia, impediri tantùm, quo minùs transeant in Græciam & Asiam, quia bellum inter se gerunt pro summo imperio: sed, finito bello, continuò victores illaturos arma contra populos Orientis.

NOTÆ.

1. Africæ.] L. Manlius & M. Attilius Consules, superatis navali prælio Hannone & Amilcare, non procul à Lilybæo, bellum primi in Africam transportârunt; unde Manlius, vastatis prope Carthaginem agris, cum multis captivis Romam rediit. Sed anno sequenti Attilius, tot victoriis elatus, à Xantippo Lacedæmonio. Carthaginiensium duce, dum sui castra negligentiùs tuentur, & victus, & captus est.

2. Aliam ob causam.] Demetrius beneficiorum, quæ à Populo Romano acceperat, oblitus, cùm inde Gallos, hinc Annibalem, Romanis exitium magnis cum copiis minitari cerneret; contra leges pacis, urbes ditionis Romanæ ultra Lissum subigere conatus est.

3. Victos ab Annibale.] Annibal, capto Sagunto, Alpibúsque superatis, cum 90 peditum millibus, 12 equitum, ter Romanos vicerat, bis Sempronium Consulem, semel ad flumen Trebiam, iterum ad Placentiam urbem, tertiò Flaminium ad lacum Thrasymenum, qui avidus pugnæ, ne collega Servilius partem gloriæ præriperet, commisso prælio ipse dum fortiter dimicaret, occisus est; Romani fugati, 15 millia cæsa, sex capta, ut pluribus narrat Polybius.

4. Thrasymenum.] Florentiam inter & Perusium. Hodie Lake of Perugia.

5. Audierat.] Argis Nemæos ludos spectabat, quando è Macedoniâ victos ab Annibale Romanos nunciatum est.

Consilium suum occultat.

CAP. III. *a Videre se* itaque, ait, *consurgentem in Italiâ nubem illam trucis & cruenti belli: videre tonantem ac fulminantem ab Occasu procellam, quam in quascunque terrarum partes victoriæ tempestas detulerit, magno cruoris imbre omnia fœdaturam. Frequenter Græciam ingentes motus passam, nunc Persarum, nunc Gallorum, nunc Macedonum bellis: b sed omnia illa levia fuisse existimaturos, si ea quæ nunc in Italiâ concurrat manus, extra terram illam se effuderit. Cernere se, quàm cruenta & sanguinaria inter se bella, utrique populi, viribus copiarum, & ducum artibus, gerant: c quæ rabies finiri solo partis alterius interritu sine ruinâ finitimorum non possit. Feros igitur animos victorum minùs quidem Macedoniæ, quàm Græciæ timendos, quia & remotior, & in vindictam sui robustior sit: scire tamen se eos qui tantis viribus concurrant, non contentos hoc fine victoriæ fore: metuendùmque sibi quoque certamen eorum, qui superiores extiterint.* Hoc prætextu finito cum Ætolis bello, nihil aliud quam Pœnorum Romanorúmque bella respiciens, singulorum vires perpendebat. *d* Sed nec Romani, tametsi Pœni & Annibal [1] in cervicibus erant, soluti metu Macedonico videbantur; quippe terrebat eos & vetus Macedonum devieti Orientis gloria, & Philippus studio Alexandri æmulationis incensus, quem promptum in bella indústriúmque cognoverant.

Bellum inter Philippum & Romanos.

CAP. IV. Igitur Philippus, cùm [2] iterato prælio victos à Pœnis Romanos didicisset, apertè hostem se his professus, naves, quibus in Italiam exercitum trajiceret, fabricare cœpit. Legatum deinde ad Annibalem,

INTERPRETATIO.

a Quare dixit videre se in Italiâ parari bellum cruentum & immane contra Græciam; videre se in Occidente quasi procellam quandam fœtam tonitru & fulminibus, quæ repletura sit multo sanguine illam regionem, in quam victores eam detulerint.

b Arbitraturos ea levia fuisse, si bella gerant extra Italiam illi exercitus, qui tunc ibi ineunt prælia.

c Quod bellum non possit finiri solâ clade vel Carthaginiensium vel Romanorum, sine ruinâ finitimorum populorum.

d Et Romani magis timebant, ne Philippus rex Macedonum ipsis bellum inferret, quia Annibal victor minabatur cum valido exercitu urbis destructionem.

NOTÆ.

1. In cervicibus erant.] Annibal multis præliis victor Romæ cum potentissimo exercitu imminebat.

2. Iterato prælio.] Prælium illud datum est ad Cannas celebratissimum, in quo vicit Annibal, & Varronis Consulis temeritate, qui invito collegâ Paulo Æmilio pugnam iniit, dum ventus & pulvis suorum ora verberaret; & Numidarum perfidiâ, qui simulato transfugio, postquam in mediam Romanorum aciem accepti sunt, pugnantes à tergo Romanos adorti, vertêrunt in fugam; peditum 40 millia, equitum 2700 cecidêre, tantáque equitum Romanorum multitudo cæsa, ut annulorum modius unus, ex Plutarcho, duo ex Floro, tres ex Eutropio, Carthaginem missi sunt. Consul ipse Paulus cùm fugere recusâsset, in acie periit, Varro verò Venusiam se recepit.

›alem, jungendæ societatis gratiâ, cum epistolis mittit: [1] qui com- An.M.3839
ehensus, & ad senatum perductus, [2] incolumis dimissus est, *a* non in Ol. 141. 2.
norem regis, sed ne dubius adhuc, indubitatus hostis redederetur. Urb. C. 538.
›steà verò cùm Romanis nuntiatum esset, in Italiam Philippum copias Ant. C. 213.
ijecturum, [3] Lævinum prætorem cum instructis navibus ad prohi-
ndum transitum mittunt. Qui cùm in Græciam trajecisset, multis
omissis impellit [4] Ætolos bellum adversùs Philippum suscipere. Phi-
›pus quoque Achæos in Romanorum bella sollicitat. Intereà & Dar-
ıi Macedoniæ fines vastare cœpêrunt, abductisque xx millibus capti-
rum, Philippum à Romano bello ad tuendum regnum revocavêrunt.
um hæc aguntur, Lævinus prætor, junctâ [5] cum Attalo rege societate,
Græciam populatur. Quibus cladibus perculsæ civitates, auxilium
ᵗtentes, Philippum legationibus fatigant: nec non & Illyriorum reges,
teri ejus hærentes, assiduis precibus promissa exigebant. Super hæc
ıstati Macedones ultionem flagitabant. Quibus tot tantisque rebus
bsessus, cui rei primùm occurreret, ambigebat: omnibus tamen prope-
iem auxilia se missurum pollicetur; non quia facere posset quæ pro-
ıittebat; sed ut spe impletos in societatis jure retineret. Prima ta- An M 3850
ıen illi expeditio adversùs Dardanos fuit: *b* qui absentiam ejus aucu- Ol 144. 1.
Urb C 549.
Ant. C. 202

INTERPRETATIO.

a Non ut regem honoraret, sed ne Philippus, de quo dubitabat an vellet ›si bellum inferre, impelleretur ad bellum inferendum.

b Qui, expectantes tempus quo abesset à regno Philippus, habebant exer-itum majorem paratum ad subigendam Macedoniam.

NOTÆ.

1. Qui comprehensus.] Dum Xenophanes, legationis princeps, Capuam ›etit cum sociis, incidit in præsidia Romana, deductúsque ad Lævinum Præ-›rem, à Philippo missum se finxit ad societatem cum populo Romano fir-ıandam: quare iis dedit Lævinus, qui Romam eos comitarentur: sed ille, eceptis custodibus, convenit Annibalem, cum quo inito fœdere jam Mace-oniam repetebat, cùm iterùm à classe Romanâ deprehensus, Romam mitti-ur. Hæc Livius, Florus, & Zonaras.

2. Incolumis dimissus est.] Legati Philippi in vincula conjecti, Annibalis erò sub hastâ venditi, ut Auctor est Livius.

3. Lævinum prætorem.] Qui Brundusinæ classi præfectus, civibus Orici, ıuæ civitas est in Epiro, tulit auxilium: cûmque Philippus Apolloniam ob-ideret, mille in urbem militibus clam immissis, noctu eruptione factâ truci-lavit hostes, eorúmque castra diripuit, dum Philippus rex seminudus fugit d classem, eâque ipsius jussu combustâ, in Macedoniam cum exercitu se re-epit. Ità Livius.

4. Ætolos.] Quos, licèt novo fœdere cum Philippo junctos, ad bellum im-›ulit: dum & Capuam & Syracusas à Romanis captas prædicat, & Zacyn-hum aliásque urbes à se captas illis pollicetur.

5. Cum Attalo rege.] Qui eò facilius cum Romanis fœdus iniit, quòd ab Antiocho Magno sibi metueret.

6. Græciam populatur.] Captis à Lævino Zacyntho & Anticyrâ, Consul Sulpicius Philippum de Ætolis nuper victorem in Elide superavit; Græciám-que omnem, hinc ipse captâ Oreo, inde Attalus expugnatâ Opunte, diripuit.

pantes,

partes; majore belli mole Macedoniæ imminebant. [1] Cum Romanis quoque pacem facit, contentis interim bellum Macedonicum distulisse; [2] Philopœmeni Achæorum duci, *a* quem ad Romanos sociorum animos sollicitare didicerat, insidias prætendit. Quibus ille cognitis, vitatísque, discedere ab eo Achæos auctoritate suâ coëgit.

INTERPRETATIO.

a Insidias struit Philopœmeni, quem audierat solicitare animos sociorum, ut Romanis faverent,

NOTÆ.

1. Cum Romanis quoque pacem.] Desertos à Romanis alio bello occupatis Ætolos Philippus ad pacem compulerat, quam ut disturbaret, Sempronius Sulpicii successor Apolloniam vexabat: sed pacem petenti Philippo, & Epirotarum precibus, & jussu Senatûs, contulit.

2. Philopœmeni Achæorum duci.] Quorum respublica multis urbibus cum in Achaiâ, tum in Peloponneso constabat; illius auctor fuit Aratus Sicyonius, propagator Philopœmen, & defensor Lycortas.

LIBER XXX.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Ptolemæi regis Ægypti luxuria, vecordia, & paricidia.*
2. *Miserrimus Ægypti status sub turpissimo principe: ejus meretrix, & lenones crudeli fato pereunt.*
3. *Mortuo Ptolemæo, Romani tutelam pupilli adversùs Antiochum Syrum & Philippum Macedonem suscipiunt: Philippúmque priùs bello reducunt ad humiliorem mentem.*
4. *Terræ motus ingentes. Romani pacem repudiant. Philippus & Flaminius suos ad pugnam accendunt. Macedonas Romana fortuna vincit, Philippus spoliatur.*

CAPUT I.

Ptolemæi luxuria & crudelitas.

PHILIPPO in Macedoniâ magnis rebus intento, in Ægypto Ptolemæi diversi mores erant. *a* Quippe regno [1] paricidio parto, & ad necem utriúsque parentis, cæde etiam fratris adjunctâ, velut rebus

INTERPRETATIO.

a Nam postquam regnum sibi comparavit per mortem illatam patri & matri, occidit etiam fratres, & se dedit voluptatibus, quasi rebus feliciter gestis.

NOTA.

1. Paricidio parto.] Illum paricidii falsò insimulat Justinus, ut supra dictum est.

feliciter

felicitet gestis, luxuriæ se tradiderat; regisque mores omnis sequuta regia erat. Itaque non amici tantum præfectique, verùm etiam omnis exercitus, depositis militiæ studiis, otio ac desidiâ corrupti marcebant. Quibus rebus cognitis, Antiochus rex Syriæ, veteri inter se regnorum odio stimulante, repentino bello [1] multas urbes ejus oppressit, ipsamque Ægyptum aggreditur. Trepidare igitur Ptolemæus, [2] legationibus missis, quoad vires pararet, morari Antiochum. Magno deinde in Græciâ exercitu conducto, [3] secundùm prælium facit, spoliassetque regno Antiochum, si fortunam virtute juvisset. Sed contentus recuperatione urbium quas amiserat, [4] factâ pace, avidè materiam quietis arripuit; revolutúsque in luxuriam, [5] occisâ Eurydice uxore, eâdemque sorore suâ, Agathoclæ meretricis illecebris capitur. Atque ita omnem magnitudinem nominis ac majestatis oblitus, noctes in stupris, dies in conviviis consumit. Adduntur instrumenta luxuriæ tympana & [6] crepundia; nec jam spectator rex, *a* sed magister nequitiæ, nervorum oblectamenta modulatur. Hæc primò laborantis regiæ tacitæ pestes & occultæ fuêre.

An.M.3833 Ol. 139. 4. Urb.C.532. Ant.C 219.

CAP. II. Deinde crescente licentiâ, jam nec parietibus regiæ domûs contineri meretricis audacia potest: quam proterviorem sociata cum Agathocle fratre, ambitiosæ pulchritudinis scorto, quotidiana regis stupra faciebant. Accedebat & mater Oenanthe quæ geminæ sobolis illecebris devinctum regem tenebat. Itaque non contentæ rege, jam etiam regnum possident, jam in publico visuntur, jam salutantur, jam comitantur. Agathocles, regis lateri junctus, civitatem regebat: tribunatus, præfecturas, & ducatus mulieres ordinabant; nec quisquam

Ejus meretrix & lenones pereunt. An M 3834. Ol. 140. 1. Urb.C.533. Ant.C.218.

INTERPRETATIO.

a Sed ipse, docens alios artem capiendæ voluptatis, tractat chordas instrumentorum musicorum, ut se oblectet.

NOTÆ.

1. Multas urbes ejus oppressit.] Perfidiâ Theodoti Ætoli, qui Ptolemæi nomine Cœlosyriæ præpositus Ptolemaïdem, Tyrum aliásque Syriæ & Phœniciæ urbes, Antiocho tradidit.

2. Legationibus missis.] Consilium Sosibii secutus, penes quem erat summa rerum potestas, dum in deliciis languerat Ptolemæus.

3. Secundum prælium.] De victoria nuper in Ptolemæi ducem Nicolaum relatâ elatus Antiochus, Ptolemæo ad Raphiam, non procul à Gaza, occurrit: utrique militum numerus ferè par; 73 peditum millia, sex equitum; huic elephanti 78, illi 102; jámque, fugatis Ptolemæi elephantis, in Antiochum victoria inclinabat, cùm Ptolemæi soror Berenice obambulans exercitum, crinibus solutis, magnum victoriæ momentum, tam lacrymis, tum precibus attulit, ex Polybio.

4. Factâ pace.] Vèritus Antiochus, ne suos alienarat adversis præliis, cùm præsertim Achæum haberet in suo imperio tyrannum; legatis ad Ptolemæum missis, pacem obtinuit.

5. Occisâ Eurydice.] Ob zelotypiam concubinarum.

6. Crepundia.] Vulgò "tripudiæ," hoc est crepitacula, crotala, sistra Ægyptiaca, quibus in choreis utebantur Veteres. Sunt Plauto instrumenta puerilia.

" Ut faciam quasi puero in collo pendeant crepundia."

in

An.M.3850 Ol. 144. 1. Urb.C.549. Ante C.202

in regno suo minùs, quam ipse rex poterat. Cùm interim, relicto quinquenni Eurydice sorore filio, moritur: sed mors ejus, dum pecuniam regiam mulieres rapiunt, & imperium, initâ cum perditissimis societate, occupare conantur, diu occultata fuit. Re tamen cognita, concursu multitudinis, & [1] Agathocles occiditur, & [2] mulieres in ultionem Eurydices patibulis suffiguntur. Morte regis, supplicio meretricum velut expiatâ regni infamiâ, legatos Alexandrini ad Romanos misêre, orantes *ut tutelam pupilli susciperent; tuerenturque regnum Ægypti, quod jam Philippum & Antiochum*, [3] *factâ inter se pactione, divisisse dicebant.*

Romani tutelam suscipiunt ejus filii.

An M.3851 Ol. 144. 2. Urb.C.550. Ant.C.201.

CAP. III. Grata legatio Romanis fuit, causam belli adversùs Philippum quærentibus, [4] qui insidiatus eis, temporibus Punici belli, fuerat. Huc accedebat, [5] quòd, Pœnis & Annibale superato, nullius magis arma metuebant, *a* reputantibus, quantùm motum Pyrrhus parva manu Macedonum in Italiâ fecisse, quantâsque res Macedones in Oriente gessissent. Mittuntur itaque legati, qui Antiocho & Philippo denuntient, *regni Ægypto abstineant*. Mittitur & [6] M. Lepidus in Ægyptum, qui tutorio nomine regnum pupilli administret. Dum hæc aguntur, interim legationes Attali regis, & Rhodiorum, injurias Philippi querentes, Romam venêrunt. *b* Quæ res [7] omnem cunctationem Macedonici belli senatui exemit. Statim igitur, titulo ferendi sociis auxilii, bellum adversùs Philippum decernitur, legionesque cum consule in Macedoniam mittuntur. Nec multo pòst tempore, [8] tota Græcia,

An.M.3854 Ol. 145. 1. Urb.C.553. Ante C.198

INTERPRETATIO.

a Dum apud se reputant quantum bellum Pyrrhus excitâsset in Italiâ cum parvo exercitu Macedonum.

b Quod effecit ut Senatus sine ullâ cunctatione indiceret bellum Philippo Macedoniæ regi.

NOTÆ.

1. Agathocles occiditur.] Orto inter ipsum & Tlepolemum, qui etiam regis pueri tutor erat, dissidio; dum Macedones, qui Alexandriæ habitabant præsidium, ad se allicere conatur, ab iis contemptus, cum puero fugit in Palatii intima: sed continuò, portis diruptis, vi retractus confoditur.

2. Et mulieres.] Oenanthe, ejúsque filia Agathoclea, & Philæmnen, cui occidendæ reginæ negotium commissum fuerat, ut ait Polybius.

3. Factâ inter se pactione.] Ptolemæi imperium ita partiti sunt, ut post victoriam, Syria & Phœnice Antiocho, Philippo verò Ægyptus & Caria cederet.

4. Qui insidiatus eis.] Ob socios populi Romani ab eo vexatos, missáque in Africam, duce Sopatre, Carthaginiensibus quatuor peditum millia.

5. Quòd Pœnis & Annibale superato.] Non planè id temporis devictus Annibal, qui hoc tantùm anno egressus Italiâ in Africam rediit, ubi necdum cum Scipione de rerum summâ contenderat.

6. Marcus Lepidus.] Duobus annis post missus est, confecto bello Punico secundo.

7. Omnem cunctationem.] Populus tamen, belli diuturni labore fessus, à novis prælii abhorrebat; sed Sulpicii Galbæ, cui hoc bellum commissum fuerat, auctoritate persuasus, tandem consensit.

8 Tota Græcia.] Philippus cœpit à Græcis despici, ubi Athenarum obsidione solutâ, sæpiùs cum suorum fugâ, levibus velitationibus contendit.

fiduciâ

fiducia Romanorum, adversùs Philippum, spe pristinæ libertatis erecta, bellum ei intulit: Atque ita, cùm rex undique urgeretur, pacem petere compellitur. Deinde, cùm expositæ conditiones pacis à Romanis essent, repetere sua & Attalus, & [1] Rhodii, & Achæi, & [2] Ætoli cœpêre. *a* Contrà Philippus *adduci se posse, ut Romanis pareat,* concedebat; *cæterum indignùm esse, Græcos à Philippo, & Alexandro majoribus suis victos, & sub jugum Macedonici imperii subactos, veluti victores, leges pacis sibi dicere, quibus priùs sit servitutis ratio reddenda, quàm libertas vindicanda.* Ad postremum tamen, petente eo, induciæ duorum mensium datæ, ut pax, quæ in Macedoniâ non veniebat, Romæ à senatu peteretur.

Philippus à Flaminio vincitur
An. M 3856
Ol. 145. 3.
Urb. C. 555.
Ant. C. 196

CAP. IV. Eodem anno inter insulas [3] Theramenum & Therasiam medio utriúsque ripæ & maris spatio, [4] terræ motus fuit: in quo, cum admiratione navigantium, repentè ex profundo cum calidis aquis insula emersit. In Asiâ quoque eâdem die idem motus terræ Rhodum multásque alias civitates, gravi ruinarum labe concussit, quasdam solidas absorbuit. Quo prodigio territis omnibus, *b* vates cecinêre, *oriens Romanorum imperium vetus Græcorum ac Macedonum voraturum.* Interim à senatu [5] repudiatâ pace, Philippus in societatem belli Nabin tyrannum [6] solicitat. Atque ita, cùm in aciem exercitum, [7] instructis è diverso hostibus produxisset, hortari suos cœpit, referendo *Persas,*

INTERPRETATIO.

a Contrà. Philippus contendebat se posse adduci, ut Romanis pareat; sed non posse tolerare, ut Græci superati à Philippo & Alexandro majoribus suis, & subacti à Macedonibus, præscribant ipsi leges pacis; cùm debeant potiùs solvere tributa ob servitutem imposita, quàm velle se vindicare in libertatem.

b Vates respondêrunt quòd antiquum Græcorum & Macedonum imperium delendum esset ab imperio Romanorum nascente.

NOTÆ.

1. Rhodii.] A quibus & adjuti nuper Athenienses, & Philippus victus navali prælio.

2. Ætoli.] Qui junxerunt se Romanis, rupto fœdere quod cum Phillippo nuper inierant.

3. Theramenum.] Eam Thera vocat Strabo.

4. Terræ motus.] Licèt id etiam Plinius ad hoc ferè tempus referat, multis tamen annis priùs contigit, si Eusebio & Polybio credimus.

5. Pace repudiatâ.] Philippus, jam semel à Quinto victus, pollicitus fuerat se Romanis totâ Illyrici orâ; Ætolis Pharsalo & Larissâ; Rhodiis, regione, quam Berœam vocant; Achæis Corintho & Argis cessurum: cùm verò, pace concessâ, Demetriadem, Chalcidem & Corinthum retinere vellet, tanquam Græciæ compedes; conquesti sunt apud Senatum eâ de re Græcorum legati: quare liberum pacis & belli arbitriam Flaminio permissum est, qui gloriæ cupidus pacem repudiavit.

6. Solicitat.] Argósque tuendum tradidit: sed ille, urbe direptâ, à Romanis stetit.

7. Instructis è diverso, &c.] Ex improviso prælium initum est. Quintus ubinam hostis castra haberet incertus, qui cautè explorarent loca, mille velites mi-

Bactros, Indósque, & omnem Asiam Orientis finem à Macedonibus perdomitam; [a] *tantòque fortiùs hoc bellum quàm illa sustinendum, quantò sit libertas imperio carior.* Sed & Flaminius Romanus consul relatione rerum recentissimè gestarum suos stimulabat in prælium, ostendendo, *hinc* [1] *Carthaginem cum* [2] *Siciliâ, inde Italiam &* [3] *Hispaniam Romanâ virtute perdomitas: nec Annibalem quidem Alexandro Magno post ponendum, quo Italiâ pulso, Africam ipsam tertiam partem mundi superaverint. Sed nec Macedonas veteri famâ, sed præsentibus viribus æstimandos, quia non cum Alexandro Magno, quem invictum audierant, nec cum exercitu ejus, qui totum Orientem devicerat, bellum gerant; sed* [4] *cum Philippo puero immaturæ ætatis, qui regni terminos adversùs finitimos ægrè defendat, & cum his Macedonibus, qui non ita pridem prædæ Dardanis fuêrunt. Illos majorum decora, se suorum militum commemorare. Non enim alio exercitu Annibalem & Pœnos, & totum fermè Occidentem, sed his ipsis, quos in acie habebat, militibus, subactos.* His adhortationibus utrinque concitati milites prælio concurrunt alteri Orientis, alteri Occidentis imperio gloriantes; [b] ferentésque in bellum, alii majorum suorum antiquam & obsoletam gloriam, alii virentum recentibus experimentis virtutis florem. Sed Macedonas [5] Romana fortuna vicit. [6] Fractus

INTERPRETATIO.

a Et hoc bellum sustinendum esse tanto generosiùs quam illa antiqua, quantò fortiùs debeant defendere libertatem, quàm imperium.

b Excitati ad bellum fortiter gerendum, alii propter gloriam olim partam à suis majoribus, alii propter fortitudinem nuper in tot præliis exhibitam.

NOTÆ.

sit; sed imprudentes, ob tenebras ejus diei, in insidias Macedonum incidunt, à quibus lacessiti auxilium à Flaminio obtinent; dùmque hinc & inde pugnatur acriter, Quintius, eductis copiis, aciem instruit; Philippus etiam cùm Romanos à suis collibus dejectos cerneret prælii subiit aleam. Hæc multis Polybius.

1. Carthaginem.] Cui victo in Africâ Annibale, duris conditionibus pax fuerat concessa.

2. Siciliâ.] Quæ, captis à Marcello Syracusis, in Romanorum potestatem tota venerat.

3. Hispaniam] Cujus partem maximam primùm P. & Cn. Scipiones, tum Cornelius Scipio, capta novâ Carthagine, subegerat.

4. Cum Philippo puero.] Longè fallitur Justinus: nec enim puer tam erat Philippus, qui natus annos 38, à 24 annis regnaret, cum ipse Flaminius vix trigesimum secundum annum attigisset, testibus Livio & Plutarcho.

5. Romana fortuna vicit.] Dum in dexterâ parte hostes vincit Flaminius, lævam aciei partem Philippus proterit. Sed, ubi Tribunus Philippum ultra reliquam aciem longiùs progressum animadvertit, continuò in terga victorum cum suis sævire cœpit: quod magnum momentum attulit victoriæ: Ad Cynocephalas in Thessaliâ pugnatum est. Polybius.

6 Fractus itaque bello.] Amissis castris, octo millibus è suis cæsis, quinque captis. Larissam versùs fugit, ubi, cùm audiret urbes circum jacentes cessisse victori, misit caduceatorem cum filio Demetrio obside; cujus precibus concessis à Flaminio induciis, Legati Romam de pace missi sunt. Ità Zonaras.

itaque

itaque bello Philippus, pace à Flaminio consule petitâ, [1] nomen quidem, regium retinuit; *a* sed [2] omnibus Græciæ urbibus, velut regni membris, extra terminos antiquæ possessionis amissis, solam Macedoniam retinuit, [3] Offensi tamen Ætoli, quòd non ex arbitrio eorum Macedonia quoque adempta regi, & data sibi in præmium belli esset, legatos ad Antigonum mittunt, qui eum adulatione magnitudinis, in Romana bella, spe societatis universæ Græciæ, impellerent.

INTERPRETATIO.

a Sed retinuit solam Macedoniam, amissis omnibus urbibus Græciæ, quæ, cum sitæ essent extra terminos antiquæ Macedoniæ, illius partes non censebantur.

NOTÆ.

1. Nomen quidem regium.] Veteri Macedoniæ imperare permissus est.

2. Omnibus Græciæ urbibus.] Præcipuè Corintho Achæis redditâ. Demetrias verò & Chalcis à Romanis retentæ, donec bellum cum Antiocho gereretur, aliique Græciæ populi in libertatem restituti; dum in ludis Isthmiacis, prope Corinthum, Quintus, cæterique Romani, sederent; in mediam arenam præco cum tibicine processit, & pronunciavit; Senatus Romanus, & Titus Quintus imperator, Philippo Macedonibúsque devictis, liberos esse, suísque legibus vivere jubet, Corinthios, Phocenses, &c. aliósque Græciæ populos. Quod tantus adstantium clamor excepit, ut supra stadium volantes corvi in terram deciderint. Ita Polybius & Plutarchus.

3. Offensi tamen Ætoli.] Qui Macedonum regnum ideò volebant exscindi penitus, quòd ab iis primum Græcia servitutis jugo fuisset oppressa.

LIBER. XXXI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Romani Antiochum Syrum legatione coërcent. À Nabide Græciam liberari jubent. Annibalis nomen Romanis formidabile.*
2. *Annibal, Romanorum insidias fugiens, ad Antiochum cursum dirigit.*
3. *Nabis duobus præliis fractus, post Romanorum discessum, arma movet; Annibalis ad Antiochum de opprimendis Romanis consilium.*
4. *Carthaginienses ab Antiocho solicitati rem Romanis significant, qui politico stratagemate Annibalem ab Antiocho divellunt.*
5. *Iteratum Annibalis consilium de bello in Italiâ Romanis inferendo.*
6. *Antiochi adulatores Annibalis sana consilia rident: inde subversio Antiochi, qui terrestri & navali prælio à Romanis superatur.*
7. *Scipiones, ducto in Africam exercitu, pacis leges Antiocho præscribunt, quas ipse repudiat.*

8. *Bello reparato, & pugnâ commissâ, cæsis quinquaginta Asiaticorum millibus, Antiochus subactus pacem petit, & obtinet.*

CAPUT I.

Romani Antiochum legatione & Nabide Græciam liberari jubent. An.M 3856 Ol. 145. 3. Urb. C. 555 Ant.C. 196.

MORTUO Ptolemæo [1] Philopatore, rege Ægypti, contemptâque parvuli filii ejus ætate, qui, in spem regni relictus, prædæ etiam domesticis erat; Antiochus rex Syriæ [2] occupare Ægyptum statuit. *a* Itaque [3] Phœnicen, cæterásque Syriæ quidem, sed juris Ægypti, civitates cùm invasisset, [4] legatos ad eum senatus mittit, qui denunciarent ei, *b abstineret regno pupilli, postremis patris precibus fidei suæ traditi.* Quibus spretis, interjecto tempore [5] alia legatio supervenit, quæ, omissâ pupilli personâ, *civitates, jure belli factas populi Romani, in integrum restitui jubebat.* Abnuenti bellum denuntiatum: quod ille facilè susceptum infeliciter gessit. Eodem tempore & Nabis tyrannus multas [6] Græciæ civitates occupaverat. Igitur senatus, ne uno tempore duplici bello Romanæ vires detinerentur, scripsit Flaminio, *si ei videatur, sicuti Macedoniam à Philippo, ita* [7] *Græciam à Nabide liberet.* Ob quam causam imperium ei prorogatum est. Terribile quippe Antiochi bellum

INTERPRETATIO.

a Cùm occupasset Phœnicem, & alias Syriæ urbes, quæ pertinebant ad regem Ægypti.

b Ut non invaderet regnum pupilli Ptolemæi, qui precibus patris morientis commendatus fuerat fidei populi Romani.

NOTÆ.

1. Philopatore.] Sic dictus est ironicè, quòd patrem, matrem, fratrémque interfecerit.

2. Occupare Ægyptum.] Fœdere cum Philippo Macedone sancito, ambo opes & provincias Ægypti inter se partiti sunt, ut narrat Livius.

3. Phœnicen.] Recuperatis Cœlosyriæ & Samariæ urbibus ad fontes usque Jordanis victòque Scopâ Ptolemæi duce, Sidonem obsedit, quam & diuturnâ obsidione, & gravi fame victus Scopas reddidit, & postea eum sociis nudus dimissus est. ex Josepho & Hieron.

4. Legatos ad eum.] Marcus Lepidus in Ægyptum missus est, ut regis pueri curam gereret.

5. Alia legatio supervenit.] Precibus Attali, qui per legatos questus est in Senatu, quòd, dum in bello Macedonico juverat Romanum Consulem, Antiochus regnum suum invasisset: Quare rogatus Antiochus, ut à regno Attali abstineret, ex illius finibus deduxit exercitum. Hæc Livius. Deinde cùm Græcas urbes in Asiâ occupâsset, jussus à Senatû eas restituere in libertatem, legationem sprevit, fretus societate Ætolorum, Nabidis & Annibalis.

6. Civitates occupaverat.] Præcipue Argos, urbem id temporis munitissimam.

7. Græciam à Nabide.] Flaminius conventum sociarum civitatum Corinthum indixit, in quo, explosâ Ætolorum oratione, bellum in Nabidem omnium consensu decretum est.

Annibalis

Annibalis nomen faciebat, *a* quem [1] æmuli ejus, *occultis mandatis cum Antiocho inîsse societatem,* apud Romanos criminabantur, negantes *eum æquo animo sub legibus vivere, assuetum imperio, & immoderatâ licentiâ militari: semperque, tædio quietis urbanæ, novas belli causas circumspicere:* Quæ, etsi falsa nuntiata fuissent, apud timentes tamen pro veris habebantur.

CAP. II. Denique senatus metu perculsus, ad speculandos actus Annibalis, [2] legatum in Africam Cnæum Servilium mittit; eique tacitis mandatis præcipit, *si posset, eum per æmulos ejus interficeret,* *b* *metúque invisi nominis tandem populum Romanum liberaret.* Sed res Annibalem non diu latuit, virum ad prospicienda cavendáque pericula peritum; nec minùs in secundis adversa, quàm in adversis secunda cogitantem. *c* Igitur, cùm totâ die in oculis principum legatique Romani, in foro Carthaginiensium obversatus in supremum fuisset, appropinquante vespere, [3] equum conscendit; [4] & rus urbanum, quod propter litus maris habebat, ignaris servis, jussisque ad portam revertentem opperiri, contendit. Habebat ibi nàves cum remigibus occulto sinu litoris absconditas: erat & grandis pecunia in eo agro præparata, ut cùm res exegisset, nec facultas fugam, nec inopia moraretur. *d* Lectâ igitur servorum juventute, quorum copiam [5] Italicorum captivorum numerus augebat, navem conscendit, cursumque ad Antiochum dirigit. Posterâ die civitas [6] principem suum, ac tum temporis consulem, in foro ex-

Annibal ad Antiochum fugit.
An M 3859
Ol. 146. 2.
Urb. C. 558.
Ant. C. 193

INTERPRETATIO.

a Quem æmuli ejus Carthaginienses accusabant apud Romanos, quasi inivisset societatem cum Antiocho per legatos clam missos.
b Et liberaret populum Romanum metu, quem illi dabat Annibal hostis illius infensissimus.
c Quare cùm tota die usque ad vesperam fuisset in foro Carthaginiensium coram primatibus civitatis & legatis Romanis.
d Conscendit navem cum servis, quos elegerat ex juvenibus, quorum numerum augebant multi capti in Italiâ.

NOTÆ.

1. Æmuli ejus.] Multi viri principes Carthagini jamdiu Annibalis familiam oderant pessimè, & ipse multorum animos offenderat, quòd & perpetuos anteà judices fecisset annuos, & vectigalia magistratibus eripuisset.
2. Legatum in Africam.] Tres Legatos numerat Livius, Caium Servilium, Claudium Marcellum, & Quintum Terentium Culleonem.
3. Equum conscendit.] Sub vesperam vestitu forensi ad portam cum duobus tantùm comitibus ignaris consilii tendit.
4. Rus urbanum.] Thapsum pervenit terrestri itinere, unde conscensâ navi in Cercinam insulam, inde Tyrum appulit, deinde Antiochiam petiit: unde filio Antiochi salutato, Ephesum, quò jam Antiochus pervenerat, contendit, teste Livio.
5. Italicorum captivorum.] Hoc vero simile non videtur, cum inter pacis conditiones, hanc Livius referat, ut Carthaginienses Romanis captivos omnes traderent.
6. Principem suum.] Erant Carthaginiensibus Suffetes, qui Consules Romanis; erat etiam Dictator, Quæstor, Prætor, Judices centum, & Senatus, qui senioribus triginta constabat, ut habet Livius multis in locis.

pectabant.

pectabat. Quem ut profectum nuntiatum est, non aliter quàm si capta esset omnes trepidavêre, exitiosámque sibi fugam ejus omi sunt. Legatus verò Romanus, quasi bellum jam illatum Italiæ ab A bale esset, tacitus Romam regreditur, [1] trepidúmque nuntium refe

Nabis victus bellum renovat. Annibalis de bello consilium.

CAP. III. Interim in Græciâ Flaminius, [2] junctâ cum quibus civitatibus societate, Nabidem tyrannum [3] duobus continuis pra subegit; *a* & [4] graviter fractum, velut exsanguem in regno reliq Sed [5] libertate Græciæ restitutâ, *b* deductisque ad urbibus præsid cum Romanos exercitus in Italiam reportatus esset, velut vacuâ rur possessione [6] sollicitatus, multas civitates repentino bello invasit. Q bus rebus exterriti [7] Achæi, ne vicinum malum etiam ad se serpe bellum adversùs Nabidem [8] decernunt, ducémque prætorem su Philopœmenem, insignis industriæ virum, constituunt: [9] cujus in bello tanta virtus enituit, ut opinione omnium [10] Flaminio Roma imperatori compararetur. Eodem tempore Annibal cùm ad Antioch pervenisset, velut deorum munus excipitur; *c* tantúsque ejus adve

INTERPRETATIO.

a Reliquit in regno victum in gravibus præliis,

b Cúmque milites revocati essent, qui relicti fuerant ad præsidia urbium.

c Et Rex Antiochus propter ejus adventum, tantum ardorem belli gere concepit, & spem victoriæ.

NOTÆ.

1. Trepidum nuntium refert.] Romani Annibalem etsi fractum senio, pro ni habebant, qui abesset nihil, nisi qui eum excitaret. Plutarchus.

2. Junctâ cum quibusdam.] Aderant Ætoli, Achæi, Athenienses, Rho Macedones, Thessali, & Eumenes.

3. Duobus præliis continuis subegit.] Dum Spartam obsideret Quintus, eru pentibus ex urbe hostibus secundâ usus est fortuna: sed hæc leviora prælia fregêrunt Nabidem.

4. Graviter fractum.] Quintius Gytheo occupato jam Spartam ceperat, vi pauci in angustiis Romanorum impressionem sustinebant, cùm Pythagoras ficia muris proxima incendi jussit; quo factum est, ut, cadentibus in Rom tectis, ipsi se in castra receperint. Nabis tamen, Romanorum fortitudine ter omnia permisit Quintio, qui, benignè usus victoriâ, eum Spartæ regnare v licèt Rex Agesipolis ab eo pulsus exularet. Ità Livius.

5. Libertate Græciæ restitutâ.] Vocato Corinthum Græcorum convent bertatem omnibus reddidit, & præsidiis deductis à Chalcide Acrocorintho Demetriade, in Italiam rediit.

6. Sollicitatus.] Ab Ætolis, qui impatientes otii Philippum, Antiochum, Nabidem in Romanos acuêrunt.

7. Achæi.] Achaia propriè dicitur regio septentrionalis secundum litus si Corinthiaci, ab Isthmo ad Eliorum agrum.

8. Decernunt.] Missis in Gytheum, à Nabide obsessum, militibus.

9. Cujus in eo bello tanta virtus.] Multis præliis propter Spartam Philo men Nabidem vicit, eóque ab Ætolis occiso, Achæis junxit Spartiatas co Ætolos, qui Spartam invadere cogitabant.

10. Flaminio Romano.] Qui victoriis, in Philippum & Nabidem relatis, m num nomen sibi confecerat.

lor animis regis accessit, ut non tam de bello, quàm de præmiis vic-riæ cogitaret. Sed Annibal, cui nota Romana virtus erat, negabat *primi Romanos nisi in Italiâ posse.* Ad hoc sibi centum naves, & de-m millia peditum, & [1] mille equites poscebat, *a* promittens *hâc manu minus bellum, quàm gesserit, Italiæ restauraturum,* & [2] *in Asiam gi sedenti, aut victoriam de Romanis, aut æquas pacis conditiones rela-rum: quippe* & [3] *Hispanis, bello flagrantibus, ducem tantùm deesse; Italiam notiorem sibi nunc, quàm pridem fuisse: sed nec Carthaginem ieturam, sociámque se ei sine mora præbituram.*

CAP. IV. Cùm regi consilia placuissent, mittitur Carthaginem unus comitibus Annibalis, qui in bellum cupidos hortetur, Annibalémque m copiis affuturum nuntiet: *b nihil* dicat, *partibus, nisi animos rthaginiensium deesse; Asiam,* & *vires belli,* & *sumptum præbitu-m.* Hæc cùm relata Carthaginem essent, nuncius ipse [4] ab inimicis nnibalis comprehenditur, & perductus in senatum cùm interrogare-r, *ad quem missus esset,* [5] Punico ingenio respondit, [6] *se ad univer-m senatum missum; nec enim hoc opus singulorum, sed universorum e.* Dùm multis diebus deliberant, *c* an eum Romam ad purgandam blicam conscientiam mittant, tacitus conscensâ nave ad Annibalem vertitur; quo cognito, Carthaginienses ultrò rem Romam per lega-m deferunt. Romani quoque ad Antiochum [7] legatos misêre, qui b specie legationis, & regis apparatum specularentur, & Annibalem

Carthaginienses de bello monent Romanos, qui Annibalem Antiocho suspectum reddunt.
An.M.3861
Ol. 146. 4.
Urb. C.560.
Ant. C.191.

INTERPRETATIO.

a Promittens se cum hoc exercitu excitaturum tantum bellum in Italiâ contra manos, quantum priùs gesserat; & se reportaturum de Romanis vel victoriam, l justas pacis conditiones, ad Antiochum in Asia quiescentem.
b Dicat nihil deesse principibus ad bellum paratis, nisi ut Carthaginienses illis veant; & Antiochum, regnantem in Asiâ, daturum & exercitus & sumptus ad llum gerendum.
c An eum mittant Romam, ut probent Romanis rempublicam non esse consci-a criminis Annibalis.

NOTÆ.

1. Mille equites.] De equitibus nihil habent Appianus & Livius, qui peditum illia sex decim Annibalem petiisse volunt.
2. In Asiam regi sedenti.] Auctor tamen fuit Antiocho, si Livio credimus, ut Græciam exercitum transportaret.
3. Hispanis bello flagrantibus.] Quibus acre bellum diu cum Catone fuerat, & iam nunc erat cum Fulvio Nobiliore.
4. Ab inimicis Annibalis.] Carthaginis cives duas in factiones erant divisi, quam altera Annibali infensissima, cujus princeps erat Hanno: altera ipsi favebat; uæ ab illius patre Amilcar, cognomento Barca, Barchina dicebatur.
5. Punico ingenio respondit.] Non quòd ille Pœnis esset, sed quòd inter Pœnos ersaretur: fuit enim Aristo mercator Tyrius, ex Appiano.
6. Se ad universum senatum.] Quo facilius Senatum populo suspectum redde-et, tabellas supra sedem magistratus sub vesperam suspendit, in quibus scripserat privatim ad neminem, sed ad senatum publicè missum: deinde tertià vigilia avem conscendit, auctore Livio.
7. Legatos misêre.] Publium Sulpicium, P. Villium, & P. Ælium. Addunt ivius, Appianus, Zonar. & Valer. Max. Africanum, qui, dum cum Annibale

aut

aut Romanis mitigarent, [a] aut assiduo colloquio suspectum invisúmque regi redderent. Itaque legati cùm [1] Ephesi convenissent ad Antiochum, mandata ei senatûs tradunt. Dum responsum expectant, omnibus diebus assidui circa Annibalem fuêre: dicentes *timidè eum patriâ recessisse, cùm pacem Romani, non tam cum republicâ ejus, quàm cum eo factam, summa fide custodiant: nec bella eum Romanorum magis odio, quàm patriæ amore gessisse, [b] cui ab optimo quoque etiam spiritus ipse debeatur. Has enim publicas inter populos, non privatas inter duces, bellandi causas esse.* Inde res gestas ejus laudare. Quorum sermone lætus, sæpiùs cupidúsque cum legatis colloquebatur, ignarus quod familiaritate Romanâ odium sibi apud regem crearet. Quippe Antiochus, tam assiduo colloquio reconciliatam ejus cum Romanis gratiam existimans, nihil ad eum, sicuti solebat, referre; expertémque totius consilii, veluti hostem proditorémque suum, odisse cœpit. [c] Quæ res tantum apparatum belli, cessante imperatoriâ arte, corrupit. Senatûs mandata fuerant, *ut [2] contentus terminis Asiæ esset, ne ipsis ingrediendi Asiam necessitatem imponeret.* Quibus spretis, non accipiendum bellum statuit, sed inferendum.

Annibal vult bellum inferre in Italiam. An.M.3863 Ol. 147 2. Urb C.562 Ant.C.189.

CAP. V. Dicitur, quum frequenter de bello consilium habuisset, remoto Annibale, tandem eum vocari jussisse, non ut ex sententia ejus aliquid ageret, sed ne per omnia eum sprevisse videretur; [3] omnibúsque perrogatis [4] postremum interrogâsse. Quo ille animadverso, *intelligere se professus est, non quia egeat consilio, sed ad supplendum nu-*

INTERPRETATIO.

a Aut redderent illum suspectum regi, assidue cum eo colloquendo.
b Cùm optimus quisque debeat vitam fundere pro patriâ.
c Quod effecit, ne bellum tanto apparatu illatum benè succederet, quia deerat dux peritus artis militaris.

NOTÆ.

colloquitur, ab eo quæsisse fertur, quem maximum imperatorem crederet. Annibal primas Alexandro Macedoni, secundas Pyrrho, tertias sibi tribuit. Tum subridens Scipio, Quidnam tu diceres, inquit, si me vicisses, Annibal? Cui subjecit ille, non primas Alexandro, sed mihi tribuerem.] Hæc refert Plutarchus.

1. Cùm Ephesi convenissent.] Ægrotante Sulpicio, solus Villius Apameæ occurrit Antiocho, qui auditâ filii morte colloquia diremit, quæ tamen pauló post Ephesi renovata.

2. Ut contentus terminis Asiæ.] Ut Græcos omnes in Asiâ legibus suis vivere, & sui juris esse sineret. Quibus spretis Rhodios, Byzantios, Cysicenos Romanis fœdere jungi permisit: Æolos verò & Ionas Asiæ regibus parere solitos, eodem jure esset voluit: quod cùm non probarent Legati, re infectâ, Romam rediêrunt, teste Appiano.

3. Omnibus perrogatis.] Perrogare est, omnes peragere sententias: quo verbo utuntur Livius & Tacitus, ubi prærogare male legitur.

4. Postremum interrogâsse.] Primus tamen sententiam rogatus est, ex Appiano

meruit

merum sententiarum se vocatum: tamen & odio Romanorum, & amore regis apud quem solum tutum sibi exilium relictum sit, se viam gerendi belli edisserturum. a Veniam deinde libertati præfatus, *nihil se aut consiliorum, aut cæptorum præsentium, probare* ait: *neque sedem belli Græciam sibi placere, cùm Italia uberior materia sit: quippe Romanos vinci non nisi armis suis posse; nec Italiam aliter, quàm Italicis viribus subigi: siquidem diversum cæteris mortalibus esse illud hominum & belli genus.* b *Aliis bellis plurimùm momenti habere, priorem aliquam cepisse occasionem loci temporisque, agros diripuisse, urbes aliquas expugnâsse. cum Romano, seu occupaveris priora aliqua, seu viceris, tum etiam cùm victo & jacente luctandum esse. Quamobrem, si quis eos in Italiâ lacessat, suis eos opibus, suis viribus, suis armis posse vincere, sicut ipse fecerit.* c *Sin verò, quis illis Italiâ velut fonte virium cesserit, perinde falli, ac si quis amnes non ab ipsis fontium primordiis derivare, sed concretis jam aquarum molibus avertere vel exsiccare velit. Hæc & secreto se censuisse, ultròque ministerium consilii sui obtulisse: & nunc præsentibus amicis id eò repetisse, ut scirent omnes rationem cum Romanis gerendi belli; eósque foris invictos, domi fragiles esse. Nam* [1] *priùs illos urbe quàm imperio; priùs Italiâ quàm provinciis exui posse: quippe & á Gallis captos, & á se prope deletos esse: neque se unquam victum priùs, quàm terris eorum cesserit. Reversø Carthaginem, statim cum loco* [2] *fortunam belli mutatam.*

CAP. VI. Huic sententiæ obtrectatores amici regis erant; non utilitatem rei cogitantes, sed verentes, ne, probato consilio ejus, primum apud regem locum gratiæ occuparet. Et Antiocho non tam consilium quàm auctor displicebat, ne gloria victoriæ Annibalis, non sua esset. Omnia igitur variis assentantium adulationibus corrumpebantur: nihil consilio, vel ratione agebatur. Rex ipse, [3] per hyemem

Antiochus terrestri navalique prælio vincitur.

INTERPRETATIO.

a Petiit à rege ut veniam sibi daret, si fortè liberiùs loqueretur.

b Valere plurimùm ad alia bella feliciter gerenda, si prior vel tempus vel locum commodum occupaveris, vastaveris agros, urbes aliquas expugnaveris; sed etiam si Romanos viceris, vel urbes ceperis, tum etiam pugnandum esse cum iis quos putabas victos & jacentes.

c Si quis verò permiserit illos possidere Italiam, unde sumebant omnes vires; illum tam falli, quàm si vellet exsicare vel avertere amnes, non incipiendo ab iis locis, in quibus fontes oriuntur, sed ab iis, in quibus simul juncti magnum fluvium efficiunt.

NOTÆ.

1. Priùs illos urbe quàm imperio.] Sic apud Velleium dux Samnitium Pontius Telesinus dicebat, delendam esse Romam, adjiciens, nunquam defuturos raptores alienæ libertatis lupos, nisi sylva, in quam refugere solerent, exscinderetur.

2. Fortunam belli mutatam.] Non procul ab Adrumeto decretorio certamine penitus devictus est Annibal fortitudine Scipionis, Lælii & Masinissæ.

3. Per hyemem in luxuriam lapsus.] Antiochus enim occupatis Demetriade, Chalcide, & aliis urbibus, quasi re benè gestâ, hyemem in deliciis Chalcide traduxit.

in luxuriam lapsus, novis quotidie nuptiis deditus erat. Contrà, Acilius Romanus consul, qui ad hoc bellum missus erat, copias, arma, cæteráque bello necessaria, summâ industriâ parabat: civitates socias confirmabat, dubias illiciebat: nec alius exitus belli, quàm apparatus utriúsque partis fuit. Itaque [1] primâ belli congressione, cùm cedentes suos rex cerneret, non laborantibus auxilium tulit; sed [2] fugientibus se ducem præbuit; castráque ditia victoribus reliquit. Deinde, cùm in Asiam, prædâ Romanis occupatis, fugiendo pervenisset, pœnitere neglecti consilii cœpit; revocatóque in amicitiam Annibale, omnia ex sententiâ ejus agere. Interim nunciatur, [3] Æmilium, Romanorum ducem, cum octoginta rostratis navibus in bellum navale à senatu missum, adventare: quæ res illi spem restituendæ fortunæ dedit. Itaque priusquàm sociæ civitates ad hostes deficerent, [4] decernere navali prælio statuit, sperans cladem in Græciâ acceptam novâ posse victoriâ aboleri. Traditâ igitur Annibali classe, prælium committitur: sed [5] nec Asiani milites Romanis, neque naves eorum pares Rostratis navibus fuêre: [6] minor tamen clades ducis solertiâ fuit. *a* Romam [7] nondum opinio victoriæ venerat, & idircò in consulibus creandis suspensa civitas erat.

INTERPRETATIO.

a Cives dubitabant quos Consules eligerent, quia nondum fama de victoria relatâ Romam pervenerat.

NOTÆ.

1. Primâ belli congressione.] Cùm omnia cedere Romanis videret Antiochus, relictâ Chalcide petit Thermopylas, unde accivit Ætolos, qui juga montium occuparent, dum ipse fauces defenderet; ne Romanis pateret aditus, cum consul Acilius Glabrio, hostes fortiter aggressus, in castra pepulit, unde expelli vix potuissent, nisi Portius Cato legatus consulis Ætolos, qui juga obsiderant, in fugam conjecisset.

2. Fugientibus se ducem præbuit.] In os ictus lapide Antiochus, excussisque dentibus, Elateam, tum Chalcidem, deinde Ephesum fugit; dum Acilius direptis illius castris, Eubœam, Heracleam ex Ætolis, aliásque Græciæ civitates, seu vi, seu metu, recepit.

3. Æmilium.] Regillum prætorem, qui recens multas naves ex Italiâ Livii Salinatoris classi junxerat.

4. Decernere navali prælio.] Contra Antiochum quinquies pugnatum est. 1. Attilius classis Romanæ præfectus Isidorum ducem ad Andrum superavit. 2. Livius Salinator Polyxenidam ad Phocæam. 3. Polyxenidas, simulatâ proditione, ad Samum Pisistratum Rhodiorum ducem. 4. Rhodii, classe reparatâ Annibalem & Apollonium ad Eurymedontem Pamphyliæ fluvium. 5. Æmilius, Eumenes, & Rhodii, Polyxenidam ad Myonnesum magnâ clade vicerunt.

5. Nec Asiani milites Romanis.] Duo prælia confundit Justinus: nec enim in Romanos sed in Rhodios ad Eurymedontem pugnavit Annibal, qui jam in cornu sinistro vicerat, dum, superato dextro cornu, ab universâ classe oppressus fugam capessivit: Polyxenidas verò ad Myonnesum cum Romanis & Rhodiis decertavit, hi naves 80, ille 92 habebant; sed Romani militum robore, Rhodii agilitate navium, & arte remigum, Asianos superabant.

6. Minor tamen clades.] 42 Naves amissæ, quarum 13 captæ, cæteræ vel incensæ vel demersæ, duæ Romanorum fractæ, una Rhodiorum capta.

7. Nondum opinio victoriæ.] Fallitur Justinus; eodem enim anno & Scipio consul in Græciam missus est, & Æmilius prætor classi præfectus est.

CAP. VII. Sed adversùs Annibalem ducem quis melior quàm [1] Africani frater crearetur, cùm vincere Pœnos opus Scipionum esset? Creatur igitur consul Lucius Scipio, [2] eique datur legatus frater Africanus, *a* ut intelligeret Antiochus, non majorem fiduciam se in Annibale victo, quàm Romanos in victore Scipione habere. *b* Trajicientibus in Asiam Scipionibus exercitum, [3] jam utrobique profligatum bellum nunciatum est, victúmque Antiochum terrestri, Annibalem navali bello nvenêrunt. Primo igitur adventu eorum, [4] legatos, pacem petentes, ad eos Antiochus mittit, peculiare donum Africano [5] ferentes, ipsius [6] filium, quem rex parvo navigio trajicientem ceperat. Sed Africanus *privata beneficia à rebus publicis secreta esse* dixit; *aliáque esse patris officia, alia patriæ jura, quæ non liberis tantùm, verùm etiam vitæ ipsi præponantur. c Proinde gratum se munus accipere, privatóque impendio munificentiæ regis responsurum. Quod ad bellum pacémque pertineat, nihil neque gratiæ dari, neque de jure patriæ decidi posse,* respondit. Nam neque de redimendo filio unquam tractavit, nec senatum de eo agere permisit; sed, ut dignum majestate ejus erat, *armis se recepturum filium* dixerat. Post hæc leges pacis dicuntur; *ut Asia Romanis cederet; contentus Syriæ regno esset; naves universas, captivos & transfugas traderet; sumptúmque omnem belli Romanis restitueret.*

Antiochus pacis conditiones repudiat.

INTERPRETATIO.

a Ut cognosceret Antiochus se non debere potius sperare victoriam à fortitudine Annibalis, quàm Romanos à virtute Scipionis, qui illum vicerat.

b Dum Scipiones transportant exercitum in Asiam, ipsis nunciatum est Antiochum terrestri navalique prælio superatum fuisse.

c Respondit munus esse sibi gratum, quod filium remiserit, & se responsurum liberalitati regis privatis opibus: sed, quod spectaret ad bellum & pacem, nullam gratiam dare se posse Antiocho, quia Roma patria sua nil amittit de jure suo ob munus privatum.

NOTÆ.

1. Africani frater.] L. Cornelius Scipio, quem rei militaris imperitum dicit Appianus: quod tamen vero simile non videtur, cùm tot annis, duce Africano fratre, in Hispaniâ & Africâ meruerit, teste Livio.

2. Eique datur legatus frater.] Creati consules fuerunt Lælius, & L. Scipio, quorum alter Africani frater, alter amicus: Græciam uterque cupiebat, cùm frequenti Senatu dixit Africanus, se fratre suo legatum fore, si Græciam ipsi decrevissent.

3. Jam utrobique.] De terrestri victoriâ Romam allatum fuerat.

4. Legatos pacem petentes.] Heraclidem Byzantium, qui Antiochi nomine spondebat se nihil moturum in Græciâ, cessurum urbibus Asiæ, de quibus disceptatum fuerat, & impensarum mediam partem persoluturum.

5. Ferentes ipsius filium.] Non eo tempore Scipionis filium, sed paulò post remisit, dum Scipio Elæum delatus ægrotaret: quod tam gratum accidit Africano, ut auctor regi fuerit, ne in aciem priùs descenderet, quàm in castra se rediisse audiisset.

6. Filium.] Illum Pub. Æmilii filium facit Appianus, à Scipione adoptatum; sed malè, fuit enim Scipionis filius captus ab Antiocho, dum è Græciâ in Asiam trajecit, qui posteà Æmilii filium adoptavit.

Quæ cùm nuntiata Antiocho essent, *nondum ita victum se esse* respondit, *ut spoliari se regno pateretur*, *a* *belliquе ea irritamenta, non pacis blandimenta esse.*

Victus iterum Antiochus pacem petit & obtinet. AnM.3864 Ol. 147. 3. Urb.C.563. Ant.C.188.

CAP. VIII. Igitur, cùm ab utrisque bellum pararetur, [1] ingressique Asiam Romani [2] Ilion venissent, mutua gratulatio Iliensium ac Romanorum fuit. Iliensibus *Æneam, ceterósque cum eo duces à se profectos*; Romanis *se ab his procreatos* referentibus. Tantáque lætitia omnium fuit, quanta esse post longum tempus inter parentes & liberos solet. Juvabat Ilienses, nepotes suos, Occidente & Africâ domitâ, Asiam ut avitum regnum vindicare; *optabilem Trojæ ruinam fuisse* dicentes, *ut tam feliciter renasceretur.* *b* Contrà Romanos, avitos lares, & incunabula majorum, templáque ac deorum simulachra, inexplebile desiderium videndi tenebat. [3] Profectis ab Ilio Romanis, Eumenes rex [4] cum auxiliis occurrit; nec multò post [5] prælium cum Antiocho commissum. Cùm [6] in dexteriore cornu pulsa legio Romana, majore dedecore, quàm periculo, ad castra fugeret, [7] M. Æmilius tribunus militum ad tutelam castrorum relictus, *armare se milites suos, & extra vallum progredi* jubet, strictisque gladiis fugientibus minari, *morituros,* dicens, *nisi in prælium revertantur; infestioráque sua, quàm hostium castra inventuros.* Attonita tam ambiguo periculo legio, comitantibus commilitonibus,

INTERPRETATIO.

a Et hæc proponi à Romanis, ut bellum accenderetur, non ut pax fieret.

b Contrà, Romani ardebant desiderio inexplebili videndi lares avitos, & incunabula majorum, templaque & statuas deorum.

NOTÆ.

1. **Ingressi Asiam.**] Occupatâ Lysimachiâ, quam imprudenter deseruerat Antiochus, per Chersonesum & Hellespontum, Eumenis operâ, non obsistente Antiocho, trajecerant.

2. **Ilion venissent.**] Urbem Phrygiæ minoris, juxta montem Idam & oram litoralem.

3. **Profectis ab Ilio Romanis.**] Ad caput amnis Caïci tendit Scipio, Hermúmque, non procul à Magnesiâ, juxta montem Sipylum transgressus est, ubi castra posuerat Antiochus.

4. Cum auxiliis occurrit.] Eumenes copias jam diu cum Romanis junxerat.

5. Prælium cum Antiocho commissum.] Dum certamen Antiochus detrectat, convocati ad consilium à Domitio legato milites conclamant undique, ducere extemplò in hostem: quare aciem instruxit ut castra per fossas invaderet: tum Antiochus, ne suorum minueret animos, eductis copiis, pugnæ copiam fecit.

6. In dexteriore cornu.] Dum cornu sinistrum Eumenes, cum Cretensibus sagitariis, clamore & missilibus vertit in fugam, Antiochus in dextro Romanos in castra fugere compulit.

7. M. Æmilius tribunus militum.] Qui cum duobus millibus Thracum & Macedonum dum instanti regi acriter resisteret, Attalus Eumenis frater, fugato dextro cornu, tantam impressionem fecit, ut Antiochus novam è castris aciem existimans, converso equo, fugerit, primùm Sardos, tum Apameam, deinde, superato Tauro.

qu

qui fugere eos prohibuerant, in prælium revertitur, magnâque cæde editâ, initium victoriæ fuit. [1] Cæsa hostium quinquaginta millia, capta undecim, *a* Antiocho pacem petenti [2] nihil ad superiores conditiones additum, [3] Africano prædicante, neque Romanis, si vincantur, animos minui; neque, si vincant, secundis rebus insolescere. Captas civitates [4] inter socios divisêre Romani, *b* aptiorem gloriam, quàm possessiones voluptarias judicantes: quippe victoriæ gloriam Romano nomini vindicandam; opum luxuriam sociis relinquendam.

INTERPRETATIO.

a Dum Antiochus pacem petit, nihil additum ad conditiones quas Africanus priùs proposuerat.

b Judicantes reipublicæ utilius esse possidere gloriam, quàm regiones aptas ad fovendas voluptates: efficiendum enim esse, ut gloria ob victoriam relatam tribueretur Romanis; opes verò, quæ pariunt luxuriam, sociis relinquerentur.

NOTÆ.

1. Cæsa hostium quinquaginta millia.] Septuaginta peditum millia habebat Antiochus, "ex Appiano," quibus duodecim millia equitum addit Livius; Romanis triginta millia peditum, "ex Appiano, sociis viginti duo millia peditum, equitatus minor tribus millibus fuit, "ex Livio:" quinquaginta millia peditum cæsa, equitum quatuor millia, mille & quingenti capti. Ex Romanis trecenti pedites, viginti quatuor equites, ex Eumenianis viginti quinque ceciderunt. Romani milites, direptis castris, clamabant, "Fuit rex Antiochus magnus."

2. Nihil ad superiores conditiones additum.] Legatis respondit Africanus, "Europâ abstinete, Asiâque omni, quæ cis Taurum est, discedite; pro impensis in bellum factis, quindecim millia talentorum Euboïcorum, debitis," id est, 21 milliones Francorum. Deinde jussus est Antiochus 20 obsides tradere, & inter eos Annibalem & Theontam Ætolum: statutúmque est, ne ipsi seu naves, seu elephantos, ultra statutum numerum, habere liceret. Acceptis conditionibus pacis Antiochus benignè sibi à populo Romano factum dixisse fertur, quòd, magnâ curâ liberatus, modicis regni terminis uteretur. Quæ pluribus narrant Livius & Appianus.

3. Africano prædicante.] Qui prælio non adfuerat, sed ab Elæâ, ubi primùm viæ pati laborem potuit, Sardeis venerat.

4. Inter socios divisêre Romani.] Dum inde Eumenes ipse sibi, hincque Rhodiorum legati Rhodiis, quæ Antiocho erepta fuerunt, tribui poscerent; decrevit Senatus, ut Lycia & Caria, usque ad Meandrum, Rhodiis; civitates aliæ, quæ Attali vectigales fuissent Eumeni cederent: quæ verò Antiocho paruissent priùs, sui juris essent, ut referunt Livius & Polybius.

LI.

LIBER XXXII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Ætoli libertate spoliantur. Bellum inter Messenios & Achæos, Philopœmen captus, & veneno interemptus: unde Messeniorum clades.*
2. *Antiochus Syrus, dum sacrilegio sibi providere putat, interficitur. Senatus Romanus Philippo parcit, ob Demetrii filii virtutem cui Perseus frater invidet, & Demetrium impiis artibus de medio tollit.*
3. *Philippi obitus: & belli apparatus adversus Romanos, Gallis ad hujus belli societatem pertractis: de quorum migrationibus subjicitur narratio.*
4. *Bellum inter Prusiam & Eumenem, in quo Annibalis operâ Prusias superior evadit. Pace inter reges sancitâ, Romani Annibalem persequuntur. Is, hausto veneno, legationem morte prævenit. Adjunctum ejusdem Annibalis elogium.*

CAPUT I.

Ætoli libertate spoliantur. Bellum inter Messenios & Achæos. Mors Philopœmenis.

ÆTOLI, qui Antiochum in bella Romana impulerant, victo eodem, soli adversùs Romanos, & viribus impares, & omni [1] auxilio destituti, remansêrunt. Nec multò [2] pòst victi, libertatem, quam illibatam, adversùs dominationem Atheniensium & Spartanorum, inter tot Græciæ civitates soli retinuerant, [3] amisêrunt. a Quæ

INTERPRETATIO.

a Quæ amissio libertatis attulit illis dolorem tantò majorem, quantò diutiùs eam conservârant.

NOTÆ.

1. Auxilio destituti, remansêrunt.] Legati ab Ætolis Romam de pace missi, dum beneficia in populum Romanum collata, & in bello Philippico fortitudinem suam paulò magnificentius quàm par esset, prædicant; continuò jussi sunt templo, eo die Româ, intra quindecim dies Italiâ excedere, iisque bellum decretum est, ut testatur Livius.

2. Pòst victi.] Cùm Ætolia Fulvio Consuli obvenisset, ipse, Ambraciâ obsidione cinctâ, Ætolorum conatus sæpè refutavit; quare, usi deprecatoribus Atheniensibus & Rhodiis, pacem iterùm petiêrunt.

3. Amisêrunt.] Conventum est, ut quingenta Euboïca talenta darent, captivi & perfugæ Romanis redderentur, ne aliquam urbem Ætoli sui juris facerent, quæ in amicitiam populi Romani venisset.

conditio

onditio tantò amarior illis, quantò serior fuit, reputantibus tempora An M 3865
lla, quibus tantis Persarum opibus domesticis viribus restiterant; Ol. 147. 4.
uibus Gallorum violentiam, Asiæ Italiæque terribilem, Delphico bello Urb. C. 564
regerant. Quæ gloriosa recordatio magis desiderium libertatis auge- Ant. C. 187
bat. Dum hæc aguntur, medio tempore inter Messenios & Achæos de principatu primò [1] dissensio [2] mox bellum ortum est. In eâ [3] nobilis Achæorum Philopœmen imperator capitur; non quia pugnando vitæ pepercerit, sed, dum suos [4] in prælium revocat, in transitu fossæ equo præcipitatus à multitudine hostium oppressus est, [5] quem jacentem Messenii, seu metu virtutis, seu verecundiâ dignitatis, interficere ausi non fuêrunt. *a* Itaque, velut in illo omne bellum confecissent, captivum per universam civitatem, in modum triumphi, circumduxêrunt, effuso obviam populo, ac si suus, non hostium imperator, adventaret. Nec victorem Achæi avidiùs vidissent, quàm victum hostes vidêrunt. Igitur eundem in theatrum duci jusserunt, ut omnes contuerentur quem potuisse capi incredibile singulis videbatur. Inde in carcerem ducto, An. M 3871
verecundiâ magnitudinis ejus [6] venenum dedêrunt: quòd ille lætus, Ol. 149. 2.
ac si vicisset, accepit: quæsito priùs, *an Lycortas præfectus Achæorum* Urb. C. 570.
quem secundum à se esse scientiâ rei militaris sciebat, *incolumis* Ante. C. 181
effugisset? *b* Quem ut accepit evasisse, *non in totum* dicens *consultum*

INTERPRETATIO.

a Quare, velut si omne bellum finitum esset per illius captivitatem, cùm deduxêrunt per totam urbem.

b Ubi audivit illum fugisse è pugnâ incolumem, expiravit, dicens, res Achæorum non omninò male habere.

NOTÆ.

1. Dissensio.] In Achæorum societatem recepti nuper Messenii ab eorum concilio desciverant, id agente Democrate homine improbo, & privatim infenso Philopœmeni.

2. Mox bellum ortum est.] Dum Coronam, ex Livio, seu Colonidem, ex Plutarcho, Messeniæ urbem, Dinocrates occupare cogitat: Philopœmen annum agens septuagesimum, licèt febri laborans, Argis Megalopolim stadia ampliùs quadraginta distantem uno die contendit.

3. Nobilis.] Et victoriarum numero, & Prætoris dignitate; octavam enim id temporis Præturam gerebat.

4. In prælium revocat.] Fugato Dinocrate, cùm Messenii 500 supervenissent, veritus Philopœmen, circumveniretur, per loca impedita se recipiebat: sed, dum subinde in hostem irruit, fortè prolapsus equus ipsum effudit in terram, ubi capite ad saxum alliso, sine voce jacuit. Ità narrat Plutarchus.

5. Quem jacentem.] Vix apertis oculis caput sustulerat, cùm à Messeniis manibus revinctis post terga, captivus adductus est.

6. Venenum dedêrunt.] Dum illum reposcunt Achæi, metuens Dinocrates, ne quâ fortè pactione redderetur, primis tenebris famulum cum veneno mittit in carcerem, ubi morbo jacebat Philopœmen, qui animadverso homine erexit se ad sedendum, acceptôque poculo, impavidus venenum bibit; teste Plutarcho.

malè

malè Achæis, exspiravit. Nec multò pòst, reparato bello, [1] Messenii vincuntur; pœnásque interfecti Philopœmenis [2] pependêrunt.

Antiochus occiditur. Senatus Philippo parcit ab Demetrium qui à Perseo occiditur. An M 3866 Ol. 148 1. Urb C. 565. Ant. C. 186

CAP. II. Intereà in Syriâ rex Antiochus, cùm gravi tributo pacis à Romanis victus oneratúsque esset, seu inopiâ pecuniæ compulsus, seu avaritiâ sollicitatus, *a* quâ sperabat se, sub specie tributariæ necessitatis, excusatiùs sacrilegia commissurum, adhibito exercitu, nocte [3] templum Didymæi Jovis aggressus est. Quâ re proditâ, concursu [4] insularium, cum omni militiâ [5] interficitur. Romæ, cùm multæ Græciæ civitates [6] questum de injuriis Philippi regis Macedonum venissent, & disceptatio in senatu inter Demetrium Philippi filium quem pater ad satisfaciendum senatui miserat, & legatos civitatum esset; turbâ querelarum confusus adolescens, repentè obticuit. Tunc senatus verecundiâ ejus motus, quæ probata etiam anteà, cùm obses Romæ esset, omnibus fuerat, causam illi donavit: atque ita modestiâ suâ Demetrius veniam patri, non jure defensionis, sed patrocinio pudoris obtinuit; quod ipsum decreto senatûs significatum est, ut appareret non tam absolutum regem, quàm [7] donatum filio patrem. *b* Quæ res Demetrio non gratiam legationis, sed odium obtrectationis com-

INTERPRETATIO.

a Sperabat enim populos faciliùs excusaturos sacrilegio, quæ committeret; quia cogebatur magna tributa pendere Romanis.

b Quod non conciliavit Demetrio amorem patris ob gratiam ipsi obtentam in hac legatione, sed illius odium.

NOTÆ.

1. Messenii vincuntur.] Lycortas Achæorum Prætor, vastatis Messeniorum finibus, tantis eos cladibus affecit, ut in eorum urbem, vel ab invitis, receptus fuerit.

2. Pependêrunt.] Dinocrates sibi ipsi manus intulit; Messeniorúmque primates à Lycortâ in vincula conjecti; Philopœmenis cineres cum funebri apparatu ad Achæos relati, urnam ferente Polybio Lycortæ filio, qui Romanam scripsit Historiam. Vult Orosius Philopœmenem occisum in Siciliâ, sed malè: Messana quippe Siciliæ eum in fraudem induxit.

3. Templum Didymæi Jovis.] Jovis Elymæi meliùs legeris.

4. Insularium.] Id est, incolarum: insulares enim vocat Templi custodes & accolas: Templa enim deorum à Veteribus insulas dici certum est.

5. Interficitur.] Dum Antiochus adversùs Elymæos pugnat, cum omni exercitu deletus est, si Hieronymo credimus; cui consentit Strabo; non tamen Jovis, sed Belli Templum meminit: quod de Antiocho Magno Hieronymus, Scaliger de Epiphane memorat. Aurelius Victor Antiochum vult occisum à satellitibus, quos in convivio temulentus pulsaverat. Ejus mortem, ut incompertam, Livius & Appianus omisêrunt.

6. Questum de injuriis Philippi.] Dum Thessali, Eumenes & Rhodii per legatos in Senatu queruntur, quòd Philippus eorum urbes vel opprimeret, vel impositis præsidiis contra jus retineret; Senatus, missâ legatione, rem ita composuit, ut Philippus iis urbibus cederet, quæ sui non essent juris; quod cum ille præstare cunctaretur, civitatum legati instare acriùs: quare missus à patre Demetrius, qui Romanorum leniret animos. Hæc Polybius & Livius.

7. Donatum filio patrem.] Decreto additum est: Integra omnia Philippo esse cum Populo Romano, beneficio Demetrii filii.

paravit.

paravit. Nam [1] & apud fratrem Perseum aemulatio illi invidiam contraxit; *a* & apud patrem nota absolutionis causa offensae fuit, indignante Philippo, plus momenti apud senatum personam filii, quàm auctoritatem patris, ac dignitatem regiae majestatis habuisse. Igitur Perseus, perspectâ patris aegritudine, quotidie absentem Demetrium apud eum criminari; & primò invisum, pòst etiam suspectum reddere: nunc amicitiam Romanorum, [2] nunc proditionem ei patris objectare. Ad postremum, insidias sibi ab eo paratas confingit: ad cujus rei probationem immittit indices, [3] testes subornat, & facinus quod objicit, admittit. Quibus rebus compulso [4] ad parricidium patre, funestam omnem regiam facit.

An.M.3871 Ol. 149. 2 Urb C.570. Ant. C. 181

An M. 3873 Ol. 149 4. Urb.C.572. Ant.C.179.

CAP. III. Occiso Demetrio, sublatôque aemulo, non negligentior tantùm Perseus in partem, verùm etiam contumacior erat; nec haeredem regni, sed regem se gerebat. His rebus offensus Philippus, impatientiùs indies mortem Demetrii dolebat: tunc & insidiis [5] circumventum suspicari, [6] testes indicésque torquere. Atque ita, cognitâ fraude, non minùs scelere Persei, quàm innoxiâ Demetrii morte cruciabatur; [7] peregissétque ultionem, nisi morte praeventus fuisset. Nam brevi pòst tempore, morbo ex aegritudine animi contracto, [8] decessit, relicto magno belli apparatu adversùs Romanos, quò postea Perseus

Philippi obitus. Apparatus ad bellum. De Gallorum migrationibus.

An.M.3875 Ol. 150. 2. Urb.C.574. Ant.C.177.

INTERPRETATIO.

a Et absolutio, patri data propter filium, causa fuit cur offenderetur in eum.

NOTAE.

1. Apud fratrem Perseum.] Philippi ex legitimâ uxore Demetrius, ex pellice Perseus filius fuit, quam Plutarchus Gnatheniam Argivam saltatricem nominat, cujus foetum uxor Philippi sibi supposuerat. Perseum natu minorem facit Pausanias; sed majorem probabiliùs dixerim, ex Livio & Polybio.

2. Nunc proditionem.] Quasi cum Romanorum auxilio Philippum è regno dejicere meditaretur.

3. Testes subornat.] Legatos suae fraudis participes Romam misit, qui literas ante profectionem meditatas, quasi Titi Quintii nomine, Philippo attulérunt, quibus ille veniam deprecabatur, si quid Demetrius, regni cupiditate prolapsus, secum in patrem egisset, se tamen impii consilii auctorem non fuisse.

4. Ad parricidium patre.] Allatis his literis, dum fugam Demetrius fratris iram metuens cogitat, illius amici in custodiam conjecti, necatíque; ipse vinculis onustus, Heracleam missus est, ubi, exhausto in coenâ veneno, patris crudelitatem incusans, injectis in caput tapetibus, suffocatur. Haec Livius & Orosius.

5. Circumventum suspicari.] Aderat Philippo Antigonus, Antigoni tutoris ex fratre nepos, qui Perseum oderat pessimè, ex eo Philippus fictas nomine Quintii literas, aliáque Demetrio ascripta cognovit.

6. Testes indicésque torquere.] Comprehensus Philocles (nescio quis) literarum auctor, qui tormentorum metu rem omnem patefecit.

7. Peregissétque ultionem.] In Thraciâ sibi timens Perseus aberat; dum Philippus, urbes lustrans Macedoniae, populis & praefectis commendat Antigonum, ut eum, ejecto Perseo, regem recipiant.

8. Decessit.] Demetriade Thessalonicam profectus venit Amphipolim, ubi gravi

 usus

usus est. Nam & Gallos [1] Scordiscos ad belli societatem perpulerat: fecissétque Romanis grave bellum, nisi decessisset. Namque Galli bello adversùs Delphos infeliciter gesto, in quo majorem vim numinis, quàm hostium senserant, amisso Brenno duce, pars in Asiam, pars in Thraciam extorres fugerant. Inde per eadem vestigia quà venerant, antiquam patriam repetivêre. Ex his manus quædam in confluente [2] Danubii [3] & Savi consedit, *Scordiscosque* se appellari voluit. [4] Tectosagi autem, cùm
An.M.3948 in antiquam patriam [5] Tolosam venissent, comprehensique pestiferâ lue
Ol. 168. 3. essent, non priùs sanitatem recuperavêre, quàm aruspicum responsis mo-
Urb. C.647. niti, aurum argentúmque bellis sacrilegiisque quæsitum, in Tolosensem
Ant. C.104. lacum mergerent. Quod omne [6] magno post tempore [7] Cepio Romanus consul abstulit. [8] Fuêre autem argenti pondo centum decem millia, auri pondo quinquies decies centum millia. Quod sacrilegium [9] causa excidii Cepioni [10] exercituíque ejus posteà fuit. *a* Romanos

INTERPRETATIO.

a Et paulò pòst Cimbri bellum gessêrunt in Romanos, quasi vellent punire sacrilegium commissum in accipiendâ pecuniâ diis sacrâ.

NOTÆ.

morbo implicitus, dum filii interempti species identidem occurreret, moritur.

1. Scordiscos.] Scordisci Straboni, qui in Pannoniâ inferiore ad Istrum habitabant, quorum urbs Sirmium.

2. Danubii.] Qui ortus ex monte Abnobâ, prope, Villingam Sueviæ oppidum per Suevos, Vindelicos, Noricos, Pannonios & Mysos in Mare Euxinum defertur: Istri nomen ad Axiopolim urbem Mysiæ sortitus.

3. Savi.] Qui ex monte Ocrâ profluens, non procul à Villaco, Carniolam à Croatiâ, Bosniâ, & Stiria dividit, & ad Taurunum in Danubium delabitur.

4. Tectosagi.] Tolistobogi dicuntur à Flora, Galliæ populi, "ex Plinio & Strab." quorum civitas Tolosa. Tectosages tamen, ut placet Cæsari in Germaniâ prope Hercyniam habitârunt Antiqui Tectosages in Galliâ Narbonensi, Garumnam versùs, ex quibus deductæ coloniæ; altera in Germaniam, juxta Hercyniam, ad Nieri fluvii ripas; altera in Galatiam, quorum urbs præcipua Ancyra fuit.

5. Tolosam.] Ad Garumnam fluvium, in Aquitaniæ & Galliæ Narbonensis confinio. A Trojano quodam fertur condita.

6. Magno post tempore.] 172 annis pòst.

7. Cepio Romanus Consul.] Rem aliter narrat Orosius, qui vult, aurum è Templo Appollinis à Cepione ablatum, missúmque cum præsidiis Massiliam: sed paulò pòst Cepio, interfectis iis quibus commiserat, cuncta per scelus furatus est.

8. Fuêre autem argenti pondo.] Prior summa ad undecim coronatorum milliones ascendit; posterior verò sexdecim milliones & quingenta millia conficit: summam minuit Orosius, centum millia pondo auri, argenti centum decem millia, hoc est auri milliones decem, argenti millionem unum, & 210 coronatorum millia. Strabo verò ex Possidonio dicit sublata ad quindecies centum talentûm millia. Unde manavit adagium, "Aurum Tolosanum." De quo multa Budæus habet in Asse.

9. Causa excidii Cepioni.] Ob cladem metu perculsus populus imperium Cepioni abrogavit; ipséque Cepio, publicatis bonis, in vinculis obiit miserè, ejúsque demortui corpus carnificis manibus laceratum. Affirmat tamen Strabo eum, quòd sacrilegas pecunias attigisset, ejectum è patriâ mortem miseram appetiisse.

10. Exercituíque ejus.] Cimbri, victis Silano & Manilio Consulibus, Cepionem

quoque

quoque [1] Cimbrici belli tumultus, velut ultor sacræ pecuniæ, insecutus est. Ex gente Tectosagorum non mediocris populus prædæ dulcedine Illyricum repetivit, [2] spoliatísque Istris, [3] in Pannoniâ consedit. Istrorum gentem fama est originem [4] à Colchis ducere, missis [5] ab Æetâ rege, [6] ad Argonautas [7] raptorésque filiæ persequendos; *a* qui, ut à Ponto intravêrunt Istrum, alveo Savi fluminis penitus invectí, vestigia Argonautarum insequentes, naves suas humeris per juga montium usque ad littus Adriatici maris transtulêrunt; cognito quòd Argonautæ idem propter magnitudinem navis priores fecissent; quos ut avectos Colchi non reperiunt, sive metu regis, sive tædio longæ navigationis, juxta [8] Aquilejam consedêre, *b* Istrique ex vocabulo amnis, [9] quo à mari concesserant, appellati. [10] Daci quoque soboles [11] Getarum

INTERPRETATIO.

a Qui, postquàm transgressi sunt Pontum Euxinum, Danubium intravêrunt.
b Nominati sunt Istri ex nomine fluvii, quo navigaverant, postquàm egressi sunt ex Ponto Euxino.

NOTÆ.

ggressi tantâ clade vicerunt, ut duo Consulis filiis cæsi, Romanorum & sociorum octoginta millia: calonum verò & lixarum quadraginta trucidata, si Antiæ pud Livium credimus: sed aurum argentumque ab hostibus abjectum in flumen, discissa vestis, equi gurgitibus immersi, homines suspensi ex arboribus; deò ut ex tantâ prædâ nihil omninò, & ex tanto exercitu vix milites decem superfuerint. Quæ Plutarchus & Orosius referunt.

1. Cimbrici belli.] Cimbri Teutonique Maris Germanici accolæ, relictâ patriâ, d oram Galliæ Septentrionalem, trans Rhenum, consederant: sed eâ regione pelagio inundatâ, per Galliam errabundi, Galliæ partem incolendam, tanquam ipendium á Romanis petunt: sed ab iis contempti, junctis cum Tigurinis & mbronibus copiis, Silanum Manilium, Cepionem magnis affecerunt cladibus. á Velleius, Tacitus, & Florus.

2. Spoliatísque Istris.] Ab Istro flumine nomen illis inditum, cujus ripas inlunt populi Italiæ extremi, Liburnis finitimi: Istrani verò in Mysiâ inferiori, nc pars Bulgariæ.

3. In Pannoniâ.] Quæ inter Danubium & Savum sita: duplex fuit; superior, Austria, Stiria, & Carniola; inferior, ubi Hungaria.

4. A Colchis ducere.] Qui propè Euxini maris litus habitabant, Iberis & banis contermini. Mingrelie.

5. Ab Æetâ.] Qui Solis filius, ex Persâ Oceani filiâ, fuisse perhibetur.

6. Ad Argonautas.] Qui Jasone duce in Argo navi Colchos profecti sunt, quò llens aureum à Phrixo apud Æetam relictum diriperent.

7. Raptorésque filiæ] Medeæ, quæ Poëtarum fabulis & propriis criminibus tissima.

8. Aquilejam.] Urbem Fori Julii primariam, Carnorum caput, ad Turii & sæ confluentiam.

9. Quo à mari concesserant.] Rectiùs dixeris, quo á mari recesserant, id est, amne á Mari Pontico recesserant: quare ab ipso Istro nomen traxêrunt.

10. Daci quoque.] Qui ultra Istrum tunc habitabant, quem multis pòst secu ab Aureliano victi transiêrunt. Duplex fuit Dacia: prima, Ripensis Alpes er & Danubium ad Austrum contenta: secunda, Mediterranea, quæ nunc ansylvania.

11. Getarum.] Daciæ populi, in Scythiæ confinio ubi Moldavi: eos tamen Mysiâ inferiori Æmi montis incolas facit Thucydides.

sunt; qui cùm, Barabistâ rege, adversùs Bastarnas malè pugnâssent, ad ultionem segnitiæ, capturi somnum capita loco pedum ponere jussu regis cogebantur; ministeriáque uxoribus, quæ ipsis anteà fieri solebant, facere. Neque hæc antè mutata sunt, quàm ignominiam bello acceptam virtute delerent.

Prusias Eumenem, Annibalis operâ vincit.

CAP. IV. Igitur Perseus, cùm imperio [2] Philippi patris successisset, omnes has gentes adversùs Romanos in societatem belli [3] solicitabat. Interim inter Prusiam regem, ad quem Annibal, post pacem Antiocho à Romanis datam, profugerat, & Eumenem, bellum ortum est: quod Prusias, Annibalis fiduciâ rupto fœdere, prior intulit. Namque Annibal, cùm ab Antiocho Romani, inter cæteras conditiones pacis, deditionem ejus deposcerent, admonitus à rege, in fugam versus Cretam defertur: Ibi, cùm diu quietam vitam egisset, invidiosúmque se propter nimias opes videret, amphoras plumbo repletas in templo Dianæ, quasi fortunæ suæ præsidia, deponit: atque ideò nihil de illo sollicitâ civitate, quoniam velut pignus opes ejus tenebat, ad Prusiam contendit, [4] auro suo in statuis, quas secum portabat, infuso, ne conspectæ opes vitæ nocerent. Dein, cúm Prusias terrestri bello ab Eumene victus esset, & prælium in mare transtulisset, Annibal novo commento auctor victoriæ fuit. Quippe omne serpentium genus in fictiles lagenas conjici jussit; medióque prælio in naves hostium mitti. Id primum Ponticis ridiculum visum, fictilibus dimicare, qui ferro nequeant. [a] Sed, ubi serpentibus repleri naves cœpere, ancipiti periculo circumventi, hosti victoriam cessêre. Quæ ubi Romam nuntiata sunt, [5] missi à senatu legati sunt, qui utrúmque regem in pacem cogerent, Annibalémque deposcerent. Sed Annibal, re cognitâ, [6] sumpto veneno, legationem [7] morte prævenit. Insignis hic annus trium toto Orbe maxi

Annibal veneno perit. An. M. 3870 Ol. 149. 1. Urb. C. 569. Ant. C. 180.

INTERPRETATIO.

a Victoriam dedêrunt hostibus, territi duplici periculo, & a serpentibus, & ab hostibus.

NOTÆ.

1. Bastarnas.] Qui Sarmatiæ Europææ populi, ubi nunc Podolia Volhinia.

2. Philippi patris successisset.] Calligenes medicus ubi regem in extremis positum videt, Perseum monet per legatos, ut ad regnum invadendum properet quo factum est ut ille ex improviso adveniens, hostibus oppressis, occisóque Antigono, regnum occupaverit.

3. Solicitabat.] Bastarnæ & Scordisci à Philippo invitati, in Thraciam, superato Istro jam pervenerant, cum iis de Philippi morte allatum est.

4. Auro suo in statuis.] Quæ omnia Plutarchus & Probus confirmant.

5. Missi à senatu legati.] Titus Quintius Flaminius, L. Scipio Asiaticus, & P. Scipio Nasica.

6. Sumpto veneno.] Quod sub annuli gemmâ occultaverat, testatur Plutarchus, Probus, & Zonaras, post Livium Alii tamen taurinum sanguinem ebibisse vel, à servo compressâ gulâ, ejus jussu, suffocatum volunt.

7. Morte prævenit.] Prusias nec Romanis negare Annibalem ausus, nec hos

morum

norum imperatorum [1] mortibus fuit, Annibalis, & Philopœmenis, [2] & Scipionis Africani. *a* Ex quibus constat Annibalem, nec tum cùm Romano tonantem bello Italia contremuit, nec cum reversus Carthaginem summum imperium tenuit, aut cubantem cœnâsse, [3] aut plus quàm sextario vini indulsisse; pudicitiámque eum tantam inter tot captivas habuisse, ut in Africâ natum quivis negaret. Moderationis certè ejus fuit, ut, cùm diversarum gentium exercitus rexerit, neque insidiis suorum militum sit petitus unquam, neque fraude proditus, quam utrúmque hostes sæpè tentâssent.

An.M.3871
Ol. 149. 2.
Urb.C. 570.
Ant.C. 181.

INTERPRETATIO.

a Ex illis ducibus Annibal, ut constat, numquam cubans cœnavit, & nunquam bibit plus quàm sextarium vini, neque cùm Italiam terrefecit, gerendo bellum in Romanos, sive cum reversus Carthaginem gessit summos magistratus.

NOTÆ.

pitis violare jura, permisit ut, si possent, eum comprehenderent. Continuò, occupato omni castelli aditu, licèt omni ex parte priùs pateret exitus, puer, à januâ prospiciens plures armatos apparere, dixit Annibali, qui cum videret clausos omnes exitus, venenum sumpsit, natus annos septuaginta. Ità Livius & Probus.

1. Mortibus fuit.] Nonnulli tamen Africani mortem ad aliud tempus referunt.

2. Scipionis Africani.] Qui, acceptæ pecuniæ à petitis Tribunus accusatus, in judicium festo habitu venit; sed, ubi magnas cùm Tribunis contentiones fore prævidit, secessit Linternum, ubi, aliquantò pòst moriens, eo loco sepeliri se jussit, ne sibi funus in ingratâ patriâ fieret. Hæc Aurelius Victor. Annos vixit quinquaginta quatuor, ex Plutarcho. Sæpius vocatus in judicium ab inimicis, præsertim à Marco Catone, illi infensissimo, qui L. Scipionem damnari curavit, ut tradit Livius.

3. Aut plus quàm sextario.] Eadem ferè de ipso narrant Polybius & Livius.

LIBER XXXIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Macedonicum bellum. Persei & consulum Romanorum animus.*
2. *Pugna, in quâ Macedones fusi fugatíque sunt. Perseus & filii capti in fuga. Macedonia in provinciam redacta: & Ætoli oppressi.*

CA-

CAPUT I.

Bellum Macedonicum.

MINORE quidem rerum motu Romani Macedonicum quam Punicum bellum gessêrunt; sed tantò clariùs, quantò nobilitate Macedones Pœnos antecessêrunt. Quippe cùm gloriâ Orientis domiti, tum & [1] auxiliis omnium regum juvabantur. Itaque Romani & [2] legiones plures numero conscripsêrunt; & auxilia à [3] Masinissâ rege [4] Numidarum, cæterisque sociis omnibus accivêrunt; & Eumeni regi Bithyniæ denuntiatum, ut bellum summis viribus juvaret. *a* Perseo, præter Macedonicum [5] invictæ opinionis exercitum, decennis belli sumptus, â patre paratus, in thesauris & horreis erat: Quibus rebus inflatus, oblitus fortunæ paternæ, veterem Alexandri gloriam considerare suos jubebat. [6] Prima equitum congressio fuit, quâ victor Perseus suspensam omnium expectationem in favorem sui traxit: [7] misit tamen legatos ad Consulem, qui pacem peterent, quam patri suo Romani etiam victo dedissent, impensas belli lege victi suscepturus. Sed

INTERPRETATIO.

a Perseus habebat & exercitum ex Macedonibus compositum, qui dicebatur vinci non posse, ob victorias olim relatas, & sumptus sive in auro, sive in commeatibus, à patre paratos, ad bellum gerendum per decem annos.

NOTÆ.

1. Auxilis omnium regium.] Multum discrepat à Justino Livius, ex quo certum est Eumenem Romanis adfuisse, Ariarathem neutri favisse; Antiochum & Ptolemæum intra se bellum gerentes, verbo, si re minùs, amicos fuisse Populi Romani; Prusiam Perseo, licèt uxoris fratri, nihil dedisse auxilio.

2. Legiones plures.] Quatuor legiones novæ à Prætore collectæ, veteribus quinque addita millia, & in singulas ducenti equites distributi: sociorum exercitus millibus peditum sexdecim auctus.

3. A Masinissâ.] Gelæ Numidarum regis filius fuit, qui etiam tum adolescens Syphacem à Romanorum partibus stantem in Africâ; Scipionem ipsum in Hispaniâ semel vicit: sed ab eo paulò pòst victus, & ad amicitiam multis provocatus officiis, à Carthaginiensibus ad Romanos defecit; quibus plures victorias peperit, quàm clades hostis intulerat.

4. Numidarum.] Numidia duplex fuit: una mediterranëa, in Libyæ interioris & Mauritaniæ confinio; altera litoralis ad sinum Numidicum, Mauritaniæ, Cæsariensi finitima. Numidarum originem multis persequitur Sallustius.

5. Invictæ opinionis exercitum.] Triginta novem peditum millia, equitum quatuor habebat; sextus enim & vigesimus annus agebatur, ex quo huic bello intentus Philippus suos levibus prœliis in Thracas exercebat, teste Livio.

6. Prima equitum congressio.] Ad Sicurium, prope Ossam montem in Thessaliâ, Perseus substiterat, cùm non procul inde Consul castra posuit, tum Perseus, instructis copiis Romanos aggressus, Græcos primo impetu vertit in fugam, deinde Romanos equites; quorum 2500 occisi, 600 capti, & magna vis armorum ablata.

7. Misit legatos.] Dum Perseus Romanos persequitur, Evander Cretensis eum, ut subsistat, pacemque offerat, admonet; continuò Perseus receptum cani jussit, legatósque misit ad Consulem, qui, repudiatâ pace, Eumenis consilium sequutus, ultrà Peneum noctu castra transtulit.

consul

onsul Sulpicius non minùs graves quàm victo leges dixit. Dum c aguntur, metu tam periculosi belli, Romani [2] Æmilium Paulum isulem creant, eique [3] extra ordinem Macedonicum bellum decer-it: qui, cùm ad exercitum venisset, [4] non magnam moram pugnæ it. Pridie quàm prælium consereretur, [5] luna nocte defecit: triste ostentum Perseo omnibus præsagientibus, finémque Macedonici regni rtendi vaticinantibus.

CAP. II. In eâ pugnâ M. Cato, Catonis oratoris filius, dum inter nfertissimos hostes insigniter dimicat, equo delapsus, pedestre præ-m aggreditur. *a* Nam cadentem manipulus hostium cum horrido imore, veluti jacentem obtruncaturus, circumsteterat: at ille, citiùs rpore collecto, magnas strages edidit. Quum ad unum opprimendum dique hostes convolarent, dum procerum quendam petit, gladius ei è inu elapsus in mediam cohortem hostium decidit: ad quem recupe-ndum [6] umbone se protegens, *b* inspectante utróque exercitu, inter ucrones se hostium immersit; recollectóque gladio, multis vulneribus

Victus Perses capitur: Macedonia in Provinciam redacta. Ætoli repressi. An. M. 3886. Ol. 153. 1. Urb. C. 585. Ant. C. 166.

INTERPRETATIO.

a Postquam cecidit, ingens caterva hostium cum magno clamore in eum irruit eum humi jacentem occideret: sed ille continuò surgens, multos hostes intercit.

b Aspiciente utróque exercitu, se projecit in medios hostes.

NOTÆ.

1. Consul Sulpicius.] Errat Justinus, nullus enim Sulpicii, præter ipsum, meinit: sed omnes Publium Licinium habent, qui illius anni cum Cassio Consul rat.

2. Æmilium.] Non Licinio successit Æmilius, sed Hostilius: Hostilio Q. Martius, Martio verò Æmilius: qui omnes, præter Æmilium, nihil magni momenti gesserunt in Macedonia. Æmilius, decimo septimo anno postquam Consul uerat, iterum Consul creatus est ætatis anno sexagesimo.

3. Extra ordinem.] Solito tamen more Provinciam sortitus est, illíque Macedonia, Licinio Crasso collegæ Italia evenit.

4. Non magnam moram.] Dum Æmilius seu majores hostium copias, seu temoris incommoditatem metuens, pugnam detrectat oblatam à Perseo; fortuna ertamen contraxit. Inter castra flumen erat, in cujus ulteriorem ripam cùm umentum elapsum à Romanis evasisset, hinc tres Romani illud secuti, inde duo Thraces ad se ex alveo trahere contendunt. Romani, occiso Thrace, jumentum id stationem reducebant, cùm Thraces, qui ripæ erant præsidio, ut mortem soii ulciscerentur, fluvium trangressi, moxque totus exercitus in aciem processit, certamenq; initum est, quod ad vesperam de industriâ ab Æmilio protractum ut Sol hostium, non Romanorum, occulos perstringeret. Ita Plutarchus.

5. Luna nocte defecit.] C. Sulpicius Gallus, Tribunus militum, qui postea Consul, Romanorum primus notavit eclipses, de iisque librum edidit, vocatos ad concionem milites, monuit Lunam nocte proximâ, ne quis id pro portento acciperet, ab horâ secundâ ad quartam defecturam esse: quo factum est ut, dum Romani æris crepitu lumen ejus de more revocarent, frequentésque flammas tædis facibúsque ad cœlum porrigerent; contra Macedonas stupor invaserit, rumorque fuerit sensim per castra vulgatus, hoc regni occasum portendere. Quod Sulpicio Livius, Paulo Æmilio Plutarchus tribuit.

6. Umbone.] Vel ipsum scutum est, vel scuti pars media.

exceptis

exceptis, ac suos cum clamore hostium revertitur. [1] Hujus audaciam cæteri imitati [2] victoriam peperêre. Perseus [3] rex fuga cum decem millibus talentûm [4] Samothraciam defertur; quem [5] Cneus Octavius, ad persequendum missus à consule, cum duobus filiis, Alexandro & Philippo, [6] cepit; captumque ad consulem duxit. Macedonia à Carano, qui primus in eâ regnavit, usque Persen [7] tringinta reges habuit: quorum sub regno fuit quidem [8] annis noningentis & viginti tribus; a sed rerum non nisi [9] centum nonaginta duobus annis potita. Ita, cùm in ditionem Romanorum cessisset, magistratibus per singulas civitates constitutis, [10] libera facta est; legésque, quibus adhuc utitur, à Paulo accepit. Ætolorum universarum urbium senatus, cum conjugibus &

INTERPRETATIO.

a Sed per centum nonaginta & duos tantum annos dominata est, sive in Asiâ, sive in Græciâ.

NOTÆ.

1. Hujus audaciam.] Constat ex Cicerone, Catonis filium in bello Persico militâsse. Veteres non minùs erant soliciti, ut armati quàm ut salvi exirent è prælio.

2. Victoriam peperêre.] Auctor victoriæ fuit Æmilius, qui, cùm inde Pelignos, malè à phalange acceptos, jam inire fugam, hinc alios phalangem hastis horrentem declinare cerneret, paludamentum suum concidit, suisque continuò in phalangem, quâ patebat aditus, immissis, aditum aperuit victoriæ. Hostium cæsa millia viginti quinque, capta undecim; ex Romanis centum, ut Possidonio placet; octoginta, ut Nasicæ apud Plutarchum ceciderunt. Pugna commissa est in Macedoniâ Pieriâ, non procul à Pydnâ, ad Æsona & Lycum amnes.

3 Rex fuga, &c.] Dum phalanx à Romanis cæditur, equitatus ferè integer fugit, principésque fugæ, rex ipse primùm Pydnam, tum Pellam deinde Amphipolim, cum quingentis Cretensibus pervenit.

4. Samothraciam defertur.] Perseus, coacto ad concionem Amphipoli populo, cum nec rex ipse, nec Evander, mœrore & lacrymis impeditus profari posset, "Multitudo, abite, inquit, " ne pauci qui superſumus, propter vos pereamus. Continuò rex, auro argentóque in lembos qui stabant in Strymone delatis, ad flumen descendit; unde Samothraciam Thraciæ adjacentem petiit.

5. Cneus Octavius.] Prætor, qui classi præerat.

6. Cepit.] Postquam Samothraciam appulit Octavius, Perseus fugam cogitans de mediâ nocte ad mare contendit: cùm verò jam navis è portu solvisset, vagatus in litore aliquandiu, prope obscurum angulum Templi delituit, &, comitibus sociisque ad Romanos transeuntibus, ipse tandem cum Philippo filio tradere se Octavio coactus est

7. Triginta reges.] Nonnulli apud Livium viginti; alii apud Eusebium triginta novem numerant.

8. Annis noningentis.] Justum numerum excedere videtur Justinus: si enim singulorum regum annos dinumeres, annos tantum 630, vel 636, vel 647 reperias. Si tamen numerum ineas à Carano, qui regnare cœpit circa annum 3200, usque ad cladem Persei, quæ contigit anno 3886, annos 686 invenies.

9. Centum nonaginta duobus.] Ab initio regni Philippi, à quo regnum Macedoniæ amplificatum, Perseus, in triumphum ductus ab Æmilio, Albam cum amicis missus est, ubi Æmilii beneficio liberâ usus custodia, vel vigiliis, vel inediâ mortem sibi conscivit, ut narrat Plutarchus. Diversa tamen habet Diodorus. Ejus filius Alexander in tornando & cælando auro egregius artifex fuit.

10. Libera facta est.] Paulus exiens Amphipoli, jussit Macedonas uti suis le- liberis

liberis, qui dubia fide fuerant, Romam missus, ibique, ne in patriâ aliquid novaret, diu detentus, *a* ægréque, per multos annos legationibus civitatum senatu fatigato, in patriam quisque suam remissus est.

INTERPRETATIO.

a Et quisque remissus est magnâ cum difficultate in suam patriam, postquam urbes per multós annos misissent ad Senatum frequentes legationes.

NOTÆ.

gibus, creare Magistratus annuos, tributum dimidium ejus, quod Regibus pependissent, pendere populo Romano, hoc est, centum talenta, ex Plutarcho. Macedoniâque in quatuor partes divisa, capita regionum, ubi consilia fierent, assignavit, Amphipolim, Thessalonicen, Pellam, & Pelagoniam.

LIBER XXXIV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Romani in Achæos causas belli quærunt, & inveniunt. Cruenta Achæorum seditio.*
2. *Bellum quo Achæi oppressi sunt, & Corinthus eversa. Ptolemæus Ægypto pulsus petit à Romanis auxilium.*
3. *Populi ad Antiochum in gratiam Ptolemæi verè libera legatio. Antiocho mortuo, Demetrius frater Româ profugus regno potitur.*
4. *Prusias, Rex Bythiniæ, regno & vitâ à filio spoliatur.*

CAPUT I.

Romani infensi Achæis Achæorum seditio.

POENIS ac Macedonibus subactis, Ætolorúmque viribus principum captivitate debilitatis, soli adhuc ex Græciâ universâ Achæi nimis potentes tunc temporis Romanis videbantur, non propter singularum civitatum nimias opes, *a* sed propter conspirationem universarum. Namque Achæi, licèt per civitates, veluti per membra divisi sint, unum tamen corpus & unum imperium habent; singularúmque urbium pericula mutuis viribús propulsant. Quærentibus igitur Romanis causas belli, tempestivè fortuna querelas Spartanorum obtulit, quorum agros

An. M. 3906. Ol. 158. 1. Urb. C. 605. Ante C. 146

INTERPRETATIO.

a Sed quia omnes urbes conjunctæ erant per multam societatem.

Achæi [1] propter mutuum odium populabantur. Spartanis à senatu responsum est, [2] *legatos se ad inspiciendas res sociorum, & ad injuriam demendam in Græciam missuros*: sed legatis occulta mandata data sunt, ut corpus Achæorum dissolverent, *a* singulásque urbes proprii juris facerent, quò faciliùs ad obsequia cogerentur; &, si quæ urbes contumaces essent, frangerentur. Igitur legati, omnium civitatum principibus Corinthum evocatis, decretum senatûs recitant: quid consilii habeant, aperiunt. *Expedire omnibus* dicunt, [3] *ut singulæ civitates sua jura & suas leges habeant.* Quod ubi omnibus innotuit, velut in furorem versi, universum [4] peregrinum populum trucidant; [5] legatos quoque ipsos Romanorum violâssent, nisi, audito tumultu trepidi fugissent.

Achæi oppressi Corinthus eversa. Ptolemæus pulsu. Ægypto.

CAP II. Hæc ubi Romæ nuntiata sunt, [6] statim senatus Mummio [7] consuli bellum Achaïcum decernit: qui exemplò exercitu deportato, & omnibus strenuè provisis, pugnandi copiam hostibus fecit. Sed Achæi velut nihil negotii Romano bello suscepissent, ita apud eos neglecta omnia & soluta fuêre. Itaque [8] prædam, non prælium cogitantes, & vehicula ad spolia hostium reportanda duxerunt, & conjuges, libe-

INTERPRETATIO.

a Et facerent ut singulæ civitates, solutâ cum aliis societate, essent sui juris, ut faciliùs cogerentur ad obediendum mandatis Senatûs.

NOTÆ.

1. Propter mutuum odium.] Quod Achæi Spartiatas vel invitos, legibus & mœnibus ademptis, in eorum societatem compulissent: quâ de re Spartiatæ querebantur apud Romanos.

2. Legatos se, &c.] Fannium Gabinium & Papyrium, quibus adjungit Polybius Scipionem Africanum, qui id temporis Romæ candidatus versabatur.

3. Ut singulæ civitates.] Spartam tantùm & Corinthum nominat Pausanias; Argos, Heracleam, Orchomenios, & Arcadas jungit Polybius, additque Florus civitates omnes, quæ sub ditione Philippi essent.

4. Peregrinum populum trucidant.] Lacedæmonii in vincula conjecti, cæteri pulsi ex urbe, dux belli electus, & Bœotii, qui grandi pecuniâ mulctati à Metello fuerant, ad arma concitati. Ita Pausanias.

5. Legatos quoque Romanorum.] Aliter belli causam narrat Polybius: cùm enim Philippo parerent Corinthi, ita Romanos despexêrunt, ut in eorum Legatos ausi sint cœnum projicere: dumque paulò pòst Romanorum Legati Achæos mitigare conarentur, qui ob violatos Legatos efferati bellum moliebantur, Corinthii moderationem Romanorum timiditatem esse rati, multa dixêrunt injuriosiùs.

6. Statim Senatus Mummio, &c.] Errat Justinus: primùm enim prorogato Prætori Metello, qui tunc regebat Macedoniam, Imperio, jussum est, ut in Achæos moveret, quos paulò pòst, licèt Bœotiis & Chalcidensibus junctos, ad Thermopylas superavit. Eorum Imperator, sive Diæus, ut placet Polybio, sive Critolaus, ut mavult Livius, mortem sibi veneno conscivit.

7. Consuli.] Mummius Consul creatus est cum Cornelio Lentulo.

8. Prædam, non prælium.] Cùm Diæus Critolaï successor Romanos aliquot fudisset, aliique se continerent in castris, eos non maximè timendos dixerat.

rósque

rósque suos, ad spectaculum certamini, in montibus posuêrunt. Sed [1] prælio commisso ante oculos suorum cæsi, lugubre his spectaculum, & gravem luctûs memoriam reliquêrunt. [a] Conjuges quoque liberíque eorum, de spectatoribus captivi facti præda hostium fuêre. Urbs ipsa [2] Corinthus diruitur: populus omnis [3] sub coronâ venditur: [b] ut hoc exemplo cæteris civitatibus metus novarum rerum imponeretur. Dum hæc aguntur, [4] rex Syriæ Antiochus Ptolemæo, majoris sororis suæ filio, [5] regi Ægypti, bellum infert, segni admodum, & quotidianâ luxuriâ ita marcenti, ut non solùm regiæ majestatis officia intermitteret, verùm etiam sensu hominis nimiâ saginâ careret. Pulsus igitur regno, ad fratrem minorem Ptolemæum Alexandriam confugit: [c] participatóque cum eo regno, legatos Romam ad senatum mittunt; auxilia petunt; fidem societatis implorant. Movêre senatum preces fratrum.

An M. 3908 Ol. 158. 3. Urb C. 607. Ant. C. 144.

An. M. 3884 Ol. 152. 3. Urb. C. 583. Ant. C. 168

INTERPRETATIO.

a Illorum conjuges & liberi, qui aspiciebant prælium, capti sunt ab hostibus, & pars prædæ fuerunt.

b Ut aliæ civitates, territæ hoc exemplo severitatis, non auderent bellum renovare.

c Illam admisit ad regni societatem, & deinde ambo Legatos misêrunt.

NOTÆ.

1. Prælio commisso.] Ad Isthmum, ex Floro & aliis; vel ad Leucopetram, ex Aurelio Victore, in quo victus Diæus domum refugit, eâque incensâ conjugem à se interfectam in ignem præcipitavit, ipseque hausto veneno interiit.

2. Corinthus diruitur.] Urbs à propugnatoribus destituta, tubâ præcinente, deleta est, ut referunt Florus, Zonoras & alii. Simulacra, tabulæ, vestes vel incensæ vel projectæ: permistis incendio plurimis statuis, æris, auri, argentique venæ fluxêre per vicos. Unde Polybius patriæ suæ deflens interitum, apud Strabonem vidisse se testatur tabulas in solum projectas, militésque super his tabulis ludentes, quas inter erant & Hercules, Deianiræ tunicâ excruciatus, & Bacchus, pictus ab Aristide, de quo illud, Nihil ad Bacchum. Plerique, quicquid æris toto orbe laudatum, incendio Corinthi superfuisse volunt.

3. Sub coronâ venditur.] Non ab ipso Mummio sed ab illius patre, ut vult Zonaras, qui missus post victoriam legatus, omnes Græcos juris sui esse voluit, præter Corinthios, quorum agros dedit Sicyoniis, ex Strabone. Tantam paulò post Græcia felicitatem adepta est, ut vulgò de seipsis dicerent, nî capti essent, se incolumes esse non potuisse.

4. Rex Syriæ Antiochus.] Antiochi magni filius, qui Romanis obses datus fuerat, vix à Seleuco fratre evocatus Athenas venerat, cùm auditâ illius morte, Romanorum jussu, ab Eumene & Attalo in regnum deductus est. A Syriis Epiphanes dictus est, sive per adulationem, quòd dum Helidorus & Egyptii regnum tentant invadere, ipse tanquam novum sidus illuxerit: vel per Antiphrasim; à Græcis enim Epimanes (hoc est, furiosus) vocatus est, ex Appiano.

5. Regi Ægypti bellum infert.] Non consentiunt de hoc bello inter se Historici; sed confundit omnia Justinus: Ex Scripturâ bis; ter ex aliis, Antiochus in Ægyptum bellum gessit. 1. Quò faciliùs Syriam, quam Ptolemæo Antiochus Magnus cum filiâ Cleopatrâ dederat, recuperaret Epiphanes; præ se tulit se nepotis Philometoris tutorem fore, eòque nomine Syriam occupavit, quam dum Regni tutores Euleus & Lenius repetunt, ipse bellum infert Ægypto; tum ut regni tutelam obtineret, tum ut pulsum à matre & fratre

Romanorum ad Antiochum pro Ptolemæo legatio. Demetrius regno Syriæ potitur.
An.M.3885
Ol. 152. 4.
Urb.C. 584.
Ant.C.167.

CAP. III. Mittitur itaque legatus Popilius ad Antiochum, *a* qui *abstinere illum Ægypto, aut si jam incessisset, excedere* juberet. [1] Cùm in Egyptum eum invenisset, [2] osculúmque ei rex obtulisset (nam coluerat inter cæteros Popilium Antiochus, cùm Romæ obses esset;) *b* tunc Popilius *facessere interim privatam amicitiam* jubet, *cùm mandata patriæ intercedant;* prolatóque senatûs decreto, & tradito, *c* cùm cunctari eum videret, consultationémque ad amicos referre; ibi [3] Popilius virgâ quam in manu gerebat, amplo circulo inclusum, ut & amicos caperet, *consulere* jubet; *nec priùs inde exire, quàm responsum senatui daret, aut pacem, aut bellum cum Romanis habiturum.* Adeóque hæc asperitas animum regis fregit, [4] ut *pariturum se senatui* responderet. Reversus in regnum [5] Antiochus decedit, [6] relicto parvulo admodum filio, cui cùm [7] tutores

INTERPRETATIO.

a Qui juberet ut non invaderet regnum Ægypti, aut si jam aliqua occupâsset, illa restitueret Ptolomæo.

b Tunc Popilius dicit, se nullam habere rationem veteris amicitiæ, cùm prohibeant mandata patriæ.

c Cum videret eum cunctari, & velle amicos consulere priùs quàm responderet.

NOTÆ.

Philometorem restitueret; victisque navali prælio Ægyptiis, captísque multis urbibus, Memphim cepit, ubi Regem constituit Philometorem, qui deinde Antiochi fraudes subveritus, cum fratre Euergete pace compositâ, Alexandriæ recipitur. 2. Fratrum concordiâ graviter offensus Antiochus bellum in Philometorem movet; qui ad breve tempus obtinuit inducias. 3. Finitis induciis, jam Cypro & Pelusio potitus, Alexandriæ Antiochus imminebat, cùm Romanorum legati ipsi occurrerent Ex his, quæ liquent ex Polybio & Livio, refutabis ea, quæ de hoc bello tradit Justinus.

1. Cùm in Ægypto.] Eum ad Eleusinem pagum offendit, qui quatuor millibus passuum distat Alexandriâ.

2. Osculúmque.] Dextram Popilio Antiochum porrexisse dicit Livius.

3. Popilius virgâ.] C. Popilius Lænas virgâ vitreâ circulum descripsit.

4. Ut pariturum se.] Tum Popilius Regi, tanquam amico benevolo, dextram porrexit; & die, quâ Ægypto excederet, constitutâ, firmatâque inter fratres pace, navigavit in Cyprum, unde victricem Antiochi classem dimisit.

5. Antiochus decedit.] Trajecto Euphrate, bellum Armeniorum Regi Artaxiæ intulerat: quo victo, petiit Persepolim, ut Dianæ Templum, auro argentóque opulentissimum, diriperet. Eam urbem Elemaïdem vocant alii. Pererius Susam nominat in Elemaïde regione, ubi Euleus fluvius Susorum arcem circuit, & Dianæ Templum, ex Plinio; seu Veneris, ex Appiâno: Sed inde eum dedecore ejectus, dum Babyloniam repeteret, auditis suorum à Judæis cladibus, mœrore amens & iracundiâ, gravem in morbum incidit; horrendisque viscerum doloribus, & vermibus consumpto corpore, dum frustrà scelerum veniam à Deo postularet, miserè periit in Tabe Persidis oppido, teste Porphyrio.

6. Relicto parvulo filio.] Novenni, qui ob patris virtutem Antiochus Eupator dictus est, quasi felix esset, cui talis pater contigisset.

7. Tutores dati à populo.] Cn. Octavius vir consularis, Sp. Lucretius, & Lætius Aurelius, quibus jussum est ut tectas naves comburerent, elephantum præscinderent nervos, opésque regias imminuerent quam maximè.

dati

dati à populo essent, [1] patruus ejus Demetrius, qui obses Romæ erat, [2] cognitâ morte Antiochi fratris, senatum adiit, *obsidémque se vivo fratre venisse, quo mortuo, cujus obses sit, se ignorare.* [a] *Dimitti igitur se ad regnum petendum æquum esse, quod, sicuti* [3] *jure gentium majori fratri cesserit, ita nunc sibi qui pupillum ætate antecedat, deberi.* [b] Cùm se non dimitti animadverteret à senatu, tacito judicio, tutius apud pupillum quàm apud eum, regnum futurum arbitrante; specie venandi [4] ab urbe profectus, Ostiæ tacitus, cum fugæ [5] comitibus, navem conscendit. [6] Delatus in Syriam secundo favore omnium excipitur; regnúmque ei, [7] occiso pupillo [8] ac tutoribus, traditur.

An.M.3893 Ol. 154. 4. Urb.C.592. Ant. C.159.

CAP. IV. Eodem ferè tempore Prusias, rex Bithyniæ, consilium cepit interficiendi Nicomedis filii, dum consulere studet minoribus filiis, quos ex novercâ ejus susceperat, & Romæ habebat. Sed res adolescenti

Prusias à filio occiditur.

INTERPRETATIO.

a Equum esse ut dimitteretur ad regnum petendum, quod tam debeatur sibi, qui sit major ætate pupillo, quàm debebatur fratri major Antiocho, cui cesserat ex jure gentium.

b Cùm videret se non dimitti à Senatu, qui judicabat securius esse ad res Populi Romani, si pupillus potiùs quàm Demetrius Rex esset.

NOTÆ.

1. Patruus ejus Demetrius.] Turpiter lapsus est Justinus; nec enim patruus Eupatoris Demetrius fuit, sed cognatus, quippe qui Seleuci filius esset, ab eoque missus Romam, obsidis loco; Antiocho enim Magno duo filii contigerant, Seleucus & Antiochus ille Demetrium hic Eupatorem suscepit. "Ità illud Josephus Appianus, Eusebius."

2. Cognitâ morte.] Jamdiu apud Senatum querebatur, æquum non esse jactitans, ut obses pro liberis Antiochi, qui tunc regnabat, detineretur: sed tunc maximè in Senatu questus est, ubi sibi patriam Romam esse dixit; Senatorum filios instar fratrum, ipsósque Senatores loco patrum se habere, ut qui puer Romam venisset.

3. Jure gentium.] Bonam Demetrii causam pervertit Justinus: si enim ille Antiochi frater fuit, nihil juris habuit in Syriam; nec enim fratri frater, sed filius parenti succedere solet: Regnum tamen fuit Demetrii, quem scilicet omnia Seleuci jura spectarent.

4. Ab urbe profectus.] Polybii consilium secutus, qui eum Nauclero fraudi inscio eum sociis obnixè commendavit.

5. Comitibus.] Octo erant socii, famuli quinque, pueri tres.

6. Delatus in Syriam.] Ubi in Lyciam appulit, scripsit ad Senatum in Lyciam, ut Octavii necem ulcisceretur, non in Antiochum proficisci: inde Tripolim Syriæ venit, ubi, secundo omnium favore exceptus, Rex salutatur, ut tradit Zonoras.

7. Occiso pupillo.] Aliter Scriptura, aliter Zonoras id referunt. Tripoli & Apaneâ potius Demetrius, contendit Antiochiam, tanquam à Senatu missus, ut Regnum occuparet, ibíque Eupatorem & Lysiam obviam progressos (Romanorum enim metu armis abstinuerant) interfecit, "Ità Zonoras." Constat tamen ex Scripturâ, Lysiam & Eupatorem, cùm eos videre coràm nollet Demetrius, ab exercitu interfectos.

8. Ac tutoribus traditur.] Nec Lysiam intelligit, quem occiderat; nec Philippum, qui metu Lysiæ exulabat in Ægypto: sed Romanos Legatos, quorum ut amicitiam sibi conciliaret, Octavii mortem, qui à Leptine fuerat occisus, ultus est; & coronâ, quæ decies mille aureorum erat, Romam missa, Tiberii, amicorúmque favore, Regnum obtinuit. "Hæc Polybius."

ab

ab his, qui facinus susceperant, proditur: hortatíque sunt; *a ut crudelitate patris provocatus, occupet insidias, & in auctorem retorqueat scelus:* nec difficilis persuasio fuit. Igitur, cùm accitus in patris regnum venisset, statim rex appellatur. Prusias regno spoliatus à filio, privatúsque redditus, etiam à servis deseritur. Cùm in latebris ageret, non minori scelere quàm filium occîdi jusserat, [1] à filio interficitur.

INTERPRETATIO.

a Ut crudelitate patris excitatus præveniat insidias, idémque admittat scelus in patrem, quod ille volebat in ipsum admittere.

NOTA.

1. A filio interficitur.] Strabo vult eum ab Attalo interfectum, alii à filio, adjuvante Attalo.

LIBER XXXV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Demetrius, bella quærens, ab hostibus opprimitur, & in acie cadit.*
2. *Qui Demetrium everterat, ejusdem filio dat pœnas; prælio victus & interfectus.*

CAPUT I.

Demetrius in acie cadit contra Alexandrum.

DEMETRIUS, occupato Syriæ regno, *a* novitati suæ otium periculosum ratus, ampliare fines regni & opes augere, [1] finitimorum belli statuit. *b* Itaque Ariarathi, regi Cappadociæ, propter fastiditas sororis nuptias infestus, fratrem ejus Orofernem, [2] per injuriam regno pulsum supplicem recepit, *c* datúmque sibi honestum belli titu-

INTERPRETATIO.

a Arbitratus otium periculosum sibi, qui Rex erat à paucis diebus.
b Quare offensus Ariarathi Regi Cappadociæ, qui noluerat in uxorem ducere illius sororem.
c Lætatus quòd data sibi esset honesta causa belli contra eum gerendi.

NOTÆ.

1. Finitimorum bellis.] Judæis bellum intulit, in quo Judas Macchabæus contra Bacchidem fortiter dimicans occubuit. Cætera sat nota ex sacris Literis.
2. Per injuriam regno pulsum.] De injuriâ nihil habet Polybius; sed Ariarathem artibus Demetrii expulsum memorat; quod paulò aliter narrat Zonaras:

lum

lum gratulatus, restituere eum in regnum statuit. Sed Orofernis ingrato animo, initâ cum Antiochensibus pactione [1] offensis tunc Demetrio, pellere ipsum regno, à quo restituebatur, consilium cepit. Quo cognito, Demetrius vitæ quidem ejus [2] ne Ariarathes metu fraterni belli liberaretur, pepercit: ipsum autem comprehensum vinctum [3] Seleuciæ [4] custodiri jubet. a Nec Antiochenses, indicio territi, à defectione destitêrunt. Itaque adjuvantibus, & Ptolemæo rege Ægypti, [5] & Attalo [6] rege Asiæ, & Ariarathe Cappadociæ, bello à Demetrio lacessiti, [7] subornant Propalam quendâm, [8] sortis extremæ juvenem qui Syriæ regnum, velut paternum, armis repeteret: & ne quid contumeliæ deesset, nomen ei *Alexandri* inditur, [9] genitúsque ab Antiocho rege dicitur. Tantum odium Demetrii apud omnes erat, ut æmulo ejus

An M 3903
Ol. 157. 2.
Urb C. 602.
Ant. C. 149

INTERPRETATIO.

a Nec Antiochenses destitêrunt à defectione, etiamsi scirent eam notam esse Demetrio.

NOTÆ.

Ariarathes, inquit, ante susceptum filium, Orofernem adoptaverat quem posteà nato legitimo filio, propter insidiarum suspicionem, expulit: sed ille, Ariarathe mortuo, in ejus filium insurrexit; Ariarathis filio opem tulit Eumenes, Oroferni Demetrius; nuptiarum verò Appianus, Polybius, & Zonaras nusquam meminêrunt.

1. Offensis tunc Demetrio.] Quòd non procul ab Antiochiâ inclusus in regio castello, admitteret neminem, & vitam in otio & deliciis duceret, ut narrat Josephus.

2. Ne Ariarathes.] Qui à Senatu Romano, ad quem confugerat, jussus est una cum Oroferne regnare. Ità Florus. Testatur tamen Polybius Orofernem in Senatu vicisse, conjectis in Ariarathem falsis criminibus.

3. Seleuciæ.] Urbs est Asiæ multiplex: 1. Mesopotamiæ, ad Tigrim, prope Ctesiphontem, Mosul. 2. Syriæ, Pieria cognomine, ad Orontis Ostia, Soldin. 3. Ciliciæ, Aspera nuncupata, ad Calycadnum fluvium, Seleucia. 4. Pisidiæ, in Pamphiliæ confinio, Celesbria. 5. Syriæ, ad Belum flumen.

4. Custodiri jubet.] In regnum restitutum Orofernem volunt Appianus & Zonaras: de custodia & proditione nihil habent.

5. Et Attalo.] Qui nuper Eumeni patri successerat.

6. Rege Asiæ.] Vel Asiæ minoris partem intelligit, cujus caput est Ephesus, quæ Asia proprie dicitur, cui imperabat Attalus; vel Asiam minorem, in quâ, licet & Prusias Bithyniæ, & Ariarathes Cappadociæ præesset, aliæque essent liberæ civitates: Attalus tamen potentiâ præstabat cæteris.

7. Subornant Propalam.] Alii Propolam, alii Pompanum legunt; sed meliùs nonnulli Balam. Ipse enim à Josepho Alexander Balas nuncupatur.

8. Sortis extremæ juvenem.] Hunc incertæ stirpis Appianus & Florus, supposititium Sulpicius & Genebrardus; Scriptura verò, Josephus, & Eusebius, Antiochi Epiphanis filium appellant: Eusebius tamen nothum fuisse indicat, quippe qui ex Balâ concubinâ, unde Balas dictus est, natum affirmet. Malè Lyranus, & post eum Adrichomius, eum vocant filium Eupatoris, qui ante annum duodecimum occisus est à Demetrio.

9. Genitúsque ab Antiocho.] Eum Romam adduxerat Byzantius, Antiochi magni olim apud Romanos Legatus, eumque in curiam cum Laodice sorore adduxit; nihil tamen eorum quæ diceret, placebat sanæ mentis hominibus; sed, cùm Senatus in alienis regnis bellum quàm pacem mallet, decretum est, ut Alexandro regnum paternum armis repetere liceret. Ità Polybius.

non

non vires regiæ tantùm, verùm etiam generis nobilitas consensu omnium tribueretur. Igitur Alexander admirabili rerum varietate *a* pristinarum sordium oblitus, totius fermè Orientis viribus succinctus, bellum Demetrio infert, [1] victúmque vitâ pariter ac regno spoliat. Quanquam nec Demetrio animus in propulsando bello defuit. Nam & [2] primo prælio hostem fugavit, &, regibus bellum restituentibus, [3] multa millia in acie cecidit. Ad postremum tamen invicto animo inter confertissimos fortissimè dimicans [4] cecidit.

Alexander à Demetrio vincitur, & occiditur. An. M. 3908. Ol. 158. 3. Urb. C. 607. Ant. C. 144.

CAP. II. Initio belli Demetrius [5] duos filios apud [6] Gnidium, hospitem suum, cum magno auri pondere commendaverat, ut belli periculis eximerentur, *b* &, si ita fors tulisset, paternæ ultioni servarentur. Ex his major Demetrius, annis pubertatis egressus, auditâ Alexandri luxuriâ, quem insperatæ opes, & alienæ felicitatis ornamenta, velut captum, inter scortorum greges desidem in regiâ tenebant, auxiliantibus [7] Cretensibus, securum ac nihil hostile metuentem aggreditur. *c* [8] Antiochenses quoque, veterem patris offensam novis meritis correcturi, se

INTERPRETATIO.

a Infert bellum Demetrio, oblitus originis suæ, quæ erat sordida, & adjutus viribus omnium ferè Regum Orientis.

b Et si in bello adverso periret, conservarentur ad vindicandam mortem patris.

c Et Antiochenses ipsi favent, ut deleant novis obsequiis crimen priùs admissum gerendo bellum in illius patrem.

NOTÆ.

1. Victúmque.] Justino consentiunt Scriptura, Polybius, & Josephus: Appiani tamen Interpres eum Regno pulsum, & in exilio defunctum testatur.

2. Primo prælio.] Semel tantùm præliatum est ex Scripturâ & Josepho, nisi si fortè Justinus intelligat, sinistrum Demetrii cornu, quod, fugatâ acie sibi oppositâ, hostium castra diripuit.

3. Multa millia.] Dum cornu, in quo pugnabat Demetrius, loco cederet, ipse fortiter dimicans, reliquis fugientibus, hostium alios fugavit, alios occîdit.

4. Cecidit.] Dum hostes persequitur, in cœnum profundum abreptus, prolapso equo, ipse pedes diu dimicavit; donec à multitudine multis vulneribus confectus occubuit. Ità Josephus.

5. Duos filios.] Demetrium Nicanorem, & Antiochum, quorum uterque posteà regnavit.

6. Gnidium.] Gnidus in Asiâ extremâ Halicarnassum inter & Rhodum.

7. Cretensibus.] Mirum Cretenses, non Cnidenses dixisse, multis tamen mercenariis militibus à Lasthene Cretensi acceptis, Demetrius trajecit in Ciliciam, teste Josepho.

8. Antiochenses quoque.] Nullam Ptolemæi Philometoris mentionem facit Justinus, cujus tamen viribus Regnum & Alexandro sublatum esse, & collatum Demetrio, liquet ex Scriptura & Josepho. Cùm enim Alexander insidias per Ammonium ducem struxisset Ptolemæo; quòd multas urbes Syriæ, imposito præsidio, retineret, Ptolemæus, detectis insidiis, filiam Cleopatram, ereptam Alexandro, Demetrio tradidit, & Antiochiæ Rex Asiæ & Ægypti coronatus est: quod tamen paulò pòst cessit Demetrio, ut referunt Josephus & Zonaras.

ci

ei tradunt: sed & milites paterni, favore juvenis accensi, *a* prioris sacramenti religionem novi regis superbiæ præferentes, signa ad Demetrium transferunt: atque ita Alexander, non minori impetu fortunæ destructus, quàm elatus, [1] primo prælio victus [2] interficitur; deditque pœnas & Demetrio, quem occiderat; & Antiocho, *b* cujus mentitus originem fuerat.

INTERPRETATIO.

a Præferentes juramentum, quo se priùs dederant Demetrio, superbiæ Alexandri novi Regis.
b Cujus filium falsò se dixerat.

NOTÆ.

1. Primo prælio victus.] Delusus Ptolemæi fraudibus Alexander, postquam illum Antiochiæ audiit Regem coronatum, è Ciliciâ, ubi tum erat, movit in Syriam, signísque collatis, ad fluvium Ænoparam victus Alexander in Arabiam fugit. "Ita Scriptura, Josephus, & Diodorus."

2. Interficitur.] A Zebdiele, "ex Scripturâ;" vel Zabele, "ex Josepho;" vel Diocle, "ex Diodoro," Arabum principe, qui ad Ptolemæum illius caput deferri voluit: non tamen à Diocle, sed ab equitibus, quos secum duxerat, & Demetrius corruperat, vult occisum Diodorus. Ptolemæus etiam excussus ex equo, dum pugnat, in capite vulneratus, paulò pòst obiit. "Josephus, Strabo, & Florus."

LIBER XXXVI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Demetrius junior bella importunè movet, & infeliciter persequitur. Turbæ in Syriâ, ubi Trypho ab Antiocho, Demetrii fratre, opprimitur. Antiochus Judæos subigit.*
2. *De Judæorum origine, incrementis, & gestis, Justini falsa sententia.*
3. *Judæorum opes. Mare mortuum. A quibus Judæi domiti sint.*
4. *Attali Asiæ regis delicta, mors, testamentum. Asia Romanorum fit propria: divitias autem & vitia sua Romam transmittit.*

CAPUT I.

Demetrius bellum infeliciter gerit. Trypho opprimitur ab Antiocho, qui Judæos subigit. An.M.3914 Ol. 160. 5. Urb. C.613. Ant. C.138

RECUPERATO paterno regno [1] Demetrius, & ipse rerum successu corruptus, vitiis adolescentiâ [2] in segnitiem labitur; a tantúmque contemptum apud omnes inertiæ, quantum odium ex superbiâ pater habuerat, contraxit. Itaque cùm ab imperio ejus passim [3] civitates deficerent, ad abolendam segnitiæ maculam, [4] bellum Parthis inferre statuit: cujus adventum non inviti [5] Orientis populi vidêre; & propter [6] Arsacidæ regis Parthorum crudelitatem, & quod veteri Macedonum imperio assueti, novi populi superbiam indignè ferebant. Itaque cùm & Persarum, & [7] Elymæorum, Bactrianorúmque auxiliis juvaretur, [8] multis præliis Parthos fudit. Ad postremum tamen pacis simulatione deceptus capitur; b traductúsque per ora civitatum, populis, qui desciverant, in ludibrium favoris ostenditur. Mis-

INTERPRETATIO.

a Et tam contemptus fuit ab omnibus ob inertiam, quàm odiosus fuerat omnibus illius pater ob superbiam.

b Et per omnes civitates deductus ostenditur populis, qui à Parthis ad ipsum defecerant; ut eos pœniteret favisse Demetrio.

NOTÆ.

1. Demetrius.] Nicator secundus, "ab Appiano & Josepho:" Nicanor "ab aliis nuncupatus, quòd paternum regnum sibi armis vindicâsset.

2. In segnitiem labitur.] Hoc Florus crudelitati tribuit, Josephus avaritiæ, quod pace compositâ exercitum dimiserit, solisque exteris, quos secum adduxerat, mercedem solveret.

3. Civitates deficerent.] Presertim Antiochia, cujus seditionem, ingenti & civium clade, & tectorum, incendio, ultus est virtute Judæorum, quos Jonathas ipsi auxilio miserat.

4. Bellum Parthis.] Non ita se res habuit, cùm alienatos à Demetrio militum animos Tryphon cerneret, se contulit ad Arabem Malchum sive Emalchuel, cui Antiochus Alexandri filius commissus fuerat, quem multis precibus obtentum, victo ad Ptolemaidem Demetrio in regnum restituit. Victus Demetrius in Ciliciam primùm, tum superato Euphrate, Mesopotamiam & Babyloniam fugit: unde aliquot annos post bellum intulit Parthorum Regi. Hæc Josephus.

5. Orientis populi.] Jam diu Græci & Macedones, qui iis in regionibus substiterant, crebris eum legationibus solicitabant, deditionem, si veniret, pollicentes.

6 Arsacidæ.] Non huic Regi peculiare nomen, sed commune omnibus: eum posteà Priapatium Justinus appellat, Arsacem tertium Orosius; alii Mithridatem, Regem ordine sextum à primo Arsace.

7. Elymæorum.] Qui partem Persidis in Susianæ regionis confinio incolunt. Fuit etiam Elyma urbs Siciliæ, propè Panormum.

8. Multis prælii Parthos fudit.] Docet Scriptura bellum ab eò Parthis non illatum, sed à quodam Arsacis duce & victum esse & captum, dum exercitum contra Tryphonem in Media contraheret; bellùm tamen Persis indixit, si Josepho credimus, cùm Tryphonem Syriâ speraret se ejecturum facilè, si res in Parthos cessissent prosperè; quin etiam duo prælia cum Parthis, ut placet Orosio, commisit, quorum in altero captus est ab Arsace.

sus

sus deinde in Hyrcaniam, benignè & [1] juxta cultum pristinæ fortunæ habetur. Dum hæc aguntur, interim in Syriâ [2] Trypho, qui se tutorem [3] Antiocho, Demetrii privigno, substituti à populo laboraverat, [4] occiso pupillo, regnum Syriæ invadit: [5] quo diu potitus, *a* tandem exolescente favore recentis imperii, ab [6] Antiocho puero admodùm, Demetrii fratre, qui in Asiâ educabatur, [7] bello vincitur: rursúsque regnum Syriæ ad sobolem Demetrii revertitur. Igitur Antiochus, memor quòd & [8] pater propter superbiam invisus, & frater propter segnitiem contemptus fuisset, ne in eadem vitia incideret, receptâ in matrimonium Cleopatrâ, uxore fratris, civitates quæ initio fraterni imperii defecerant, summâ industriâ persequitur, domitásque rursus regni terminis adjicit. Judæos quoque, qui in Macedonio imperio [9] sub Demetrio patre armis se in libertatem vindicaverant, [10] subigit. Quorum vires tantæ

An.M.3916
Ol. 161. 3.
Urb.C.615.
Ante.C.136.

An.M.3921
Ol. 162. 4.
Urb.C.620.
Ant.C.131.

INTERPRETATIO.

a Populus illum odio habentibus, qui illi faverant quando regnum arripuit.

NOTÆ.

1. Juxta cultum pristinæ fortunæ.] In Phraatis regiâ habitavit, ejúsque sororem Rhodogunam in matrimonium duxit, ex Appiano.

2. Trypho.] Apamenus genere, nomine Diodorus Orosio, cognomine Tryphon nuncupatus à luxu & delicatâ vitâ: nam τρυφᾶσθαι idem sonat quod luxui indulgere.

3. Antiocho.] Ab omnibus Antiochus dicitur, præterquam ab Appiano, qui eum Alexandrum vocat; sed malè. Fuit ille Alexandri Balæ filius, ex Cleopatrâ, quæ posteà Demetrio nupserat, unde illius privignus fuit.

4. Occiso pupillo.] Per Medicos, qui puerum calculi dolore consumi ad populum mentiti, eum, dum secant, occidêrunt, auctore Josepho: quod tamen ante Demetrii à Parthis civitatem contigit.

5. Quodiu potitus.] Tres tantùm annos illi tribuit Josephus: sex tamen regnavit ab occisis pupillo & Jonathâ.

6. Antiocho puero.] Non admodùm puer erat, cujus pater ab annis quatuordecim mortuus esset, quique paulò pòst Cleopatræ nupserat: simul enim cum fratre Demetrio Alexandrum Balam fugerat. Antiochus Soter ab Josepho, Pius ab Appiano. Sidetes vel Sedetes ab Eusebio dicitur: quod nomen illi forte inditum ab urbe Side in Pamphyliâ, ubi fuerat educatus, ut Pontanus conjicit.

7. Bello vincitur.] Eum à suis desertum Scriptura, prælio victum Josephus testatur, fugisse Doram prope Joppem; unde fugâ elapsus, vel Orthosiadem in Phœniciâ, vel Coracesium in Ciliciâ se recepit; ubi obsessus cruentas manus sibi intulit, ut refert Strabo; dum fugeret, aurum, quo persequentes moraretur, per vias sparsisse tradit Frontinus.

8. Pater propter superbiam.] Nec superbia patri, nec fratri segnities obfuit; sed patrem vicinorum Regum odium, fratremque avaritia perdidit, quâ temerè suos dimisit exercitus.

9. Sub Demetrio patre.] Celebres illas victorias intelligit à Macchabæis, Judâ, Jonathâ, & Simone relatas de Antiochi Epiphanis & Demetrii Soteris ducibus: quod Scriptura multis persequitur.

10. Subigit.] Jussu Ptolemæi Euergetis occiso Simone, Sidetes, Hyrcanum, illius filium, obsedit Hierosolymis; sed aliquantò pòst solutâ obsidione, cum Judæis fœdus iniit, summâ in eos usus benignitate.

fuêre, ut post hunc nullum Macedonum regem tulerint, *a* domesticísque imperiis usi Syriam magnis bellis infestaverint.

Judæorum origo.

CAP. II. Namque [1] Judæis origo [2] Damascena, Syriæ nobilissima civitas: unde & [3] Assyriis regibus genus ex reginâ [4] Semirami fuit. Nomen urbi [5] à Damasco rege inditum: in cujus honorem Syrii sepulchrum Arathis uxoris ejus [6] pro templo coluêre; *b* deámque exinde sanctissimæ religionis habent. Post Damascum [7] Azelus, mox Adores, & [8] Abraham & [9] Israel reges fuêre. Sed Israelem felix [10] decem filiorum proventus majoribus suis clariorem fecit. Itaque populum [11] in decem regna divisum filiis tradidit, omnesque [12] ex nomine Judæ, qui post divisionem decesserat, [13] *Judæos* appellavit:

INTERPRETATIO.

a Et habentes duces proprios, qui ipsis imperarent, gesserint magna bella in Reges Syriæ.

b Et habent pro deâ, quam colunt religiosissimè.

NOTÆ.

1. **Judæis origo.**] De Judæorum origine ridicula sanè commenti sunt Historici Gentiles. E Damasco oriundos putavit Justinus, ex Ægypto Strabo, Tacitus è Cretâ, unde à monte Idâ Judæi nuncupati sunt, sed regnante Jove ejecti, primùm Libyæ, deinde Ægypti partem occupârunt. Alii, apud eundem, Æthiopum prolem, álii Solymos Homeri carminibus celebratam gentem credidêrunt, à quibus Hierosolyma condita sit. Quæ, quàm falsa sint, quis non videt, cùm ex sacris Literis constet, Judæos ex Abrahamo Tharæ filio ducere originem? ille enim Dei jussu de Ur Chaldæorum egressus, in Haram Mesopotamiæ tùm in Cananitidem venit.

2. **Damascena.**] Damascus Syriæ inferioris, sive Cœlosyriæ, urbs primaria, ab Hus filio Aram, qui Semi filiùs erat, condita: à quo populi Aramei, deinde à Græcis Syri dicti sunt, ut ait Josephus. Hæc tamen Hieronymus Damasco Eliezer tribuit: sed Damascum Hus condidit, restauravit Eliezer.

3. **Assyriis.**] Quibus non à Syris, sed ab Assur Semi filio nomen impositum, qui Assuriam, quæ posteà Ninive vocata est, condidit.

4. **Semirami.**] Quæ, si Diodoro credimus patriâ fuit Ascalonita, filia deæ Derceto, ut libro 1 dictum est.

5. **A Damasco rege.**] Quis ille fuerit, vix quisquam potest conjicere. Hoc de nomine multi multa habent: sed nihil benè.

6. **Pro templo.**] Reponendum ex templo. Hæc omnia corrupta Fabulis.

7. **Azelus, mox Adores.**] Horum nominum nulla apud alios mentio.

8. **Abraham.**] Quod etiam refert Josephus ex Nicola Damasceno, à quo Abraham è regione supra Babyloniam sitâ cum exercitu venisse Damascum proditur, & postquam ibi aliquot annos regnâsset, Cananitidem petiisse. Sed quis his fabulis fidem adhibeat, præcipuè cùm Scriptura hujus regni non meminerit?

9. **Et Israel.**] Jacob intelligit, qui tamen non Abrahami filius, sed nepos ex Isaaco fuit.

10. **Decem filiorum.**] Duodecim veriùs numerat Scriptura.

11. **In decem regna.**] Duodecim. Tribus indicat.

12. **Ex nomine Judæ.**] Alludit ad postrema Jacobi morientis verba, quibus excluso Reuben, jus primogenituræ Judæ concessit, illiúsque Tribus futuram majestatem commendavit, ex quâ scilicet Christus erat nasciturus: Non auferetur sceptrum de Juda, &c.

13. **Judæos appellavit.**] Fallitur Justinus; non enim hoc tempore Hebræi Ju-

colíque

[1] colíque ejus memoriam ab omnibus jussit, [2] cujus portio omnibus accesserat. [3] Minimus ætate inter fratres Joseph fuit: cujus excellens ingenium veriti fratres [4] clàm interceptum peregrinis mercatoribus vendidêrunt. A quibus deportatus in Egyptum, cùm magicas ibi artes solerti ingenio percepisset, brevi ipsi regi percarus fuit. a Nam & prodigiorum sagacissimus erat, & somniorum primus intelligentiam condidit; nihilque divini juris humanique ei incognitum videbatur, adeò, ut etiam sterilitatem agrorum ante multos annos providerit: perîssétque omnis Ægyptus fame, nisi monitu ejus rex edicto servari per multos annos fruges jussisset; tantáque experimenta ejus fuêrunt, ut non ab homine, sed à Deo responsa dari viderentur. [5] Filius ejus Moses fuit, quem [6] præter paternæ scientiæ hæreditatem, etiam formæ pulchritudo commendabat. Sed Ægyptii, quum [7] scabiem & [8] vitiliginem paterentur, responso moniti, eum cum ægris, ne pestis ad plures serperet, terminis Ægypti pellunt. Dux igitur exulum factus, sacra Ægyptiorum [9] furto abstulit: quæ repetentes armis Ægyptii, domum redire An.M.2544 Ant.C.1508

INTERPRETATIO.

a Nam & videbat sagacissimè quid significarent prodigia, & primus nôvit artem explicandi somnia.

NOTÆ.

dæorum nomen habuêre; sed post captivitatem Babylonicam, cùm regnare incepit Zorobabel ex Tribu Juda, quæ Babylonem cum stirpe regiâ abducta fuerat.

1. Colíque ejus memoriam.] Hoc est, illius Tribum aliis eminere voluit: dixit enim: Juda, te laudabunt fratres tui, & adorabunt te filii patris tui.

2. Cujus portio.] Nihil juris in agros aliis Tribubus assignatos habuit Tribus Juda, nec aliæ Tribus in illius portionem; singulis enim Tribubus sua portio data Tribus porrò Juda inter Tribum Benjamin & desertum Pharan collocata.

3. Minimus ætate.] Non minimus fuit Joseph, sed Benjamin.

4. Clàm interceptum.] Historiam Josephi paucis persequitur Justinus, sed miscet fabulis, scientiámque divinandi à Deo concessam appellat artes magicas. Hanc historiam notam omnibus non opus est pluribus explicare.

5. Filius ejus Moses fuit.] Filii Josephi fuerunt Manasse & Ephraim Moses verò Amrami filius, Levi pronepos, non Josephi.

6. Præter paternæ scientiæ.] Plinius & Apuleius Mosem Magum vocant, Strabo virum oraculis deditum; quales olim fuêrunt Minos, Amphiaraüs, Orpheus, &c. Hunc Artabanus, apud Eusebium, Musæum nominat, eodem nomine quo Musæum Poëtam, Orphei discipulum: Alexander verò Milesius, qui Syllæ temporibus floruit, docet apud Suidam, Hebræam mulierem, Moso cognomine, Legem Hebræorum scripsisse depravato & sexu & nomine Moysis.

7. Scabiem.] Infinitas prope fabulas de Israelitarum exitu finxêrunt Ægyptii, ut ex Manethone & Appione ostendit Josephus.

8. Vitiligenem.] Est lepra Arnobio, Senecæ fœda ex albo varietas, Græcis λευκη.

9. Furto obstulit.] Ægyptiorum opes, tanquam pro laboribus mercedem debitam, abstulit: unde Ægyptiorum legatis, qui sua bona repeterent, plus deberi sibi ab Ægyptiis respondit Moses, apud Tertull.

tempe-

[1] tempestatibus compulsi sunt. Itaque Moses, Damascenâ antiquâ patriâ repetitâ, [2] montem Sinan occupat; quò septem dierum jejunio, per deserta Arabiæ, cum populo suo fatigatus, cùm tandem venisset, [3] septimum diem, more gentis [4] *Sabbatum* appellatum, in omne ævum [5] jejunio sacravit: quoniam illa dies famem illis erroremque finierat. Et, quoniam metu contagionis pulsos se ab Ægypto meminerant, ne eâdem causâ invisi apud incolas forent, cavêrunt, ne [6] cum peregrinis communicarent: quod, ex causâ factum paulatim in disciplinam religionémque convertit. Post Mosen, etiam filius ejus Aruas, sacerdos sacris Ægyptiis, [7] mox rex creatur; sempérque exinde hic mos apud Judæos fuit, ut [8] eosdem, reges & sacerdotes haberent: [a] quorum justitiâ religione permixtâ, incredibile quantum [9] coaluêre.

INTERPRETATIO.

[a] Cumque eorum religio sit juncta cum maximâ justitiâ, incredibile quantam potestatem acquisierint.

NOTÆ.

1. Tempestatibus.] Ægyptiorum cladem in Erythræo Mari connotat, ubi universus Pharaonis exercitus cum ipso Rege periit. In maris litore & profundo, quousque visus admittitur, extant curruum tractus, & rotarum cernuntur orbitæ, ex Orosio, quod fabulosum videtur. Multa hâc de re Manethon apud Josephum absurda comminiscitur.

2. Montem Sinan.] Sinan, alii deserti, alii montis nomen esse volunt. Paulus montem Sinan vocat: alii, cum Josepho & Hieronymo, montem Sinai appellant, quasi diceretur mons deserti Sinai.

3. Septimum diem.] Non septem dies tantùm, sed annos quadraginta, populos per Arabiæ deserta vagatus est.

4. Sabbatum.] Jam ab initio mundi quieti sacra fuerat ista dies, quâ Deus ipse ab omni opere quievisset: præscriptum est enim in Exodo, Memento ut Diem Sabbati sanctifices; licet Tertullianus, & post eum Vatablus, ante Legem Moysi datam, Veteres nec circumcisos, nec sabbatizantes fuisse velint. Ut ut sit, jussu Dei statuit Moyses, ut, quemadmodum post sex dies negotiosos, septimus quilibet ab omni opere erat vacuus; ita septimus annus quieti tribueretur: ita ut sex annis terram colerent, meterentque fruges; septimum verò haberent ab omni cultu satuque feriatum; qui tamen annus septimo tantùm anno post perdomitos Chananæos observari cœpit: quòd verò ab autumno inciperet, inde popularis Judæorum annus cœpit exordium.

5. Jejunio sacravit.] Falsus est Justinus non minùs quàm Suetonius, qui jejunium servari Sabbatis tradidit; hâc enim die non jejunabant Judæi; nisi Sabbatum, non pro die hebdomadis septimo, sed pro totâ hebdomade sumatur; quo sensu Pharisæus, Luc. 18. Jejuno bis in Sabbato. E Gentilibus alii in honorem Saturni, alii in Bacchi memoriam id institutum crediderunt, teste Plutarcho. De Mose multa perabsurda refert Tacitus.

6. Cum peregrinis communicarent.] Nefas erat apud Judæos iisdem cum Gentilibus, vel epulis adesse, vel cubilibus uti, vel eorum etiam imbui disciplinis.

7. Mox rex creatur.] Nullus id temporis Rex apud Judæos fuit: sed multis sæculis pòst, Saul Rex creatus est; Mosis verò filii fuerunt Gerson & Eliezer, ex Sephorâ geniti.

8. Ut eosdem reges & sacerdotes.] Id primùm fieri cœptum est ætate Macchabæorum, quâ Aristobulus summo Pontificatui junxit Principatum; quod tamen apud Gentiles fieri mos erat, ut dignitas major ex Sacerdotii sanctitate Regibus accederet. Sic Virgilius.

"Rex Anius, rex idem hominum, Phœbique sacerdos."

9. Coaluêre.] Meliùs fortè dixeris, convaluêre.

CAP.

CAP. III. Opes genti ex vectigalibus [1] opobalsami crevêre, quod [2] in his tantùm regionibus gignitur. Est [3] namque vallis, quæ continuis montibus, velut muro quodam, ad instar castrorum clauditur, Spatium loci ducenta jugera, [4] nomine arcus dicitur. In eâ valle sylva est, et ubertate & amœnitate insignis; [a] siquidem palmeto & opobalsamo distinguitur. Arbores opobalsami formam [5] similem piceis arboribus habent, nisi quòd sunt humiles magis, & in vinearum morem excoluntur. Hæ certo anni tempore balsamum sudant. [b] Sed non minor loci ejus [6] apricitatis quàm ubertatis admiratio est; quippe, cùm toto orbe regionis ejus ardentissimus sol sit, ibi tepidi aëris naturalis quædam ac perpetua apricitas inest. In eâ regione lacus est, qui, propter magnitudinem & aquæ immobilitatem, [7] *Mare mortuum* dicitur. Nam neque ventis movetur, resistente turbinibus bitumine, [c] quo aqua omnis stagnatur; neque navigationis patiens est, quoniam omnia vitâ carentiâ

Judæorum opes. Mare mortuum.

INTERPRETATIO.

a Quia dividitur in duas partes, quarum una palmas, altera balsama continet.

b Sed ille locus non minùs est admirabilis propter apricitatem, quàm propter ubertatem: quippe, cùm Sol sit ardentissimus totâ illâ regione, ibi tepidus est aër naturalis, quia locus est opacus, propter arbores quibus vestitur.

c Quo aqua omnis induratur, neque in eo lacu possunt duci naves.]

NOTÆ.

1. Opobalsami.] Opobalsamum pro arbore, balsamum pro lacrymâ seu succo arboris posuit. Non ita tamen loquuntur Auctores plerique; nam opobalsamum est quasi ὀπὸς τῦ βαλσάμυ.

2. In his tantùm regionibus.] Primis quidem temporibus id contigerit; posterioribus certè balsamum in Arabiâ Pausanias & Plinius, in Ægypto Claudianus, apud Sabæos Solinus nasci testantur: ubi enim Judæâ Romani potiti sunt, propagata est admodùm hæc arboris species.

3. Namque vallis.] Duobus in hortis, altero jugerùm viginti, pauciorum altero, balsamum in Judæâ crescere voluit Plinius. Prope Jerichunta in valle felicem hunc campum ponit Strabo; at spatium dicit fuisse stadiorum centum, hoc est trecentorum jugerûm: sed Plinius balsameti partem exiguam, Justinus & Strabo, vallis Jerichuntis magnitudinem intelligunt.

4. Nomine arcus dicitur.] Bene dixeris Hiericus, ex mente Strabonis. Salmasius in Solino hunc locum sic restituit; Spatium loci ducentûm jugerûm Iericus dicitur: vel quod theatrum Strabo, arcum Justinus appellat ob loci similitudinem.

5. Similem piceis arboribus.] Balsamum dicit Pausanias ad myrti magnitudinem accedere, sub cujus umbrâ innumeræ apricantur viperæ, quæ liquore ejus aluntur suavissimo. Si tamen Straboni credimus, arbor illa odorata est, fruticosa, cytiso & terebintho persimilis. Succum ejus per corticem è trunco multis vulneribus expressum vasibus suscipiunt, qui tenaci lacti non absimilis est.

6. Apricitatis.] Is locus apricus dicitur, ex Solino, non qui Soli oppositus sit, sed qui Soli orienti obversus, tepido calori & temperato, non immodico pateat.

7. Mare mortuum.] Lacus est Asphaltites, ubi olim Sodoma & Gomorrah, qui lacus nec pisces, nec assuetas aquis volucres, patitur, nullúmque animalium corpus: unde fama, nihil in eo mergi. In eum Jordanes fluvius influit, & torrentes Arnon, Dihon, &c.

in

in profundum merguntur; nec materiam ullam sustinet, nisi quæ alumine illinatur. [1] Primùm Xerxes, rex Persarum, Judæos domuit: Posteà cum ipsis Persis [2] in ditionem Alexandri Magni venêre, diúque in potestate Macedonici imperii subjecti Syriæ regno fuêre. [3] A Demetrio cùm descivissent, [4] amicitiâ Romanorum petitâ, primi omnium ex Orientalibus libertatem recepêrunt, *a* facilè tunc Romanis de alieno largientibus.

Mors Attali. Asia Romanorum fit propria.

CAP. IV. *b* Per eadem tempora, quibus in Syriâ regni mutatio inter novos reges alternabatur, in Asiâ [5] rex Attalus florentissimum ab [6] Eumene patruo acceptum regnum, cædibus amicorum, & cognatorum suppliciis fœdabat, nunc matrem anum, nunc Berenicen sponsam maleficiis eorum necatas confingens. Post hanc scelestam violentiæ rabiem, squalidam vestem sumit: *c* barbam capillúmque [7] in modum reorum summittit: non in publicum prodire, non populo se ostendere, non domi lætiora convivia inire, aut aliquod signum sani hominis habere, prorsus ut pœnas pendere manibus interfectorum videretur. Omissâ deinde regni administratione, hortos fodiebat, gramina seminabat, & noxia innoxiis permiscebat, eáque omnia veneni succo infecta, velut peculiare munus, amicis mittebat. Ab hoc studio, ærariæ artis fabricæ se tradit, cerísque fingendis, & ære fudendo procudendóque oblectabatur. Matri deinde sepulchrum facere instituit: cui operi intentus, morbum ex solis fervore contraxit, & septimâ die decessit.

INTERPRETATIO.

a Dum Romani facilè dant libertatem populis, qui subditi erant aliis Regibus.

b Dum fit in Syriâ mutatio regni, novis Regibus pellentibus alios.

c Nutrit longam barbam & longos capillos, ut solent rei.

NOTÆ.

1. Primùm Xerxes.] Nunquam in eos bellum gessit Xerxes; Judæi enim à Cyri temporibus imperio Persico paruerant; &, ante Cyrum, Nabuchodonosori Regi Chaldæorum, à quo in servitutem abducti fuerant.

2. In ditionem Alexandri Magni.] Qui à Jaddo Pontifice exceptus in templo sacrificavit, Judæísque multa largitus est, professus in Macedoniâ se eâdem, quâ Summus Pontifex sibi in occursum venerat, specie vidisse Deum, qui ad bellum Persicum eum hortaretur.

3. A Demetrio.] Seleuci filio, qui Soter dictus est, à quo tamen non penitus devicti Judæi; occisus quidem post multas victorias Judas; sed Jonathas illius frater debilitatæ patriæ vires suâ virtute confirmavit.

4. Amicitiâ Romanorum.] Judas Macchabæus, cum victorias à Romanis de hostibus relatas audivisset, missis Legatis Romanorum amicitiam & societatem obtinuit: quod à Summis Pontificibus identidem deinceps renovatum testatur Josephus.

5. Rex Attalus.] Philometor dictus, quod, magnam in matrem pietatem præ se ferens, magnificum illi sepulchrum extruxerit.

6. Eumene patruo.] Attalus Eumenis & Stratonicæ filius fuit: sed Justinus Eumenem pro Attalo profuit, qui, fratre mortuo, pro nepote regnum annis viginti tutoris nomine moderatus est.

7. In modum reorum.] Moris enim erat, ut rei veste squalidâ uterentur, barbamque & capillum nutrirent.

cessit. Hujus testamento [1] hæres populus Romanus tunc instituitur. Sed erat ex Eumene [2] Aristonicus; non justo matrimonio, sed ex pellice Ephesiâ citharistæ cujusdam filiâ genitus, qui post mortem Attali, velut paternum regnum, Asiam invasit. Cùm multa secunda prælia [3] adversùs civitates, quæ metu Romanorum tradere ei se nolebant, fecisset; justúsque rex jam videretur, Asia [4] Licinio Crasso consuli decernitur; qui intentior Attalicæ prædæ, quam bello, quum extremo anni tempore inordinatâ acie prælium conseruisset, [5] victus pœnas inconsultæ avaritiæ [6] sanguine dedit. In hujus locum missus [7] Perpenna Consul, primâ congressione Aristonicum superatum in potestatem suam redegit; [a] Attalicasque gazas, hæreditarias populi Romani, navibus impositas, [8] Romam deportavit. Quod ægrè ferens successor ejus [9] Marcus Aquilius consul, ad eripiendum Aristonicum Perpennæ, [b] veluti sui potiùs triumphi munus esse deberet, festinatâ velocitate contendit. Sed contentionem consulum mors Perpennæ diremit. Sic Asia Romanorum facta, cum opibus suis, [10] vitia quoque Romam transmisit.

An M 3920.
Ol. 162. 3.
Urb. C. 619.
Ante C. 132.

INTERPRETATIO.

a Detulit Romam gazas & opes, quarum hæredem Attalus fecerat populum Romanum.

b Quasi deberet suum potiùs quàm Perpennæ triumphum decorare.

NOTÆ.

1. Hæres populus Romanus.] Ubi Eudemus Pergamenus tabulas testamenti, quibus populus Romanus hæres Regis scriptus erat, Romam attulit, Tiberius Gracchus Legem de pecuniâ in populum dividendâ tulit, quæ et auctori suo et multis aliis exitio fuit.

2. Aristonicus.] Quem regis sanguinis ferocem juvenem Florus, mentitum regiæ stirpis originem, dicit Velleius.

3. Adversùs civitates.] Myndum, Samum, Colophonem, Florus nominat.

4. Licinio Crasso.] Cui bonorum quinque præcipua contigerunt, ex Gellio, quòd esset ditissimus, nobilissimus, eloquentissimus, juris consultissimus, & Pontifex Maximus.

5. Victus pœnas.] Illi tamen aderant Nicomedes Bithynius, Mithridates Ponticus, Ariarathes Cappadox, & Pylamenes Paphlagon. Ex Eutropio & Orosio.

6. Sanguine dedit.] Romano exercitu fugato, Crassus ab hoste circumventus undique, virgam, quâ usus erat ad regendum equum, in Thracis cujusdam oculum impegit: quo vulnere ferocior Barbarus illius latus transfegit ferro. Caput oblatum Aristonico, corpúsque Smyrnæ sepultum. Ita Eutropius. Hæc tamen post Crassum ab hostibus captum accidisse refert Florus.

7. Perpenna Consul.] Perpenna à plerisque dicitur, qui, auditâ Crassi clade, advolavit in Asiam, & Aristonicum recenti elatum victoriâ improviso bello adortus superavit, obsessúmque Stratonicæ, quò fugerat, fame coëgit ad deditionem, ut tradit Orosius.

8. Romam deportavit.] Non Romam rediit Perpenna; nam apud Pergamum in Asiâ diem obiit, ex Eutropio, & Orosio. Aristonicus verò jussu Senatûs in carcere strangulatus est.

9. Marcus Aquilius.] Qui belli reliquias confecit, corruptis veneno fontibus: quod multum de victoriæ gloria detraxit.

10. Vitia quoque, &c.] Syria prima nos victa corrupit; mox Asiatica Pergameni Regis hæreditas, inquit Florus. Hoc Attali stemma fuit Ducebat originem

NOTA.

ex Attalo filio Philæteris Tyanæi, qui custos erat gazæ Lysimachi, in oppido Pergameno, cujus filius ex Achæi filiâ Attalus primus Pergami Rex fuit, Romanisque contra Philippum auxilium tulit. Huic Eumenes filius successit, qui juvit Romanos contra Antiochum Magnum, & Persèum; ejusque ex Stratonicâ filius Attalus Romanos dixit hæredes.

LIBER XXXVII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Massiliensium in Phocenses beneficentia. Tragœdia in Cappadociâ & Ponto.*
2. *Mithridatis Ponti regis futura magnitudo prædicta, liberatio, occupationes.*
3. *Ejusdem res gestæ; & domi ab uxore periculum.*
4. *Otii detestatio. Exercitia militaria. Cappadociæ & Galatiæ occupatio, atque superbum Romanis responsum.*

CAPUT I.

Massiliensium in Phocenses beneficentia. Tragœdiæ in Cappadociâ. An.M.3925 Ol. 163. 4. Urb.C.624. Ant. C.127.

CAPTO *a* Aristonico, Massilienses pro Phocensibus conditoribus suis, quorum urbem senatus & omne nomen, quòd & tunc, & anteà Antiochi belli infesta contra populum Romanum arma tulerant, deleri jusserat, legatos Romam deprecatum misêre, veniámque his à senatu obtinuere. Post hæc regibus, qui adversus Aristonicum auxilia tulerant, præmia persoluta; Mithridati Pontico Syria [1] major: filiis Ariarathis regis Cappadociæ, qui eodem bello occiderat, [2] Lycaonia & Cilicia datæ; fideliórque populus Romanus in socii filios, quàm mater in liberos fuit; *b* quippe hinc parvulis auctum regnum, inde

INTERPRETATIO.

a Capto Aristonico, Massilienses miserunt Romam Legatos, ut precarentur pro Phocensibus conditoribus suis: quorum et urbem et nomen Senatus jussit deleri, quòd tulerant arma infesta contra populum Romanum, & anteà pro Antiocho, & tunc pro Aristonico.

b Nam mater occidit parvulos filios, quorum regnum populus Romanus auxerat.

NOTÆ.

1. Syria major.] Phrygia major legendum est, ut patet ex sequentibus.
2. Lycaonia.] Asiæ minoris regio, inter Isauriam, Armeniam minorem, & Ciliciam, a quâ monte Tauro dividitur.

vita

vita adempta. Namque Laodice ex numero sex filiorum, quos virilis sexûs ex Ariarathe rege usceperat, timens ne non diutinam regni administrationem adultis quibusdam, potiretur, quinque parricidiali veneno necavit; *a* unum parvulum, sceleri matris cognatorum custodia eripuit, qui post necem Laodices (nam propter crudelitatem eam populus extinxerat) solus regno potitus est. [1] Mithridates quoque repentinâ morte interceptus, filium, qui & ipse Mithridates dictus est, reliquit. Cujus ea posteà magnitudo fuit, ut non sui tantùm temporis, verùm etiam superioris ætatis omnes reges majestate superaverit, belláque cum Romanis per [2] XLVI annos variâ victoriâ gesserit; cùm eum summi imperatores [3] Sylla, Lucullus, cæterique, in summâ Cneus Pompeius, *b* ita vicerint, ut major clariórque in restaurando bello resurgeret, damnísque suis terribilior redderetur. Denique ad postremum, non vi hostili victus, sed [4] voluntariâ morte, in avito regno, [5] senex, hærede filio, decessit.

CAP. II. Hujus futuram magnitudinem etiam cœlestia ostenta prædixerant. Nam & eo quo genitus est anno, & eo quo regnare primùm cœpit, *c* [6] stella cometes per [7] utrumque tempus [8] septuaginta diebus ita luxit, ut cœlum omne conflagrare videretur. Nam & magnitudine sui quartam partem cœli occupaverat; & fulgore sui Solis nitorem

Mithridatis futura magnitudo. Occupationes.

INTERPRETATIO.

a Cognati custodierunt diligenter clam unum parvulum, ne mater eum etiam occideret.
b Ita eum superaverint, ut semper habuerit majores vires ad bellum reparandum.
c Stella, quæ dicitur Cometes, ita luxit diu & noctu per dies septuaginta.

NOTÆ.

1. Mithridates quoque.] Cui Euergetes nomen fuit, ejus verò filius Eupator dictus est. Ex Appiano & Dionysio.
2. xlvi annos.] Quot annis hoc bellum duraverit, incertum: Plinius & Orosius triginta annos numerant. Florus & Eutropius quadraginta, Appianus quadraginta duo. Si tamen ratio temporis à cœpta bello ineatur, annos tantùm viginti novem reperias.
3. Sylla, Lucullus.] De iis nonnihil posteà dicetur: sed breviter hæc perstringit Justinus, quia notæ omnibus erant de Mithridate illorum ducum victoriæ.
4. Voluptariâ morte.] A Pharnace filio, qui ab exercitu fuerat Rex salutatus, insidiis appetitus Mithridates, venenum, quod circa gladium perpetuò ferebat, sumpsit. Cùm verò ob quotidianam pharmacorum consuetudinem vis veneni nihil illi noceret; vel à Gallorum duce occîdi se jussit, ut habet Florus; vel cum gladio se ictu non mortifero petiisset, à juvenibus, quos in filium miserat, gladiis confossus est.
5. Senex.] Annos octo vel novem suprà sexaginta vixit, ex Appiano; vel septuaginta duo, ex Eutropio; non nonaginta duo, ut vult Justinus.
6. Stella cometes.] Dicitur Ovidio stella comans, Plinio et aliis sidus crinitum; est enim cometa vox adjectiva, quâ, cum Auctores absolutè utuntur, stellam subintelligunt.
7. Utrumque tempus.] Noctu scilicet et interdiu.
8. Septuaginta diebus.] Spatium, quo cometæ cernuntur, brevissimum est dierum septem, longissimum octoginta. ex Plinio.

vicerat; & cùm oriretur occumberétque, [1] quatuor spatium horarum consumebat. Puer tutorum insidias passus est; qui eum [2] fero equo impositum, equitare jaculárique cogebant; *a* qui conatus cum eos fefellissent, supra ætatem regente equum Mithridate, veneno eum appetivère. Quod metuens, antidota sæpiùs bibit; *b* & ita sed adversus insidias exquisitioribus remediis stagnavit, ut ne volens quidem senex [3] veneno mori potuerit. Timens deinde, ne inimici, quod veneno non poterant, ferro peragerent, venandi studium finxit, quo per septem annos neque urbis, neque ruris tecto usus est; sed per sylvas vagatus diversis montium regionibus pernoctabat, ignaris omnibus, quibus esset locis: assuetus feras cursu aut fugere, ut persequi, cum quibusdam etiam, viribus congredi. Quibus rebus, & insidias vitavit, *c* & corpus ad omnem virtutis patientiam duravit.

Mithridatis res gestæ.

CAP. III. Ad regni deinde administrationem cùm accessisset, statim non de regendo, sed de augendo regno cogitavit. Itaque Scythas invictos anteà, qui Sopyriona, Alexandri Magni ducem, cum triginta millibus armatorum deleverat; qui Cyrum Persarum regem cum ducentis millibus trucidaverant; qui [4] Philippum Macedonum regem fugaverant, ingenti felicitate [5] perdomuit. Auctus igitur viribus, Pontum quoque ac deinceps Cappadociam occupavit. *d* Cùm de Asiâ tractaret, tacitus cum quibusdam amicis regno profectus, universam, nemine sciente, pervagatus est, omniúmque urbium situm ac regiones cognovit. Inde Bythyniam transcendit, & quasi dominus Asiæ, *e* opportuna quæque victoriæ suæ metatus est. Post hæc in regnum, cùm jam periisse crederetur, reversus est, invento parvulo filio, quem per absentiam ejus Laudice soror uxórque enixa fuerat. Sed inter gratu-

An. M. 3960. Ol. 171. 3. Urb. C. 659. Ant. C. 92.

INTERPRETATIO.

a Quæ omnia cùm non nocuissent Mithridati, qui equum regebat melius quàm solent pueri, cum voluerunt tollere veneno.

b Et ita se munivit remediis præstantissimis contra venenum.

c Et ita roboravit vires corporis, ut posset quoscumque labores pati.

d Cùm vellet subigere Asiam, clam profectus est ex Regno cum quibusdam amicis.

e Et vidit quæ loca essent opportuna ad victoriam de hostibus referendam.

NOTÆ.

1. Quatuor spatium horarum.] De ipsius caudâ illud intelligit, quæ in tantam longitudinem porrecta erat, ut quartam cœli partem occuparet.

2. Fero equo.] Ferus aliquandò adjectivè, nonnunquam substantivè, ponitur; equúmque significat apud Virgilium.

3. Veneno mori potuerit.] Similem planè historiolam refert Galenus de anu Atheniensi, quæ cicutâ pro cibo uti solebat.

4. Philippum Macedonum, &c.] Sibi non consentit Justinus, qui victos à Philippo Scythas priùs memorat.

5. Perdomuit.] Refert Strabo Scythas à Mithridate ad Mæotidem paludem, indeque ad Colchos usque devictos fuisse.

lationem

lationem adventûs sui, & filii geniti, veneno periclitatus est: siquidem Laudice soror, cùm periisse eum crederet, in concubitus amicorum projecta, quasi admissum facinus majore scelere tegere posset, venenum advenienti paravit. Quod cum ex ancillâ Mithridates cognovisset, facinus in auctores vindicavit.

CAP. IV. Hyeme deinde imminente, non in convivio sed in campo; non in [1] vacationibus, sed in exercitationibus; nec [2] inter sodales, sed inter coæquales, aut equo, aut cursu, aut viribus contendebat. Exercitum quoque suum ad parem laboris patientiam quotidiana exercitatione durabat; atque ita invictus ipse inexpugnabilem exercitum fecerat. Initâ deinde cum Nicomede societate, Paphlagoniam invadit, victámque cum socio dividit. Quam cùm teneri à regibus senatui nuntiatum esset, legatos ad utrumque misit, qui gentem restitui in pristinum statum juberent. Mithridates, cum se jam parem magnitudini Romanorum crederet, superbo responso, *hæreditarium patri suo regnum obvenisse*, respondit; *mirarique se, quòd quæ ei relata controversia non fuerit, sibi referatur.* Nec territus minis Galatiam quoque occupat. Nicomedes, quoniam se tueri jure non potuerat, justo regi redditurum respondit. Atque ita filium suum, mutato nomine, [3] Philiæmenem Paphlagonum regum nomine appellat, & quasi stirpi regiæ reddidisset regnum, falso nomine tenet. Sic ludibrio habiti legati, Romam revertuntur.

Exercitia ejus militaria. Cappadociæ invasio.

An. M. 3965 Ol. 172. 4. Urb. C. 664. Ant. C. 87.

NOTÆ.

1. Vacationibus.] Alii advocationibus, alii vocationibus, hoc est, invitationibus & conviviis legunt: sed Lipsius ad Tacitum vacationibus rectè dici contendit, quod sonat vacationibus militarium operum. Sic vacationes munerum vocat Tacitus.

2. Inter sodales.] Erat sodalitium, quod Græci ἑταιρεῖον appellant: Cicero verò sodalitates vocat.

3. Philiæmenem.] Pylæmenem nominat Orosius: quin etiam Homerus Pylæmenis cujusdam Paphlagonum Regis meminit, à quo Paphlagonia, olim Pylæmenia dicta est.

LIBER XXXVIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Mithridates regni sui auspicia parricidiis polluit; et callidis artibus Ariarathem Cappadocem trucidat.*
2. *Novæ Mithridatis & Nicomedis tragœdiæ, quas Senatus Romanus utcunque sedat.*

3. *Mi-*

3. *Mithridates Tigranem in societatem belli adversus Romanos tr... &, Proconsulibus Romanis fusis, ingenti civitatum Asiana... favore excipitur.*
4. *Oratio Mithridatis, in quâ rationes suas exponit, cur bellum sit R... manis inferendum.*
5. *Romanos, dum occupati essent, adoriundos esse causat, justum bell... illud ostendens.*
6. *Malas eorundem artes & originem detegit.*
7. *Stirpis suæ nobilitatem, suorúmque libertatem, ac fortitudinem opp... nit, nec non belli facilitatem; liberalitate ac munificentiâ mili... alliciens.*
8. *Ptolemæus Physcon in Ægypto multiplici scelere omnia turbat, & ... suis pellitur.*
9. *Demetrii, Syriæ regis, fortunæ ludibrii, casus varii.*
10. *Antiochus, Demetrii frater, Parthos bello aggressus, in acie a s... desertus occiditur.*

CAPUT I.

Mithridates Ariarathem trucidat. An.M.3965 Ol.172.4. Urb.C.664. Ant.C.87.

MIthridates parricidia à nece uxoris auspicatus *a* sororis alteriu... Laudices filios, cujus virum Ariarathem, regem Cappadociæ per Gordium insidiis occiderat, tollendos statuit; nihil actum morti... patris existimans, si adolescentes paternum regnum, cujus ille cupidi... tate flagrabat, occupassent. Igitur dum in his cogitationibus versatur, interim Nicomedes rex Bithyniæ vacuam morte regis Cappadociam in... vadit. Quod cum nuntiatum Mithridati fuisset, per simulationem pie... tatis auxilia sorori ad expellendum Cappadociâ Nicomedem mittit. Sed jam [1] Laudice per pactionem se Nicomedi in matrimonium tradi... derat. Quod ægrè ferens Mithridates præsidia Nicomedis Cappadociâ expellit, regnúmque sororis filio restituit; egregium prorsus factum, ni subsequuta fraus esset. Siquidem interjectis mensibus, simulat se Gordium, quo ministro usus in Ariarathe interficiendo fuerat resti... tuere in patriam velle, sperans, si obsisteret adolescens, causas belli futuras; aut, si permitteret, per eundem filium tolli posse, per quem interfecerat patrem. Quod ubi Ariarathes junior moliri cognovit,

INTERPRETATIO.

a Statuit occidere filios Laudices sororis suæ, cujus maritum Ariarathem Regem Cappadociæ curaverat necari insidiis per Gordium.

NOTÆ.

1. Laudice.] Uxor fuit Ariarathis, qui Aristonicum bello occiderat; quare falsus est Justinus: nec enim Ariarathem illum occidi jussit Mithridates; vel Ariarathis mater & uxor Laudices nomen habuêrunt.

graviter

ıviter ferens interfectorem patris per avunculum potissimum ab exilio ocari, ingentem exercitum contrahit. Igitur cùm in aciem eduxisset thridates peditum octoginta millia, equitum decem millia, [1] currus catos DC; nec Ariarathi, auxiliantibus finitimis regibus, minores piæ essent, [2] incertum belli timens, consilia ad insidias transfert; icitatóque juvene ad colloquium, cùm ferrum occultatum inter cias gereret, scrutatori, ab Ariarathe [3] regio more misso, curiosiùs um ventrem pertractanti, ait, *caveret ne aliud telum inveniret, quàm ereret.* Atque ita risu protectis insidiis, sevocatum ab amicis, ve- ad secretum sermonem, inspectante utroque exercitu, interficit; gnum Cappadociæ octo annorum filio, imposito *Ariarathis* nomine, litóque ei Gordio, tradidit.

CAP. II. Sed Cappadoces, crudelitate ac libidine præfectorum cati, à Mithridate deficiunt; fratrémque regis & ipsum Ariarathem mine, ab Asiâ ubi educabatur, revocant; cum quo Mithridates elium renovat, victúmque Cappadociæ regno expellit. Nec multò st adolescens, ex ægritudine collectâ infirmitate, decedit. Post hujus rtem Nicomedes timens, ne Mithridates accessione Cappadociæ, am Bithyniam finitimam invaderet, subornat puerum eximiæ pul-ritudinis, quasi Ariarathes tres, non duos, filios genuisset, qui à se-tu Romano paternum regnum peteret. Uxorem quoque Laudicen omam mittit, ad testimonium trium ex Ariarathe susceptorum orum. Quod ubi Mithridates cognovit, & ipse pari impudentiâ ordium Romam mittit, qui senatui asseveret, *puerum cui Cappadociæ gnum tradiderat, ex eo Ariarathe genitum, qui, bello Aristonici xilia Romanis ferens, cecidisset.* *a* Sed senatus, studio regum intel-cto, aliena regna falsis nominibus furantium, & Mithridati Cappa-ciam, & Nicomedi, ad solatium ejus Paphlagoniam ademit. *b* Ac ne

Bellum inter Mithridatem & Nicomedem.

INTERPRETATIO.

a Sed Senatus videns Reges illos usurpare regna aliorum sub nomine Princi-um, quos falsò fingebant esse ex stirpe regiâ, ademit & Cappadociam Mithri-ti, & Paphlagoniam Nicomedi, ut Mithridates id faciliùs ferret.

b Et ne Reges injuriam sibi illatam crederent, si darentur aliis regna, quæ il-adempta erant.

NOTÆ.

1. Currus falcatos.] Quales fuerint hi currus, tradit Cicero: Ex summo temo- hastæ prefixæ ferro eminebant. Utrinque à jugo ternos direxerant gladios, inter radios rotarum plura spicula eminebant in adversum. Aliæ deinde fal- summis rotarum orbibus hærebant, & aliæ in terram demissæ, quidquid ob- um concitatis equis, amputaturæ. Eadem ferè Livius & Diod.

2. Incertum belli.] Malim incerta belli: sic enim habet & Livius, incerta ca- um & Tacitus incerta noctis.

3. Regio more.] Moris esse scrutari salutantes patet ex Plutarchi Timoleonte. Dione: quem morem Romæ prius usurpavit Augustus, dum Senatum legeret. t Plutarcho.

contumelia

contumelia regum foret, ademptum illis, quod daretur aliis; uterque populus libertate donatus est. Sed Cappadoces, munus libertati abnuentes, [1] negant *vivere gentem sine rege posse.* Atque ita rex illis à senatu Ariobarzanes constituitur.

Mithridates Tigranem in Romanos excitat.

CAP. III. Erat eo tempore [2] Tigranes rex Armeniæ, obses Parthis ante multum temporis datus, sed olim ab iisdem in regnum paternum remissus. Hunc Mithridates mirè ad societatem Romani belli quod olim meditabatur, pellicere cupiebat. Nihil igitur de offensâ Romanorum sentientem, per Gordium impellit, ut Ariobarzani segni admodùm, bellum inferat; & ne quis dolus subesse videretur, filiam suam ei Cleopatram in matrimonium tradit. Primo igitur adventu Tigranis, Ariobarzanes, sublatis rebus suis, Romam contendit. Atque ita [3] per Tigranem rursùs Cappadocia juris esse Mithridatis cœpit. Eodem tempore mortuo Nicomede, etiam filius ejus & ipse Nicomedes regno [4] à Mithridate pellitur; qui cùm supplex Romam venisset, decernitur in senatu, ut uterque in regnum restituantur; in quod tum missi [5] Aquilius & Manlius Maltinus legati. His cognitis Mithridates [6] societatem cum Tigrane, bellum adversùs Romanos gesturus, jungit: pactique inter se sunt, ut urbes agrique Mithridati, homines verò & quæcunque auferri possent, Tigrani cederent. Post hæc Mithridates intellecto, quantum bellum suscitaret, legatos ad [7] Cimbros, alios ad [8] Gallogræcos, & [9] Sarmatas,

NOTÆ.

1. Negant vivere gentem sine rege posse.] Mirati Romani gentem esse aliquam adeò libertatis oblitam, ut vel sponte oblatam respueret; quare iis concessum est, ut suis Regem, quem mallent, suffragiis eligerent. Idem ferè de Armenis Tacitus, de Ægyptiis Herodotus memorat.

2. Tigranes.] Qui posteà quod Mithridati faveret, à Lucullo victus est; aliquantò pòst, depositâ ad Pompeii pedes coronâ, regnare quidem permissus in Armeniâ, sed Syriâ mulctatus, acceptâ à Romanis & clade & gratiâ, quàm rebus à se gestis illustrior.

3. Per Tigranem rursùs.] Ariobarzanem à Mithridate pulsum, ejúsque in locum constitutum Ariarathem tradit Appianus.

4. A Mithridate pellitur.] A Socrate fratre ejectum dicit Appianus.

5. Aquilius.] Legati missi sunt Lælius, Cassius, & Manlius Aquilius.

6. Societatem cum Tigrane.] Non ita se res habuit, ex Appiano. Nicomedes in Bithyniâ, Ariobarzanes in Cappadociâ à Romanis restituti, dum Legatorum jussu in ditionem Mithridatis irrupisset Nicomedes, omnia ad urbem Amastrim depopulatus. Hâc de re primùm apud Legatos questus est Mithridates: tum cùm nihil proficeret, expulso Ariobarzane, Ariarathem filium suum Cappadociæ Regem constituit.

7. Cimbros.] Cimmerios legendum putat Freinshemius, qui in Sarmatis, inter Mæoticam paludem & Bosphorum, ab ipsis Cimmerium dictum habitabant, ex Ovid. Vel circa Colchidem, prope Mare Caspium, ex Plinio.

8. Gallogræcos.] Ab iis, qui in Asiam transierant, Galli oriundos.

9. Sarmatas.] Sarmatia triplex fuit. 1. Asiatica, inter paludem Mæotidem, Tanaim, Mare Caspium, & Rha fluvium extenditur; ubi nunc Muscoviæ pars, & Tartari Præcopenses. 2. Europæa, quæ à Tanai & palude Mæotide, ultra Borysthenem, ad Oceanum Septentrionalem pertinebat, ubi nunc magna pars Poloniæ. 3. Germano Sarmatia, quæ ab ortu Borysthenis ad Vistulam per-

Bastar-

[1] Bastarnásque auxilium petitum mittit. *a* Nam omnes has gentes Romanum meditabundus bellum variis beneficiorum muneribus jam antè illexerat. Ab Scythiâ quoque exercitum venire jubet, omnémque Orientem adversus Romanos [2] armat. Non magno igitur labore [3] Aquilium & Maltinum Asiano exercitu [4] instructos vincit; quibus simul cum Nicomede pulsis, ingenti favore [5] civitatum excipitur. Multùm ibi auri argentique studio veterum regum magnumque belli apparatum invenit; quibus instructus debita civitatibus publica privatáque remittit, *b* & vacationem quinquennii concedit. Tunc ad concionem milites vocat, eósque variis exhortationibus ad Romana bella sive Asiana incitat. Quam orationem dignam duxi, cujus exemplum brevitati hujus operis insererem, quam obliquam Pompeius Trogus exposuit: *c* quoniam in Livio & in Sallustio reprehendit, quod conciones directas, pro suâ oratione, operi suo inserendo, historiæ modum excesserint. An.M.3966 Ol. 173. 1 Urb C.665. Ant. C.86. Mithridatis Oratio.

CAP. IV. *Optandum sibi fuisse ait, ut de eo liceret consulere, bellúmne sit cum Romanis, an pax habenda: d quin verò sit resistendum impugnantibus, nec eos quidem dubitare, qui spe victoriæ careant. Quippe adversùs latronem, si nequeant pro salute, pro ultione tamen suâ, omnes ferrum stringere. Cæterum, quia non id agitur, an liceat quiescere, e non tantùm animo hostiliter, sed etiam prælio congressis, consulen-*

INTERPRETATIO.

a Nam dum meditatur bellum in Romanos, allexerat jam has omnes gentes ad suas partes multis officiis.

b Et permittit ut nullum tributum solverent per quinque annos.

c Quia arguit Livium & Sallustium, quòd peccârint contra leges historiæ, dum inseruêrunt in suis operibus orationes directas, cùm deberent esse obliquæ.

d Etiam eos, qui non sperant victoriam, non dubitare quin sit resistendum impugnantibus.

e Cùm non tantùm dissentiant animis, sed etiam jam prælia cum eis dederint.

NOTÆ.

tingebat, ubi nunc altera Poloniæ pars, & maxima.

1. Bastarnas.] Qui in Sarmatiâ Europeâ habitabant, ubi nunc Russia nigra & Volhinia, Peucinis & Alanis finitimi.

2. Armat.] Habebat in exercitu 250 peditum millia, 40 equitum, naves tectas 300, biremes 100, falcatos currus 130, ut numerat Appianus; Cassius verò & Aquilius quadraginta peditum, equitúmque millia, quibus Nicomedes quinque peditum, sed equitum millia junxerat.

3. Aquilium & Maltinum.] Qui non expectatâ Senatûs de tanto bello sententiâ prælium conseruerunt, in quo diu alternante victoriâ tandem victor evasit Mithridates strage incredibili à falcatis curribus editâ.

4. Instructos vincit.] Cassius Apameam cum exercitûs reliquiis, Pergamum Nicomedes, Aquilius Rhodum fugit, qui paulo post captus à Mithridate, victus in asino per urbes Asiæ circumvectus est, donec aurum liquatum in os ejus infundi jussit Mithridates.

5. Civitatum excipitur.] Captivos omnes benignè habitos cum viatico domum remisit, & paulo post Nicomedis ditione potitus est.

dum, quâ ratione ac spe cœpta bella sustineant. Esse autem sibi victoriæ fiduciam, si sit illis animus; Romanosque vinci posse, cognitum non sibi magis, quàm ipsis militibus, qui & [1] in Bithyniâ Aquilium, & Maltinum in Cappadociâ fuderint. At si quem aliena magis exempla quàm sua experimenta moveant, audire se, à Pyrrho rege Epiri, non amplius quàm [2] quinque millibus Macedonum instructo, fusos tribus prœliis Romanos. Audire Annibalem sexdecim annis Italiæ victorem immoratum; & quin ipsam caperet urbem, non Romanorum illæ vires obstitisse, sed domesticæ æmulationis atque invidiæ studium. Audire populos Transalpinæ Galliæ Italiam ingressos, maximis eam plurimisque urbibus [3] possidere; a & latius aliquanto solum finium, quam in Asiâ, quæ dicatur imbellis, eosdem Gallos occupasse; nec victam solùm dici sibi Romam à Gallis, sed etiam captam, ita ut unius illis montis tantùm cacumen relinqueretur, nec bello hostem, sed pretio remotum. Gallorum autem nomen, quod semper Romanos terruit, in partem virium suarum ipse numeret. Nam hos qui Asiam incolunt Gallos, ab illis qui Italiam occupaverant, sedibus tantùm distare; originem quidem ac virtutem, genusque pugnæ idem habere; b tantoque his sagaciora esse quàm illis ingenia, quantò longiori ac difficiliori spatio per Illyricum Thraciamque prodierint, pene operosius transitis eorum finibus, quàm ubi consedere, possessis. c Jam ipsam Italiam audire se nunquam, ut Roma condita sit, satis illi pacatam, sed assiduè per omnes annos pro libertate alios, quosdam etiam pro jure imperii, bellis continuis perseverasse; & à multis civitatibus Italiæ deletos Romanorum exercitus ferro, à quibusdam novo contumeliæ more [4] sub jugum missos. Ac, ne veteribus immoretur exemplis, hoc ipso tempore universam Italiam [5] bello Marsico consur-

INTERPRETATIO.

a Et eosdem Gallos occupâsse regionem majorem in Italiâ quam in Asiâ, quem non debet dici imbellis.

b Et illos habere ingenia tantò aliis sagaciora, quantò longiori & difficiliori itinere venerint in Asiam per Illyricum & Thraciam cùm difficilius fuerit transire per illas Provincias, quàm possidere eas, in quibus habitant.

c Jam se didicisse Italiæ populos, ex quo Roma condita est, nunquam fuisse pacatos

NOTÆ.

1. In Bithyniâ.] Uno eodémque prælio victos à Mithridate Romanos memorat Appianus: de Maltino verò nihil habet.

2. Quinque millibus Macedonum.] Multas habebat è Græciâ Pyrrhus auxiliares copias: nec tribus præliis Romanos vicit, ut suprà diximus.

3. Possidere.] Magnam Italiæ partem, cis Padum & ultra, armis Galli occupaverant; unde Gallia Cispadana & Transpadana. De Gallis & Annibale superiùs dictum est.

4. Sub jugum missos.] A Samnitibus ad Furcas Caudinas, ubi clauso inter saltum Romanorum exercitu cum Veturio Posthumióque Consulibus, dux Samnitium Pontius Romanos armis exutos sub jugum misit. Ita Florus.

5. Bello Marsico.] Cum plerique Italiæ populi laborum omnium se esse participes indignè ferrent, imperii vero societate & communione honorum excludi; Quintum Servilium Proconsulem, & Pontorum ejus Legatum, peremêunt: unde

rexisse,

texisse, non jam libertatem, sed consortium imperii civitatisque poscentem. Nec graviùs vicino Italiæ bello, quàm domesticis [1] principum factionibus urbem premi; multòque periculosius esse Italico [2] civile bellum; simul & à Germaniâ [3] Cimbros, immensa millia ferorum atque immitium populorum, more procellæ, [4] inundâsse Italiam; [a] quorum tametsi singula bella sustinere Romani possent, universis tamen obruantur, ut ne vacaturos quidem bello suo putet.

CAP. V. *Utendum igitur occasione, & [b] rapienda incrementa virium, ne, si illis occupatis quieverint, mox adversus vacuos, & quietos majus negotium habeant. Non enim quæri, an capienda sint arma, sed utrum sua potiùs occasione, an illorum. Nam bellum equidem jam tunc secum ab illis geri cœptum, cùm sibi pupillo majorem Phrygiam ademerint, quam patri suo præmium dati adversus Aristonicum auxilii concesserant, gentem quam & proavo suo Mithridati Seleucus Callinicus [5] in dotem dedisset. Quid, cùm Paphlagoniâ decedere se jusserunt, non alterum illud genus belli fuisse? quæ non vi, non armis, sed adoptione testamenti, & regum domesticorum interitu, hæreditaria patri suo obvenisset: [c] cùm*

Romanos, dum essent occupati, adoriundos censet.

INTERPRETATIO.

a Et si Romani possent resistere singulis hostibus, necesse tamen esse, ut ab omnibus simul bellum gerentibus ita obruantur, ut ne putet quidem eos contra se copias missuros.

b Et capiendam occasionem augendi vires, ne, si bellum non gerant, dum Romani occupantur aliis bellis, difficilius sit illos vincere, cùm nullum aliud bellum habebant: non enim nunc quæri, an arma sint capienda; sed an debeant incipere, cùm sint parati; an expectare donec Romani primi aggrediantur.

c Non obtinuisse ne se in ipsum iniquiores indies exhibeant, licet conatus fuerit eos mitigare, parendo injustis eorum decretis.

NOTÆ.

orto bello cum iis multorum annorum spatio, vario eventu dimicatum est, sed tandem à Pompeio Strabone & Lucio Syllâ perdomiti sunt. Hoc bellum & Sociale dictum, & Marsicum, quòd a Marsis fuerit primò concitatum, ut tradunt Appianus, Florus & Plutarchus.

1. Principum factionibus.] Qui erant id temporis Marius, Metellus, Sylla, Cinna, Carbo, &c. quorum ambitio cruentis seditionibus patriam laceravit.

2. Civile bellum] Quod mutuò Marii & Syllæ odio, & utrinque nimiâ gloriæ cupiditate excitatum, inauditâ partium in cives crudelitate, multisque virorum præstantissimorum cædibus, gestum est.

3. Cimbros] Qui insulam incolebant inter mare Cimbricum & Balticum, prope Albis ostia, Danemark, vel Silandia, ubi Haphnia.

4. Inundâsse Italiam.] Cùm eorum terras inundâsset pelagus, nec à Senatu agrum in Hispaniâ, nec in Galliâ, nec in Italia impetrâsset, Silanum Cimbri & Teutones, Scaurum Cimbri, Cassium Cepionem, & Manilium Tigurini, totius exercitûs internecione deleverunt; sed Teutones tandem & Ambrones ad Aquas Sextias à Mario victi sunt, cæsis millibus ducentis, captis septuaginta, Cimbri verò per Noricum irrumpentes in Italiam, ab eodem & Catulo Proconsule in Venetiâ ad Campum Raudium ad centum viginti millia trucidati, capti ad sexaginta millia quibus cladibus territi Tigurini, in diversa lapsi, fugâ & latrociniis evanuerunt. Ita Florus, Plutarchus, & Orosius.

5. In dotem dedissent.] Nam Mithridates illius proavus uxorem habuit Seleuci Callinici filiam.

inter hanc decretorum amaritudinem parendo, non tamen eos mitigaret quin acerbiùs se indies gerant, non obtinuisse. Quod enim à se non præbitum illis obsequium? non Phrygiam, Paphlagoniamque dimissas? non Cappadociâ filium eductum, quam jure gentium victor occupaverat? Raptam tamen sibi esse victoriam ejus ab illis, quorum nihil est nisi bello quæsitum. Non regem Bithyniæ Chreston, in quem senatus arma decreverat, à se in gratiam illorum occisum? tamen nihilominùs imputari sibi, si qua Gordius aut Tigranes faciat: Libertatem etiam in contumeliam sui à senatu ultrò delatam Cappadociæ, quam reliquis gentibus abstulêrunt: deinde populos Cappadocum pro libertate oblatâ Gordium regem orantes, ideò tantùm quoniam amicus suus esset, non obtinuisse. Nicomedem præcepto illorum bellum sibi intulisse: [a] *quia* [1] *ultum ierit se, ab ipsis ventum obviam, & nunc eam secum bellandi illis causam fore, quòd non impunè se Nicomedi lacerandum, saltatricis filio præbuerit.*

Malos eorum artes & originem detegit.

CAP. VI. *Quippe non delicta regum illos, sed vires ac majestatem insequi; neque in se uno, sed in aliis quoque omnibus hâc semper arte grassatos.* [b] *Sic & avum suum Pharnacem, per cognationum arbitria, succedaneum regi Pergameno, Eumeni datum: sic rursùs Eumenem, cujus classibus primùm in Asiam fuêre transvecti, cujus exercitu magis quàm suo & Magnum Antiochum, & Gallos in Asiâ, & mox in Macedoniâ regem Persen domuerant, & ipsum pro hoste habitum, eique* [2] *interdictum Italiâ, & quod cum ipso deforme sibi putaverant, cum filio ejus Aristonico bellum gessisse. Nullius apud eos majora, quàm Massinissæ regis Numidarum, haberi merita. Huic imputari* [3] *victum Annibalem, huic* [4] *captum Syphacem, huic* [5] *Carthaginem deletam; huic inter duos illos Africanos tertium servatorem urbis referri: tamen,* [6] *cum*

INTERPRETATIO.

a Quia ultus est injuriam sibi illatam, Romanos se opposuisse ipsi, & ideò accepisse causam belli in eum gerendi, quòd non permiserit Regnum suum vastari à Nicomede filio saltatricis.

b Sic & Pharnacem avum suum, ex consensu omnium affinium nominatum successorem Eumeni regi Pergameno.

NOTÆ.

1. Ultum ierit se.] Sic Tacitus: Injurias ultum iisse. Salustius verò, Ultum ire injurias festinat.

2. Interdictum Italiâ.] Romanis suspectus Eumenes, quòd contra Perseum eos non juvisset, venerat in Italiam, quò crimen sibi objectum dilueret: sed Senatus, audito illius adventu legem tulit, ne cuiquam Regi venire Romam liceret; missusque continuo ad eum Quæstor, à quò jussus est Italiâ excedere, ut refert Polybius.

3. Victum Annibalem.] Aderat enim validis cum copiis, cùm Scipio in Africâ vicit Annibalem.

4. Captum Syphacem.] Semel à Scipione victum Syphacem, Lælius & Masinissa iterùm victum cepêrunt.

5. Carthaginem deletam.] Cornelio Scipioni, dum deleret Carthaginem, adesse non potuit: quippè qui sub initium tertii belli Punici mortuus sit, anno vitæ 97. Quin etiam ipse Scipio, à Manilio Consule missus, extremum morientis spiritum excepit. Ex Eutropio.

6. Cum hujus nepote.] Bellum Jugurthæ indictum est, quòd Adherbalem & hujus

hujus nepote bellum modò in Africâ gestum adeo inexpiabile, [a] *ut ne victum quidem memoriæ avi donarent, quin carcerem* [1] *ac triumphi spectaculum experiretur.* [b] *Hanc illos regibus omnibus legem odiorum dixisse, scilicet quia ipsi tales reges habuerint, quorum etiam nominibus* [2] *erubescant, aut* [3] *pastores* [4] *Aboriginum, aut* [5] *aruspices Sabinorum, aut* [6] *exules Corinthiorum, aut servos* [7] *vernásque Thuscorum, aut, quod honoratissimum nomen fuit inter hæc,* [8] Superbos, *atque, ut ipsi ferunt, conditores suos* [9] *lupæ uberibus altos: sic omnem illum populum* [10] *luporum animos, inexplebiles sanguinis atque imperii, divitiarumque avidos ac jejunos habere.*

CAP. VII. [c] *Se autem, seu nobilitate illis comparetur, clariorem illâ colluvie convenarum esse, qui paternos majores suos* [11] *à Cyro Da-* **Stirpus suæ nobilitatem.**

INTERPRETATIO.

a Ut non illi pepercerint victo, ob memoriam patris: sed eum & in carcere incluserint, & duxerint in triumphum, ut videretur à populo.

b Romanos decrevisse eodem modo tractare omnes Reges, quia habuerunt Reges tam improbos, ut ne audeant quidem eos nominare.

c Si verò nobilitas illorum cum suâ comparetur, se clariorem esse illis, qui sint tantùm orti ex infimâ plebe multarum gentium.

NOTÆ.

Hiempsalem Micipsæ filios, Masinissæ nepotes, regno & vitâ spoliâsset. " Ita Sallustius" Jugurtha verò Manastabalis, Masinissæ filii, ex concubinâ genitus fuit, & à Micipsâ cultu regio educatus.

1. Triumphi spectaculum.] Post secunda in Romanos Consules prælia, Jugurtha fractus à Metello, dein à Mario penitus debellatus est, & proditione Bocchi Mauritaniæ Regis, ad quem confugerat, Syllæ traditus, in victoris potestatem venit, illiúsque cohonestato triumpho, in carcere necatus est. " Ita Sallustius, & Plutarchus.

2. Erubescant.] Quanto odio regis nomen habuerint Romani constat ex Livio.

3. Pastores.] Romulus enim & Remus & à postore enutriti, & pastores ipsi fuerunt.

4. Aboriginum.] Quos alii ex Ægypto, alii ex Arcadiâ cum Oenotrio Lycaonis Arcadiæ Regis filio in Italiam venisse volunt. Hoc nomen illis inditum, quòd sine patribus geniti, & quasi sine origine viderentur. Post adventum Æneæ, juncti cum Phrygibus Latini dicti sunt, Romámque unà cum Romulo condiderunt.

5. Aruspices.] Numa Pompilius, qui genere Sabinus, & Curibus oriundus, Romana sacra instituit.

6. Exules Corinthiorum.] Tarquinius Priscus Demarati Corinthii profugi filius fuit: Lucumo priùs dictus, & à Tarquiniis, Hetrusco oppido, ubi cum patre hactenus habitaverat, Lucius Tarquinius vocatus est.

7. Vernasque Thuscorum.] Servius Tullius Ocrisiâ Corniculanâ captivâ natus, primùm Tarquinio Regi virtute commendatus, deinde regii stemmatis proceribus antepositus est.

8. Superbos.] Tarquinius Prisci Tarquinii nepos, Superbi, ob fastum & crudelitatem, nomen habuit, quòd cædibus in Senatores grassaretur.

9. Lupæ uberibus.] De Romulo & Remo agetur inferiùs.

10. Luporum animos.] Hinc Lupi Romani à Volscis Ægisque ducibus dicuntur apud Livium.

11. A Cyro Darióque.] Persarum Regibus, ut placet Appiano, traxit originem, fuitque decimus sextus à Dario Hystaspi filio, octavus ab illo Mithridate, qui paulò post Alexandri obitum defecit à Macedonibus, & Pontici Regni conditor fuit.

rióque

suorumque fortitudinem commendat.

voque, conditoribus Persici regni, maternos à magno Alexandro, ac [1] *Nicatore Seleuco, conditoribus imperii Macedonici, referat; seu populus illorum conferatur suo, earum se gentium esse, quæ non modò Romano imperio sint pares, sed Macedonico quoque obstiterint.* *a Nullam subjectarum sibi gentium expertam peregrina imperia: nullis unquam, nisi domesticis regibus paruisse. Cappadociam velint, an Paphlagoniam recensere; rursus Pontum an Bithyniam, itemque Armeniam majorem minorémque; quarum gentium nullam neque Alexander ille, qui totam pacavit Asiam, nec quispiam successorum ejus, aut posterorum, attigisset. Scythiam duos unquam ante se reges, non pacare, sed tantum intrare ausos,* [2] *Darium & Philippum; ægrè indè fugam sibi expedisse, unde ipse magnam partem adversùs Romanos virium haberet.* *b Multóque se timidiùs ac diffidentiùs bella Pontica ingressum cùm ipse rudis ac tiro esset. Scythas præter arma, virtutémque animi, locorum quoque solitudinibus vel frigoribus instructos, perquæ denuntiaretur ingens militiæ labor ac periculum. Inter quas difficultates ne spes quidem præmii foret, ex hoste vago, nec tantùm pecuniæ, sed etiam sedis, inope. Nunc se diversam belli conditionem ingredi. Nam neque cœlo Asia esse temperatius aliud, nec solo fertilius, nec urbium multitudine amœnius; magnámque temporis partem, non ut militiam, sed ut festum diem acturos,* *c bello dubium facili magis an uberi; si modò aut proximas regni Attalici opes, aut veteres* [3] *Lydiæ* [4] *Ioniæque audierint, quas non expugnatum eant, sed possessum; tantúmque se avida expectet Asia, ut etiam vocibus vocet:* *d adeò illis odium Romanorum incussit rapacitas Proconsulum, sectio publicanorum, calumniæ litium. Sequantur se modò fortiter, & colligant quid, se duce, possit efficere tantus exercitus, quem, sine cujusquam militum auxilio, suâmet unius operâ, viderint, Cappadociam cæso rege cepisse; qui solus mortalium Pontum omnem Scythiam-*

INTERPRETATIO.

a Omnes gentes quæ sibi subjectæ sunt, nunquam paruisse Regibus externis.

b Si bella Pontica cœpisse cum majori timore, & minori confidentiâ, cùm ipse nullo modo cognosceret regiones Scythiæ, quæ defensa erat, non modò armis & fortitudine incolarum, sed etiam solitudinibus locorum & frigoribus.

c Dubium esse an bellum illud sit facilius quam uberius.

d Rapacitas proconsulum, severitas publicanorum, & injustitiæ, quæ fiunt in judicandis litibus, adduxêrunt Romanos in tantum odium.

NOTÆ.

1. Nicatore Seleuco.] Qui, condito Syriorum Regno, in universâ Asiâ longè imperavit, & gloriosum Nicatoris nomen ob victorias retulit.

2. Darium.] Hystaspis filium, qui victus à Scythis inglorius recessit.

3. Lydiæ.] In quâ olim regnavit Crœsus, Regum omnium ætate suâ ditissimus.

4. Ioniæ.] Regio Asiæ minoris maritima, inter Æolidem & Cariam. Urbes præcipuæ fuêrunt Ephesus, Miletus, Smyrna, Colophon, Erythræ, Clazomenæ.

qui

que pacaverit, quam nemo antè transire tutò atque adire potuerit. Nam justitiæ atque liberalitatis suæ nec ipsos milites, qui experiantur, testes refugere: & illa indicia habere, quod solus regum omnium non paterna solùm a verùm etiam externa regna hæreditatibus propter munificentiam acquisita possideat, Colchos, Paphlagoniam, [1] Bosphorum.

CAP. VIII. Sic excitatis militibus, post annos tres & viginti sumpti regni, [2] in Romana bella descendit. At in Ægypto [3] mortuo rege Ptolemæo, ei qui [4] Cyrenis regnabat Ptolemæo, per legatos regnum & uxor Cleopatra regina, soror ipsius, defertur. Lætus igitur [5] hoc solo Ptolemæus, quòd sine certamine fraternum regnum recepisset, b in quod subornari & à matre Cleopatrâ, & favore principum, fratris filium cognoverat; cæterùm infestus omnibus, statim, ubi Alexandriam ingressus est, fautores pueri trucidari jussit. Ipsum quoque die nuptiarum, quibus matrem ejus in matrimonium recipiebat, inter apparatus epularum & solennia religionum, in complexu matris interficit; atque ita torum sororis, cæde filii ejus cruentus, ascendit. Post quod non mitior in populares, qui eum in regnum vocaverant, fuit. Siquidem peregrinis militibus licentiâ cædis datâ, omnia sanguine quotidie manabant; ipsam quoque sororem, filia ejus virgine per vim stupratâ, & in matrimonium adscitâ, repudiat. Quibus rebus territus populus in diversa labitur, patriámque, metu mortis, exul relinquit. Solus igitur in tantâ urbe cum suis relictus Ptolemæus, cum regem se non hominum sed vacuarum ædium videret, edicto

Ptolemæus Physcon ob scelera à suis pellitur AnM.3932 Ol. 161. 1. Urb C. 621 Ant.C.120.

INTERPRETATIO.

a Sed possideat etiam externa regna, quorum hæres dictus est à regibus, ob munificentiam illis à se exhibitam.

b Quod etiam cognoscebat deferri filio fratris, & à matre Cleopatrâ, & principibus qui illi favebant.

NOTÆ.

1. Bosphorum.] Geminus est, Thracius, qui angustiâ maris efficitur inter Byzantium et Chalcedonem, The Streights of Constantinople: Cimmerius, angustiæ maris inter Chersonesum Tauricam in Europâ, & Sarmatiam in Asiâ, The Streights of Caffa, à quo Bosphorani dicuntur.

2. In Romana bella descendit.] Mirum sanè quòd Justinus multa loquentem Mithridatem induxerit, ejusque gesta, dum esset juvenis, pluribus persequatur; nihilque omniò de prœliis in Syllam, Lucullum, & Pompeium habeat. Romanis enim tamdiu restitit, donec felicitate Syllæ, virtute Luculli, Pompeii magnitudine, tribus ingentibus bellis subactus consumeretur, inquit Florus.

3. Mortuo rege Ptolemæo] Philometore, qui, dum contra Alexandrum Balam pugnaret, excussus equo, tribus post diebus obiit, ut ait Josephus.

4. Cyrenis regnabat.] Dum enim cum fratre de regno disceptaret, ipse Cyrenis, frater Alexandriæ, regnare, à Romanis jussus est.

5 Hoc solo Ptolemæus.] A Josepho uno in loco Philometoris, in alio Epiphanis filius dicitur; eum Strabo Physconem nominat, hoc est, ventricosum; Epiphanius Philologum, id est, eruditum vel loquacem potiùs: sed ipse Euergetes dici voluit: ab Alexandrinis tamen Cacergetes, sive maleficus, vocatus est, ob crudelitatem & libidines. Ex Athenæo.

pere-

peregrinos sollicitat. Quibus confluentibus, obvius legatis Romanorum, Scipioni Africano, & Spurio Mummio, & L. Metello, qui ad inspicienda sociorum regna veniebant, procedit. Sed quàm cruentus civibus, tam ridiculus Romanis fuit. Erat enim & vultu deformis, & staturâ brevis, & ventris saginâ, non homini, sed belluæ, similis. Quam fœditatem nimia subtilitas perlucidæ vestis augebat, prorsus quasi astu inspicienda præberentur, quæ omni studio occultanda pudibundo viro erant. Post discessum deinde legatorum (quorum Africanus, dum inspicit urbem, spectaculo Alexandrinis fuit) jam etiam populo peregrino invisus, cum filio, quem ex sorore susceperat, & cum uxore, matris pellice, metu insidiarum [1] tacitus in exilium proficiscitur; contractóque mercenario exercitu, bellum sorori pariter ac patriæ infert. Arcessitum maximum deinde à Cyrenis filium, ne eum Alexandrini contra se regem crearent, interficit. Tunc populus statuas & imagines ejus [2] detrahit. Quod factum studio sororis existimans, filium, quem ex eâ susceperat, interficit, corpúsque in membra divisum, & in cistâ compositum, matri die natali ejus inter epulas offerri curat. Quæ res non reginæ tantùm, verùm etiam universæ civitati, acerba & luctuosa fuit: *a* tantúmque mœrorem festivissimo convivio intulit, ut regia omnis repentino luctu incenderetur. *b* Verso igitur studio principum ab epulis in exsequias, membra lacera populo ostendunt; & quid sperare de rege suo debeant, filii cæde demonstrant.

Demetrii casus varii. An. M. 3914 Ol. 159. 1. Urb. C. 613. Ant. C. 138.

CAP. IX. Finito luctu orbitatis, Cleopatra, cùm urgeri se fraterno bello videret, auxilium [3] à Demetrio, rege Syriæ, per legatos petit: cujus ipsius varii & memorabiles casus fuêre. Namque Demetrius, ut suprà dictum est, cùm bellum Parthis intulisset, & multis congressionibus victor fuisset, repentè insidiis circumventus, amisso exercitu capitur. Cui Arsaces Parthorum rex, magno & regio animo, misso in Hyrcanium, non cultum tantùm regium præstitit; sed & filiam in matrimonium dedit, regnúmque Syriæ, quod per absentiam ejus Trypho occupaverat, restituturum promittit. Post hujus mortem desperato reditu, non ferens captivitatem Demetrius, privatam etsi opulentam vitam pertæsus, tacitus in regnum fugam meditatur. Hortator

INTERPRETATIO.

a Et attulit tantum dolorem omnibus, qui convivium festivum celebrabant, ut regia omnis resonaret luctu repentino.

b Quare omnes Principes, relictis epulis, parant exsequias pueri occisi.

NOTÆ.

1. Tacitus in exilium.] Illius regia à populo incensa fuerat:

2. Detrahit.] Hoc est, è loco superiore dejecit: sublimes enim imagines dedicare solebant.

3. A Demetrio.] Qui redux è Parthiâ regnum Syriæ recuperaverat.

illi

illi & comes Callimander amicus erat; qui post captivitatem ejus à Syriâ [1] per Arabiæ deserta, ducibus pecuniâ comparatis, Parthico habitu Babylonem pervenerat. Sed fugientem Phrahates, qui Arsaci successerat, equitum celeritate, per compendiosos tramites occupatum retrahit. Ut est deductus ad regem, Callimandro quidem non tantùm venia, verùm etiam præmium fidei datum; Demetrium autem & graviter castigatum ad conjugem in Hyrcaniam remittit, arctioribúsque custodiis observari jubet. Interjecto deinde tempore, *a* cùm fidem illi etiam suscepti liberi facerent, eodem amico comite repetita fuga est; sed parti infelicitate prope fines regni sui deprehenditur; ac denuò perductus ad regem, ut invisus à conspectu summovetur. *b* Tunc quoque uxori & liberis donatus, in [2] Hyrcaniam, pœnalem sibi civitatem, remittitur, [3] talísque aureis ad exprobrationem puerilis levitatis donatur. Sed hanc Parthorum tam mitem in Demetrium clementiam non misericordia gentis faciebat, nec respectus cognationis; sed quòd Syriæ regnum affectabant, usuri Demetrio adversùs Antiochum fratrem, prout res, vel tempus, vel fortuna belli exegisset.

An.M 3921 Ol. 161. 2. Urb.C.620. Ant. C 131

CAP. X. His auditis, [4] Antiochum occupandum bellum ratus, exercitum, quem multis [5] finitimorum bellis induraverat, adversùs Parthos ducit. Sed luxuriæ non minor apparatus, quàm militiæ fuit: Quippe [6] LXXX millia armatorum sequuta sunt CCC millia lixarum, ex quibus coquorum, pistorum, scenicorúmque major numerus fuit. Argenti certè aurique tantùm, *c* ut etiam gregarii milites caligas auro figerent, proculcaréntque materiam, cujus amore populi ferro dimicant. Culinarum quoque argentea instru-

Antiochus Demetrii frater à Persis in acie occiditur.

An.M.3923 Ol. 161. 4. Urb.C.622. Ant.C.129.

INTERPRETATIO.

a Cùm Rex magis ipsi fideret, ob susceptos ex sorore liberos.
b Pepercit illi Rex ob uxorem & liberos, & remisit in Hyrcaniam, in quâ semper captivus fuerat.
c Ut etiam gregarii milites haberent caligas auro tectas.

NOTÆ.

1. Per Arabiæ deserta.] Peccat graviter Justinus, nec enim potuit ab Hyrcaniâ per Arabiam venire Babylonem.
2. Hyrcaniam, pœnalem sibi civitatem.] Non civitas, sed Provincia fuit vastissima.
3. Talis aureis.] Puerilis talorum ludus fuit, qui quaternis fiebat talis; quorum unusquisque casus habebat quatuor, non senos; dyas namque & pentas hìc deerant hoc est binarius & quinarius numeri otiosi erant: sed positus ipse, sive ratio lapsus vicem obtinebat numeri. A talorum ludo ludus diversus erat tesserarius.
4. Antiochus.] Sidetes, de quo supra.
5. Finitimorum.] Judæorum, quibuscum tandem initâ pace Joannes illius gentis princeps Demetrio cum copiis adfuit, quòdque vicisset Hyrcanos hâc in expeditione. Hyrcanus ipse dictus est.
6. Lxxx millia.] Armatorum centum millia, ducenta calonum & lixarum scortis ac histrionibus immixta numerat Orosius.

menta fuêre, prorsûs quasi ad epulas, non ad bella pergerent. Advenienti Antiocho multi Orientales reges occurrêre, tradentes se, regnáque sua, cum execratione superbiæ Parthicæ. Nec mora congressioni fuit. Antiochus [1] tribus præliis victor, cum Babyloniam occupâsset, magnus haberi cœpit. Itaque omnibus ad eum populis deficientibus, nihil Parthis reliqui præter patrios fines fuit. Tunc Phrahates Demetrium in Syriam ad occupandum regnum cum Parthico præsidio mittit, ut eo pacto Antiochus ad sua tuenda à Parthiâ revocaretur. Interim, quoniam viribus non poterat, insidiis Antiochum ubique tentabat. Propter multitudinem hominum exercitum suum Antiochus per civitates in hyberna diviserat; quæ res exitii causa fuit. *a* Nam cùm gravari se copiarum præbitione, & injuriis militum civitates viderent, ad Parthos deficiunt: & die statutâ omnes apud se divisum exercitum per insidias, ne invicem ferre auxilia possent, aggrediuntur. Quæ cùm nuntiata Antiocho essent, auxilium proximis laturus, cum eâ manu, quæ secum hyemabat, progreditur. In itinere obvium regem Parthorum habuit, adversùs quem fortiùs, quàm exercitus ejus, dimicavit. Ad postremum tamen, cùm virtute hostes vincerent, metu suorum desertus, [2] occiditur; cui Phrahates exsequias regio more fecit, filiamque Demetrii, quam secum Antiochus adduxerat, captus amore virginis, uxorem duxit. Pœnitere deinde dimissi Demetrii cœpit: ad quem retrahendum cùm turmas equitum festinatò misisset, *b* Demetrium hoc ipsum metuentem jam in regno missi invenêrunt; frustráque omnia conati ad regem suum reversi sunt.

INTERPRETATIO.

a Nam cùm viderent urbes se gravari ob injurias à militibus illatas, & quia cogebantur dare supplementa copiis.

b Et missi à Rege invenêrunt in Syriâ Demetrium hoc timentem.

NOTÆ.

1. Tribus præliis victor.] Josephus ex Nicola Damasceno vult ab eo trophæum ad Lycum amnem erectum fuisse, quòd non procul inde Indatem Parthorum ducem superâsset; sed unius tantùm, non trinæ victoriæ meminit, eúmque paulò pòst ab Arsace victum testatur.

2. Occiditur.] Aliter ab aliis illius cædes traditur. Ab Arsace victus sibi manus intulit si Appiano credimus. Ab Arsace interfectus est, ut placet Eusebio Rebus malè gestis, è prærupto loco se dedisse præcipitem vult Ælianus. & quibus diversa refert Scriptura: cùm enim vellet Naneam deam, id est, Venerem uxorem ducere, idque pollicerentur sacerdotes: in Templum, ut dotem sponsæ, acciperet, cum paucis admissus à sacerdotibus occisus est, & in frustra discerptus Quem locum alii de Antiocho Magno, de Antiocho Epiphane, Rupertus tamen, Sigonius, Serrarius, de Antiocho Sidete intelligunt.

LI.

LIBER XXXIX.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Demetrius, interfecto fratre Antiocho, dum Ægyptum tentat Syriam amittit, & tandem cruento fato tollitur.*
2. *Alexander ex ignobili rex factus, dum fortunam suam non reverenter habet, fœdè perit interfectus à Grypo, qui matrem & fratrem extinguit.*
3. *Cleopatra, regina mater, in Ægypto gravissimas turbas concitat undè horrendæ laniena ex mulierum ira, quarum interitus describitur.*
4. *Peculiares tragœdiæ, quas Cleopatra inter suos excitat. Tandem illa à filio Alexandro occupato interficitur.*
5. *Alexander in exilium agitur, revocato Ptolemæo Notho. Romanis ad Orientalia regna excurrentibus, Syria & Ægyptus vexatur.*

CAPUT I.

ANTIOCHO in Parthiâ cum exercitu deleto, frater ejus Demetrius, obsidione Parthorum liberatus, ac restitutus in regnum, cùm omnis Syria in luctu propter amissum exercitum esset; quasi Parthica ipsius ac fratris bella, quibus alter captus, alter occisus erat, prosperè gessisset, ita Ægypto bellum inferre statuit; regnum Ægypti [1] Cleopatrâ socru, pretium auxilii adversùs fratrem suum, pollicente. Sed dum aliena affectat, ut assolet fieri, propria per defectionem Syriæ amisit. Siquidem Antiochenses primi, [2] duce Tryphone, execrantes superbiam regis, quæ, conversatione Parthicæ crudelitatis, intolerabilis facta erat, mox Apamenii, cæteræque civitates exemplum sequutæ, per absentiam regis à Demetrio defecêre. Ptolemæus quoque rex Ægypti, bello ab eodem petitus, cùm cognovisset Cleopatram sororem suam, opibus Ægypti navibus impositis,

Demetrius amisso regno miserè periit
An.M.3924
Ol. 162. 1.
Urb.C.623.
An.C. 128.

NOTÆ.

1. Cleopatrâ socru.] Cleopatra uxor Demetrii, Philometoris filia fuit: Cleopatra verò Ægyptia, soror ejusdem Philometoris, eademque uxor, quæ hoc etiam tempore uxor erat, & soror Euergetis.

2. Duce Tryphone.] Non ille, de quo Scriptura meminit, qui sex ab hinc annis jam obierat: vel Tryphonis & Demetrii tempora, quod verius putem, confundit Justinus.

 ad

ad filiam & Demetrium generum [1] in Syriam profugisse, immittit juvenem quendam Ægyptium, Protarchi negotiatoris filium, qui regnum Syriæ armis peteret, compositâ fabulâ quasi per adoptionem Antiochi regis receptus in familiam regiam esset, nec Syris quem libet regem aspernantibus, ne Demetrii paterentur superbiam; [2] nomen juveni Alexandri imponitur, auxiliáque ab Ægypto ingentia mittuntur. Intereà corpus Antiochi interfecti à rege Parthorum, in loculo argenteo ad sepulturam in Syriam remissum supervenit: quod [a] cum ingenti studio civitatum & regis Alexandri, ad firmandam fabulæ fidem, excipitur. Quæ res illi magnum favorem popularium conciliavit, omnibus non fictas in eo, sed veras lacrymas existimantibus. Demetrius autem victus ab Alexandro, cùm undique circumstantibus malis premeretur, ad postremum etiam [3] ab uxore [4] filiísque deseritur. Relictus igitur cum paucis servulis, cùm Tyrum religione templi se defensurus petîsset, navi egrediens præfecti jussu [5] interficitur. Alter ex filiis Seleucus, quoniam sine matris auctoritate diadema sumpsisset, [6] ab eâdem interficitur; alter, cui, propter nasi magnitudinem [7] cognomen Grypo fuit, rex à matre hactenus [8] constituitur, [b] ut nomen regis penes filium, jus autem omnis imperii penes matrem esset.

An.M.3925 Ol. 162. 2. Urb. C.624. Ant. C.127.

An.M 3927 Ol 162. 4. Urb C. 626 Ant.C.125.

Alexander à Grypo interfectus.

CAP. II. Sed Alexander, occupato Syriæ regno, tumens successu rerum, spernere jam etiam ipsum Ptolemæum, à quo fuerat

INTERPRETATIO.

a Quod urbes cum ingenti amore excipiunt, & Alexander testatur magnum dolorem, ut magis crederetur ab omnibus fabula, quâ dicebatur esse ab eo adoptatus.

b Ut filius nomen Regis haberet, mater verò omnem auctoritatem regiam.

NOTÆ.

1. In Syriam profugisse.] Auditâ populorum defectione Demetrius ex Ægypto in Syriam rediit, cúmque Cleopatra orbata præsidio, à Ptolemæi crudelitate sibi metuens, secuta est.

2. Nomen juveni Alexandri.] Alexander Zobina dictus est ab Eusebio & Appiano, at omissus à Josepho.

3. Ab uxore filiisque deseritur.] Commisso prælio, victus Demetrius ad uxorem Cleopatram, quæ tunc Ptolemaidi versabatur, fugerat; sed ab eâ repulsus Tyrum delatus est.

4. Filiisque] Duos quidem liberos è Cleopatrâ susceperat, Seleucum & Antiochum Grypum; sed id temporis Antiochus Athenis erudiebatur, ex Appiano.

5. Interficitur.] Ab inimicis captum, diúque ab iis miserè vexatum fuisse tradit Josephus: Appianus tamen & Livius volunt eum uxoris jussu interfectum, ob æmulationem Rhodogunes Arsacis filiæ.

6. Ab eâdem interficitur.] Eum, sagittâ propriâ manu emissâ, confixit Cleopatra, sive metuens, ne patris necem ulcisceretur, sive eodem furore gerens omnia, inquit Appianus.

7. Cognomen Grypo fuit.] Vel propter magnitudinem, vel propter aduncitatem nasi; Gryps enim & Gryphus genus est avis adunco naso, in morem aquilæ; unde Xenophon Cyrum γρύπον appellat, quòd naso esset aquilino; quales Persis erant in honore, quod Cyrus talis extitisset.

8. Constituitur.] Eum Athenis, quò studiorum causâ miserat, accersivit.

subornatus

subornatus in regnum, superbâ insolentiâ cœpit. Itaque Ptolemæus, reconciliatâ sororis gratiâ, destruere Alexandri regnum, quod odio
Demetrii viribus suis acquisiêrat, summis opibus instituit. Mittit AnM.3929
igitur ingentia Grypo auxilia, & [1] filiam Tryphænam Grypo nuptu- Ol. 163. 2.
ram, ut populos in auxilium nepotis, non societate tantùm belli, ve- Urb.C.628.
rùm & affinitate suâ solicitaret. Nec res frustrà fuit : nam cùm om- Ant.C.123.
nes Grypum instructum Ægypti viribus viderent, paulatim ab Alexandro deficere cœpêre. Fit denique inter reges prælium, quo victus Alexander Antiochum profugit. Ibi inops pecuniæ, cùm stipendia militibus deessent, in *a* templo Jovis solidum ex auro Victoriæ signum tolli jubet, facetis jocis sacrilegium circumscribens ; nam *Victoriam commodatam sibi a Jove esse* dicebat. Interjectis deinde diebus, cùm ipsius [2] Jovis aureum simulacrum infiniti ponderis tacitè evelli jussisset, deprehensúsque in sacrilegio, concursu multitudinis esset in fugam versus ; magnâ vi tempestatis oppressus, ac desertus à suis, à latronibus capitur ; perductúsque ad Grypum, [3] interficitur. Grypus porrò, recuperato patrio regno, externisque periculis liberatus, insidiis matris appetitur. Quæ cum cupiditate dominationis, prodito marito Demetrio, & altero filio interfecto, hujus quoque victoriâ inferiorem dignitatem suam factam doleret, venienti ab exercitatione poculum veneni obtulit. *b* Sed Grypus, prædictis jam ante insidiis, veluti pietate cum matre certaret, bibere ipsam jubet ; abnuenti instat. Postremùm prolato indice eam arguit, *solam defensionem sceleris superesse* affirmans, *si bibat quod filio obtulit*. *c* Sic victa regina, scelere in se
verso, veneno, quod alii paraverat, [4] extinguitur. Partâ igitur regni An M 3936
securitate, Grypus octo annis quietem & ipse habuit, & regno præ- Ol. 165. 1.
stitit. Natus deinde illi est æmulus regni, [5] fratre ipsius Cyzicenus, Urb.C. 635
[6] eâdem matre genitus, sed ex Antiocho patruo suspectus, quem Ant. C. 116
cùm veneno tollere voluisset, ut maturiùs armis cum eo de regno contenderet, [7] excitavit.

INTERPRETATIO.

a Jubet auferri ex templo Jovis ejus simulacrum conflatum ex solido auro.
b Sed Grypus, detectis jam insidiis, jubet ipsam bibere, & urget ad bibendum dum illa abnuit, quasi certaret pietate cum matre.
c Sic Regina interiit coacta sumere venenum, quod per scelus filio paraverat.

NOTÆ.

1. Filiam Tryphænam.] Alii Gryphinam nominant:
2. Jovis Aureum.] Id crimen Antiocho Cyziceno tribuit Arnobius.
3. Interficitur.] In prælio cæsum occubuisse vult Josephus.
4. Extinguitur.] Idem, sed breviùs, narrat Appianus.
5. Frater ipsius Cyzicenus.] Antiochus, cui Cyziceni nomen fuit, quia Cyzici fuerat educatus.
6 Eâdem matre genitus.] Cleopatra, quæ quater nupserat. primùm Alexandro Balæ, tum Demetrio Nicanori, deinde Antiocho Sideti, denique iterùm Demetrio Nicanori.
7. Excitavit.] Belli causam Josephus in Cyzicenum rejicit ; refert enim eum, dum Grypus in Judæos bellum parat, apud Cyzicum copias collegisse.

CAP.

Cleopatra Ægyptum turbat: unde multæ cædes.
An.M 3937
Ol. 165. 2.
Urb.C. 636
Ant.C. 115.

CAP. III. Inter has regni Syriæ parricidiales discordias moritur rex Ægypti Ptolemæus, regno Ægypti uxori & [1] alteri ex filiis, quem illa legisset, relicto, videlicet quasi quietior Ægypti status quàm Syriæ regnum esset, quum mater altero ex filiis electo, alterum hostem esse habitura. Igitur cùm pronior in minorem filium esset, à populo compellitur majorem eligere; cui priùsquàm regnum daret, uxorem ademit; compulsúmque repudiare carissimam sibi sororem Cleopatram minorem sororem Selenen ducere jubet, *a* non materno inter filias judicio, cùm alteri maritum eriperet, alteri daret. Sed Cleopatra non tam à viro repudiata, quàm à matre divortio viri dismissa Cyziceno in Syriâ nubit; eique ne nudum uxoris nomen afferret, *b* exercitum Grypi solicitatum, velut dotalem, [2] ad maritum deducit. Par igitur viribus fratris Cyzicenus prælium committit, ac victus in fugam vertitur Antiochiámque venit. Tunc Antiochiam Grypus, in quâ erat Cyziceni uxor Cleopatra, obsidere cœpit; quâ captâ,
An.M.3939 [3] Tryphæna uxor Grypi nihil antiquius quàm [4] sororem Cleopatram
Ol. 164. 5. requiri jussit: non ut captivæ opem ferret, sed ne effugere captivitatis
Urb.C. 638. mala posset, *c* quæ sui æmulatione in hoc potissimùm regnum invaserit,
Ant.C. 113. hostique sororis nubendo hostem se ejus effecerit. *d* Tum peregrinos exercitus in certamina fratrum adductos, tum repudiatam à fratre, contra matris voluntatem, extra Ægyptum nuptam accusat. Contrà Grypus orare, *ne tam fœdum facinus facere cogatur; a nullo unquam majorum suorum inter tot domestica, tot externa bella, post victoriam in fœminas sævitum, quas sexus ipse, & periculis bellorum, & sævitia victorum eximat. In hac verò, præter commune bellantium fas, accedere necessitudinem sanguinis; quippe ipsius, quæ tam cruentè sæviat, sororem equidem germanam esse, suam verò consobrinam; liberorum deinde communium materteram.* His tot necessitudinibus sanguinis

INTERPRETATIO.

a Non ferens æquum judicium inter filias, ut mater debet, cum uni eriperet maritum, ut illum daret alteri.

b Adducit ad maritum sibi conciliatum exercitum, qui erat in Cypro, tanquam dotem pro matrimonio.

c Quia ferens ipsi invidiam invaserit regnum Syriæ, & reddiderit se hostem sorori, nubendo ipsius hosti.

d Tum eam accusat quòd adduxerit exercitus externos, ut bellum excitaret inter fratres; tum quòd repudiata fuerit à fratre, & nupserit Cyziceno extra Ægyptum, contra matris voluntatem.

NOTÆ.

1. Alteri ex filiis.] Duos habebat filios, Ptolemæum Lathyrum majorem natu, qui à Josepho Physcon & Soter dicitur; & Alexandrum, natu minorem. Lathyros genus est leguminis, quod cicerculam vocant; quomodo Ciceronis à cicere.

2. Ad maritum deducit.] Eadem ferè Appianus & Josephus.

3. Tryphæna uxor.] Solus Justinus hanc habet historiam.

4. Sororem.] Ambæ enim Ptolemæi Euergetis erant filiæ.

adjicit

jicit superstitionem templi, quò abdita profugerit, *tantòque religiosius 'endos sibi deos, quo magis his propitiis ac faventibus vicisset ;* [a] *tum que occisâ illâ, se virum quicquam Cyziceno dempturum, nec servatu-m reddita.* Sed quantò Grypus abnuit, tantò soror muliebri rtinaciâ accenditur, rata non misericordiæ hæc verba, sed amoris se. Itàque vocatis ipsa militibus, mittit qui sororem confoderent. ui ut in templum intravêrunt, cum evellere eam non possent, manus nplexantis deæ simulachrum præciderunt. [b] Tunc Cleopatra execra-one parricidarum, mandatâ violatis numinibus ultione sui, decedit. ec multò pòst repetitâ prælii congressione, [1] victor Cyzicenus uxo-m Grypi Tryphænam, quæ paulò antè sororem interfecerat, capit ; ejúsque supplicio uxoris manibus parentavit.

An.M.3940 Ol. 166. 1. Urb. C.639. Ant. C. 112.

CAP. IV. At in Egypto Cleopatra, cùm gravaretur socio regni, io Ptolemæo, populum in eum incitat ; abductâque ei Selene uxore, indigniùs, quòd ex Selene jam duos filios habebat, exulare co-t, arcessito minore filio Alexandro, & rege in locum fratris consti-to ; nec filium regno expulisse contenta, [2] bello Cypri exulantem ersequitur. Unde pulso, interficit ducem exercitûs sui, quòd vi-im eum è manibus dimisisset ; [d] quanquàm Ptolemæus, verecundiâ aterni belli, [3] non viribus minor, ab insulâ recessisset. Igitur Alex-nder territus hac matris crudelitate, & ipse eam reliquit, periculoso gno securam ac tutam vitam anteponens. Cleopatra verò timens, major filius Ptolemæus ab Cyziceno ad recuperandam Ægyptum ixiliis juvaretur, ingentia [4] Grypo auxilia, & Selenen uxorem nup-

Cleopatra à filio interficitur. An M 3948. Ol. 168. 1. Urb.C.647. Ant.C.104.

INTERPRETATIO.

a Tum neque Cyzicenum amissurum aliquid ex suis viribus, etiam si occida-ır ; nec servaturum diutiùs vires suas, si reddatur.
b Tunc Cleopatra interfecta est, execrationes faciens in parricidas, & precata :os ab ipsis violatos, ut ulciscerentur suam mortem.
c Et illam interfici jussit, ut mortem uxoris suæ vindicaret.
d Quamvis Ptolemæus abiisset ex Cypro insulâ, quia nolebat bellum gerere in ıatrem, licet non esset inferior viribus.

NOTÆ.

1. Victor Cyzicenus.] Hic Cyziceni regnum incipit Eusebius : sed post multos nnos Josephus rejicit quòd Antiochus in remediâ Syriæ parte regnaret bellúm-ue interdum repararet : qui tandem ab Heracleone per insidias occisus est. Hæc osephus.
2. Bello Cypri exulantem.] Reginæ duces erant Belcias & Ananias, Judæi, fi-i Oniæ, qui Templum Hierosolymitano simile in Heliopolitana præfecturâ con-:ruxerat. Ex Strabone & Josepho.
3. Non viribus minor.] Nec enim hostium metu fugit, sed Ptolemæi densibus uni militum triginta millibus auxilio venit ; è quibus tamen, post obsidionem ab Alexandro solutam, repudiatus est : quare & eorum obsedit urbem, & Judæis, qui illis aderant, crudele bellum gessit.
4 Grypo auxilia.] Ipsa cum Alexandro filio venit in Syriam, ubi Ptolemaïde ost difficilem obsidionem potita est.

turam,

An. M. 3964 Ol. 172. 1. Urb. C. 663. Ante C. 88. turam hosti prioris mariti, mittit, Alexandrumque filium per legatos in regnum revocat; cui cùm occultis insidiis exitium machinaretur, occupata ab eodem interficitur, *a* spiritúmque non fato, sed parricidio dedit; digna prorsus hâc mortis infamiâ, quæ etiam matrem toro expulit; *b* & duas filias viduas alterno fratrum matrimonio fecit; & filio alteri in exilium acto bellum intulit, alteri erepto regno exitium per insidias machinata est.

Alexandro in exilium pulso, revocatur Ptolemæus. An. M. 3965 Ol. 172. 2. Urb. C. 664. Ant. C. 87.

CAP. V. Sed nec Alexandro cædes tam nefanda inulta fuit. Nam ubi primùm compertum est, scelere filii matrem interfectam, concursu populi [1] in exilium agitur, revocatóque Ptolemæo regnum redditur qui neque cum matre bellum gerere voluisset, nec à fratre armis repetere, quod prior possedisset. Dum hæc aguntur, [2] frater ejus ex pellice susceptus, cui pater Cyrenarum regnum testamento reliquerat, hærede populo Romano instituto, decedit. Jam enim fortuna Romana porrigere se ad Orientalia regna, non contenta Italiæ terminis, cœperat. Itaque & ea pars Libyæ [3] provincia facta est; [4] postea Creta [5] Ciliciáque piratico bello perdomitæ, in formam provinciæ rediguntur. *c* Quo facto, & Syriæ & Egypti regna, Romanâ vicinitate arctata, quæ incrementa de finitimis bellis quærere solebant, adempto vagandi arbitrio, vires suas in perniciem mutuam convertêrunt: adeò, ut assiduis præliis consumpti, in contemptum finitimorum venerint, prædæque Arabum genti, imbelli antea, fuerint. Quorum

INTERPRETATIO.

a Et finiit vitam non morte naturali, sed parricidio.

b Et fecit duas filias viduas, cogens fratres ducere alteram sororem in uxorem, priori repudiatâ.

c Quo facto, regna Ægypti & Syriæ inclusa regionibus vicinis, quæ pertinebant ad Romanos, vertèrunt vires suas in mutuam perniciem, cùm non auderent ultra hos terminos arma ferre, licet anteà solerent dilatare suos limites bellum gerendo contra finitimos populos.

NOTÆ.

1. In exilium agitur.] Eodem, quo pulsus est, anno à Chareâ navarcho occisus interiit: Romæ jactatum est, populum Romanum hæredem ab eo institutum, missique Tyrum Legati, qui pecuniam ibi depositam repeterent; non ille tamen, sed filius ejus Alexander, Romanos dixit hæredes.

2. Frater ejus.] Ptolemæus, cui cognomen Appionis fuit.

3. Provincia facta est.] Eas civitates liberas esse Senatus jusserat: sed cùm ibi tyranni insurrexissent, ut ait Sigonius, hæc pars Libyæ in provinciam reducta est. Ita Ammianus & Eutropius.

4. Posteà Creta.] Dum Pompeius piratas in Ciliciâ persequitur; in Cretâ, altero piratarum fonte, Metellus rebelles vicit, totamque insulam subegit, invito Pompeio, qui Cretensibus favebat: unde Cretici nomen, decúsque triumphi, Metellus retulit.

5. Ciliciáque.] Provincia facta est, ubi Pompeius piratas, qui solicitati à Mithridate maria omnia infestabant, perdomuit; illi enim Ciliciam regionem asperam, latebrísque opportunam belli sedem præcipuam delegerant: undè vulgò Cilices dicti sunt. Hoc bellum à Quinto Servilio cœptum est, qui expugnato Isauro arce Ciliciæ, Isaurici cognomen reportavit.

rex

rex [1] Erotimus, fiducia septingentorum filiorum, quos ex pellicibus susceperat, divisis exercitibus nunc Ægyptum, nunc Syriam infestabat; magnúmque nomen Arabum, viribus finitimorum exsanguibus, fecerat.

NOTA.

1. Erotimus.] Ab aliis Aretas dicitur, qui à Damascenis in odium Ptolemæi, Tigranis tempore evocatus, Cœlosyriam occupavit: & Alexandrum, superavit, Judæorum ducem, ut narrat Josephus.

LIBER XL.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Syri Tigranem Armenium regem sibi deligunt.*
2. *Victo Tigrane, Antiochus, Cyziceni filius, creatur rex Syriæ, quæ posteà in provinciæ formam redigitur.*

CAPUT I.

MUTUIS [1] fratrum odiis, & [2] mox filiis inimicitiis parentum succedentibus, cum inexpiabili bello & reges, & regnum Syriæ consumptum esset, ad externa populus auxilia concurrit, *a* peregrinósque sibi reges circumspicere cœpit. Itaque cum pars Mithridatem Ponticum, pars Ptolemæum ab Ægypto arcessendum censeret; occurrerétque quòd Mithridates implicitus bello Romano esset, Ptolemæus quoque semper hostis fuisset Syriæ, omnes in Tigranem regem

Syri Tigranem sibi Regem deligunt.
An.M.3971
Ol. 174. 2.
Urb.C.679.
Ant.C. 81.

INTERPRETATIO.

a Cœpit considerare quem regem sibi eligeret ex iis, qui externis populis imperabant.

NOTÆ.

1. Fratrum odiis.] Antiochi Grypi & Antiochi Cyziceni.
2. Mox filiis inimicitiis.] Hæc paulò longiùs explicare operæ pretium est. Antiochus Grypus quinque filios moriens reliquerat, Seleucum, Antiochum, Philippum, Demetrium Eucærum, & Antiochum Dionysium: quorum natu major Seleucus Cyzicenum prælio victum interfecit. Illi Antiochus, qui Pius sive Eusebius dictus est, quòd patris mortem ultus fuerit, vel Selenen illius uxorem duxerit, successit; qui bello Seleucum è Syriâ Mopsuestiam Ciliciæ fugere coëgit, ubi à civibus cùm majora tributa exigeret, combustus est, ex Appiano. Seleuci frater Antiocho Pio bellum cùm intulisset, ab eo & victus & occisus est, ex Josepho. Eo mortuo, ejus fratres, hinc Philippus Syriæ parte occupatâ, inde Demetrius Damasci viribus Lathyri fretus, se Regem dixerunt:

Armeniæ consensère, instructum præter domesticas vires, & Parthicâ societate, & [1] Mithridatis affinitate. Igitur accitus in regnum Syriæ, per XVIII annos [2] tranquillissimo regno potitus est; neque bello alium lacessere, neque lacessitus inferre alii bellum necesse habuit.

Antiochus Rex Syriæ creatur, quæ à Pompeio in provinciæ formam redigitur.
An M 3984 Ol. 177. 3. Urb C. 683. Ant. C. 68.

CAP. II. Sed sicut ab hostibus tuta Syria fuit, ita terræ motu vastata est, quo centum septuaginta millia hostium, & multæ urbes periêrunt. Quod prodigium mutationem rerum portendere aruspices respondêrunt. Igitur [3] Tigrane à Lucullo victo, rex Syriæ Antiochus, Cyziceni filius, ab eodem Lucullo appellatur. Sed quod Lucullus dederat, posteà [4] ademit Pompeius; *a* qui poscenti regnum respondit, *se volenti quidem Syriæ, nedum recusanti, daturum se regem qui* XVIII *annos, quibus Tigranes Syriam tenuit, in angulo Ciliciæ latuerit; victo autem eodem Tigrane à Romanis, alieni operis præmia postulet. Igitur ut habenti regnum non ademerit; ita, quo cesserit Tigrani, non daturum, quod tueri nesciat; ne rursus Syriam Judæorum & Arabum latrociniis infestam reddat.* Atque ita Syriam in provinciæ formam redegit; paulatimque Oriens Romanorum, discordia consanguineorum regum, factus est.

An. M. 3988 Ol. 178. 3. Urb. C. 687. Ant. C. 64.

INTERPRETATIO.

a Qui respondit Antiocho petenti Regnum, se non daturum Regem Syriæ recusanti, cùm non daturus esset, etiam si illud posceret.

NOTÆ.

unaque junctis viribus cum Antiocho Pio, tam acriter dimicârunt, ut in prælio ille occubuerit, ut habet Josephus. Dum verò Demetrius Philippum fratrem paulò pòst Berœæ obsidet, obsessus ipse ab Arabibus & Parthis, captus est, & ad Regem Mithridatem deductus, ab eo magno in honore habitus est. Deinde Antiochus Dionysius, Damasco occupatâ, occisus est ab Aretâ Arabum rege. Fratribus superstes Philippus, Syriæ vix paucis annis præfuerat, cùm Antiochus Asiaticus, Pii filius, illi bellum intulit: quare à Syris, tot motibus defessis, regnum ad Tigranem delatum est anno à Seleuco 228.

1. Mithridatis affinitate.] Filiam enim Mithridatis in uxorem duxerat.

2. Tranquillissimo regno.] Aretas tamen & Judæi Syriam excursionibus maximè infestârunt.

3. Tigrane à Lucullo.] Tigranes habebat peditum 250, equitum 50, millia: Lucullus verò militum undecim tantum millia, ut tradit Appianus, cui consentit Plutarchus. Prælio propter Tigranocertam, quam Lucullus obsidebat, commisso, Tigranes peditum centum millia, omnesque ferè equites, Lucullus quinque tantùm milites amisit; præterquam centum qui vulnerati fuêrunt, ex Plutarcho: triginta tantùm hostium millia cæsa fuisse tradit Orosius.

4. Ademit Pompeius.] Qui Luculli successor prælio nocturno trans Euphratem, quem Romanorum primus transiit, Mithridatem penitus debellavit, captisque Artaxatis, Tigranem ad pedes supplicem in Armeniâ regnare permisit, & Syriam, expulso Asiatico, provinciam esse jussit anno à Nicanore 247.

LIBER XLI.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Parthorum origo, nominis obscuritas, successus, imperium.*
2. *Regni Parthici administratio. Parthorum sermo, vestes, arma, exercitus, præliandi mos.*
3. *Mores domestici, sepultura, religio, ingenium, virtutes, & vitia.*
4. *Parthorum regum res gestæ paucis describuntur.*
5. *Arsacis sapientissimi Parthorum regis vita & mors placida.*
6. *Bactriani regni status sub Eucratide, qui à filio opprimitur. Parthorum bellici successus.*

CAPUT I.

PARTHI, penes quos, velut [1] divisione Orbis cum Romanis factâ, nunc Orientis imperium est, Scytharum exules fuêre. Hoc etiam ipsorum vocabulo manifestatur. Nam Scythico sermone Parthi exules dicuntur. Hi & Assyriorum & Medorum temporibus inter Orientis populos obscurissimi fuêre. Posteà quoque cum imperium Orientis à Medis ad Persas translatum est, veluti vulgus sine nomine, præda victorum fuere. *a* Postremò Macedonibus triumphato Oriente servierunt; ut cuivis mirum videatur, ad tantam eos felicitatem provectos, ut imperent gentibus, sub quarum imperio, veluti servile vulgus, fuere. A Romanis quoque [2] trinis bellis, per maximos duces, florentissimis temporibus lacessiti, soli ex omnibus gentibus non pares solùm, verùm etiam [3] victores fuêre; quanquam plus gloriæ sit, inter Assyria & Medica, Persicaque memorata olim regna, & opulentissimum mille urbium Bactrianum imperium emergere potuisse, quam longinqua bella vicisse; præterea cum gravibus Scythicis, & vicinalibus

Parthorum origo & imperium.
An. M. 3809
Ol. 133. 4.
Urb. C. 508.
Ant. C. 243.

INTERPRETATIO.

a Denique servièrunt Macedonibus, postquam de populis Orientis triumphârant.

NOTÆ.

1. Divisione Orbis.] Eos Romanorum potentiæ prope pares dicit Strabo.
2. Trinis bellis, per maximos duces.] M. Crassum & M. Antonium: quis tertius accesserit non video, nisi fortè vel Ventidium, vel Corbulonem intelligat.
3. Victores fuêre.] Ab iis Crassus ipse cum filio totóque exercitu deletus: Antonius verò coactus fugâ consulere sibi: sed deinde à Ventidio & Corbulone superati sunt.

bellis assiduè vexati, variis periculorum certaminibus urgerentur. Hi domesticis seditionibus Scythiâ pulsi, solitudines inter Hyrcaniam, & [1] Dahas, & Arios, & Spartanos, & Margianos, furtim occupavere. *a* Fines deinde, non [2] intercedentibus primò finitimis, posteà etiam prohibentibus, in tantum protulere, ut non immensa tantùm ac [3] profunda camporum, verum etiam prærupta collium, montiumque ardua occupaverint. Ex quo fit, ut Parthiæ pleraque finium aut æstûs, aut frigoris magnitudo, possideat; quippè cùm montes nix, & campos æstus, infestet.

Parthorum arma: præliandi ratio.

CAP. II. Administratio gentis, post defectionem Macedonici imperii, sub regibus fuit. *b* Proximus majestati regum, populorum ordo est; ex hoc duces in bello, ex hoc rectores in pace habent. Sermo his inter Scythicum Medicúmque medius, & ex utrisque mixtus; *c* Vestis olim sui moris; posteaquàm accessêre opes, [4] ut Medis perlucida ac fluida. Armorum patrius ac Scythicus mos. Exercitum, non ut aliæ gentes liberorum, sed majorem partem servorum habent; *d* quorum vulgus, nulli manumittendi potestate permissâ, ac per hoc omnibus servis nascentibus, in dies crescit. Hos pari ac liberos suos curâ habent; & equitare & [5] sagittare magnâ industriâ docent. Locupletissimus ut quisque est, ita plures in bello equites regi suo præbet. Denique Antonio bellum Parthis inferenti, cum quinquaginta millia equitum occurrerent, soli cccc liberi fuere. Cominus in acie præliari, aut obsessas [6] expugnare urbes nesciunt. Pugnant autem procurrentibus equis, aut terga dantibus; sæpè etiam [7] fugam simulant,

INTERPRETATIO.

a Deinde tam latè extendêrunt suos terminos, finitimis populis primò non se opponentibus, sed posteà prohibentibus, ut occupaverint non tantùm campos immensos & valles profundas, sed etiam præruptos & arduos colles.

b Post regiam dignitatem ordo illustrior est populorum.

c Habebant olim vestitum sibi propriùm & singularem: sed postquam potentes facti sunt, induti sunt vestibus perlucidis & fluctuantibus, ut solebant Medi.

d Quorum numerus in dies crescit, cùm nullus possit illis dare libertatem: & ideo omnes servi nascuntur: eos tamen tantâ curâ educant, quantâ solent pueros instituere.

NOTÆ.

1. Dahas & Arios, & Spartanos, & Margianos.] Qui inter Hyrcaniam & Bactrianam, ab Ariâ ad Mare Caspium pertinebant.

2. Intercedentibus.] Id est, vetantibus, vox tribunitia: Intercedimus verbo, prohibemus manu & opere.

3. Profunda camporum.] Ita Florus: In diversa terrarum.

4. Ut Medis perlucida.] Medicam vestem, confectam serico Procopius testatur, purpuream Xenophon.

5. Sagittare.] Hoc etiam verbo utitur Curtius.

6. Expugnare urbes.] Idem habet Lucanus:

Haud fossas implere valent, Parthoque sequente,
Murus erit quodcumque potest obstare sagittæ.

7. Fugam simulant.] Id omnes fere de Parthis referunt: idem de Ætolis ut

a ut incautiores adversùm vulnera insequentes habeant. Signum his in prælio non tubâ, sed [1] tympano datur. Nec pugnare diu possunt; b cæterum intolerandi forent, si quantus his impetus est, vis tanta & perseverantia esset. Plerúmque in ipso ardore certaminis prælia deserunt, ac paulò pòst, pugnam ex fugâ repetunt, ut, cùm maximè vicisse te putes, tunc tibi discrimen subeundum sit. Munimentum ipsis equisque [2] loricæ plumatæ sunt, quæ [3] utrúmque toto corpore tegunt. Auri argentique nullus nisi in armis usus.

CAP. III. Uxores dulcedine variæ libidinis singuli plures habent; nec ulla delicta adulterio graviùs vindicant. Quamobrem fœminis non convivia tantùm virorum, verùm etiam conspectum interdicunt. Carne non nisi [4] venatibus quæsitâ vescuntur. Equis omni tempore vectantur; illis bella, illis convivia, illis publica ac privata officia obeunt; super illos ire, consistere, mercari, colloqui. Hoc denique discrimen inter servos liberosque est, quòd servi pedibus, liberi non nisi equis incedunt. c [5] Sepultura vulgo, aut avium, aut canum laniatus est. Nuda demum ossa terrâ obruunt. In superstitionibus atque curâ deorum, præcipua omnibus veneratio est. Ingenia genti tumida, seditiosa, fraudulenta, procacia; quippe violentiam viris, mansuetudinem mulieribus assignant. Semper aut in externos aut in domesticos

Parthorum moris & religio.

INTERPRETATIO.

a Ut facilius vulnerent hostes insequentes, dum minùs sibi cavent.

b Cæterùm nemo posset eos vincere, si tantam haberent perseverantiam in præliis, quantum habent impetum.

c Non corpora sepeliunt, sed relinquunt canibus & avibus.

NOTÆ.

Thucydides, de Persis Xenophon, de Thessalis Curtius, de Cattis Tacitus, de Scythis Plato.

1. Tympano datur.] Instrumentum est ex unâ parte planum, clausum membranâ, inter vacuum, quod baculo pulsatur.

2. Loricæ plumatæ sunt.] Hoc est, ex laminis ferreis in modum plumæ factis consertæ: alii squamam vocant; undè squamatæ loricæ: nec enim differunt plumæ & squamæ specie modóque contextûs. Utramque similitudinem junxit Virgilius:

——agitabat equum, quem pellis ahenis In plumas squamis auro conserta tegebat.

3. Utrúmque toto corpore.] Equi etiam ferro usque ad ungulas tegebantur: ideò Claudianus:

——credas simulacra moveri
Ferrea, cognatoque viros spirare metallo; Par vestitus equis.

Erant hæc potiùs equorum impedimenta, quam munimenta.

4. Venatibus.] Venatione Parthi delectabantur maximè, quâ non nisi maximis in luctibus abstinerent; ideóque Venonem Romæ enutritum sprevêrunt, quod rariùs venaretur.

5. Sepultura.] Hic mos à Persis ad Parthos defluxit, quibus idem tribuit Herodotus. Immaturâ morte sublatis os oculósque lacte oblinebant, tum impositos equo corvis eâ opinione exponebant, ut si priùs oculus dexter laceraretur à corvis, beatus; si sinister contrà, infelix haberetur. Senes in montana deductos fame necare moris erat: quod etiam de Caspis narrat Strabo.

motus

motus inquieti; naturâ taciti; ad faciendum, quàm ad dicendum, promptiores; proindè secunda adversáque silentio tegunt. Principibus metu, non pudore parent. In libidinem projecti, in cibum parci. [1] Fides dictis promissisque nulla, nisi quatenus expedit.

Parthorum Regum res gestæ.

CAP. IV. Post mortem Alexandri Magni, cùm inter successores ejus Orientis regna dividerentur, nullo Macedonum dignantè Parthorum imperium, [2] Stasanori externo socio traditur. Hi posteà deductis Macedonibus in bellum civile, cum cæteris superioris Asiæ populis Eumenem sequuti sunt; quo victo, ad Antigonum transiêre. Post hunc à Nicatore Seleuco, ac mox ab Antiocho & successoribus ejus possessi; à cujus [3] pronepote Seleuco primùm defecêre, primo Punico bello, [4] L. Manlio Bulsone, M. Attilio Regulo, [5] consulibus. *a* Hujus defectionis impunitatem illis duorum fratrum regum, Seleuci & [6] Antiochi, [7] discordia dedit; qui, dum sibi invicem eripere regnum volunt, persequi defectores omisêrunt. Eodèm tempore etiam Theodotus, mille urbium Bactrianarum præfectus, defecit, regémque se appellari jussit: quod exemplum sequuti totius Orientis populi à Macedonibus defeçere. Erat eo tempore Arsaces, vir, sicut

INTERPRETATIO.

a Discordia, quæ erat inter duos fratres, Antiochum & Seleucum, impediit ne puniretur illa defectio.

NOTÆ.

1. Fides dictis, &c.] Ita Lysander apud Plutarchum, veritatem nihilo meliorem esse mendacio, sed utriúsque dignitatem usu definiri.

2. Stasanori.] Legendum est Statanori, cui tamen priùs Arii & Drancæ subditi, Parthi vero Nicanori, licèt Phrataferni subjectos velit Diodorus.

3. Pronepote Seleuco.] Peccat Justinus; defècerunt enim à Seleuco Callinico, Antiochi Soteris nepote, non pronepote, quippe qui Antiochi dei filius fuerit.

4. Manlio Bulsone.] Meliùs dixerit Vulsone, qui collega fuit Caii Attilii, non Marci Attilii, quem Pœni diris cruciatibus laceratum jam anteà occiderant.

5. Consulibus.] Non illis Consulibus hoc contigit, qui quadriennio antè Consulatum gerebant, quàm regnaret Callinicus, sub quo tamen rebellavit Arsaces: sicut Justinus ipse fatetur, aliique ferè omnes consentiunt Historici.

6. Antiochi.] Qui Hierax dictus est, de quo suprà.

7. Discordia dedit.] Dum Callinicus, si plerisque Auctorum credimus, de regno cum fratre Hierace contendit, partem illi maximam eripuit Arsaces. Appianus tamen id contigisse refert, dum Ptolemæus Euergetes, sororis Berenices mortem ulturus, in Syriâ bellum gereret: sed aliter tamen rem narrat Georgius Monachus. Arsaces, inquit, & Tiridates, qui genus à Persarum regibus ducebant, Bactrianorum erant Satrapæ, dum Persidi præesset Agathocles Macedo; qui cùm amaret Tiridatem, eique, ut vim inferret facilius, sterneret insidias, spe frustratus, ab ipso Tiridate, fratris Arsacis auxilio interfectus est: simúlque Arsaces Persarum occupato imperio annis duobus regnavit; eóque occiso, frater ejus Tiridates annis 37. In duobus tamen manifestè peccat Georgius, quod & Persas pro Parthis nominet, & annos tantùm duos tribuat Arsaci.

incertæ

incertæ originis, ita virtutis expertæ. *a* Hic solitus latrocinii & rapto vivere, acceptâ opinione, Seleucum [2] â Gallis in Asiâ victum solutus regis metu, cum prædonum manu Parthos ingressus, præfectum eorum [3] Andragoram oppressit, sublatóque eo, imperium gentis invasit. Non magno deinde pòst tempore, Hyrcanorum quoque regnum occupavit; atque ita duarum civitatum imperio præditus, grandem exercitum parat, metu Seleuci & [4] Theodoti, Bactrianorum regis. Sed citò, morte Theodoti, metu liberatus, cum filio ejus & ipso Theodoto, fœdus ac pacem fecit; nec multò pòst, cum Seleuco rege, ad defectores persequendos veniente, [5] congressus, victor fuit: quem diem Parthi exinde solennem, velut initium libertatis, observant. An.M.3809 Ol. 133. 4. Urb.C.508. AnteC.243.

CAP. V. Revocato deinde Seleuco novis motibus in Asiam, *b* dato laxamento, regnum Parthicum format, milites legit, castella munit, civitates firmat; urbem quoque [6] nomine Daram, in monte Zapaortenon, condit: cujus loci ea conditio est, ut neque munitius quicquam esse, neque amœnius possit. Ita enim & præruptis rupibus undique cingitur, ut tutela loci nullis defensoribus egeat; & soli circumjacentis tanta ubertas est, ut propriis opibus expleatur. Jam fontium ac silvarum ea copia est, ut & aquarum abundantiâ irrigetur, & venationum voluptatibus exornetur. Sic Arsaces, quæsito simul constitutóque regno, non minus memorabilis Parthis, quàm Persis Cyrus, Macedonibus Alexander, Romanis Romulus, maturâ senectute decedit. Cujus memoriæ hunc honorem Parthi tribuêrunt, ut omnes exinde reges suos *Arsacis* nomine nuncupent. Hujus filius & successor regni, Arsaces & ipse [7] nomine, [8] adversùs Antiochum Seleuci filium, centum millibus peditum & xx millibus equitum instructum, mirâ Arfacis vita & mors.

INTERPRETATIO.

a Hic solitus vivere latrociniis & rapinis cùm audiisset Seleucum victum in Asiâ à Gallis fuisse, jam Regem non timens, ingressus est Parthiam cum prædonibus.

b Factâ per aliquod tempus à bello intermissione, constituit Regnum Parthorum.

NOTÆ.

1. Incertæ originis.] Hunc Scytham facit Strabo, Persam alii, eúmque vel à Cyro vel ab Artaxerxe duxisse originem volunt.

2. Gallis.] Acri enim cum Gallis prælio commisso, Seleucus & victoriam & victoris nomen retulit.

3. Andragoram.] Idem est cum Agathocle Georgii Monachi.

4. Theodoti Bactrianorum regis.] Qui eadem ætate Bactrianis præfectus novum Regnum condidit, quod tamen paucis post annis in Parthorum ditionem concessit.

5. Congressus.] In eo fortè prælio, dum victores fugit Callinicus, equo præcipitatus periit.

6. Nomine Daram.] Ad pylas Caspias, ab aliis Asca; ab aliis Arsacia, vel Europus, vel Agragas; vel Dura dicitur.

7. Nomine.] Ut Ægyptiorum Reges Ptolemæi, Atheniensium Cecropidæ, ita Parthorum Arsacidæ nuncupati sunt.

8. Adversùs Antiochum.] Antiochum Magnum intelligit, qui expulsum Media Arsacem ad Hyrcaniam usque persecutus est.

virtute pugnavit; ad postremum [1] in societatem ejus assumptus est. Tertius Parthis rex Priapatius fuit, sed & ipse Arsaces dictus. Nam, sicut supra dictum est, omnes reges suos hoc nomine, sicuti Romani Cæsares Augustósque, cognominavere. Hic, actis in regno quindecim annis decessit, relictis duobus filiis, Mithridate & Phrahate; quorum major Phrahates, more gentis, hæres regni, Mardos, validam gentem, bello domuit, nec multò pòst decessit, multis filiis relictis; quibus præteritis, fratri potissimùm Mithridati, insignis virtutis viro, reliquit imperium: Plus regio, quàm patrio deberi nomini ratus; potiùsque patriæ, quàm liberis consulendum.

Eucratidis res gestæ. Parthorum successus. An. M 3870. Ol. 149. 1. Urb. C. 569. Ant. C. 182.

CAP. VI. Eodem fermè tempore, sicuti in Parthis Mithridates, ita in Bactris Eucratides, magni uterque viri, regna ineunt. *a* Sed Parthorum fortuna felicior ad summum, hoc duce, imperii fastigium eos perduxit. Bactriani autem per varia bella jactati non regnum tantùm, verùm etiam libertatem, amiserunt; siquidem Sogdianorum & [2] Drangaritanorum Indorúmque bellis fatigati, *b* ad postremum ab invalidioribus Parthis, velut exsangues, oppressi sunt. Multa tamen Eucratides bella magna virtute gessit; quibus attritus, cum obsidionem [3] Demetrii regis Indorum pateretur, cum CCC militibus, LX millia hostium assiduis eruptionibus vicit. Quinto itaque mense liberatus Indiam in potestatem redegit. Unde cum se reciperet, à filio, quem socium regni fecerat, in itinere interficitur: qui non dissimulato parricidio, velut hostem, non patrem interfecisset, & per sanguinem ejus currum egit, & corpus abjici insepultum jussit. Dum hæc apud Bactros geruntur, interim inter Parthos & Medos bellum oritur. Cùm varius utriúsque populi casus fuisset, ad postremum victoria penes Parthos fuit. His viribus auctus Mithridates, Mediæ Bacasin præponit, ipse in Hyrcaniam proficiscitur. Unde reversus, bellum cum [4] Elymæorum rege gessit; quo victo, hanc quoque gentem regno adjecit, imperiúmque Parthorum à monte Caucaso, multis populis in ditionem redactis, usque ad flumen Euphratem protulit. Atque ita adversâ valetudine correptus, non minor Arsace proavo, gloriosâ senectute decedit.

INTERPRETATIO.

a Sed virtus tanti Regis fortuna favente, evexit Parthos ad summam imperii potestatem.

b Denique Parthi magis ac magis indies invalescentes oppresserunt illos fractos bellis.

NOTÆ.

1. In societatem ejus.] Pax enim inter eos à lege inita est, ut Arsaces, unà cum Antiocho, bellum gereret in Euthydemum Bactrianorum Regem, qui tamen multa post prælia pacem concessit.

2. Drangaritanorum.] Scribe "Drangianorum."

3. Demetrii.] Qui Euthydemi Bactrianorum Regis, de quo suprà, filius fuit.

4. Elymæorum.] Quos Julius Pollux inter Hyrcaniam & Bactrianam collocat; Tacitus circa Armeniam, circa Susianam Strabo. Sunt populi Persidis, non procul à Persepoli.

LIBER XLII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Mithridatis, Parthorum regis, filius & successor Phraates à militibus interficitur.*
2. *Post Artabanum Mithridates, cognomine Magnus, regnat, qui bellum infert Armeniæ; de cujus origine & primis regibus disserit Justinus.*
3. *Jasonis & Armenii, Armeniæ conditoris, elogia. Tigris fluvii origo.*
4. *Mithridati ejecto Orodes successit, qui parricidiis & cladibus domi & et foris exagitatur.*
5. *Phraatis, filii Orodis, horrenda parricidia & varia fortuna. Augustus ab eo captivos Romanos & signa militaria repetit.*

CAPUT I.

[1] POST necem Mithridatis, Parthorum regis, Phrahates filius ejus rex constituitur; qui cum inferre bellum, in ultionem tentati ab Antiocho Parthici regni, Syriæ statuisset, Scytharum motibus ad sua defendenda revocatur. Namque Scythæ in auxilium Parthorum adversus Antiochum Syriæ regem mercede solicitati, cum confecto jam bello supervenissent, [a] & calumnia tardius lati auxilii mercede fraudarentur; dolentes tantum iis itineris frustra emensum, [b] quum *vel stipendium pro vexatione, vel alium hostem dari sibi* poscerent, superbo responso offensi, fines Parthorum vastare cœperunt. Igitur Phrahates, cum adversus eos proficisceretur, ad tutelam regni reliquit Himerum quendam, pueritiæ sibi flore conciliatum; qui tyrannica crudelitate, oblitus & vitæ præteritæ, & vicarii officii, Babylonios, multasque

Phraates Mithridatis filius, à militibus interficitur.

INTERPRETATIO.

a Privarentur promissâ mercede, quia Parthi querebantur quod tardius ipsi tulissent auxilium.
b Quum peterent stipendium pro labore tolerato in itinere, vel alium sibi dari hostem, Antiocho jam victo.

NOTA.

1 Post necem.] Nec vix unquam de morte naturali dicitur: Mithridatem tamen fato decessisse dixit lib. superiori.

alias civitates importunè vexavit. Ipse autem Phrahates exercitum Græcorum, [1] quem bello Antiochi captum superbè crudeliterque tractaverat, in bellum secum ducit; immemor prorsus, quòd hostiles eorum animos nec captivitas minuerat, & insuper injuriarum indignitas exacerbaverat. Itaque cum inclinatam Parthorum aciem vidissent, arma ad hostes transtulere, [a] & diu cupitam captivitatis ultionem, exercitus Parthici, & ipsius Phrahatis regis cruenta cæde, exsequuti sunt.

Mithridates Magnus bellum infert Armeniæ, cujus origo describitur. An.M.3947. Ol.1.68.2. Urb.C 646. Ant.C.104.

CAP. II. In hujus locum Artabanus, patruus ejus, rex substituitur. Scythæ autem contenti victoria, depopulata Parthia, in patriam revertuntur. Sed Artabanus bello [2] Thogariis illato, in brachio vulneratus, statim decedit. Huic Mithridates filius succedit; cui res gestæ Magni cognomen dedere: quippe claritatem parentum, æmulatione virtutis accensus, animi magnitudine supergreditur. Multa igitur bella cum finitimis magna virtute gessit, multosque populos Parthico regno addidit. Sed & cum Scythis prospere aliquoties dimicavit, ultorque injuriæ parentum fuit. Ad postremum [3] Ortoadisti Armeniorum regi bellum intulit. Sed, quoniam in Armeniam transitum facimus, origo ejus paulò altiùs repetenda est. Neque enim silentio præteriri tantum regnum fas est, cum fines ejus post Parthiam omnium regnorum magnitudinem superent. Siquidem Armenia à Cappadocia usque mare Caspium [4] undecies centum millia patet, sed in latitudinem millia passuum septingenta porrigitur. Condita est autem [5] ab Armenio,

An.M.2774 Ant.C.1280

[6] Jasonis Thessali comite: [b] quem cum perditum propter insignem periculosamque regno suo virtutem [7] Pelias rex cuperet, denuntiata militia, in Colchos eum [8] abire jubet, [9] pellemque arietis memo-

INTERPRETATIO.

a Et quod diu cupiebant, vindicavêrunt injurias sibi illatas in captivate, & cæde exercitûs Parthici, & morte ipsius Regis Phraatis.

b Cum Rex Pelias illum vellet perdere, quia metuebat suo regno ob illius virtutem & audaciam.

NOTÆ.

1. Quem bello Antiochi.] Sidetes, qui, victo Tryphone, Parthis bellum intulit, eosque tribus præliis fregit: sed paulo post, dum ejus milites imprudentiùs vagantur, à Parthis oppressus periit.

2. Thogariis.] Plinius Tacnarios Scythicum genus esse testatur.

3. Ortoadisti.] Artavasdis Armeniæ Regis meminêrunt & Strabo & Plutarch.

4. Undecies centum millia.] Graviter peccat Justinus, cùm plus multo quàm par sit, tribuat Armeniæ.

5. Ab Armenio.] Armeniorum pater fuit Us, vel Ur, Arami filius, & Semi pronepos, si Hieronymo credimus.

6. Jasonis Thessali.] Æsonis ex Alcimede filius fuit, quem moriens pater fratri Peliæ, cui regnum adulto Jasoni reddendam tradiderat, commendavit: sed Peliæ diffidens Alcimede, eum tradidit Chironi alendum. Valerius Max. & Apollonius.

7. Pelias.] Neptuno ex Tyro Salmonei Regis filiâ genitus, Æsonis frater. Ovidius.

8. Abire jubet.] Cùm jam adultus Jason Regnum Thessaliæ repeteret, illius expeditionis suscipiendæ Pelias illi auctor fuit.

9. Pellemque arietis memorabilem.] Phryxus Athamantis & Nepheles filius,

rabilem

rabilem gentibus reportare; sperans interitum viri, aut ex periculis tam longæ navigationis, aut ex bello tam profundæ barbariæ. Igitur Jason divulgata opinione tam gloriosæ expeditionis, cum ad eum certatim principes juventutis totius fermè Orbis concurrerent, exercitum [1] fortissimorum virorum, qui [2] *Argonautæ* cognominati sunt, comparavit: quem cùm [3] magnis rebus gestis incolumem reduxisset, rursus à [4] Peliæ filiis Thessalia pulsus, magna vi cum ingenti multitudine, quæ ad famam virtutis ejus ex omnibus gentibus quotidie confluebat, *a* comite [5] Medea uxore, quam repudiatam, miseratione exilii, rursum receperat, & [6] Medio privigno, ab [7] Ægeo rege Atheniensium genito, Colchos repetivit, [8] socerumque etiam regno pulsum restituit.

CAP. III. Magna deinde bella cum finitimis gessit; *b* captasque civitates partim regno soceri, ad abolendam superioris militiæ injuriam, Jasonis & Armenii elogia.

INTERPRETATIO.

a Repetiit Colchos cum Medio privigno, filio Ægei Regis Atheniensium, & cum uxore Medeâ, quam prius repudiatam iterum receperat, motus misericordia propter ipsius exilium.

b Et unam partem civitatum, quas cœperat, dedit populis quos secum adduxerat: alteram adjunxit Regno soceri, ut deleret memoriam injuriæ, quam ipsi intulerat in priori bello, cum & abduxerat Medeam ejus filiam, & interfecerat Ægialum ejus filium.

NOTÆ.

cùm sibi ab Ino novercâ metueret, conscenso aurei velleris ariete, quem vel à matre, vel à patre acceperat, Pontum eâ parte quà angustior, transfretavit, unà cum Helle sorore, quæ metu, dum transnatat, in fluctus demersa Hellesponto nomen dedit. Phryxus vero, in Colchos delatus, ad Aëtam Regem pervenit, ubi, ariete vel Jovi vel Marti immolato, in Templo suspendit vellus aureum. Aries inter sidera locatus est.

1. Fortissimorum virorum.] 52 vel 56 numerantur, quorum præcipui Castor, Pollux, Hercules, Peleus, Telamon, Argus, Mopsus, Typhys, &c.

2. Argonautæ.] Nomen sortiti ab Argâ, quâ vecti sunt, navi; cui hoc nomen inditum est, vel ob velocitatem, vel propter architectum, vel denique quod deferret Argivos. Quod esset ex Dodonææ sylvæ arboribus fabricata, ideo vocalis à Poëtis fingitur.

3. Magnis rebus gestis.] Quo vellus aureum raperet facilius, Medeæ usus operâ, draconem prius sopitum occidit, ejusque dentes commisit sulcis.

4. A Peliæ filiis.] Quod Jason à Peliæ filiis Thessaliâ pulsus fuerit, undique cum Medeâ ubique victor peragrârit Asiam, præter Justinum, qui scripserit legi neminem.

5. Medeâ] Aëtæ Colchorum Regis filia, Poëtarum & Tragœdiis & Fabulis notissimâ. Nonnulli tamen non veneficam fuisse volunt; sed prudentem feminam, quæ effeminatos homines ad sanitatem traduxerit, eosque locis in calidis variis exercuerit laboribus; unde locus datus fabulis.

6. Medio privigno.] Dum Jason amore Creüsæ flagraret, Medea ab eo repudiata nupsit Ægeo, ex quo suscepit Medium.

7. Ægeo.] Neptuni filius erat, Rex Atheniensium, Thesei pater, quem cùm in Cretâ periisse crederet, in mare se dedit præcipitem, quod ipso Ægæum dictum est. Nota omnibus fabula.

8. Soccrum.] Aëtes ex Persâ Oceani filiâ Solis etiam filius extitit.

qua & filiam ejus Medeam abduxerat, & filium [1] Ægialium interfecerit, adjunxit; partim populis, quos secum adduxerat, assignavit. Primúsque humanorum post [2] Herculem & [3] Liberum, qui reges Orientis fuisse traduntur, eam cœli plagam domuisse dicitur. Populis quibusdam [4] Recam & Amphistratum, aurigas [5] Castoris & Pollucis, duces assignavit. [6] Cum Albanis fœdus percussit: qui Herculem ex Italiâ ab Albano monte, cum, [7] Geryone extincto, armenta ejus per Italiam duceret sequuti dicuntur; quique memores Italicæ originis, exercitum Cn. Pompeii bello Mithridatico *fratres* salutavêre. Itaque Jasoni totus fermè Oriens, ut conditori, divinos honores, templáque constituit; quæ Parmenion, dux Alexandri Magni, post multos annos dirui jussit, ne cujusquam nomen in Oriente venerabilius quàm Alexandri esset. Post mortem Jasonis, [8] Medius, æmulus virtutis ejus, in honorem matris, Medeam urbem condidit: regnúmque ex nomine suo Medorum constituit, sub cujus majestate Orientis posteà imperium fuit. Albanis vicinæ Amazones sunt; quarum reginam Thalestrem concubitum Alexandri petiisse, multi auctores prodidêre. Armenius quoque & ipse Thessalus, unus de numero ducum Jasonis, recollecta multitudine, quæ amisso Jasone rege, passim vagabatur, Armeniam condidit; à cujus montibus Tigris fluvius modicis primò incrementis nascitur: interjecto deinde aliquanto spatio sub terras mergitur; atque ita post quinque & viginti millia

NOTÆ.

1. Ægialium.] Ab omnibus ferè aliis Absyrtus dicitur.

2. Herculem.] Tres numerat Diodorus, sex Arnobius, & Varro duo supra quadraginta, quorum celeberrimus, licèt novissimus, Thebanus fuit, Amphitryonis, vel Jovis fictitii, ex Alcmena filius; cujus labores ab omnibus decantatos quis nesciat? Ejus historia ex rebus à Samsone gestis expressa est: uterque enim leonem vicit: uterque evertit columnas, hic domi, ille Hispaniæ: turpis utriúsque apud mulieres servitus, istius apud Dalilam, illius apud Omphalen, &c.

3. Liberum.] Hujus nominis fuerunt etiam plurimi, ex Diodoro: quorum tertius cæteros rerum gestarum gloriâ superavit, qui ex Jove & Semele Thebis genitus.

4. Frudium] Hoc nomine nullus fuit: sed Rhecas & Amphistratus, latronum duces, à quibus, quòd aurigæ Castoris & Pollucis fuissent, Heniochia nomen habuit.

5. Castoris & Pollucis.] Fratres gemini Ledæ ex Jove filii, qui & Tyndaridæ dicti sunt: Pollux immortalis, mortalis Castor natus est: hic enim à Tyndaro ille à Jove genitus; sed Castore mortuo, Pollux à Jove petiit, suam ut immortalitatem cum fratre partitus, alterius morte moreretur: quod illi concessum est.

6. Cum Albanis.] Alba ab Ascanio Æneæ filio condita: nunc ei adjacet Albanum urbs, quæ ex ejus ruderibus crevit, Albano.

7. Geryone extincto.] Tricorporeum finxit fabula: tres tamen fuerunt eodem nomine, fratres, qui, cùm uterentur maximâ inter se amicitiâ, ab unâ mente regi putabantur. Hesiod.

8. Medius.] Medos tamen ex Ludo Semi filio ortos refert Chronicum Alexandrinum.

passuum

passuum grande jam flumen [1] in regione Sophene emergit, ac sic in [2] paludes Euphratis recipitur.

CAP. IV. Igitur Mithridates rex Parthorum, post bellum Armeniæ, propter crudelitatem à senatu Parthico regno pellitur. Frater ejus [3] Orodes, cùm regnum vacans occupâsset, Babyloniam, quò Mithridates confugerat, diu obsidet; & fame coactos in deditionem oppidanos compellit. Mithridates autem, fiduciâ cognationis, ultrò se in potestatem Orodis tradit. [a] Sed Orodes plus hostem quàm fratrem cogitans in conspectu suo trucidari eum jussit; & post hæc bellum cum Romanis gessit, [4] Crassúmque imperatorem cum filio & omni exercitu Romano delevit. Hujus filius [5] Pacorus, missus ad persequendas Romani belli reliquias, magnis rebus in Syriâ gestis, in Parthiam patri suspectus revocatur; quo absente, exercitus Parthorum relictus in Syriâ, [6] à Cassio quæstore Crassi, cum omnibus ducibus trucidatur. His ita gestis, non magno pòst tempore Romanis inter Cæsarem Pompeiúmque [7] civile bellum oritur; [b] in quo Parthi Pompeianarum partium fuere, & propter amicitiam cum Pompeio bello Mithridatico junctam, & propter Crassi necem, cujus filium in partibus Cæsaris esse audierant; quem ultorem patris, victore

Orodes Mithridatis successor, parricidiis, & cladibus agitatur.

An. M. 4001
Ol. 184. 1.
Urb. C. 700.
Ant. C. 51.

INTERPRETATIO.

a Sed Orodes magis cogitans illum esse hostem sibi, quàm suum fratrem.
b In quo Parthi stêtêrunt à Partibus Pompeii, propter amicitiam junctam cum Pompeio, cùm bellum gereret in Mithridatem.

NOTÆ.

1. In regione Sophene.] Regio Armeniæ majoris, in Mesopotamiæ confinio ubi Tigris.
2. Paludes Euphratis.] Fluvius Asiæ, qui ortus in Armenia majori, eam à minori, & Syriam Arabiamque à Mesopotamiâ separat; deinde, infra Seleuciam junctus, cum Tigri in sinum Persicum se exonerat.
3. Orodes.] Quem Hyrodem vocat Plutarchus; ab eo Mithridatem expulsum dicit Appianus.
4. Crassúmque imperatorem.] Crassus, obtentâ Syriâ, spe prædæ Parthis bellum intulit; sed, secutus Arabem nescio quem, in loca æqualia vastamque planitiem cum exercitum imprudens deduxisset, à Surena Parthorum duce lacessitus, & filium & multos à suis amisit; cùmque, fugientibus identidem Parthis, nulla pugnandi copia fieret, ipse Carras cum reliquo exercitu fugit; sed paulò post in Parthorum manus incidit, à quibus occisus est; caputque abscissum missum Regi, qui aurum in oris rictum infundi jussit, ut cujus animus arserat auri cupiditate, ejus etiam mortuum cadaver auro ureretur, inquit Florus.
5. Pacorus.] Regionem omnem, quæ ad Euphratem usque pertinet, recepit; fluvioque transmisso, irrupit in Syriam.
6. A Cassio quæstore.] C. Cassius Longinus, cum in Syriam post cladem Crassi Carris profugisset, res prosperè gessit in Parthos.
7. Civile bellum oritur.] Quod nec superiorem Cæsar, nec parem Pompeius ferre posset; Pompeianis id agentibus, ut expleto tempore provinciâ Cæsar exercitûque cederet; Cæsarianis verò, ut idem præstaret Pompeius, annitentibus.

Cæsare,

Cæsare, futurum non dubitabant. Itaque [1] victis partibus Pompeianis, & [2] Cassio & Bruto auxilia [3] adversus Augustum & Antonium misere; & [4] post belli finem rursum, Pacoro duce, inita [5] cum Labieno societate, [6] Syriam & Asiam vastavêre; castráque Ventidii, qui post Cassium, absente Pacoro, [7] exercitum Parthicum fuderat, magnâ mole aggrediuntur. Sed Ille, [8] simulato timore, diu continuit se, & insultare Parthos aliquantisper passus est. Ad postremum in securos lætosque partem legionum emisit; quarum impetu fusi Parthi, in diversa
An M. 4015 abiêre. a Pacorus cùm fugientes suos abduxisse secum legiones Ro-
Ol. 185. 2. manas putaret, castra Ventidii, veluti sine defensoribus, aggreditur.
Urb. C. 714. Tum [9] Ventidius, reliquâ parte legionum emissa, universam Partho-
Ant. C. 37. rùm manum cum rege ipso Pacoro interfecit. Nec ullo bello Parthi unquam majus vulnus accepêrunt. Hæc cum in Parthiâ nuntiata

INTERPRETATIO.

a Cùm Pacorus putaret legiones Romanas abductas longiùs, dum persequuntur suos fugientes.

NOTÆ.

1. Victis partibus Pompeianis.] Ter Pompeianos vicit Cæsar: semel in Thessali ad Pharsalum; iterum in Africa, ad Thapsum prope Leptim; tertiò in Hispania, ad Mundam Bæticæ oppidum. In prima pugna Pompeius victus, in altera Scipio & Juba, in tertia Pompeii filii. Sed hæc omnibus nota.

2. Cassio & Bruto.] Confosso pugionibus in Curia Cæsare, ille Syriam, hic Macedoniam obtinuerat, quòd a Reipublicæ partibus contra Antonium uterque staret.

3. Adversus Augustum & Antonium.] Penes quos id temporis summa rerum potestas erat; quique, ut mortem Cæsaris ulciscerentur, & Senatores proscripsêrunt plurimos, Cassiumque & Brutum armis persecuti sunt.

4. Post belli finem.] De summâ rerum certatum est ad Philippos, sive Macedoniæ, sive Thessaliæ, ubi & Cassius ab Antonio, & Octavius à Bruto victus est ut Cassius, Brutianæ ignarus victoriæ, sibi conscivit mortem; Brutusque, commisso iterùm prælio, superatus à servo occidi se jussit.

5. Cum Labieno.] Filio Titi Labieni, qui & in bello Gallicò Legatus Cæsaris fuerat, & in prælio ad Mundam, contra ipsum Cæsarem fortiter dimicans, cecidit. Ante pugnam Philippensem ejus filium ad Orodem Cassius miserat, et inde evocaret auxilia: sed Labienus, auditâ Brutique clade, Parthis, ut bellum Romanis inferrent, auctor extitit.

6. Syriam & Asiam.] Pacorus Apameâ & Antiochiâ captis, omni Ciliciâ Syriâque, præter Tyrum, potitus, in Judæâ Regem constituit Antigonum.

7. Exercitum Parthicum.] Labienum, dum Pacorus in Syriam properat, in fugam egit, & ad Taurum montem persecutus est.

8. Simulato timore.] Ventidius, equitatùs Parthici metu, in loco edito castra posuerat, quæ dum imprudentiùs aggrediuntur Parthi, ab irruentibus undique Romanis in fugam versi, Labienus in castris obsessus, & pauló pòst, dum noctu fugam cogitat, à Liberto captus, multa millia Parthorum cæsa, ipséque Pacorus occisus: ex Velleio, Appiano, & Plutarcho. Quod tamen in altero prælio contigit.

9. Ventidius.] Loco humili natus, quem mater bello Sociali à Pompeio Strabone capta, ante currum imperatoris triumphantis in sinu tulit. Grandior factus, victum sibi ægrè quæsivit, comparandis mulis & vehiculis magistratibus. In isto quæstu notus esse cœpit Cæsari, cum quo in Gallias profectus in illius amicitiam & in ordinem amplissimum pervenit. Cum Antonio deinde proscriptus est;

essent,

essent, Orodes pater Pacori, qui paulò ante vastatam Syriam occupatam Asiam à Parthis audierat, victorémque Pacorum Romanorum gloriabatur, repente filii morte, & exercitûs clade auditâ, ex dolore in furorem vertitur. Multis diebus non alloqui quemquam, non cibum sumere, non vocem mittere, ita ut etiam mutus factus videretur. Post multos deinde dies, ubi dolor vocem laxaverat, nihil aliud quam Pacorum vocabat; Pacorus illi videri, Pacorus audiri videbatur; cum illo loqui, cum illo consistere: interdum quasi amissum flebiliter dolebat. Post longum deinde luctum, alia solicitudo miserandum senem invadit, quem ex numero XXX filiorum in locum Pacori regem destinet. Multæ pellices ex quibus generata tanta juventus erat, pro suis quæque solicitæ, animum senis obsidebant. Sed fatum Parthiæ fecit, in quâ jam quasi solenne est, reges parricidas habere, ut sceleratissimus omnium, & ipse Phrahates nomine, rex statueretur.

CAP. V. Itaque statim, quasi nollet mori, [1] patrem interfecit; fratres quoque XXX trucidat; sed nec in filiis cessant parricidia. Nam cùm infestos sibi optimates propter assidua scelera videret; ne esset qui nominari rex posset, adultum filium interfici jubet. Huic Antonius, propter auxilium adversus se & Cæsarem latum, bellum [2] cum sexdecim validissimis legionibus intulit; sed graviter [3] multis præliis vexatus, à Parthia refugit. Quâ victoriâ insolentior Phrahates redditus, *a* cum multa crudeliter consuleret, in exilium à populo suo pellitur. Itaque cum magno tempore finitimas civitates, ad postremum Scythas precibus fatigasset, Scytharum maximo auxilio in regnum restituitur. Hoc absente, regem Parthi Tiridatem quendam constituerant; qui, audito adventu Scytharum, cum magna amicorum

Phraatis Orodis filii parricidia. Augustus signa militaria ab eo repetit.
An.M.4007
Ol. 185. 4.
Urb.C.716.
Ante C. 35.

INTERPRETATIO.

a Ejicitur in exilium à populo, cùm crudelitatem suam in multis exhibuisset.

NOTÆ.

sed conjunctis partibus Pontifex, deinde Consul creatur: quod Populus Romanus tam indignè tulit, ut vulgò per vias urbis versiculi scriberentur:

"Concurrite, omnes Augures, Aruspices: Portentum inusitatum conflatum est
"recens. Nam, mulos qui fricabat, factus est Consul."

1. Patrem interfecit.] Laboranti intercuti morbo aconitum miscuit: quod cùm per alvum vis morbi dejecisset, ita ut Rex paulò se haberet meliùs, jacentem in lecto præfocari jussit. Ita Appianus.

2. Cum sexdecim validissimis legionibus.] Romanorum & sociorum habebat 60 millia, Gallorum 10, Armeniorum 11, aliarum gentium 30: prætereà Hispanorum equitatum: quibus copiis Bactros & Indos terruit, si Appiano credimus.

3. Multis præliis vexatus] Dum Præaspam Mediæ Metropolim obsidet, Statianus cum millibus decem à Parthis oppressus est; deinde, inito certamine, cùm nec victus nec victor discessisset, frustrà tentatâ pace, Armeniam repetit inglorius, dum Phraates inter viginti septem dierum iter noctu diùque, octodecim præliis eum fatigat. Antonius tamen, quòd vivus è Parthiâ rediisset, victorum prædicare se non erubuit, ut referunt, "Dion, Plutarchus, & Appianus."

manu

manu ad Cæsarem, [1] in Hispania bellum tunc temporis gerentem, profugit, obsidem Cæsari minimum filium Phrahatis ferens, quem negligentius custoditum rapuerat. Quo cognito, Phrahates legatos statim ad Cæsarem mittit, *servum suum Tiridatem, & filium, remitti sibi postulat.* Cæsar & legatione Phrahatis audita, & Tiridatis postulatis cognitis (nam & ipse restitui in regnum desiderabat, [a] *juris Romanorum futuram Parthiam* affirmans, *si ejus regnum muneris eorum fuisset*) *neque Tiridatem dediturum se Parthis* dixit, *neque adversus Parthos Tiridati auxilia daturum.* Ne tamen per omnia nihil à Cæsare obtentum videretur, Phrahati filium sine pretio remisit; & Tiridati, quoad manere apud Romanos vellet, opulentum sumptum præberi jussit. Post hæc, [2] finito Hispaniensi bello, cùm in Syriam ad componendum Orientis statum venisset, metum Phrahati incussit, ne bellum Parthiæ vellet inferre. Itaque tota Parthia [3] captivi ex Crassiano sive Antonii exercitu recollecti, signáque cum his militaria Augusto remissa. Sed & [4] filii nepotésque Phrahatis obsides Augusto dati; plùsque Cæsar magnitudine nominis sui fecit, quàm armis alius imperator facere potuisset.

An.M.4034
Ol. 190. 1.
Urb.C.733.
Ant.C.18.

INTERPRETATIO.

a Dicens Parthiam Romanis aliquo modo subjectam fore, si ipsum restituissent in regnum.

NOTÆ.

1. In Hispania bellum.] Hispania ferè tota Romanis parebat, præter Cantabros & Astures, qui etiam tum domari cùm non potuissent, Cæsar ipse eò profectus est.

2. Finito Hispaniensi bello.] Annis duobus, quorum primo Cantabros, altero Astures, penitus devicit, non tam suâ, quam legatorum, Agrippæ, Antistii & Furvii fortitudine: res enim, sicut Antonius, per legatos felicius quàm per se ipsum conficere solebat. "Cassiodorus, Orosius, & Florus."

3. Captivi ex Crassiano.] Qui vel in Parthiâ præ pudore remanere, vel mortem sibi inferre, quàm redire in patriam, maluerant.

4. Filii nepotésque.] Phraates, vocato in colloquium Titio, qui tum Syriæ præerat, quatuor filios legitimos ei tradidit obsides. "Ita Florus & Strabo."

LI.

LIBER XLIII.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Romani imperii initia. Urbis origo. Primi Italiæ cultores & Reges.*
2. *Rhea Numitoris filia Remum & Romulum parit, qui mira quadam ratione educati emergunt.*
3. *Roma condita, senatus constitutus, raptæ Sabinæ, vicini subacti. Phocenses Tarquinii temporibus Massiliam condunt, Liguribus invidentibus.*
4. *Varia Massiliensium fortuna, & felices successus.*
5. *Massiliensium bella, & fœdera. Eorundem benevolentia & munificentia in Romanos.*

CAPUT I.

PARTHICIS, Orientalibúsque, ac totius propemodùm Orbis rebus expeditis, ad initia Romanæ urbis Trogus, velut post longam peregrinationem, domum revertitur; ingrati civis officium existimans, si, cum omnium gentium res gestas illustraverit, de sola patriâ taceat. Breviter igitur initia Romani imperii perstringit; ut nec modum propositi operis excedat, nec utique originem Urbis, quæ est caput totius Orbis, silentio prætermittat. Italiæ cultores primi [1] Aborigines fuêre, [2] quorum rex Saturnus tantæ Justitiæ fuisse traditur, *a* ut neque servierit sub illo quisquam, neque quicquam priva- Romani imperii initia. Primi Italiæ Reges.

INTERPRETATIO.

a Ut illius tempore nullus fuerit servus, & nullus habuerit bona sibi propria.

NOTÆ.

1. Aborigines.] Hoc est, Αὐτόχθονες. Αὐτοχθὸν idem Græce sonat quòd Latinè Aborigo, & indigena: quod nomen huic genti inditum, quòd in regione suâ genuinâ fuerit, quasi absque origine, & veluti è terrâ nati essent. Quare Aborigines putat Stephanus populos Italiæ fuisse antiquissimos: alii tamen errones quosdam fuisse volunt, & multis è regionibus convenas iis in locis junctos, quasi ab erronibus, Aberrigines vel Aborigines dicerentur. Non desunt tamen qui malint eos, vel à Chamaseno Ægyptiorum Saturno, vel ab Œnotrio, Lycaonis Arcadiæ Regis filio, in Italiam abductos.

2. Quorum rex Saturnus.] Oceani ac Tethyos filius, qui cùm ex oraculo didicisset fore, ut à filiis Regno pelleretur, ideóque Jovi strueret insidias; ab eo-

tæ rei habuerit; sed omnia communia, & indivisa omnibus fuerint, veluti unum cunctis patrimonium esset. Ob cujus exempli memoriam cautum est, ut [1] Saturnalibus, exæquato omnium jure, passim in conviviis servi cum dominis recumbant. Itaque Italia, regis nomine, *Saturnia* appellata est; & mons, in quo habitabat, *Saturnius*: in quo nunc, veluti à Jove pulso sedibus suis Saturno, [2] Capitolium est. Post hunc tertio loco regnasse [3] Faunum ferunt, sub quo [4] Evander, ab Arcadiæ urbe [5] Pallanteo, in Italiam cum mediocri turbâ populari-um venit; cui Faunus & agros, & montem, quem ille posteà [6] *Palatium* appellavit, benignè assignavit. In hujus radicibus templum Lycæo, quem Græci [7] *Pana*, Romani [8] *Lupercum* appellant, constituit; ipsum Dei simulacrum nudum caprinâ pelle amictum est, quo habitu nunc Romæ [9] Lupercalibus [10] decurritur. Fauno fuit uxor nomine

NOTÆ.

Cretâ ejectus, in Italiam profugit. Unde pars Italiæ, quòd ibi apud Janum latitâsset, Latium dicta est. Cùm agri colendi rationem Janum docuisset, in regni portionem ab eo receptus est; ambóque tam unanimi consensu regebant populos, ut eorum ætas aurea fuerit nuncupata.

1. Saturnalibus.] Saturni Feriæ mense Decembri celebrari solebant, die decimo quarto: Cecrops omnium primus, ut Macrobius probat ex Philochoro, Saturno, & Opi, tanquam frugum repertoribus statuit in Atticâ, ut patres familiás unà cum servis frugibus vescerentur. Qui festi dies dicebantur ἀγῶνες, quibus nefas erat gerere bellum & punire quemquam: servos domini excipiebant conviviis: quidvis liberè loqui mancipiis licebat, pileos, libertatis signum, gestare, & calceis ingenuorum indui. Sunt tamen qui velint Saturnalia deducta, ex Scenopegiis Judæorum, quæ mense Thisri septem dierum spatio collectis frugibus celebrari mos erat: quo tempore servis simul cum liberis epulari sub tentoriis, et feriari licebat. Ex Levitico.

2. Capitolium est.] Arx Romæ munitissima in Saturnio monte, quam Tarquinius Superbus condidit, cui nomen datum ab hominis capite ibi reperto, dum fundamenta jacerentur. Mons Tarpeius priùs dictus à Tarpeia vestali virgine, quæ hoc in loco fuerat Sabinorum scutis obruta.

3. Faunum.] Pici filium, qui à Saturno genitus. A Fauno orta Poëtæ finxêrunt numina rustica, quos Faunos & Sylvanos appellârunt.

4. Evander.] Rex Arcadiæ, Carmentis Fatidicæ filius, cùm patrem imprudens occidisset, pulsus Arcadiâ venit in Italiam, ubi conditum in monte Palatino oppidum à Pallante proavo dixit Pallanteum.

5. Pallanteo.] Cui nomen impositum à Pallante uno filiorum Lycaonis. Ex Hesiodo.

6. Palatium.] Mira inter Auctores hoc de nomine varietas. A Pallante Arcadiæ urbe deductum vult Livius; à Palatiâ Latini uxore Varro: Solinus, vel à Pale Pastorum deâ vel à Pallante Evandri filio: alii denique ab Arcadibus, quòd palantes, hoc est, vagantes, illuc appulerint.

7. Pana.] Cujus filius Pan fuerit, incertum est: sed à Poëtis & pastorum & naturæ totius deus fingitur. In Arcadiâ, maximè verò in Lyceo & Mænalo montibus celebratur.

8. Lupercum.] Sacerdotes hujus sacrificii Luperci dicti sunt.

9. Lupercalibus.] Alia alii de Lupercalibus tradunt Auctores. Ab Evandro ex Arcadiâ in Italiam translata volunt Dionysius, Livius, & Plutarchus. Valerius Max. instituta primum tradit à Romulo & Remo, propter lactam sibi

[1] Fatua,

[1] Fatua, quæ assiduè divino spiritu impleta, velut per furorem, futura præmonebat: Unde adhuc, qui inspirari solent *Fatuarii* dicuntur. Ex filiâ Fauni & Herculis, qui eodem tempore, extincto Geryone, armenta victoriæ præmia per Italiam ducebat, stupro conceptus [2] Latinus procreatur. Quo tenente regnum, [3] Æneas ab Ilio, An.M 2871
[4] Troja à [5] Græcis expugnatâ, [6] in Italiam venit; statìmque bello AntC 1182.
exceptus, cum in aciem exercitum eduxisset, ad colloquium vocatus, tantam admirationem sui Latino præbuit, ut & in societatem regni reciperetur, & Laviniâ in matrimonium ei datâ, gener ascisceretur,

INTERPRETATIO.

a Post hæc Latinus & Æneas bellum simul gerunt contra Turnum Regem Rutulorum, propter negatas Turno nuptias cum Laviniâ, quæ ipsi promissæ fuerant.

NOTÆ.

ab avo Numitore urbis in monte Palatino condendæ potestatem. Ovidius verò refert à Romanis ideò celebrata ob beneficium à Lupâ Romanis præstitum educandis infantibus Romulo & Remo: Templúmque ad Ficum ruminalem ab iis extructum testatur, quòd Lupercal vocatum est. Alii tamen Lupercalia à lupis arcendis dicta maluerunt, quòd celebrato in Panis honorem, qui Lycæus dictus est, hoc sacrificio, à pecoribus & stabulis lupis arcerentur. Luperci immolabant canem vel in gratiam lupæ, à quâ nutritus Romulus, vel in Panis honorem, cui canis propter greges amicus esset. Si tamen Servio credimus Lupercal spelunca est sub monte Palatino, in quâ capro litabatur.

10. Decurritur.] Mos erat ut Luperci rem divinam nudi agerent, & per vicos urbis cursitantes, pellibus in scuticas dissectis, obvias quasque mulieres verberarent, palmas uterosque ferientes, ut fœcundæ magis redderentur.

1. Fatua.] Sic dicta, quòd sicut Faunus viris, ita ipsa mulieribus fata caneret. Eâ pudicitiâ fuisse fertur, ut nullum unquam virum, præter maritum, asprexerit: unde Romæ sacris bonæ deæ (eo enim nomine Romæ colebatur) adesse viris vetitum.

2. Latinus.] Fauni & Maricæ Nymphæ filium facit Virgilius, Hesiodus verò Ulyssis & Circes. Rex Laurenti fuit, Laviniæ ex Amatâ pater.

3. Æneas.] Anchisæ & Veneris filius, Virgilii versibus nobilitatus.

4. Trojâ.] A Græcis expugnatâ, cùm in Phrygiam appulisset Dardanus Jovis ex Electrâ filius, Bateam Teucri filiam uxorem duxit, urbémque sibi cognominem condidit: illi Ericthonius filius successit, pater Troïs, ex quo natus est Ilus, qui genuit Laomedontem, Priami parentem. Hæc civitas à variis Regibus varia nomina sortita est: dicta enim a Dardano Dardania, Troja à Troe, & ab Ilo Ilium.

5. A Græcis expugnatâ.] Decem annorum obsidio fuit: quæ causa belli, quis exitus dócuit vel Fabula vel Historia. Urbis tandem captæ anno ante primam Olympiadem 408, proditione Antenoris & Æneæ, à quibus vel Scea porta aperta Græcis, ut vult Dares; vel equus ligneus refertus milite in urbem inductus.

6. In Italiam venit.] Ab Agamemnone datâ copiâ Antenori & Æneæ, ut Trojæ reliquias incolerent: cùm verò Polyxenam pro felici reditu jugulandam Æneas apud se occultâsset, eum è Phrygia discedere jussit Agamemnon, ut placet Dareti: Dictys tamen Cretensis Æneam ab Antenore, quòd vicinos populos in eum concitaret, expulsum memorat.

a Post hæc commune utrique bellum adversus [1] Turnum [2] Rutulorum regem, propter fraudatas Laviniæ nuptias, fuit; in quo & Turnus & Latinus interiêrunt. Igitur cum Æneas, jure victoriæ, utroque populo potiretur, urbem ex nomine uxoris *Lavinium* condidit. Bellum [3] deinde adversùs Mezentium regem Etruscorum gessit, in quo cùm ipse [4] occidisset, in locum ejus Ascanius filius successit, qui [5] Lavinio relicto, longam [6] Albam condidit, quæ trecentis annis caput regni fuit.

Rhea Remum & Romulum parit.
An. M. 3284
Ol. 2. 3.
Ant. C. 768.

CAP. II. [7] Post multos deinde urbis hujus reges, ad postremum [8] Numitor & Amulius regno potiti sunt. Sed Amulius cùm ætate priorem Numitorem oppressisset, [9] filiam ejus Rheam in perpetuam virginitatem, ne quis vindex regni sexus virilis ex gente Numitoris oriretur, demersit; a additâ injuriâ, specie honoris, ut non damnata, sed sacerdos electa videretur. Igitur clausa [10] in luco Marti sacro, b [11] duos pueros, incertum stupro, an ex Marte conceptos, enixa est. [12] Quo cognito, Amulius multiplicato metu pro-

INTERPRETATIO.

a Tegens injuriam ipsi illatam specie honoris.

b Peperit duos pueros, sed incertum illos conceperit ex stupro, an ex Marte.

NOTÆ.

1. Turnum.] Principem inter Italos fortissimum, quem Æneæ æmulum versibus suis Virgilius celebravit.

2. Rutulorum.] Populi Latii, quorum Ardea caput fuit: de quibus sæpè Virgilius meminit.

3. Adversùs Mezentium.] Non victum à Mezentio, sed victorem Æneam describit Virgilius, rerúmque seriem invertit, cùm & Mezentium adfuisse Turno, eúmque, unâ cum Lauso filio, Æneæ manu cecidisse testetur.

4. Occidisset.] In pugnâ ad amnem Numicum. "Ex Dionysio."

5. Lavinio.] Urbs olim fuit Latii, inter Ostiam Velitras, non procul à mari sita, ab Æneâ condita.

6. Albam Longam.] In Latio: Alba dicta est, à sue albâ quam ibi reperit Æneas: Longa verò, à longo tractu. Eam Tullus Hostilius evertit.

7. Post multos deinde reges.] Ab Æneâ decimus tertius numeratus, quos recensere non opus est.

8. Numitor & Amulius.] Procas Sylvius duos filios æquis partibus hæredes moriens instituit: tum Amulius regnum patrisque opes partitus, ex unâ parte regnum, in alterâ Sylvii patrimonium cum posuisset, Numitori, qui natu major erat, optionem dedit; qui cùm regno privata bona prætulisset, regnum obtinuit Amulius. "Hæc Dion. Halicarn" qui tamen paulò pòst vi expulsum ab Amulio Numitorem testatur: quod multò magis cum aliis Historicis congruit.

9. Filiam ejus Rheam.] Primo Ægestum Numitoris filium, dum venatur, occidit: tum Rheam Vestæ Sacerdotem fieri jussit, cùm id sibi à Vestâ in somniis imperatum fingeret.

10. In Luco Marti sacro.] Rheæ, dùm sacrorum causâ puram aquam Martis luco petiit, stuprum in fano obtulit nescio quis, sive è Procis quidam fuit, ut volunt nonnulli; sive Amulius ipse, omnibus faciei notis, quantùm fieri poterat, obscuratis, ut malunt alii; sive denique numen ipsum, cujus id fanum erat, se puellæ ac specie humanâ obtulerit, ut multi fabulantur.

11. Duos pueros.] Romulum & Remum.

12. Quo cognito.] Martis monitu infirmitatem causata, quò tutior esset, à sacris abstinuit: sed Amulius, rem ex rumore suspicatus, custodes parturienti dedit. Ita Dionysius.

ventu

ventu duorum, pueros [1] exponi jubet; & puellam [2] vinculis onerat, ex quorum injuria decessit. Sed fortuna origini Romanæ prospiciens, [3] pueros lupæ alendos obtulit; quæ, amissis catulis, distenta ubera exinanire cupiens, nutricem se infantibus præbuit. Quum sæpius ad parvulos, veluti ad catulos, reverteretur, rem Faustulus pastor animadvertit, subtractósque feræ inter greges pecorum agresti vitâ [4] nutrivit. *a* Martios pueros fuisse, sive quòd in luco Martis enixi sunt, sive quòd à lupâ, quæ in tutelâ Martis est, nutriti, velut manifestis argumentis creditum. Nomina pueris, alteri *Remo*, alteri *Romulo* fuêre. Adultis inter pastores, de virtute quotidiana certamina, & vires & pernicitatem auxêre. Igitur cum latrones à rapinâ pecorum industrie frequenterque summoverent, [5] Remus ab iisdem latronibus captus, *b* veluti ipse esset, quod in aliis prohibebat, regi offertur; crimini datur, quasi greges Numitoris infestare solitus esset. *c* Tunc à rege Numitori in ultionem traditur. Sed Numitor adolescentiâ juvenis permotus, & in suspicionem expositi nepotis adductus, cùm eum nunc lineamentorum filiæ similitudo, nunc ætas expositionis temporibus congruens, anxium tenerent, repentè [6] Faustulus cum Romulo supervenit; à quo, cognitâ origine puerorum, factâ conspiratione, & adolescentes in ultionem maternæ necis, & Numitor in vindictam erepti regni armantur.

INTERPRETATIO.

a Creditum est illos pueros aliquo modo pertinere ad Martem quasi manifestis argumentis, sive quod nati essent luco sacro Marti, sive quòd educati à lupâ, quæ est in tutelâ Martis.

b Regi offertur quasi ipse esset latro, dum latrones persequebatur.

c Tunc traditur Numitori, ut pœnas ab eo sumeret.

NOTÆ.

1. Exponi jubet.] Priùs re ad Judices ad Amulio delatâ, ab iis jussum est, ut liberi in Tiberim projicerentur, & Rhea virgis cæsa necaretur.

2. Vinculis onerat.] Necatam scripsit Licinius Macer; sed Livius vitam ei servatam tradit precibus filii Amulii, & in carcerem conjectam, unde occiso Amulio liberata fuit.

3. Pueros lupæ alendos obtulit.] Cùm Tiberis imbrium copiâ latè restagnâsset, ministri Regis, cum per aquam ultra progredi non liceret, ad Palantii montis radices, vimineum, in quo erant infantes, alveum deposuerunt, qui, undâ se recipiente, impactus saxo effudit infantes, quibus, dum vaguntur in luto, lupa mammas præbuit, distentis à recenti partu uberibus. Hæc Livius & Dion, &c.

4. Nutrivit.] Nutriendos dedit uxori Accæ Laurentiæ, quæ recens filium mortuum ediderat, ex Dionysio. Sunt tamen qui Laurentiam lupam inter pastores dictam putent: unde nata fabula, ut placet Livio.

5. Remus ab iisdem latronibus.] Rem aliter narrant Dionysius & Livius. Ortâ inquit inter Amulii & Numitoris pastores rixa, victa pars Numitoris ad dolos conversa, absente Romulo, Remum insidiis intercipit: eúmque de vi illata apud Amulium criminatur.

6. Faustulus.] Qui, ubi Romulum, quisnam esset illius pater, edocuit; eum ut fratrem liberaret, hortatus est.

7. Erepti regni armantur.] Metu etiam periculi; re enim audita Amulius, qui fratres ad se ducerent, milites miserat.

CAP.

Res à Romulo gestæ Phocenses Massiliam condunt. An M 3320 Ol. 7. 1. Urb. C. 1. Ant. C. 750

CAP. III. [1] Occiso Amulio regnum Numitori restituitur, et [2] urbs Romana ab adolescentibus [3] conditur. [4] Tunc & senatus centum seniorum, qui *patres* dicti sunt, constituitur. tunc & vicinis connubia pastorum dedignantibus [5] virgines Sabinæ rapiuntur; finitimisque populis armis subjectis, primùm Italiæ & mox orbis imperium quæsitum. Per ea adhuc tempora [6] reges hastas pro diademate habebant, quas Græci *sceptra* dixere. Nam & ab origine rerum, pro diis immortalibus veteres [7] hastas [8] coluêre; ab cujus religionis

NOTÆ.

1. Occiso Amulio.] A juvenibus patratum id refert Livius: sed testatur Dionysius, ex Fabio Pictore, Numitorem illis se præbuisse ducem, primóque imperii, oppressis custodibus, Amulium nullò negotio obtruncatum.

2. Urbs Romana.] Licèt omnes ferè Romulum hujus urbis conditorem faciant, non desunt tamen qui id tribuant aliis: conditam dicit Sallustius ab Æneâ; Solinus, post captam Trojam, ab Achivis, suadente Româ captivarum nobilissimâ, à quâ nomen accepit. Hanc tamen non captivam, sed Ascanii filiam, & Æneæ neptem fuisse dicit Agathocles.

3. Conditur.] Numitor, ut & nepotibus propriam ditionem tribueret, & Amulii fautores removeret, agros, pecuniam, arma, mancipia, aliáque ejusmodi, eis, quò novam conderent urbem, concessit; familiásque nobiles quinquaginta, faventes Amulio, cum magnâ populi parte eò conferre se jussit. Sic Roma ædificari cœpta est Festis Paliliis in honorem Palis deæ pastorum; qui dies urbis natalis habitus est. Ut tamen civium cresceret numerus, urbs tanquam asylum jussu Romuli omnibus aperta, quò sceleratorum ingens manus undique confluxit: unde multum roboris illi fuit additum.

4. Tunc & senatus.] Primùm populum in tres Tribus, singulàs in Curias decem, Curias in decem Decurias tribuit; singulis singulos præfecit duces, Tribunos Tribubus, Curiis Curiones, Decuriones Decuriis: deinde populum omnem duas in partes divisit; unam divitum, qui Patricii dicerentur; alteram tenuiorum, qui plebii, ut illi pauperibus patroni, isti optimatum clientes essent; illi gererent magistratus, isti agros colerent: posteà per singulas Tribus & Curias centum senes ex Patriciis legit, qui & Senatores & Patres conscripti, vel ob ætatem vel ob dignitatem dicti sunt; denique per singulas Curias ex primariis familiis electos juvenes trecentos circa se habuit, quos vocavit Celeres; quod tamen, cum Sabinis pace initâ, contigit, quare pars una Ramnensium à Romulo, altera Tatiensium à Tatio Sabinorum Rege, tertia Lucerum à Lucumone Etrusco, qui contra Samnites auxilio venerat, nuncupata est. Hæc Livius.

5. Virgines Sabinæ rapiuntur.] Romulus Neptuno equestri diem festum cum indixisset, quo varia cùm equorum, tum hominum certamina celebrarentur; ingens ex vicinis urbibus, sed præcipuè ex Sabinis, hominum multitudo Romam confluxit; tum jubet Romulus, ut quisque juvenum intactam servet virginem, quàm sibi sors obtulisset; quod cùm ita factum esset, virginibus non dissentientibus, comperto 683 puellarum numero, eis totidem cœlibes viros delegit, quibus eas ritu patrio in matrimonium dedit. Ita Gellius, Dionysius & Livius.

6. Finitimis populis.] Ortum ex virginum raptu in vicinos bellum, ipsarum interventu eâ lege compositum est, ut Tatius & Romulus Romæ simul imperarent. Tatio sex annis pòst interfecto, solus Romulus regnavit, Fidenatibúsque & Veientibus superatis ad Capreæ paludem, dum concionem haberet, repentè subortâ tempestate nusquam apparuit; à Patribus, ut multorum est opinio, discerptus anno regni 38.

7. Hastas.] Id Homerus passim testatur in Iliade.

8. Coluère.] Chæronenses, ut refert Pausanias, sceptrum à Vulcano Jovis memoriam,

memoriam, adhuc deorum simulachris hastæ adduntur. [1] Temporibus An.M.3520
[2] Tarquinii regis, ex Asiâ [3] Phocensium juventus, ostio Tiberis Ol. 62. 3.
invecta, amicitiam cum Romanis junxit; inde in ultimos Galliæ sinus Urb. C. 219.
navibus profecta, [4] Massiliam inter Ligures & feras gentes Gallorum Ant. C. 582.
condidit; magnâsque res, sive, dum armis se adversùs Gallicam feritatem tuentur, sive dum ultrò lacessunt, à quibus fuerant antè lacessiti, gessêrunt. *a* Namque Phocenses exiguitate ac [5] macie terræ coacti, studiosiùs mare quàm terras exercuere; piscando, mercando, plerúmque etiam latrocinio maris, quod illis temporibus [6] gloriæ habebatur, vitam tolerabant. Itaque in ultimam Oceani oram procedere ausi, in sinum Gallicum ostio [7] Rhodani amnis devenere. Cujus loci amœnitate capti, reversi domum, referentes quæ

INTERPRETATIO.

a Nam Phocenses, ob sterilitatem soli in quo habitabant, maluêrunt opes quærere navigando, quàm terram colendo.

NOTÆ.

fabricatum quod hastam vocabant, pro deo coluêrunt.

1. Temporibus.] Regum, quos omisit Justinus, res gestas non abs re erit paucis perstringere: 1. Numa Pompilius Romana sacra constituit, annum duobus auxit mensibus: clauso Jani templo, otium suis perpetuum fecit. 2. A Tullo Hostilio Alba excisa, ejúsque cives Romam translati. & Metius Suffetius in diversa distractus, Tullus ipse de cœlo tactus cum familiâ periit. 3. Ab Anco Martio Latini sæpè victi, in colle Aventino collocati, munitum Janiculum, Tiberis sublicio ponte junctus, Ostiáque condita. 4. Tarquinius Priscus populos Thusciæ duodecim subegit, à quibus fasces, trabeam, curules, prætextam, & id genus alia mutuatus est; ædemque Jovis Capitolini inchoavit. Servius Tullius censum primò à se institutum quinto quoque anno fieri jussit, multísque præclarè gestis, Tarquinii & filiæ Tulliæ parricidio miserè periit. Tarquinius superbus cædibus in Senatores grassatus est, Latinas ferias instituit, perfecit Templum Capitolini Jovis, tandémque, ob stuprum Lucretiæ, à filio illatum, absens, dum Ardeam obsidet, dignitate dejectus est.

2. Tarquinii.] Intelligit Tarquinium Priscum, quo regnante id contigit.

3. Phocensium.] Meliùs legeris Phocæensium; Phocis enim & Phocæa multùm differunt. Illa in Græciâ, cujus metropolis Delphi; hæc in Asiâ, & prima Ioniæ civitas, & deducta à Phocide colonia. Ex Herodoto refert Ammianus Marcellinus Phocæenses, quò Harpali, seu potiùs Harpagi, à Cyro Asiæ præfecti crudelitatem fugerent, Italiam petiisse, aliósque in Lucaniâ Veliam, alios in Galliâ Massiliam condidisse; sed id temporis nec Cyrus natus erat, nec Harpagus.

4. Massiliam.] A Phocæensibus plerique conditam scribunt; Plutarchus tamen Massaliam mercatorem nescio quem illius conditorem fuisse memorat; Eustathius verò vult illi nomen impositum ex occursu piscatoris navem religantis; μαάςηιν Æolicè est religare, & ἁλιεὺς piscator.

5. Macie terræ coacti.] Phocæenses confundit cum Phocensibus; istorum enim regio sterilis erat, arida, & montium jugis obsita; illorum verò fertilis, rerùmque omnium abundans.

6. Gloriæ habebatur.] Furari enim nec apud Græcòs, ex Thucydide, nec apud Germanos, ex Cæsare, probro fuit.

7. Rhodani.] Fluvius est Galliæ Narbonensis maximus, qui ex Adulâ monte oritur, qui postquam Lemano lacu egressus est, & Viennam, Valentiam, Avennionem, Arelatum allúit, in mare Mediterraneum se exonerat: The Rhone.

vide-

viderunt, plures solicitavere. Duces [1] classis Simos & Protis fuêre. Itaque regem [2] Segobrigiorum, Nannum nomine, in cujus finibus urbem condere gestiebant, amicitiam petentes conveniunt. Forté eo die rex occupatus in apparatu nuptiarum Gyptis filiæ erat; *a* quam, more gentis, electo inter epulas genero, nuptum tradere illic parabat. Itaque cùm ad nuptias invitati omnes proci essent, rogantur etiam Græci hospites ad convivium. Introducta deinde virgo, cum juberetur à patre aquam porrigere ei quem virum eligeret, tunc omissis omnibus, ad Græcos conversa, aquam Proti porrigit; qui factus ex hospite gener, locum condendæ urbis à socero accepit. Condita igitur Massilia est propè ostia Rhodani amnis, in remoto sinu, veluti in angulo maris. Sed Ligures, incrementis urbis invidentes, Græcos assiduis bellis fatigabant. Qui pericula propulsando in tantum enituerunt, ut victis hostibus, in captivis agris multas colonias constituerent.

Variæ Massiliensium fortuna.

CAP. IV. *b* Ab his igitur Galli, & [3] usum vitæ cultioris, depositâ & mansuefactâ barbariâ, & agrorum cultus, & urbes mœnibus cingere didicerunt. Tunc & legibus, non armis vivere, tunc & vitem putare, tunc olivam serere constituerant: adeoque magnus & hominibus & rebus impositus est nitor, ut non Græcia in Galliam emigrasse, sed Gallia in Græciam translata videretur. Mortuo rege Nanno Segobrigiorum, à quo locus acceptus condendæ urbis fuerat, cum regno filius ejus Comanus successisset affirmat Ligur quidam, *quandoque Massiliam exitio finitimis populis futuram, opprimendamque in ipso ortu, ne mox validior ipsum obrueret.* Subnectit & hanc fabulam; *c* *Canem aliquando partu gravidam locum à pastore precario petîsse, in quo pareret; quo obtento, iterato petîsse ut sibi educare eodem in loco catulos liceret: ad postremum adultis catulis, fultam domestico præsidio, proprietatem*

INTERPRETATIO.

a Quam parebat tradere, ex more gentis in uxorem illi quem ipsa elegisset inter epulas.

b Ab illis Galli, depositâ nativâ ferocitate, didicêrunt & agere vitam magis cultam, & agros colere, & cingere urbes mœnibus.

c Denique sibi usurpasse proprietatem loci, postquam magni fuêrunt catuli, à quibus defendi posset, tanquam à præsidio domestico.

NOTÆ.

1. Simos & Protis.] Nomina mutat Athenæus: quem Justinus Protin, ille Euxenum, quem Justinus Nannum, ille Nanum: Gyptim, Bettan, sive Aritoxenam appellat. Euxeni verò filium facit Protin à quo posteri Prociadæ dicti sunt; Plutarchus tamen Justino consentit.

2. Segobrigiorum.] Segobrigenses Plinius in Celtiberiâ collocat, & Segobrigam Strabo in Galliâ Narbonensi.

3. Usum vitæ cultioris.] Massiliensium comitas & urbanitas passim laudatur à Cicerone, Strabone, & Tacito.

loci

loci vindicasse. Non aliter Massilienses, qui nunc inquilini videantur, quandoque dominos regionum futuros. His incitatus rex insidias Massiliensibus exstruit. Itaque solenni [1] Floraliorum die multos fortes ac strenuos viros hospitii jure in urbem misit, plures sirpeis latentes, frondibusque supertectos induci vehiculis jubet; & ipse cum exercitu in proximis montibus delitescit, ut quum nocte à prædictis apertæ portæ forent, tempestive ad insidias adesset; urbémque somno ac vino sepultam armatis invaderet. Sed has insidias mulier quædam, regis cognata, prodidit, quæ adulterare cum Græco adolescente solita, in amplexu juvenis, miserata formæ ejus, insidias aperuit, *periculumque declinare* jubet. Ille rem statim ad magistratus defert; atque ita patefactis insidiis, cuncti Ligures comprehenduntur, latentesque de sirpeis potrahuntur. Quibus omnibus interfectis, insidianti regi insidiæ tenduntur. Cæsa sunt cum ipso rege hostium septem millia. Exinde Massilienses festis diebus portas claudere, vigilias agere, stationem in muris observare, peregrinos recognoscere, curas habere, ac veluti bellum habeant, sic urbem pacis temporibus custodire. Adeò illic benè instituta, non temporum necessitate, sed recte faciendi consuetudine, servantur.

CAP. V. Post hæc magna illis cum Liguribus, magna cum Gallis fuere bella; quæres & urbis gloriam auxit, & virtutem Græcorum, multiplicatâ victoriâ, celebrem inter finitimos reddidit. Carthaginiensium quoque exercitus, cùm bellum captis piscatorum navibus ortum esset, sæpe fuderunt, pacémque victis dederunt. Cum Hispanis amicitiam junxêrunt; cum Romanis propè ab initio conditæ urbis fœdus summâ fide custodiêrunt, auxiliisque, in omnibus bellis, industriè socios juvêrunt. [a] Quæ res illis & virium fiduciam auxit, & pacem ab hostibus præstitit. Cum igitur Massilia famâ rerum gestarum, & abundantiâ opum, & virium gloriâ virente floreret, repentè finitimi populi ad nomen Massiliensium delendum, veluti ad commune extinguendum, incendium concurrunt. Dux consensu omnium Catu-

Massiliensium bella & fœdera

INTERPRETATIO.

a Quâ re factum est, ut magis fiderent in suis viribus propter auxilium Romanorum, & obtinerent pacem ab hostibus.

NOTÆ.

1. Floraliorum die.] Hoc festum cùm apud Græcos, tum apud Romanos celebratum est. Nympha, Chloris nomine, si fabulæ credimus, Zephyro in matrimonio collocata, dotis loco id muneris à marito accepit, ut florum omnium potestatem haberet. Fuit etiam Romæ meretrix, quæ cùm magnas opes, corporis quæstu, sibi comparâsset; Populum Romanum eâ lege scripsit hæredem, ut dies ejus natalis ludorum editione celebraretur: tamen, ut rei pudendæ aliqua dignitas adderetur, deam fuisse finxêrunt, cujus in honorem hos ludos omni cum lasciviâ celebrarent.

mandus Regulus eligitur, qui, cum magno exercitu lectissimorum virorum urbem hostium obsideret *a* per quietem specie torvæ mulieris, quæ se deam dicebat, exterritus, ultrò pacem cum Massiliensibus fecit; petitóque ut intrare illi urbem, & deos eorum adorare liceret, cùm in arcem Minervæ venisset, conspecto in porticibus simulacro deæ, quam per quietem viderat, repentè exclamat, *illam esse, quæ se nocte exterruisset; illam, quæ recedere ab obsidione jussisset* Gratulatúsque Massiliensibus, *b* quòd animadverteret eos ad curam deorum immortalium pertinere, torque aureo donatâ deâ, in perpetuùm amicitiam cum Massiliensibus junxit. Parta pace, & securitate fundata, revertentes à Delphis Massiliensium legati, quo missi munera Apollini tulerant, audierunt urbem Romanam à Gallis captam, incensamque. Quam rem domi nuntiatam publico funere Massilienses prosequuti sunt; aurumque & argentum publicum privatúmque contulêrunt, ad explendum pondus Gallis, à quibus redemptam pacem cognoverant. Ob quod meritum, & [1] immunitas illis decreta, & locus spectaculorum [2] in senatu datus, & fœdus æquo jure percussum. In postremo libro, Trogus majores suos à [3] Vocontiis originem ducere; avum suum Trogum Pompeium, [4] Sertoriano bello, civitatem à Cn. Pompeio percepisse dicit; patruum Mithridatico bello turmas equitum sub eodem Pompeio duxisse, patrem quoque sub Caio Cæsare militasse, epistolarumq; & [5] legationum, simul & [6] annuli, curam habuisse.

INTERPRETATIO.

a Concessit pacem, terrefactus per somnum figurâ mulieris iratæ, quæ se dicebat deam.

b Quòd videret deos immortales curare eorum salutem.

NOTÆ.

1. Immunitas.] A tributis & vestigalibus; multùm enim interest civitatem inter & immunitatem: unde Suetonius in Augusto: "Civitatem negavit immunitatem obtulit." Romani imperatores Massiliam ab omni tributo liberam semper conservârunt.

2. In senatu datus.] Hoc est, in Orchestrâ, seu in loco ad theatri radices scenæ proximo, ex quo spectabant Senatores. Ita Suetonius, "spectare in equite" id est, in equestribus subselliis: et Tertullianus, "arceri senatu & equite," hoc est, honestioribus theatri locis.

3. Vocontiis.] Galliæ Narbonensis populis, quæ gens Romanis fœderata.

4. Sertoriano bello.] Quod Sertorius, ex Marianis partibus, contra Syllanos in Hispaniâ diu mirâ fortitudine & felicitate gessit, in convivio tandem Pompeii jussu necatus.

5. Legationum.] Legationes suscipere sub posterioribus principibus munus fuit Magistri officiorum.

6. Annuli curam.] Id muneris Agrippæ & Mæcenati ab Augusto, & Muciano à Vespasiano commissum. Ex Dione.

LIBER

LIBER. XLIV.

BREVIARIUM CAPITUM.

1. *Hispaniæ nomen, situs, fertilitas, amnes, claustra, forma, salubritas.*
2. *Hispanorum mores: primus dux Viriatus.*
3. *Equarum Lusitanicarum fabula. Gallæciorum origo, divitiæ, & miranda.*
4. *Habidis, Gallæciæ & finitimarum regionum principis, historia, seu fabulosa narratio, & prudens administratio. Geryonis, qui triplex fabulis dictus, regnum.*
5. *Carthaginiensium imperium. Præclari eorundem duces violentâ morte pereunt. Hispanos domat Cæsar Augustus.*

CAPUT I.

HISPANIA sicuti Europæ terminos claudit, ita & hujus operis finis futura est. Hanc veteres [1] ab Ibero amne primùm Iberiam, posteà [2] ab Hispano Hispaniam cognominavêrunt. Hæc, inter Africam & Galliam posita, oceani freto, & [3] Pyrenæis montibus clauditur. [4] Sicut minor utraque terrâ, ita utraque fertilior. Nam neque, ut Africa, violento sole torretur, neque ut Gallia, assiduis ventis fatigatur; sed media inter utramque, hinc temperato calore, inde felicibus & tempestivis imbribus in omnia frugum genera fæcunda est: adeo ut non ipsis tantem incolis, verum etiam Italiæ, urbique Romanæ cunctarum rerum abundantiam sufficiat. Hinc enim non frumenti

Hispaniæ nomen, situs, amnes, &c.

NOTÆ.

1. Ab Ibero] Nonnulli tamen ab Ibero Herculis filio, & Celti fratre nomen accepisse volunt. Iberus ex montibus Austrorum & Cantabrorum gemino fronte profluens, ubi Castellæ, Navarræ, & Arragoniæ partem attingit, inter Cataluniam & Valentiæ regnum, prope Dortuiam, pelago excipitur.

2. Ab Hispano.] Filio Hispali, qui ab Hercule Oro post Geryonem cædem his in locis relictus Hispalim condidit. Si tamen Plutarcho credimus, Dionysius Semeles natus, hâc regione subactâ, ad res gerendas, è sociis unum, cui nomen Pan erat, reliquit, à quo hæc Provincia primùm Pania, deinde unius literæ adjectione, Spania, denique Hispania dicta est.

3. Pyrenæis montibus.] Qui, ab Oceano ad Mare Mediterraneum extensi, Hispaniam à Galliâ dividunt, â portu Veneris in orâ Maris Mediterranei, ad fanum Sancti Sebastiani, in litore Maris Cantabrici, diversa pro ratione locorum sortiuntur nomina.

4. Sicut minor utraque.] Hispania latiùs patet quam Gallia, quæ Regi Christianissimo paret: minus tamen quam ea, quæ Romanis olim subdita erat

 tantùm

tantum magna copia est, verùm & vini, mellis, oleique; nec ferri solum materia præcipua est, sed & equorum pernices greges. Nec summæ tantum terræ laudanda bona, verùm & abstrusorum metallorum felices divitiæ. Jam linii, spartique vis ingens; minii certe nulla [1] feracior terra. In hac cursus amnium non torrentes rapidique ut noceant, *a* sed lenes, et vineis campisque irrigui, æstuariisque oceani affatim piscosi, plerique etiam divites auro, quod in [2] balucibus vehunt. Uno tantum Pyrenæi montis dorso adhæret Galliæ; reliquis partibus undique in orbem mari cingitur. Forma terræ prope quadrata, *b* nisi quòd arctantibus freti littoribus in Pyrenæum coït. Porro Pyrenæi montis [3] spatium sexcenta millia passuum efficit. Salubritas cœli per omnem Hispaniam æqualis, quia aëris spiritus nullâ paludum gravi nebula inficitur. *c* Huc accedunt & marinæ auræ undique versis assidui flatus, quibus omnem provinciam penetrantibus, eventilato terrestri spiritu, præcipua hominibus sanitas redditur.

Hispanorum mores. Primus dux Viriatus.

CAP. II. Corpora hominum ad inediam, laboremque; animi ad mortem parati. Dura omnibus & abstricta parsimonia. Bellum quam otium malunt; si extraneus deest, domi hostem quærunt; *d* Sæpe tormentis pro silentio rerum creditarum immortui; adeo illi fortior taciturnitatis cura, quam vitæ. Celebratur etiam bello Punico servi illius patientia, qui ultus dominum inter tormenta risu exultavit, serenaque lætitia crudelitatem torquentium vicit. Velocitas genti pernix; inquies animus; plurimis militares equi, & arma sanguine ipsorum cariora. Nullus in festos dies epularum apparatus. [4] Aqua calida lavari, post secundum bellum Punicum, a Romanis

INTERPRETATIO.

a Sed fluentes leniter irrigant campos & vineas, abundant piscibus propter æstum Oceani, qui in illos influit.

b Nisi quòd coarctari videtur à Pyrenæo, cogentibus littoribus maris.

c Huc accedit ventus flans assiduè ex pelago, qui, pervadens omnem Provinciam, reddit sanitatem firmam hominibus, dum dissipat vapores ortos è terrâ.

d Sæpè mortui sunt in tormentis, ne vulgarent secreta, quæ ipsis credita fuerant.

NOTÆ.

1. Feracior terra.] Multùm nostrâ ætate degeneravit, pars enim illius maxima sterilis est.

2. In paludibus vehunt.] Legendum "quod in balucibus vehunt:" baluces enim dicuntur minuta auri ramenta, & tenuis auri calculus.

3. Spatium sexcenta millia passuum.] Quæ sunt stadia 4800: Justino nec Strabo nec Diodorus congruit: ille enim 2400 stadia, hic 3000 à Pampelonâ ad oram usque Oceani numerat.

4. Aqua calida.] Sic Britannos, quò jugi patientiores redderent Romani, aquâ calidâ lavari docuerunt. Ex Tacito.

didi-

didicêre. In tantâ seculorum serie, nullus illis dux magnus [1] præter Viriatum fuit, qui [2] annis decem Romanos varia victoria fatigavit; adeo feris propiora quam hominibus, ingenia gerunt. Quem ipsum non judicio populi electum, sed ut cavendi scientem, declinandorùmque periculorum peritum, sequuti sunt. Cujus ea virtus continentiaque fuit, ut, cum [3] Consulares exercitus frequenter vicerit, tantis rebus gestis, non armorum, non vestis cultum, non denique victum mutaverit; sed in eo habitu, quo primum bellare cœpit, perseveraverit; ut quivis gregarius miles ipso imperatore opulentior videretur.

An M 3906 Ol. 158. 1. Urb C 605. Ant. C 146.

CAP. III. In Lusitanis juxta fluvium [4] Tagum, vento equas fœtus concipere multi auctores prodidere; quæ fabulæ ex equarum fœcunditate, & gregum multitudine natæ sunt; qui tanti in [5] Gallæcia & [6] Lusitaniâ, ac tam pernices visuntur, ut non immeritò vento ipso concepti videantur. Gallæci autem Græcam sibi originem asserunt. Siquidem post finem Trojani belli, [7] Teucrum morte [8] Ajacis fratris invisum patri [9] Telamoni, cum non reciperetur in regnum, Cyprum concessisse, atque ibi urbem nomine antiquæ patriæ [10] Salaminem condidisse. Inde accepta opinione paternæ mortis, patriam repetisse. Sed quum ab Eurysace, Ajacis filio, accessu prohiberetur, Hispaniæ littoribus appulsum, loca, ubi nunc est [11] Carthago

Equarum Lusitanicarum fabula. Gallæciorum origo.

An M 3875. Ant C 1177.

NOTÆ.

1. Præter Viriatum.] Natione Lusitanus fuit, loco natus humili, & pascendis gregibus puer operam dederat; at rei militaris peritus, cujus rudimenta in publicis itineribus obsidendis cum latronum manu posuerat: unde multis ad eum confluentibus, & milites in signa turmasque distribuit, & Romanos justo prope exercitu aggressus est.

2. Annis decem.] Quatuordecim habent Florus, Orosius, & alii.

3. Consulares exercitus.] Vettilium, Plancium, Claudium, Nigidium, Prætores vicit: á Quinto Fabio Æmiliano, Scipionis fratre, victus est: cum Metello, vario Marte pugnavit: á suis tandem in strato dormiens noctu, Servilii jussu, oppressus est.

4. Tagum.] Fluvius Hispaniæ celeberrimus, qui ortus in Castellâ novâ non procul ab Arragoniâ, Toletum in Castellâ novâ Ulyssiponem in Lusitaniâ prælerlabitur, & occiduo miscetur Oceano.

5. Gallæcia.] Pars est Hispaniæ maxima in Occasum extenta: terminos habet ex unâ parte Oceanum Atlanticum; ex aliâ Portugalliam, Asturias & Regnum Legionis.

6. Lusitania.] Quæ Durio flumine â Tarraconensi Provinciâ, Anâ fluvio â Bœticâ discreta erat id temporis, & ab Oceano ad Castellam novam pertinebat.

7. Teucrum.] Qui è bello Trojano rediens, ideò Salamine fuerat expulsus, quòd Ajacis ab Ulysse insidiis circumventi mortem non ultus fuisset.

8. Ajacis.] Græcorum, uno excepto Achille, fortissimus fuit, qui in furorem versus, præ nimio dolore quód Achillis arma non retulisset, se gladio transfodit.

9. Telamoni.] Æaci filius erat, Rex Salaminis, unus ex Argonautis, ab Hercule, quòd primus Trojæ muros conscendisset, donatus Hesione, ex quâ natus est Teucer.

10. Salamina condidisse.] Coronia primùm dicta est, ex Eusibio: deinde Constantia, ex Stephano: nunc Famagosta.

11. Carthago nova.] Quæ in Hispania Tarraconensi ad oram maris.

nova,

nova, occupasse; inde [1] Gallæciam transisse, & positis sedibus genti nomen dedisse. Gallæciæ autem portio [2] Amphilochi dicuntur. Regio cum æris ac plumbi uberrima, tum & minii, quod etiam vicino flumini nomen dedit; auro quoque ditissima, adeo ut etiam aratro frequenter glebas aureas exscindant. In hujus gentis finibus sacer mons est, quem ferro violari nefas habetur; a sed si quando fulgure terra proscissa est, quæ in his locis assidua res est, detectum aurum, velut Dei munus, colligere permittitur. Fœminæ res domesticas, agrorumque culturas, administrant; ipsi armis, & rapinis serviunt. Præcipua his quidem ferri materia, sed aqua ipso ferro violentior; quippe temperamento ejus, ferrum acrius redditur, nec ullum apud eos telum probatur, quod non aut [3] Bilbili fluvio, aut [4] Chalybe tingatur. Unde etiam *Chalybes*, fluvii hujus finitimi appellati, ferroque cæteris præstare dicuntur.

Habidis & Geryonis historia.

CAP. IV. Saltus verò [5] Tartesiorum, in quibus [6] Titanas bellum adversus deos gessisse proditur, incoluere [7] Curetes: quorum rex vetustissimus Gargoris, mellis colligendi usum primus invenit. Huic cum ex filiæ stupro nepos provenisset, pudore flagitii, variis generibus mortis extingui parvulum voluit: sed per omnes casus fortunâ quâdam servatus, ad postremum ad regnum tot periculorum miseratione pervenit. Primum omnium cum eum exponi jussisset, & post dies ad corpus expositi requirendum misisset, inventus est vario fera-

INTERPRETATIO.

a Sed si fulgur cadens in terram eam scindat, quod sæpè accidit, permittitur colligere aurum detectum, quasi esset Dei munus.

NOTÆ.

1. Gallæciam transisse.] Prope litus urbem Hellenem construxit, ubi nunc Pontevedra visitur.

2. Amphilochi.] Urbem etiam condidit, quam de socii nomine dixit Amphilochiam: Romani verò Aquas Calidas: ad Minium fluvium sita fuit, in Hispaniâ Tarraconensi.

3. Bilbili fluvio.] Hispaniæ Tarraconensis fluvius, qui in Salonem influit, ferri temperaturæ aptissimus. Unde Martialis: "Videbis altam, Liciniane, Bilbilim, Equis & armis nobilem." Fuit etiam Bilbilis civitas ibi condita, quâ Bilbilis fluvius in Salonem labitur.

4. Chalybe.] Fluvius etiam Hispaniæ, ferro temperando idoneus.

5. Tartesiorum.] Cœlo salubri maximâque aëris temperie eos frui testatur Cicero: unde longævi dicti sunt ex Strabone: populi Hispaniæ Bæticæ, secundum maris litus, ad fretum Gaditanum.

6. Titanis.] Filios Titanis qui Saturni frater natu major, ad quem licet Regnum pertineret, illud tamen Saturno, cui mater Vesta, sororque, paulò plùs favebant, eâ lege cessit, ne quam sobolem masculam Saturnus educaret: quare cùm audiisset servatum Opis dolo Jovem, cum fratribus bellum Saturno indixit, eùmque detinuit in carcere donec eum liberavit Jupiter, victis Titantibus.

7. Curetes.] "Cinetes" melius dixeris, Curetes enim fuêrunt populi Cretæ & Ætoliæ: Cures verò fuit urbs Sabinorum, Numæ Pompilii patria.

rum

rum lacte nutritus. *a* Deinde relatum domum tramite angusto, per quem armenta commeare consueverant, projici jubet; crudelis prorsus, qui proculcari nepotem, quam simplici morte interfici, maluit. Ibi quoque cum inviolatus esset, nec alimentis egeret, canibus primo jejunis, & multorum dierum abstinentia cruciatis, mox etiam suibus objecit. Itaque cum non solum non noceretur, verum etiam quarundam uberibus aleretur; ad ultimum in Oceanum abjici jussit. *b* Tum plane manifesto quodam numine inter furentes æstus, ac reciprocantes undas, velut nave non fluctu veheretur leni salo in litore exponitur; nec multo post cerva affuit; quæ ubera parvulo offerret. Inde denique conversatione nutricis eximia puero pernicitas fuit, interque cervorum greges diu montes saltusque haud inferior velocitate peragravit. Ad postremum laqueo captus, regi dono datus est. Tunc & lineamentorum similitudine, & notis corporis, quæ inusta parvulo fuerant, nepos agnitus. Admiratione deinde tot casuum periculorumque ab eodem successor regni destinatur. Nomen illi impositum Habidis, qui, ut regnum accepit, tantæ magnitudinis fuit, ut non frustra deorum majestate tot periculis ereptus videretur: quippè barbarum populum legibus junxit, & boves primus aratro domari, *c* frumentaque sulco quærere docuit; & ex agresti cibo mitiora vesci, odio eorum quæ ipse passus fuerat, homines coegit. Hujus casus fabulosi viderentur, nisi & Romanorum conditores lupa nutriti, & Cyrus rex Persarum cane alitus proderetur. Ab hoc & ministeria servilia populo interdicta, & plebs in septem urbes divisa. Mortuo Habide, regnum per multa secula à successoribus ejus retentum est. In alia parte Hispaniæ, & quæ ex insulis constat, regnum [1] penes Geryonem fuit. *d* In hâc tanta pabuli lætitia est, ut nisi abstinentiâ interpellatâ sagina fuerit, pecora rumpantur. Inde denique armenta Geryonis, quæ illis temporibus solæ opes habebantur tantæ famæ fuêre, [2] ut Herculem ex Asiâ prædæ magnitudine illexerint. Porrò

An M 2832.
An. C 1120.

INTERPRETATIO.

a Postquam domum relatus est, jubet eum projici in tramite angusto, per quem armenta solebant transire.

b Tum apparuit manifestè, quòd illum dii defenderent. Nam quasi veheretur, non fluctu sed nave, inter æstus furentes & undam agitatam, exponitur in molli solo littoris.

c Docuit colligere frumenta terram colendo; odio habens ea quæ passus fuerat, coëgit homines manducare cibos mitiores, non agrestes. ut solebant.

d In hâc parte tanta copia est pabuli, ut pecora pereant nimiâ pinguedine, nisi caveatur ne nimiùm saginentur, ea removendo interdum á pabulo.

NOTÆ.

1. Penes Geryonem.] Non eodem, quo Habis tempore, sed multo antè regnavit Geryon.

2. Ut Herculem ex Asiâ.] Geryonis historia multis infecta fabulis explicari commodè sic poterit. Cum in Hispaniam Geryon appulisset, primum incolas ingenio rudes, & per agros, ferarum more, dissipatos legibus devinxit, tum om-

Geryonem

Geryonem ipsum [1] non triplicis naturæ, ut fabulis proditur, fuisse ferunt; sed tres fratres tantæ concordiæ extitisse, ut uno animo omnes regi viderentur; nec bellum Herculi sua sponte intulisse, sed cum armenta sua rapi vidissent, amissa bello repetisse.

Carthaginiensium imperium. Eorum duces violentâ morte pereunt. Augustus Hispanos domat.

CAP. V. Post regna deinde Hispaniæ, primi Carthaginienses imperium provinciæ occupavere. Nam cum [2] Gaditani à Tyro unde & Carthaginiensibus origo est, sacra Herculis, per quietem jussi, in Hispaniam transtulissent, urbemque ibi condidissent, *a* invidentibus incrementis novæ urbis finitimis Hispaniæ populis, ac propterea Gaditanos bello lacessentibus, auxilium consanguineis Carthaginienses misere. Ibi felici expeditione & Gaditanos ab injuria [3] vindicaverunt, & majorem partem provinciæ imperio suo adjecerunt. Postea quoque, hortantibus primæ expeditionis auspiciis, [4] Hamilcarem imperatorem cum magna manu ad occupandam provinciam misêre: qui magnis rebus gestis, dum fortunam [5] inconsultius sequitur, in insidias deductus, occiditur. In hujus locum gener ipsius Hasdrubal

INTERPRETATIO.

a Dum finitimi Hispaniæ populi conantur impedire incrementa novæ urbis & ideò bellum gerunt in Gaditanos, Carthaginienses misêrunt auxilium consanguineis.

NOTÆ.

nium primus hâc in regione occupavit tyrannidem. Florebat id temporis maximè Osiris, primus rex Ægypti, ex Diodoro; qui Dionysius Ægyptius dictus est. Ille, domito terrarum orbe, venit in Hispaniam, prælióque cum Geryone commisso ad fretum Gaditanum, Geryonem occidit. Deinde Geryonis filii aucti opibus, per Typhonem Osiris fratrem, corruptum muneribus, Osirim occidi curarunt; quare Orus, & ipse Hercules Lybius nuncupatus, cædem paternam morte Typhonis ultus, peragrato terrarum orbe, in Geryones movit; qui cum se locis munitis tenerent, Orus, ut innoxia sanguini parceretur, cum singulis separatim congressus, omnes occidit.

1. Non triplicis naturæ.] Vult Servius Geryonem dictum trimembrem, qui tribus præfuit insulis, quæ Hispaniæ adjacent; Balearicis majori, minoríque, & Ebusæ.

2. Gaditani.] Paulo post Carthaginem conditam, Phœnices, qui jam sæpius, mercium causâ, in Hispaniam venerant, insulam Gades occuparunt: quo vero facilius in continentem ipsis transmittere liceret, admonitos se finxêrunt in somniis, ut Herculis sacra transferrent in Hispaniam: quare condendi Templi obtenta facultate, oppidulum, ubi nunc Medina Sidonia cernitur, construxerunt: quo cum ingens hominum multitudo allecta, cæremoniarum apparatu, commigraret, ad urbis magnitudinem excrevit, Ita Strabo.

3. Vindicavêrunt.] Jam Balearicas insulas, & Ebusam, Maherbal eorum imperator subegerat.

4. Hamilcarem.] Cujus virtute finis bello Lybico impositus, sæpiúsque cum Romanis feliciter dimicatum est: cognomen illi Barca fuit.

5. Inconsultius sequitur.] Alii aliter ejus mortem referunt. In media hostium acie fortiter dimicans occubuit, ex Orosio, dum Helicem urbem obsidit. Ab Orissone Rege, qui suppetias illi ferre simulabat, in fugam versus periit in flumine, ex Diodoro. Equis ob currus facibus plenos perterrefactis, in pugna occidit, ex Zonarâ.

mittitur;

mittitur; qui & ipse [1] à servo Hispani cujusdam, ulciscente domini injustam necem, interfectus est. [2] Major utróque Annibal imperator, Hamilcaris filius, succedit. Siquidem utriusque res gestas supergressus, universam Hispaniam domuit Inde Romanis illato bello, Italiam per annos sexdecim [3] variis cladibus fatigavit : cum interea Romani, missis in Hispaniam [4] Scipionibus, primo Pœnos provinciâ expulerunt : postea cum ipsis Hispanis gravia bella gessêrunt. Nec prius, perdomita provincia, jugum Hispani accipere potuerunt, quàm [5] Cæsar Augustus, perdomito Orbe, victricia ad eos arma transtulit, populumque barbarum ac ferum, legibus ad cultiorem usum traductum, in formam provinciæ redegit.

NOTÆ.

1. A servo.] Multis rebus præclarè gestis, à Gallo quodam in hospitio noctù necatus est, ut habent Polybius & Livius. Alii tamen ab Hispano occisum volunt, qui domini mortem ulturus, Asdrubalem sacris operantem ad aras obtruncavit : comprehensus deinde haud alio quàm si evasisset vultu fuit : tormentis quoque dùm laceraretur eo fuit oris habitu, ut ridentis speciem præberet. Ita Livius.

2. Major utroque.] Subactâ intra flumen Iberum Hispaniâ totâ & captâ Sagunto amicâ Romanorum civitate, bello Punico secundo initium dedit.

3. Variis cladibus.] Consules plurimos vicit, P. Cornelium ad Ticinum, Sempronium ad Trebiam, C. Flaminium ad Thrasymenum lacum, ad Cannas denique Terentium Varronem & Paulum, donec Fabius Maximus cunctando rem, utcunque, restituit.

4. Scipionibus.] Cneio & publio, quos duo belli Fulmina vocant Auctores, à quibus ad Illiturgum Asdrubal, Mago, & Amilcar victi, cæsâqne uno die Carthaginiensium sexcenta millia ; deinde Hanno ad Indibile superatus, iterùm Mago, & Asdrubal, primum ad Illiturgum, tùm ad Mundam, denique ad Auringem, fugati : sed tandem Publius Scipio à Magone, Asdrubale & Masinissâ ad Indibile victus, & occisus est ; & paulo pòst Cneius, auditâ fratris morte, & ipse victus, in prælio cecidit. At Publius Cornelius Scipio, Cnei filius, captâ novâ Carthagine, & Asdrubale devicto, in Africam, Hispaniâ subactâ, bellum transportavit.

5. Cæsar Augustus] De bello ab Augusto Cæsare in Hispaniâ gesto suprà meminimus.

INDEX

Rerum maximè memorabilium.

ABdalonimus hortulanus ab Alexandro rex Sidoniæ constitutus lib. 11. cap 10.
Abderitæ propter ranarum muriúmque multitudinem patriæ solum relinquunt 15. 2.
Abellani Chalcidensium coloni 20. 1.
Aborigines primi Italiæ cultores 43. 1.
Abraham rex Damasci 36. 2.
Abydo pontem fecit Xerxes 2. 13.
Acarnanes Alexandrum Epirotam exulem in regnum restituunt 26. 3. opem adversus Ætolos imploratam a Romanis impetrant, eò quod soli adversus Romanos auxilia Græcis non misissent 28. 1.
Acerbas Herculis sacerdos Elissæ avunculus & maritus a Pygmalione occiditur 18. 4.
Acesines amnis 12. 9.
Achæi a Philippo in Romanorum bella sollicitantur 29. 4. bellum adversus Nabidem decernunt 31. 3. cum Messeniis de principatu dissentientes primo, mox pugnant 32. 1. unum corpus & unum imperium habent, singulorúmque urbium pericula mutuis viribus propulsant 34. 1. Achaicum bellum Mummio a Senatu decretum 34. 2. ab Achæis originem ducunt Perusini 20. 1.
Acherusius amnis in Epiro & Italiâ 12. 2.
Acilius Romanus Consul Antiochum vincit 31. 6.
Adores rex Damasci 36. 2.
Adrastiis in campis primo Darii & Alexandri congressio. 11. 6.
Adrestas expugnat Alexander 12. 8.
Adriatico mari Adria urbs nomen dedit 20. 1.
Æacidas Molossorum rex Olympiadem prosequitur 14. 5. Neoptolemo fratri in Epirotarum regno succedit, & a populo, quem assiduis contra Macedonas bellis fatigabat, in exilium agitur 17. 3.
Æacidarum gens ab Hercule originem trahit 11. 4. eorum plerique intra annum trigesimum defuncti 12. 15.
Ædessam urbem Ægeas, populum Ægeadas Caranus a capris ducibus vocavit 7. 1.
Æeta Colchorum rex Istros ad Argonautas prosequendos mittit 32. 3.
Ægeus Thesei pater Athenis regnum tenuit 2. 6.
Ægialius Medeæ frater a Jasone interfectus 42. 3.
Ægyptus multorum regnum & sæculorum cura impensaque munita 2. 1. paludibus a Scythis defensa 2. 2. temperata & fœcunda 2. 1. superstitiosa, a Cambyse Persiæ imperio adjicitur 1. 9. ab Alexandro sine certamine recipitur 11. 11. post Alexandri obitum Ptolemæo forte venit 13. 4. Ægyptios inter & Scythas de generis vetustate contentio 2. 1. apud Ægyptios Astronomiam Phythagoras 20. 4. magicas artes Joseph discit 36. 2. Ægypti

Ægypti regnum pro Ptolemæi filio per M. Lepidum administrat Rom. Resp. 30. 2 Ægypti rex Lacedæmoniis contra Persas mittit auxilia 6 2. igitur ab Artaxerxe bello petitur 6. 6. Ægyptium mare 2. 1.
Æmilius Romanus dux cum 80. rostratis navibus in bellum missus vincit Annibalem 31, 6. M. Æmilius tribunus militum fugientem legionem minis in prœlium revocando initium victoriæ facit 31 8 P. Æmilius consul in bellum Macedonicum missus Perseum fugat, & victis Macedonibus leges imponit 33. 1, 2.
Æneas ab Ilio in Italiam veniens Turno victo Lavinium ex uxoris nomine urbem condit, deinde in bello adversus Mezentium occidit 43. 1.
Æthiopiam imperio suo adjecit Semiramis 1. 2.
Ætnæ montis & Æolidem insularum incendium 4. 1.
Ætnæorum bellum cum Syracusanis 22. 1.
Ætoli Brundusium condunt 12. 2. in Græcia bellum instruunt 13. 5. præsidia ab urbibus Acarnaniæ deducere per Romanorum legatos jussi superbe respondent 28. 1. 2. bellum gerunt cum Philippo 29. 1. 4. Antiochum in bella Romana impellunt; victi libertatem amittunt 32. 1.
Ætolorum pastores quingenti novem millia Græcorum trucidant 24. 1. Ætoliæ civitatibus pecunias imperat Eumenes 14. 1. Ætolorum Senatus Romam missus. 33. 2.
Afri adversus Carthaginienses vectigal pro urbis solo pendere negantes dimicant 19. 1. stipendium Carthaginiensibus remittunt 19. 2. ad Agathoclem deficiunt 22. 6, Dionysio Siciliæ tyranno suam operam locant 23. 1. Africæ castella & urbes muris non cinctæ 22. 5
Agas Cyrenarum rex. 26. 3.
Agathocles Lysimachi regis filius a patre ministra Arsinoe noverca, veneno interficitur 17. 1.
Agathocles figulo patre natus, Siciliæ tyrannus, bis Syracusarum imperium occupare voluit, bis exul 22. 1. a Murgantinis dux creatus Leontinos capit, Syracusas obsidet; Syracusis prætor constitutus, fidem in Pœnorum obsequia juratam violat, Senatum trucidat, & ex plebe locupletissimos interficit 22. 2. Pœnorum socios vexat, adversus pœnos bellum movens bis vincitur 22. 3. Pœnis Syracusas obsidentibus 22. 4. cursum in Africam dirigit 22. 5. suisque militibus necessitatem aut moriendi aut vincendi imponit, navibus universis incendi jussit; Pœnorum multa millia trucidat 22. 6. Cyrenarum regem Aphellam incautum interficit 12. 7. exercitu filio Archagatho tradito in Siciliam recurrens Pœnos inde pellit; dein reversus in Africam, tumultum militarem sedat: prælio cum hostibus commisso fugatus, amissis liberis, Syracusas delatus, cum Carthaginiensibus pacificatur 22. 8. in Italiam transit 23. 1. morbo pestifero correptus, cum a nepote suo suum filium occidi regnumque occupari cerneret, & uxorem Texenam duosque parvulos cum opibus, quæ ei erant maximæ, navibus impositos Ægyptum misisset, obiit 23. 2.
Agathocles & ejus soror Agathoclia Ptolemæi regis meretrix 30. 1, 2.
Agenor Pithonis pater 13. 4.
Agesilaus pede claudus 6. 2. hostibus victoriam eripit, ipse graviter sauciatus 6. 4.

Agis rex Lacedæmoniorum ab Antipatro, magna tamen hostium strage edita ad postremum vincitur 12. 1.

Ajacis filius Eurysaces 44, 3.

Albam longam Ascanius Lavinio relicto condit. 3, 1.

Albani Herculem ex Italia ab Albano monte secuti 42, 3.

Alcetas Perdiccæ frater ab exercitu hostis appellatur 13. 6, 8.

Alcibiades Atheniensium classis dux in Sicilia, revocatur ad reatum .4. 4. absens Athenis insimulatus mysteria Cereris enuntiavisse, Elidem in exilium tacitus proficiscitur, inde Lacedæmona, quam ad bellum Atheniensibus inferendum hortatur 5. 1. sua authoritate civitates Atheniensium tributarias compellit ad defectionem; uxore Agidis adulterio cognita ad Tissafernem Darii præfectum profugit 5. 2. Legatis Atheniensium pollicetur Regis amicitiam, si resp apopulo ad senatum transferatur; ab exercitu revocatus, duxque classis constitutus, pergit in bellum adversus Lacedæmonios 5. 3. quibus navali terrestrique prœlio superatus Athenas triumphans revertitur 5. 4. victus postea a Lacedæmoniis abit in exilium voluntarium 5. 5. & dum ad Artaxerxem iter faciebat, interceptus, vivus in cubiculo crematur 5. 8.

Alexander Amyntæ filius Olympio certamine vario ludicrorum genere contendit 7. 2. Persicorum legatorum petulantiam per juvenes matronali habitu exornatos compescit, 7. 3. sua non minus virtute quam Persarum liberalitate regnum ampliat 7. 4.

Alexander alterius Amyntæ filius, Philippi frater Alexandri Magni patruus, per fratrem Philippum obsidem datum ab Illyriis bellum redimit, & cum Thebanis pacem conciliat; Eurydices matris insidiis occumbit 7. 4. 5.

Alexander Olympiadis frater a Philippo ad stuprum sollicitatur & regno Epiri, quod Arrybæ eripuerat, donatur 8. 6. & nuptiis filiæ Cleopatræ 9. 6. in Italia bellum gerens juxta urbem Pandosiam flumenque Acheronta interficitur 12. 2.

Alexander Magnus decem & octo annos natus sub Philippi patris militia tyrocinium exercet 9. 1. paternæ cædis non ignarus 9. 7. patri succedit, & virtute & vitiis patre major 9. 8. cædis paternæ conscios omnes, præter Alexandrum Lyncestam fratrem, ad patris tumulum jussit occidi, uti & Caranum ex noverca fratrem imperii æmulum; Dux Græciæ substitutus bellum Persicum aggreditur 11. 2. Atheniensibus, qui defecerant, nunc supplicibus bellum remittit 11. 3. Thebas, Cleada frustra deprecante, diruit; & ab Atheniensibus, qui contra regis interdictum profugis portas aperuerant, duces & oratores poscit sibi dedi 11. 4. ad bellum Persicum proficiscens cognatos interfecit, suum Macedonia & Europa patrimonium amicis divisit, dicens sibi sufficere Asiam 11. 5. a cujus populatione milites prohibet: in campis Adrastiis parva manu & paucissimorum dispendio fudit Persarum sexcenta millia 11. 6. Alexandrum Lyncest. insidiarum suspectum in vinculis habuit; Gordiani plaustri jugum nodosque gladio solvit 11. 7. timens ne a Dario, quem adventare audiverat, in angustiis deprehendatur, Taurum transcendit; & Tarsum veniens

Cydnique

Cydnique undis se sudantem proluens subito rigore occupatur, medicoque cujus fides ob epistolas a Parmenione missas dubia, salutem periclitantem credens sanitatem quarta die recipit 11. 8. exercitum Darii numerosum copiis, longe paucioribus cum magna Persarum strage prædaque ingenti fundit; in eo prœlio rex uterque vulneratur; Darius sibi consulit fugæ, Alexander captivas reginas benigne compellat 11. 9. Barsenes captivæ forma capitur, ex qua puerum susceptum Herculem vocavit; in Syriam profectus, Abdalonimum hortulanum Sidoniæ constituit regem; Tyrum capit per proditionem 11. 10. inde & Rhodum, Ægyptum, ac Ciliciam; Hammonis oraculum consulens, Jovis filius salutatur, seque deinceps hoc patre jubet censeri; Alexandriam condit 11. 11 Darii conditiones in epistolis propositas rejicit: ipsumque spe pacis amissa bellum reparentem 11. 12. tertio vincit; expugnatque Persepolin 11. 14. Darium multis vulneribus confossum defunctumque lacrymis prosequitur 11. 15. acceptis Antipatri e Macedonia epistolis plus lætitiæ ex mortibus Agidis Spartani & Alexandri Epirotæ duorum, æmulorum regum, quam, doloris ex amisso cum Zopyrione exercitu suscipit 12. 1. simulato tamen mœrore propter Alexandri cognationem exercitui triduum luctum indicit; subigit Hyrcaniam Mardosque 12. 3. concumbit cum Amazonum regina, quæ 25 dierum iter confecerat ex eo liberos quæsitura 2 4. 12. 3. Persarum regum habitum assumit ipse, & sumere suos jubet; luxuriæ se dedit 12. 3. militibus permittit captivas ducere uxores 12. 4. sævit in suos Parmenionem ac Philotam; Caucasi accolas subigit; Bessum Darii proditorum & interfectorem fatri Darii tradit excruciandum: condit urbem Alexandriam super Tanaim & urbes duodecim in Bactrianis & Sogdianis, in quas milites seditiosos distribuit 12. 5. Clitum Philippi regis memoriam tuentem ebrius cum occidisset, quatriduo inediam perseverat, donec eum vicisset Callisthenes Philosophus illi condiscipulatu apud Aristotelem familiaris; Chorasmos & Dahas accipit in deditionem 12. 6. se adorari jubens in Callisthenem multosque ex Macedonum principibus recusantes sævit 12. 7. jubet leoni objici Lysimachum, qui ferem fortiter exanimavit 15. 3. petit Indiam, ubi apud Nysam in sacro monte suus exercitus Libero affectus bacchatur; ex Cleofidis reginæ concubitu filium genitum nominat Alexandrum postea Indorum regem; potitur saxo, a cujus expugnatione Hercules olim terræ motu prohibitus 12. 7. Porum victum ob honorem virtutis in regnum remittit incolumem; condit urbes duas, Nicæam, & ex equi nomine Bucephalem; Adrestas aliosque populos expugnat; cum venisset ad Cuphites, ubi cum ducentis hostium militibus dimicandum erat, ab exercitu oratur finem belli facere; cæsis itaque hostibus 12. 8. per amnem Acesinem in Oceanum devehitur; in Ambrorum & Sugambrorum, quos prœlio vicerat, urbem admoto exercitu, de muro in urbis planitiem solus desiliens,

liens, hostiumque impetum sustinens graviter vulneratur 12. 9. Polyperchonte Babyloniam misso, peragrat litora Oceani; regis Ambigeri urbem, oppidanorum sagittis venenatis diu repulsus, tandem expugnat, in Indi fluminis ostio condit Barcen; terrestri itinere Babyloniam petens, præfectos suos a devictis gentibus accusatos jubet necari; Statiram Darii filiam recipit in matrimonium 12. 10. æs alienum militum propria impensa solvit; veteranis dimissis, juniorum seditionem, cum verbis nil proficeret, supplicio compescit 12. 11. ex Persis juvenes mille legit in satellitium; quod Macedonibus ægre ferentibus undecim millia veteranorum exauctorat; multis ex amicorum numero senibus dimissis, Craterum præponit Macedonibus, Antipatrum tyronibus; Hephæstioni mortuo exequias magnificentissimas solvit 12. 12. reversus ab India, epistolis in Græciam missis, omnium civitatum exules, præter cædis damnatos, restituit; bello inde exorto, cum valida manu ad Athenas delendas excurrendi consilium capit 13. 5. Inuncium accipit se a Carthaginiensium multarumque aliarum gentium legatis Babyloniæ expectari; ea tamen ob magi cujusdam prædictionem omissa in Bursiam trans Euphratem concedit: ab Anaxarcho philosopho magorum prædicta contemnere compulsus, Babyloniam revertitur: ubi a medico Thessalo invitatus bibit venenum 12. 13. per insidias Antipatri 12. 14. quarto post die, indubitatam mortem sentiens, ac plerosque Æcidarum intra 30. um annum defunctos, militibus & amicis valere jussis, dignissimoque nuncupato imperii hærede, obit 12. 15. laudatur: prodigia in ejus conceptione & ortu: ejus pueritia sub Aristotele per quinquennium exacta 12. 16. corpus in Hammonis templum deductum 13. 4.

Alexander Lyncestarum frater, cui soli Alexander Magnus pepercerat 11. 2. insidiarum per captivi indicium suspectus, in vincula ab Alexandro conjicitur 11. 7. occiditur 12. 14.

Alexander Cassandri filius a Demetrio obtruncatur 16. 1.

Alexander rex Epiri, ulcisci mortem patris Pyrrhi cupiens, fines Macedoniæ populatur; regno spoliatus 26. 2. ad Arcananas confugit: restituitur 26. 3. sororem Olympiadem uxorem ducit 28. 1.

Alexander cum Perseo patre a Romanis captus 33. 2.

Alexander fortiæ extremæ juvenis, nomine falso subornatus, Demetrium vita ac regno spoliat 35. 1. a Demetrii filio majore victus interficitur 35. 2.

Alexander Ptolemæi frater matrem Cleopatram interficit 39. 4. concursa populi agitur in exilium 39. 5.

Alexandria Ægypti condita ab Alexandro 11. 11. ædificata a Cleomene 13. 4. Carthaginis æmula 21. 6. Alexandria ad Tanaim 12. 5. Alexandrini tutelam pupilli regis Romanis commendant 30. 2.

Ambigeri regis subditi Alexandri exercitum sagittis venenatis a muris summovent 12. 10.

Ambri vincuntur ab Alexandro 12. 9.

Amphilochi Gallæciæ populus 44. 3.

Amphipolitana arce Alexandri filius cum matre clauditur 14. 6.

Amphi-

Amphistratus Castoris & Pollucis auriga 42. 3.
Amphictyon rex Athenis nomen primus dedit, urbemque Minervæ sacravit 2. 6.
Amulius Numitorem fratrem natu majorem opprimit, ejusque filiam Rheam sacerdotem facit Rheæ pueros jubet exponi 43. 2. occiditur 43. 3.
Amyntas Macedoniæ Rex successor Europi 7. 2. ad eum Darius legatos mittit obsides in pacis futuræ pignus postulans 7. 3.
Amyntas Macedoniæ Rex Menelai filius Alexandri Perdiccæ & Philippi & Euryones ex Eurydice pater, cum Illyriis & Olynthiis bellum gerit; uxoris insidiis prodente filia eripitur 7. 4.
Amyntas in Asiam dux a Philippo missus 5. 5. consobrinus Alexandri ab eo interfectus 12. 6.
Amyntas unus ex Alexandri præfectis post ejus mortem Bactrianos sortitur 13. 4.
Anaxarchus philosophus Alexandro suadet prædicta magorum contemnere 12. 13.
Anaxilaus unus ex Siciliæ tyrannis justitia cum cæterorum crudelitate certat; decedens filiorum tutelam Micalo servo committit 4. 2.
Andragoras ex Persarum nobilibus præfectus Parthis domitis statuitur, unde originem Parthorum reges habuerunt 12. 4. ab Arsace opprimitur 41. 4.
Andromache Hectoris primum, postea Heleni conjux. 17. 3.
Annibal Hasdrubalis filius 19. 2. alter Hamilcaris filius 44. 5. Dux Carthaginiensium immatura ætate constituitur 29. 1. Romanos iterato prœlio vincit 29. 4. cursum ad Antiochum dirigit Romanorum insidias vitaturus 31. 2. Antiocho postea suspectus & invisus 31. 4. ab illo in consilium vocatus sedem belli ait non Græciam sed Italiam sibi placere 31. 5. navali prœlio ab Æmilio superatur 31. 6. ad Prusiam, profugit, inde ad Cretam, unde cum locupletatus ideoque invidiosus fuisset, astu Cretenses fallens contendit ad Prusiam cui per novum serpentium commentum fuit auctor victoriæ; legationem Romanorum ad ipsum deposcendum missam sumpto veneno prævenit 32. 4. Italiam per annos sexdecim variis cladibus fatigavit 44. 5.
Antandrus Agathoclis frater cædit Pœnos 12. 7.
Antenore duce Veneti Troja oriundi 10. 1.
Antigenes amicus Alexandri ab ipso dimittitur 12. 12.
Antigonus Philippo regi & Alexandro Magno in omni militia socius 16. 1. in dividendis imperii provinciis Phrygiam majorem sortitur 13. 4. bellum cum Perdicca gerens a Cratero & Antipatro auxilia recipit 13. 6. vincit Eumenem & Argyraspidas 14. 2, 3, 4. socios in belli præmia nolens admittere, contra eos bellum suscipit ulturis Olympiadis mortem, & Alexandri filium Amphipolitana obsidione liberaturus 15. 1. victoria elatus se cum Demetrio filio regem jubet appellari, 15. 2. adunatis sociorum copiis occiditur 15. 4.
Antigonus Antigoni prioris nepos 17. 2. a Ptolemæo pellitur regno totius Macedoniæ 24. 1 pace cum Antiocho inita revertitur, & Gallos cædit 25. 1, 2. a Pyrrho versus in fugam Thessalonicam se recipit; bellum reparans a Ptolemæo Pyrrhi filio funditus vincitur 25. 3. Peloponnesiis per proditionem potitur 26. 1. multiplici bello

lo & Ptolemæi & Spartanorum & Gallogræciæ pressus Gallos primum aggreditur; quibus fusis, Ptolemæo & Spartanis recedentibus, Atheniensibus bellum infert; adversus Alexandrum Epiri regem Macedoniæ fines depopulantem a Græcia reversus regnum cum exercitu amittit, & filii Demetrii virtute recuperat 26. 2.

Antigonus Philippo tutor datus pupilli matrem ducit, & se constitui regem laborat; diademate in vulgus projecto suisque beneficiis commemoratis populum ad pudorem movet, &c. eo jubente recepit regnum 28. 3. Spartanis victis, ab urbis direptione prohibet milites; nec multo post decedens regnum pupillo annos 14. nato tradit 28. 4.

Antiochus Seleuci pater 13. 4. clarus inter Philippi duces 15. 4.

Antiochus Seleuci filius 17. 2. quicum Ptolemæus pacem fecit 24. 1.

Antiochus Laodices conjux moritur 27. 1.

Antiochus Hierax aliena arripiendi avidus in auxilium Seleuco fratri contra Ptolemæum venit: Gallorum mercenariorum virtute primo victor, postea ab eis auro se redimit 27. 2. ab Eumene Bithyniæ rege victus ad socerum Artamenem Cappadociæ regem pervehitur, inde insidias vitaturus decurrit ad Ptolemæum: a quo cum arctissime custoditus & meretricis opera elapsus a latronibus interficitur 27. 3. Antiochus rex impubes constituitur 29. 1. Ægyptum aggreditur 30. 1: ab Ætolis per legatos in Romana bella impellitur 30. 4. Ægyptum occupare statuit 31. 1. ab Acilio consule Romano victus prœlio terrestri, navali postea ab Æmilio 31. 6. pacem petens Scipionis Africani filium ante captum ei remittit: pacis leges repudians 31. 7. prœlio commisso, debellatus ad eas recipiendas reducitur 31. 8. templum Didymæi Jovis nocte aggrediens, cum omni exercitu interficitur 32. 2.

Antiochus abstinere Ægypto jubetur, a Popilio Romano legato virga circumscriptus 34. 3.

Antiochus Demetrii privignus a Tryphone tutore interficitur 36. 1. Antiochus Demetrii frater ad modum puer regnum Syriæ a Tryphone occupatum recuperat: Judæos subigit 36. 1. exercitum ducit adversus Parthos: tribus præliis victor Babyloniam occupat: tandem a Phraate victus & occisus 36. 10. ejus corpus a Parthorum rege in loculo argenteo ad sepulturam in Syriam remissum 39. 1.

Antiochus Cyziceni filius Syriæ regno, quod Lucullus dederat, a Pompeio privatur 40 2.

Antiochia a Seleuco ex patris nomine vocata 15. 4. a Grypo capitur 39. 3. Antiochenses contra Demetrium juvenem fortis extremæ quendam subornant 35. 1. ad Demetrium Demetrii filium signa transferunt 35. 3.

Antiope Amazonum regina, Orithyæ soror, ab Hercule superata ab eo captam Menalippen sororem recipit, ei arma tradit 2. 4.

Antipater amicus Philippi 9. 4. bellum cum Agide Lacedæmoniorum rege motum in ipso ortu opprimit 12. 1. cum tyronum supplemento ab Alexandro in Crateri locum evocatur 12. 12. insidiarum Alexandro structarum auctor 12. 14 Roxanis puero nascituro tutor constituitur 13. 2. Græ-

2. Græciam forte obtinens in Heraclea ab Athenienfibus obfidetur; folutus obfidione in Macedoniam concedit 13. 5. auxilium fert Antigono contra Perdiccam 13. 6. & Eumeni contra Antigonum 14. 2. amarior regni minifter, quam reges ipfi 16. 1.
Antipater Antipatri nepos Caffandri filius matrem Theffalonicen occidit 16. 1. 2. Lyfimacho focero interficitur 16. 1.
Antonius bellum Parthis infert 41. 2. multis prœliis vexatus a Parthia refugit 42. 5.
Apamenii a Demetrio deficiunt 39. 1.
Aphellas Cyrenarum rex totius Africæ regnum amplexus focietatem cum Agathocle jungit, & ab illo incautis interficitur 22. 7.
Apis Ægyptiorum deus 1. 9.
Appollonienfes Regi Scytharum Atheæ a Philippo auxilium petunt 9. 2.
Appuli bellum cum Alexandro Epiri rege gerunt, Ætolos pellunt 12. 2.
Aquileiam juxta confederunt Iftri 32. 2.
Aquilius M Conful ad eripiendum Ariftonicum Perpennæ contendit 36. 4. legatus miffus vincitur a Mithridate 38. 3. in Bithynia 38 4.
Aracoffi Sibyrtio traduntur 13. 4.
Aracus pater Palanti, qui juventutis ad fobolem generandam domum remittendæ Spartanis author fuerat 3. 4.
Arathis, quæ Damafci regis uxor fuit, fepulchrum pro templo coluerunt Syrii 36. 2.
Araxis fluminis tranfitu Cyri copias prohibere non potuit Tamyris 1. 8.
Arbactus Medis præpofitus, facta conjuratione bellóque Sardanapalo illato, rex conftitutus, imperium ab Affyriis ad Medos tran fert 1. 3.
Arcades, auxilio Thebanorum, occupata a Lacedæmoniis repetunt 6. 6.
Arcefilaus Mefopotamiam fortitur 13. 4.
Archagathus Agathoclis filius 22. 5. ab Archefilao patris antea amico occiditur 32. 8.
Archelaus Amyntæ ex Cygnea filius 7. 4. a Philippo fratre occiditur 8. 3.
Archefilaus occidit Archagathum 32. 8.
Archidamus dux Lacedemoniorum in prælio cum Arcadibus commiffo vulneratur 6. 6.
Archidæus Amyntæ ex Cygnea filius 7. 4. a Philippo fratre occiditur 8. 3.
Archos in divifione Alexand. imperii Pelafgos fortitur 13. 4.
Arcas dux a Spartanis bello contra Ætolos deligitur 24. 1.
Arei in divifione Alexand. imperii Statanori traduntur 13. 4.
Argæus Perdiccæ filius Philippi pater Macedoniæ rex 7. 2.
Argæus ex Cyrene Apollinis fil us 13. 7.
Argi exules Athenienfes recipiunt 5. 9. Athenienfibus eloquentia Demofthenis junguntur 1. 3. 5. obfiduntur a Pyrrho 25. 5.
Argonautæ 42. 2. navem fuam per juga montium humeris tranftulerunt 32. 3.
Argyrafpides ab argenteis clypeis fic appellati, Alexandri exercitus 12. 7. omnes duces poft Alexandrum faftidiebant 14. 2. ab Antigono fuperantur 14. 3.
Ariarathes Artaxerxis filius 10. 1.
Ariarathes Cappadocum rex cum Perdiccâ bellum gerit 13. 6.
Ariarathes puer admodum Cappadociæ rex 29. 1. Oroferu[illegible] fratrem regno pellit: Antiochenfes juvat contra Demetrium 35. 1. & Romanos contra

Aristonicum 37. 1. a Mithridate insidiis Gordii ministerio occiditur 38. 1. Ejus filius Ariarathes a Mithridate interficitur 38. 1. alterque octennis, Ariarathes nominatus, regnum Cappadociæ rectoremque una Gordium recipit a Mithridate 38. 1. & ab eodem victus regnóque expulsus decedit 38 2.

Aridæus ex Larisse saltartice Philippi filius post Alexandrum regnat 9. 8. successor non nuncupatus ab Alexandro 12. 15. sed a Meleagro nominatus, a Ptolemæo repudiatus 13. 2. rex a militibus appellatur 13 3. Olympiadis jussu cum uxore Eurydice occiditur 14. 5.

Ariobarzanes a Rom. Senatu Cappadocibus rex constituitur 38. 2 primo Tigranis adventu Romam contendit 38. 3.

Aristæus, cui nomen Battus, Cirni filius, Cyrenes conditor, apium & mellis & lactis ad coagula usum, solstitialésque ortus sideris primus invenit 13. 7.

Aristides Atheniensium dux Pausaniæ proditoris consilia discutit 2. 15.

Aristonicus ex Ephesia pellice & Eumene genitus, Attali mortui regnum velut paternum Asiam invadit, Crassum vincit, postea a Perpenna superatur 36. 4.

Aristoteles omnium philosophorum inclytus doctor 12. 16. Alexandri & Callisthenis præceptor 12. 6.

Aristotimus princeps urbem Epirorum per tyrannidem occupat 26. 1.

Armenios Phratafernes sortitur 13. 4. Armenia ab Armenio Jasonis comite conditur 42. 2.

Arpos Diomedes, exciso Ilio, condit 20. 1.

Arruba Molossorum rex Athenas erudiendi causa missus; legibus vitam cultiorem populo statuit 17. 3. Troadam Olympiadis sororem ducit 7. 6 regno spoliatur a Philippo 8 6.

Arsaces, incertæ originis, at virtutis expertæ, Parthorum imperium, præfecto eorum Andragora oppresso invadit, Hyrcanorum regnum occupat, Seleucum vincit 41. 4 nomen suum Parthorum deinceps regibus tribuit; ejus filius Arsaces adversus Antiochum Seleuci filium pugnat, 41. 5.

Arsacidas Parthorum rex crudelis 35. 1.

Arsinoe noverca Lysimachum conjugem ad filium Agathoclem veneno tollendum hortatur 17. 1. a fratre Ptolemæo in matrimonium dolose petitur 17. 1. 24. 2. spoliata funeribus filiorum, cum duobus servulis Samothraciam in exilium abit 24. 3.

Arsinoe Cyrenarum regina cum Demetrio genero concumbit 26. 3.

Artabanus Xerxem trucidat, ejusque filium Darium per calumniam oppressum curat interfici; & ab Artexerxe Darii fratre, cui struebat insidios, gladio trajicitur 3. 2. Artabanus Phrahatis patruus Parthorum rex in ejus locum subtituitur; bello Thogariis illato ex vulnere in brachio decedit 42. 2.

Artamenes Cappadociæ rex Antiochi socer 27. 3.

Artaphernes Darii frater inter Xerxem & Artamenem judex electus illum huic præposuit 2. 10.

Artaxerxes Xerxis filius & cædem patris & se ab insidiis Artabani, eum occidendo, vindicat 3. 1.

Artaxerxes Darii filius & ab eo regni hæres institutus cum fratre Cyro bellum gerit; a fratre prior vulneratur, post victoria potitur 5. 11. Corona classi præfici jubet 6. 1. Græcis imperat

perat ab armis discedere 6. 6. ex pellicibus 1. 25. filios tres tantum justo matrimonio suscepit 10. 1. solis sacerdotio præficit Aspasiam pellicem, quam Dario filio cedere nolebat; Darium cum fratribus conjurationis reum ulciscitur; & morbo ex dolore contracto decedit 10. 2.
Artemenes Darii, dum privatus erat, filius natu maximus cum cum fratre Xerxe, qui Dario regi primum natus, de regno litigans, Xerxi ab Artapherne postponitur 2. 10.
Artemissia Halicarnasi regina in auxilium Xerxi veniens acerrime bellum ciet 2. 12.
Arvas Mosis filius, sacerdos sacris Ægyptiis, mox rex creatur 36. 2.
Ascalaniorum rex Phœnices expugnat 18. 3.
Ascanius Æneæ filius Albam longam condit 43. 1.
Asia subigitur a Cyro 1. 8. a Scythis 2. 3. vastatur ab Alcibiade 5. 4.
Aspasia Cyri pellex, ab Artaxerxe in matrimonium recepta, a Dario Artaxerxis filio petita, ideoque ab Artaxerxe solis sacerdotio præfecta 10. 2.
Asphaltites lacus mortuum mare dicitur 36. 3.
Assyrii, postea Syri dicti, imperium mille trecentis annis tenuere 1. 2.
Asteropæus Telegoni filius Trojæ vindex clarissimus 7. 1.
Astyages rex Medorum somnio terretur; Harpagi, cui nepotem occidendum dederat, filium interficit; ab Harpago proditus, & a Cyro nepote captus regnoque exutus Hyrcanorum genti præponitur 1, 4, 5 6.
Atheas Scytharum rex bello Istrianorum pressus auxilium a Philippo petit, postea vero, cum Philippum luderet, ab eodem debellatur 9. 2.
Athenæ Lacedæmoniis deduntur 5. 8. a Persis crematæ, eorundem manibus: a Lacedæmoniis dirutæ, ex spoliis Lacedæmoniorum restituuntur 6. 5. earum origo non sordida 2. 6.
Athenienses vincunt Amazonas 2. 4 & Persas apud Marathonem 2. 15. vincuntur per insidias a Philippo 7. 6. gerunt bellum cum Antigono 26 2. cum Doriensibus 2. 6.
Atropatus Mediæ majori præponitur 13. 4.
Attalus Philippi dux in Asia 9. 5. Pausaniæ turpem infert injuriam 9. 6. ab Alexandro interficitur 12 6. Attalus ad interficiendum Perdiccam mittit 13. 3.
Attalus rex cum Lævino prætore societatem jungit 29. 4. cædibus amicorum & cognatorum suppliciis infamis, pœnitentia post movetur, omissaque regni administratione mechanicis artibus se dedit; decedensque populum Romanum hæredem instituit 36. 4.
Atthis Cranai filia Atticæ nomen dedit 2. 6.
Augustus Hispaniam in provinciæ formam redegit 44. 5. ei signa militaria a Parthis capta remittuntur 42. 5. Augusti, Romani Cæsares cognominati, 41. 5.
Authocus Apollinis ex Cyrene filius 13. 7.
Azelus Damasci rex 36. 2.

B.

BABYLON a Semiramide condita 1. 2. a Cyro vincitur 1. 7. capitur a Seleuco 15. 4. obsidetur ab Orode 42. 4. Babylonios Peucestes sortitur in divisione imperii Alexand. 13. 4.
Bacabasus Artabani consilium Artaxerx. prodit 3 1.

Bacasis a Mithridate Mediæ præponitur 41. 6.
Bactriani Scythis oriundi 2. 1, 3. Bactrianum mille urbium imperium 41. 1. Bactriana ulterior 13. 4.
Barce urbs Crœso a Cyro conceditur 1. 7. urbs in India ab Alexandro condita 12. 10.
Barsenem captivam diligit Alexander 11. 10. post Alexandri mortem occidi cum filio Hercule jubet Cassander 15. 2.
Bastarnæ pugnant cum Getis 32. 3. Mithridati adversus Romanos auxiliantur 38. 3.
Battus Aristæi nomen 13. 7.
Belgius Gallorum dux 24. 5.
Beroæ Glauciæ regis uxori nutriendus traditur Pyrrhus 17. 3.
Beronice Agæ Cyrenaıum regis filia unica Ptolemæi filio despondetur, Demetrio interfecto stupra matris ulciscitur 26. 3.
Beronicem Ptolemæi regis Ægypti sororem novercam suam Seleucus cum parvulo fratre ex ea suscepto interficit 27. 1.
Beronice Attali sponsa necata 36. 4.
Bessus Darii proditor & interfector fratri Darii excruciandus ab Alexandro traditur 12. 5.
Bibili fluvio tincta tela apud Gallæcos 44. 3.
Bithyniæ regi auxiliantur Galli 25. 2.
Bœotii pestilentia laborantes, in Pontum delati, Heracleam condunt 16. 3.
Bœotiorum imperium temporibus Persici belli amissum Thebanis restituunt Lacedæmonii 3. 6.
Bomilcar Pœnorum rex transitionem ad Siculos moliens a Pœnis in medio foro spatibulo suffigitur 22. 7.
Brennus Gallorum dux totius Macedoniæ agros depopulatur, adversus Delphos proficiscitur 24. 6 ubi exercitu terræ motu & tempestate absumpto vulnerum dolorem ipse non ferens pugione vitam finit 4. 8.
Brixia a Gallis condita 20. 5.
Brundusium veteres Tarentini sedibus expulsi concedunt 3. 4. Ætoli condunt 12. 2.
Bruttii a Bruttia, quæ castellum iis prodiderat, nominati 23. 1. Græcis oriundi 20. 1. bellum gerunt cum Tarentinis & Alexandro Epiri rege 12. 2.
Bruto auxilia Parthi mittunt adversus Augustum & Antonium 42 4.
Bubares Amyntæ filiæ amore captus, omisso bello, nuptias facit 7. 3.
Bucephalen urbem condit Alexander, & ex equi nomine vocat 12 .8.
Bulso consul primo Punico bello 41. 4.
Bursia urbs trans Euphratem 12. 13.
Byrsa loci nomen a corio 18. 5.
Byzantium a Pausania conditum Philippus frustra obsidet 9. 1.

C.

CADUSIIS bellum infert Ochus 10. 3.
Cæpioni Romano consuli causa excidii fuit sacrilegium 22. 3.
Cæsarem inter & Pompeium civile bellum 42. 4
Cæsares Romani imperatores dicti 41. 5.
Callisthenes Philosophus sub Aristotele Alexander condiscipulus, a rege ad prodenda memoriæ acta accitus regem a proposito se inedia enecandi revocat 12. 6. Alexandrum recusans adorare 12. 7. crudeliter truncatus, & cum cane in cavea clausus veneno in calamitatis remedium a Lysimacho dato vitam finit 15. 3.
Cambysi medioeri inter Persas viro Astyages filiam in matrimonium tradit 1. 4.

Cambyses

Cambyses Cyri filius Apis caeterorumque Deorum Ægyptiorum aedes diruit; exercitum, quem ad expugnandum Ammonis templum miserat, tempestatibus oppressum amittit; suo gladio sponte evaginato occumbit 1. 9.

Campani Graecis oriundi 20. 1.

Candaules Lydorum rex a Gyge in uxoris adulterium sollicitato occiditur 1. 7.

Capitolium in monte, ubi habitavit Saturnus, situm 43. 1.

Cappadoces gentem sine rege posse vivere negantes, regem a Rom. Senatu accipiunt 38. 2. a Perdicca victi, occisis conjugibus & liberis se & suas domos incendunt 13. 6. Cappadocia regis morte vacua a Nicomede Bithyniae rege invaditur 38. 1. Imperio Macedoniae a Philippo adjungitur 8. 3. occupatur a Mithridate 37. 3. Eumeni datur in divisione imperii Alexand. 13. 4

Caranus cum multis Graecis Ædessa occupata pulsoque Mida & aliis regibus Macedoniae in unum corpus adunatae rex primus fuit 7. 1. 33. 2.

Caranum fratrem ex noverca susceptum Alexander interfici curat 11. 2.

Cariam Cassander sortitur 13. 4. Ea Eumeniis provinciis adjicitur 13. 6.

Cariade duce Siciliam petunt Athenienses 2. 3.

Cartalo Malei exulis ducis filius a patre in altissimam crucem suffigi jussus 18. 7.

Carthago conditur 18. 5. capitur 18. 7. Carthago nova in Hispania 44. 3.

Carthaginienses Siciliae imperium tentant 4. 2. 5. 4. Sicilia pelluntur 22. 8. multas Siciliae civitates subigunt 23. 2. legatos mittunt ad Alexandrum 12. 13. humanas hostias immolare & canina vesci a Dario prohibentur 19. 1. literarum Graecarum studium Senatus consulto vetant 20. 5. Hannonem cum tota cognatione interficiunt 1. 4. tacita de Hamilcare ferunt suffragia 22. 5. Bomilcarem patibulo suffigunt 22. 5. Hamilcarem, cognomento Rhodanum, ingrato & crudeli animo necant 21. 6. naves 120 in auxilium Romanorum mittunt 18. 2. Syracusas obsidione cingunt 22 4. cum Pyrrho bellum infeliciter gerunt 23. 3. a Massiliensibus saepe funduntur 43. 5.

Cassander ab Antipatro patre ad dandum Alexandro venenum subornatur 12. 14. Cassander ab Eurydice Aridaei regis uxore regni administrationem accipit 14. 5. Olympiadis necem procurat; Thessalonicem Aridaei filiam ducit uxorem; filium Alexandri cum matre in Amphipolitanam arcem mittit 14. 6. cum Antigono pugnat 15. 1. Abderitis solo profugis ultimos Macedoniae agros assignat; Alexandri duos filios cum ipsorum matribus Barsine & Roxane interficit; regiam majestatem sibi vindicat 15. 2. moritur 15. 4.

Cassandra urbs 24. 2, 3.

Cassius Crassi Quaestor Parthorum exercitum dum ducibus trucidat 4. 42.

Castorem & Pollucem auxilium rogant Locrenses 20. 2.

Catinienses contra Syracusanos auxilium ab Atheniensibus petunt 4. 3.

Cato, Catonis oratoris filius, in bello Macedonio, unus multorum hostium strage edita, virtute sua & exemplo victoriam peperit 33. 2.

Catumandus regulus Massiliensium

tim urbem obsidet 43 5.
Caucasus mons imperium Parthicum terminat 41. 6. populos in radice Caucasi morantes subigit Alexander 12. 5. Caucasi fines Extarches accepit in divisione imperii 13. 4.
Cecrops Athenarum rex ante Deucalionis tempora biformis traditur 2. 6.
Cerannon vocat suum filium Clearchus Heracleæ tyrannus 16. 5.
Ceraunus Ptolemæus 24. 1.
Cere urbs Græcæ originis 20. 1:
Cereris mysteria nullo magis quam silentio solennia enunciavisse insimulatur Alcibiades 5. 1.
Chalcidensium coloni 20. 1.
Chalybis fluvii, quo tinguntur tela, finitimi Chalybes appellati 44. 3.
Character Persicæ gentis 2. 2. Parthorum 41. 3. Hispanorum 44. 2. Agathoclis 22. 1. Alcibiadis 5. 2. Alexandri Magni 12. 16. Annibalis 31. 2. & 32. 4. Epaminondæ 6. 8. Hieronis 23. 4. Iphicratis 6 5. Philippi Macedonis ejusque filii Alexandri Magni cum ipso comparati 9. 8. Pyrrhi 25. 5. Xerxis 2. 10.
Charilao Polybitæ Spartanorum regis filio postumo regnum patruus Lycurgus restituit 3. 2.
Charybdim pepererunt fabulæ 4. 1.
Chersonensium urbes multas expugnat Philippus 9. 1.
Chion Platonis discipulus in necem Clearchi tyranni conspirat, & a sattellitibus obruitur 16. 5.
Chodionem ad Ptolemæum legat Arsinoe 24. 2.
Chorasmos in deditionem accepit Alexander 12. 6.
Chrestos Bithyniæ rex a Mithridate in Romanorum gratiam occisus 38. 5.
Ciliciam sine certamine recipit Alexander 11. 11. Philotas accipit in divisione imperii 13. 4. Philoxenus postea Philotæ ademptam 13. 6.
Cimbri contra Romanos Mithridati auxiliantur 38. 3.
Cimbrici belli tumultus sacræ pecuniæ ultor 32. 3.
Cimon Atheniensis Miltiadis filius Græcorum dux in pugna Marathonia patrem defunctum translatis in se vinculis ad sepulturam redimit 2. 15.
Cirrhæus campus Apolloni sacratus 24. 1.
Claudius Appius turbat pacem inter Romanos & Pyrrhum 18. 2.
Cleadas e Thebanis captivis unus pro patria Alexandrum orat 11. 4.
Clearchus Heracleæ tyrannus Mithridati proditionis socium multat; plebem sollicitat, senatores 60 in vincula compingit 16. 4. servis manumissis suis nubere uxores filiasque cogit; prœlio victor senatores in triumpho ducit; cives crudeli vexat arrogantia; Chione & Leonide conspirantibus obtruncatur 16. 5.
Cleosis regina concubitu redemptum regnum ab Alexandro recipit 12. 7.
Cleomenes Spartanorum rex ab Antigono victus cum conjuge & liberis ad Ptolemæum proficiscitur; & post Ptolemæi mortem ab ejus filio cum omni familia interficitur 28. 4.
Cleomenes Alexandriam ædificat 13. 4.
Cleopatra a Philippo Olympiadi prælata suspendio finire vitam ab Olympiade cogitur 9. 7.
Cleopatra Philippi filia Alexandro Epiri regi nubit 9. 6. a Perdicca ficte in matrimonium petitur 13. 6. Eumenes ad eam profi-

proficifcitur ejus auctoritate uti cupiens 14. 1.
Cleopatram fratris uxorem in matrimonium recipit Antiochus 36. 1.
Cleopatra Mithridatis filia Tigranis uxor 38. 3.
Cleopatra Ptolemæi utriusque uxor, a posteriore repudiatur 38. 8. ad generum Demetrium profugit 39. 1. Cleopatra Cleopatræ matris pellex 38. 8. accepto post Ptolemæi regis mortem Ægypti regno 39. 3. majorem filium Ptolemæum exulare cogit, minorem Alexandrum regem constituit; ab eodem interficitur 39. 4.
Cleopatra Cyziceni uxor a Tryphæna Grypi uxore occiditur 39. 3.
Clitus Philippi regis res gestas laudans ab Alexandro ebrio trucidatur 12. 6. Cliti soror Alexandri nutrix 12. 6.
Clytus ex Alexandri amicis unus dimittitur 12. 12. ei cura classis traditur 13. 6.
Cocalus regnum Siciliæ occupat 4. 2.
Codomannus provocatorem hostem cædit; præficitur Armeniis; post Ochi mortem rex constituitur, Darii nomine; ab Alexandro victus, a cognatis occisus, vitam cum Persarum regno finit 1. 3.
Codrus rex Atheniensium pro patriæ salute se morti offert 2. 6. post quem nemo Athenis regnavit 2. 7.
Colchi juxta Aquileiam considentes Illiri ex vocabulo amnis, quo a mari concesserant, appellantur 32. 2.
Comanus patri Nanno Sogobrigorum regi succedens insidias Massiliensibus struit, quibus patefactis ipse cæditur 43. 4.
Cometes magnus a Cambyse ad tam crudele ministerium delectus Mergidem posternit, & fratrem suum subjicit Oropastam 1. 9.
Cometes stella septuaginta diebus luxit, & quo Mithridates genitus est anno, & eo quo regnare primum cœpit 37. 2.
Conon in Alcibiadis locum dux suffectus 5. 5, 6. victus ad Cyprium regem Evagoran concedit 5. 6. classi Persarum præficitur 6. 1. a regis Persici colloquio prohibitus, quod eum adorare nollet, cum eo agit per internuncios 6. 2. non tam Persis quam patriæ studet. Lacedæmonios vincit 6. 3. eorum agros depopulatus Athenas pergit & magno civium gaudio excipitur 6. 5.
Corcyra cum sexaginta capitur a Ptolemæo Pyrrhi filio 25. 4.
Corinthus diruitur 34. 2.
Corinthii adversus Lacedæmonios prædæ portionem negantes tacite iram concipiunt 5. 10. Atheniensibus eloquentia Demosthenis junguntur 13. 5.
Cranaus Athenarum rex Cecropi succedit 2. 6.
Crassus Licinius Asiam sortitus Attalicæ prædæ intentus & ab Aristonico victus sanguine avaritiæ pœnas dedit 6. 14. Crassus cum filio & omni exercitu Romano ab Orode Parthorum rege deletur 42. 4.
Craterus in Antipatri locum Macedonibus præesse ab Alexandro jubetur 12. 12. Roxanis puero nascituro tutor constituitur 13. 2. regiæ pecuniæ custos 13. 4. Antigono contra Perdiccam fert auxilium 13. 6.
Cretenses Demetrio Demetrii filio majori auxiliantur 35. 2.
Critias tyannorum sævissimus in prœlio cadit 5. 9.
Crœsus Lydorum rex Babyloniis in auxilium veniens vincitur;

a Cyro captus clementer tractatur 1. 7.
Crotonienses a Locrensibus vincuntur; 20. 3. Dionysii magno exercitui cum paucis fortius quam antea Locrensium paucitati cum multis, resistunt 20. 5.
Cuphites cum ducentis equitum millibus ab Alexandro cæduntur 12. 8.
Cunetes, quorum rex Gargoris, saltus Tartesiorum incolunt 44. 4.
Cyclopum patria Sicilia 4. 2.
Cydni fluvii unda præfrigida se Alexander proluit 11. 8. Cydni pons 11. 14.
Cygnæ Amyntæ regis uxor 7. 4.
Cynegirus Atheniensis miles, etiam post utramque manum amissam, dentibus fortissime dimicat 2. 9.
Cyneas Romam a Pyrrho cum donis legatus neminem, cujus domus muneribus pateret, invenit 18. 2.
Cyprus in ditione Ptolemæi 15. 1. fuit primus terræ appulsus Dioni & comitibus. Cypriæ virgines ante nuptias dotem quæsituræ in quæstum ad littus maris mitti solebant 18. 5.
Cyra mons Africæ 13. 7.
Cyrene ab Aristæo condita ex virginis Cyrenes ab Apolline raptæ nomine vocata 13. 7. a Ptolemæo acquiritur 13. 6.
Cyrenarum regni populus Romanus hæres institutus 39. 5.
Cyrus ab avo Astyage datur Harpago occidendus, exponitur, a cane lactatur, educatur a regii pastoris uxore; Cyri nomen inter pastores accipit; rex inter ludentes sorte delectus contumaces cædit flagellis; querela ad regem delata, ab ipso agnoscitur; adultus, Harpagi opera, Astyagem vincit; captumque præponit Hyrcanorum genti; Sybarem cœptorum socium Persis præficit; gerit bellum contra Babylonios; Crœsum regno exutum benigne tractat 1. 4. 5. 6, 7. post Asiam universumque orientem subactum dolose Scythas cum eorum reginæ filio adolescentulo interficit, eodemque dolo ab ea circumventus cum ducentis Persarum millibus trucidatur, postquam annos triginta regnasset 6. 8.
Cyrus Darii filius a patre Ioniæ Lydiæque præponitur 5. 5. ab Artaxerxe fratre testamentum patris & occulta Cyri consilia ægre ferente compedibus aureis vincitur; postea bello palam exorto, a regia cohorte oppressus interficitur 5. 11.
Cyzicenus cum fratre Grypo bellum gerit 39. 2. victus Antiochiam venit, nec multo post repetito prœlio victor Tryphænæ Grypi uxoris supplicio, suæ uxoris ab illa antea interfectæ manibus parentat 39. 3.

D.

DACI Getarum soboles 32. 3.
Dædali montes 12. 7.
Dahas in deditionem Alexander accipit 12. 6.
Damasco dux Syracusarum 22. 1.
Damascus urbs a Damasci regis nomine 36. 2.
Danubii & Sabi confluens 32. 3.
Daphne oppido se claudit Beronice vitæ periculum vitatura 22. 1.
Daram urbem Parthorum in monte Zapaortenon condit Arsaces 41. 5.
Dardani a Philippo expugnantur 8. 6. compescuntur ab Antigono 28. 3. vastatis Macedoniæ finibus viginti millia captivorum deducunt 29. 4.
Dardanus Rex Macedoniæ regnum immaturi juvenis temeritate

tate brevi casurum prædicit 24. 4.
Darius Hystaspis filius e conjuratis contra Magum unius equi hinnitu regnum Persarum consequitur, Cyri regis filiæ nuptiis firmat; Babyloniam per Zopyri proditionem capit; bellum infert Scythis 1. 10. a quibus fugatur 2. 3. cum Janicro Scythiæ rege, cujus filiam in matrimonium obtinere non potuit, bellum gerit infeliciter; Asiam & Macedoniam domat, superat Ionas navali prœlio; impetum belli convertit in Athenienses qui auxilium Ioniis tulerant 2. 5. a quibus vincitur 2. 9. dum bellum restaurat, decedit 2. 10.
Darius memor paterni avitique in Athenas odii Lacedæmonis omnem belli adversus Athenienses sumptum pollicetur per Tissaphernem 5. 1. eo anno, quo Athenæ sunt expugnatæ obit 5. 8. Darius Codomannus ultimus Persarum rex 9. 3. vincitur ab Alexandro ter, congressus primum in campis Adrastiis cum sexcentis millibus militum 11. 6. secundum cum quadringentis peditum, centum equitum millibus 11. 9. tertium, postquam pacis conditiones frustra per epistolas tentasset; cum eodem, quo prius, militum numero 11. 12. 14. fugit 11. 14. a cognatis in Thara Parthorum vice aureis catenis vinctus, & multis vulneribus confossus moritur 11. 15. Darii mater, uxor & duæ filiæ capiuntur 11. 9. mater, audita Alexandri morte, mortem sibi ipsa conscifcit 13. 1.
Deidamia Æacidæ regis filia 15. 6.
Delo Athenas Athenienses transferunt pecuniam ab universa Græcia in Persici belli stipendium collatam 3. 6.
Delphos ad templum Apollinis diripiendum Xerxes quatuor millia armatorum mittit 2. 12.
Delphicum templum Phocenses occupant 8. 1. illud spoliare Brennus aggreditur 24. 6. 7.
Delphici oraculi responsum ad Bœotios pestilentia laborantes 16. 3. ad Lacedæmonios 2. 11. & 3. 5.
Demaratus rex Lacedæmoniorum apud Xerxem exul, ejus de bello consilia tabellis ligneis cera superinducta inscripta per fidum servum ad Spartanorum magistratum mittit 2. 10.
Demaratus locuples Sami negotiator Pythagoræ pater 20. 4.
Demetrius Antigoni filius a Ptolemæo apud Galamam vincitur 15. 2. rex appellari jussus 15. 2. mortuo Antigono, a Seleuco in fugam vertitur 15. 4. oppresso per insidias Alexandro Cassandri filio Macedoniæ regnum occupat 16. 1. quo postea exutus in fugam actus turpiter Seleuco se dedit 16. 2.
Demetrius superioris nepos Antigoni filius puer admodum Macedoniam ab Alexandro Epiri rege raptam patri restituit, ipsumque Alexandrum Epiri regno spoliat 26. 2. jam habens uxorem Antiochi Syriæ regis sororem, Phthiam Pyrrhi nepotem in matrimonium accipit ab Olympiade Pyrrhi filia 28. 1. moritur 28. 3.
Demetrius regis Antigoni frater ab Arsinoe ad filiæ Beronices nuptias regnumque Cyrenarum accersitus, cum in socrus lectum concessisset, percussoribus a Beronice immissis, occiditur 26. 3.
Demetrius Antiochi frater Romæ obses post fratris mortem sub venandi specie, urbe profectus, regnum Syriæ, occiso Antiochi parvulo filio, accipit 34. 3. a Pseudo Alexandro victus in acie fortiter cecidit 35. 1.

Demetrius superioris filius natu major, qui cum fratre belli initio a patre apud Gnidium hospitem commendatus erat, auxilian tibus Cretensibus Pseudo Alexandrum aggressus vincit 35. 2. a Parthis, quos multis prœliis fuderat pacis simulatione deceptus capitur 36. 1. ab Arsacide Parthorum rege & in Hyrcaniam missus filiæque nuptiis donatus, Syriæ (quam Trypho occupaverat), restitutione promissa; post Arsacidæ mortem fugam hortatore & comite Gallimandro meditatur; retractusque ab Phrahatem Arsacidæ successorem, ab eo objurgatus in Hyrcaniam remittitur; fuga paulo post repetita, rursus relegatur in Hyrcaniam, talisque aureis ad puerilis levitatis exprobrationem donatur 38. 9. a Phrahate ad occupandum regnum cum Parthico præsidio missus 38. 10. Antiocho fratre interfecto in regnum restituitur; Syriam amittit; ab ignobili quodam, cui Alexandri nomen impositum, victus, ab uxore & filiis desertus, interficitur 39. 1.

Demetrius Illyriorum rex ante a Paulo Romano consule victus Philippum adversus Romanos concitat 29. 1.

Demetrius Philippi filius per Persei fratris criminationem a patre necatur 32. 2.

Demetrius Indorum rex Eucratidem Bactrianum obsidet 41. 6

Demophoon Thesei filius & successor auxiliatur Græcis adversus Trojanos 2. 6.

Demosthenes dux Atheniensium in locum Lemachi suffectus 4. 4. amisso exercitu a captivitate gladio se vindicat 4. 5.

Demosthenes orator a Persis auro corruptus defectionis auctor 11. 2. patria ob crimen accepti ab Harpalo auri Megaris exul Sicyona, Argos & Corinthum, aliasque civitates Atheniensibus jungit eloquentia sua, & ab exilio revocatur 13. 5.

Deucalion Thessaliæ rex generis humani conditur dictus, eo quod recepisset, qui Græciæ diluvio superfuerant 2. 6.

Diana Delphos a Gallis tuetur 24. 8.

Diocles alter ex Pisistrati filiis a puellæ, cui vim tulerat, fratre interficitur 2. 9.

Diomedem ducem ob res ad Trojam gestas clarissimum Ætoli sequuntur 12. 2. is exciso Ilio, naufragio in Illyrium delatus, Arpos condit 20. 1.

Dionysius Siciliæ tyrannus Sicilia Carthaginienses pellit; Græcos Italici maris littora tenentes vincit 20. 1. Locros expugnat, Crotonienses aggreditur, Gallorum auxiliis auctus: in Siciliam adventu Carthaginiensium revocatur; assiduis bellis fractus insidiis ad postremum suorum interficitur 20. 5. Ei Dionysius ex filiis ejus natu maximus succedens, carcere nexos liberat, tributa dimittit per triennium, fratres eorumque cognatos interficit 21. 1. a Syracusanis pellitur; in Locrenses, a quibus receptus est, sævitiam exercet, matronas spoliat. viros ditiores necat; & inde post sexennium ejectus in Siciliam redit, Syracusasque per proditionem recipit 21. 2. 3. crudelior in dies factus, cogitur Corinthum in exilium proficisci, ubi in sordidissimum vitæ genus descendit, pueros in trivio docens; insimulatus affectæ tyrannidis, non aliter quam dum contemnitur, liberatur 21. 5.

Doricetis Thracum regis bello premitur Lysimachus 16. 1.

Dorienses simultatium veteres inter se & Athenienses offensa vindicaturi oracula consulunt 2. 6.

Drac-

Drancas subigit Alexander 12. 5. post ejus mortem sortitur Stratanor 13. 4.
Drangaritanorum bello fatigantur Bactriani 41. 6.

E

ECBATANA centum nonaginta millia talentum ab Alexandro congesta 12. 1.
Eleusis, ubi frumenti satio a Triptolemo inventa 2. 6. in Eleusinis sacris matronas Atheniensium opprimere Megarenses statuunt 2. 8.
Elimæorum auxiliis juvatur Demetrius 36. 1.
Elidem in exilium proficiscitur Alcibiades 5. 1.
Elissa, Tyrii regis filia, avunculo Acerbæ nubit 18. 4. Acerba a Pygmalione occiso Cyprum fugit, Cypriis virginibus 80. secum raptis in Africæ sinum defertur; corio in tenuissimas partes secto locum, cui inde Byrsæ nomen, coemit; condit Carthaginem 18. 5. ad respondendum Hiarbæ Maxitanorum regi nuptias sub belli denuntiatione petenti spatio trimestri sumpto, pyram demum conscendens vitam gladio finit 18. 6.
Emanus Gallorum dux 24. 7.
Emathia ab Emathione rege cognominata est Macedonia 7. 1.
Epaminondas virtute sua Thebas ex infimis incrementis ad spem imperii Græciæ erigit 6. 4. eo duce Thebani Spartæ occupandæ spem capiunt 6. 7. decedit, cumque eo cadunt vires Reipublicæ 6. 8.
Epeus equi Trojani fabricator Metapontinorum conditor 20. 2.
Ephesus ab Amazonibus conditur 2. 4.
Epigoni unde originem habuerunt 12 4.
Epirus primum fuit regnum Molossorum; post incolæ a Pyrrho Achillis filio Pyrrhidæ, postea Epirotæ dicti 17. 3. Epirorum urbs ab Aristotimo per tyrannidem occupatur 26. 1.
Erichtheus Athenarum rex, sub quo frumenti satio a Triptolemo reperta 2. 6.
Erotimus Arabs septingentis filiis ex pellicibus susceptis Ægyptum & Syriam infestat 39. 5.
Evagoras Rex Cypri, ad quem se recepit Conon 5. 6.
Evander sub Fauno rege ab Arcadiæ urbe Pallanteo in Italiam veniens templum Lycæo constituit 43. 1.
Eucratides Bactrorum rex 41. 6.
Euergetas subigit Alexander 12. 5.
Eumenes post Alexandri mortem sortitur Cappadociam cum Paphlagonia 13. 4. cum Neoptolemo colluctatus eum occidit 13. 8. hostis a Macedonibus judicatur 14 1. ab Antigono victus in castellum confugit, obsidetur; & impetratis ab Antipatro auxiliis obsidione liberatur; ab Argyraspidibus ægre receptus paulatim imperium usurpat 14. 2. ab illis, quos ad misericordiam movere frustra conatus est, Antigono proditur 14 3. 4.
Eumenes Bythyniærex Antiocho Gallisque superatis Asiæ majorem partem occupat 28. 3 Romanis contra Antiochum auxiliatur 31. 8. & contra Perseum 33. 1. bellum gerit cum Prusia; Romani per legatos utrumque in pacem cogunt 32 4. Eumeni Demetrii filio Ptolemæus adulatur 17. 2.
Europæ pars major ab Amazonibus subacta 2. 4. terminos claudit Hispania 44. 1.
Europus in Europa regnum tenet 7. 1. Europus Philippi hæres Mace-

Macedoniæ rex infans in cunis ad bellum prolatus, suis ante pulsis victoriam obtinet 7. 2.
Eurydice Amyntæ uxor, Alexandri, Perdiccæ & Philippi mater, nuptias generi pacta mariti vitæ struit insidias, a filia proditur 7. 4. filios Alexandrum & Perdiccam post Amyntæ mortem insidiis opprimit 7. 5.
Eurydice Aridæi regis uxor regni administrationem in Cassandrum transferendam curat; Olympiadis jussu occiditur 14. 5.
Eurydice Lysimachi filia Antipatri querelarum socia a patre in custodiam traditur 16. 2.
Eurydice Ptolemæi uxor & soror ab eo occiditur 30. 1.
Eurylochus ab Alexandro interfectus 12. 6.
Eurymedon cum copiarum supplemento in Lamachi locum ab Atheniensibus missus 4. 4. in prima acie fortissime dimicans primus cadit 4. 5.
Euryone Amyntæ & Eurydices filia 7. 4.
Eurysaces Ajacis filius patriæ accessu Teucrum prohibet 44. 3.
Extarches post Alexandri mortem Parapamenos sortitur 13. 4.

F

FABRICIUS Lucinus a Romano senatu legatus pacem cum Pyrrho componit 18. 2.
Fabula de cane gravida 43. 4.
Falisci Chalcidensium coloni 20. 1.
Famæ velocitas memorabilis 2. 14. & 20. 3.
Fatua Fauni uxor fatidica 43. 1.
Faunus rex Italiæ tertius Evandro hospiti agros & montem assignat 43. 1.
Faustulus pastor Romuli & Remi nutritius 43. 2.
Flaminius Romanus consul Philippum victum ad pacem petendam redigit 30. 3. imperio prorogato, Græciam jubetur a Nabide liberare 31. 1.

G.

GADITANIS consanguineis Carthaginienses contra finitimos Hispaniæ populos auxilium mittunt 44. 5.
Galama, ubi Demetrius a Ptolemæo vincitur 15. 1.
Galatiam occupat Mithridates 37. 4.
Gallæcia equarum adeo ferax, ut fabulæ de equabus vento concipientibus locum dederit 44. 3. Gallæci Græcam originem sibi afferunt 44. 3.
Galli Romam capiunt 6. 6. legatos ad Alexandrum mittunt 12. 13. multas civitates in Italia condunt 20. 5. Ptolemæum Macedoniæ regem cædunt 24. 5. apud Delphos cum suis ducibus sternuntur 24. 8. ab Antigoni exercitu trucidantur 25. 2. superantur ab Eumene; Asiam depopulantur 27. 3. universam pene Italiam occupant 28. 2. cum Liguribus bellum gerunt 43. 5.
Gallogræci contra Antigonum bellum gerunt 27. 2. Gallogræcos auxilium rogat Mithridates adversus Romanos 38. 3.
Gallimander Demetrio fugæ hortator & comes 38. 9.
Gangaridas expugnat Alexander 12. 8.
Gargoris rex Cunetum vetustissimus 44. 4.
Gedrosi, Alexandro mortuo, Sybyrtio traduntur 13. 4.
Gelus antiquus Siciliæ tyrannus 23. 4.
Geryon partis Hispaniæ rex; cujus triplex natura trium fratrum concordiam significat 44. 4.

Gestani

Gesteani ab Alexandro expugnantur 12. 8.
Getarum soboles Daci 32. 3.
Getæ a Gallis fugantur 25. 1.
Gisco Hamilcaris filius 19. 2. ejus exilium 22. 7.
Glaucias rex Illyriorum 17. 3.
Gobryas magorum unum medium amplexus per suum corpus mago ferrum adigi jubet; quo incolumi magus interficitur 1. 9.
Gordien Phrygiæ urbem petit Alexander, in qua Gordius ex agricola per auspicium felix & virginis obviæ nuptias rex olim factus, in templo Jovis consecravit plaustrum suum, cujus nodos Alexander capta urbe, gladio resolvens, juxta antiquorum oraculorum responsa Asiæ regnum sibi despondet 11. 7.
Græci Xerxem apud Marathonem vincunt 2. 15. Philippo bellum inferunt 30. 3. Trojam expugnant 43. 1.
Grinus Aristæi pater Theramenis insulæ rex 13. 7.
Grypus Demetrii filius Alexandrum, qui Syriæ regnum occupaverat, victum occidit; insidiis matris appetitur; cum fratre Cyziceno armis de regno contendit 39. 1, 2.
Gyges post Candaulis cædem ejus uxore & regno potitur 1. 7.
Gylippus a Lacedæmoniis in auxilium Syracusanis missus duobus primum prœliis vincitur, tertio vincit 4. 4.
Gyptis Segobrigiorum regis filia 43. 3.

H.

HABIS Gargoridis ex filiæ stupro nepos, a patre exponi, post feris objici tandem in oceanum abjici jussus, salvus tamen & a cerva nutritus: regi denique dono datus, ab ipso agnitus & regni successor destinatus 44. 4.
Halicarnassi regina Artemisia 2. 12.
Hamilcar Magonis filius, bello Siciliensi interficitur, relictis tribus filiis, Imilcone, Hannone, Giscone, 19. 1. 2. Hamilcar alius societatem cum Agathocle jungit, prætor Syracusis constituitur 22. 2. tacitis Carthaginiensium suffragiis damnatur, at sententiam morte prævenit 22. 3.
Hamilcar Gisconis filius a Sicilia reversus, Agathocle bis victo 22. 2. Syracusas obsidet 22. 4. occiditur 22. 8.
Hamilcar cognomento Rhodanus solertia facundiaque insignis a Carthaginiensibus ad speculandos Alexandri animos missus 21. 6.
Hamilcar imperator in Hispania insidiis occisus 44. 5.
Hannibal, vide Annibal.
Hano Hamilcaris primi filius 19. 2. Hanno dux belli contra Dionysium 20. 5. regnum invadere conatur, in crucem figitur: ejusque filii cognatique omnes supplicio traditi 21. 4.
Hanno alius ab Agathocle superatur 22. 6.
Harpagus Astyagis arcanorum particeps Cyrum Astyagis nepotem servat: Astyagem Medorumque exercitum Cyro prodit, sui filii ab Astyage interfecti ultor 1. 4. 5.
Harpalus crudelitatem Alexandri fugiens aurum dat Demostheni 13. 5.
Hasdrubal Magonis filius in Sardinia graviter vulneratus interiit 19. 1. cujus filii Annibal, Hasdrubal, & Sappho 19. 2.
Hasdrubal Annibalis pater occiditur a servo. 44. 5.
Hephæstion Alexandro percarus, mor-

mortuus ab eo lugetur diu, & magnifice sepelitur: & coli, ut deus, jubetur 12. 12.
Heleno Priami filio Pyrrhus regnum Chaonum, & Andromachen uxorem tradit 17. 3.
Helenus filius Pyrrhi 18. 1. ex Agathoclis filia susceptus 23. 3. arcis Tarentinæ custos a patre relinquitur; ab eodem arcessitur 25. 3. post patris necem ab Antigono in regnum remittitur 25. 5.
Hellanicus cum amicis tyrannum Aristotimum opprimit 26. 1.
Hellesponti regionibus terræ-motus 17. 1.
Heracleæ mœnibus se tuentem Antipatrum obsident Athenienses 13. 5. Heracleæ Ponticæ bellum infert Lysimachus: Heracliensium agros populatur Lamachus 16. 3.
Heraclienses tyrannidem passi auxilia ab Epaminonda & Timotheo frustra petunt: a Clearcho tyranno vexantur 16. 4.
Heraclidas Agathoclis filius & fugientis in Africam comes 22. 5. cum patre occiditur 22. 8.
Hercules ab Eurystheo jussus Amazonum reginæ arma accipit 2. 4. ab expugnatione saxi apud Indos terræ motu prohibetur 12. 7. Hiacensanas Sileosque condit 12. 9. Alpium juga transcendit 24. 4. Orientis rex fuisse traditur 42. 3. Latinum ex Fauni filia gignit 43. 1. Geryonis armenta rapit 44. 4. Herculis sagittæ in Apollinis templo, quæ fatum Trojæ fuerunt 20. 1. ab Hercule Thebano gens Æacidarum originem trahit 11. 4.
Herculis templum in Tyro vetere 11. 10. Ejus sacerdos honore secundus a rege 16. 4. ei decimæ ex præda Siciliensi feruntur 18. 7.
Hercules Alexandri ex Barsene filius 11. 10. a patre hæres non nuncupatur 13. 15. cum Olympiade in Pydnam urbem concedit, & a Cassandro in arce Amphipolitana clauditur 14. 6. ejusque jussu, quatuordecim annos natus, cum matre occiditur 15. 2.
Hercyllides Lacedæmoniorum dux contra Pharnabazum & Tissafernem 6. 1.
Hercynio rex Ægypti Lacedæmoniis 100 triremes, & 600 millia modium frumenti mittit 6. 2. ideoque ab Artaxerxe bello petitur 6. 6.
Hiacensanas ab Hercule conditas in deditionem accipit Alexander 12. 9.
Hiarbas rex Maxitanorum Elissæ nuptias sub belli denuntiatione petit. 18. 6.
Hierax, vide Antiochus.
Hiero Hierocly͏ti nobilis viri filius ab apibus nutritus, dux adversus Carthaginienses, mox rex Siciliæ creatur 23. 4.
Himerani Rheginorum pulsorum civitatem occupant 4. 3.
Hippias Pisistrati filius, tyrannus, fratris Dioclis interfectorem torquet: regno pulsus, ducem Dario se adversus patriam offert, & in bello occumbit 2. 9.
Hippolochus tyrannorum sævissimus in bello cadit 5. 9.
Hippolyta Amazon Antiopæ & Menalippes soror a Theseo capta, ex qua in matrimonium assumpta genuit Hippolytum 2. 4.
Hispania ab Hispano cognominata 44. 1. in Hispania bellum gerit Cæsar 42. 5.
Hydaspes amnis 13. 4.
Hymerus Phrahatis vicarius Babylonios aliasque civitates vexat 42. 1.
Hyperides ab Atheniensibus ad Peloponnenses legatus 13. 5.

Hyr-

Hyrcaniam subigit Alexander 12. 3. post ejus mortem Philippus fortitur 13. 4.

I.

IANCYRO Scytharum regi, cujus filiæ nuptias obtinere non poterat, Darius bellum infert infeliciter 2. 5.
Jasonis & Argonautarum gloriosa expeditio, reditus ad Colchos, in quorum regnum socerum restituit 42 2. ejus bella cum finitimis, & res gestæ in Oriente ;eique post mortem divini honores templaque constitu ta 42. 3.
Iberiam ab Ibero amne veteres cognominaverunt 44. 1.
Ilium 11. 5. & 43. 1. Iliensium, & Romanorum mutua gratulatio 31. 8.
Illyrius ab exercitu hostis appellatur 13. 8.
Illyrii cum Macedonibus assidua gerunt certamina 7. 2. cum Amynta 7. 4. cæduntur a Philippo 7. 6. sunt in Alexandri exercitu 11. 9. post Alexandri mortem Philoni assignantur 13. 4.
Imilco Hamilcaris filius in Sicilia in locum Hamilcaris imperator succedit, & post secunda navali terrestrique bello prælia pestilentis sideris vi exercitum amittit 19. 2. Carthaginem reversus mortem sibi consciscit 19. 3.
Indus amnis 13. 4.
Indiam nemo præter Semiramidem & Alexandrum intravit 1. 2. petit Alexander 12. 7. post ejus mortem priores præfecti retinent 13. 4. quos excusso servitutis jugo occidit India: in Indiam transit Seleucus 15. 4. Indiam in potestam redigit Eucratides 41. 6. in colonias in Indis conditas Pithon Agenoris filius mittitur 13. 4.
Jollas regis potum prægustare & temperare solitus venenum Alexandro ministrat 12. 14.
Ionas navali prœlio a Dario superantur 2. 5. Themistoclis hortatu Xerxem in pugna deserunt 2. 12.
Joseph Israhelis Damasci regis filius inter fratres minimus, excellentis ingenii, a fratribus venditus, a mercatoribus deportatus in Ægyptum, magicarum artium peritus, prodigiorum sagacissimus, somniorum intelligens: a famis, quam ante multos annos providerat, periculo Ægyptum liberat: Mosis pater 36. 2.
Ismenias Thebanorum princeps privatis viribus Thrasybulum adjuvat 5. 9.
Israhel rex Damasci populum in decem regna divisum decem filiis tradit 36. 2.
Istri fluvii pons 2 5. ex cujus vocabulo appellati Istri, originem a Colchis duxerant; a Tectosagorum populo spoliantur 32. 3.
Istrianorum bello premitur Atheas rex Scytharum 9. 2.
Italia regis nomine Saturnia appellata; cujus cultores primi Aborigines 43. 1. bellum Alexandri regis Epiri in Italia 12. 1, 2.
Judas Israhelis filius post regni divisionem decedit; ex cujus nomine appellati Judæi Ægypto pulsi metu contagionis, eosdem reges & sacerdotes habet; opes ex opobalsami vectigalibus corradunt; a Xerxe domantur; in Alexandri ditionem veniunt; a Demetrio desciscentes, amicitia Romanorum petita, primi omnium ex orientalibus libertatem recipiunt 36. 2, 3.
Jupiter Hammon ab Alexandro consulitur 11. 11. Dodonæus

Alexandro Epiri regi respondet 12. 2. a Pyrrho consulitur 17. 3. Didymæus, cujus templum aggreditur Antiochus 32. 2. Jupiter sedibus suis Saturnum pellit 43. 1. Jovis Hammonis filius salutatur Alexander 11. 11. Jovis filium se dicit Clearchus 16. 5.

L.

LABIENI societate freti Parthi Syriam & Asiam vastant 42. 4.

Lacedæmon murorum præsidio inclusa 14. 5. ab Antigono capta 28. 4.

Lacedæmonii angustias Thermopylarum occupat 2. 11. bellum gerunt cum Atheniensibus 3. 2. Messeniis 3. 4. Thebanis 6. 4. Persarum fines depopulantur; damnant Pausaniam 2. 15. oraculi jussu ab Atheniensibus ducem accipiunt Tyrtæum 3. 5. in bello contra Messenios Atheniensium auxilia dimittunt 3. 6. cum Atheniensibus pacem in annos 30 pactam anno se rumpunt; denuo in annos 50 factam non nisi sex annis servant 3. 7. Athenarum urbem sibi traditam formandam Lysandro tradunt 5. 8. totius Asiæ imperium affectant 6. 1. auxilia ab Ægypti rege petunt, & Agesilaum mittunt in Asiam, quem mox ad patriæ subsidium revocant 6. 2. ab Epaminonda vincuntur 6. 4. in communi Græciæ concilio damnantur 8. 1. Philippum ejusque leges soli contemnunt 9. 5. & 12. 1. & 28. 4. ab Alexandro ad Persas authore Demosthene deficiunt 11. 2.

Laches Atheniensium dux in Sicilia 4. 3.

Lævinus consul Romanus a Pyrrho superatur 18. 1.

Lævinus prætor, juncta cum Attalo societate, Græciam populatur 29. 4.

Lamachus creatur dux Atheniensium in Sicilia, occiditur 4. 4.

Lamachus ab Atheniensibus missus dum agros Heracliensium populatur, classem naufragio amittit 16. 3.

Lampeto Amazonum regina 2. 4.

Lamponius ab Atheniensibus cum classe in Siciliam mittitur 4. 3.

Lanassa Herculis neptis a Pyrrho in templo Dodonæi Jovis rapta, ex cujus matrimonio octo liberos sustulit 17. 3.

Larissam capit Philippus 7. 6.

Larissæa saltatrix, ex qua Philippus Aridæum genuit 9. 8. vocatur Larissæum scortum 13. 2.

Latinus ex filia Fauni & Hercule stupro conceptus 43. 1. Latini ab Ænea conditi 20. 1.

Laudamia in Dianæ aram confugiens, concursu populi a Milone interficitur 28. 3.

Laudice Antiocho nepta Seleuci mater visa est sibi eum ex Apollinis concubitu concepisse 15. 4.

Laudice alia Seleuci alterius mater 27. 1.

Laudice Mithridatis soror uxorque ei venenum parat 37. 3.

Laudice ex sex filiis, quos ex Ariarathe susceperat, quinque veneno necat; & a populo extinguitur 37. 1.

Laudice Mithridatis soror Nicomedi in matrimonium traditur 38. 1.

Laviniam urbem condit Æneas ex uxoris Laviniæ nomine 43. 1.

Laumedon Mitylenæus Syriam accipit post Alexandri mortem 13. 5.

Leonatus tutor Alexandri filio nascituro constituitur 13. 2. minorem Phrygiam post Alexandri

andri mortem sortitur 13. 4. equestri prœlio, gravi vulnere actus extinguitur 13. 5.
Leonidas rex Spartanorum cum 4 millibus Thermopylas occupat, & cum suis fortiter occumbit 2. 11. Leonidæ soror literarum a Demarato scriptarum consilium detegit 2. 10.
Leonidas Leonidæ regis frater, ad quem Siculi propter assiduas Carthaginiensium injurias concurrunt 19. 1.
Leonides in Clearchi tyranni necem conspirat 16. 5.
Leontinorum urbem capit Agathocles 22. 2.
Leontiscum Ptolemæi filium, Demetrius Ægyptum remittit 15. 2.
Leophron Rheginorum tyrannus bello Locrenses premit 21. 2.
Leosthenes dux Atheniensium, in obsidione Antipatri, telo occiditur 13. 5.
Lepidus in Ægyptum mittitur, qui tutorio nomine regnum pupilli administret 30. 3.
Liber pater Nysæ conditor 12. 7. rex Orientis 42. 3.
Ligures Græcos assiduis bellis fatigant 43. 3.
Livii conciones directas reprehendit Trogus 38. 3
Locri, prodito præsidio Romano, ad Pyrrhum deficiunt 18 1. Apollini nonas vovent, ut Crotonienses, qui decimas voverant, vincerent; cum quindecim millibus centum viginti millia Crotoniensium vincunt 20. 3. a Dionysio tyranno expugnantur 20. 5. ab ejus filio Dionysio spoliantur, & eum ejiciunt 12. 2, 3. adversa bella cum Lucanis gerunt 21. 3.
Lucani Pyrrhum adversus Romanos invitant 18. 1. a Bruttiis vincuntur; iisdem, quibus Spartani, legibus suos liberos instituunt 23. 1.
Lucullus adversus Mithridatem imperator 37. 1. Tigranem vincit 40. 2.
Lupercum appellant Romani, quem Pana Græci; a quo Lupercalia 43. 1.
Lusitaniæ equi pernices 44. 3.
Lycæum, Græci Pana, Romani Lupercum appellant 43 1.
Lycaonia Ariarathis filiis a populo Romano data 37. 1.
Lyciam post Alexandri mortem Nearchus sortitur 13. 4.
Lycortas Achæorum dux 32. 1.
Lycurgus Spartanis leges instituit; Cretæ perpetuum agit exilium; moriensque sua ossa in mare jubet abjici 3. 2, 3.
Lycurgus in locum Cleomenis a Spartanis sufficitur 29. 1.
Lydi antea invicti a Cyro victi, artesque ludicras, cauponas & lenocinia exercere jussi 1 7. Lydorum colonia Thusci 20 1. Lydiam post Alexandri mortem sortitur Menander 13. 4.
Lyncistæ frater Alexander 11. 2. 7.
Lysander a Lacedæmoniis classi belloque præfectus Alcibiadem opprimit 5. 5. Cononem superat 5 6. nec aliud ditionis Atheniensibus præter urbem ipsam relinquit 5. 7. quam obsessam expugnat 5. 8. in bello contra Thebanos interficitur 6. 4.
Lysias Syracusanus orator, exul, 1500 milites stipendio suo instructos in auxilium patriæ mittit 5. 9.
Lysimachia a Lysimacho rege condita, & terræ motu eversa 17. 1.
Lysimachus leonem, cui ab Alexandro objectus est, exanimat 15 3. post Alexandrum Thracium & regiones Pontici maris sortitur 13. 4. cum Ptolemæo, Cassandro, & Seleuco contra Antigonum bellum instruit 15.

1. a Cassandro in auxilium sociis mittitur 15. 2. generum suum Antipatrum regnum Macedoniæ sibi fraude ademptum querentem interficit 16. 2. pulso Pyrrho Macedoniam occupat; Thraciæ & Heracleæ bellum infert 16. 3. Agathoclem filium, ministra Arsinoe noverca veneno tollit 17. 1. amissis quindecim liberis in bello non instrenue moritur 17. 2.

Lysimachus Lysimachi filius sexdecim annos natus Ptolemæi jussu interficitur 24. 3.

M.

MACEDONIA ab Emathione Emathia cognominata, & ejus reges 7. 1, 2. Mæotis, quo cuncta flumina in Scythia nata decurrunt 2. 1.

Magi Persarum regnum invadunt & occiduntur 1. 9. 10.

Mago dux Carthaginiensium in auxilium Romanorum cum 120 navibus mittitur 18 2. primus omnium ordinata disciplina militari imperium Pœnorum condit 19. 1.

Maleus Carthaginiensis exulare jussus, Carthaginem obsidet, Cartalonis filii ornatum superbum indigne fert, eumque cruci suffigit; Carthagine capta, decem senatores interficit; nec multo post affectati regni accusatus pœnas dat 18. 7.

Manlius a Mithridate in Cappadocia funditur 38. 3, 4.

Marathonii campi, ubi pugna inter Athenienses & Persas 2. 9.

Mardos subigit Alexander 12. 3. Phrahates 4. 5.

Mardonius Xerxem clade perculsum hortatur in regnum reverti 28. 3. in Græcia Olynthum expugnat; in Bœotia vincitur 2. 14.

Margianos occupant Parthi Scythia pulsi 41. 1.

Mars pater Amazonum 2. 4. Romuli & Remi 43. 2.

Marsico bello universa Italia consurrexit 38. 4.

Marthesia Amazonum regina interficitur 2. 4.

Masinissa Numidarum rex Romanis auxiliatur 33. 1. & 38. 6.

Massilia a Phocensium juventute conditur 43. 3. a Comano insidiis petitur 43. 4. a Catumando Gallorum duce obsidetur 43. 5. Massilienses cum Liguribus & Gallis bella gerunt, & Carthaginiensium exercitus sæpe fundunt; Romæ incendium publico funere prosequuntur 43. 4.

Mauris bellum a Carthaginiensibus illatum 19. 2.

Maxitanorum rex Hiarbas 18. 6.

Medea ab Ægeo per divortium decedens Colchos cum Medo (aut Medeo 42. 1.) filio concedit 2. 6. Jasonis uxor 42. 2.

Medea urbs a Medio conditur 42. 3.

Medi 350 annis regnant 1. 6. a Parthis vincuntur 41. 6.

Mediæ majori Atropatos, minori socer Perdiccæ præponitur 13. 4.

Mediolanum condiderunt Galli 20. 5.

Megabazus a Dario ad subigendam Thraciam missus Bubarem cum exercitus parte in Macedoniam mittit 7. 3.

Megara urbs pene a Pisistrato capta; Megarenses suis dolis hosti victoriam dant 2. 8. bellum inter eos & Athenienses de proprietate Salaminæ insulæ 2. 7.

Meleager, Alexandro mortuo, partum Roxanæ expectandum negat 13. 2. militibus, ad quorum animos mitigandos missus erat, consentit 13. 3. castris & exercitui præficitur 13. 4.

Menalippe Amazon ab Hercule capta, & sorori reddita 2. 4.

Menan-

Menander post Alexandri mortem Lydiam sortitur 13. 4.
Menelaus Amyntæ pater 7. 4.
Menelaus Amyntæ ex Cygnæa filius 7. 4. a Philippo fratre occiditur 8. 3.
Menelaus Ptolemæi frater a Demetrio Ægyptum remittitur 15, 2.
Mergis Cambysis frater ipsius jussu prosternitur 1. 9.
Mesopotamiam sortitur Arcesilaus 13. 4.
Messeniæ expugnationem sibi spondent Spartani 3. 4. Messenii per decennium obsessi per insidias a Spartanis expugnantur 3. 4, 5. bellum restaurantes vincuntur 3. 5. bellum reparant 3. 6. ad Pyrrhum legationem mittunt 25. 4. Philopœmenem captum tollunt; ab Achæis vincuntur 32. 1.
Metapontini ab Epeo condit 20. 2. cum Alexandro Epiri rege fœdus faciunt 12. 2
Metellus a Romanis ad Ptolemæum legatus 38. 8.
Mezentius Etruscorum rex adversus Æneam bellum gerit 43. 1.
Micalus Anaxilai servus, spectatæ fidei, ejus filiorum tutor 4. 2.
Mida Gordii filiis Phrygiæ rex, eam religionibus, quibus ab Orpheo initiatus erat, implet 11. 17.
Midas, qui Macedoniæ portionem tenuit, a Carano pellitur 7. 1.
Miloni amico arcis Tarentinæ custodiam tradit Pyrrhus 25. 3.
Milo Laudamiæ percussor in furorem versus duodecima die interit 3. 28.
Miltiades Atheniensium dux Persas vincit 2. 9. ob peculatus crimen in carcerem conjectus, ibique defunctus 2, 15.
Mindarus dux Lacedæmoniorum 5. 4.
Minervæ ædes apud Delphos 24. 8. Minervæ arx apud Massilienses 43. 5. Minervæ Athenas Amphictyon primus sacravit 2. 6
Minithya sive Minithæa sive Thalestris postrema Amazonum regina ex Alexandro liberos quærit 2. 4. & 12. 3.
Mithridates Heracliensium hostis a Clearcho tyranno, quicum Heracleæ proditionem pactus erat, capitur 16. 4. Mithridates Ponticus Syriam majorem a Romanis obtinet: repentina morte interceptus relinquit filium Mithridatem 37. 1. cujus magnitudinem cœlestia ostenta prædixerunt, qui puer tutorum insidias & venenum vitavit; seque antidotis munivit 37. 2. Scythis domitis, Pontum & Cappadociam occupat; Laudices venenum ex ancilla proditum in authores vindicat 37. 3. cum Nicomede socio Paphlagoniam victam dividit: se credit Romanis parem: Galatiam occupat 37. 4. post Laudices uxoris necem, sororis alterius Laudices conjugem Ariarathem Cappadociæ regem per Gordium insidiis occidit, ejusdemque filios tollendos statuit: Ariarathem juniorem interficit: & regnum Cappadociæ octenni filio, imposito Ariarathis nomine additoque rectore Gordio, tradit 38. 1. fratrem regis Ariarathem a Cappadocibus ex Asia revocatum vincit, & regno expellit 38. 2. Tigranem pellicere cupit ad societatem Romani belli, Nicomeden Nicomedis filium regno pellit: Aquilium & Maltinum Romanos legatos vincit 38. 3. milites ad concionem vocat 38. 3. 4.
Mithridates Parthorum rex, Bacasi Mediæ præposito, Hyrcaniam proficiscitur; Elymæorum regem vincit: imperium Parthorum a Caucaso ad Euphra-

 tem

tem profert : & non minor Arsace proavo gloriosa senectute decedit 42. 6.
Mithridates Artabani filius Magnus cognominatus : multos populos Parthico regno addit 42. 2. propter crudelitatem a senatu Parthico pulsus, in potestatem Orodis fratris, qui regnum vacans occupaverat, se tradit, & ab eodem trucidari jubetur 42. 4.
Moses Josephi filius, ab Ægyptiis pulsus & exulum dux factus, montem Synam occupat, septimum diem Sabbatum appellatum jejunio sacrat 36. 2.
Mothona urbs a Philippo oppugnatur 7. 6.
Mummio consuli bellum Achaicum decernitur 34. 2. Spurius Mummius ad Ptolemæum legatus 38. 8.
Murgantini odio Syracusanorum Agathoclem primo prætorem, mox ducem creant 22. 2.
Mycale mons Asiæ 2. 14.
Myrtalis nomen Olympiadis parvulæ : sub quo nomine gladium, quo Philippus percussus est, Apollini ipsa consecravit 9. 7.

N.

NABIS tyrannus a Philippo in belli societatem sollicitatur 30. 4. multas Græciæ civitates occupat 31. 1. a Flaminio duobus continuis prœliis vincuntur : cum Philopæmene Achæorum duce pugnat 31. 3.
Nanni Segobrigiorum regis amicitiam petunt Phocenses 43. 3.
Nearchus post Alexandri mortem sortitur Lyciam & Pamphyliam 13. 4.
Neoptolemus Molossorum rex Olympiadis pater 7. 6.
Neoptolemus Eumeni adjutor datur 13. 6. proditor & transfuga, cum Eumene congressus occumbit 13. 8.
Nereis nubit Geloni Siciliæ regis filio 28. 3.
Nicæa urbs in India ab Alexandro condita 12. 8.
Nicanor post Alexandri mortem sortitur Parthos 13. 4.
Nicias in bello Siciliensi dux Atheniensium duo prœlia pedestria secunda facit : Syracusanos obsidet 4. 4. victus capitur 4. 5.
Nicomedes Prusiæ filius patrem, qui ipsius vitæ insidias struxerat, interficit 34. 4. cum Mithridate Paphlagoniam partitur 37. 4. a Mithridate Cappadocia pellitur 38. 1. a Romanis Paphlagonia privatur 38. 2.
Nicomedes Nicomedis & saltatricis filius 38. 5. regno a Mithridate pulsus supplex Romam venit 38. 3.
Nilus Ægypti fluvius 2. 1.
Ninus Assyriorum rex primus omnium bella finitimis infert totiusque Orientis populos subigit : decedit relicto filio impubere Ninya : qui, contentus elaborato a parentibus regno, in feminarum turba consenuit 1. 1, 2.
Nolani Chalcidensium coloni 20. 1.
Nomius Apollinis & Cyrenes filius 13. 7.
Numidis bellum a Carthaginiensibus infertur 19. 2.
Numitor a fratre Amulio regno pulsus a Romulo restituitur 43. 2. 3.
Nysa Indiæ urbs a Libero patre condita 12. 7.

O.

OCHUS Artaxerxis filius regiam cognatorum cæde & strage principium replet : bellum Cadusiis infert ; moritur 13. 1, 3.
Octavius Perseum capit 33. 2.
Olympias Neoptolemi filia, Alexandri Magni mater 17. 3. Philippi uxor 7. 6. expulsa propter stupri suspicionem 9. 5. ex

serpente ingenti se Alexandrum concepisse Philippo confessa 11. 11. Philippi necis rea creditur, Pausaniæ fugienti percussori equos præparatos habet, ejusque in cruce pendentis capiti coronam auream imponit: gladiumque sub nomine Myrtalis Apollini consecrat, quod nomen ipsi parvulæ fuerat 9. 7. variis criminationibus Antipatrum vexat 12. 14. Eurydicen & Aridæum jubet interfici 14. 5. cum nuru Roxane & nepote Hercule in Pydnam urbem concedit: Cassandro, a quo obsidetur, se tradit: & missis a Cassandro percussoribus confoditur, nec gladium nec vulnera refugiens 1. 6.

Olympias Pyrrhi Epirotæ regis filia, amisso marito Alexandro, Demetrio Macedoniæ regi uxorem jam habenti filiam suam Phthiam tradit in matrimonium 28. 1.

Olympio certamine vario ludicrorum genere contendit Alexander 7. 2. & 12. 16.

Olympiacus mercatus 13. 15.

Olympus mons 7. 4.

Olynthus in Græcia a Mardonio expugnatur 2. 14. a Philippo exscinditur 8. 3.

Olynthiis bellum infert Amyntas 7. 4.

Onomarchus Phocensium dux in Philomeli locum creatur 8. 1.

Oratio obliqua a Pompeio Trogo usurpata, eique majis quam directæ Livii & Salustii conciones, probata 38, 3

Orchomenii, Alexandri socii, Thebas dirui volunt 11. 3.

Orestæ Agamemnonis filii insidiis Pyrrhus inter altaria Delphis interiit 17. 3.

Origo Scytharum 2. 1. Amazonum 2. 4 Atheniensium 2. 6. Siciliæ 4. 2. Macedonum 7. 1. Cyrenes urbis 13. 7. Heracleæ 16. 3. regni Epirotici 17. 3. Carthaginiensium 18. 3. Bruttiorum 23. 1. Istrorum 32. 3. Judæorum 36. 2. Parthorum 41. 1. Armeniorum 42. 2. Romanorum 43. 1. Massiliæ 43. 3. Gallæciæ 44. 3.

Orythia Amazonum regina sororibus auxiliatur, Atheniensibus bellum infert; auxilium a Sagillo Scythiæ rege petit; sed ab auxiliis deserta vincitur 2. 4.

Orodes Mithridatem fratrem in suo conspectu trucidari jubet; Crassum cum omni exercitu Romano delet: ex filii Pacori morte & exercitus clade in furorem vertitur; a filio Phrahate interficitur 42. 4, 5.

Orofernes ingrato animo cum Antiochensibus Demetrium, a quo restitutus fuerat, regno pellere consilium capit 35. 1.

Oroles Getarum rex suos, quod male adversas Bastarnas pugnassent, in segnitiæ ultionem capitibus loco pedum positis somnum capere, ministeriaque uxoribus facere cogit 32. 3.

Oropasta magus pro Mergide rex constituitur, cui utrasque aures Cambyses præciderat 1. 9.

Orphei sacrorum solemnibus initiatur Mida 11. 7.

Ortoadisti Armeniorum regi bellum infert Mithridates 42. 2.

Ostanes vir nobilis & sagacissimus per filiam Oropastam Cambysis filium non esse deprehendit 1 9.

P.

PACORUS Orodis filius, magnis rebus in Syria gestis, patri suspectus; a Ventidio cum universa Parthorum manu interficitur 42 4

Pæonia Macedoniæ portio, in qua regnasse fertur Telegonus 7. 1.

Palantus Araci filius dux Partheniarum 3. 4.

Pallatium mons. Pallanteum Arcadiæ urbs. 43. 1.

Pamphyliam post Alexandri mortem sortitur Nearchus 13. 4.
Pana Græci, Romani Lupercum appellant 43. 1.
Panasagorus Sagilli Scytharum regis filius in Amazonum auxilium mittitur 2. 4.
Pandosia urbs Epiri, & Italiæ, ubi Alexander Epiri rex occiditur 12. 2.
Pannonii a Gallis domantur 24. 2.
Paphlagoniam post Alexandri mortem Eumenes sortitur 13. 4. dividit cum Nicomede Mithridates Paphlagoniæ regum nomen Philiamenes 37. 4.
Perapammenos subigit Alexander 12. 5. post ejus mortem sortitur Extarches 13. 4.
Parmenio dux in Asiam a Philippo missus 9. 5. ad Alexandrum e Cappadocia epistolas mittit monens, ut a Philippo medico caveat 11. 8. ab Alexandro ad occupandum Persicam classem mittitur 11. 10. pecuniæ præponitur 12. 1. Jasonis templa dirui jubet 42. 3. Alexandrum carpit, & ab eo interficitur 12. 5.
Parnassus mons Delphis, ubi Appollinis templum 24. 6.
Partheniæ ducem Palantum assumunt 3. 4.
Parthi Scytharum exules, quod ipsorum vocabulo manifestatur 41. 1. a Scythis conditi 2. 3. Persici imperii successores 11. 15. in Macedonici imperii divisione Nicanori eveniunt 13. 4. Demetrium capiunt, 36. 1. Syriæ regnum affectant 38. 9. Antiochum occidunt 38. 10. Ejus corpus ad sepulturam in Syriam remittunt 39. 1. Pompeianarum partium sunt 42. 4. Antonium fugant 42. 5. Parthica crudelitas 39. 1. Superbia 38. 10. Parthorum reges parricidæ 42. 4.
Parymas subigit Alexander 12. 5.
Paulus consul Romanus Demetrium vincit 29. 2.
Pausanias proditionis præmium cum Xerxe nuptias ejus filiæ pactus damnatur 2. 15.
Pausanias Lacedæmoniorum rex ad bellum Atheniense compescendum mittitur 5. 10. Byzantii conditor 9. 1. Pausanias Lacedæmoniorum dux proditionis accusatus in exilium abit 6. 4.
Pausanias nobilis ex Macedonibus adolescens stuprum ab Attalo passus, querela ad Philippum sæpe frustra delata, obtruncat Philippum 9. 6. immissus creditur ab Olympiade, quæ ei in cruce pendenti coronam auream imposuit, ejusque memoriam annua parentatione decoravit 9. 7.
Pediculi Italiæ populi, quibuscum Alexander Epiri rex amicitiam facit 12. 2.
Pelasgos in divisione Macedonici imperii Archos sortitur 13. 4.
Pelegonus Asteropæi pater Pæoniæ rex 7. 1.
Pelias rex Jasonem Colchos mittit ad pellem arietis inde reportandam 42. 2.
Pelio Thessaliæ monte Cyrenum Apollo rapit 13. 7.
Pelopidas Thebanus 6. 9.
Peloponnenses Lacedæmoniorum hortatu bellum faciunt Atheniensibus 3. 6. Syracusanis auxilia mittunt contra Atheniensibus 4. 4. per proditionem Antigono traduntur 26. 1.
Penthesilea Amazonum regina auxiliatur Tojanis contra Græcos interficitur 2. 4.
Perdicca post Caranum rex Macedoniæ moriens Argæo filio monstrat, ubi condi vellet 7. 2.
Perdicca Amyntæ & Euridices filius 7. 4. matris insidiis occumbit 7. 5.

Perdicca

Perdicca annulum ab Alexandro moriente accipit 12. 15. post ejus mortem percussores ab Attalo missos sua constantia terret 13. 3. facundia sua pedites movet; castris & exercitui præficitur; seditiosos supplicio tradi occulte jubet; & provincias inter principes dividit 13. 4 Ariarathem Cappadocum regem vincit 13. 5. Cleopatram Alexandri sororem, & Antipatri filiam eodem tempore ambiens, neutram obtinet; bellum gerit cum Antigono; Ægyptum petit 13. 6. occiditur ab Argyraspidibus 13. 1. & 14. 4.

Pericles Atheniensium dux delectus Spartanorum agros vastat, & multas Achaiæ civitates eorum imperio adjicit 3. 6. pace in annos triginta pacta, & quintodecimo anno a Lacedemoniis fines Atticos populantibus rupta, ultionem differre suadet; agros suos ab hostibus in cæterorum populatione invidiæ adversus eum movendæ causa intactos ad impetum invidiæ declinandum dono dat Reipublicæ 3. 7.

Perpenna consul Aristonicum in potestatem suam redigit; ejusque mors contentionem inter ipsum & Marcum Aquilium ipsius successorem dirimit 36. 4.

Persæ, Cyri auspiciis, a Medis deficiunt 1. 6. pugnant cum Scythis 1. 8. cum Græcis 2. 11. ab Alexandro oppugnantur 11. 5. in Alexandri satellitium seguntur 12. 12. post Alexandri obitum Tleptolemo sorte eveniunt 13. 4. juvant Demetrium adversus Parthos 36. 1.

Persepolin Cyrus regreditur 1. 6. expugnat Alexander 11. 14.

Perseus Demetrium fratrem absentem apud patrem Philippum criminatus patrem ad parricidium compellit 32. 2. apparatu, quem pater reliquerat, utitur contra Romanos 32. 3. & multas gentes in belli societatem sollicitat 32. 4. in Samothraciam fugiens capitur 33. 2.

Perusini originem ab Achæis ducunt 20. 1.

Peucestes in Regni Macedonici divisione sortitur Babylonios 13. 4.

Pharnabazus Lacedæmoniorum dux vincitur ab Atheniensibus 5. 4. Pharnabazus Tissafernem Artaxerxi suspectum reddit 6. 1.

Pharnaces Mithridatis avus 38. 6.

Philiamenes Paplagonum regum nomen 37. 4.

Philippus Argæi filius & successor immatura morte raptus Europum parvulum admodum hæredem instituit 7. 2.

Philippus Amyntæ filius Alexandri Magni pater 7. 4. per insidias vincit Athenienses; Illyrios cædit; Larissam capit; Thessaliam expugnat: Olympiadem Neoptolemi filium ducit; Arrubam Molossorum regem regno privat; Mothonam oppugnans dextrum oculum per sagittæ jactum amittit 7. 6. Græciæ libertati, dum contentiones civitatum alit, insidiatur 8. 1. a Thebanis & Thessalis dux electus Phocenses fugat 8. 2. Cappadociam Macedoniæ adjungit; Olynthum exscindit; auri & argenti fodinas in Thessalia & Thracia occupat; duos fratres Thraciæ reges, a quibus suarum disceptationum judex electus erat, regno spoliat 8. 3. Phocenses deditítios cædit contra pactam fidem 8. 5. bellum toti Græciæ inferre statuit; Byzantium obsidet; multas Chersonensium urbes expugnat; Alexandrum filium octodecim annos natum in belli rudimentis

dimentis exercet 9. 1. Scythica bella aggreditur, Scythasque astu vincit 9. 2. cum Triballis prœliatus, equo suo interfecto, in femore vulneratur: Athenienses & Thebanos superat 9. 3. victoriæ lætitiam dissimulat; se ducem Græciæ jubet appellari 9. 4. a Scythis fugatur 37. 3. pacis legem universæ Græciæ statuit: Parmenionem, Amyntam, & Attalum duces in Asiam Persarum juris præmittit 9. 5. ab Alexandri filii cæde ægre exoratur 9. 7. a Pausania, cujus injuriam ab Attalo illatam ulcisci distuleret, interficitur 9. 6. Olympiade & Alexandro cædis non ignaris 9. 7.

Philippus Antigoni pater 13. 4.

Philippus Cassandri & Iollæ frater Antipatri filius 12. 14. Philippus Aridæi nomen 13. 3.

Philippus filius Cassandro defuncto succedit 15. 4. moritur 16. 1.

Philippus a patre Demetrio parvulus admodum relinquitur 28. 3. annos quatuordecim natus regnum ab Antigono tutore accipit 28. 4. Ætolis bellum infert 29. 1. a Demetrio Illyriorum rege impellitur ad bellum in Romanos movendum 29. 2. Achæos in Romanorum bella sollicitat 29. 4. ad belli societatem Nabin hortatur; victus, a Flaminio consule pace petita, omnes Græciæ urbes amittit 30. 4. morbo ex ægritudine animi contracto decedit 32. 3.

Philippus Arsiones & Lysimachi filius triennio minor a Ptolemæo jubetur interfici 24. 3.

Philippus Lysimachi frater per arenarum moles Alexandrum comitari volens exspirat 15. 3.

Philippus Persei filius cum patre captus ad consulem ducitur 33 2.

Philippus post Alexandri mortem Hyrcano sortitur 13. 4.

Philippus medicus per Parmenionis epistolas suspectus Alexandrum sanat 11. 8.

Philo post Alexandri mortem Illyrios accipit 13. 4.

Philoctetes urbem Thurinorum fertur condidisse 2. 1.

Philomelus Phocensium dux templum Delphicum spoliat; Thebanos castris exuit 8. 1.

Philopator Ptolemæi cognomentum 29. 1.

Philopœmen Achæorum dux insidiis petitur a Philippo 29. 4. a Messeniis captus veneno dato fortiter expirat 32. 1.

Philotas cum Parmenione patre jussu Alexandri interficitur 12. 2. Philotas post Alexandri mortem Ciliciam accipit 13. 4. & ea postea privatur 13. 6.

Philoxeno Cilicia Philotæ adempta datur 13. 6.

Phocenses a Thebanis apud commune Græciæ concilium accusantur, quod Bœotiam depopulati essent; Philomelo duce Delphicum templum spoliant 8. 1. a Philippo vincuntur 8. 2. ejus fraude capti ab eo contra fidem pactam cæduntur 8. 5.

Phœnicen tenebat Ptolemæus 15. 1. a Phœnicibus Tyriorum gens condita 18. 3.

Phrahates Priapatii filius Parthorum rex Mardos domat 41. 5.

Phrahates Arsacidæ successor Demetrium fugientem retrahit; eumque talis aureis ad puerilis levitatis exprobationem donat 38 9.

Phrahates Mithridatis filius & successor a Scythis sua stipendia poscentibus bello vexatur, ab exercitu Græcorum, quem crudeliter tractaverat, deseritur & interficitur 42. 1.

Phrahates

Phrahates Orodis filius patrem, fratres, filium trucidat, victoria de Antonio reportata redditus insolentior a suo populo pellitur in exilium; Scytharum auxilio restituitur; legationem ad Cæsarem mittit, ut sibi suum servum Tyridatem & filium remittat 42. 5.
Phrataferpes, Alexandro mortuo, Armenios sortitur 13. 4.
Phrygia in Macedonici imperii divisione major Antigono, minor Leonato traditur 13. 4. Phrygia Eumeni, præter provincias quas acceperat, adjicitur 13 6.
Phthia Pyrrhi neptis a matre Olympiade in matrimonium Antiocho traditur 28 1.
Phylen Atticum castellum occupat Thrasybulus 5. 9
Phyton ab exercitu Macedonico hostis appellatur 13. 8.
Pialis Pyrrhi filius Epiri rex. 17. 3.
Piræus portus Athenienses 5. 8.
Pisæ in Liguribus Græcos auctores habent 20. 1.
Pisandrus ab Agesilao dux patriæ relinquitur 6. 3.
Pisistratus Atheniensium dux, Megarensibus victis, paulum a capienda Megara abest, tyrannidem per dolum occupat; per annos viginti tres regnat 2. 8.
Pithon Agenoris filius in Indicas colonias post Alexandri obitum mittitur 13. 4.
Platonis philosophi discipuli ad virtutem erudiebantur 16 5.
Platæenses auxiliantur Atheniensibus contra Persas 2. 9.
Platæas Xerxes incendit 2. 12.
Polybites Spartanorum rex Eycurgi frater 3. 2.
Polydamas Alexandri amicus dimittitur 12. 2.
Polyperchon cum exercitu Babyloniam ab Alexandro mittitur 12. 10. dimittitur 12. 12. post Alexandri mortem Græciæ & Macedoniæ a Cratero & Antipatro præponitur 13. 6. in prœlio occiditur 13. 8.
Pompeius Mithridatem vincit 37. 1. Antiocho regnum Syriæ, quod Lucullus dederat, ademit 40. 2.
Pontus ab uno latere Scythiam includit 2. 2. Pontici maris regiones, post Alexandri mortem dantur Lysimacho 13. 4.
Ponti sinus ab Amazonibus edomitus 12. 4.
Popilius ad Antiochum legatus eum virga circumscribit 34. 3.
Porus rex Indorum cum Alexandro congreditur; capitur multis vulneribus obrutus; ab Alexandro in regnum incolumis dimittitur 12. 8.
Priapatius Parthorum rex tertius & ipse Arsaces dictus 41 5.
Protarchi negotiatoris filius regnum Syriæ armis petit 39 1.
Protis Phocensium classis dux 43. 3.
Prusias rex Bithyniæ terrestri bello ab Eumene victus 32. 4. consilium interficiendi Nicomedis filii capiens, a filio spoliatur regno, & interficitur 34. 4.
Ptolemæus ex gregario milite virtutis causa ab Alexandro provectus 13. 4. sagitta venenata vulneratus herba Alexandro per quietem monstrata sanatur 12. 10. post Alexandri mortem regem Aridæum recusat 13. 2. Ægyptum, Africam & Arabiæ partem accipit 13. 4. imperii terminos acquisita urbe Cyrene ampliat 13. 6. Cyprum & Phœnicen tenet 15. 1. bellum in adventum Perdiccæ parat 13. 8. cum Cassandro, Lysimacho & Seleuco adversus Antigonum bellum instruit; Demetrium Antigoni filium vincit 15. 1. & ab eo postea vincitur; cognominatur rex ab exercitu 15. 2.

2. adversus Demetrium cum Seleuco & Lysimacho in Europam transfert: moriturus minimo natu ex filiis, contra jus gentium, regnum tradit 16. 2.
Ptolemæus regnum a patre accipit 16. 2. Lysimachi filios sibi statuit conciliare per Arsinoes nuptias: fratris concordiam per epistolas deprecatur 17. 2.
Ptolemæus Ceraunus bello cum Antiocho & Antigono diffidet 24. 1. sorori Arsinoæ instruit insidias: eam uxorem ducit 24. 2. ad portas urbis Cassandræ veniens ejus filios Lysimachum sex decim annos natum, Philippumque nondum triennem in matris gremio trucidat: eamque Samothraciam in exilium ablegat: brevi post, a Gallis captus, vitam ferro amittit 24. 3, 4, 5.
Ptolemæus Antigonum bello premit 26. 2. Beronicem fratris filiam ducit 26. 3. sorori a Seleuco obsessæ in auxilium venit 27. 1. Seleucum vincit 27. 2. sub specie sororiæ ultionis, Asiæ inhiat: Antiochum ad se confugientem custodia servari jubet 27. 3. a filio interficitur 29. 1.
Ptolemæus, cui ex facinoris crimine, cognomentum Philopator, Ægyptum occupat, interfectis patre, matre, 29. 1. ac fratre: luxuriæ se tradit: adversus Antiochum secundum prœlium facit: Eurydice eadem uxore & sorore occisa, Agathocleam meretricem amat 30. 1. moritur 30. 2.
Ptolemæus Ptolemæi Philopatoris & Eurydices filius quinquennis sub Romanorum tutela 30. 2, 3. a Senatu contra Antiochum Ægyptum occupare statuentem defenditur 31. 1.
Ptolemæus Antiochi sororis majoris filius ab Antiocho bello lacessitus, & ad fratrem confugiens auxilium Romanorum petit 34. 4. Antiochenses contra Demetrium adjuvat 35. 1.
Ptolemæus superioris frater minor 34. 2. sine certamine regnum fraternum recipit: fratris filii cæde cruentus, torum sororis Cleopatræ ascendit: Cleopatram repudiat, filia ejus virgine per vim stuprata: liberos interficit 38. 8. moritur 39. 3.
Ptolemæus Cleopatræ filius a matre in exilium pellitur 39. 4. a populo in regnum revocatur 39. 5. Ejus frater ex pellice susceptus regnum Cyrenarum a patre sibi relictum populo Romano decedens testamento legat 39. 5.
Ptolemæus Pyrrhi filius regni custos quindecenis a patre relinquitur 18. 1. Antigonum funditus vincit 25. 3. urbem Corcyram capit: prœliis multis fortiter gestis in bello adversus Spartanos occumbit 25. 4.
Pydna a Cassandro capitur 14. 6.
Pygmalion Elissæ frater Acerbam avunculum suum occidit 18. 4.
Pyrenæis montibus clauditur Hispania 44. 1.
Pyrrhus Achillis filius in Mollossorum regione consedit, qui Pyrrhidæ primum, postea Epirotæ dicti sunt 17. 3.
Pyrrhus, rex Epiri Æacidæ filius Neoptolemi nepos admodum parvulus in regno relictus, ad necem ob patris odium quæritur, defertur in Illyrios: a Beroa Glauciæ regis uxore nutritur: annos undecim natus ab Epirotis revocatur, & multa bella adolescens gerit 17. 3. fugato Demetrio Macedoniam occupat 16. 2. inde a Lysimacho pellitur 16. 3. filiam Ptolemæi in matrimonium accipit 17. 2. Romanos elephantis vincit 18. 1. Siciliam occupat 18. 2.

2. & amittit 23. 3. a Pœnis navali prœlio superatur: Antigono ei auxilium negante fines Macedonicos invadit, eumque vertit in fugam 25. 3. Romanos tribus prœliis cum quinque Macedonum millibus fundit 38. 4. in bello contra Spartanos Ptolemæum filium partemque exercitus robustissimam amittit 25. 4. Argos petit, ubi Antigonum in urbe clausum expugnare conatus saxo de murus ictus occiditur 25. 5.

Pyrrhus Pyrrhi nepos Olympiadis & Alexandri filius 28. 1. regno Epiri a matre accepto moritur 28. 3.

Pythagoras philosophus Sami Demarato locuplete negotiatore natus, Ægyptum, Babyloniamq; scientiæ acquirendæ causa petit; Creta & Lacedæmone legibus Minois & Lycurgi instructus Crotonam venit: ubi quum mores emendasset Crotoniensium, moratus annos viginti, Metapontum migrat, & ibi decedit 20. 4.

R

REMUS Romuli frater a latronibus captus & Amulio regi oblatus Numitori in ultionem traditur 43. 2.

Reca Castoris & Pollucis auriga a Jasone populis quibusdam dux assignatur 42. 3.

Rhea Numitoris filia vestalis sacerdos Romulum & Remum incertum stupro an ex Marte conceptos, enititur: vinculis oneratur ab Amulio, ex quorum injuria decedit 43. 2.

Rhegium Italiæ promontorium ideo dictum, quia Græce abrupta hoc nomine pronuntiantur 4. 1.

Rhegini discordia laborant 4. 3. Rheginorum tyrannus Leophron 21. 3.

Rheto duce Thusci gentes Rhetorum condunt 20. 5.

Rhodanus Galliæ amnis 43. 3. Rhodanus Hamilcar, vide Hamilcar.

Rhodum Alexander sine certamine recipit 11. 11. concutit terræ motus 30. 4.

Rhodii sua repetunt 3. 3.

Riphæis montibus Scythia ab altero latere includitur 2. 2.

Roma a Romulo & Remo conditur 43. 3. annis septuaginta duobus post Carthaginem 18. 6. a Gallis capitur 6. 6. incenditur 20. 5.

Romani bellum Achaicum Mummio decernunt 34. 2. & Macedonicum Æmilio Paulo 33. 2. vincunt Ætolos 32 mittunt Acilium contra Antiochum 31. 6. regibus, qui contra Aristonicum auxilia tulerant, præmia persolvunt: cum Mithridate per annos quadraginta sex bella gerunt 37. 1. pugnant adversus Philippum 30. 3. a Pyrrho vincuntur 18. 1. & ab Annibale 29. 2. 4. Servilium ad actus Hannibalis speculandis mittunt 31 2. Prusiam & Eumenem in pacem cogunt, & deposcunt Hannibalem 32. 4. Antiochum jubent Ægypto abstinere 34. 3. Asiæ opibus ditescunt, & vitiis corrumpuntur 36 4.

Romulus Rheæ filius cum fratre Remo ab Amulio exponi jubetur, a lupa lactatur: nutritur a Faustulo pastore: agnoscitur; & conspiratione facta in maternæ necis ultionem, Amulium occidit, Numitori avo restituit regnum, & condit urbem Romam 43. 2, 3.

Roxana Alexandri uxor prægnans relicta 12. 15. cum Olympiade matre & filio Hercule in Pydnam urbem concedit: a Cassandro in arce Amphipolitana custoditur 14. 6. interficitur 15. 2.

Rutulorum rex Turnus 34. 1.

S.

SABINI Græcorum progenies 20. 1. Sabinæ virgines rapiuntur 43. 3.

Sabi & Danubii confluens 32. 3.

Sagillus Scythiæ rex filium Panasagorum in Amazonium auxilium mittit 2. 4.

Salamina urbs Cypri a Teucro condita 44. 3. de Salaminæ insulæ proprietate inter Athenienses & Megarenses dimicatur 2. 7.

Sallustii & Livii conciones directæ a Pompeio Trogo reprehenduntur 38. 3.

Samnites a Græcis oriundi 20. 1. Pyrrhi auxilium petunt contra Romanos 18. 1.

Samothraciam in exilium abit Arsinoe 24. 3. Perseus fuga defertur 33. 2.

Sandrocottus humili genere natus; Alexandri, quem offenderat, iram fugiens, a leone, dum dormit, demulcetur; hoc prodigio ad spem regni impulsus, Indos post Alexandri mortem servitutis jugo servitio premit; cum Seleuco pactionem facit 15. 4.

Sapho Hasdrubalis filius 16. 2.

Sardanapalus postremus Assyriorum rex muliere corruptior, morte sola imitatur virum, ab Arbacto victus & in regiam se recipiens, se & suas opes mittit in incendium 1. 3.

Sardinia legationem ad Alexandrum mittit 12. 13. eo bellum transferunt Pœni 18. 7. & 19. 1.

Sardis proficiscitur Eumenes ad Cleopatram 14. 1.

Saturnus Aboriginum rex justus; a quo Saturnalia instituta; Italia Saturnia; mons Saturnius vocatus; a Jove pellitur 43. 1.

Satyrus Clearchi frater Heracliensium tyrannus 16. 5.

Scipionum opus Pœnos vincere: Scipio consul creatur; cum Africano fratre legato suo, Antiochi copias fundit 31. 7. 8. Scipio Africanus ad Ptolemæum legatur 38. 8. moritur eodem anno, quo Hannibal & Philopœmen 32. 4.

Scipiones in Hispaniam missi primo Pœnos provincia expellunt 44. 5.

Scolopitus & Ylinos duo regii juvenes Scythæ per Optimatum factionem domo pulsi, in Cappadociæ ora juxta Thermodonta consident, Themiscyreos campos occupant, diu spoliant finitimos, & tandem per insidias trucidantur 2. 4.

Scordisci Galli in Danubii & Sabi confluente 32 3.

Scyllam & Charybdim unde fabulæ peperere 4. 1.

Scyno post Alexandri mortem Susiana gens assignatur 13. 4.

Scythæus Sogdianos sortitur 13. 4.

Scythia a latere uno Ponto, ab altero Riphæis montibus, a tergo Asia & Phasi flumine includitur 2. 2.

Scythæ gens antiquissima 2. 1. Philippum 37. 3. & Darium fugant; Cyrum trucidant; Zopyriona delent; condunt Parthicum & Bactrianum imperium, Vexorem regem Ægypti in fugam vertunt; Asiam faciunt vectigalem per mille quingentos annos 2. 3. servili bello vexantur 2. 5. Parthorum fines vastant 42. 1. Phrahatem restituunt in regnum 42. 5.

Segobrigiorum rex Nannus 43 3.

Selene Ptolemæi soror ei in matrimonium datur 39. 3. & postea adimitur 39. 4.

Seleuciæ a Demetrio custodiri jubetur Orofernes 35. 1.

Seleucus Nicanor 41. 4. Antiochi clari inter Philippi duces viri & Laudices filius ex concubitu Appollinis conceptus cum ancoræ in femore figura (quæ etiam in posteris mansit) natus; Alexandro comes ad Persicam it militiam; post ejus mortem occupato regno Orientis Antiochum urbem ex nomine patris condit, vicinosque campos dicat Apollini, Babyloniam capit; Bactrianos expugnat: transit in Indiam; cum rege Sandrocotto facit pactionem 15. 4. in Macedonic. imperii divisione summum castrorum tribunatum accipit 13. 4. Lysimachi, Cassandri, & Ptolemæi contra Antigonum socius 15. 1. Demetrium dedititium recipit 16. 2. per insidias a Ptolemæo occiditur 17. 2.

Seleucus Antiochi Syriæ regis filius hortatu matris Laudices Beronicem suam novercam Ptolemæi regis Ægypti sororem cum fratre parvulo interficit 27. 1. classem naufragio amittit; a Ptolemæo victus Antiochiam confugit; ab Antiocho fratre opem petens spoliatur 27. 2. amisso regno, equo præcipitatus, finitur 27. 3.

Seleucus Demetrii filius a matre interficitur 39. 1.

Semiramis Nini uxor Assyriorum regnum dum Ninyas filius erat immaturus, administrat; sexum mentitur primum, postea invidia per res gestas superata confitetur; Babyloniam condit; imperio adjicit Æthiopiam; Indis bellum infert; a filio, cujus concubitum petebat, interficitur, duos & quadraginta annos regno potita 1. 2.

Servilius Cnæus ad speculandos Hannibalis actus in Africam legatus mittitur 31. 2.

Sibyrtio traduntur Aracossi Gedrosique 13. 4.

Sicilia Italiæ quondam adhæsit; primo Trinacria, postea Sicania cognominata 4. 1, 2. bello a Carthaginiensibus petitur 5. 4. legationem mittit ad Alexandrum 12. 13. Siculi Pyrrho totius insulæ imperium tradunt 18. 2.

Sicyona Peloponnesi urbem Atheniensibus jungit Demosthenis eloquentia 13. 5.

Sidon a Phœnicibus condita, & a piscium ubertate sic appellata 18. 2.

Sidoniæ rex ab Alexandro constituitur Abdalonimus 11, 10.

Sileos, quos Hercules condidit, Alexander in deditionem accipit 12. 9.

Simos Phocensium classis dux 43. 3.

Sirim urbem expugnant Metapontini 20. 2.

Sogdianos Scythæus post Alexandri mortem sortitur 13. 4. Sogdianorum bello fatigantur Bactriani 41. 6. in Bactrianis & Sogdianis 12. urbes condit Alexander 12. 5.

Solis Eclipsin Agathocles in bonam partem interpretatur 22. 6.

Solon Athenas legibus condit; dementia simulata, populo suadet, quod vetabatur 2. 7.

Sophene Armeniæ regio 42. 3.

Sophocles tragœdiarum scriptor ab Atheniensibus dux delectus Spartanorum agros vastat 3. 6.

Sosthenes unus de Macedonum principibus Gallos victoria exultantes compescit 24. 5.

Spacos nutrici nomen fuit, qui canem Persæ sic vocant 1. 4.

Speus Thessaliæ rex mittit, qui Cyrenem filiam perquirant 12. 7.

Spinambri Tarquiniorum conditores 20. 1.

Statanori post Alexandri mortem Drancæ & Arei traduntur 13. 4.

Statiram Darii filiam in matrimonium recipit Alexander 12. 10.

Straton Sidonius, a servo conservatus, rex creatur; genus Stratonis inviolatum servat Alexander, quum urbem Tyri expugnaret 18. 3.

Sugambros vincit Alexander 12. 9.

Sulpitius consul Perseo leges dicit 33. 1.

Suniatus Hannonis inimicus proditionis damnatur 20. 5.

Sybaram de cujusdam Medi ergastulo servum cœptorum socium Cyrus Persis præponit 1. 6, 7.

Sybaritani cum Crotoniensibus & Metapontinis cæteros Græcos Italia pellere statuunt 20. 2.

Sylla summus imperator Mithridatem vincit 37. 1.

Synam montem Moses occupat 36. 2.

Syracusæ obsidentur ab Atheniensibus 4. 4. ab Agathocle 22. 2. a Carthaginiensibus 22. 4. de Siciliæ imperio Carthaginis æmulæ 22. 3.

Syracusani Catiniensibus graves 4. 3. auxilium a Lacedæmoniis contra Athenienses petunt 4. 4. Athenienses vincunt 4. 5. bellum adversus Dionysium decernunt; eum urbe pellunt 21. 2. recipiunt, sed, quum crudelior fieret in exilium cogunt 21. 5.

Syri, antea Assyrii dicti 1. 2.
Syriam petit Alexander 11. 10. post ejus mortem Laomedon Mitylenæus accipit 13. 4. in provinciæ formam redigit Pompeius 40. 2.
Syria Dea sanctissimæ religionis 36. 2.

T.

TAGUS fluvius Lusitanorum 44. 3.
Tamyris Scytharum regina a Cyro per fugam simulatam victa filium cum tertia copiarum parte amittit; eumque paulo post pari insidiarum fraude circumventum cum, ducentis Persarum millibus trucidat, caputque ejus amputatum in utrem sanguine humano repletum cum exprobratione crudelitatis conjicit 1, 8.
Tanais amnis, super quem Alexandriam condidit Alexander 12. 5.
Tanaus Scythiæ rex 1, 1.
Tarenti arcem occupant Partheniæ, expugnatis veteribus incolis; qui Brundusium concedunt, & a Palento duce Partheniarum ibi ob civium suorum seditionem exulante decipiuntur 3. 4.
Tarentini Lacedæmone profecti 20. 1. rogant Alexandrum Epiri regem auxilia adversus Bruttios 12. 2. accipiunt auxilium a Pyrrho contra Romanos 17. 2.
Tarquinii, in Thuscis, a Thessalis & Spinambris originem ducunt 20. 1.
Tarquinii regis tempore Phocenses ostio Tiberis invecti cum Romanis amicitiam jungunt 43. 3.
Tarsus urbs Ciliciæ 11. 8.
Tartesiorum saltus, ubi Titanes contra Deos pugnaverunt, incoluere Cunetes 44. 4.
Taurum montem transcendit Alexander 11. 8.
Taxiles terras inter amnes Hydaspem & Indum possedit 13. 4.
Tectosagi pestifera lue comprehensi 32. 3.
Telamon Teucri & Ajacis pater 44. 3.
Teucer morte Ajacis fratris invisus patri Telamoni Cyprum concedit, ubi condit urbem Salaminam 44. 3.
Texena Agathoclis uxor cum liberis parvulis ægre a marito moriente divulsa Ægyptum proficiscitur 23. 2.
Thalestris sive Minithæa Amazonum regina ex Alexandro quærit liberos 2. 4. & 12. 3. & 42. 3.
Thara Parthorum vicus, ubi Darius a cognatis suis aureis compendibus vincitur 11. 15.
Thebæ Atheniensium exules recipiunt 5. 9. urbs antiquæ severitatis 7. 5. ab Alexandro diruta 11. 4. Thebani a Lacedæmoniis ad arma contra Athenienses sumenda incitantur 3. 6. auxiliantibus Atheniensibus bellum Lacedæmoniis inferunt 6. 4. Arcadibus auxiliantur 6. 6. Atheniensibus se jungunt contra Philippum 9. 3. Lacedæmonios & Phocenses apud commune Græciæ concilium accusant 8. 1. cum Lacedæmoniis imperii primum, postea Græciæ imperantis æmuli 8. 4. Bœotiorum imperium Persici belli temporibus amittunt 3. 6. cum Epaminonda vires perdunt 6. 8.
Themiscyreos campos amni Thermodonti subjectos occupant Ylinos & Scolopitus 2. 4.
Themistocles in pugna Marathonia clarus 2. 9. Atheniensium dux Iones in suas partes sollicitat; oraculi de muris ligneis responsum interpretatur; Persas vincit 2. 12. Xerxe bis per fidum, quem ad eum sub fictæ benevolentiæ specie miserat, deluso 2. 12, 13. princeps testimonio civitatum judicatur 2. 14. moratus in itinere, quod Lacedæmonem faciebat, dum mœnia Athenienses finirent, Spartanos eludit; & redux a civibus ingenti gaudio excipitur 2. 15.
Theodotus mille urbium Bactrianarum præfectus a Macedonibus deficiens regem se jubet appellari 41. 4.
Theramenis insulæ rex Cirnus 13. 7. Therasia insula Therameni vicina, inter quas insula terræ motu ex profundo emersit 30. 4.
Theramenes unus ex triginta Athenarum tyrannis a collegis interficitur, quod ei cædes & rapinæ displicerent 5. 9.
Thermodon Cappadociæ fluvius 2. 4.
Thermopylæ a Leonida cum quatuor millibus occupantur 2. 11. & 8. 2. & a Philippo 8. 4.
Theseus ex Amazone Hippolyte captiva Hippolitum gignit 2. 4. regnum Athenarum possidet 12. 6.
Thespias incendit Xerxes 2. 12. Thespienses in concilio de Thebarum excidio querentur de Thebanorum crudelitate 11. 3.
Thessaliam expugnat Philippus, ut suo exercitui robur Thessalorum equitum abjungat 7. 6. idem Thessaliæ auraria occupat 8. 3.

Thessali Phocensium odio ardent 8. 4. Philippum ducem eligunt contra Onomarchum Phocensium ducem 8. 2. Tarquiniorum conditores 20. 1. exultantes morte Demetrii regis compescuntur ab Antigono 28. 8.
Thessalonicam Antigonus se recipit 25. 3.
Thessalonice Olympiadis privigna Philippi Aridæi filia Olympiadem fugientem comitatur; Cassandro nubit 14. 6. ab Antipatro filio occiditur 16. 1.
Thessalorus Gallorum dux 24. 7.
Thessalus medicus Alexandrum ad comessationem invitatum poculo venenata interficit 12. 14.
Thogariis bellum infert Artabanus 42. 2.
Thraces assidua cum Macedonibus exercent certamina 7. 2. in exercitu Philippi 11. 1. & Alexandri 11. 4.
Thraciam ut subigat, Megabyzus a Dario mittitur 7. 3. mortuo Alexandro sortitur Lysimachus 13. 4. in Thracia argenti metalla occupat Philippus 8. 3.
Thrasybulus inter exules vir strenuus a tyrannis Athenas liberat, eosque urbe ejicit Eleusina emigrare jussos 5. 9, 10.
Thurii corpus Alexandri Epiri regis publice redemptum sepulturæ tradunt 12. 2.
Thurinorum urbs a Philoctete condita 20. 1.
Tigranes rex Armeniæ obses Parthis datus, sed olim ab eis in regnum paternum remissus, a Mithridate in Romani belli societatem pellitur 38. 3. regno Syriæ per octodecim annos potitur 40. 1. a Lucullo vincitur 40. 2.
Tigris fluvius ab Armeniæ montibus modicis primo incrementis nascitur 42. 3.
Tissafernes Lydiæ præfectus inter Darium & Lacedæmonios societatem conciliat 5. 1. ab Alcibiade suadetur, ne tanta stipendia classi Lacedæmoniorum præbeat 5. 2. in ejus locum Darius Cyrum filium Ioniæ & Lydiæ præponit 5. 5. Tissafernes Artaxerxis præfectus a Pharnabazo apud regem accusatus removetur 6. 1.
Titanes bellum adversus Deos gerunt 44. 4.
Tleptolemus, Alexandro mortuo, Persas sortitur 13. 4.
Tolosa antiqua Tectosagorum patria. Tolosensis lacus 32. 3.
Transalpina Gallia 38. 4.
Triballi Philippo occurrunt, eumque in femore vulnerant 9. 3. a Gallis fugantur 25. 1.
Tridentum condunt Galli 20. 5.
Trinacriæ nomen Siciliæ primo fuit 4. 2.
Triptolemus frumenti sationem reperit 2. 6.
Troadam Olympiadis sororem in matrimonium habebat Arruba 7. 6.
Trogus Pompeius, cujus majores a Vocontiis originem duxerunt; avusque Trogus Pompeius Sertoriano bello civitatem a Pompeio percepit; patruus Mithridatico bello turmæ equitum sub Pompeio duxit; pater sub Caio Cæsare militavit; & epistolarum legationumque ac annuli curam habuit 43. 5. vir priscæ eloquentiæ totius orbis historias Latino sermone composuit, præfat. Livii & Sallustii conciones directas reprehendit 38. 3.
Troja a Græcis expugnata 43. 1. Trojæ fatum Herculis sagittæ 20. 1. Trojani equi fabricator Epeus 20. 2.
Trojani Romanorum & Venetorum conditores 28. 1. & 20. 1.
Tryphœna Ptolemæi filia Grypi uxor 39. 2. Cleopatram sororem ad templum frustra confugientem jubet interfici; ipsa paulo post a Cyziceno Cleopatræ marito occiditur 39. 3.
Trypho Antiocho Demetrii privigno suo pupillo occiso Syriæ occupat regnum: quo diu potitus ab Antiocho Demetrii fratre bello vincitur 36. 1. Tryphone duce Athenienses a Demetrio deficiunt 39. 1.
Turnus Rutulorum rex bello adversus Ænean interit 43. 1.
Tusci oram maris inferi possidentes a Lydia venerunt, 20. 1. a Gallis expulsi, duce Rhæto, unde gens Rhætorum, Alpes occupant 20. 5.
Tyberis ostio ex Asia invehitur Phocensium juventus 43. 3.
Tyridates, Phrahate absente, rex Parthiæ constitutus, Scytharum adventu adito, ad Cæsarem in Hispaniam profugit, obsidem Cæsari minimum Phrahatis filium ferens 42. 5.
Tyrtæus poeta pede claudus ex oraculi responso Lacedæmoniorum dux ab Atheniensibus missus tribus prœliis funditur a Messeniis; exercitum

tandem

tandem suis carminibus hortatus victoria potitur 3. 5.
Tyrus ab Alexandro per proditionem capitur 11. 10. auctor originis Carthaginiensium 21. 6. Tyriorum gens a Phœnicibus condita, a servis suis indigna supplicia perpessa Alexandrum ultorem publicæ securitatis habet 18. 3.

V.

VALERIUS, vide Lævinus.
Venetos Troja capta misit Antenore duce 20. 1.
Ventidius exercitum Parthicum fundit 42. 4.
Verba Scytharum ad Sesostrem 2. 3. Xerxis de regni hæreditate cum fratre contendentis 2. 10. Leonidæ ad milites 2. 11. Themistoclis ad Ionas saxis prescripta 2. 12. Mardonii ad Xerxem 2. 13. Themistoclis ad Lacedæmonios 2. 15. Alcibiadis ad Tissafernem 5. 2. Atheniensium suas clades deplorantium 5. 7. Thrasybuli ad Athenienses post victos tyrannos 5. 10. Cleadæ captivi Thebani ad Alexandrum magnum 11. 4. Alexandri, quibus Darii Epistolæ respondet 11. 12. Alexandri ad Macedonas milites 11. 13. Darii morientis ad Alexandrum perferri jussa 11. 15. Alexandri ad milites redeundi domum cupidos 12. 3. militum militiæ finem deprecantium ad Alexandrum 12. 8. Alexandri ad Persas auxiliarios 12. 12. Alexanandri morientis ad amicos 12. 15. Perdiccæ, Meleagri & Ptolemæi de Alexandri successore varie consentium 13. 2. Perdiccæ ad pedites 13. 3. Eumenis ad Argyraspidas, ut se ducem accipiant 14. 2. eorum ad Eumenem 14. 3. Eumenis vincti ad Argyraspidas sui proditores 14. 4. Demetrii ad exercitum 16. 1. Clearchi ad populum 16. 4. Cyneæ de Roma 18. 2. Malei ad Cartalonem filium 18. 7. Imilconis suam & publicam fortunam deflentis 19. 3. Agathoclis ad exercitum 22. 5. ejusdem de solis Eclipsi 22. 6. Bomilcaris ad Pœnos de summa cruce 22. 7. uxoris Agathoclis a conjuge morituro discedentis 23. 2. Ptolemæi Dardanorum auxilium spernentis 24. 2. Ætolorum superba ad legationem Romanam 28. 3. Antigoni ad Macedones seditiosos 28. 3. Demetrii ad Philippum 29. 2. Philippi bellum adversus Romanos molientes 29. 3. Philippi & Flaminii ad milites 30. 4. Annibalis ad Antiochum 31. 3, 5. Africani ad Antiochi legatos 31. 7. Philopœmenis morientis 32. 1. Popilii ad Antiochum 34. 3. Mithridatis ad milites 38. 4, 5, 6, 7. Grypi ad Tryphænam 39. 3. Pompeii ad Antiochum 40. 2.
Vergamum & Veronam in Italia condunt Galli 20. 5.
Vexoris rex Ægypti 1. 1. bellum Scythis primum indixit 2. 3.
Vicentiam in Italia condunt Galli 20. 5.
Viriatus Hispaniæ dux annis decem Romanos victoria varia fatigat 42. 2.
Vocontii, a quibus trogi Pompeii majores originem duxerunt 43. 5.

U.

Uticam in Africa condunt Tyrii 18. 4.

X.

XERXES Dario rege natus fratri Artameni Dario privato nato, ab Artapherne patruo, quem litis arbitrum elegerant, præponitur: bellum adversus Græciam instruit, septingentis millibus suorum & trecentis millibus auxiliarium armatis 2. 10. cum Leonida congressus vincitur 2. 11. mittit Delphos ad templum Appollinis diripiendum 2. 12. a Themistocle per fidum nuntium bis luditur 2. 12, 13. navali prœlio superatur 2. 12. fugiens, scapha piscatoria juxta Abydon trajicit 2. 13. bellum ex integro instituens denuo vincitur 2. 15. ab Artabano ejusque septem robustissimis filiis trucidatur 3. 1. Alexandrum Amyntæ filium imperio totius inter montes Hæmum Olympumque regionis donavit 7. 4. Judæos primus domuit 36. 3.

Y.

Ylinos vide Scolopitus.

Z.

ZAPAORTENON mons Parthiæ 41. 5.
Zopyrus se domi mutilari jubens, & transfugæ titulo Babyloniam profectus Assyriorum exercitum sibi creditum & Babylonem Dario prodit 1. 10.
Zopyrion Alexandri dux cum copiis universis a Scythis deletur 2. 3. & 12. 2. & 37. 3.
Zoroastrem Bactrianorum regem primum Magicæ artis inventorem syderumque spectatorem occidit Ninus 1. 1.

FINIS.